T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

OĞUZ TANSEL'İN MASAL KİTAPLARININ EĞİTİM DEĞERİ VE TÜRKÇEYE KATKISI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Özlem Günaltılı Gündüz

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Songül Taş

2008
MALATYA

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Özlem Günaltılı Gündüz tarafından hazırlanan **Oğuz Tansel'in Masal Kitaplarının Eğitim Değeri ve Türkçeye Katkısı** konulu bu çalışma jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan .....
Unvanı, Adı Soyadı

Üye .....
Unvanı, Adı Soyadı

Üye .....
Unvanı, Adı Soyadı

Üye .....
Unvanı, Adı Soyadı

ONAY
Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
/ / 2008

İÇİNDEKİLER

SUNUM ---------- I
KISALTMALAR ---------- V
TABLOLAR ---------- VI

GİRİŞ
MASAL BİLGİSİ

MASALIN TANIMI ---------- 1
MASALLARIN KAYNAĞI VE TÜRK MASALLARININ KÖKENİ ---------- 4
MASALLARIN ÇOCUK EĞİTİMİNE KATKILARI ---------- 7
MASALLARDA ARANAN ÖZELLİKLER ---------- 9

BİRİNCİ BÖLÜM
OĞUZ TANSEL'İN YAŞAMI, SANATI, ESERLERİ

1.1- OĞUZ TANSEL'İN YAŞAMI ---------- 14
1.2- OGUZ TANSEL'İN SANATI ---------- 16
1.3- OĞUZ TANSEL'İN ESERLERİ ---------- 19

İKİNCİ BÖLÜM
OĞUZ TANSEL'İN MASALLARININ İNCELENMESİ

2.1- PERİOĞLU ---------- 22
2.1.1- Konu ... 22
2.1.2- Asıl İleti ... 22
2.1.3- İçerik Çözümlemesi ... 22
2.1.4- Yer ve Zaman ... 25
2.1.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları ... 27
2.1.5.1- Olağanüstü Varlıklar ... 27
2.1.5.2- Çocuk Kahramanlar ... 28
2.1.5.3- Yetişkinler ... 29
2.1.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar ... 29
2.1.6- İletiler ... 30
2.1.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler ... 30
2.1.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler ... 31
2.1.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü ... 31
2.1.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü ... 31
2.1.7.2- Masal Motifleri ... 32
2.1.7.3- Tekerlemeler ... 32
2.1.8- Masaldaki Söz Varlığı ... 33
2.1.8.1- Tekrarlanan Sözler ... 33
2.1.8.2- Deyimler ... 35
2.1.8.3- İkilemeler ... 37
2.1.9- Özgün Unsurlar ... 37
2.1.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı ... 38

2.2- KAHKAHA GÜLÜ ---- 39
2.2.1- Konu ... 39
2.2.2- Asıl İleti ... 39
2.2.3- Masalın İçerik Çözümlemesi ... 40
2.2.4- Yer ve Zaman ... 42
2.2.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları ... 44
2.2.5.1- Olağanüstü Varlıklar ... 44
2.2.5.2- Çocuk kahramanlar ... 44
2.2.5.3- Yetişkinler ... 45
2.2.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar ... 45
2.2.6- İletiler ... 46
2.2.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler ... 46
2.2.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler ... 47
2.2.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü ... 47
2.2.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü ... 47
2.2.7.2- Masal Motifleri ... 47
2.2.8- Masaldaki Söz Varlığı ... 48
2.2.8.1- Tekrarlanan Sözler ... 48
2.2.8.2- Deyimler ... 48
2.2.8.3- İkilemeler ... 49
2.2.9- Özgün Unsurlar ... 50
2.2.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı ... 51

2.3- ALTI KARDEŞLER ---- 53
2.3.1- Konu ... 53
2.3.2- Asıl İleti ... 53
2.3.3- Masalın İçerik Çözümlemesi ... 53
2.3.4- Yer ve Zaman ... 59
2.3.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları ... 61
2.3.5.1- Olağanüstü Varlıklar ... 61
2.3.5.2- Çocuk Kahramanlar ... 62
2.3.5.3- Yetişkinler ... 63
2.3.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar ... 63
2.3.6- İletiler ... 64
2.3.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler ... 64
2.3.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler ... 64
2.3.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü ... 65
2.3.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü ... 65
2.3.7.2- Masal Motifleri ... 66
2.3.8- Masaldaki Söz Varlığı ... 66
2.3.8.1- Tekrarlanan Sözler ... 66
2.3.8.2- Dua ve Beddualar ... 67
2.3.8.3- Deyimler ... 67
2.3.8.4- İkilemeler ... 71
2.3.9- Özgün Unsurlar ... 72
2.3.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı ... 72

2.4- SARI YILAN ---------- 75
2.4.1- Konu 75
2.4.2- Asıl İleti 75
2.4.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 75
2.4.4- Yer ve Zaman..... 76
2.4.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları..... 77
2.4.5.1- Olağanüstü Varlıklar..... 77
2.4.5.2- Yetişkinler..... 78
2.4.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 79
2.4.6- İletiler..... 79
2.4.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 79
2.4.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 80
2.4.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 80
2.4.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü..... 80
2.4.7.2- Masal Motifleri 80
2.4.8- Masaldaki Söz Varlığı 81
2.4.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 81
2.4.8.2- Dua..... 81
2.4.8.3- Deyimler 81
2.4.8.4- İkilemeler..... 83
2.4.8.5- Halk İnanmaları 83
2.4.9- Özgün Unsurlar..... 84
2.4.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 84

2.5. HEMECİKÇİ KADIN ---------- 86
2.5.1- Konu 86
2.5.2- Asıl İleti 86
2.5.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 87
2.5.4- Yer ve Zaman..... 88
2.5.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları..... 89
2.5.5.1- Çocuk Kahraman 89
2.5.5.2- Yetişkinler..... 89
2.5.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 90
2.5.6- İletiler..... 91
2.5.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 91
2.5.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 91
2.5.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 91
2.5.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü..... 91
2.5.7.2- Masal Motifleri 92
2.5.8- Masaldaki Söz Varlığı 92
2.5.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 92
2.5.8.2- Deyimler 93
2.5.8.3- İkilemeler..... 94
2.5.9- Özgün Unsurlar..... 94
2.5.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 95

2.6- YEDİ DEVLER ---------- 98

2.6.1- Konu 98
2.6.2- Asıl İleti 98
2.6.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 98
2.6.4- Yer ve Zaman 103
2.6.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 105
2.6.5.1- Olağanüstü Varlıklar 105
2.6.5.3- Yetişkinler 107
2.6.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar 107
2.6.6- İletiler 108
2.6.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 108
2.6.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 108
2.6.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 109
2.6.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü 109
2.6.7.2- Masal Motifleri 110
2.6.7.3- Tekerlemeler 110
2.6.8- Masaldaki Söz Varlığı 111
2.6.8.1- Tekrarlanan Sözler 111
2.6.8.2- Dua 112
2.6.8.3- Deyimler 112
2.6.8.4- İkilemeler 115
2.6.9- Özgün Unsurlar 116
2.6.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 116

2.7- BİTLİCE KARININ KIZI ---------- 117
2.7.1- Konu 117
2.7.2- Asıl İleti 118
2.7.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 118
2.7.4- Yer ve Zaman 121
2.7.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 123
2.7.5.1- Yetişkinler 123
2.7.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar 124
2.7.6- İletiler 125
2.7.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 125
2.7.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 126
2.7.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 126
2.7.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü 126
2.7.7.2- Masal Motifleri 127
2.7.8- Masaldaki Söz Varlığı 127
2.7.8.1- Tekrarlanan Sözler 127
2.7.8.2- Dua ve Beddualar 128
2.7.8.3- Deyimler 129
2.7.8.4- İkilemeler 131
2.7.9- Özgün Unsurlar 131
2.7.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 131

2.8- BOYU BİR KARIŞ SAKALI ÜÇ KARIŞ ---------- 133
2.8.1- Konu 133

2.8.2- Asıl İleti 133
2.8.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 133
2.8.4- Yer ve Zaman..... 136
2.8.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları..... 137
2.8.5.1- Olağanüstü Varlıklar..... 137
2.8.5.2- Yetişkinler..... 138
2.8.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 139
2.8.6- İletiler..... 140
2.8.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 140
2.8.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 140
2.8.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 140
2.8.7.1- Masal Formelleri /Kalıp Sözü..... 140
2.8.7.2- Masal Motifleri 141
2.8.8- Masaldaki Söz Varlığı---------- 142
2.8.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 142
2.8.8.2- Dua..... 142
2.8.8.3- Deyimler 142
2.8.8.4- İkilemeler..... 144
2.8.9- Özgün Unsurlar..... 144
2.8.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 145

2.9- BİR KARI BİR KOCA ---------- 146
2.9.1- Konu 146
2.9.2- Asıl İleti 147
2.9.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 147
2.9.4- Yer ve Zaman..... 149
2.9.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları..... 150
2.9.5.1- Olağanüstü Varlıklar..... 150
2.9.5.2- Yetişkinler..... 151
2.9.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 152
2.9.6- İletiler..... 152
2.9.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 152
2.9.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 153
2.9.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 153
2.9.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü..... 153
2.9.7.2- Masal Motifleri 153
2.9.8- Masaldaki Söz Varlığı 154
2.9.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 154
2.9.8.2- Dua ve Beddualar..... 154
2.9.8.3- Deyimler 155
2.9.8.4- İkilemeler..... 157
2.9.9- Özgün Unsurlar..... 158
2.9.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 159

2.10- HOTLU KIZ ---------- 160
2.10.1- Konu 160
2.10.2- Asıl İleti 161

2.10.3- Metnin İçerik Çözümlemesi..... 161
2.10.4- Yer ve Zaman..... 163
2.10.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 165
2.10.5.1- Olağanüstü Varlıklar..... 165
2.10.5.2- Yetişkinler..... 165
2.10.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 167
2.10.6- İletiler..... 167
2.10.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 167
2.10.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 168
2.10.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 169
2.10.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü..... 169
2.10.7.2- Masal Motifleri 169
2.10.8- Masaldaki Söz Varlığı 170
2.10.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 170
2.10.8.2- Dua ve Beddualar..... 170
2.10.8.3- Deyimler 171
2.10.8.4- İkilemeler..... 173
2.10.9- Özgün Unsurlar..... 173
2.10.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 174

2.11- CEVAHİR YUMURTASI ---------- 178
2.11.1- Konu 178
2.11.2- Asıl İleti 178
2.11.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 178
2.11.4- Yer ve Zaman..... 180
2.11.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 181
2.11.5.1- Olağanüstü Varlıklar..... 181
2.11.5.2- Çocuk Kahramanlar 182
2.11.5.3- Yetişkinler..... 182
2.11.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 184
2.11.6- İletiler..... 185
2.11.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 185
2.11.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 185
2.11.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 186
2.11.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü..... 186
2.11.7.2- Masal Motifleri 186
2.11.7.3- Tekerlemeler 187
2.11.8- Masaldaki Söz Varlığı 188
2.11.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 188
2.11.8.2- Deyim 188
2.11.8.3- İkilemeler..... 192
2.11.9- Özgün Unsurlar..... 192
2.11.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 193

2.12- ALTIN NE GÜMÜŞ NE BAKIR NE? ---------- 195
2.12.1- Konu---------- 195
2.12.2- Asıl İleti 195

2.12.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 196
2.12.4- Yer ve Zaman..... 197
2.12.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 199
2.12.5.1- Yetişkinler..... 199
2.12.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 200
2.12.6- İletiler..... 201
2.12.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 201
2.12.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 202
2.12.7-Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 202
2.12.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü..... 202
2.12.7.2- Masal Motifleri 203
2.12.8- Masaldaki Söz Varlığı 203
2.12.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 203
2.12.8.2- Deyim 204
2.12.8.3- İkilemeler..... 205
2.12.9- Özgün Unsurlar..... 205
2.12.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 206

2.13- ÜÇ KIZLAR---------- 207
2.13.1- Konu 207
2.13.2- Asıl İleti 208
2.13.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 208
2.13.4- Yer ve Zaman..... 211
2.13.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 213
2.13.5.1- Yetişkinler..... 213
2.13.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 215
2.13.6- İletiler..... 216
2.13.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 216
2.13.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 216
2.13.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 217
2.13.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü..... 217
2.13.7.2- Masal Motifleri 218
2.13.8- Masaldaki Söz Varlığı 218
2.13.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 218
2.13.8.2- Deyimler 219
2.13.8.3- İkilemeler..... 221
2.13.9- Özgün Unsurlar..... 222
2.13.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 222

2.14- ALTIN ŞAMDAN ---------- 224
2.14.1- Konu 224
2.14.2- Asıl İleti---------- 224
2.14.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 224
2.14.4- Yer ve Zaman..... 226
2.14.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 227
2.14.1-Yetişkin Kahramanlar..... 227
2.14.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 227

2.14.6- İletiler 228
2.14.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 228
2.14.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 229
2.14.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 229
2.14.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 229
2.14.7.2- Masal Motifleri 229
2.14.8- Masaldaki Söz Varlığı 230
2.14.8.1- Tekrarlanan Sözler 230
2.14.8.2- Deyimler 230
2.14.8.4- İkilemeler 231
2.14.9- Özgün Unsurlar 232
2.14.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 232

2.15- TAŞ EVİN İKİ KIZI ---------- 233
2.15.1- Konu 233
2.15.2- Asıl İleti 233
2.15.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 233
2.15.4- Yer ve Zaman 237
2.15.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 239
2.15.5.1- Yetişkinler 239
2.15.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar 240
2.15.6- İletiler 241
2.15.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 241
2.15.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 241
2.15.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 242
2.15.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 242
2.15.7.2- Masal Motifleri 242
2.15.8- Masaldaki Söz Varlığı 243
2.15.8.1- Tekrarlanan Sözler 243
2.15.8.2- Dua 243
2.15.8.3- Deyim 243
2.15.8.4- İkilemeler 246
2.15.9- Özgün Unsurlar 246
2.15.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 247

2.16- PADİŞAHIN BİR KIZI ---------- 248
2.16.1- Konu 248
2.16.2- Asıl İleti 249
2.16.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 249
2.16.4- Yer ve Zaman 251
2.16.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 255
2.16.5.1- Olağanüstü Varlıklar 255
2.16.5.2- Çocuklar 256
2.16.5.3- Yetişkinler 256
2.16.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar 257
2.16.6- İletiler 258
2.16.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 258

2.16.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 258
2.16.7-Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 259
2.16.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 259
2.16.7.2- Masal Motifleri 259
2.16.8- Masaldaki Söz Varlığı 260
2.16.8.1- Tekrarlanan Sözler 260
2.16.8.2- Dua ve Beddualar 260
2.16.8.3- Deyim 261
2.16.8.4- İkilemeler 263
2.16.9- Özgün Unsurlar 263
2.16.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 264

2.17- NERGİS KIZ ---------- 267
2.17.1- Konu 267
2.17.2- Asıl İleti 267
2.17.3- Metnin İçerik Çözümlemesi 267
2.17.4- Yer ve Zaman 270
2.17.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 271
2.17.5.1- Olağanüstü Varlıklar 271
2.17.5.2- Yetişkinler 272
2.17.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 274
2.17.6- İletiler 274
2.17.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 274
2.17.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 275
2.17.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 275
2.17.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü 275
2.17.7.2- Masal Motifleri 276
2.17.8- Masaldaki Söz Varlığı 276
2.17.8.1- Tekrarlanan Sözler 276
2.17.8.2- Dua ve Beddualar 276
2.17.8.3- Deyimler 276
2.17.8.4- İkilemeler 279
2.17.9- Özgün Unsurlar 279
2.17.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 280

2.18- PADİŞAHIN KÜÇÜK OĞLU ---------- 282
2.18.1- Konu 282
2.18.2- Asıl İleti 282
2.18.3- Metnin İçerik Çözümlemesi 282
2.18.4- Yer ve Zaman 283
2.18.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 285
2.18.5.1- Olağanüstü Varlıklar 285
2.18.5.2- Yetişkinler 285
2.18.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 287
2.18.6- İletiler 287
2.18.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 287
2.18.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 288

2.18.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 288
2.18.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü 288
2.18.7.2- Masal Motifleri 289
2.18.8- Masaldaki Söz Varlığı 289
2.18.8.1- Tekrarlanan Sözler 289
2.18.8.2- Dua 290
2.18.8.3- Deyim 290
2.18.8.4- İkilemeler 291
2.18.9- Özgün Unsurlar 292
2.18.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 292

2.19- SIĞIRTMACIN KIZI ---------- 295
2.19.1- Konu 295
2.19.2- Asıl İleti 295
2.19.3- Metnin İçerik Çözümlemesi 295
2.19.4- Yer ve Zaman 297
2.19.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 298
2.19.5.1- Yetişkinler 298
2.19.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar 300
2.19.6- İletiler 300
2.19.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 300
2.19.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 301
2.19.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 301
2.19.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü 301
2.19.7.2- Masal Motifleri 302
2.19.8- Masaldaki Söz Varlığı 302
2.19.8.1- Tekrarlanan Sözler 302
2.19.8.2- Deyimler 303
2.19.8.3- İkilemeler 304
2.19.9- Özgün Unsurlar 304
2.19.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 305

2.20- MAVİ GELİN ---------- 307
2.20.1- Konu 307
2.20.2- Asıl İleti 307
2.20.3- Metnin İçerik Çözümlemesi 307
2.20.4- Yer ve Zaman 309
2.20.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 311
2.20.5.1- Olağanüstü Varlıklar 311
2.20.5.2- Yetişkinler 312
2.20.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 313
2.20.6- İletiler 314
2.20.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 314
2.20.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 315
2.20.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 315
2.20.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 315
2.20.7.2- Masal Motifleri 316

2.20.8- Masaldaki Söz Varlığı 316
2.20.8.1- Tekrarlanan Sözler 316
2.20.8.2- Dua 316
2.20.8.3- Deyimler 317
2.20.8.4- İkilemeler 318
2.20.9- Özgün Unsurlar 319
2.20.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 320

2.21- KOCA KARININ OĞLU ---------- 322
2.21.1- Konu 322
2.21.2- Asıl İleti 322
2.21.3- Metnin İçerik Çözümlemesi 322
2.21.4- Yer ve Zaman 324
2.21.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 326
2.21.5.1- Olağanüstü Varlıklar 326
2.21.5.2- Yetişkinler 326
2.21.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 328
2.21.6- İletiler 329
2.21.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 329
2.21.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 330
2.21.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 330
2.21.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 330
2.21.7.2- Masal Motifleri 331
2.21.8- Masaldaki Söz Varlığı 331
2.21.8.1- Tekrarlanan Sözler 331
2.21.8.2- Deyimler 331
2.21.8.3- İkilemeler 333
2.21.9- Özgün Unsurlar 333
2.21.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 333

2.22- ÜÇ PERİ KIZI ---------- 337
2.22.1- Konu 337
2.22.2- Asıl İleti 337
2.22.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 337
2.22.4- Yer ve Zaman 338
2.22.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 341
2.22.5.1- Çocuk Kahraman 341
2.22.5.2.- Olağanüstü Kahramanlar 341
2.22.5.3- Yetişkinler 341
2.22.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar 343
2.22.6- İletiler 344
2.22.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 344
2.22.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 344
2.22.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 345
2.22.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 345
2.22.7.2- Masal Motifleri 345
2.22.8- Masaldaki Söz Varlığı 346

2.22.8.1- Tekrarlanan Sözler 346
2.22.8.2- Beddua 346
2.22.8.3- Deyimler 346
2.22.8.4- İkilemeler 349
2.22.9- Özgün Unsurlar 349
2.22.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 350

2.23- ALLI İLE FIRFIRI ---------- 351
2.23.1- Konu 351
2.23.2- Asıl İleti 352
2.23.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 352
2.23.4- Yer ve Zaman 353
2.23.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 355
2.23.5.1- Olağanüstü Kahramanlar 355
2.23.5.2- Yetişkinler 355
2.23.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 356
2.23.6- İletiler 356
2.23.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 356
2.23.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 357
2.23.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 357
2.23.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 357
2.23.7.2- Masal Motifleri 358
2.23.8- Masaldaki Söz Varlığı 358
2.23.8.1 - Tekrarlanan Sözler 358
2.23.8.2- Dua 359
2.23.8.3- Deyimler 359
2.23.8.4- İkilemeler 361
2.23.9- Özgün Unsurlar 361

2.24- ODUNCUNUN KARISI ---------- 363
2.24.1- Konu 363
2.24.2- Asıl İleti 363
2.24.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 363
2.24.4- Yer ve Zaman 364
2.24.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 366
2.24.5.1- Yetişkinler 366
2.24.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar 367
2.24.6- İletiler 367
2.24.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 367
2.24.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 368
2.24.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü ---------- 368
2.24.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 368
2.24.7.2- Masal Motifleri 369
2.24.8- Masaldaki Söz Varlığı 369
2.24.8.1- Tekrarlanan Sözler 369
2.24.8.3- Deyimler 369
2.24.8.4- İkilemeler 371

2.24.8.5- Tekerleme 371
2.24.9- Özgün Unsurlar 372
2.24.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 373

2.25- MAVİ BENEKLİ FİRİK ---------- 375
2.25.1- Konu 375
2.25.2- Asıl İleti 375
2.25.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 375
2.25.4- Yer ve Zaman 377
2.25.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 379
2.25.5.1- Olağanüstü Kahramanlar 379
2.25.5.2- Yetişkinler 379
2.25.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 381
2.25.6- İletiler 381
2.25.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 381
2.25.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 382
2.25.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 382
2.25.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü 382
2.25.7.2- Masal Motifleri 383
2.25.8- Masaldaki Söz Varlığı 383
2.25.8.1- Tekrarlanan Sözler 383
2.25.8.2- Deyimler 384
2.25.8.3- İkilemeler 385
2.25.9- Özgün Unsurlar 386
2.25.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 387

2.26- ÇOBANLA BEY KIZI ---------- 388
2.26.1- Konu 388
2.26.2- Asıl İleti 388
2.26.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 388
2.26.4- Yer ve Zaman 391
2.26.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 393
2.26.5.1- Olağanüstü Kahramanlar 393
2.26.5.2- Yetişkinler 394
2.26.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 395
2.26.6- İletiler 396
2.26.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 396
2.26.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 396
2.26.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 396
2.26.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 396
2.26.7.2- Masal Motifleri 397
2.26.8- Masaldaki Sözvarlığı 397
2.26.8.1- Tekrar Grupları 397
2.26.8.2- Deyimler 398
2.26.8.3- İkilemeler 399
2.26.9- Özgün Unsurlar 400
2.26.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 401

2.27- NAZ KIZ ---------- 403
2.27.1- Konu 403
2.27.2- Asıl İleti 403
2.27.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 403
2.27.4- Yer ve Zaman..... 405
2.27.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 406
2.27.5.1- Yetişkinler..... 406
2.27.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 407
2.27.6- İletiler..... 408
2.27.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 408
2.27.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 408
2.27.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 409
2.27.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü..... 409
2.27.7.2- Masal Motifleri 409
2.27.8- Masaldaki Söz Varlığı 410
2.27.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 410
2.27.8.2- Deyimler 410
2.27.8.3- İkilemeler..... 412
2.27.9- Özgün Unsurlar..... 412
2.27.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 413

2.28- BECERİKLİ KIZ ---------- 414
2.28.1- Konu 414
2.28.2- Asıl İleti 414
2.28.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 414
2.28.4- Yer ve Zaman..... 416
2.28.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 418
2.28.5.1- Olağanüstü Varlıklar..... 418
2.28.5.2- Yetişkinler..... 418
2.28.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 419
2.28.6- İletiler..... 419
2.28.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 419
2.28.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 420
2.28.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 420
2.28.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü..... 420
2.28.7.2- Masal Motifleri 421
2.28.8- Masaldaki Söz Varlığı 421
2.28.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 421
2.28.8.2- Deyimler 421
2.28.8.3- İkilemeler..... 423
2.28.9- Özgün Unsurlar..... 423
2.28.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 423

2.29- ALACA BULACA ---------- 425
2.29.1- Konu 425
2.29.2- Asıl İleti 425

2.29.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 425
2.29.4- Yer ve Zaman..... 427
2.29.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 428
2.29.5.1- Olağanüstü Varlıklar..... 428
2.29.5.2- Yetişkinler..... 428
2.29.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 429
2.29.6- İletiler..... 430
2.29.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 430
2.29.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 431
2.29.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 431
2.29.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü..... 431
2.29.7.2- Masal Motifleri 431
2.29.8- Masaldaki Söz Varlığı 432
2.29.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 432
2.29.8.2- Deyimler 432
2.29.8.3- İkilemeler..... 434
2.29.9- Özgün Unsurlar..... 434
2.29.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 435

2.30- DÜNYA GÜZELİ ---------- 439
2.30.1- Konu 439
2.30.2- Asıl İleti 439
2.30.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 439
2.30.4- Yer ve Zaman..... 442
2.30. 5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 443
2.30.5.1- Çocuklar..... 443
2.30.5.2- Yetişkinler..... 444
2.30.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 444
2.30.6- İletiler..... 445
2.30.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 445
2.30.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 445
2.30.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 446
2.30.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü..... 446
2.30.7.2- Masal Motifleri 446
2.30.8- Masaldaki Söz Varlığı 447
2.30.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 447
2.30.8.2- Deyim 447
2.30.8.3- İkilemeler..... 449
2.30.9- Özgün Unsurlar..... 449
2.30.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 450

2.31- BALIKÇI ---------- 451
2.31.1- Konu 451
2.31.2- Asıl İleti 451
2.31.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 451
2.31.4- Yer ve Zaman..... 453
2.31.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 455

2.31.5.1- Yetişkinler 455
2.31.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar 455
2.31.6- İletiler 456
2.31.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 456
2.31.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 456
2.31.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 457
2.31.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 457
2.31.7.2- Masal Motifleri 457
2.31.8- Masaldaki Söz Varlığı 458
2.31.8.1- Tekrarlanan Sözler 458
2.31.8.2- Dua ve Beddua 458
2.31.8.3 - Deyim 459
2.31.8.4- İkilemeler 460
2.31.9- Özgün Unsurlar 461
2.31.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 461

2.32- KABAK DONUNDA KIZ ---------- 463
2.32.1- Konu 463
2.32.2- Asıl İleti 463
2.32.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 463
2.32.4- Yer ve Zaman 464
2.32.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 465
2.32.5.1- Olağanüstü Kahraman 465
2.32.5.2- Yetişkinler 466
2.32.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 466
2.32.6- İletiler 467
2.32.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 467
2.32.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 467
2.32.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 467
2.32.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 467
2.32.7.2- Masal Motifleri 468
2.32.8- Masaldaki Söz Varlığı 468
2.32.8.1- Tekrarlanan Sözler 468
2.32.8.2- Dua 468
2.32.8.3- Deyim 469
2.32.8.4- İkilemeler 470
2.32.9- Özgün Unsurlar 470
2.32.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 471

2.33- TOPAL DEV ---------- 472
2.33.1- Konu 472
2.33.2- Asıl İleti ---------- 472
2.33.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 472
2.33.4- Yer ve Zaman 474
2.33.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 475
2.33.1- Olağanüstü Kahramanlar 475
2.33.2-Yetişkin Kahramanlar 475

2.33.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 476
2.33.6- İletiler 476
2.33.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 476
2.33.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 477
2.33.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 477
2.33.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 477
2.33.7.2- Masal Motifleri 477
2.33.8- Masaldaki Söz Varlığı 478
2.33.8.1- Tekrarlanan Sözler 478
2.33.8.2- Deyimler 478
2.33.8.3- İkilemeler 479
2.33.9- Özgün Unsurlar 479
2.33.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 480

2.34- KORKAK ADAM ---------- 481
2.34.1- Konu 481
2.34.2- Asıl İleti 481
2.34.3- Metnin İçerik Çözümlemesi 481
2.34.4- Yer ve Zaman 483
2.34.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 485
2.34.5.1- Olağanüstü Varlıklar 485
2.34.5.2- Yetişkinler 485
2.34.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 486
2.34.6- İletiler 486
2.34.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 486
2.34.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 487
2.34.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 487
2.34.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 487
2.34.7.2- Masal Motifleri 487
2.34.8- Masaldaki Söz Varlığı 488
2.34.8.1- Tekrarlanan Sözler 488
2.34.8.2- Beddualar 488
2.34.8.3- Deyim 489
2.34.8.4- İkilemeler 490
2.34.8.5- Tekerlemeler 491
2.34.9- Özgün Unsurlar 491
2.34.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 492

2.35- KIRK KARDEŞLER ---------- 494
2.35.1- Konu 494
2.35.2- Asıl İleti 494
2.35.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 494
2.35.4- Yer ve Zaman 497
2.35.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 499
2.35.5.1- Olağanüstü Kahramanlar 499
2.35.5.2- Yetişkinler 500
2.35.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 501

2.35.6- İletiler 502
2.35.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 502
2.35.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 502
2.35.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 503
2.35.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 503
2.35.7.2- Masal Motifleri 503
2.35.8- Masaldaki Söz Varlığı 504
2.35.8.1- Tekrarlanan Sözler 504
2.35.8.2- Deyim 505
2.35.8.3- İkilemeler 506
2.35.9- Özgün Unsurlar 507
2.35.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 507

2.36- ALLI TİLKİ ---------- 511
2.36.1- Konu 511
2.36.2- Asıl İleti 511
2.36.3- İçerik Çözümlemesi 511
2.36.4- Yer ve Zaman 514
2.36.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 515
2.36.5.1- Yetişkinler 516
2.36.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar 516
2.36.6- İletiler 517
2.36.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 517
2.36.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 517
2.36.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 517
2.36.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 517
2.36.7.2- Masal Motifleri 518
2.36.8- Masaldaki Söz Varlığı 518
2.36.8.1- Tekrarlanan Sözler 518
2.36.8.2- Deyim 519
2.36.8.3- İkilemeler 521
2.36.8.4- Tekerlemeler 521
2.36.9- Özgün Unsurlar 522
2.36.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 522

2.37- AVCIOĞLU ---------- 524
2.37.1- Konu 524
2.37.2- Asıl İleti 524
2.37.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 524
2.37.4- Yer ve Zaman 526
2.37.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 528
2.37.5.1- Çocuk Kahraman 528
2.37.5.2- Yetişkinler 528
2.37.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 530
2.37.6- İletiler 530
2.37.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 530
2.37.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 531

2.37.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 531
2.37.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü..... 531
2.37.7.2- Masal Motifleri 532
2.37.8- Masaldaki Söz Varlığı 532
2.37.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 532
2.37.8.2- Deyim 533
2.37.8.3- İkilemeler..... 535
2.37.9- Özgün Unsurlar..... 535
2.37.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 536

2.38- KONUŞAN BALIKLA YALNIZ KIZ ----------537
2.38.1- Konu 537
2.38.2- Asıl İleti 537
2.38.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 537
2.38.4- Yer ve Zaman..... 540
2.38.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 541
2.38.5.1- Çocuk Kahraman 541
2.38.5.2- Olağanüstü Kahramanlar 541
2.38.5.3- Yetişkinler..... 542
2.38.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 543
2.38.6- İletiler..... 544
2.38.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 544
2.38.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 545
2.38.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 545
2.38.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü..... 545
2.38.7.2- Masal Motifleri 546
2.38.8- Masaldaki Söz Varlığı 546
2.38.8.1- Tekrarlanan Sözler..... 546
2.38.8.2- Deyim 547
2.38.8.3- İkilemeler..... 548
2.38.8.4- Tekerleme 549
2.38.9- Özgün Unsurlar..... 550
2.38.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 550

2.39- ÜÇKARDEŞLER---------- 552
2.39.1- Konu 552
2.39.2- Asıl İleti 552
2.39.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 553
2.39.4- Yer ve Zaman..... 555
2.39.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 557
2.39.5.1- Olağanüstü Kahramanlar 557
2.39.5.2- Yetişkinler..... 557
2.39.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar..... 558
2.39.6- İletiler..... 559
2.39.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler..... 559
2.39.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler..... 559
2.39.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 560

2.39.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 560
2.39.7.2- Masal Motifleri 560
2.39.8- Masaldaki Söz Varlığı 561
2.39.8.1- Tekrarlanan Sözler 561
2.39.8.2- Deyim 562
2.39.8.3- İkilemeler 563
2.39.9- Özgün Unsurlar 563
2.39.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 564

2.40. DALYANOĞLU ---------- 567
2.40. 1- Konu 567
2.40. 2- Asıl İleti 567
2.40. 3- Masalın İçerik Çözümlemesi 567
2.40. 4- Yer ve Zaman 569
2.40. 5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 571
2.40.5.1- Olağanüstü Kahraman 571
2.40.5.2- Yetişkin Kahramanlar 572
2.40.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 573
2.40. 6- İletiler 574
2.40.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 574
2.40.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 574
2.40.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 575
2.40.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 575
2.40.7.2- Masal Motifleri 575
2.40.8- Masaldaki Söz Varlığı 576
2.40.8.1- Tekrarlanan Sözler 576
2.40.8.2- Deyim 577
2.40.8.3- İkilemeler 578
2.40.9- Özgün Unsurlar 579
2.40.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 579

2.41- AT, TİLKİ, KURT ---------- 580
2.41.1- Konu 580
2.41.2- Asıl İleti 580
2.41.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 581
2.41.4- Yer ve Zaman 582
2.41.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 583
2.41.5.1- Kahramana Yardımcı Unsurlar 584
2.41.6- İletiler 584
2.41.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 584
2.41.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 584
2.41.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 585
2.41.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 585
2.41.7.2- Masal Motifleri 585
2.41.8- Masaldaki Söz Varlığı 586
2.41.8.1- Tekrarlanan Sözler 586
2.41.8.2- Deyim 586

2.41.8.3- İkilemeler 588
2.41.9- Özgün Unsurlar 588
2.41.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 588

2.42- KARANLIK DÜNYA ---------- 590
2.42.1- Konu 590
2.42.2- Asıl İleti 590
2.42.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 590
2.42.4- Yer ve Zaman 593
2.42.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 594
2.42.5.1- Olağanüstü Kahramanlar 594
2.42.5.2-Yetişkin Kahramanlar 595
2.42.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar 596
2.42.6- İletiler 597
2.42.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 597
2.42.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 597
2.42.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 597
2.42.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 597
2.42.7.2- Masal Motifleri 598
2.42.8- Masaldaki Söz Varlığı 599
2.42.8.1- Tekrarlanan Sözler 599
2.42.8.2- Deyim 599
2.42.8.3- İkilemeler 601
2.42.9- Özgün Unsurlar 601
2.42.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 602

2.43- YEDİ DULLAR---------- 603
2.43.1- Konu 603
2.43.2- Asıl İleti 603
2.43.3- Masalın İçerik Çözümlemesi 603
2.43.4- Yer ve Zaman 605
2.43.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları 606
2.43.1-Yetişkin Kahramanlar 606
2.43.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar 608
2.43.6- İletiler 608
2.43.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler 608
2.43.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler 609
2.43.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü 609
2.43.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü 609
2.43.7.2- Masal Motifleri 610
2.43.8- Masaldaki Söz Varlığı 610
2.43.8.1- Tekrarlanan Sözler 610
2.43.8.2- Beddua 611
2.43.8.3- Deyim 611
2.43.8.4- İkilemeler 613
2.43.9- Özgün Unsurlar 613
2.43.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı 614

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
OĞUZ TANSEL'İN MASALLARINA GENEL BİR BAKIŞ

3.1 OĞUZ TANSEL'İN MASALLARININ İÇ DÜNYASI ---------- 617
3.1.1- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARININ SINIFLANDIRMASI 618
3.1.1.1- Kahramanının Kendi İç Dünyası ile Yüzleştirildiği Masallar 618
3.1.1.1.1- Kahramanların Öz İradeleri ile Baş Başa Bırakılması 618
3.1.1.1.2- İhanet ve İhtirasın Dışa Vurumu 619
3.1.1.1.3- Başarıya Giden Yolda Azmin Önemi 619
3.1.1.1.4- Doğru ile Yanlışın Çatışması: Doğrunun Galibiyeti 620
3.1.1.1.5- Aile Bağı ile Erdemin Karaktere Yansıması 620
3.1.1.2- Kahramanın Dış Dünya ile Yüzleştirildiği Masallar 620
3.1.1.2.1- Gerçek Yaşam ile Yüzleşme 621
3.1.1.2.2- Beklenmedik Olaylarla Karşı Karşıya Kalma 621
3.1.1.2.3- Ayrılan -Kesişen Yollar; Dış Dünya İle Yüzleşme 621

3.2- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARINDA ORTAK İLETİLER ---------- 622
3.2.1- Akıl ve Mantığın Önemi 623
3.2.2- Azmin ve Emeğin Önemi 623
3.2.3- Kişisel Bakış Açısının Önemi 623
3.2.4- Ahlâkî Değerlerin Önemi 624
3.2.5- Ailenin ve Arkadaşlığın Önemi 625
3.2.6- Doğruluktan Yana Olma 625
3.2.7- Bilginin ve Eğitimin Önemi 626
3.2.8- Doğayı ve Canlıları Sevme 626

3.3- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARINDA ÖZGÜN UNSURLAR ---------- 627
3.4- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARINDA TEMEL MOTİFLER ---------- 628
3.5- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARINDA İKİLEMELER ---------- 630
3.6- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARINDA DEYİMLER 631
3.7- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARININ KÜNYESİ (Tablo 9) 646

BİTİRİŞ

GÖKTEN ÜÇ ELMA DÜŞTÜ ---------- 650

KAYNAKÇA ---------- 658

SUNUM

Düş ile gerçeğin kesiştiği noktada masal düşer bir ulusun diline. Tül misali yaşamın üstüne serilir masalın esrarlı havası.

Sınırları genişledikçe masal, bir anlatı türü olmakla yetinmez; bilinçaltında bir serüvene doğru yol alır. Masalı çepeçevre kaplayan hava bilinçaltının kuytularında dolaşmaya başlar. Masalın gizemli havası, başta çocuk okuyucu olmak üzere, tüm okurları kendisine çeker.

Bir çocuğun elinde yeniden yaşam oluverir masal dünyası. Masal diyarında işleyen zaman, çocuğun gözüyle akmaya devam eder. Çocuk gözler kendisini masalda arar; cesaretini masalda bulur, korkuları ile düş dünyasında yüzleşir.

Çocuk okuyucu masalın kendisine sunduğu dünyada devlerle mücadele etmeyi öğrenir. Gerçekliğin yarattığı endişeler, sıkıntılar; öfkeler ve hırçınlıklar bir dev olup çıkar masal tadında. Konaklarda kaybolan yaşamlar, bir perinin yardımıyla yoluna devam eder. Çatı katından ışığa açılan pencere, çocuk gözlerin ardından dış dünyayı seyre koyulur.

Masalın sınırlarını belirlemeye sıra geldiğinde güçlükler çıkar gün yüzüne. Masalın sınırları evrenseldir; geniş ufuklarda seyreder masal dünyası. İçinden çıktığı toplumun izlerini taşıyor olsa da masal, tüm insanlığın yansıması sayılır. İnsan düşleri, amaçları, özlemleri yansır bu kurmaca dünyadan. Söyleyişindeki tadı, bakış açısındaki çerçeveyi içinden çıktığı toplumdan almış olsa da masal, dünya çocuklarının ortak dilidir. Bu bakımından zordur masala memleket biçmek; bu bakımdan güçtür masala sınır koymak.

Evrene kapılarını aralayan masal dünyasında dilediğince dolaşabilmek, özgürlüğün tadını almakla eş anlamlıdır. Bu serüvende bir kılavuz gereklidir insana. Düş dünyasının kapılarını bir masalcının kaleminden aralamak lazım gelir.

Bu çalışmada masal diyarının kapıları Oğuz TANSEL'in penceresinden izlenmiştir. Tansel tarafından Erzurum, Amasya, Merzifon, Kastamonu, Kağızman ve Konya yörelerinden derlenmiş, ikisi tekrar edilmek suretiyle, kırk beş masalı *(Perioğlu, Kahkaha Gülü, Altı Kardeşler, Sarı Yılan, Hemecikçi Kadın, Yedi Devler, Bitlice Karının Kızı, Boyu Bir Karış Sakalı Üç Karış, Bir Karı Bir Koca, Hotlu Kız, Cevahir Yumurtası, Altın Ne Gümüş Ne Bakır Ne, Üç Kızlar, Altın Şamdan, Taş Evin İki Kızı, Padişahın Bir Kızı, Nergis Kız, Padişahın Küçük Oğlu, Sığırtmacın Kızı, Mavi Gelin, Koca Karının Oğlu, Üç Peri Kızı, Allı Fırfırı, Oduncunun Karısı, Mavi Benekli Firik, Çobanla Bey Kızı, Naz Kız, Becerikli Kız, Alaca Bulaca, Dünya Güzeli, Balıkçı, Kabak Donunda Kız, Topal Dev, Korkak Adam, Kırk Kardeşler, Allı Tilki, Avcıoğlu, Konuşan Balıkla Yalnız Kız, Üç Kardeşler, Dalyanoğlu, At, Tilki, Kurt; Karanlık Dünya, Yedi Dullar)* çeşitli açılardan incelenmiştir.

Çalışmanın temelinde Tansel masalları bir bütünün parçası olarak görülmüştür. Parçalardan yola çıkarak bütüne ulaşabilme amacıyla bir düzlem takip edilmiştir. İzlenen yolun sonunda Oğuz Tansel'in masal dünyası gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Masalın içeriğini ayrıştırmak çalışmada izlenen yolun ilk basamağı olarak belirlenmiştir. Masalın ana temine ve asıl iletisine aracılık eden unsurlar tümden gelim esasına bağlı olarak ayrıştırılmıştır. Metnin içeriğinde gizli olan tüm öğeler masalın asıl iletisine ulaşmada belirleyici rol oynamıştır. Bütünün ne kastettiği göz önünde tutularak parçalara eğilme yolu izlenmiştir.

Masalın zamanını ve mekânını belirleme konusunda ikinci bir alt başlık açılmıştır. 'Masallarda zaman ve mekân vardır.' savı göz önünde tutularak ilerlenmiştir. Bu amaçla masalın ana temine aracılık eden tüm unsurlar yer, zaman ve şahıs döngüsü ışığında ele alınmıştır.

Masalların söz varlığı bakımından değerlendirilmesi hususunda da tümden gelim esasına uyulmuştur. Masal bir bütün olarak düşünülmüş ve bütünün vurucu noktaları söz varlığında aranmıştır. Tansel'in yaşama açılan yönü olarak görülen masallar

yapısalcı yaklaşımla irdelenmiştir. Masal formellerinin ve motiflerinin, deyimler ve ikilemelerin tespiti; özgün unsurların fonksiyonel etkilerinin olay örgüsüne yansıma biçimi, söz grubu değeri taşıyan beddua ve dualaların işlevsel etkileri 'söz varlığı' başlığı altında ele alınmıştır. Oğuz Tansel'in dil ve anlatım özellikleri sözü edilen inceleme evrelerinin yapılandırılmasında birer yol gösterici olarak görülmüştür.

Türkçe öğretiminde ve çocukların zekâ gelişiminde büyük öneme sahip olan masalların, Oğuz Tansel'in kaleminden söze dökülüş biçimi çalışmanın ana hattını teşkil etmektedir. Bu amaçla incelemeye esas tutulan masallar birer metin olmaktan sıyrılmakta, masalcının dış dünyaya açılan yönünü sembolize etmektedir. Dolayısıyla ele alınan metinlerin tümü ince ayrıntılarına dikkat edilmek suretiyle işlenen birer değere dönüşmektedir.

Masalların eğitsel değerlerini belirleme konusu, izlenilen yolun en önemli basamağını teşkil etmiştir. Masalın çocuk okuyucuya sunduğu kazanımları ve çocuk okuyucuyu olumsuz yönde etkileyebilecek unsurları ayrıştırılmıştır. Bu bağlamda masalın içerdiği değer yargıları belirlenmiştir. Birtakım soyut değerlerin, inanışların, yargı ve düşüncelerin çeşitli nesneler aracılığı ile somutlaştırıldığı görülmüştür. Buna bağlı olarak Oğuz Tansel masallarında kullanılan ve yardımcı unsurlar ile desteklenen simgesel değerler ayrı bir incelemeye tabi tutulmuştur.

İnceleme tekniği bakımından, masal tahlili konusunda önemli bir yere sahip olan V. J. PROPP'un tekniğinden yola çıkarak malzemeden masalcıya ulaşma amacı, çalışmanın özünü yansıtmaktadır.

Masal diyarında yapılan yolculuğun sonuna varıldığında elde edilen verilerin tümü maddeler halinde sunulmuştur. Masalcının bakış açısı ile donatılmış olan metinlerin ne gibi değerler ile yüklü olduğu ortaya çıkarılmıştır. Çocukları hayata hazırlama ve onları bilinçlendirme konusunda işlevsel etkileri yoğun olan masalların dil zenginliğine de dikkat çekilmiştir. Türk dilinin öğretilmesi ve yaşatılması konusunda Tansel masallarının faydalı birer değer olduğu kanısına varılmıştır.

Çalışmanın özüne malzeme olan eserler; araştırma süresince yaralanılan kaynaklar kaynakça bölümünde sunulmuştur.

Metinlerin aslına sadık kalarak onları çocuklara armağan eden; edebiyat dünyasına önemli katkılar sunan; özgün söyleyişi, dil zenginliği ve kültürel değerlere bağlılığı açısından dikkatleri üzerinde toplayan Oğuz Tansel ve eserleri üzerinde akademik bir çalışmanın olmayışı bu konuda araştırma yapma yolunu açmıştır.

Oğuz Tansel'in masallarının tüm yönleri ile ele alındığı çalışmanın oluşma evresinde yanımda olan eşime ve aileme; araştırmanın yapılanmasında desteğini gördüğüm sayın Prof. Dr. Aysıt TANSEL'e saygılarımı sunuyorum.

Çalışmanın hazırlanması esnasında benden desteğini esirgemeyen ve yola çıktığım andan itibaren yanımda olan sayın hocam Prof. Dr. Songül TAŞ'a teşekkürlerimi sunmayı borç biliyorum.

Özlem GÜNALTILI GÜNDÜZ

KISALTMALAR

[A]	**: Atasözü**
age.	**: Adı geçen eser**
agg.	**: Adı geçen görüşme**
agm.	**: Adı geçen makale**
C	**: Cilt**
Ç	**: Çeviren**
Doç.	**: Doçent**
Krş.	**: Karşılaştırınız**
MEB	**: Milli Eğitim Bakanlığı**
Ör.	**: Örnek**
Prof.	**: Profesör**
S	**: Sayı**
s	**: Sayfa**
TDK	**: Türk Dil Kurumu**

TABLOLAR:

Tablo 1: Altı Kardeşler (1959, Dost Yayınları) masal kitabında yer alan beş masalın **(Perioğlu- Kahkaha Gülü- Altı Kardeşler- Sarı Yılan- Hemeçikci Kadın)** konu, asıl ileti, kahramanlar, mekân unsurları ve özgün değerler bakımından şema ile ifade edilmesi.

Tablo 2: Yedi Devler (1962, Dost Yayınları) masal kitabında yer alan beş masalın **(Yedi Devler- Bitlice Karının Kızı- Boyu Bir Karış Sakalı Üç Karış- Bir Karı Bir Koca- Hotlu Kız)** konu, asıl ileti, kahramanlar, mekân unsurları ve özgün değerler bakımından şema ile ifade edilmesi.

Tablo 3: Üç Kızlar (1963, Halk Evleri Yayınları) masal kitabında yer alan altı masalın **(Cevahir Yumurtası- Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?- Üç Kızlar- Altın Şamdan- Taş Evin İki Kızı- Padişahın Bir Kızı)** konu, asıl ileti, kahramanlar, mekân unsurları ve özgün değerler bakımından şema ile ifade edilmesi.

Tablo 4: Mavi Gelin (1966, Yaz Yayınları) masal kitabında yer alan beş masalın **(Nergis Kız- Padişahın Küçük Oğlu- Sığırtmacın Kızı- Mavi Gelin- Koca Karının Oğlu)** konu, asıl ileti, kahramanlar, mekân unsurları ve özgün değerler bakımından şema ile ifade edilmesi.

Tablo 5: Al'lı ile Fırfırı (1976, Yaz Yayınları) masal kitabında yer alan sekiz masalın **(Üç Peri Kızı- Allı ile Fırfırı- Oduncunun Karısı- Mavi Benekli Firik- Çobanla Bey Kızı- Naz Kız- Becerikli Kız- Alaca Bulaca)** konu, asıl ileti, kahramanlar, mekân unsurları ve özgün değerler bakımından şema ile ifade edilmesi.

Tablo 6: Al'lı ile Fırfırı (1976, Yaz Yayınları) masal kitabında yer alan altı masalın **(Dünya Güzeli- Balıkçı- Kabak Donunda Kız- Topal Dev- Korkak Adam- Kırk Kardeşler)** konu, asıl ileti, kahramanlar, mekân unsurları ve özgün değerler bakımından şema ile ifade edilmesi.

Tablo 7: Al'lı ile Fırfırı (1976, Yaz Yayınları) masal kitabında yer alan dört masalın **(Allı Tilki- Avcıoğlu- Konuşan Balıkla Yalnız Kız- Üç Kardeşler)** konu, asıl ileti, kahramanlar, mekân unsurları ve özgün değerler bakımından şema ile ifade edilmesi.

Tablo 8: Al'lı ile Fırfırı (1976, Yaz Yayınları) masal kitabında yer alan dört masalın **(Dalyanoğlu- At, Tilki, Kurt- Karanlık Dünya- Yedi Dullar)** konu, asıl ileti, kahramanlar, mekân unsurları ve özgün değerler bakımından şema ile ifade edilmesi.

Tablo 9: Masalların açık künyeleri verilmiştir.

GİRİŞ
MASAL BİLGİSİ

MASALIN TANIMI

Halk edebiyatı ürünlerinden biri olan masal, yüzyıllardan bu yana ulusların dili olmuş bir edebî türdür. Masalın çocuk eğitimine katkıları da geçmişten bugüne işlenen temel konulardan biri olmuştur.

Masalın tanımı konusunda ileri sürülen düşünceleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

Türkçe Sözlük: "Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen; çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen olağan dışı olayları anlatan hikâye. Öğüt verici, ahlâk dersi veren alegorik eser." **TDK Türkçe Sözlük** (1998: 421).

Elçin: "Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesidir." Şükrü Elçin (2000: 368).

Sakaoğlu: "Halk anlatmaları arasında, eğlendirmeyi amaçlaması açısından en önde gelen tür olan masallar, fıkra ve efsane gibi kısa anlatmalardan farklı bir yapıya sahiptir. Öbür türlere göre daha süslü bir anlatım üslûbuna sahip olan masallar, ayrıca kuruluş itibariyle de modern hikâyeyi hatırlatmaktadır." Saim Sakaoğlu (1973: 139).

Sakaoğlu: "Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür." Saim Sakaoğlu (1973: 5).

Develioğlu: “Terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye.” Ferit Develioğlu (1962: 747).

Boratav: “Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve bütünlük inanışlarından ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı.” Pertev Naili Boratav (1969: 75).

Türk Edebiyatı Ansiklopedisi: “Çoğu geceler ninelerimizin dizinde, tatlı uykumuzu bile feda ederek saatlerce dinlediğimiz masallar, halkın ortak şuurunda doğmuş, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen; cereyan ettiği yer ve zaman bilinmeyen, normal ya da olağanüstü şahıs veya peri, cin, dev, ejderha gibi yaratıklara ait olağandışı ve tamamıyla hayal mahsulü birtakım hadiselerin hikâye edildiği sözlü halk edebiyatı ürünleridir.” **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi** (1987: 283).

Gelişim Hachette: “Masal düzyazı biçiminde söylenmiş, dinsel ve büyüsel inançlardan ve törelerden bağımsız; bütünüyle düş ürünü olan kısa anlatı türüdür.” **Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi** (1993: 2616).

Dictionnaire Larousse: “Olağanüstü olaylara, doğaüstü varlıklara yer veren; tümüyle düş ürünü, çoğunlukla belirli olmayan bir zamanda ve yerde geçen genellikle ağızdan ağza aktarılarak sürüp giden anlatı türüdür.” **Dictionnaire Larousse** (1993: 1605).

Masalın tanımsal kalıbı hususunda Evrim Ölçer Özünel şu noktaya temas eder: “Masal türünün tanımlanması, içerdiği değişken yapıdan dolayı önem kazanmaktadır. İster yazılı kültüre, ister sözlü kültüre ait olsun edebî bir türün içeriğinin tanımlanması titiz bir çalışmanın sonucu olmalıdır. Her tanım, araştırmacının yaklaşımını ve masalın yaşatıldığı kültürün algı biçimini yansıtma çabasının bir parçası olarak görülmelidir. Dolayısıyla yapılan tanımın tutarlılığı kişinin üzerinde çalıştığı türe yaklaşımını berraklaştıran, araştırmasının yönünü belirleyen bir güce sahiptir.” Evrim Ölçer Özünel (2006: 19).

Özünel, masal ile kültür arasındaki ilişki konusunda da şunları ifade eder:
"Her masal anlatıldığı toplumun özgün bakış açısını yansıtırken bir yanıyla da diğer toplumların özelliklerini barındırmaya devam eder. Bu bağlamda masal araştırmacılarının göz önünde bulundurması gereken önemli noktalardan biri, masalın anlatıldığı toplumun sosyal ve kültürel yapısını göz ardı etmeden, göç yolu üzerinde konakladığı farklı toplumların değer yargılarıyla harmanlayarak çözümlemesi gerektiğidir." Evrim Ölçer Özünel (2006: 24).

Düş ile gerçeğin buluştuğu noktada bir kesişme anıdır masal. Masal ile kapıları aralanan dünya, insanoğlunun yaşamından derin izler taşır. Masal ile bilinçaltının kuytularında gizlenmiş dürtüler dışa vurulur. Korkular, sırlar, öfke ve heyecanlar; sevinçler ve özlemler masal dünyasında birer simgeye dönüşür. Kimi zaman yüzleşmeyi bekleyen gerçekler bir dev ile sembolize edilirken; kimi zaman da hayaller bir perinin kanadıyla yeryüzüne gönderilir.

Masalın kendine özgü bir yapısı olduğu konusunda Propp şunları ifade etmektedir: "Masal yazınsan öğeleri güçlükle kendi içine katar; tıpkı yaşayan boş inançlarda olduğu gibi. Masalın öyle bir direnci vardır ki bütün öbür biçimler onun içinde erimeden parçalanır. Yine de eğer böyle bir karşılaşma meydana geliyorsa bunda kazançlı çıkan her zaman için masal olmuştur." Viladimir Jakovlevitch Propp (1995: 215).

Masallarda da zaman ve mekân vardır. Zamansızlık ve mekânsızlık masalın kanıtlanmış bir özelliği değildir. Geçmişin herhangi bir yerinde herhangi bir saatinde seyreden masal dünyası, gerçek mekânlarda gerçek zaman dilimiyle akışını sürdürür.

"Evvel zaman…" ifadesi masalın zamansız olduğunun kanıtı olmamalıdır. Masal dünyasında var olan olayların da bir başlangıcı vardır. Zamanın "evvel" olması, masalın zamansız olduğunun ispatı değildir. "Sabahın erinde" uyanan masal kahramanı için gün erken başlamıştır. "Akşamın karanlığında" konağına dönen masal kahramanı içinse gün yorucu geçmiştir. Konaklar, hamamlar, saraylar, padişah

bahçeleri, havuz başları, pınar kıyıları birer mekândır masal atmosferinde. Dolayısıyla masalın da bir zamanı ve içinde yaşatıldığı bir mekânı vardır.

İnsanoğlunun iç dünyasındaki çatışmaların dışa vurulduğu anlatı türlerinden biri olan masal, sıradan bir anlatı türü olmaktan sıyrılmaktadır. İfadenin söze döküldüğü noktada en özgür, sınırları en geniş anlatı türü olan masal geçmişten bugüne yolculuğunu devam ettirmektedir.

MASALLARIN KAYNAĞI VE TÜRK MASALLARININ KÖKENİ

İnsanoğlunun doğuşu ile var olan masalların kaynağı ve kökeni üzerine birçok görüş ileri sürülmüştür. Masalların uzandığı tarih, masal araştırmacıları tarafından ilgi görmüş bir mesele halini almıştır.

"Masalların kaynağı konusu gündeme gelince genellikle üç dönem ve her biriyle ilgili birkaç ad hatırlanır: Tarih Öncesi Görüş, Tarihî Görüş, Etnografik Görüş." Saim Sakaoğlu (1999: 5).

Tarih Öncesi Görüş/ Mitolojik Görüş olarak belirlenen dönemin temsilcileri G. Grimm ile Dasent kabul edilmektedir. Mitolojik Görüş'e göre masalların kaynağında mitolojinin varlığı hissedilir. Tarihî Görüş, masalların beslendikleri devirlerden etkilenerek şekillendiğini ileri sürerken; Etnografik Görüş masalların kaynağını insanoğlunun birlikteliğine dayandırmaktadır.
"Masalların kaynağı olarak hiçbir coğrafyayı, kültürü ve dini temel olarak ele almamak gerekir. Masalların bir bütün olarak değil de tek tek ele alınması halinde belki bazılarını belirli bir coğrafyaya, kültüre ve dine bağlayabiliriz. Örneklerde görülen değişme ne kadar büyük olursa olsun her masalda aslından gelen bir iz, bir kalıntı mutlaka bulunacaktır." Saim Sakaoğlu (1999: 9).

Türk masallarının kökeni konusunda dikkat çeken tespitler bulunmaktadır. "Türk masalları üzerine yayınlanmış en eski derleme, Fransa Kralı XVI. Louis'in çevirmen

ve yazmanı M. Diegon' a aittir. 'Nouveaux Contes et Arabes (1781, Yeni Türk ve Arap Masalları) adlı yapıtın ikinci cildinde üç Türk masalı yer alır." **Ana Britannica** (2004: 406).

Saim Sakaoğlu, 317 sayfalık "Türk Masalları" adlı yapıtıyla bir hanım yazara dikkat çeker: "Türk masallarını şuurlu olarak derleyen ve yazıya geçirip yayımlayanların başında şüphesi K.D. Hanım gelmektedir. Kim olduğu hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığımız bu hanım, 1912 tarihini taşıyan **Türk Masalları** adlı 317 sayfalık kitabında 13 masal yer verir." Saim Sakaoğlu (1999: 35).

Türk Yurdu Dergisi'nde yayımladığı derlemeleri ile dikkatleri üzerinde toplamış İzzet Ulvi, Ziya Gökalp'ın masala yönelmesinde belirleyici şahsiyetlerden biridir. Türk edebiyatına büyük katkılar sunan Ziya Gökalp, Türk masalcılığı konusunda da önemli bir yere sahiptir. Masalları derleyerek yazıya geçiren Gökalp bu çalışmalarını Küçük Mecmua'da toplamıştır. Bu metinler **"Altın Işık"** adlı eser ile Türk edebiyatına kazandırılmıştır.

Almanya'da Theodor Menzel tarafından 1923 yılında Almanca olarak yayımlanan **Billur Köşk Masalları**, Türk Masalları serisinin başlangıcı olarak kabul edilir.

Dokuz Ötkünç (1929), **Ankara Budun Bilgisi** (1935) eserleri ile Türk masalcılığına katkı sunan bir diğer isim ise Hamit Zibeyr Koşay'dır. Koşay yayımladığı iki kitabı ile ilgi görmüş bir şahsiyettir.

Halk ağzından derlediği dokuz masal metnini 1930 yılında yayımlayan edebiyatçımız Bahtaver Hanım'dır.

1930 yılından itibaren Türk masalcılığı hız kazanmaktadır. Yayımlanan masal kitapları ve masal araştırmalarından bazıları şunlardır:

Yusuf Ziya Demircioğlu "**Yürükler ve Köylülerde Hikâyeler- Masallar**" (1934)

Suat Salih ASRAL, "**Öz Türk Masalları**" (1935)

Naki TEZEL, "**Keloğlan Masalları**" (1936)

Mehmet TUĞRUL, "**Malatya'dan Derlenmiş Masallar**" (1946)

Cahit UÇUK, "**Ateş Gözlü Dev**" (1945)

Cahit UÇUK, "**Kurnaz Tilki**" (1946)

Cahit UÇUK, "**Türk Çocuğuna Masallar**" (1946)

Eflatun Cem GÜNEY, "**Nar Tanesi**" (1946), "**En Güzel Türk Masalları**" (1948), "**Bir Varmış Bir Yokmuş**" (1956), "**Evvel Zaman İçinde**" (1957)

Oğuz TANSEL, "**Altı Kardeşler**" (1959)

Oğuz TANSEL, "**Yedi Devler**" (1962)

Oğuz TANSEL, "**Üç Kızlar**" (1963)

Oğuz TANSEL, "**Mavi Gelin**" (1966)

Pertev Naili BORATAV, "**Az Gittik Uz Gittik**" (1969)

Saim SAKAOĞLU, "Gümüşhane Masalları Metin Toplama Tahlil**" (1973)**

Bilge SEYİDOĞLU, "Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar, Metinler ve Açıklamalar**" (1975)**

Umay GÜNAY, "**Elazığ Masalları**" (1975)

Mehmet YARDIMCI, "**Yaşayan Malatya Masalları**" (1975)

Oğuz TANSEL, "**Allı ile Fırfırı**" (1976)

Ali Berat ALPTEKİN, "**Hayvan Masalları**" (1991)

Mehmet ÖZÇELİK, **"Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma"** (1992)

Muhsine Helimoğlu YAVUZ, "**Kim Uyur Kim Uyanık**" (1992)

Muhsine Helimoğlu YAVUZ, "**Cigaramın Üstünde Bir Topal Karınca**" (1992)

Muhsine Helimoğlu YAVUZ, "**Şahmaran**" (1994)

Behiye KÖKSEL, "**Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme**" (1995)

Ruhi KARA, "**Erzincan Masalları**" (1996)

Muhsine Helimoğlu YAVUZ, "**Masallar ve Eğitimsel İşlevleri**" (2002)

Günümüzde masal araştırmalarına verilen önemin arttığı görülmektedir. Akademik seviyedeki çalışmaların da masal türüne katkı sunma ve masalları yaşatma açısından büyük hız kazandığı dikkatlerden kaçmamaktadır.

MASALLARIN ÇOCUK EĞİTİMİNE KATKILARI

Yazınsan türlerden biri olan masal kaynağını milletlerin yaşamından alan bir edebî türdür. Masalın atmosferinde gizli olan fantastik güç, çocuk okuyucunun ilgisini çeken bir boyuta bürünmektedir. Çocuk okuyucunun yeni yaşamına ayak basarken masalın gizemli atmosferinden etkilendiği bilinmektedir.

Çocuk okuyucu gerçek yaşamı bir yetişkin gibi algılamayabilir. Gündelik hayatın gerçekleri çocuğun zihninde farklı çağrışımlar yapabilir. Yetişmekte olan genç beyinler açısından masal dünyası bir anlamda yaşamın kapılarını aralayabilir.

Çocuklar düş ile gerçek arasında bağ kurulmasını sağlayan masallarda kendilerini bulabilirler. Bir çocuğun ruhsal gelişimine, kendini tanımasına, güven duygusunun artmasına, yaşamın farklı yönlerini tanımasına ve okuma alışkanlığı kazanmasına olanak sağlaması bakımından masallar büyük değerleri sahip edebî türlerin başında gelmektedir.

Selahattin Dilidüzgün "**Masalın Eğitimdeki Yeri -Yaratıcılığı Geliştirici Öneriler**" başlıklı yazısında şu noktaya değinmektedir: "Günümüz eğitiminin amaçlarından biri de çocuğun yaşamın anlamını bulmasını sağlamaktır. Ben nereden geldim, doğum nedir, ölüm nedir gibi karmaşık sorulara çocuğun zamanla tutarlı yanıtlar bulması gerekir. Çocuk başta bu gibi soruları kendi yarı fantastik dünyasında kendince anlamlandırır; kendince yorumlar ya da sorunu daha genel bir çerçevede görüp üzerinde fazla düşünmez. Ne var ki sağlıklı bir kişilik gelişimi için yaşama, yaşamın anlamına ilişkin soruları kendi gelişimine koşut olarak yanıtlamak zorundadır. Bu gibi bilgileri hazır ve paketlenmiş olarak bir kitaptan ya da yetişkinlerden öğrenmek olanaksızdır. Aynı zamanda değerlerin edinilmesi olarak da görebileceğimiz bu süreçte masalların çocuğa büyük katkısı olacaktır. Bu gibi sorular ve yanıtları çocukta çok daha genel ve evrensel düzeydedir. Bu nedenle değişik cins, ırk ve uluslardan çocukların daha çok ortak noktaları vardır. Onlar için dünya, henüz bütünüyle biçimlenmiş ve belirlenmiş değildir, belli yargılar içine sıkıştırılmamıştır. Masallarda ele alınan konular bir bakıma çocuğun iç sorunlarına, gerilimlerine

gönderme yaparken dolaylı bir yoldan da çocuğun dünyasına girer. Bu bakımdan çocuk, bilincine varmadan kendini bulur masalda." **Çağdaş Eğitimde Sanat** (1994: 169–182).

Masal dünyasının kahramanları çocuğun kendisine model aldığı tipler olabilir. Kötülerle savaşan ve kötülükleri cezalandıran kahramanlar çocuk okuyucuyu kendisine çekebilecek kahramanlardır. Bilgelik, erdemlilik, doğruluk gibi kavramalar çeşitli kahramanlar aracılığı ile çocuğa ulaştırılabilir. Devlerle ve cinlerle mücadele eden masal kahramanı aynı zamanda çocuğun bilinçaltındaki korkuları ile de mücadele edebilir. Hak, adalet, dürüstlük ve fazilet, bilim ve başarı kavramları masallar yoluyla çocuğa ulaştırılabilir. Dolayısıyla çocuk okuyucu iyi ile kötü, doğru ile yanlış, kurmaca ile gerçek arasındaki çatışmayı masal dünyasında bulma olanağı edinebilir.

Ana dili eğitiminde masalların işlevi konusunda Pertev Naili şu şekilde görüş bildirmektedir: "Çocuğa ana dilinin bir işçi elindeki âlet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten ona bu dilin türlü hünerlerini, kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren; kişiyi kendi dilini konuşamayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yaklaştırıcı duyguyu –ninnilerin, tekerlemelerin yanı başında; ama her halde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşılayan masallardır." Pertev Naili Boratav (1987: 113).

"Masallar ve Çizgi Roman" başlıklı yazısında Erol Yıldır masalların çocuk eğitimindeki yerini şu cümleleri ile özetler: "Masallar kadar insanı hayata hazırlayan, duygularını besleyen bir başka tür yoktur. Bu bereketli kaynak geleceğin insanını şekillendirir. Bundan dolayıdır ki dünyada hâkim olmak isteyen ideolojiler de bütün sanat kollarını olduğu gibi edebiyatı da kendi maksatları için vasıta olarak kullanırlar. Çocuk edebiyatının da bundan uzak tutulması beklenilemez. Çocuk için, içinde yaşayan hayat zaten fantastiktir. O masalların bin bir renkli dünyası ile ya kendi hayatı arasında bir benzerlik kurar veya bir özlem diyarı olarak onu idealleştirir. Her ikisi de yararlıdır." Erol Yıldır (1984: 14).

“Masallar ve Eğitimsel İşlevleri” başlıklı yapıtında Muhsine Helimoğlu ise şunları dile getirir: “İnsanoğlu kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini, masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmış ve yüzyıllar boyu bu yolla gelecek kuşakları uyarmaya, eğitmeye, yaşamın zorluklarına karşı onları donatmaya çalışmıştır.” Muhsine Helimoğlu Yavuz (2002: 30).

Gerçek dünyayı farklı bir açıdan algılama, doğaya ve insanlara duyarlı olma, erdemli yaşama ve doğruluktan yana olma, kendi benliğini tanıma, yaşamı türlü yönleri ile algılama konusunda masallar okuyucusuna önemli fırsatlar sunabilen bir türdür. Masalların eğitiminde kullanılması gerek ana dili gelişimi gerekse de dünyaya bakış açısı bakımından çocuklara fayda sunabilecek bir tutumdur. Çağdaş dünyanın verilerinden faydalanan; bilimin ve mantığın önemini vurgulayan masallar çocuk dünyasının sınırlarını geliştirmeye olanak sağlayabilir bu bakımından masalların, içinde barındırdıkları iletileri ile kahramanlarına yükledikleri işlevler ile çocuğu hayata hazırlayan birer değer olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yaşama ve geleceğe dönük genç beyinlerin, ilerledikleri yolda karşılarına çıkabilecek engellere hazırlıklı olma konusunda da masallardan faydalanabileceğini belirtmek mümkündür.

MASALLARDA ARANAN ÖZELLİKLER

Masallar hitap kitlesi bakımından özellikle 0–15 yaş grubuna seslenen edebî metinlerdir. Bu bakımdan masallar eğitimsel işlevleri, içerikleri açısından özenle seçilmesi ve ele alınması gereken tür sıfatını yüklenirler.

Eflatun Cem Güney masalların hayal ve fantezi mahsulü olmadıklarını; çeşitli motiflerle nice sosyal realitelerin çizgileştirildiğini ve çoğu insan ruhunda yapılmış bir seyahat hissi uyandırdıklarını dile getirmiştir. Eflatun Cem Güney (1996: 9–10).

Selçuk Kantarcıoğlu çocukların yaşlarına göre gösterdikleri okuma eğilimlerini şu şekilde belirlemiştir: Selçuk Kantarcıoğlu (1991: 6).

6–7 yaşlarında: Kısa ve bol resimli, konuları hayvanlar, devler, periler olan masallar;

9–10 yaşlarında: Masallar, alet ve icatlar, meşhur adamların yaşamları;

% 32 savaş ve casusluk

% 29 okul ve spor

% 16 izcilik

% 23 sergüzeşt

12–15 yaşlarında: Okuma çılgınlığı evresidir.

% 37 ev yaşamını anlatan çalışma ve masallar

% 15 okul yaşamını anlatan masallar

% 6 peri masalları

% 7 aşk öyküleri

% 6 tarihi konular

% 29 diğer konular

Görülüyor ki masallar çocukluk evresinin hemen her safhasında ilgi çeken türlerdendir. Masallar 0–15 yaş grubunun hayatında önemli bir yer teşkil etmektedir.

Selahattin Dilidüzgün, masalların nitelikleri ile ilgili olarak şu bilgiyi verir: "Masalın korku verici bir kurgusunun ve ders veren yanının birincil amaç olmaması, masalın eğlendirici, zevk veren, düşündüren bir yapıya sahip olması, aşırıcı derecede gerçek dışı bir dünyaya gönderme yapıp çocukta kurmaca- gerçek ilişkisinin yok olmasına neden olacak türde olmaması masal seçiminde göz önüne almamız gereken en önemli özellikler olarak görülebilir." Selahattin Dilidüzgün (1994: 8).

Kurmaca dünyanın taşıdığı kıstaslar hitap edilen kitlenin beklentileri ile uyum sağlamalıdır. Bu dünyanın yapıtlarından vazgeçmek olanaksız olduğuna göre kurmaca dünyayı yapılandıran öğelerin titizlikle işlenmesi gereklidir. Bu konuda Umberto Eco'nun sözleri dikkat çekmektedir: "Her ne olursa olsun, kurmaca yapıtlar okumaktan vazgeçmeyeceğiz, çünkü onlarda yaşamımıza bir anlam verecek formülü aramaktayız. Sonuçta, yaşamımız süresince, bize neden dünyaya geldiğimizi ve yaşadığımızı söyleyecek bir ilk öykünün arayışı içindeyiz. Kimi zaman kozmik bir

öykü arıyoruz, evrenin öyküsünü, kimi zaman da kendi bireysel öykümüzü. Kimi zaman kendi bireysel öykümüzü evrenin öyküsüyle çakıştırmayı umuyoruz." Umberto Eco (1995: 157).

Her anlatı türünde üç unsurun bulunduğu bilinmektedir: Eser, yazar ve okuyucu. Bu üçlü yapıtın var olmasına ve yaşamasına aracılık eden bir döngünün parçasıdır. Bir anlatı türü olan masal için de bu husus geçerlidir. Bu üçlü arasındaki bağ masal türü için de varlığını korumaktadır. Masalların hitap kitlesi göz önünde tutulduğunda belirli ölçütler ortaya koymak olasıdır. Yapılan araştırmalar ve incelenen değerlendirmeler ışığında masallarda olması gereken ölçütleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Masallar adalet, hakka saygı, doğruluk, özveri gibi değerleri aşılamalıdır.
- Doğru ile yanlış arasındaki ayrımı yapabilmeye olanak sağlamalıdır.
- Çocuğun bakış açısında yeni ufuklar açabilmelidir.
- Yaşamın anlamını bulmasına olanak tanımalıdır.
- Hayal gücünün artmasına; güzelliğe ve iyiliğe karşı hayranlık duygusunun artmasına yardımcı olmalıdır.
- Toplumu toplum yapan ulusal değerlere yer vermelidir.
- Barış, kardeşlik, insanlık, aile bağları gibi everensel değerlere yer vermelidir.
- Masallar yaşamın gerçekliğinden izler taşımalıdır.
- Düş gücünü geliştirici, anlama ve anlatma yetilerini zenginleştirici bir yapıda olmalıdır.
- Doğa yasalarını sezdirici nitelikte olmalıdır.
- Çocuğun duygu ve düşünce; bilgi ve kültür evrenini zenginleştirmelidir.
- Çocuğa içinde yaşadığı evrenin somut değerlerini tanıtmalı; onu dış dünyanın tehlikelerinden haberdar etmelidir.
- Çocuğun kişiliğini geliştirerek ona eleştirel düşünme imkânı sağlamalıdır.
- Aşırı şiddet ve korku içeren öğelerden arınmış olmalıdır.
- Çocuğa estetik duygular aşılamalıdır.

- İnsanı çeşitli yönleri ile tanıtarak çocuğa kendi benliğini keşfetme olanağı sunmalıdır.
- Evrensel erdem kıstaslarına uygun olmalıdır.
- Çocuğu yanlış düşüncelere sevk etmemelidir.
- Çocuğun benliğinde ve bilinçaltında tamiri mümkün olmayan yaralar açmamalıdır.
- Masallarda kurgulanan dünya gerçek yaşam ile bağlantılı olmalı, çocuğu gerçek dünyadan koparmamalıdır.
- Kavratmak istediği ana iletiyi ibret verici bir biçimde sezdirmelidir.
- Çocuğa toplumun bir bireyi olduğu ve ondan kopmaması gerektiğini aşılamalıdır.
- Çocuğun gelişim evresine uygun bir yapı ile kurgulanmış olmalı ve çocuğun değer yargılarını yansıtır biçiminde işlenmelidir.
- Çocuğun girişimci, üretken ve atak bir kimse olmasına olanak sağlayacak değerler içermelidir.
- Okuma alışkanlığı kazandırma konusunda eğlendirici ve düşündürücü olmalıdır.
- Dilin zenginliklerini ve kültürel değerlerini yansıtmalıdır.
- Masalda dilin özel bir kullanıma sahip olduğu görüşünü yansıtmalıdır.
- Sözlü ve yazılı anlatım unsurlarını etkili bir biçimde vermelidir.
- Özgün unsurlarla bezenerek çocuğa dil zevkini aşılamalıdır.
- Kalıp sözleri, tekerlemeleri, olağanüstü unsurları ile çocuğa anlatım biçiminin özelliklerini fark ettirmelidir.
- Çocukta yeni masallar okuma isteği uyandırmalıdır.
- Masal, her çocuğun farklı algısına hitap edebilmelidir.
- Çocukta sanat zevki uyandırmalı, onu duygu ve düşüncelerini ifade etmeye yönlendirmelidir.
- Çocuğun çok yönlü düşünmesine ortam yaratmalıdır.
- Hayal unsurları çocuk veya genci gerçek hayattan koparacak düzeyde olmamalıdır.

- Çocuk veya gencin bilinçaltına korku salacak akıl dışı ve ürkütücü yaratıklar sınırlarını korumalıdır.
- Masal hayata ilişkin tecrübeleri içermelidir.
- Doğruluk, kendine ait olmayana el sürmeme, ele geçen fırsatları değerlendirme, başarıya giden yolda çalışma konusunda düşündürmeye elverişli olmalıdır.
- Masallar çocuğun iyi yürekli olmasına, adil, yardımsever, terbiyeli, değerlerine bağlı, çevresine uyumlu ve saygılı, anlayışlı olmasına katkı sunmalıdır.

Çocuk masallarında aranan özelliklerin çocuğu doğruya ve güzele yönlendirdiği görülmektedir. Çocuklara masallar aracılığı ile sunulan yeni dünyaların, olumsuz yönlendirmelerle donatılmış olmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla masallar içinde barındırdığı öğretileri ile genç bireyleri hayata hazırlamada birer kılavuz görevini üstlenmelidir.

1. BÖLÜM:
OĞUZ TANSEL'İN YAŞAMI, SANATI ve ESERLERİ

1.1- OĞUZ TANSEL'İN YAŞAMI

Oğuz Tansel 15 Şubat 1915 tarihinde Konya ili, Bozkır İlçesi'nin Meyre Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Çiftçilik ve tüccarlık ile uğraşan bir baba ile ev hanımı olan bir annenin çocuğudur. Dedesi, Şair Hüseyin Efendi, bir divan şairidir. Çocuk yaşlardan itibaren yazmaya eğilim göstermeye başlayan Tansel, dedesinden ve dedesinin kitaplığından büyük ölçüde etkilenmiştir.

Oğuz Tansel, annesinin amcasının oğlu Müderris İbrahim'den, küçük yaşlarda, Arapça ve Farsça dersleri almıştır. 1926 yılında İlkokulu Bozkır Köyü'nde bitiren Tansel, ortaokulu İstanbul'da Davut Paşa Ortaokulu'nda tamamlamıştır. Tansel, yayın yaşamında iz bırakan kişilerden biri olan Hüseyin Bozok ile ortaokul yıllarında tanışmıştır.

Lise birinci sınıfı Konya'da okuyan Oğuz Tansel, Pertev Naili Boratav'ın öğrencisi olmuştur. Halkbilimi konusunda Pertev Naili'den etkilenir. Yine aynı dönemde Abdulbaki Gölpınarlı'nın da öğrencisi olan Tansel, halk edebiyatına yönelme konusunda iki edebiyatçının da desteğini almıştır.

Lise öğrenimine İstanbul Pertevniyal Lisesinde devam eder ve öğrenimini burada tamamlamıştır. Pertevniyal Lisesi'nde Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyüboğlu'ndan dersler almıştır.

Tansel'in masala olan ilgisi lise yıllarında artmıştır. Masala ve halk edebiyatına yönelme isteğini perçinleyen ve bu isteği açığa çıkaran kişi Pertev Naili Boratav olmuştur. Topladığı halk kültürü öğelerini Boratav'a gösteren Tansel, neler yapması gerektiğini ve nasıl bir yolda ilerlemesi gerektiğini de Boratav'dan öğrenmiştir.

Oğuz Tansel Konya'da bulunduğu yıllarda Öğretmenler Derneğinin kurulmasında rol almış ve derneğin genel sekreterlik görevini üstlenmiştir.

Oğuz Tansel yakın arkadaşı Metin Eloğlu ve Salah Birsel ile olan dostluğunu ömrü boyunca devam ettirmiştir.

Liseyi bitiren Oğuz Tansel, 1935 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde eğitim görmeye hak kazanmış ve üniversite yıllarını İstanbul'da geçirmiştir. Kilisli Muallim Rıfat, Reşit Rahmeti Arat, Ragıp Hulusi Özden ve Ali Nihat Tarlan gibi isimler Oğuz Tansel'in üniversite yıllarında eğitim aldığı başlıca şahsiyetlerdendir.

Edebiyat Fakültesindeki sınıf arkadaşları arasında şu isimler bulunur: Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Zeki Ömer Defne, Ahmet Ateş, Fikret Ateş. Eşi Kalbiye Tansel ile de bu yıllarda tanışan Oğuz Tansel mutlu bir evliliğe fakülte yılarında adım atmıştır.

1935–1939 yılları arasında fakülte eğitimini sürdüren Oğuz ve Kalbiye Tansel çifti, 10 Kasım 1938 günü yitirdiğimiz Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün naşını taşıyan top arabasının arkasında yürüyen üniversite öğrencilerinin arasında yer almışlardır.

Ağrı Dağı eteklerinde bulunan Orkof'da 1941 yılında topçu batarya komutanı olarak askerlik görevini tamamlayan Tansel, eşini ve yeni doğmuş olan çocuğunu da yanına alarak öğretmenlik yaşamına başlamıştır.

Türkçe öğretmeni olan eşi Kalbiye Tansel ile Anadolu'nun çeşitli yörelerinde görev yapmış olan Oğuz Tansel'in 30 yıllık öğretmenlik yaşamında ilk durağı Çifteler Köy Enstitüsü olmuştur. Tansel ailesi, sıtma hastalığına Çifteler Köyü'nde yakalanmışlardır. Çifteler Köy Enstitüsünden Amasya'ya tayin edilen Oğuz Tansel için yazın hayatının kilometre taşları da Amasya'da geçirdiği yıllarda atılmaya başlamıştır.

Amasya'dan sonra Konya'da görev yapmaya başlayan Tansel, Konya Karma Ortaokulunda öğretmenlik yapmıştır.

Kalbiye- Oğuz Tansel çiftinin Çiğdem Barçan, Ülkün, Aysıt adında üç de kızları vardır. Kızları Prof. Dr. Aysıt Tansel halen Ortadoğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde görev yapmaktadır.

Ümit Öztürk, Oğuz Tansel'i *'Anadolu çınarı'* olarak anar: "Anadolu çınarları… Yolunuz Anadolu'ya, taşrada bir yere düşerse, gölgesi dibinde serinleyebileceğiniz bir çınar mutlaka vardır. Büyük kentlerin çekimine kapılamayan, oralara odaklanmayan, kalabalıklara arasında yalnızlaşmayan insanlardan söz ediyorum ıssızlıklarda, yokluklarda, yalnızlıklarda, olanaksızlıklarda kalabalıkları yaratan güzel insanlardan söz ediyorum. Bu insanların varlığı 'Anadolu Aydınlanması' ışığını besliyor. 30 Ekim 1994 yılında yitirdiğimiz öğretmen, yazar, şair, derlemeci, eleştirmen Oğuz Tansel de Anadolu çınarlarından biri." Ümit Öztürk (1999: 41).

1969'da emekli olan Tansel 30 Ekim 1994'te hayata veda eder. Oğuz Tansel Ankara'da toprağa verilir.

1.2- OGUZ TANSEL'İN SANATI

1915 yılında Konya ili Bozkır İlçesi Meyre Köyü'nde dünyaya gelen Oğuz Tansel kardeşlik, sevgi ve barış temleri ile yoğrulmuş bir sanat adamı olarak yoluna devam eder. Adnan Binyazar'ın sözleriyle Oğuz Tansel; "Bir kanadı halk, bir kanadı duygu, bir kanadı bilgelik, üç kanatlı masal kuşudur." Adnan Binyazar (1996: 9).

"Babası varlıklı bir çiftçiydi. Tarlada, bağda, bahçede çalışan insanların arasında çocukluğu geçti. Bu insanlardan bazılarını hiç unutmadı: Özellikle evlerine ekmek yapmağa gelen Süleyman Çavuş'un kızları, amcasının karısı, anası, ağabeyleri, işçileri. Anlatılan Nasrettin Hoca fıkralarında dev ve peri masallarında izleri ve kimlikleri Tansel'de saklı kaldı." Nuri Taner(2003: 156).

Halk kültürü ile iç içe bir yaşam süren Tansel'in halk edebiyatına ilgisi de küçük yaşlardan itibaren kendisini gösterir. "Sekiz odalı iki şehnişinli, iki katlı evimizin bahçeye açılan bir odası büyükbabamın kitaplığı idi. Ciltli, yaldızlı, süslemeli yazma kitaplarla ilk kez gizlice girdiğim bu yerde tanıştım." Aysıt Tansel (2003: 131).

Edebiyat Fakültesi'ndeki öğrencilik yıllarında Tansel önemli şahsiyetlerden etkilenerek halk edebiyatı konusunda kendisine bir yol çizer. Eminönü Halk Evi çatısı altında halk kültürü çalışmalarına başlar. Oğuz Tansel'in ilk şiirleri 1937'de "Servet-i Fünun" ve "Varlık" dergilerinde yayımlanır. Toplumsal gerçekçi çizgide sevgi, kardeşlik, özgürlük, barış, eşitlik temalarını işlediği şiirlerinde yalın bir söyleyişe ulaşan Tansel halk söyleminden, folklorik öğelerden yararlanmıştır. Yapıtları İngilizce, Fransızca, Almanca ile Danimarka ve Kore dillerine çevrilmiştir.

Oğuz Tansel'in ilk yazıları ise "Halk Bilgisi Haberleri"nde yayımlanır. Halk Bilgisi Haberleri'nde "Bozkır Adetleri ve Ananeleri" başlığıyla Bozkır Türküleri, Meyre Köyü'nde Teke Katımı Töreni, Çoban Delikanlı Adetleri yayımlanır.

Çifteler Köy Enstitüsü'ndeki öğretmenlik yıllarının ardından Amasya'ya tayin edilen Oğuz Tansel için masallara yöneliş dönemi başlar. Bu dönemde çevre köyleri gezen Tansel, masal bilen kişileri tanımaya çalışır. 1944–1945 yılları arasında Amasya Ziyere Köyü'nde tanıdığı Emine Uyaroğlu Tansel' e 25 masal anlatır. Oğuz Tansel bu masalları dikkatle dinleyerek notlar almaya başlar. Sonraki yıllarda tanıdığı Erzincanlı Menşur Dülger ise Tansel'e 2 halk hikâyesi ve 5 masal anlatır. Ancak bu dönemde Oğuz Tansel masal derleme konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşır. Aysıt Tansel **"Oğuz Tansel'in Yaşamı ve Eserleri"** başlıklı yazısında bu konuya şöyle dikkat çeker:

"Bunların yanında babama çocukken annesinin ve çevresindeki başka kadınların anlattığı masallar da var. Babamın belleği çok güçlü idi ve bu masalları yıllar sonra değerlendirdi. Masal derlemesi güç şartlar altında olmuştur. Bugün ses alma

makinesi var. Onun için masal derlemek göreceli olarak bir problem değil. Ama 1940'lı yıllarda ses alma makinesi yok; masal derlemek ya yazmak ya da belleğinde tutmakla mümkündü. (…) Masal anaları veya ataları belleği güçlü kişiler. Başkalarından dinledikleri masalları kendileri yeniden anlatıyor. Her zaman kendilerinden bir şeyler katarak anlatıyorlar. Kendi hayal güçlerini çalıştırarak daha önce dinledikleri masalları renklendirerek, zenginleştirerek, kendi özlem ve sıkıntılarını katarak yeniden anlatıyorlar. Yaratmaya dayalı bir halk sanatı olması buradan geliyor." Aysıt Tansel (2003: 131).

Tansel 1942–1948 yılları arasında masal derlemek ile meşgul olur. Bu yıllar arasında Amasya'da derlediği masallar, Profesör Pertev Naili Boratav ile Profesör Wolfram Eberhard'ın hazırladığı **Türk Halk Masallarının Tipleri Kataloğu**'na girer.

Oğuz Tansel'in ilk şiir kitabı 1953'te **Savrulmayı Bekleyen Harman** adıyla yayımlanır. 1962'de ikinci şiir kitabı **Gözünü Sevdiğim** yayımlanır.

İlk masal kitabını 1959'da **Altı Kardeşler** adıyla yayımlayan Oğuz Tansel, 1962'de **Yedi Devler**, 1963'de **Üç Kızlar**, 1966'da **Mavi Gelin** ve 1976'da **Allı ile Fırfırı** masal kitaplarını yayımlar. 1977'de Oğuz Tansel'in masallarına **Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü** verilir. 1985'te masallarını **Konuşan Balıkla Yalnız Kız** ve **Çobanla Bey Kızı** adları altında iki kitap halinde bir araya getirir.

1960 yılında Metin Eloğlu ile birlikte Bektaşi fıkralarını şiirleştiren Tansel, 1970 yılında **Bektaşi Dedikleri** adı altında bu şiirleri kitaplaştırır. 1986 yılında şiirlerini **Sarıkız Yolu** adıyla kitaplaştırır. Ölümünden önce hazırladığı şiirleri ise **Dağı Öpmeler** adıyla ölümünden beş yıl sonra 1999 yılında yayımlanır.

Masalları ile halk edebiyatına katkı sunan Oğuz Tansel, masallarının yazılış amacını şu ifadeleri ile ortaya koyar: "Ben masallarımda çocukların dünyasını bozmamak için, kötülüklerin, düşmanların, kötülerin simgelerini, onlara verilen cezaları abartmamağa özendim" (Tansel 1976: 141).

Sanat yaşamı boyunca öz Türkçe kullanmaya, dilimizi yabancı dillerin etkisinden kurtarmaya özen gösteren Oğuz Tansel Türk diline bağlı kimliği ile iz bırakır. Barış ve kardeşlikten yana olan çizgisi, doğaya ve insanlığa bağlılığı Tansel'in eserlerinde kuvvetle hissedilir.

Kalbiye - Oğuz Tansel çiftinin kızları Çiğdem, Ülkün ve Aysıt Tansel tarafından bağışlanan kitaplar ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde 2006 yılında "Kalbiye - Oğuz Tansel Kitaplığı " oluşturulmuştur.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde 15 Mart 2006 günü Türk Dili Bölümü'nde açılan **"Kalbiye - Oğuz Tansel Kitaplığı"** Türk edebiyatı ve dünya edebiyatından çevirilerin, çeşitli sözlük ve ansiklopedilerin, edebiyat tarihimizin tanıklığını yapan çeşitli dergilerin koleksiyonunu içeren yaklaşık üç bin eseri bünyesinde barındırmaktadır. Sözü edilen kitaplık halen faaliyetini sürdürmektedir.

1.3- OĞUZ TANSEL'İN ESERLERİ

Edebiyat dünyamıza çeşitli türler ile hizmet etmiş olan Oğuz Tansel'in yayınlanmış eserlerini iki başlık altında toplamak mümkündür:

Şiir Kitapları

Savrulmayı Bekleyen Harman (1953)
Gözünü Sevdiğim (1962, Dost Yayınları)
Bektaşi Dedikleri (1970, İş Bankası Yayınları)
Sarıkız Yolu (1986, Yaz Yayınları)
Dağı Öpmeler (1999, Yapı Kredi Yayınları)
Mutluluk Peşinde (2005, Evrensel Basım Yayın)

Masal Kitapları

Altı Kardeşler (1959, Dost Yayınları)

- Perioğlu (Tansel 1959: 5)

- Kahkaha Gülü (Tansel 1959: 17)
- Altı Kardeşler (Tansel 1959: 30)
- Sarı Yılan (Tansel 1959: 42)
- Hemeçikci Kadın (Tansel 1959: 54)

Yedi Devler (1962, Dost Yayınları)

- Yedi Devler (Tansel 1962: 6)
- Bitlice Karının Kızı (Tansel 1962: 23)
- Boyu Bir Karış Sakalı Üç Karış (Tansel 1962: 29)
- Bir Karı Bir Koca (Tansel 1962: 41)
- Hotlu Kız (Tansel 1962: 52)

Üç Kızlar (1963, Halk Evleri Yayınları)

- Cevahir Yumurtası (Tansel 1963: 7)
- Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne? (Tansel 1963: 24)
- Üç Kızlar (Tansel 1963: 31)
- Altın Şamdan (Tansel 1963: 47)
- Taş Evin İki Kızı (Tansel 1963: 55)
- Padişahın Bir Kızı (Tansel 1963: 69)

Mavi Gelin (1966, Yaz Yayınları)

- Nergis Kız (Tansel 1966: 9)
- Padişahın Küçük Oğlu (Tansel 1966: 23)
- Sığırtmacın Kızı (Tansel 1966: 35)
- Mavi Gelin (Tansel 1966: 43)
- Koca Karının Oğlu (Tansel 1966: 57)

Al'lı ile Fırfırı (1976, Yaz Yayınları)

- Üç Peri Kızı (Tansel 1976, C.1, s.15)
- Allı ile Fırfırı (Tansel 1976, C.1, s.27)
- Oduncunun Karısı (Tansel 1976, C.1, s.37)
- Mavi Benekli Firik (Tansel 1976, C.1, s.43)

- Çobanla Bey Kızı (Tansel 1976, C.1, s.49)
- Naz Kız (Tansel 1976, C.1, s.69)
- Becerikli Kız (Tansel 1976, C.1, s.79)
- Alaca Bulaca (Tansel 1976, C.1, s.85)
- Dünya Güzeli (Tansel 1976, C.1, s.95)
- Balıkçı (Tansel 1976, C.1, s.111)
- Kabak Donunda Kız (Tansel 1976, C.1, s.121)
- Topal Dev (Tansel 1976, C.1, s.131)
- Korkak Adam (Tansel 1976, C.2, s.15)
- Kırk Kardeşler (Tansel 1976, C.2, s.23)
- Allı Tilki (Tansel 1976, C.2, s.33)
- Avcıoğlu (Tansel 1976, C.2, s.47)
- Konuşan Balıkla Yalnız Kız (Tansel 1976, C.2, s.61)
- Üç Kardeşler (Tansel 1976, C.2, s.70)
- Dalyanoğlu (Tansel 1976, C.2, s.81)
- At, Tilki, Kurt (Tansel 1976, C.2, s.105)
- Karanlık Dünya (Tansel 1976, C.2, s.108)
- Yedi Dullar (Tansel 1976, C.2, s.122)

Konuşan Balıkla Yalnız Kız (Toplu Masallar 1, 1985)
Çobanla Bey Kızı (Toplu Masallar 2, 1985)

Ödülleri

1942–1948 yılları arasında derlediği masalları ile Profesör Pertev Naili Boratav ve Profesör Wolfram Eberhard'ın hazırladığı **Türk Halk Masallarının Tipleri Kataloğu**'na girmeye hak kazanan Oğuz Tansel 1977 yılında Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü almıştır. Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü ilk kez Oğuz Tansel'e verilmiştir. Tansel bu ödülünün kendisinde uyandırdığı mutluluğu şu cümleleri ile ifade etmiştir: "Türk Dil Kurumunun Çocuk Yazını Ödülünü ilk kez ben aldım; gökler dolusu sevindim." Kemal Ateş (1978).

2. BÖLÜM:
OĞUZ TANSEL'İN MASALLARININ İNCELENMESİ

Çalışmanın bu bölümünde yazarın kırk üç masalı incelenmiştir. İncelenen masalların yayın tarihi ve sayfa numaraları ayraç içinde verilmektedir:

2.1- PERİOĞLU (1959: 5)

2.1.1- Konu

Amaçlarını gerçekleştirmek üzere yola çıkan bir bey kızının, yabancı güçlerden gelen tehlikelere karşı koyup, isteklerine ulaşma serüveni konu edilmektedir.

2.1.2- Asıl İleti

Heyecanla verilen kararlar, insanın başına beklenmedik sıkıntılar getirebilir.

2.1.3- İçerik Çözümlemesi

Masal *Oğuz Tansel* tarafından *1945–1946* yılları arasında *Amasya'nın Ziyere Köyü'nde Emine Uyaroğlu'ndan* dinlenmiştir (**Folklor Edebiyat**, C.9, S. 33, s. 162–166).

Masalın giriş bölümü, padişahın kır gezisi ile başlamaktadır. Padişahın önüne getirilen üç kavun, taşıdığı sembolik özellik bakımından dikkat çekicidir. Üç kavunun kesilmesinin ardından; birinin içinin geçmiş, birinin geçmek üzere, diğerinin de yenme çağında olduğu görülür.

Kavunların durumu ile padişahın oğulları arasında bir benzerlik kurulmaktadır: Padişahın üç oğlu vardır. Kavunların içlerinin durumu; padişah oğullarının evlilik çağlarına benzetilir. Büyük oğlanın evlenme çağı geçmiş, ortancanın geçmek üzere, küçüğünse tam evlenme zamanıdır.

Padişah bir gün vezirlerine: *"Oğlanlarımın evlenme zamanı geldi geçiyor. Sizler münasip görün de everelim."* der. Padişahın bu sözü, Türk geleneklerinden ve saray düzeninden izler taşımaktadır. Saray kaidelerinde son söz meclisindir. Padişah, tek başına karar verme yetkisi değildir. Kararlarını vezirlerine danışarak vermektedir. Masal padişahı da oğullarının evlilik meselelerini vezirlerinin görüşüne bırakmaktadır.

Baş vezir ile kıra ok atmaya giden padişah oğulları sınamaya tabi tutulurlar. Attıkları ok nereye düşerse o evin kızı ile evleneceklerdir. Büyük ve ortanca oğlan, vezir kızları ile nişanlanırlar. Ancak, küçük oğlanın attığı ok bir beyin konağına düşer. Küçük oğlanın attığı okun, kardeşlerinin attıkları oklardan farklı bir yere düşmesi masalın motivasyon unsurudur. Gelişecek olayların temel nedeni ve başlangıç noktası burasıdır.
Padişahın küçük oğlu, beyin küçük kızıyla evlenmek niyetindedir. Ancak masal aksiyonunda yeni bir sınama fonksiyonu gerçekleşir. Bey kızı altın topunu kimin üzerine bırakırsa onunla evleneceğini açıklar. Altın top, masalın yardımcı unsurlarından biridir. Sınama onunla gerçekleşecektir. Ancak masalın bu noktasından sonra, padişahın küçük oğlu devreden çıkarılır. Masal farklı bir şekilde seyir almaya başlar: Bey kızı, bir Perioğlu'nu severmiş ve onunla evlenmek niyetinde imiş. Bundan sonra gelişecek olan hadiseler, Bey kızı ile Perioğlu'nun münasebetleri etrafında şekillenecektir.

Bey konağının önünde toplanan kalabalığın arasına Perioğlu da katılmıştır. Ancak, altın topu kendisinin üzerine bırakmaması konusunda bey kızını tembihlemektedir. Bu noktada merak uyandıran unsur, Perioğlu'nun isteği ile yaptığı arasındaki çelişkidir: Hem kalabalığın içinde yer almakta hem de altın topu, başına atmaması hususunda bey kızını tembihlemektedir. Bu çelişkinin beraberinde, olaylar dizgesinin düğümleri atılmaya başlanacaktır.

Geçit töreni üç gün sürer. Perioğlu, her gün başka renk kıyafetle kalabalığın arasına karışır. Birinci gün beyazlar giyer ve bir kır atın üzerinde törene katılır. İkinci gün

kara elbiseler giyer. Kızın ablaları ısrar ederler: *"Bundan daha güzeli olmaz buna bırak."* derler.

Üçüncü gün sarı elbiselerle törene katılmıştır Perioğlu. Ablalarının ısrarlarına daha fazla direnemeyen bey kızı, Perioğlu'nun sözünü tutmaz ve altın topu onun başına bırakır. Bu noktada, verilen nasihati tutmama ve sözü çiğneme fonksiyonu aksiyona katılmaktadır. Perioğlu bey kızına; "Demir çarık delininceye, demir değnek eğilinceye dek, beni ara, bul." der ve gözden kaybolur.

Perioğlu ortadan kaybolunca, bey kızı onu aramak üzere yola çıkar ve evden ayrılma fonksiyonu gerçekleşir. Bey kızının yaşayacağı olaylar birbirinin tekrarı niteliğindedir: Üç dev anasının konağına gider. Üçünün de oğulları vardır ve kalıp kişi özelliği olarak bu devler insan eti yemekten hoşlanmaktadır. Masal kahramanı, dev analarının elinden aynı yolla kurtulur: Onların sütünü emerek.

Dev analarının her biri, bey kızına bir koz verir. Koz, kahramana yardımcı unsurların başında gelmektedir. Bey kızı, başı dara düştüğünde bu kozlardan yardım alacaktır.

Üçüncü dev anasının en küçük oğlunun söylediğine göre, Perioğlu'nun öteki adı Şapit'tir. İncelenen masallarda daha çok Türkçe isimlerin kullanıldığı görülmektedir. "Şapit" kelimesi kökeni bakımından dikkat çekicidir.

Bey kızının, Perioğlu'nun konağına ulaşması ile masalın düğüm noktaları çözülecek izlenimi uyanmaktadır. Ancak masal aksiyonunda yeni gelişmeler vuku bulacaktır. Bu özellikler, "zincirleme masal" izlenimi doğurmaktadır.

Zincirleme masal türünde görülen, birbirine bağlı olayların yaşanması; biten her olayın yeni başlayacak olaya katkı sunması özellikleri, "Perioğlu" masalının ikinci bölümünde de bulunmaktadır: Olaylar iç içe ve karmaşık yapıdadır. Düğüm noktaları çözüme ulaştı denilen anda yeni bir düğüm atılmaktadır.

Masalın çözüm noktasına yaklaşılırken, Perioğlu ile bey kızının saraydan kaçmaları ve karşılarına çıkan engeller ile mücadele etme olayları gerçekleşir. Kahramanların, karşılarına çıkan güçler ile mücadeleleri sırasında en etkili yardımcı unsur, kılık değiştirme fonksiyonudur.

Geleneksel masal tarzına uygun olan bir çözüm ile masal son bulmaktadır. Bitiş formeli geleneksel masal üslubundan farklıdır: "*Onlar ermiş muradına, biz çıkalım tahtına."* (Tansel 1959: 18). "... Biz çıkalım kerevetine." ifadesi yerine; "... Biz çıkalım tahtına." ifadesi kullanılmıştır.

2.1.4- Yer ve Zaman

Masalın girişi, "Vakti zamanında..." şeklinde geleneksel bir başlangıç formeli ile yapılmaktadır. Dolayısıyla masalda zaman kavramı vardır ve zamansızlık söz konusu değildir. Perioğlu masalında kullanılan zaman ifadeleri şunlardır: "Günlerden bir gün, ertesi gün, evlenme çağları, üç gün, birinci gün, ikinci gün, üçüncü gün; aylar günler geçer..."

Padişah ile oğullarının evlenme çağları, onların yaşları hakkında da bilgi oluşturabilir. Büyük oğlanın evlenme çağının geçmiş olması yaşının ilerlemiş olduğuna; küçüğün de tam evlenme çağında olması yirmili yaşlarda olduğuna işaret gelmektedir. Olaylar dizgesi; günlerden bir gün padişah ile yanındakilerin kır gezisi ile başlar. Kır, ilk açık mekânıdır masalın.

Bey kızının konağı; padişah ve oğullarının yaşadığı saray, geçit töreninin yapıldığı arazi; dev analarının yaşadığı konaklar masalın diğer önemli mekânlarıdır.

Bey kızının konağında başlayan geçit töreni üç gün sürer. Peri oğlunun ortalardan kaybolmasının ardından aylar günler geçer ve bey kızı yola düşer. "Az gider, uz gider; dere tepe düz gider. Altı ay bir güz gider." Aksiyonu başlatan motivasyon unsuru ile, bey kızının yollara düşmesi arasında genişçe bir zaman dilimi atlanır.

Bey kızı, dev analarının konaklarında benzer olaylar yaşar. Bir dev anasının yaşadığı yerden ayrılıp diğerinin yaşadığı mekâna varması arasında da zamanda atlama tekniği kullanılmıştır. Masal kahramanı, Perioğlu'nun yaşadığı yere ulaşır. Buradaki açık mekânlar, pınarın başı ve sarayın önüdür.

Kızın hapsedildiği kaz damı kapalı mekândır. Bey kızı kaz damına hapsedilir; ancak akşama doğru kızın içi sıkılmaya başlar. Akşam vakti, birinci dev anasının verdiği kozu kırar. Bu kozun içinden gümüş kanatlı bir altın tavukla üç civciv çıkar. Gümüş kanatlı tavukla üç civcivi ele geçirmek isteyen Perioğlu'nun anası, kıza bir teklifte bulunur: "Çingene kızı, bunları bana verirden, oğlumu bir gece sana veririm."der Akşam olunca Perioğlu'nu odaya getirirler; ancak Perioğlu sızmış bir durumdadır. Masal aksiyonunda "kahramanın aldatıldığı vakit" bu zaman dilimidir.

Perioğlu'nun ölü gibi yattığını gören kız: "Demir çarık delindi, demir değnek eğildi, ben de Bey kızıydım senin yüzünden çingene kızı oldum. Aç gözünü, göreyim, ölmediğini bileyim." der. "Demir çarık delindi, demir değnek eğildi..." sözü, masal zamanındaki en önemli anı simgelemektedir. Bu söz, Perioğlu'nun gözden kaybolmadan önce söylediği son sözdür. Artık tüm engeller aşılmış ve Bey kızı, Perioğlu'na ulaşabilmiştir. "Demir çarık delindi, demir değnek eğildi..." sözü, engellerin aşıldığı zamanın göstergesidir.
Sabah olunca, oğlanı kızın odasından alırlar. Bey kızının canı sıkılmaya başlayınca ikinci dev anasının verdiği koz kırılır. Bu kozun içinden de altın perçemli bir bebek çıkmıştır. Ancak, Perioğlu'nun anası tarafından bu bebek de kızın elinden alınır. Üçüncü dev anasının verdiği kozun içinden çıkan ayna da diğer kozlar gibi, kızın elinden alınmıştır. Böylelikle üç gün üç gecelik bir zaman dilimi de tamamlanmış olmaktadır.

Yaşanılan durumdan şüphelenen Perioğlu, anasının verdiği içkiyi içer gibi görünerek koynuna akıtır. Böylece Perioğlu, kızın odasına ulaştığında uyanık haldedir. Üç gün boyunca olan biteni kızdan öğrenen Perioğlu, oradan uzaklaşmalarına karar verir. "Kaçma zamanı" olarak nitelendirilecek zaman dilimi, Perioğlu ile Bey kızının konaktan ayrıldıkları andır.

Perioğlu ile Bey kızı, birçok tehlikeyi de peşlerine alarak yola koyulmuşlardır. Perioğlu'nun halası, babası ve annesi tarafından takip edilmektedirler. Sırasıyla bu engelleri aşmalarının ardından çözüm zamanına ulaşılmaktadır. Masal, "kırk gün kırk gece" şeklindeki zaman formeli ile son bulmaktadır.

2.1.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.1.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masalları diğer edebi türlerden ayıran en önemli özelliklerin başında, olağanüstü unsurların ve durumların varlığı gelmektedir. Masalının en etkin olağanüstü unsuru Perioğlu'dur.

Masal kahramanı Perioğlu'nun olağanüstü özelliklerinin başında insan kılığına bürünmesi; kendisinde ve başkalarında şekil değişikliği yapabilmesi gelmektedir. Perioğlu, insanüstü özelliklere sahip bir tiptir. Masalın yetişkin tipi olan Bey kızı, aksiyon boyunca Perioğlu'na ulaşmayı amaçlamaktadır.

Perioğlu, masal aksiyonuna değişik görünümlerle dâhil olmaktadır: İlk olarak bir insan kılığındadır. Sırasıyla beyaz, kara ve sarı renklerdeki giysilerle geçit törenine katılmaktadır. Gözlerden kaybolmasının ardından uzunca bir süre aksiyona etki göstermez.

Perioğlu ikinci kez annesi ile yaşadığı konakta ortaya çıkar; ancak burada kılık değiştirmemiştir. Bey kızı ile konaktan kaçan Perioğlu, art arda şekil değişikliğine uğramaktadır: İlk olarak bahçıvan kılığına bürünür; ikinci olarak köylü kılığına bürünür ve son olarak da yılan görünümüyle aksiyonda yer almaktadır.

Masalın diğer olağanüstü varlıkları: Perioğlu'nun annesi, halası ve babasıdır. Bu kahramanlar akrabalık silsilesini oluşturmaktadır. Perioğlu ve Bey kızına yönelen tehlikeler önce haladan; sonra babadan ve en son olarak da anneden gelmektedir. Perioğlu ve Bey kızı kılık değiştirmemiş olsalardı, hala ve baba unsurları onlara zarar

verebilecek konumda olacaklardı. Ancak Perioğlu'nun annesi, bütün olup bitenin farkında olmasına rağmen kahramanlara zarar vermemiştir. Burada dikkati çeken en önemli özellik, her ne olursa olsun bir annenin çocuğuna zarar vermekten yana olmamasıdır.

Masalın diğer olağanüstü varlıkları devlerdir. Devler iri cüsseli; insan eti yemeyi seven kalıp varlıklardır. Perioğlu masalında yer alan dev anaları ve onların özellikleri de kalıp kişilerin özellikleriyle paraleldir. " Perioğlu " masalının halk masalı özelliklerine uygun olarak olaya katılan kalıp kahramanlarıdır devler ve periler. Devlerin sayısı fazladır. Bey kızının karşılaştığı üç dev anası vardır. İlk karşılaşılan dev anasının üç oğlu; ikincisinin yedi oğlu ve üçüncü dev anasının da on iki oğlu vardır. Bunların dışında, her dev anasının da emzirdiği küçük çocukları vardır. Özellikleri bakımından bu devler, geleneksel halk masalına uygundur.

Devler büyük cüsselidir ve sarayda yaşarlar. İnsan eti yemeyi severler ve bu özelliklerinden dolayı eve gelen devler, insan eti kokusunu almışlardır. Ancak, diğer devlerden farklı olarak dev anaları, masal kahramanına kötülük etmemiş hatta ona yol göstermişlerdir.

Üç dev anası birbirleri ile kardeştir. Dolayısıyla dev analarının oğulları da teyze çocuklarıdır. Birinci dev anasının üç oğlu, ikinci dev anasının yedi oğlu ve üçüncü dev anasının da on iki oğlu vardır. Toplam yirmi iki yetişkin dev erkek ve üç dev kadın, zincirleme masalın en etkin varlıklarındandır.

2.1.5.2- Çocuk Kahramanlar

Dev analarının emzirdikleri bebekler masalın çocuk kahramanlarıdır. Dev analarının çocukları olmaları bakımından, olağanüstü kişiler sınıflandırmasına da dâhil edilebilirler. Ancak, bu bebekler işlevsel etki göstermedikleri için çocuk kahramanlar bölümüne dâhil edilmişlerdir.

2.1.5.3- Yetişkinler

Perioğlu masalının yetişkin kahramanlarının başında Bey kızı gelmektedir. Aksiyonda görev alan ve masal akışını yönlendiren temel yetişkindir. Perioğluna kavuşmak üzere, çeşitli tehlikeleri göze alır ve olay dizgesinin tamamlanmasında etkin rol oynar.

Masal motivasyonunu gerçekleştiren; aksiyonun başlamasını sağlayan yetişkin tipler; padişah, padişahın oğulları ve vezirleridir. Padişah oğullarının evlenme çağlarının gelmiş olması; bu sebepten kıra ok atmaya gitmeleri; en küçük oğlanın attığı okun bir bey konağına düşmesi, aksiyonun başlamasını tetikleyen olaylardır.

Vezirler ve baş vezirin etkinliği yoğun olmamakla beraber yardımcı kişiler grubundadırlar. Masaldaki işlevselliği yoğun olmayan; aksiyona yardımcı olma özellikleri ile ön plana çıkan diğer yetişkinler; Bey kızının ablaları ve babasıdır. Bey'in üç kızı vardır ve masal kahramanı olan kız, bunlardan en küçüğüdür.

2.1.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Kahramana yardımcı unsurların başında, aksiyona yön veren ve kahramanın kaderini değiştiren kozlar gelmektedir. Bu kozlar, kahramana dev anaları tarafından verilmiştir. İlk kozun içinden çıkan yardımcı unsur gümüş kanatlı altın tavuk ile civcivlerdir. Bunların en ilgi çekici yanları; altın bir tepside inci yemeleridir. Gümüş kanatlı altın tavuk ile civcivler, Perioğlu'nun annesinin ve konaktaki yardımcı kızın dikkatini çekmiştir.

İkinci kozun kırılması ile içinden çıkan yardımcı unsur, sırma saçlı, altın perçemli bebektir. Canı sıkılan Bey kızı, elindeki ikinci kozu kırarak bu bebeğe sahip olmuştur. Ancak, çok geçmeden altın perçemli bebek de kızın elinden alınmıştır.

Son kozun içinden de bir ayna çıkar. Bu aynanın özelliği, ne istenirse onu göstermesidir. Ayna, geleneksel masal tarzında sıkça kullanılan bir yardımcı unsurdur. Kahramanın; *"Ayna ayna söyle bana..."* şeklindeki seslenme formelinden

sonra sihirli ayna, kendisinden istenilen görüntüyü göstermektedir. Ancak incelenen masalda aynanın işlevsel bir özelliği yoktur.

Masalda yer alan diğer yardımcı unsurlar ve bu unsurların nitelikleri şunlardır: Padişahın önüne getirilen üç kavun; padişah oğullarının evlenecekleri kızı belirlemede kullandıkları oklar; bey kızının kendisine eş seçimi için kullandığı altın toptur. Üç kavun, padişah oğullarının evlilik çağlarını sembolize etmektedir. Altın top ise Bey kızının eş seçimini belirleyecektir. Bey kızı bu topu kimin başına bırakırsa onunla evleneceğini herkese duyurmuştur.

Olağanüstü bir şekilde, başka bir cismin görünümüne bürünen kahramanların kazandıkları yeni görünümler, masalın diğer yardımcı unsurlarıdır: Birinci dev anasının, Bey kızını dönüştürdüğü oklava; ikinci dev anasının kızı dönüştürdüğü süpürge ve üçüncü dev anasının bir şamar vurarak bey kızını dönüştürdüğü pişirgeç, sözü edilen yardımcı unsurlardır.

Aynı şekilde, Perioğlu da olağanüstü yöntemlerle kılık değiştirebilmektedir: Başlangıçta insan kılığına bürünüp, kalabalığın arasına karışmıştır. Tehlike anında kendisini bahçıvana, bir köylüye ve yılana dönüştürmüştür. Bey kızını da önce çapaya, ardından suya ve son olarak da menekşe çiçeğine dönüştürmüştür. Bunların dışında Perioğlu, atları kavun tarlasına, daha sonra çeşmeye ve son olarak da kavak ağacına dönüştürmüştür.

Masal kahramanlarının, peşlerindeki tehlikelerden uzaklaşmak için büründükleri yeni görünümlerin her biri bir yardımcı unsur niteliğindedir: "Çapa, su, menekşe çiçeği; çeşme, kavun tarlası, kavak ağacı; bahçıvan, köylü adam ve yılandır."

2.1.6- İletiler

2.1.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Hedeflenen noktaya ulaşabilmek için, o uğurda çaba harcamak gerekir.
2- Kişi, kendi isteklerini gerçekleştirmek için çeşitli tehlikeleri göze almalıdır.

3- Verilen öğütleri tutmamak; bir kimseye verilen sözü yerine getirmemek doğru bir davranış değildir.
4- Başkalarına ait malları, onların rızası olmadan ele geçirmek yanlış bir eğilimdir.
5- Beklenmedik anlarda, beklenmedik kişilerden gelebilecek tehlikelere karşı hazırlıklı olunmalıdır.
6- Amaca ulaşmak sabır gerektirir.

2.1.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- İnsan eti yemekten hoşlanmak; bir çocuğun annesini yemeye yeltenmesi, çocuk yaştaki okuyucu üzerinde olumsuz etkiler bırakabilir.
2- Anne, baba, hala gibi yakın akrabaların düşman kılığında gösterilmesi, bilinçaltına olumsuz dürtülerin itilmesine neden olabilir.

2.1.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.1.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.1.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü:

"Vakti zamanında bir padişah varmış."

2.1.7.1.2- Geçiş Formeli/ Kalıp Sözü:

"Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş; altı ay bir güz gitmiş."
"Az gider uz gider..."
"Demir çarık delininceye, demir değnek eğilinceye dek..."
"Demir çarık delindi, demir değnek eğildi."
"İn misin cin misin?"
"Ne inim ne cinim."
"Oğlanla kız dinlenedursun..."
"Kara duman gitmektedursun..."
"... bir de ne görsünler."
"Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte..."
"Gide gide bir dağ tepesine ulaşırlar."

2.1.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü:

“Onlar ermiş muradlarına, biz çıkalım tahtına.”

2.1.7.2- Masal Motifleri

Hayvanlar (B): Altın tavuk ve inci yiyen civcivler.

Evden Ayrılma Motifi: Bey kızının Perioğlu’nu aramak üzere evden ayrılması.

Sihir (D) : Perioğlu’nun sihir motifi ile şekil değiştirmesi.

Tanıma İşareti: Bey kızı, su kovasının içine bir yüzük bırakır. Perioğlu’nun annesi, oğluna ait olan bu yüzüğü tanır.

Sihirli Objeler: Üçüncü dev anasının verdiği kozun içinden çıkan sihirli aynaDIR. Bu ayna, istenilen her şeyi gösterebilmektedir.

Devler (G) : Masal kahramanın karşılaştığı dev anaları ve oğulları.

Aldatmalar (K) : Perioğlu’nun kılık değiştirmek suretiyle peşindekileri aldatması.

Olağanüstülükler (F) Şekil ve kılık değiştirme; insan kılığına bürünme.

2.1.7.3- Tekerlemeler

“Perioğlu” masalının içinde geleneksel özelliklere sahip bir tekerleme bulunmamaktadır. Masalın yer aldığı “Altı Kardeşler” masal kitabının başında bir tekerleme yer almaktadır.

Masal kitabının başında yer alan tekerleme şöyledir:

Bir varmış bir yokmuş
Tanrının kulları çokmuş.
Evvel zaman içinde,
Kalbur saman içinde
Deve tellâl iken
Eski hamam içinde.
(...)

2.1.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.1.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalın tekrarlanan söz grupları şunlardır:

- Bey kızının eş seçimi için düzenlenen geçit töreninde, Perioğlu'nun herkesle beraber törene katıldığı sırada söylenen sözler: "İlk günün, Perioğlu beyazlar giyer. Kır bir ata biner, Bey'in kapısı önünden herkesle beraber geçer." , "İkinci gün, Perioğlu kara elbiseler giyer. Yağız bir ata biner, konağın önünden gelip geçer." , "Üçüncü gün , Perioğlu sarı elbiseler giyer. Arı doru bir ata biner, gelip geçer."
- Geçit töreni sırasında, Bey kızının ablalarının ısrarcı cümleleri şunlardır: "En yakışıklıları kır atlı, bunun üstüne bırak." , "Bundan güzeli olmaz, buna bırak." , "Bundan güzeli, bundan üstünü olmaz, sarılıya bırak."
- Masal zamanının en önemli anlarını ifade eden bir diğer kalıp söz: "Demir çarık delininceye, demir değnek eğilinceye dek..." sözüdür.
- Bey kızının, dev anaları ile karşılaşması sırasında tekrarlanan söz grupları dikkat çekicidir. Üç dev anası ile de benzer diyaloglar kurulmuştur. Bey kızı, dev analarının konağına varınca ilk olarak, dev analarının sütünü emer. Bunun neticesi olarak dev anaları, kıza zarar vermezler. Birinci dev anasının konağında yapılan karşılıklı konuşma şöyledir: "Kolay gelsin nine." diye dev anasını esenler, koşarak yanına sokulur, memelerinden birini emmeye başlar. Dev anası: "Südümü emmeseydin seni yerdim." der.
- Kız: "Aman ninem, yaman ninem, senden bir dileğim var: Perioğlu'nu ararım, onu hiç gördün mü?" Dev anası:

  "Ben bilmem ya üç oğlum var, dağlarda gezer, akşam geldiklerinde onlardan sorarım." der. Dev anası, bir şamar vurup kızı oklava yapar, tavana sokar.
- İkinci dev anasının konağında da benzer konuşmalar geçmektedir: (...) Usulca dev anasına yaklaşır. Arkasına attığı memelerinden birini çocuğun ağzından aldığı gibi, başlar emmeye. Dev anası:

" Şimdi seni yerdim amma südümü emdin, sen de çocuğum sayılırsın. İn misin cin misin?" der. Kız:

"Ne inim ne cinim, insanım. Perioğlu'nu arıyorum." Dev anası:

"Dur kızım, Perioğlu'nu ben bilmem ama yedi oğlum var, ava gittiler. Akşama yakın gelirler, belki onlar bilir." der.

- Üçüncü dev anasının konağına varan Bey kızı, koşup çocuğun birinin ağzından dev anasının memesini alır; başlar emmeye. Dev anası:

"Şimdi seni yerdim, südümü emdiğin için çocuğum sayılırsın. Derdin ne buralara dek geldin?" der. Kız derdini döker. Dev anası:

"Kızım ben bilmem. On iki oğlum var, dağda gezerler. Belki onlar bilir. Gelince sorayım." der.

- Üç dev anasının oğulları da konaklarına varınca, evde bir insanın olduğundan şüphelenirler. "Ana, adam eti kokuyor." cümlesi tekrarlanmaktadır.
- Masalın bir diğer tekrar grubu da; Bey kızının hapsedildiği odada ki yakınma cümleleridir: "Demir çarık delindi, demir değnek eğildi, ben de bir Bey kızıydım, senin yüzünden çingene kızı oldum. Aç gözünü, göreyim, ölmediğini bileyim" diye ağlar da ağlar. Sabahleyin oğlanı alıp götürürler.
- "Ben bir Bey kızıydım, senin yüzünden çingene kızı oldum, uyan" diye sabaha dek ağlar, durur. Oğlanı ayılmadan götürürler.
- Perioğlu ile Bey kızı saraydan kaçarken, arkalarından çeşitli tehlikeler de gelmektedir. Önce Perioğlu'nun halası, sonra babası ve en sonda da annesi gelmektedir. Bu sırada tekrarlanan söz grupları ise şöyledir:

"Bahçıvan, bahçıvan, iki at, bir kız, bir oğlan geçti mi buralardan?"

"Ben senden kavun istemedim. Bir oğlan, bir kız, iki at gördün mü?"

"İki at, bir kız, bir oğlan geçti mi buralardan?"

"Sana, onu sormadım. İki atlı, biri kız, biri oğlan gördün mü?"

"Buralardan iki atlı geçti mi?"

"Görmedim, bilmem."

2.1.8.2- Deyimler

“Sizler münasip görün de everelim.”(s.10)
münasip görmek: Uygun bulmak, onaylamak.

“Küçük oğlan için de Bey’in kızına dünür düşülür.” (s.10)
dünür düşmek: Bir kızı, evlenmek üzere başkası için istemek.

“... diye tembih etmiş.” (s.10)
tembih etmek: Bir konu hakkında, bir kimseyi öğütlemek.

“Ablaları, kardeşlerinin aklına şaşarlar.” (s.10)
aklına şaşmak: Şaşırmak, hayret etmek.

“Sarılıya bırak diye kardeşlerini sıkıştırırlar.” (s.11)
(bir kimseye) sıkıştırmak: Herhangi bir olay ile ilgili, konuşması için kişiyi zorlamak.

“... gözden kaybolur.” (s.11)
gözden kaybolmak:1.Ortadan çekilmek. 2. Görünmez olmak.

“Kız ayva gibi sararıp solar.” (s.11)
ayva gibi sararıp solmak: Hastalık veya üzüntü sonucunda halsiz kalmak.

“Kolay gelsin diye dev anasını esenler.” (s.11)
kolay gelsin: Bir işin, çabuk ve iyi bir şekilde çözülmesini temenni etmek.

“Kardeşlerime haber vereyim de...” (s.12)
haber vermek: Haber ulaştırmak, bildirmek.

“Uslu dur bakayım.” (s.12)
uslu durmak: Uygunsuz davranışta bulunmamak; yaramazlık yapmamak.

“Kız bir yolu tutar.” (s.13)
yol tutmak: Yaşayış ve davranışını, kendine göre kurduğu düzene uygun olarak sürdürmek. Yola koyulmak.

“Perioğlu’ nun, kızın geldiğinden haberi olur ya elinden bir şey gelmez.” (s.15)
haberi olmamak: Bilmemek, bilgisi bulunmamak.
elinden bir şey gelmemek: Kötü bir durum karşısında bir şey yapamadan beklemek. Çaresiz olmak.

“... oğlunun gönül verdiği kız olduğunu anlar.” (s.15)
gönül vermek: Bir kimseye ilgi duymak.

“Kızın canı sıkılır, derdi artar.” (s.16)
canı sıkılmak: 1.Yapacak işi olmadığından içinde bir sıkıntı duymak.2.Bir olaya üzülmek.

“Bununla avutmaya çalışır gönlünü.” (s.16)
gönlünü avutmak: İstenmedik bir durum karşısında duyulan üzüntüyü azaltmaya çalışmak. Oyalanmak.

“... kız sevinçten deli divane olur.” (s.16)
deli divane olmak: Fazla düşkünlük göstermek.

“Henüz kavunlarım döl döker.” (s.16)
döl dökmek: Üremek, çoğalmak anlamındadır.

“Bir hayli yol alırlar.” (s.16)
yol almak**:** Bir yere ulaşmak için belli bir yol izlemek.

“... atlarına binip düşerler yola.” (s.17)
yola düşmek: Gerekli bir konuyu gerçekleştirmek için yola çıkmak.

“Onlar ermiş muradına...” (s.18)

muradına ermek: Dilediği bir şeye kavuşmak.

2.1.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Gide gide bunlardan ilkine ulaşır.” (s.11)

“Gide gide bir ovaya ulaşır.” (s.15)

“... ağlar da ağlar.” (s.15)

“Kendi kendine...” (s.18)

Yarı Anlamlı İkileme

“Perioğlu sarı elbiseler giyer, arı doru bir ata biner.” (s.11)

Yansıma Addan Türemiş İkileme

“Bir dev anasının vız vız çıkrık eğirdiğini görür.” (s.10)

2.1.9- Özgün Unsurlar

Masalın dikkate değer özgün nitelikleri; masalcının faydalandığı benzetmeler ve geleneksel unsurlardır.

Benzetme unsurunun başında; masal kahramanının üzüntüsünü ifade ediş tarzı gelmektedir. Kahramanın fiziki ve ruhsal durumu, ayva gibi sararıp solmak deyimiyle ifade edilir.

Masal üslubundaki deyimlerin, benzetmelerin yanı sıra geleneksel unsurlar da dikkat çekicidir. Evlenme çağı gelen kardeşler, büyükten küçüğe doğru bir sıra izler; bir anne süt verdiği kişiye ki bu kişi öz evladı olmasa da şefkat besler. Bunların yanı sıra masalcının kullandığı özgün kelimeler şunlardır:

“ Perioğlu, sarı elbiseler giyer arı doru bir ata biner. ”

“ Dev anasını esenler. ”

“ Bir dev anası oturmuş, emciklerini arkasına atmış; her birini bir çocuk emer; ağzında bir batman sakız, hamur yoğurur. ”

“ Kızın eline bir koz verir. ”

“ Dev anası, bir şamar vurur kıza, pişirgeç yapıp dama atar. ”

“ Onun öteki adı Şapit’tir. ”
“ Kızın babasına muştucular gider. ”

2.1.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

“ Perioğlu ” masalı, olay örgüsü bakımından, anlama yetisini geliştirebilecek türden bir masaldır. Olay örgüsü, okuyucunun zihninde canlandırılabilir. Bunun yanı sıra, düş gücüne ve soyut zekâya yönelik unsurları da içinde barındırmaktadır. Zincirleme masal özelliği gösteren metnin olay örgüsü, birbirine bağlı vakalardan oluşmaktadır. İncelenen masalda, olaylar arasında bir bağ vardır. Bu bağı kurabilmek, soyut zekâyı geliştirici bir etkinliktir.

Çözüm noktasına ulaşmak için atılan düğümlerin her biri, kendi içinde bir olay dizgesine sahiptir. Bu özelliğini de zincirleme masal türünden almaktadır.

Masalın başlangıcında padişah oğullarının evliliğine karar verme olayı sunulmuştur. Okuyucunun zihninde uyanan ilk izlenim; masal aksiyonunun padişahın küçük oğlunun etrafında gelişeceğine yöneliktir. Oysa aksiyon bey kızının çevresinde gelişir. Bu noktada, olay akışı arasındaki bağı kurmak, algıdaki açıklık ile ilişkilidir.

Bey kızının dev anası ile mücadelesinin ardından, Perioğlu’nun annesi tarafından tutsak edilmesi ve daha sonra Perioğlu ile bey kızının oradan kaçışları, okuyucuda çözüme ulaşma duygusu uyandırır.

Çözünme ulaşıldı sanılırken, yeni düğüm noktaları atılır. Dikkati yoğunlaştırarak okunduğu vakit, “Perioğlu” masalı anlama yetisini geliştirmeye uygun bir metindir. Ancak, dikkat dağınıklığı; olay örgüsü arasındaki bağın kurulamaması, anlama becerisi üzerinde olumsuzluklar doğurabilir.

İfade etme becerisine, sözcük dağarcığı ile katkı sağlanır. Sözcük dağarcığına kazandırılan kelimeler, ifade etme becerisini olumlu etkiler.

İncelenen masal, taşıdığı özgün unsurlar bakımından ifade yeteneğini geliştirecek niteliktedir. Olay akışı ile günlük yaşam arasında bağlantı kurulabilir.

Masal iletilerinin her biri, üzerinde düşünmeye elverişli niteliktedir. Bir amaç uğruna mücadele etme; verilen nasihati tutma iletileri, üzerinde konuşmaya ve konuştuklarını yazıya dökmeye uygun iletilerdir.

Masalın anlatma becerisine yapacağı katkı, özgün unsurlarla sınırlı değildir. Soyut zekâya seslenen ve düş gücünü geliştirecek unsurlar da bulunmaktadır.

Korku ve büyüklük; bilinmeyen şeylere karşı duyulan çekingenlik dev ile sembolize edilmektedir. Devler ile yüzleşen masal kahramanı, yersiz korkuların gelip geçici olduğunu sezdirmektedir.

Kendisini kahramanın yerine koyan okuyucu, korkuları ile yüzleştiğinde bunların üstesinden gelebileceği iletisini de kavramış olur. Masal kahramanı ile özdeşleşme; kendisini onun yerine koyma tamamen düş gücüyle ilgilidir. Bu bakımdan soyut zekâya seslenen uyarıcılar ortaya çıkmaktadır.

2.2- KAHKAHA GÜLÜ (1959: 17)

2.2.1- Konu

İlk kez tattıktan sonra tadını çok beğendiği bir yemişi tekrar yiyebilmek için evinden ayrılan bir çobanın, olağanüstü unsurlarla örülmüş macerasının ardından, yaşadığı ülkeye bey oluşu konu edilmektedir.

2.2.2- Asıl İleti

İnsanoğlunun, hayatta karşılaştığı bir takım engeller, beklenmedik kazançları elde edebilme yolunda birer anahtar görevi görebilir.

2.2.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

"*Kahkaha Gülü"* masalı 318 temel cümleden oluşmaktadır. *Oğuz TANSEL* bu masalı, *Amasya'nın Ziyere Köyü'nde* 1945–1946 yılları arasında, *Emine Uyaroğlu*'ndan dinlemiştir (Oğuz Tansel 1976: 153).

Masalın başında Güngör KABAKÇIOĞLU tarafından çizilmiş bir resim bulunmaktadır. Resim, geleneksel motiflerle süslenmiştir. Resimdeki kız ve erkek motifi bir su kenarında durmuşlardır. İnce belli, uzun boylu; güzel simalı bir kızın karşısında bir delikanlı durmaktadır. Bu delikanlının masal kahramanı çoban olduğu düşünülürse; ince belli kızın da "Kahkaha gülü" olduğu kanısına varılabilir.

Masalın giriş bölümü, bir zaman formeli ile başlamaktadır. Masal kahramanı, babasının davarlarına çobanlık eden bir çocuktur. On altı yaşındadır. İnceleme alanında bulunan diğer metinlerde, masal kahramanı daha çok yetişkinler olmuştur. "Kahkaha Gülü" masalı ise, bir çocuk kahramanın çevresinde gelişmektedir.

Giriş bölümü, çobanın esas görevi olan sürüyü otlama işi ile başlamaktadır. Çoban, sürüsünü otlatırken bir yolcu ile karşılaşır. Yolcunun yükü kayısıdır. Daha önce hiç kayısı yememiş olan çocuk, bu yemişten çok hoşlanmıştır. Kayısının yetiştiği iklim şartları, masalın derlendiği bölgenin iklimi ile de paralellik göstermektedir.

Çoban, yolda karşılaştığı yolcunun ikramını kabul eder. Bu fonksiyon ile olay örgüsü başlamaktadır. Bundan sonra gelişecek olan olaylar, çocuğun kayısıyı çok sevmesinden kaynaklanır. Akşam olunca evine dönen çocuk, başından geçenleri babasına anlatır. Daha önce hiç kayısı yememiş olan çoban, kayısının tadına bir kez daha bakabilmek için babasından para ister. Çoban, babasının kendisine verdiği üç kırmızı lirayla yola düşer.

Köyünden ayrılıp Amasya'ya varan kahraman, bir dükkânın önünde kayısı görür. Kahramana verilen üç ayrı lira; üç ayrı isteğin, birbirinin devamı olarak gerçekleşeceğinin habercisidir: Birinci lirası ile kayısı; ikinci lirası ile elma ve son parası ile de çerez alan çocuğun, hiç parası kalmamıştır. Kahramanın seçtiği ve tüm

parasını harcadığı yiyecekler; onun özlemini çektiği yiyeceklerdir. Kayısıyı daha önce hiç yememiştir. Çerez ise, bir çocuk tarafından seçilebilecek en eğlenceli yiyeceklerdendir.

Dikkati çeken özelliklerinden biri de masalda kullanılan üsluptur. Masalcının kullandığı ifade şekli okuyucunun ilgisini çekmekle beraber, masal dilinde yakalanan akıcılığı da ortaya koymaktadır: *" Neyse, babası buna üç lira veriyor.", "Eh şehirde işi kalmadı." , "Çocuk orada yatmakta olsun." " Neyse oğlan bir ata kız da ötekine biniyor."*

"Bütün parasını harcayan çocuk, ulu bir çınarın altında yatıp uyuyor, çocuk orada yatmakta olsun. O ülke padişahının bir kızı varmış" (s.20). Sözü edilen cümleden sonra, okuyucunun zihninde bir soru işareti uyanmaktadır: Çocuğun, köyden ayrıldıktan sonra vardığı şehrin Amasya olduğu belirtilmekte; ancak bundan sonra bir ülkeden bahsedilmektedir. Masal mantığına aykırı bir durum söz konusudur: "Bir ülke..." ifadesi, masal dünyasının gizemine son derece yakınken; bilinen bir yerleşim yerinin adının verilmesi bu gizemi bozmaktadır.

Padişahın kızı ile vezirin oğlu, ulu çınarın altında buluşmak üzere sözleşmişlerdir. Burada buluşup kaçmaya karar vermişlerdir. Padişahın kızı çınarın altına varmış; ancak verdiği sözü unutan oğlan gelmemiştir. Padişah kızının geri dönmeye yüzü kalmamıştır. Çınarın altında uyuyan çocuğu uyandırması ile iki kahraman birlikte yola düşmüşlerdir. Masal kahramanlarının her ikisi de ortak noktada bir araya gelmişlerdir: Çobanın eve dönecek parası yoktur; padişahın kızının da eve dönecek cesareti yoktur. Gurur, padişahın kızı için baskın bir duygu halini almıştır.

Bir pınarın altına varan kız ile çoban, pınardaki parlak taşlardan kırk tanesini yanlarına alırlar. Atlarına binip yola koyulan kahramanlar, bir şehre varıp orada konaklamaya karar vermişlerdir. Buldukları taşlardan iki tanesini yanına alıp çarşıya götüren çocuk, beyin kâhyası ile karşılaşır. Masalın kötü karakterleri de aksiyona dâhil edilmektedir. Bey ile kâhya unsuru, çeşitli planlar kurarak masal aksiyonuna yeni yön verecek olan tiplerdir.

Bey ve adamları, padişah kızını ele geçirmek üzere sınama fonksiyonunu kullanmaktadırlar. Çeşitli sınama yolları ile kahramanın karşısına engeller çıkarmaktadırlar. Hasmın sebep olduğu tehlikelerin her biri, çözüme ulaşabilmek için türetilen fonksiyonlardır: Pınarın başında karşılaşılan dev ile girişilen mücadele; bey ve adamları ile girişilen mücadele; Kahkaha Gülü'ne ulaşabilmek için karşılaşılan engeller bunlara örnektir.

İnceleme alanında bulunan diğer masalların birçoğunda olduğu gibi, "Kahkaha Gülü" masalının çözümü de olumlu olmuştur: Kötü karakterler ortadan kaldırılmış, mutlu sona ulaşılmıştır. Ancak masalın çözüm noktası, beklenmedik bir hadiseye tanıklık etmektedir: Masal kahramanı bir çocuktur ve aksiyon boyunca abla diye hitap ettiği karakter ile evlenmiştir. Bu durum, okuyucunun zihninde tasarlayacağı masal mantığı kavramına ters düşebilecek bir durumdur.

2.2.4- Yer ve Zaman

Masal, "vakti zamanında..." şeklinde geleneksel bir zaman formeli ile başlamaktadır. Masalda karşılaşılan ilk açık mekân, çobanın sürüsünü otlattığı yol kenarıdır.

Masal kahramanı, yol üstünde bir yolcu ile karşılaşmakta ve bu yolcu ile yapılan sohbetin ardından evine dönmektedir. Evden ayrıldıktan sonra çocuk, Amasya şehrine ulaşmaktadır.

Şehirde işi bitince, dinlenmek üzere bir ulu çınarın gölgesinde konaklayan kahraman burada bir süre vakit geçirir. "Ulu" sıfatı ile desteklenen çınar unsuru, okuyucunun zihninde betimlenebilmekte; ulu sıfatı ise ihtişamı ve koruma gücünü simgelemektedir.

"Çocuk orada yatmakta olsun." cümlesi, zamanda ve mekânda yapılan geçişi destekleyen formeldir. Bu cümlenin ardından, masalın diğer kahramanı hakkında bilgi verilmekte ve bu kahraman da olay örgüsüne dâhil edilmektedir. Olay örgüsüne dâhil edilen kahraman, o ülke padişahının kızıdır.

Masal aksiyonunda önemli bir yere sahip diğer mekânlar sırasıyla şunlardır:
Kahramanların değerli taşları buldukları pınar; dev tarafından peri kızının asıldığı çınar gövdesi; devin yaşadığı yer.

Peri kızı, devi konuşturmuş ve ondan yaşadığı yer hakkında bilgi almıştır. Çobanın, han odasından ayrılıp devin yaşadığı yere ulaşması orta uzunlukta bir zaman diliminde geçmektedir.

Dev, karşı geçedeki dağda yaşamaktadır. Bu dağda, "doruğu kuru çamın dibinde" bir kuyu bulunmaktadır. Masal kahramanının bu kuyuya ulaşması ve orada gizlenmiş demir sandığı bulması, masalın en önemli düğüm noktasının çözülmesini sağlamaktadır.

Devin ölmesiyle çoban, peri kızını kurtarmıştır. "Az giderler, uz giderler, dere tepe düz giderler şehre ulaşırlar." cümlesinden de anlaşıldığı üzere, masal zamanında ve aksiyonun gerçekleştiği mekânda atlama yapılmıştır.

Peri kızı ile çocuk, han odasına ulaşırlar. Han odası, masalın kilit mekânıdır. Tüm fonksiyonlar işlevini tamamladıktan sonra, kahramanların dönüp dolaşıp bir araya geldikleri mekândır: Çoban, beyin konağına gider; ancak döndüğü yer bu han odasıdır. Değerli taşlardan bulmak için pınara giden çoban, peri kızını da kurtararak han odasına döner.

Bey ve adamlarının elinden kurtulmak için çobana bir görev daha düşer: Kahkaha Gülü'nü bulmak ve onun güllerini beye ulaştırmaktır.

Kahkaha Gülü, Peri kızının kız kardeşi olduğundan çocuğun işi biraz daha kolaylaşmıştır. Peri kızı, bir işaret olması maksadıyla parmağındaki yüzüğü çocuğa verir. Çocuk yüzüğü alıp oradan uzaklaşır. Yüzük geleneksel masal tarzında sıklıkla kullanılan önemli bir unsurdur.

Masalın bu noktasından sonra, karşılaşılan açık mekân deniz kenarıdır. Karşısına çıkan üç aygırdan ortadakinin sırtına binen kahraman, kısa sürede Periler ülkesine ulaşmıştır. Periler ülkesi; bu ülkede bulunan Kahkaha Gülü'nün sarayı; buraya ulaşabilmek için aşılan deniz diğer geçiş mekânlarıdır.

Masal aksiyonunda bir işlev daha tamamlanmış; kahramanlar tekrar han odasına, masalın kilit mekânına, ulaşmışlardır. Bey ve adamları, Kahkaha Gülü'nün güllerini de elde etmişler; ancak masal kahramanını tehdit etmeye devam etmektedirler. Konaklarının karşısına yapılmasını istedikleri bir konak vardır. Bu konak, masalı çözüme ulaştıracak olan unsurdur. Konağın özellikleri: Bir taşının bir taşına benzememesi, eski konak ile yenisinin arasında yedi direkli bir köprünün bulunmasıdır.

2.2.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.2.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masalda geçen olağanüstü varlıkların başında Peri kızı gelmektedir. Peri kızı, yedi yıldır bir devin elinde esirdir. *"Yedi yıldır ayrı düştük. Siz beni devin elinden kurtaramamıştınız."* (s.26). Kızın boynu, dev tarafından kesilmiştir. Boynundan akan her kandamlası, yere düşer ve değerli bir taş olur.

Diğer olağanüstü varlık, Peri kızını esir alan ve onunla evlenmek isteyen devdir. Devin özellikleri, geleneksel masal tarzına uygun düşmektedir: İri cüsseli; yürüdüğünde yeri göğü inleten bir varlıktır.
Peri kızının kız kardeşi olan Kahkaha Gülü ve onun etrafındaki periler diğer olağanüstü varlıklardır. Kahkaha Gülü'nün en önemli özeliği gülünce ortalığa güllerin saçılmasıdır. Kahkaha Gülü, diğer perilerin sultanıdır. Babası ölünce periler ülkesine sultan olmuştur.

2.2.5.2- Çocuk kahramanlar

"Kahkaha Gülü" masalının bir tek çocuk kahramanı bulunmaktadır: Babasının davarlarına bakan çoban.

Çoban, on beş on altı yaşlarında bir oğlandır. Aksiyon boyunca kötü bir izlenim çizmemektedir. Karşısına çıkan engelleri bir bir aşmış; tehditler ve bu tehditlerin doğurduğu tehlikeler ile mücadele etmiştir. İyi kalpli ve yardımsever bir kişiliktir. Padişah kızını korumak için kötü karakterlerle mücadele etmiş; Peri kızını da devin esaretinden kurtarmıştır.

Karşılaştığı zorlukların üstesinden gelebilen çocuk, yaşadığı şehre bey olmuş ve padişah kızı ile evlenmiştir. Bu durum, çocuğun hayatındaki köklü değişimleri ifade etmektedir.

2.2.5.3- Yetişkinler

Masalın yetişkin kahramanları, çobanın babası, çobana kayısı veren yolcu; padişah kızı, vezirin oğlu; bey ve kâhyasıdır.

Çobanın babası ile çobana kayısı veren yolcunun işlevsel özellikleri çok değildir. Yolcu adam, motivasyon unsurunu masala dahil etmiştir. Yolcu adamın, çobana verdiği "kayısı", olay örgüsünün başlangıç nedenidir.

Padişah kızının en belirgin fiziksel özelliği güzelliğidir. Güzelliği nedeniyle bey ve adamlarının ilgisini çekmektedir. Padişah kızının buluşmak üzere sözleştiği kişi de vezirin oğludur. Vezir oğlunun da işlevsel etkisi bulunmamaktadır.

Bey ve adamları, masalın kötü karakterleridir. Kahramana çeşitli tuzaklar kurarak istediklerini elde etme gayesi taşımaktadırlar. Ancak, çözüm bölümünde cezalandırılan ve ortadan kaldırılan tipler olmuşlardır.

2.2.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Kahramana yardımcı unsurların başında, aksiyona yön veren ve kahramanın kaderini değiştiren kayısı gelmektedir. Kayısı, masalın motivasyon unsurudur. Masal kahramanı bu yemişe ulaşabilmek için evinden ayrılmıştır.

Babası tarafından çobana verilen üç kırmızı lira; kahramanların konakladıkları han odası, yol kenarında bulunan ulu çınar diğer yardımcı unsurlardır. Ulu çınar, koruma ve sığınma fonksiyonları barındırır. Padişah kızının yanında getirdiği atlar, ulaştırma işlevi görürler. Pınarın içindeki parlak taşlar, masalın bir diğer unsurudur. Bu taşların aslı, peri kızının boynundan akan kan damlalarıdır.

Peri kızını esir alan devin canını temsil eden üç kurt ve bu kurtların saklandığı demir sandık, dikkati çeken yardımcı öğelerdir. Birinci kurdun ölmesi ile devin ayakları dermansız kalmış; ikinci kurdun ölmesi ile devin belden aşağısı tutmaz olmuştur. Nihayet üçüncü kurdun ölmesi ile dev ölümsüzlüğünü kaybetmiş ve bir taş halini almıştır.

Periler sultanına ulaşabilmek için karşılaşılan üç aygır; Peri kızının altın yüzüğü; Kahkaha Gülü'nden dökülen güller ve bey için yaptırılan konak ve yedi direkli köprü aksiyona etki eden önemli öğelerdir.

2.2.6- İletiler

2.2.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- İnsanlar, karşılarına çıkan engelleri aşmak için çaba göstermelidir.
2- Beklenmedik hadiselerle yüzleşmemek için insan, ayağını yorganına göre uzatmalıdır.
3- Yapılan iyiliklerin karşılığı kişiye döner. Zor durumda kalan bir kimsenin yardımına koşmak gerekir.
4- Sağlam temeller üzerine kurulan arkadaşlıklar, kara günde kendisini belli eder.
5- Başkalarını tehdit etmek; onlara zorbalıkla bir şeyler yaptırmaya çalışmak doğru bir davranış değildir.
6- Doğru yerde ve doğru zamanda verilen kararlar olumlu sonuçlar doğurur.
7- Doğruluk her zaman galip gelir.
8- Kötüler er geç cezasını bulur.

2.2.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Bir kimseye baskı yaparak bazı şeyleri kabul etmesini sağlamaya çalışmak, çocuk okuyucu üzerinde olumsuz etki yapabilir.
2- Karşısındaki kişiyi başını kesmekle tehdit etmek; savunmasız bir kimsenin boynuna kılıç dayamak, saçlarından tutup ağaca asmak gibi hadiseler, çocuğun zihninde olumsuz izler bırakabilecek vakalardır.
3- Olağanüstü güçlere inanma ve büyülü hayata ilgi duyma, çocuk okuyucu üzerinde olumsuz tesirler bırakabilir.

2.2.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.2.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.2.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü:

"Vakti zamanında bir çocuk varmış."

2.2.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli:

"Az gidiyor, uz gidiyor..."

"Az giderler, uz giderler..."

2.2.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü:

"Ben oradan geliyorum. Sizlere armağan getiriyorum. Ayağım kaydı, elimdekiler yere döküldü; toplayamadım"

2.2.7.2- Masal Motifleri

Evden Ayrılma Motifi: Masal kahramanının, kayısı almak için evden ayrılıp şehre inmesi.

Devin Canı (E) : Devin canı demir sandıktaki üç kurttadır.

Hayvan Motifi (B) : Denizden çıkan üç aygır; devin canını taşıyan üç kurt.

İmtihan Ve Sınama Motifi (H): Periler ülkesinden Kahkaha Gülü'nün güllerini getirme; konak yaptırma; pınardan değerli taş getirme.

Esir Olma Ve Kurtulma (R) : Peri kızının, devin elinde esir olması ve kurtulması.

Tanıma İşaretleri: Peri kızının altın yüzüğü bir tanıma işaretidir.
Cezalandırma (Q) : Bey ve adamlarını denize dökerek cezalandırma.
Şans Ve Kader (N): Hayatı değişen çoban; çobanın şehre bey olması.
Bitirme Motifi: Padişah kızı ile çoban evlenir; çoban şehre bey olur.

2.2.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.2.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masal kahramanının parasının tamamını harcadığı sırada gelişen olaylar başlıca tekrar gruplarını ortaya çıkarmıştır:
"Emmi bundan da yiyeyim mi?" soru cümlesine verilen yanıtlar, "Ye oğlum..." şeklindedir.
Üç kırmızı liranın harcanması sırasında gelişen olaylar da tekrarlanan söz öbeklerini doğurmaktadır. Masal kahramanı ilk lirası ile bir kayısıcının önünde durur ve kayısı satın alır; ikinci lirası ile bir elmacının önünde durur ve elma satın alır; üçüncü lirası ile de bir çerezcinin önünde durur ve çerez satın alır.
Bey ve adamlarının, çocuğu sınamaya tâbi tuttuğu sırada yaşanan olaylar da tekrar guruplarını oluşturmaktadır:
"O taşlardan kırk tane getirirse getirir, yoksa başını kestireceğiz."
"Kahkaha Gülü'nden bir top getireceksin, yoksa başın kesilecek."
"Konağımın karşısına bir konak yaptıracaksın. Bir taşı bir taşına benzemeyecek. (...) Bunu yaptırırsan yaptırırsın yoksa başını keseceğiz."

2.2.8.2- Deyimler

"Uğur ola..." (s.20)
uğur ola (uğurlar ola): Yolculuğunuzun iyi şartlarda geçmesini dilerim şeklindeki seslenme sözü.

"Şehirde işi kalmadı düşüyor yola." (s.20)
yola düşmek: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

"... kavli karar etmişler." (s.20)

kavli karar etmek: Bir konuda sözleşmek; birbirlerine söz vermek.

“ Kahyanın aklı başından gidiyor.” (s.21)
aklı başından gitmek: Ani bir sevinç ya da korkudan dolayı şaşkın durumda kalmak.

“... güzelliği dille anlatılmaz.” (s.21)
güzelliği dille anlatılmaz olmak: Sözlerle ifade edilemeyecek derecede güzel olmak.

“... ya benimle evleneceksin ya da kanını yere dökeceğiz.” (s.25)
kanını yere dökmek: Bir kimseyi öldürmek

“Evler başına yıkılacak gibi olur.” (s.26)
Evi başına yıkılmak: Büyük ve üzücü bir olay ile karşı karşıya kalmak.

“Baktı iş kötüye varıyor.” (s.27)
kötüye varmak: Yolunda gitmeyen, olumsuz bir durumla yüzleşmek.

“İki kardeş gözlerine inanamadılar.” (s.27)
gözlerine inanamamak: Çok şaşırma hali.

“... gözlerinin perdesi uçar.” (s.28)
gözlerinin perdesi uçmak: Şaşkınlık ve hayret içinde kalmak.

“Ödü kopacak gibi olur.” (s.28)
ödü kopmak: Çok korkmak.

“Parmakları ağızlarında kalır.” (s.28)
parmağı ağzında kalmak: Şaşakalmak, hayret içinde kalmak.

2.2.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Gide gide bir şehre varıyor."

Zıt Anlamlı Kelimelerden Oluşmuş İkileme

"... öte beri aldırmış."

"Düşe kalka dağın tepesine ulaştı."

Yansıma Addan Türemiş İkileme

"... pınarın içinde ışılak ışılak taşlar var"

İki Sözcüğü de Anlamlı Olan İkileme

"Yerini yurdunu anlatmaya başladı."

"Dere tepe düz gittiler."

2.2.9- Özgün Unsurlar

Oğuz Tansel'in masallarında dikkati çeken özelliklerin başında özgün değer taşıyan söz ve söz öbekleri gelmektedir. Yöresel kullanımların yanı sıra derleme esnasında kendi üslubundan kattığı değerler bulunmaktadır. İkilemeler, yöresel deyimler masalcının metinlerinde dikkati çeken unsurlardır.

Masal akışını canlı tutmak ve okuyucunun dikkatinin çekmek için masalcının söze karıştığı ifadeler bulunmaktadır:

"Neyse, babası buna üç kırmızı lira veriyor."

"Çocuk orada yatmakta olsun."

"Neyse oğlan bir ata, kız da ötekine biniyor."

Özgün değer taşıyan kelimeler ise şunlardır:

"Yukarıdan anarı bir devin geldiğini görür."

"Her biri bin boyada kuşlar."

"... yalbırt yalbırt yanar."

"Sular durulup maviye boyandı."

"... gözlerinin perdesi uçar."

"Denizin yüzü bir kızıl alev olmuş konağına doğru çavar durur."

"O gün için kavli karar etmişler."

"Bir zaman eğleşiyorlar bu şehirde."

"Parmağına baksan iliği görünüyor."

Deyimler ve ikilemelerle sağlanan söz zenginliği, masal dilini okuyucuya yaklaştırmaktadır. Bu durum akıcı bir dil yaratma konusunda masalcı Oğuz Tansel'in izlemiş olduğu yöntemi gözler önüne sermektedir.

2.2.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Masalın bütününde vurgulanan asıl tema başarıya giden yolda karşılaşılması muhtemel hadiselerdir. Çocuğun bakış açısı ile dış dünyaya bakılan metinde, engelleri aşmak konusunda gerekli olan azim ve istek öne çıkarılmaktadır. İnsan ilişkilerinin temelini oluşturan güven duygusu masal kahramanları aracılığı ile işlevsel hale getirilmiştir. Bu durum dış dünya ile ilgili yargıları gelişmekte olan genç bireyler için birer kazanıma dönüştürülebilecek bir unsur olarak görülmektedir.

İncelenen masal, anlama becerisini geliştirmeye yönelik katkılar sunabilecek bir metindir. Metin 318 temel cümleden oluşmaktadır. Bu cümleler, uzun yapılı ve iç içe geçmiş cümleler olmadığından, anlamı rahat kavranabilen türdendir. Masal, ortalama 20–25 dakikalık sürede okunabilecek bir metindir.

Masalda kullanılan söz ve söz öbekleri, ilköğretim çağındaki çocukların anlayabileceği türden kelimelerdir.
Ancak, ilköğretim çağındaki bir okuyucunun; anlamını bilmekte zorlanabileceği bazı söz grupları bulunmaktadır:
"Yalbırt yalbırt yanmak"
"gözlerinin perdesi uçmak"
"Denizin yüzü bir kızıl alev olmuş, konağına doğru çavar durur." cümlesinde geçen **"çavar durmak"** söz grubu;
"Yukarıdan anarı bir devin geldiğini görür." cümlesinde geçen **"anarı"** sıfatı; anlamı herkesçe bilinemeyecek sözlere örnektir.

Masalın cümle yapıları kısa tutulmuştur. Ele alınan masalların birçoğunda, cümlelerin uzun yapılı olduğu tespit edilmiştir. İç içe girmiş olay örgüsünün bulunmaması; söz diziminin karmaşık yapıda olmaması, anlama becerisine katkı sunabilecek hususlardır.

Anlama becerisi, okuma ve düşünme eylemleri üzerine kurulmuştur. Okunan metin, kişinin zihninde yeni bakış açıları doğurmalı ve üzerinde düşünülecek temalara sahip olmalıdır. Bu bakımdan, inceleme alanında bulunan metnin, okuyucuya verdiği iletiler önemlidir.

Kahkaha Gülü masalının barındırdığı 'beklenmedik anlarda kişi karşısına çıkabilecek durumları değerlendirmelidir' iletisi iyilik etmenin ve aklın önemini vurgulayan iletiler dikkate değer hususlardır.

Çocuk, bu iletileri kazanıp kendi dağarcığında yoğurabildiği sürece; anlama yetisine olumlu kazanımlar ekleyebilecektir.

Düşündüğünü ifade edebilme; olaylara eleştirel gözle bakabilme beraberinde anlatma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. İnceleme alanında bulunan metnin, anlatma becerisini geliştirmeye yönelik tespit edilen katkıları şunlardır:

- İlköğretim çağındaki çocukların, olaylara ve çevresine bakış açısı masal sayesinde derinleşebilir. Bu çağlardaki bir okuyucu, kendisini masal kahramanı ile özdeşleştirmektedir. Çobanlık yapan bir çocuğun, engelleri aşmak için gösterdiği gayreti okuyucu tarafından örnek alınabilir.
- Masal dilini örnek alan okuyucunun yeni tanıdığı sözcüklere ilgisi yoğunlaşabilir. Masalda geçen "ışılak ışılak taşlar", "yalbırt yalbırt yanmak" gibi söz grupları bu tür unsurlardır.
- İlköğretim çağındaki dinleyici masal kahramanının başına gelen olayı, günlük hayatı ile rahatlıkla bağdaştırabilir.
- Masaldan aldığı iletileri başkaları ile paylaşmak doğrudan doğruya anlatma becerisini geliştirmeye yönelik bir eylemdir.
- Kahkaha Gülü masalının olay örgüsü karmaşık yapıda değildir. Bu bakımdan üzerindeki bilgileri derlemek; olay akışını sıraya sokmak mümkündür. Olay akışını sıralama ve uygun sırayla ifade edebilme becerileri, anlatma kabiliyetini geliştirmeye yöneliktir.

2.3- ALTI KARDEŞLER (1959: 30)

2.3.1- Konu

Babalarını kaybettikten sonra anneleri ile birlikte yaşam sürmeye başlayan altı kardeşin hayat kesitleri sunulmaktadır. Üç kız kardeş, babalarının nasihati üzerine üç yabancı ile evlendirilir. Annelerini üzmemek adına her türlü zorluğu göze alarak; kız kardeşlerini aramak üzere yola çıkan en küçük erkek kardeşin başından geçen serüvenler konu edilmektedir.

2.3.2- Asıl İleti

Ana baba nasihati, her ne olursa olsun çiğnenmemesi ve yerine getirilmesi gereken başlıca ödevlerdendir. Altında birçok mücadeleye göğüs germek gibi bir külfet yatsa da birtakım sorumlulukların üstesinden gelmek zorunlu bir eylemdir.

2.3.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Masalın başında Güngör KABAKÇIOĞLU tarafından çizilmiş bir resim bulunmaktadır. Resim, geleneksel motiflerle süslenmiştir. Güzel bir kız ile iki erkeğin yanı sıra; etrafa saçılmış altınlar ile bir testi resmi bulunmaktadır. Resimdeki genç oğlanın evin küçük oğlu olduğu; güzel kızın, oğlanın kız kardeşi olduğu ve diğer erkeğin de eniştesi olduğu düşünülebilir.

Masalın giriş bölümü, babanın tanıtımı ile yapılmaktadır. İyilik etmeyi seven; kötülük nedir bilmeyen bir tip olarak tanıtılmaktadır. Babanın ihtiyarlaması ve öleceği zamanı bilmesi ile oğullarını yanına çağırması hadiseleri, masal aksiyonunu başlatan olaylardır.

Baba, oğullarını yanına çağırır ve onlara çeşitli nasihatlerde bulunur: İlk gelen dünüre büyük kızını; ikinci gelen dünüre ortanca kızını ve son gelen dünürü de küçük kızını vermelerini oğullarından ister. Bunlardan sonra sıralanan nasihatlerin her biri

bir ileti değeri taşımaktadır: Kavga etmeme; canlıları sevme; iyilik ve doğruluktan yana olma konusunda çocuklarını öğütler.

Masal kahramanları aile reislerini kaybeder ve bu durumun verdiği acı şu cümlelerle ifade edilir: "Dertleri unutulacak gibi değil. Çok sevdikleri, iyi yürekli babalarının acısıyla yemek içmek gelmez akıllarına" (Tansel 1959: 31). Burada dikkati çeken en önemli nokta, hâkim bakış açısının kullanılmaya başlamasıdır.

Çocuklar, babalarını defnederler ve eve dönerler. Evlerinin önündeki ak taşa konmuş Karakuş' u görürler. Evelerinin önünde duran ak taş ve burada konaklayan hayvanlar, masal aksiyonunda etkin görevleri olan unsurlardır. Ak taşın üstünde sırasıyla; Karakuş, ayı ve aslan konaklar. Bu hayvanların her biri de konuşabilen ve olağanüstü özellikler gösteren hayvanlardır. Bunlar olağanüstü hayvanlar grubuna girmektedir. Her biri de uzunca bir zaman taşın üstünde beklerler. Üç hayvanın davranışlarının bir diğer ortak noktası da; yanlarına gelen bireylerle konuşmak istememeleri ve meramlarını evin büyük oğluna açıklamalarıdır.

İlk gelen konuk Karakuş' tur. Karakuş, ak taşın üstünde on gün beklemiş ve evin büyük kızını istediğini belirtmiştir. Babalarının nasihatini çiğnemek istemeyen aile bireyleri, çok gönüllü olmasalar da, büyük kız kardeşlerini Karakuş' a vermişlerdir. Karakuş' un, kızı alıp oradan uzaklaşmasının ardından bir gece geçmiştir. Sabah olduğunda benzer bir hadise daha olmaktadır: Ak taşın üstünde iri bir ayı oturmakta ve yedi gün boyunca ev halkının verdiği yiyeceklerle beslenmektedir. Ayının, evin ortanca kızına dünür geldiğini açıklaması üzerine, sekizinci gün ev halkının kararı ile ortanca kız da ayıya verilir. Bu hadisenin yaşanmasından sonra, masal zamanında beş günlük bir atlama yaşanır. Altıncı gün, kapılarının önündeki ak taşın üzerinde bir aslanın oturduğu gören ev halkı, on beş gün boyunca aslanı da beslerler. Aslanın da evin küçük kızını alıp gitmesi ile masalın gelişme bölümü yeni bir boyut kazanmaktadır. Aksiyonun bu anına kadar yaşanan olayların ortak özellikleri şunlardır:

a- Aile reisinin, oğullarına verdiği nasihat sırasıyla üç dünürün kapılarına geleceğine işarettir. Bundan dolayıdır ki kısa aralıklarla eve üç dünür

gelmektedir. İlk gelen dünür evin büyük kızını, ikinci gelen dünür evin ortanca kızını ve son gelen dünür de evin küçük kızını istemektedir.

b- Kızları istemek üzere gelen dünürlerin her biri de hayvandır: Karakuş, ayı ve aslan. Üç hayvan da konuşabilmekte ve olağanüstü özellikler gösterebilmektedir.

c- Dünür olarak gelen üç kahraman da evin önündeki ak taşın üstünde, belirli aralıklarla konaklamaktadır.

d- Üç kahraman da niçin orada bulunduklarını yalnızca evin büyük ağasına açıklamaktadırlar. Bu durum, babanın vefatından sonra aile reisliğinin evin en büyük erkeğine geçmesi geleneğinin bir işareti olarak görülebilir.

e- Aile bireyleri, evlerinin önüne gelen konukların hiç birini tanımamaktadır. Babalarının nasihatini çiğnememek adına, kızları bu hayvanlara vermeye razı olmuşlardır.

Kızların evden ayrılmalarının ardından bir aylık bir zaman dilimi geçmiştir. Bu süre içinde evde kalan üç erkek kardeş ile anneleri, iyi mi kötü mü ettiklerini düşünerek vakit geçirmişlerdir. Bir ayın sonunda anne, oğullarına serzenişte bulunmaktadır: " Yavrularım bu kızların biri gideli ay oldu, öteki gideli yirmi gün, küçük gideli on gün oluyor. Bunları bir aramak sormak gerekir. Kardeşlik böyle mi olur!" (Tansel 1959: 33). Bu yakınma cümlesinden sonra, aksiyona yeni bir yön verilmektedir. Erkek kardeşler, kız kardeşlerini aramak üzere evden ayrılırlar. Ancak gidecekleri yön hakkında bilgileri yoktur. Bu durum, şu cümleler ile ifade edilmektedir: " Peki ana, aramaya arayalım ya! Birini kuşa verdik, yerini yuvasını bilmeyiz. Birini ayıya verdik, inini evini bilmeyiz. Birini aslan götürdü ülkesini, ormanını bilmeyiz. Biz nereye gidelim, kimden soralım?" (Tansel 1959: 33).

Gidecekleri yeri yurdu bilmemelerine rağmen, analarını üzmemek adına yola çıkan üç kahraman ilk olarak bir dağ tepesindeki mağarada konaklamaktadır. Burada gelişecek olan olaylar, büyük ile ortanca erkeğin aksiyondan çekilmesine neden olacaktır. Küçük oğlanın, mağara dışında karşılaştığı yılan ile mücadelesi sonucu diğer kardeşler bu durumdan ürkmektedir: " Daha ben bu dağda gezemem; canımı yolda bulmadım. Vahşi hayvanlara bir lokma bile olmayız. (...) Babamızın ilencini

almadık. Tamuya gitsin kızlar" (Tansel 1959: 35). Bu sözlerin ardından büyük ile ortanca oğlan eve dönmeye karar verirler. Küçük oğlan tek başına da olsa yola devam etmekte kararlık göstermektedir. En küçük kardeş; zekâyı, aklı, şansı, başarıyı sembolize eder (Türk Edebiyatı Tarihi 2006: 597). Ali Berat Alptekin ve Saim Sakaoğlu' nun yazısında değinilen bu husus, "Altı Kardeşler" masalında da etkinliğini korumaktadır.

Kardeşlerinden ayrılıp tek başına yola düşen küçük oğlanın karşısına, üç bacaklı at ile onun üstündeki on beş yaşlarında bir çocuk çıkar. Üç bacaklı at, geleneksel masal atmosferinde karşılaşılan hayvanlardandır. Şekil değiştirme, konuşabilme gibi çeşitli olağanüstü özelliklere sahiptir.

Yolda karşılaştığı üç bacaklı at ile onun üstündeki çocuktan yardım isteyen kahraman, bir karşılık göremez. Bunun üzerine atın ardı sıra yol izler. Masal aksiyonunun bu noktasından sonra, çözüme ulaşmada yardımcı olaylar birbiri ardına gelişmeye başlayacaktır: Masal kahramanı ilk olarak bir konağa ulaşır. Konağın kapısını "kaşı ince yay gibi; güzellikte ay gibi" formellerle nitelendirilen bir kız açar. Konakta karşılaşılan diğer erkek ise kahramanın eniştesidir. Giriş bölümünde Karakuş olarak aksiyona dâhil olan bu tip, kılık değiştirme fonksiyonu ile insan görünümüne bürünmektedir. Böylelikle ilk düğüm noktası çözüme ulaşmaktır.

Masal mekânları arasında devler ülkesi, periler ülkesi, hayvanlar ülkesi gelmektedir. İncelenen masalda tespit edilen mekânlardan birisi de aslanlar ülkesidir. Bu mekan, masalın ikinci düğümünü çözecek olan mekandır. Aslanlar ülkesine ulaşan kahraman, bir konağın kapısını çalar. Kapıyı açan kızdan, bir gecelik konukları olmayı ister. Bu kızın kendi kız kardeşi olduğunu çok geçmeden anlayan kahraman, konağa gelen aslanın da eniştesi olduğunu fark eder. Kılık değiştirme; hayvan şekline bürünebilen insan motifleri bir kez daha etkinliğini göstermektedir. Bu hadisenin ardından, masalın ikinci düğümü de çözüme ulaşmıştır.

Üçüncü kız kardeşini bulmak üzere yola çıkan kahramana, eniştesi tarafından görevlendirilen bir aslan refakat etmektedir. Kahramanın daha önce de karşılaştığı üç

bacaklı at, tekrar aksiyona dâhil olmaktadır: “Aslanla oğlan bir yola düştüler. Aslan önde, oğlan arkada bir zaman gittiler. Bir ara üç bacaklı atı gördüler. Yanlarından yıldırım gibi geldi geçti” (Tansel 1959: 37).

Üç bacaklı atın görünmesinden sonra masal kahramanına refakat eden aslan, daha fazla ilerlemeyeceğini ifade eder. Bunun üzerine masal kahramanı yola tek başına devam etmek zorunda kalır. Kahramanın yolculuğu uzunca bir süre alır ki bu durum bir zaman formeli ile ifade edilmektedir: “Az gitti, uz gitti; dere tepe düz gitti, altı ay bir güz gitti. Demir çarık delindi, demir değnek eğildi. Eğnindeki (üstündeki) giysileri parçalandı...” (Tansel 1959: 38). Bu sırada kahramanın karşısına, çift süren bir ayı çıkmaktadır. Çocuk, ayıdan yardım ister; ancak bir karşılık göremez. Burada dikkati çeken husus; insan gibi konuşan, çift süren bir hayvanın varlığıdır.

Yol üstünde denk geldiği ak mermerli havuzun başında konaklayan kahraman, havuz kenarında yatmakta olan bir delikanlı ile karşılaşmaktadır. “Ak mermerli havuz”, masalcının diğer birçok masalında da bahsi geçen mekânlardandır. Bu havuzun başında tanıştığı delikanlıya derdini anlatan kahraman, beklenmedik bir soru ile karşılaşmaktadır: “Ben sana ne diyeyim. Kız kardeşini verdiğiniz kimseye; yerin yurdun neredir diye niçin sormadınız?”. Bu soru cümlesi önemli bir iletiyi de üzerinde taşımaktadır: Hakkında bilgi sahibi olunmayan kimselerle bir yerlere gitmek; onlarla yaşamaya başlamak sıkıntı yaratabilir.

Masalın üçüncü düğüm noktası da kahramanın kız kardeşine kavuşması ile çözümlenmektedir.

Masalların birçoğunda olduğu gibi “Altı Kardeşler” masalında da önemli bir gelişme yaşanmaktadır. Tüm düğüm noktalarının çözüme ulaştığı düşünülen bir anda yeni bir düğüm atılmaktadır.

Üçüncü ve son kız kardeşine de kavuşan masal kahramanı, eniştesinden bir ay izin ister. Kız kardeşlerini, annelerine ulaştırmayı düşünen küçük erkek kardeş yola çıkmakta ve beraberinde en küçük kız kardeşini de götürmektedir. Enişte tipinin

hazırlatmış olduğu birçok hediyeyi de yanlarına alan kahramanlar, üç bacaklı atın eşliğinde yolculuğa başlamışlardır. "Üç bacaklı at" bir kez daha fonksiyon göstermektedir. İki kahramanın yolculuğu deniz üstünde olacaktır ki bu durum bir diğer olağanüstü masal olayıdır. Deniz kıyısına ulaşılan anda yaşanan olay, merak unsurunu da beraberinde getirir. Bu durum, yeni düğüm noktalarının atılmasına neden olacaktır.

Üç bacaklı atın bir anda gözden kaybolması, kahramana korku verir. "Canı başına sıçramak" deyimi, kahramanın içinde bulunduğu durumu ifade etmek için kullanılmıştır.

Masal üslubunda ilgi uyandıran bir diğer ifade biçimi de "üç konak beri gelmek", "üç konak öte gitmek" söz gruplarıdır. Masal zamanında ve mekânında yapılan geçiş bu söz grupları ile izah edilmektedir.

Üç bacaklı at ile kız kardeşinin de ortalardan kaybolması üzerine kahraman, yanındaki atlardan yardım istemektedir. Atların nasihati neticesinde erkek kardeş, eniştesinin yanına varmakta; ancak kız kardeşini orada da bulamamaktadır. "Üç konak beriye geldiğinde" üç bacaklı atın eğerinin bomboş olduğunu fark eden kahraman, yeni bir çıkış noktasına yönelmektedir: Kız kardeşinin yerini bulabilmek için üç bacaklı atın annesini ele geçirir. "Üç bacak baktı ki yanlış; kurtuluş yok, gözden kayboldu. Gözle kaş arasında giyimli kuşamlı, bezeklerle donanmış kız kardeşi üstünde çıkageldi" (Tansel 1959: 40).

Kahramanın yanında yer alan diğer atlar, masalın yardımcı unsurları arasındadır. Son düğümün çözüme ulaşması bu yardımcı unsurların etkisiyle gerçekleşmektedir.
Periler ve aslanlar ülkesine gelin verilen kız kardeşlerini yanına alarak, kuşlar ülkesine ulaşan kahraman nihayet amacına ulaşmıştır.

Masal üslubunda yer yer kullanılan betimleme öğesi, sonuç bölümünde bir kez daha kullanılmaktadır: "Kuş sesleri ortalığı çınlatıyordu. Yelken kanatlı kartallar,

akbabalar, kuşlar... Mavi boyada, sarı kırmızı boyada bülbüller... Tavusların tekerlenen kuyruklarında güneşler doğup, aylar batıyordu" (Tansel 1959: 41).

Kuşlar ülkesinin tasvirinde kullanılan ifadeler, adeta bir fotoğraf karesi gibi okuyucunun gözünde canlanmaktadır. Betimlemede seçilen renklerin birçoğu sıcak renkler olarak nitelendirilen sarı, kırmızı renkleridir. "Sıcak ve soğuk renklerin, fizikî bazı mühim tesirleri vardır. Duygumuz üzerinde uzak ve yakın hissi uyandırırlar." Şeref BİGALI (1999: 229).

Masalın tüm düğüm noktalarının çözüme ulaştığı an, kardeşlerin anneleri ile buluştuğu andır. Yılda bir kez, üç kız kardeşin de gelmesi ile tüm kardeşler babalarının öğüdünü yerine getirmiş olacaktır.

2.3.4- Yer ve Zaman

Altı Kardeşler masalı, "çok eski zamanlarda..." şeklinde kurulmuş bir zaman formeli ile başlamaktadır. Masal mekânlarından ilkinin, aile üyelerinin yaşadığı ev olduğu; ihtiyar babanın oğullarını yanına çağırmasından anlaşılabilir.

Çocukların, babalarını gömdükleri mezarlık ile içinde yaşadıkları ev hakkında herhangi bir betimleme bulunmamaktadır. Masalın en işlevsel mekânı, evin önündeki ak taştır. Ak taşın üstünde, masala fonksiyonel etki sunan tüm olağanüstü varlıklar konaklamıştır. Karakuş on gün; ayı yedi gün; aslan ise on beş gün ak taşın üzerinde beklemişlerdir.

Babanın ölümünden, Karakuş' un evin büyük kızını alıp gitmesine kadar geçen süre, on günlük reel zaman dilimidir. Karakuş ile büyük kızın evden ayrılmasının ardından bir gece geçer.

Ertesi sabah, ak taşın üzerinde iri bir ayının oturduğu görülür. Ayının gelmesi ile evin ortanca kızını alıp gitmesi arasında, sekiz günlük bir zaman dilimi vardır. Bu süreden sonra yaşanan beş gün, zamanda atlama tekniği kullanılarak atlanmıştır. Altıncı gün, ak taşın üzerinde bir aslanın konakladığı görülmüştür. Aslan, on beş gün

boyunca burada beklemiş ve hane halkı tarafından beslenmiştir. On altıncı gün, evin küçük kızını da alarak oradan uzaklaşmaktadır.

Babanın ölümünden, küçük kızın da gelin gitmesine kadar geçen süre otuz yedi günlük, orta uzunlukta, bir zaman dilimidir.

"Yavrularım, bu kızların biri gideli ay oldu, öteki gideli yirmi gün, küçük gideli on gün oluyor." cümlesinden anlaşıldığı üzere, masal zamanında bir aylık bir süre geride bırakılmıştır.

Masalın en önemli mekânları, kahramanın şu cümlesinde gizlidir: "Birini kuşa verdik, yerini yuvasını bilmeyiz. Birini ayıya verdik, inini evini bilmeyiz. Birini aslan götürdü ülkesini, ormanını bilmeyiz. Biz nereye gidelim, kimden soralım?" (Tansel 1959: 33). "Yuva, in, orman" kelimeleri masal kahramanlarının yaşadıkları mekânları simgeleyen anahtar görevindedir. Büyük kızı götüren Karakuş' un yaşadığı kuşlar ülkesi, ortanca kızı götüren ayının yaşadığı periler ülkesi, küçük kızın yaşadığı aslanlar ülkesi en önemli masal mekânlarıdır.

İncelenen masalda geçen diğer zaman ve mekân ifadeleri, kahramanın konaklamaları sırasında ön plana çıkmaktadır. Bir gece kaldıkları dağ tepesindeki mağara, yolculuk sırasında aşılan çamlıklar ve ulaşılan düzlükler; kız kardeşlerin yaşadıkları konaklar; ak mermerli havuz; üstünden aşılması gereken deniz önemli mekânlar arasındadır. Amacına ulaşmak için kahramanın aşmak zorunda olduğu yollar şu cümle ile nitelendirilir: "Yol değil diken, dağ değil duvar...", "Dağlar çam gibi. Bir kulaç yukarı çıkar, üç kulaç aşağı kayar."

Bahsi geçen mekânlardan ikisi için genişçe bir tasvire yer verilmiştir. Bunlardan ilki ak mermerli havuz, diğeri kuşlar ülkesidir.
"Ak mermerlerin içinde gürül gürül sular akar. Çeşit çeşit çiçekler havuzun çevresini donatmış. Biraz ötede ekinler kelle sarmış..." (Tansel 1959: 38).

“Kuş sesleri ortalığı çınlatıyordu. Yelken kanatlı kartallar, akbabalar, kuşlar... mavi boyada, sarı kırmızı boyada bülbüller... Tavusların tekerlenen kuyruklarında güneşler doğup, aylar batıyordu...” (Tansel 1959: 41).

En küçük erkek kardeş, büyük kız kardeşinin evinde birkaç gün konaklar; ortanca kız kardeşinin evinde üç gün; küçük kız kardeşinin evinde de üç gün konaklar. Kız kardeşleri için enişte sinden bir ay izin alır. Kardeşler, her yıl bir ay süreyle birlikte olmaya karar verirler. Masalın diğer zaman ifadeleri; az gitti uz gitti, üç konak beri geldi, üç konak öte gitti; demir çarık delindi, demir değnek eğildi söz gruplarıdır.

2.3.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.3.5.1- Olağanüstü Varlıklar

“Altı Kardeşler” masalının olağanüstü varlıkları, hayvan kılığına bürünen ve şekil değiştiren tiplerdir. Bunlardan ilki Karakuş adıyla kuş kılığında aksiyona giren erkek tipidir. İlk olarak, masal kahramanlarının evinin önündeki ak taşın üzerinde görünmektedir. Orada bulunma amacı evin büyük kızını istemektedir.

Karakuş adıyla aksiyona giren varlık aslında, olağanüstü özellikleri olan bir insandır. Silkinerek insan olabilen ve yine silkinerek kuşa dönüşebilen olağanüstü bir tiptir ve evin en büyük kızı ile evlenmiştir.

Masalın ikinci olağanüstü varlığı periler hakanıdır. Masala ayı tipi ile girmiştir. Evin ortanca kızını almak için, ak taşın üzerinde ayı kılığında yedi gün beklemiştir. Periler ülkesinde yaşayan bu tip, masal kahramanın karşısına ak mermerli havuzun kenarında çıkmaktadır. Havuz kenarında yatan; güzel boyda, orta yaşta bir delikanlı görünümündedir.

Periler hakanının annesi, bir diğer olağanüstü varlıktır ancak işlevsel bir etki göstermemektedir. Denizin dibinde bir konakta yaşadığından bahsedilmektedir.

Aslanlar ülkesinin hakanı olan tip, diğer olağanüstü varlıktır. Evin en küçük kızını istemek üzere, ak taşın üzerinde on beş gün beklemiştir. Aslanlar hakanının özelliği de silkelenip insan şekline dönüşebilmesidir.

2.3.5.2- Çocuk Kahramanlar

Üç erkek ve üç kız kardeş ailenin çocukları konumunda olduğu için bu bölümde incelenecektir. Altı kardeşin, çocuk kahramanlar başlığı altında verilmesinin nedeni onların yaşları ile sınırlı değildir.

En büyük erkek kardeş, eve gelen dünürlerle görüşmüş; onların isteklerini hane halkına iletmiştir. Ortanca erkek ile büyük erkek kardeş, üç kız kardeşine ulaşmak üzere yola çıkmış; ancak yarı yola varmadan geri dönmüşlerdir. İki kahramanında, olay örgüsüne dâhil olmaları bu olaylar ile sınırlıdır.

En küçük erkek kardeş, aksiyon boyunca etki göstermektedir. Diğer kardeşlerine göre daha korkusuz, daha başarılı ve daha zekidir. Baba öğüdünü yerine getirmek üzere, tek başına ilerleyen kahraman, çeşitli güçlüklerle yüz yüze gelmektedir. Olay örgüsünün çözüme ulaşmasında en küçük erkek kardeş, önemli görevler üstlenmektedir.

Evin üç kız kardeşi, birbirine benzer bir yaşama atılmaktadırlar. Üç kardeşin de bundan sonra gelişecek olan hayatları, babalarının nasihati çerçevesinde şekillenecektir. Kızların üçü de tanımadıkları kimselerle evlenmek ve evlerinden ayrı düşmek zorunda kalmışlardır. Bu bakımdan üçü de benzer olaylar yaşamışlardır.

Kız kardeşlerin fiziksel özellikleri ile ilgili verilen bilgi cümleleri şunlardır: “Kaşı ince yay gibi, güzellikte ay gibi; beli ince mi ince...” cümlesi en büyük kız kardeşin nitelliklerini vermektedir. “Giyimli kuşamlı bir kız kapıyı açtı.” cümlesi de, ortanca kızın niteliklerine ilişkin verilen tek cümledir. “... Güzel bir gelin çıkageldi.” cümlesi dışında, küçük kız kardeşin nitelikleri hakkında bilgi verilmemiştir. Bu cümlelerden anlaşıldığı üzere, üç kız kardeş de fiziksel kusuru bulunmayan tiplerdir.

2.3.5.3- Yetişkinler

İncelenen masalda, aksiyona dâhil olan ilk yetişkin baba tipidir. Baba tipinin, motivasyon unsurunun başlamasına etkisi vardır. Fiziki durumu hakkında verilen bilgi, onun yaşlanmış ve ölüme yaklaşmış olmasıyla sınırlıdır.

Baba tipinin ruhsal portresi çeşitli detaylarla verilmektedir: İyilik etmesini çok sevmesi, kötülük nedir bilmemesi, baba tipinin en belirgin özellikleridir. Mutluluk içinde bir yaşam sürmesi; iyilik etmekten hoşlanması onun çevresindekiler tarafından sevilen bir kimse olduğuna işaret edebilir.

Baba, ölüme en yakın olduğu anda çocuklarını yanına çağırmakta ve onlara nasihat etmektedir. Buradan da babanın, ailesine düşkün bir tip olduğu kanısına varılabilir.

Diğer bir yetişkin ise annedir. Anne tipi, aksiyonun başlamasına baba kadar etki etmektedir. Kız çocuklarını üç yabancıya verilmesine razı olan anne, onları özlemekte ve merak etmektedir. Bu durumun üzerine erkek çocuklar, kız kardeşlerini aramak üzere yola çıkmışlardır.

Babanın vefatından sonra, aile reisliği görevi anneye düşmektedir. Annenin tüm çocuklarını bir araya getirebilme amacı, olay örgüsünün hangi yönde ilerlediğinin de kanıtıdır.

2.3.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Aksiyona dâhil olan ve çeşitli işlevleri yerine getiren tip ve semboller bu başlık altında incelenmektedir.

Masal kahramanı olan küçük erkek kardeşin karşısına çıkan ve onunla mücadele eden yılan, yardımcı unsurlardan biridir. Yılanın görünüşü ile ilgili özellikler şu cümlelerde geçmektedir: “Dağ yerinden oynadı sandı. Dondu kaldı. Vahşi bir hayvan olacak diye düşündü. (...) Bir de ne görsün mandadan kalın gövdesi, deve başından iri başı, bir yılan mağaraya dalmak üzere. (...) Çakmak çakmak gözleri...”

Masal kahramanına yol gösteren aslanlar ve atlar diğer yardımcı unsurlardandır. Atlar içinde en dikkati çeken üç bacaklı attır. Üç bacaklı at, kahramana yardım etmek yerine ona engeller çıkarmaktadır. En küçük kız kardeşi, başka bir yere götüren ve bu durum nedeniyle erkek kardeşi telaşa düşüren yine üç bacaklı at olmuştur. Ancak, kahramanı içine düştüğü durumdan kurtaranlar diğer atlar olmaktadır.

2.3.6- İletiler

2.3.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Anne, baba nasihati yerine getirilmesi gereken ödevlerdendir.
2- İyilik ve doğruluk yolunda ilerlemek insanlık görevidir.
3- Canlıları sevmek; kavga ve hırçınlıktan uzak olmak doğru davranışlardır.
4- Kişi, amacına ulaşmak için önüne çıkan engelleri aşmaya istekli olmalıdır.
5- Birlikte yola koyulan insanların, zor duruma düşülen anlarda yanındakini yalnız bırakması doğru değildir.
6- Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıptır.
7- Kardeşlik, yeryüzündeki en kuvvetli bağlardan biridir.
8- Kardeşler birbirleri için çeşitli sıkıntıları göze almalıdır.
9- Bilinmeyen mekânlara, yabancı kimseler eşliğinde gitmek ya da gitmeye zorlanmak, çeşitli tehlikeleri de beraberinde getirebilir.
10- Sıkıntı içine düşmüş kimselere yardım etmemek; onları görmezden gelmek hatalı davranışlardandır.

2.3.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Kendi çıkarları uğruna, başkalarını zor durumda bırakma eğilimi gösteren davranışlar; okuyucu üzerinde olumsuz tesirler bırakabilir.
2- Büyük erkek kardeşin, kız kardeşlerinin fikrini almadan onları evlendirmesi olumsuz bir iletidir.
3- Babalarının öğüdünü yerine getirmek uğruna, kardeşlerini tanımadığı kimseler ile evlendirmeye karar veren erkek kardeşin davranışı yanlıştır.

2.3.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.3.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.3.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü:

"Çok eski zamanlarda..."

2.3.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli:

2.3.7.1.2.1- Dinleyicinin Dikkatini Arttırmak İçin Söylenen Bağlayış Formeli / Kalıp Sözü:

"Bir de ne görsün! Mandadan kalın gövdesi, iri başlı bir yılan."

"Dönüp ardına baktı ki..."

2.3.7.1.2.2- Masal Ortasında Geçişi Sağlamak İçin Söylenen Bağlayış Formeli / Kalıp Sözü:

"Az gitmişler, uz gitmişler..."

"Az gitti uz gitti; dere tepe düz gitti."

"Dönüp ardına baktı ki bir arpa boyu yol gitmiş."

2.3.7.1.3- Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller / Kalıp Sözler:

"Anlatmakla dert bitmez ya gitmekle yol biter."

"Derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi geçti."

"İn misin cin misin?"

"Ne inim necinim. Senin gibi insanoğluyum."

"Demir çarık delindi, demir değnek eğildi."

"Üç konak beri geldiler. / Üç konak öte gittiler."

"Yel gibi uçtu, sel gibi geçti."

"İnsen neslimden değilsin; cin isen cinsimden..."

"Kaşı ince yay gibi, güzellikte ay gibi."

"Dille anlatılmaz, parayla meydana gelmez."

2.3.7.1.4- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü:

"Gökten üç elma düştü biri bana, biri dinleyene, biri söyleyene. Eller yemiş içmiş, biz de bile."

2.3.7.2- Masal Motifleri

Evden Ayrılma Motifi: Masal kahramanı, kız kardeşlerini aramak üzere evden ayrılmaktadır.

Hayvan Motifi (B) : Mağara dışında karşılaşılan yılan, masalın hayvan kahramanıdır. Ancak, büyük bir sıkıntıya neden olup olay akışını değiştirmeden öldürülmektedir.

Aldatma Ve Hile Motifi (K) : Üç bacaklı at, kahramanın kız kardeşinin ortalıktan kaybolmasına neden olur. Bu durumda, aldatılan taraf en küçük erkek kardeş tipi olmaktadır.

Şans Ve Kader (Nasihat Motifi) : Baba ölürken, üç kızının da ilk kısmetlerine verilmesini oğullarına nasihat eder.

Cinsiyet Motifi (T) Kız İstemek/ Dünür Gitmek: Üç kız kardeşe belli aralıklarla üç dünür gelmektedir.

Bitirme Motifi: Kardeşler birbirlerine ve annelerine kavuşmuş; babalarının öğüdünü yerine getirmişlerdir.

2.3.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.3.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalın tekrarlanan söz grupları, kızlara dünür gelen kahramanların ifadeleri ile küçük erkek kardeşin, kızları aramak üzere yaşadığı olayları kapsamaktadır. Eve gelen dünürlerin üçü sırasıyla şu ifadeleri kullanmaktadır: *" Sen git, yanıma büyük ağanı gönder." "Kız kardeşinize dünürüm."*

Aile bireyleri, kapılarının önünde duran hayvanları görünce şaşkınlık içinde kalmaktadırlar: *" Bir de ne görsün? Kapının önündeki ak taşa bir karakuş konmuş.", " Bir de ne görsünler! Evlerinin önündeki ak taşın üstüne iri bir ayı yatmış.","Altıncı gün baksalar ki... Kapının önündeki ak taşın üstünde bir aslan oturmuş."* Aile bireylerinin verdiği kararlara etkili olan güç ise; babalarının verdiği nasihat olmuştur: *" Babamız demedi mi ...", " Babamızın öğüdü var; onu tutmasak olmaz."* Dolayısıyla tekrar gruplarının, masal kahramanlarının tepkilerine bağlı

olarak şekillendiğini; sevinç, korku, istek, özlem gibi duygularını yansıttığını söylemek mümkündür.

Masal kahramanı küçük erkek kardeş, aslanlar ve kuşlar ülkesine ulaştığında ilk olarak bir konağın kapısını çalar. Kapıyı sonradan öğreneceği üzere, kız kardeşi açar. Bu durumu ifade eden söz grupları şunlardır: *" Karanlık basarken bir konağın önünde oldu. (...) konaktan bir kız çıktı. Bu gece konuğunuz olabilir miyim dedi.", " Konağın önüne vardı, kapıya tokmağıyla vurmaya başladı.(...) Giyimli kuşamlı bir kız kapıyı açtı."* Masalın olağanüstü varlıkları olan Karakuş, aslan ve ayının, silkinip insan olması da benzer ifadeler ile anlatılır: *"Oğlana yol göstermek için silkinip kuş oldu."; " Silkelendi; güzel bir delikanlı oldu."* En küçük erkek kardeş ise annelerinin üzüntüsünü şu cümlelerle ifade eder: *"Anamız ağlayıp duruyor.", "Anamız ağlar durur."* Görülüyor ki birtakım duygu ve tepkiler benzer ifade biçimlerinin tekrarı ile oluşturulmaktadır. Bu durum aksiyonda yer bulan hadiselerin fonksiyonel bakımdan etkin olduğunu göstermektedir.

2.3.8.2- Dua ve Beddualar

İncelenen masalda tespit edilen "sütünü helal etmek" söz grubu; bir annenin duası niteliğindedir. Masal kahramanı, annesinin bu sözünü yerine getirebilmek çaba harcamaktadır: "Anama selam götürün, sütünü helal etsin.", "Kızlarıma yılda bir ay izin verip göndermezseniz sütümü helal etmem." Dua nitelinde olup; temenni içeren bir diğer söz grubu da şöyledir: "Yolun açık olsun, periler çok tehlikelidir. Aman kendini sakın."

2.3.8.3- Deyimler

"Anaları iki gözü iki çeşme kapıya çıkar." (s.30)
iki gözü iki çeşme: Çok ağlamak, durmadan gözyaşı dökmek.

"... yemek içmek gelmez akıllarına." (s.31)
aklına gelmemek: Hatırlamamak; üzerinde fazlaca düşünülmeyen bir konunun hatırlanmaması durumu.

“(...) diye düşünüp taşınırken...” (s.31)
düşünüp taşınmak: Ele aldığı konuyu bütün yönleri ile incelemek.

“ Düşünceyi öbürleri de uygun buldu.” (s. 31)
uygun bulmak: Düşüncelerine göre olduğu kanısına varmak.

“ Onun isteğine karşı gelemeyiz.” (s.32)
(bir kimseye) karşı gelmek: Kendine söylenen sözlere itiraz etmek; söylenenleri yapmamak.

“ Kuş, kızı alıp gözle kaş arasında gitti.” (s.32)
gözle kaş arasında (kaşla göz arasında): Kısa bir zaman dilimi içinde.

“ Ortanca kıza dünür geldiğini söyledi.” (s.32)
dünür gelmek/ gitmek: Bir kızı istemek amacıyla başkasının ziyaretine gitmek.

“ Razı oldular olayı.” (s.32)
razı olmak: Ortaya atılan fikri kabul etmek.

“ Kapıdan gözlerini ayırmaz...” (s.32)
gözlerini ayırmamak: Bakışları ile bir şeyi devamlı izlemek.

“ Babamızın sözünü tutmamak olmaz.” (s.33)
söz tutmamak: Kendine verilen öğütleri yerine getirmemek; yaşamını ona göre planlamamak. Krş. “söz dinlememek.”

“ Oğlanın buna canı çok sıkıldı.” (s.33)
canı sıkılmak: Bir kişiye kızmak, bir duruma üzülmek; neşesi kaçmak.

“ Uykuları kaçtı.” (s.33)
uykusu kaçmak: Bir türlü uyuyamamak.

"... yüreğinin acısını koydu ortaya." (s.33)
ortaya koymak: Herkese göstermek. Herkesin görmesi için müsait duruma getirmek.

" Oğlanlar ellendiler ayaklandılar, azıklarını aldılar." (s.33)
ellenmek ayaklanmak: Yapılacak bir iş için gerekli hazırlıkları tamamlamak; olur duruma gelmek.

" Yaylarını takındılar, düştüler yola." (s.34)
yola düşmek: Bir yere gitmek üzere yola çıkmak.

"...diyerek buyur etti." (s.36)
buyur etmek: Konuk etmek, ağırlamak.

" Bunlar sarmaş dolaş oldular." (s.36)
sarmaş dolaş olmak: Biriyle çok samimi olmak; iyice sarılıp kucaklaşmak.

" Okla vurulacak şey değil; şaşar kalır." (s.35)
şaşıp kalmak: Bir durum karşısında çok şaşırmak.

"... canımı yolda bulmadım." (s.35)
canını yolda bulmamak: Bir durum karşısında kendini tehlikeye atmak istememek.

" Babamızın ilencini almadık. Tamuya gitsin kızlar." (s.35)
ilenç almak: Bir kimsenin bedduasını almak.
tamuya gitmek: Cehenneme gitmek.

" Anama selam götürün." (s.35)
selam götürmek: Bir kimsenin iyi dileklerini bir başkasına iletmek.

"Yüreği rahatladı." (s.35)
yüreği rahatlamak: Sevinçli, rahatlatıcı bir haber alarak ferahlamak.

“ Yürekli yürekli yola koyuldu.” (s.35)
yola koyulmak: Bir yere gitmek üzere bulunduğu yerden ayrılmak.

“ Dur arkadaş, bana bir yol göster.” (s.35)
yol göstermek: Nasıl hareket edeceğini göstermek. Kılavuzluk etmek.

“ Baktı ki bağırıp çağırmak para etmiyor.” (s.36)
para etmemek: Değeri olmamak; etkisini gösterememek.

“ Dille anlatılmaz, parayla meydana gelmez.” (s.36)
dille anlatılmaz, parayla meydana gelmez: Bir şeyin veya kimsenin, görülmedikçe anlaşılamayacak ve para ile değer biçilemeyecek niteliklerinin olması durumu.

“ Sen bir atın izini sür git.” (s.37)
iz sürmek: İnsanın, hayvanın yerde bıraktığı izleri takip ederek; gittiği yeri bulmak.

“ Kavun karpuz döl dökmüş.” (s.38)
döl dökmek: Üremek, çoğalmak.

“ Onun işine akıl ermez.” (s.39)
akıl erdirememek: Bir işin sonuçlarını kestirememek.

“ Canı başına sıçradı.” (s.39)
canı başına sıçramak: Canı çok sıkılmak; zor bir durum içinde kalmak.

“ Beyninde vurulmuşa döndü.” (s.39)
beyninde vurulmuşa dönmek: Çok üzücü ve sıkıcı bir durumla karşılaşıp, düşünce yeteneğini kaybeder gibi olmak. Şaşkınlık içinde kalıp, mantıklı hareket edememek.
“... Ben sana akıl öğretirim.” (s.39)
akıl öğretmek: Birine yapacağı işi söylemek, yol göstermek.

“ Öğüt veren at...” (s.40)

öğüt vermek: Yapılması ve yerine getirilmesi konusunda, bir kimseyi tembihlemek; nasihat etmek.

“ Kuşlar ülkesinde yol almaya başladılar.” (s.40)

yol almak: Bir yere ulaşmak için belli bir yol izlemek, bir süre yol gitmek.

“ Analarının ağlamaktan gözleri solmuş.” (s.41)

gözleri solmak: Çok ağlama sonrası gözlerin halsiz kalması; iyi göremez duruma gelmesi.

“ Kuşlar hakanı söz verdi.” (s.41)

söz vermek: Sözünü yerine getireceğini kesin bir dille ifade etmek.

“ Esenleşip gözden kayboldular.” (s.41)

gözden kaybolmak:Ortadan çekilmek. Kimsenin göremeyeceği bir yerde bulunmak.

2.3.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Öfkeli öfkeli anasına geldi.”

“Sora sora insan dünyadan çıkar.”

“Çakmak çakmak gözleri...”

“Çamlıktan gide gide bir düze çıktı.”

“Yürekli yürekli yola koyuldu.”

“Gide gide bir havuzun başına ulaştı.”

“... gürül gürül sular akar.”

“Çeşit çeşit çiçekler...”

“Oğlan kötü kötü düşünmeye başladı.”

“Öteki atlara kızgın kızgın şöyle bir baktıktan sonra...”

“Yalbırt yalbırt yanan konaklar...”

Zıt Anlamlı Kelimelerden Oluşmuş İkileme

“Beş gün gelip giden olmadı.”

Yansıma Addan Türemiş İkileme

"Pırıl pırıl arı kuşları..."

İki Sözcüğü de Anlamlı Olan İkileme

"... yemek içmek gelmez akıllarına."

"Bunlar sarmaş dolaş oldular."

"... dere tepe düz gittiler."

"Giyimli kuşamlı bir kız açtı kapıyı."

"Kavun karpuz döl dökmüş."

"Oğlanlar ellendiler ayaklandılar."

"Yerin yurdun nerededir..."

"... ak pak köpük kesildi."

2.3.9- Özgün Unsurlar

Oğuz Tansel'in üslubuna has kullanımlarına örnek teşkil eden ifadeler, inceleme alanındaki masal metninde de yer almaktadır. Bunların başında esenleşmek, yılınç, ilenç, tamu kelimeleri gelmektedir. " Esenleşip gözden kayboldular." , " Oğlan ablasıyla esenleşti, düştü yollara." örneklerinde olduğu gibi, esenlik anlamı içeren; selamlaşma ve iyi dileklerde bulunma cümleleri yer almaktadır.

Temenni cümlelerinin yanı sıra "ellenmek ayaklanmak, dertleri unutulacak gibi olmamak, kulağına yılınç bir ses gelmesi" gibi söz grupları da özgün değer taşımaktadır.

"Altı Kardeşler" masalının dikkati çeken en önemli iki kelimesi; ilenç ve tamu sözcükleridir. " Babamızın ilencini almadık. Tamuya gitsin kızlar." İlenç, bir kimse için kötü dilekte bulunmak, beddua anlamına; tamu ise cehennem anlamına gelmektedir.

2.3.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Dört temel dil becerisinin ilk basamağı okuma ve dinlemedir. Bu basamakta kazandırılacak olan davranışlar, bir sonraki basamağa ulaşabilme konusunda önemli etkenlerdendir.

Masalın anlama becerisine sunduğu katkıların başında, okuyucunun ve dinleyicinin merakına seslenebilmesi gelmektedir. Olay örgüsünün karmaşık bir yapıdan uzak olması, okuyucunun ve dinleyicinin dikkatinin dağılmamasını sağlamaktadır. Aksiyon süresince atılan düğümlerin birbiri ardına ve birbirine bağlı olarak çözümlenmesi de bir diğer önemli husustur.

"Altı kardeşler" masalı 345 temel cümleden oluşmaktadır. Cümleler sade yapıda kurulmuştur. Türkçe öğretimi programında, anlatım becerisi kazandırmada temel amaçlardan biri okuduğu metnin ana fikrini ve yardımcı fikirlerini kavratmaya yöneliktir. Bu bakımdan, cümlelerin basit yapıda olması; iç içe geçmiş ifadelerden arınmış olması, bu temel amaca yöneliktir.

Masalın belirli yerlerinde betimlemelere yer verilmiş olması, merak unsurunu destekleyici niteliktedir. Ak mermerli havuzun betimlenmesi sırasında kullanılan akıcı ve canlı üslup, okuyucunun zihninde bir portre yaratmaktadır. "Ak mermerlerin içine gürül gürül akan sular; çevreyi donatan çiçekler; biraz ötede kelle sarmış ekinler..." bir fotoğraf karesi gibi canlanmaktadır. Aynı canlı ve akıcı üslupla kuşlar ülkesi de betimlenmektedir: "Bu ülkedeki yelken kanatlı kartallar, akbabalar; pırıl pırıl arı kuşları..."

Kuşlar ülkesinin betimlenmesi sırasında belirtilen unsurlar, masalın temel iletisini pekiştirmeye yöneliktir. Dolayısıyla masalın temel iletilerinden biri canlıları sevmek; kavga ve dövüşten uzak olmak somutlaştırılmaktadır: " Akbabalar şahinlerle derileri tüylü çeşit kuşların yırtıcılığı yoktu. Atmacalar serçelere; şahinler kekliklere dokunmuyordu..."

Üsluptaki akıcılık, düğüm noktalarıyla gelişen merak; betimlemelerle yapılan somutlaştırmalar anlama becerisini olumlu etkileyecek unsurlardır.

Altı Kardeşler masalı ortalama 25–30 dakikalık bir sürede okunabilmektedir. Okuma süresi bakımından ilköğretim II. kademe öğrencilerinin seviyesine uygun bir

metindir. Masalda gelişen birtakım olaylar ve bu olaylara tanık olan kahramanlar, masalların kalıp kişi ve olaylarındandır. Anne ve baba öğüdü tutmak için yola düşmek; yol boyunca çeşitli tehlikelerle yüzleşmek bunların başında gelmektedir.

Masal kahramanlarından Karakuş, ayı ve aslanın olağanüstü tarafları da kalıp unsurlar arasındadır. Bu varlıklar çeşitli güçlerle insan kılığına bürünebilmektedir.
Formel ifadelerin yanı sıra, aile reisinin kaybı ve babanın çocuklarına vasiyette bulunması da kalıp olaylardandır.

Babalarının vasiyetini gerçekleştiren çocuklar, bir süre gönül rahatlığı çekerler. Ancak kısa bir süre sonra bu rahatlık yerini endişeye bırakmaktadır. Kardeşlerini aramak üzere yola koyulan üç erkek kardeş, yola birlikte devam etmez. Büyük ve ortanca kardeşin eve dönmesi ile küçük kardeş yola tek başına devam etmek zorundadır. Bu durum, geleneksel masal tarzının kalıp olaylarındandır. En küçük kardeş zekâyı ve başarıyı temsil ederken; diğer kardeşler aynı özellikleri göstermez.
Olağanüstü varlıkların, kahramana yardımcı olması; kimi zaman da kahramanı engellemesi gibi olaylar da kalıp olaylar arasındadır.

Altı Kardeşler masalı, içerdiği iletiler bakımından anlatma becerisini geliştirmeye yönelik bir metindir. Metnin iletileri sosyal konuları ve üzerinde düşünmeye elverişli noktaları kapsamaktadır. Temel iletiler, eleştirel bakış açısı geliştirecek niteliktedir.

Metinden elde edilebilecek kazanımlardan bir diğeri, kelime dağarcığına sunulan yeni sözcüklerdir: "Yılınç, ilenç, tamu." Söz dağarcığını zenginleştirme açısından bakıldığında yöresel kelimelerin kullanımı büyük önem taşımaktadır. Çocuk okuyucu çeşitli kültürlerden izler barındıran birçok kelime ile masal dünyasında karşılaşma fırsatı bulabilmektedir.
Masal, giriş bölümünden itibaren merak ve ilgi uyandırıcı nitelikte bir metindir. Babanın nasihati, bu noktadan sonra gelişecek olaylara işaret etmektedir. Olay örgüsünün hangi sınırlar dâhilinde devam edeceği, okuyucu ve dinleyicinin önsezisine sunulmaktadır. Dolayısıyla giriş bölümünden itibaren, aksiyona ilişkin ipuçları verilmektedir.

Üsluptaki akıcılık, yerinde yapılmış olan betimlemeler, ilgi çekici olmaları bakımından mühimdir. Dinlediğini zihninde resmedebilen kimse, yazılı ve sözlü ifade becerisini geliştirebilecektir. Duruma uygun deyim, formel ve söz gruplarının kullanılması soyut zekayı olumlu yönde etkileyecek unsurladır. Bunun yanı sıra, incelenen masalın tekdüze bir anlatımdan uzak yapıda olduğu söylenebilir.

2.4- SARI YILAN (1959: 42)

2.4.1- Konu

Yokluk ve sıkıntı içinde yaşam süren ana ile oğlunun, tesadüflerle ve olağanüstü güçlerle değişen hayatları konu alınmaktadır.

2.4.2- Asıl İleti

Farkında olmadan ve karşılık beklenmeden yapılan yardımların ödülü mutlak suretle kişiye döner.

2.4.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Masalın giriş bölümü, geleneksel masal girişine paralellik göstermektedir. Oğuz Tansel'in masallarının birçoğunda karşılaşılan özgün masal girişi, "Sarı Yılan" masalında yerini "Bir varmış, bir yokmuş..." giriş formeline bırakmaktadır.

Giriş bölümünde, masal kahramanları ana ile oğlunun yaşayışlarına dair ön bilgiler sunulmaktadır. "Eve fare düşse başı yarılacak." cümlesi ile ana ve oğlunun yoksul evleri dikkatlere sunulur.

Masalın başlangıç bölümünde dikkati çeken diğer bir husus, masal kahramanı Kemal'in ki Kemal oğlanın adıdır; kişisel özellikleridir. Bir işin ucundan tutmamış olması; demircinin yanına çırak olarak verilmiş olması; ancak bir türlü işe gitmemesi bu bölümde verilen özelliklerdendir.

Başlangıç bölümünde, olay akışının ana ile oğlunun etrafında gelişeceği izlenimi verilirken; yaşlı kadının oğlundan bir istekte bulunması ile hareketlenme başlamaktadır. Anasının isteğini yerine getirmek üzere dağa varan oğlan, burada sarı yılan ile karşılaşır. Sarı yılan ile karşılaşma anından itibaren masal, olağanüstü nitelikler yoğun olan bir masala dönüşür. Düş kurmaya meyilli olan kahraman, düşlerindeki gibi bir hayata başlar.

Masalın dikkat çeken özelliklerinden biri de merak unsurudur. Okuyucunun dikkatini açık tutmak amacıyla masalın farklı bölümlerinde çeşitli merak öğeleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki sarı yılanın kızıl meşeli koyakta oğlanın karşısına dikilmesi ile gerçekleşir. Sarı yılanın oğlanın kulağından içeri girmesi ve böylelikle kara yılanlardan kurtulması ile merak giderilir. Dikkati çeken diğer bir merak unsuru da oğlan ile bey kızının bahçede karşılaşmaları ile uyandırılmaktadır. Bey kızının kendisinden ne isteyeceğinden habersiz olan masal kahramanı ile okuyucu üzerinde aynı merak unsuru uyanmaktadır. Bey kızının evlenme isteğinde bulunması ile düğüm çözülmüş olmaktadır.

"Sarı Yılan" masalının önemli bir özelliği de; kompozisyondaki tüm düğümler çözüme ulaşıyor derken yeni bir düğümün atılmasıdır. Bu düğüm bütün insanlığın özlemi ile ilişkilidir: İhtiyarlamak ve ölümsüzlüğe ulaşmak. Kahramanların evlerine gelerek, onlara kudretli suyla kaplı bir hamam armağan eden ihtiyar, insanlığın özlemini sembolize etmektedir.

2.4.4- Yer ve Zaman

Masal girişi, "Bir zamanlar..." ifadesi ile yapılmaktadır. "Vakti zamanında..." şeklinde başlayan "Sarı Yılan" masalının zaman unsurunun, geleneksel masal üslubuna uygun yapıda olduğu gözlenmektedir.

Masal kahramanları olan ana ile oğlunun yaşadığı evin tasviri ile ilk mekân betimlemesi de yapılmaktadır. Ancak buradaki betimleme evin fizikî görünüşünden öte sosyal ve ekonomik özellikleri ile verilmektedir: "Eve fare düşse başı yarılacak." (Oğuz Tansel 1959: 42)

Aksiyonun başlaması ile masaldaki mekân da değişmektedir. Kahramanın evden ayrılarak odun kesmek üzere dağa varışı ile mekân değişir. Dağ açık bir mekân olarak verilmekte ve bir amacı gerçekleştirmek üzere varılan yer olma özelliği göstermektedir.

Odun kesip satarak eve yiyecek almakla görevlendirilen Kemal, kızıl meşeli bir koyağa varır ve kağnısını durdurur. Kahramanın koyağa varışı ile aksiyon zamanı işlemeye başlamaktadır. Masal kahramanının sarı yılan ile karşılaşması; bu karşılaşmanın ardından eve dönmesi ve olup biteni anasına anlatması; ana ile oğlunun sarı yılanı sınamaya tutmalarına kadar geçen süre kısa bir zamandır.

Masal kahramanının, sarı yılandan bey kızının kendisine sevdalanmasını dilemesinin ardından yaklaşık üç günlük bir zaman geçer. Kahramanın isteklerinin gerçekleşmesi, orta uzunlukta bir zaman diliminde yaşanır.

Masalda kullanılan diğer mekânlar sırasıyla: Bey kızı ile Kemal'in karşılaştıkları deniz kıyısındaki bahçe, bey ile kızının yaşadığı konak, ana ile oğlunun yaşadığı köhne ev; büyülü vasıta ile onlara armağan edilen konak ile mavi mermerli hamamdır. Hamamın özelliği; içinde yıkananların ihtiyarlamayacak olmasıdır.

2.4.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.4.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masallarda geçen olağanüstü varlıkların başında devler, periler, cinler vb. varlıklar gelmektedir. İncelenen masalda bu tür varlıklar tespit edilmemiştir. Ancak, olağanüstü özellikler gösteren unsurlar bulunmaktadır ki bunların başında da sarı ve kara yılanlar gelmektedir.

Masal aksiyonuna yön veren sarı yılanı diğer türlerinden ayıran ve onu olağanüstü kılan özelliklerin başında konuşma yetisi ve olağanüstü güçleri gelmektedir. Yılanlar insana ait konuşma yetisini kullanmaktadır.

Kara yılanlar düşman görünümündedirler. Düşmanlık özelliği "kara" sıfatı ile desteklenmektedir.

Sarı yılanın en önemli olağanüstü özelliğinin başında gelen büyülü bir tarafının olması, masal aksiyonun tamamında etkili olmuştur. Sarı yılan, masal kahramanının dileklerini esrarengiz bir şekilde yerine getirmiş; masalın sonunda kahramanın karşısına ihtiyar bir insan kılığında çıkmıştır. Sarı yılan ihtiyar adam kimliği ile vücut bulmuştur. Masalın başlangıcındaki gibi sonunda da iyi niyetli olma özelliğini korumaktadır.

2.4.5.2- Yetişkinler

Sarı Yılan" masalının yetişkin kahramanlarının başında; Kemal'in anası ve Bey gelmektedir. Ana artık yaşını almıştır ve eli iş göremez hale gelmiştir. Oğlunun iş görmez ve haylaz karakterde olması onu rahatsız etmektedir. Eşini kaybetmiştir. Bir sığırtmacın kızıymış. Bir tek oğlu vardır ve onunla yaşamaktadır. Oldukça yoksul bir hayatı oğlu ile paylaşmaktadır.

Masalın bir diğer yetişkin tipi ise Bey'dir. Bey unvanı onun saltanatının, zenginliğinin bir göstergesidir. Bey'in bir kızı vardır. Kızın fiziksel görünüşüne değinilmemiştir; ancak her gün penceresinden dışarıya bakıp denizi seyrettiği ifade edilmektedir. Bey'in adamları ve eşi dostu, masalda adı geçen; ancak işlevsel etkileri bulunmayan kahramanlardır. Bey'in adamlarından birinin fonksiyonu, oğlanın çalıştığı dükkâna gitmek ve Bey buyruğunu iletmek olmuştur.

Masal aksiyonu içinde işlevsel olarak etkin fonksiyon göstermeyen bir diğer yetişkin de demirci Hasan ustadır. Demircinin tek fonksiyonu masal kahramanına ustalık etmesidir.

Bey kızına arkadaşlık eden ve onunla birlikte zaman geçiren on kız, bahsi geçen diğer kahramanlardandır. İçlerinden biri Bey kızı ile Kemal arasındaki haberleşmeyi

sağlamakla görevlidir. On yetişkin kızın bir Bey kızına arkadaşlık etmeleri, Bey kızının işlerini görmeleri Türk toplum yapısında görülen özelliklerdendir.

2.4.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masalda sembolik özellik gösteren öğeler, kahramana yardımcı unsurlar başlığı altında incelenmektedir. Bu unsurların ilki, sihir ve büyü motifi ile kahramana kazandırılan inciler, elmaslar, yakut yüzükler; altından yapılmış kahve fincanları, çeyiz sandığı; kulübe görünümünden sıyrılmış konak gelmektedir. Bunların tümü büyülü vasıta neticesinde şekil bulmuştur. Masalın düğüm noktasında ortaya çıkan ak ve mavi mermerli hamam da diğer yardımcı unsurdur. Bu hamamın suyu olağanüstü bir özellik taşımaktadır. Beyin rüyasına giren sarı saçlı, sarı sakal derviş, düğümü çözüme yaklaştıran yardımcı unsurdur. Bu rüyanın ardından bey, kızını oğlana vermeye kesin karar verecektir.

2.4.6- İletiler

2.4.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Zamanı geldiğinde her birey, aile bütçesine katkı sunmalıdır.

2- Haylazlık ve uyuşukluk kişiyi tembel ve işe yaramaz kılar.

3- Emeksiz kazanç elde edilmez.

4- Avarelik kişiye fayda sağlamaz.

5- Karşılık umulmadan yapılan yardımlar, başı dara düştüğünde kişiye döner.

6- İnsanlar olduğu gibi görünmeli; ne iseler o olmalıdırlar: Ya göründüğün gibi ol ya olduğun gibi görün.

7- İç görünün sesine kulak vermeden önce içinde bulunulan şartlar gözden geçirilmelidir.

8- İnsanları ekonomik güçlerine ve dış görünüşlerine göre sınıflandırmak yanlıştır.

9- Şartları olgunlaşmadan kimse kimseyi küçümsememelidir.

2.4.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Mutluluğun tek kaynağının maddi yeterlilikler olarak gösterilmesi yanlıştır.

2- Temeller, düşledikleri hayatı mutlaka yaşarlar gibi yanlış bir anlayış vardır.

3- Mucize ve şans unsuru, çalışmanın ve emek harcamanın önünde gösterilmektedir.

2.4.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.4.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.4.7.1.2- Giriş Formeli / Kalıp Sözü:

"Bir varmış, bir yokmuş..."

2.4.7.1.3- Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller / Kalıp Sözler:

"Dille anlatılmaz, akçayla satın alınmaz..."

"Dile benden ne dilersen..."

"Bu oğlan gökteki ay gibi..."

2.4.7.1.4- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü:

"Eller yemiş içmiş biz de bile."

2.4.7.2- Masal Motifleri

Hayvanlar (B) : İnsan gibi konuşan yılanlar. Kahramana yardım eden sarı yılan.

Sihir (D) : Masal kahramanın başı dara düşünce, sarı yılanın başı için diyerek düştüğü durumdan kurtulması; isteklerine kavuşması. Suyunda yıkananın ihtiyarlamayacağı hamamdır.

Olağanüstülükler (F) : Beyin rüyasına giren derviş. İhtiyar kimliğine bürünmüş sarı yılan.

Kaderin Değişmesi (L) : Farkında olmadan sarı yılana yardım eden kahramanın hayatının bir anda değişmesi. Kahramanın fakirlikten kurtulup, bey kızı ile evlenmesi.

Mükâfatlar (Q) : Yaptığı yardım sonucu isteklerinin yerine getirilmesi ile mükâfatlandırılan kahraman.

2.4.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.4.8.1- Tekrarlanan Sözler

"Sarı Yılan" masalında tespit edilen kalıp sözlerin ortak özelliği, bir dileği iletmesi ve karşılaması yönündedir. Sarı yılandan istekte bulunan kahraman; "Sarı yılanın başı için..." söz grubunu yinelemektedir.

"Arabama odun yığmalı...", "Sarı yılanın başı için, o bey kızı bana sevdalansın.", "Beyin yüreğine bir esin bıraksın..." , "Beyin konağının karşısında dayalı döşeli bir ev isterim." , "Beyin masasının başına, kıza yapılacak çeyizlerin, takılacak incilerin, elmasların bir kutu içine konmasını; kahve fincanının altından olmasını diledi."

"Bir eksiğimiz var ya söylemeye utanıyorum." cümlesi kahramanların, hayatta bütün isteklerini gerçekleştirmiş olmalarını ifade etmektedir.

Oğlanın fakir olmasını ve kızın ihtiyaçlarına cevap veremeyecek durumda olmasını ifade eden kalıp sözler şunlardır: "Aman! Bu da tasalanacak şey mi? Ne yapacaksın neyini nesini." , "Sen onunla yemek yiyemez, yatağına yatamazsın. Kapınızın uşağı bile olamaz".

2.4.8.2- Dua

Masalın giriş bölümünde, ananın oğluna söylediği söz yakarma ve dileme anlamları taşımaktadır: "Etme oğlum, evde yiyecek bir lokma yiyecek yok." Bu cümle tam olarak dua anlamı taşımasa da bir dileği dileme, yakarışta bulunma anlamları taşımaktadır.

2.4.8.3- Deyimler

"Kadın, eli iş görmeyecek yaşa gelmiş." (s.45)

eli iş görmemek: İş yapamaz duruma gelmek.

"Ödü kopar kaçamaz." (s.46)

ödü kopmak: Çok korkmak.

“Bu sözler oğlanın iyi saatinde söylenmiş olur.” (s.46)
iyi saatine denk gelmek: Bir istekte bulunulacak kimsenin mutlu olduğu bir ana denk gelmek.

“Dille anlatılmaz, akçayla meydana gelmez.” (s.46)
dille anlatılmaz, akça ile yapılamaz: Bir şeyin veya kimsenin, görülmedikçe anlaşılamayacak ve para ile değer biçilemeyecek niteliklerinin olması durumu.

“Bey haber gönderir.” (s.47)
haber göndermek: Haber ulaştırmak, bildirmek.

“Oğlanın olup bitenlere aklı yatmaz.” (s.47)
aklı yatmamak: Olup bitenlere bir anlam verememek.

“Başından geçenleri anlatır.” (s.47)
başından geçmek: Vaktiyle böyle bir durumla karşılaşmış olmak.

“Başın darda kalınca…” (s.47)
başı darda kalmak: Çok sıkıntılı, çare bulunması güç bir durumda kalmak. Krş. “Başı dara düşmek.”

“Beyin gönlü oldu.” (s.48)
gönlü olmak: Razı olmak.

“Sonra fakirliği aklına geldi.” (s.49)
aklına gelmek: Hatırlamak; kafasında bir düşünce doğması.

“Beyin yüreğine bir esin bırakmasını …” (s.51)
yüreğine esin bırakmak: Bir kimsenin, bir işe rızasının olmasını temenni etmek.

“Gözlerine inanamadı.” (s.51)

gözlerine inanamamak: Gördüklerinin doğru olduğunu kabul edemeyecek kadar şaşırmak.

"Herkes hayretler içinde kaldı." (s.52)
hayretler içinde kalmak: Çok şaşırmak, gördüklerine inanamamak.

"Görenlerin gözü kaldı." (s.53)
gözü kalmak: İsteyip de elde edemediği şeye karşı isteğini sürdürmek. Bir şeyi beğenip de elde edememe arzusunu yenememek. Krş."Gönlü kalmak."

2.4.8.4- İkilemeler

İki Sözcüğü De Anlamlı Olan İkileme

"Dayalı döşeli bir ev isterim." (s.47)

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Git güle güle der." (s.43)
"Kız koşa koşa gitti." (s.44)
"Top top inciler, elmaslar..." (s.48)

Yansıma Addan Türemiş İkileme

"O sırada, bir sürü kara yılan fışlaya fışlaya gelir." (s.43)

2.4.8.5- Halk İnanmaları

"Oğlan anan seni kadir gecesi doğurmuş.": Kadir gecesi doğmak inanışı kişinin çok şanslı olmasını ifade etmektedir. Halk arasında, beklenmedik anda beklenmedik şekilde kaderi değişen; büyük talih kazanan kimseler için böyle bir inanış yaşatılmaktadır.

"Oğul, gece rüyamda sarı sakallı, sarı saçlı bir derviş gördüm. Seni kendime damat edinmemi söyledi.": Halk arasındaki diğer bir inanışta, gece rüyasına giren ya da esrarengiz şekillerde kişiye kendisini gösteren dervişlerin, dedelerin, ihtiyarların, aksakallıların dediklerini yapmak gerekmektedir. Bu inanışla bey de kızını Kemal'e vermeye karar verir.

2.4.9- Özgün Unsurlar

Masalda yer alan özgün unsurların başında, kişinin yüreğine esin düşmesini dileme hadisesi gelmektedir: "Beyin yüreğine esin bırakmasını, kızını kendiliğinden vermesini diledi." Esin, esen, esenleşmek kelimeleri masalcının sıklıkla kullandığı özgün sözcüklerdir.

"Sarı yılanın başı için..." söz grubu özgün nitelik taşıyan diğer unsurdur. Bir şeyin veya bir kimsenin başı için dilekte bulunmak, toplumun bazı kesimlerinde halk arasında yaygınlaşmış dilek cümlesidir.

Geleneksel masallarda yoğun olarak işlenen sihir vasıtası "Sarı Yılan" masalında da yer almaktadır. Sarı yılanın ve kara yılanların gösterdiği konuşma özelliği, kalıp olaylardandır. Hayvanlara ve diğer varlıklara insanca özellikler yüklemek masalların en sık rastlanan olaylarındandır. Olağanüstü güçlerin vasıtası ile yaşanan değişimler; insanların kararlarını bir anda değiştirmeye yardımcı olan etkenler; fakirlikten sıyrılıp kavuşulan gösterişli hayatlar geleneksel masal tarzında da sıklıkla tespit edilen kalıplaşmış unsurlardır. Kudretli bir suya sahip olan hamam ve bu hamamda yıkananların hiç yaşlanmayacağı inancı da bu unsurlar arasında yer almaktadır. İnsanların sonsuzluğa olan özlemleri de dile getirilmektedir.

2.4.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

"Dinleme, konuşan kişinin vermek istediği mesajı pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir. Dinleme aynı zamanda öğrenme ve zevk alma yollarından biridir." Özcan DEMİREL (1999: 33). Bu bakımdan; masalın vereceği mesaj ancak uyaranlara açık olunduğu sürece algılanabilir. Dinlemeye olan ilgiyi açık tutabilme de merak öğeleriyle doğru orantılıdır. İncelenen masal, taşıdığı merak öğeleri sayesinde okuyucuda uyandırılan dinleme ve öğrenme ilgisini canlı tutabilmektedir.

Düğüm noktalarının tamamının çözüldüğü varsayılan bir noktada yeni bir düğüm oluşmakta; çözüm beklenirken merak öğesi de ağır basmaktadır.

"Dinleme yeteneğinin gelişimi konusunda varılan nokta, 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin 15 ile 25 dakika; 6–8. sınıf öğrencilerinin 40 ile 50 dakika dinleyebildikleridir." Özcan DEMİREL (1999: 34). "Sarı Yılan "masalı 20–25 dakikalık bir sürede tamamlanabilen bir metindir. Bu bakımdan dinleyici kademelerinin tümüne seslenebilmekte; neden sonuç ilişkisi kurup bir yargıya ulaşabilmelerine olanak sağlamaktadır.

İletileri bakımından kapsamlı olan masal, konuşma becerisine iki farklı etki sağlamaktadır. Bunlardan ilki konuşmanın psikolojik niteliği, diğeri toplumsal niteliği açısındandır.

Konuşmanın psikolojik niteliği, konuşmacının iç dünyasının dışa vurumu ile ilgilidir. Masaldan çıkarılabilecek, yardımlaşmanın ve emeğin önemi olguları konuşmacının üzerinde yoğunlaşabileceği konulardır. Konuşmacı bu iletileri kendi dünyasıyla bağdaştırarak yorumlayabilecektir.

Konuşmanın toplumsal niteliği açısından, konuşmacıya verilecek temel ileti sosyal ve ekonomik şartlara bağlı olarak yapılan sınıflandırma üzerinedir. Bu ileti de konuşma becerisini geliştirmeye yönelik üzerinde durulabilecek bir ileti niteliğindedir.

Okuma becerisini geliştirmenin amaçlarından biri sözcükleri tanımaktır. Bu beceriyi geliştirme amacıyla kişiye verilen metin, dil dağarcığına yeni kelimeler sunmalıdır.

Özgün unsurları da masalında barındıran Oğuz Tansel, "Sarı Yılan" masalında sözcük hazinesini zenginleştirmeye yönelik kazanımlar sunmaktadır: "Eve fare düşse başı yarılacak; yüreğine esin bırakmak; sarı yılanın başı için; dille anlatılmaz..." söz grupları; "boyunduruk, kağnı, esin..." kelimeleri bunlara örnektir.

Masal okuma, sürekli okuma ilgisini perçinlemeye yönelik bir eylemdir. Okunan masalın ana fikrinin ve yardımcı fikirlerinin tespiti kolaylıkla yapılabilecek türdendir. İncelenen masalın okuma becerisine diğer bir katkısı da; masal okumayı zevkli bir alışkanlık haline getirmeye yardımcı nitelikte olmasıdır.

Son olarak üzerinde durulması gereken hususlardan biri masalın yazma becerisini geliştirmeye yönelik sunabileceği kazanımlardır. Bu konuda Özcan Demirel şu noktada görüş b,ildirmektedir: "Yazma becerisi, dört temel dil becerisinin son halkasıdır. Yazma becerisini mekanik bir süreç olarak değil, eleştirel bir düşünme süreci olarak algılamak ve bilmek gerekir." Özcan DEMİREL (1999: 59).

Masalda verilen toplumsal iletiler eleştirel düşünme sürecini tetikleyici niteliktedir. Masalın ana iskeletini oluşturan karşılık beklemeden yardım etme iletisi, kişiyi eleştirel düşünmeye sürükleyebilmektedir. Aynı zamanda, insanlar arası yapılan sınıflandırmaların; maddi elverişliliklerin masal atmosferinde güdülenmesi, eleştirel düşünebilmeyi beraberinde getirecektir.

Yazma becerisini geliştirmede önemli etkenler düşünme ve düşündüğünü yazıya dökme işi, masalın yardımcı fikirlerini de göz önünde tutarak yapılmalıdır. Böyle olduğunda masalın ana fikri etrafında gelişen yardımcı fikirler ile günlük yaşam arasında bağ kurmak da mümkün olacaktır.

2.5. HEMECİKÇİ KADIN (1959: 54)

2.5.1- Konu

Beyoğlu'nun kendine eş olarak seçtiği kadın kahramana bağlı olarak gelişen olaylar konu edilmektedir.

2.5.2- Asıl İleti

Bir çift güzel söz kimi zaman tüm engelleri ortadan kaldırabilir.

2.5.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Masal, çocuk sahibi olmayan bir kadın kahramanın tanıtımı ile başlar. Kadın, her gün oyuncak bir bebek yapar ve bu bebeği tavan arasına saklar. Kahramanın günlük yaşamının en önemli parçasını bu uğraş oluşturur.

Kadının evinin önündeki pınara bir Beyoğlu'nun gelmesi ile aksiyon başlar. Beyoğlu, atını sulamak üzere pınara yanaşır; ancak at huysuzlanır. Suya dikkatlice bakan Beyoğlu, suyun yüzeyinde güzel bir kız silueti görür. Kız, hemecikçi kadının evinin tavan arasından bakmaktadır. Bu kıza sevdalanan Beyoğlu, oldukça ısrarcı davranır. O evde bir kız çocuğunun olmadığını iddia eden annesini de kızın varlığı konusunda ikna eder. Tavan arasındaki kız, Beyoğlu'na istenir; kısa zamanda düğün dernek yapılır.

Masalın başlangıç düğümünü Beyoğlu'nun eşinin bir türlü konuşmaması oluşturur. İlerleyen bölümde gelişecek olan olayların tümü bu ana düğüm üzerine yoğunlaşır. Kızın konuşması atılan tüm adımlarda ana düğümün çözümüne yönelik olarak gelişir.

Beyoğlu, eşinin konuşması için ne yapması gerektiğini bir müftüye danışır. Müftü ilk çözüm yolu olarak Beyoğlu'na ikinci kez evlenmesi gerektiğini söyler. Müftünün dediğini yapan Beyoğlu, eşinin üstüne bir eş getirir. İki kadın (Beyoğlu'nun iki eşi), aynı evde yaşamaya başlar. İlk eş konuşmama konusundaki ısrarına devam eder. Müftünün tavsiyesine uyan Beyoğlu, konağın kapısında kırk davul kırk zurna çaldırır. Dilsiz kız gürültüye rağmen bir türlü konuşmaz.

Beyoğlu, dilsiz kızın üzerine ikinci kez evlenir. İkinci ve üçüncü eşi aynı son bekler: Ölüm. Beyoğlu'nun birbiri ardına yaptığı iki evlik de sonuç getirmez. Dilsizin üstüne getirilen her iki kadın da dilsizin hünerlerini kıskanır. Kadınlardan ilki, dilsiz kız gibi balık pişirmek isterken yanar ve ölür. İkinci kadın da dilsiz kıza özenir ve fırında yanarak can verir. Her iki olayın çıkış nedeni de kıskançlık ve özentidir. Dilsiz kız, esrarengiz bir şekilde çeşitli hünerler gösterir; ancak diğer eşler de aynı şeyi yapmaya kalkar. İki kadın da hırs ve kıskançlıklarının kurbanı olur.

Bütün olanlara rağmen dilsiz kız konuşmaz. Bu sırada dilsiz kız, bir çocuk dünyaya getirir. Beyoğlu bu kez eşinin konuşacağını, çocuğa ninniler söyleyeceğini düşünür ve çok sevinir; fakat dilsiz yine konuşmaz. Beyoğlu, kendince bir çözüm yöntemi üretir ve yüklüğe bir kadın gizler. Kadının görevi, dilsiz kız konuşursa bunu Beyoğlu'na haber etmektir. Günlerden bir gün konağın kapısı çalınır. Yoksul bir kimse, dilsiz kadından öteberi ister ve: *"Ay ananın, gün babanın başı için beni boş çevirme."der.* Bu sözleri duyan dilsiz kadın konuşur: *"Beyoğlu buncacık sözü söylemesini bilmedi!"* Yüklükte gizlenen kadın, dilsizin konuştuğunu işitir ve vakit geçirmeden durumu Beyoğlu'na bildirir. Evine gelen Beyoğlu'nu, eşi kapıda karşılar *"Hoş geldin…"* diyerek buyur eder. Dilsiz kadının konuşması ile masalın temel düğümü çözüme ulaşır.

2.5.4- Yer ve Zaman

Olay örgüsünün ilk düğümü masalın çıkış mekânına bağlı olarak atılır. Masalın çıkış mekânı, her gün bir bebek yapıp tavan arasına gizleyen kadının evidir. Evin karşısındaki pınar, masalın temel tiplerinin karşılaşma mekânıdır. 'Tavan arası' ile 'pınar', aksiyonun ilk düğümlerinin ortaya atıldığı mekânlardır. Bu iki mekân arasında geçen olay, kurgunun bütününü oluşturur. 'Tavan arası' ile 'pınar', serim bölümünde öne çıkarılan yerlerdir. Tavan arası, kadın kahramanın; pınar başı ise erkek kahramanın olay örgüsüne girmesini desteklemektedir.

Beyoğlu'nun evi, düğüm bölümünde ağırlığı hissedilen temel mekândır. Düğüm bölümünde yaşanan olaylara Beyoğlu'nun evi sahne olur. Bu mekân dört duvardan oluşan kapalı bir ortamdan ibaret değildir. Aksiyona yön veren temel düğümlerin atıldığı ve çözümün yaşandığı ana mekân olma özelliği göstermektedir.

Beyoğlu'nun atını sulamak üzere pınara gelmesi ve su yüzeyinde bir kız silueti ile karşılaşması, aksiyonu başlatan zamana denk gelmektedir. İki kahramanın karşılaşma anları devamında bir geçiş sürecini getirir. Masal zamanında yapılan hızlı geçiş bir evlilik ile neticelenir.

Evlilik motifi masal zamanında daralan anların yaşanmasına neden olur. Zamanın daralması, kahramanların içine düştükleri sıkıntıların büyümesinden kaynaklanır. Beyoğlu'nun eşinin konuşmaması masalın temel düğümünü oluşturur. Çözümler bu düğüme yönelik olarak üretilir. Kahramanın konuşmama konusundaki ısrarı, masal zamanının bir bekleyiş süreci ile tamamlanmasına sebep olur. Bu bekleyiş süreci temel düğümden çözüme giden zaman dilimini kapsar. Bekleyiş süreci içinde en etkili zaman dilimi dilsiz kadının bir çocuk dünyaya getirmesinin ardından yaşanır. Çocuk doğduktan kısa bir süre sonra kapıya gelen yoksul, dilsiz kadının konuşmasını bir çift güzel söz ile sağlar. Dolayısıyla yoksulun gelmesi ile çözüm zamanına ulaşılır.

2.5.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.5.5.1- Çocuk Kahraman

Masalın tek çocuk kahramanı Beyoğlu'nun ilk eşinden olan çocuktur. Güzelliği ile dikkat çeken çocuk kahramanın işlevsel etkisi görülmemektedir. Çocuk kahraman, masal zamanında önemli bir yere sahiptir. Çocuğun doğması ile olay örgüsünün temel düğüm noktaları çözüme ulaşmaktadır.

2.5.5.2- Yetişkinler

Hemecikçi kadın tipi ile başlayan masalda, bu tipin etkinliği uzun süre devam etmemektedir. Fonksiyonu bakımından olay örgüsünü başlatıcı etkisi olan kahramanın yerini kızı ve Beyoğlu alır.

Beyoğlu tipi, pınar başında gördüğü kıza ansızın sevdalanan ve bu konuda ısrarcı davranan bir tiptir. Kahramanın ısrarından etkilenen tip 'anne' tipidir. Beyoğlu'nun annesi, oğlunun aldığı evlilik kararı konusunda çeşitli endişeler yaşayan bir kimsedir.

Beyoğlu, masalın düğüm bölümünde aldığı kararlar ile olumsuz izlenim uyandırabilir. Kahramanın aldığı kararlarda yol gösterici olan yetişkin tip müftüdür. 'Müftünün' gösterdiği yolda çeşitli kararlar alan Beyoğlu, doğrudan doğruya diğer kahramanları etkiler.

Beyoğlu'nun aldığı kararlardan etkilenen kahramanlar kadınlardır. Kadın kahramanlar, Beyoğlu'nun eşleridir. Üst üste evlilik yapan Beyoğlu, etrafındaki kimseleri de etki altına alır. Beyoğlu'nun yüklüğe sakladığı kadın da temel düğümüm çözüme ulaşmasını haber eden tiptir. Yüklükte gizlenen kadının fonksiyonel etkisi doğrudan doğruya çözüm ile ilişkilidir.

Hemecikçi kadının konuşmayan kızı, Beyoğlu'nun ilk eşidir. Bir çift güzel söz bekleyen kahraman, konuşmama konusunda ısrarını sürdürür. Bu süreçte Beyoğlu iki kez üst üste evlenir. 'Eş üstüne eş getirme' olayı içinde olumsuz öğretiler taşır. Hemecikçi kadının kızı dışındaki diğer eşleri aynı son bekler: Ölüm. Kahramanların benzer nedenler ile ölmesi olay örgüsünün çözülmesinde etkili olur. Hemeçikçi kadının konuşmayan kızı, kapıya gelen bir yoksulun sözü üzerine konuşur: *'Ay ananın, gün babanın başı için beni çevirme'*. Çözümü belirleyen tip, kapıya gelen yoksuldur. Yoksul, belirgin fiziksel özellikleri olmayan bir tiptir. Ancak ana düğümlerin çözümü konusunda belirleyici tip olması en önemli niteliğidir.

2.5.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masal motivasyonunu etkileyen yardımcı unsur Beyoğlu'nun atıdır. Atını sulamak üzere pınar başına gelen Beyoğlu, beklenmedik bir olay ile karşılaşır: At huysuzlanır ve bir türlü su içmez. Bu durum olay örgüsünü harekete geçiren temel etmendir. Atın su içmemesi bir süre devam eder ki bu süre serim ile düğüm arasındaki geçiş sürecini kapsar.

Hemecikçi kadının kızının sahip olduğu meziyetler de birtakım yardımcı öğeler aracılığı ile verilir. 'Sacayağı üstündeki tava, tavadaki balık; fırın, un, ekmek' önemli düğümlerin atılmasında aracılık eden unsurlardır. Temel düğümün çözüme ulaşmasında kullanılan 'yüklük' de sıradan bir mekân olmaktan çıkmakta ve önemli bir yardımcı öğe özelliği almaktadır. Dolayısıyla yardımcı unsurların hem olay örgüsünü başlatan hem de temel düğümleri ortaya çıkaran bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

2.5.6- İletiler

2.5.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Hedeflenen şeye emek harcanarak ulaşılır.
2. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.
3. Bir çift güzel sözün açamayacağı kapı yoktur; ancak kutsal değerler üzerine yemin ettirilerek sonuca varmak yerine karşılıklı anlayışa başvurulmalıdır.
4. Hoşgörü ve sevgi çerçevesinde alınan kararlar mutluluk getirir.
5. İnsan, kendi yetenekleri doğrultusunda hareket etmelidir. Yeteneklerinin dışında birtakım şeyler yapmak isteyen kimse başarısızlığa uğrayabilir.

2.5.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Eş üstüne eş getirme anlayışı yanlış bir davranıştır. Bu anlayışın bir çözüm yöntemi şeklinde sunulması, gelişmekte olan zihinlerin kabul görmeyen öğretiler ile yıkanmasına neden olabilir.
2. Evlilik, temelleri güvene ve sadakate dayanan bir olgudur. Hangi sebepten olursa olsun, bir masal kahramanının 'kuma getirme' kavramına ılımlı yaklaşması son derece yanlıştır. Böyle bir yanlışlığın '9-15 yaş grubuna' hitap ettiği savunulan bir metinde yer alması kabul görmemelidir.
3. Elleri kızgın tavada yanan; saçları fırında tutuşan bir masal kahramanının yaşadıkları çocuk okuyucunun zihnine korku salabilir.
4. Toplumun büyük bir kesimince uygun görülmeyen yaklaşımlar, herhangi bir çözüm önerisi olarak sunulmamalıdır.

2.5.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.5.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.5.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Çok eski zamanlarda, vaktin birinde…"

2.5.7.1.2- Geçiş Formeli / Kalıp Sözü

"Bir de ne görsün!"

“Aya ya doğ ya ben doğayım diyormuş.”

“Kırk gün kırk gece…”

“Yaptıkları anlatılacak gibi değil.”

“Dille anlatılmaz…”

2.5.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

“Eller yemiş içmiş biz de bile.”

2.5.7.2- Masal Motifleri

Çocuksuzluk: Hemecikçi kadının çocuğu olmamıştır.

Konuşmayan Kahraman: Hemecikçi kadının kızı konuşamamaktır.

Evlilik: Hemecikçi kadının kızı ile Beyoğlu evlenir.

Akıl Danışma: Beyoğlu, sorununu çözebilmek için müftüye danışır.

Akıl Verme: Müftü, Beyoğlu’na akıl verir.

Eş Üstüne Eş Seçme: Beyoğlu evli olduğu halde yeniden evlenir.

Kıskançlık: Beyoğlu’nun diğer eşleri dilsiz kızın hünerlerini kıskanır.

Ölüm: Beyoğlu’nun ikinci ve üçüncü eşi kendi hatalarından dolayı ölür.

Yoksul: Kapıya gelen yoksul kahraman dilsiz kızın konuşmasını sağlar.

2.5.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.5.8.1- Tekrarlanan Sözler

Hemecikçi kadın masalında *‘konuşmayan kahraman’* hem masal zamanının çizilmesinde hem de olay akışının şekillenmesinde etkilidir. Kahramanın çeşitli meziyetlere sahip olması ve bu meziyetlerinden dolayı diğer kadın kahramanlar tarafından kıskanılması masalın tekrar gruplarını oluşturacak olaylara zemin hazırlar. *“Aman gelin hanım, dilsizi görme! Güzellikte eşi yok. Yaptıkları anlatılacak gibi değil.” ; “Ocak yok, ateş yok. Elini böyle yaptı balık oldu, şöyle yaptı kızardı.”, “Ortaya bir tepsi koyar. İçinde ekin yok, un yok. Elini şöyle çeviriyor hamur oluyor.”* Kahramanın meziyetlerinin başkaları tarafından hayranlıkla izlenişinin ifade edildiği bu cümlelerin yanı sıra, yakınma ifade eden cümlelere de rastlanır: “*Aman hanım, canım benim, bundan sonra olsun konuş. Etme eyleme. Elin kızına sebep olduk.” , “Hanım, canım benim; iki tane kızın kanına girdin yapma bunu.”*

2.5.8.2- Deyimler

"Yüreği oynuyor." (s.69)
yüreği oynamak: Heyecanlanmak; heyecan ve sevinç hali.

"Şimdiden tezi yok dünür düşüp alıverin." (s.69)
dünür düşmek: Bir kimsenin kızını istemek üzere ziyaretine gitmek.

"… meram anlamıyor." (s.69)
meram anlamamak: Anlatılan şeylere önem vermeden karşısındakinin sözlerini dikkate almamak; derdini anlamamak.

"Parmağın ağzında kalacak." (s.69)
parmağı ağzında kalmak: Çok şaşırmak.

"… ayak diriyor." (s.69)
ayak diremek: İnat etmek.

"Aşk olsun sana." (s.70)
aşk olsun: Karşındakinin davranışına serzenişte bulunduğunu ifade etmek anlamındadır.

"Kimsenin usu yatmıyor." (s.71)
usu yatmamak: Yaşadıklarına anlam verememek.

"Beyoğlu çok üstüne düşüyor, yalvarıp yakarıyor." (s.71)
(bir kimsenin) üstüne düşmek: Onunla çok ilgilenmek; ısrarcı davranmak.

"Karsına diller döküyor." (s.71)
dil dökmek: Karşısındakini ikna etmek için söz söylemek.

“Gelin boynunu büküyor.” (s.72)
boynunu bükmek: Üzüntü bildiren davranış biçimi.

“Buraya buyur edin.” (s.74)
buyur etmek: Davet etmek; kapısına gelen bir kimseyi karşılayarak içeri almak.

“İki tane kızın kanına girdin.” (s.75)
(bir kimsenin) kanına girmek: Birtakım yollar ile karşısındakine zarar vermek; ona kötülüğü dokunmak.

“Dünyalarca seviniyor.” (s.75)
dünyalarca sevinmek: Çok sevinmek.

2.5.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Böyle böyle…”

Benzer Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Yüreğini bir ateş alev sarıyor.”
“Etme eyleme.”

2.5.9- Özgün Unsurlar

Kahramanların kişilik özelliklerini ve iç dünyalarını yansıtan söz grupları birer dışa vurum şeklindedir. Bu özellikler masalın dil ve anlatımına özgü unsurların bütününden kaynaklanır. Masala adını veren *‘hemecik’* kelimesi ‘oyuncak bebek’ anlamına gelmektedir ve aynı zamanda Erzurum yöresine ait özgün bir kelimedir. Kahramanların sabırsızlığını *‘şimdiden tezi yok, ille de gideceksin; şimdi gidip isteyiver …’* söz gruplarıyla; bir başka kahramanın yakınmaları *‘aşk olsun sana; ben sana dememiş miydim; a kardeşlik niçin aldatıyorsun bizi! Etme eyleme, yazık oldu’* cümleleri ile ifade edilmektedir. *“Beni ateşlere attın. Yatağında yatılmaz. Pişirdiğin yenir mi bilmem?”* ifadesinde de serzenişin açıkça dışa vurulduğu dikkat çeker.

Dolayısıyla, kahramanların iç dünyalarının dışa vuruluşunda çeşitli söz öbeklerinden faydalanıldığı söylenebilir.

2.5.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Düş dünyasının ürünü olarak tanımlanan masallar yalnızca bu dünyanın sınırları içinde kalmaz. Gerçek yaşamdan kesitler alan ve bunu çeşitli öğretilerle birleştiren masal türü, toplumun bakış açılarının, inanışlarının, ön yargılarının da yansıtıcıları konumundadır. Ele alınan masallar bu anlayış çerçevesinde incelendiğinde, masalda temas edilen sosyal konular açığa çıkarılabilir. Öyle ki *'Hemecikçi Kadın'* masalının, olay örgüsünde barındırdığı birtakım unsurları ile sosyal ileti taşıyan ve toplumun 'kabul görmeyen' yaklaşımlarını yansıtan bir metin olduğu söylenebilir.

Masal kahramanın ağzından dökülen ve tehdit içeren söz grupları, okuyucu üzerinde olumsuz izlenim bırakabilir. Oysa masalların, çocuk okuyucunun bilinçaltına korku ve endişe salabilecek olumsuz öğelerden arınmış olması beklenir. Masallar, yeni dünyalara kapılarını açarken olumlu yaklaşımlar ile yoğrulmuş nitelikte olmalı ve bu doğrultuda gelişmelidir.

Başkalarına özenerek yetenekleri dışında birtakım işlere kalkışan masal kahramanları, düğüm bölümünde cezalandırılır. Cezalanma şekilleri okuyucunun endişe ile izleyeceği türdendir. Sonu ölüm olan bir olayın çocuk okuyucu üzerinde olumsuz izler bırakabileceği düşünülmelidir. Ancak bu durum bir yandan da günlük yaşamdan izler taşımaktadır. Okuduğu masaldan sonuç çıkarabilen okuyucu, özentinin ne denli yanlış bir davranış biçimi olduğunu sezinleyebilir. Başkalarının hal ve hareketlerini sorgusuz sualsiz model alan kişinin düşebileceği yanlışlıkları ayrıştırabilir.

Söz ve söz grupları bakımından masal, anlama ve anlatım becerisine yönelik çeşitli kazanımlara ev sahipliği eder. Yöresel ve özgün kullanımların yer bulduğu masalda, okuyucunun söz dağarcığına sunulabilecek birtakım unsurlar mevcuttur. Bunların başında *'hemecik'* kelimesi gelir. Bu kelime Erzurum, Amasya ve Gümüşhane

yöresinde kullanılan ve bölgenin ağız özelliklerini yansıtan bir kelimedir. Deyimler ve söz gruplarında sağlanan ahenk de okuyucunun dil zevkine ulaşmasına aracılık edebilir. Olaylar ve durumların ifadesinde seçilen söz grupları, kurgunun akışına uyum sağlamak ve kurguyu okuyucunun zihninde somutlaştırmak için olanak sağlayabilir. Kapıya gelen bir yoksulun geri çevrilmemesi, hoşgörü ve sevgi temelinin masal boyunca aranması da olumlu izlenimler doğurmaktadır. Kahramanın ağzından dökülen *'Ay ananın, gün babanın başı için beni çevirme.'* cümlesi, bir yandan olay örgüsünün bütününü özetlerken diğer bir yandan da 'sevgi, saygı, iyimserlik' çerçevesinde atılan adımların ne denli önemi bir etkiye sahip olacağının işaretidir. Bu unsurların okuyucu tarafından hazmedilmesi 'masal kurgusunun' amacına ulaştığına işaret olabilir.

	Konu	Asıl İleti	Ana Kahraman	Yardımcı Güçler	Karşıt Güçler	Özgün Mekânlar	Özgün Kelimeler
Perioğlu	Amaçlarını gerçekleştirmek üzere yola çıkan bir bey kızının, yabancı güçlerden gelen tehlikelere karşı koyup isteklerine ulaşma serüveni konu edilmektedir.	Heyecanla verilen kararlar, insanın başına beklenmedik sıkıntılar getirebilir.	Perioğlu	Padişah oğlulları, bey kızı, dev anası	Perioğlu'nun anası, babası halası.	Kır, Bey kızının konağı, dev analarının konağı, kaz damı.	Emcik, batman, şamar, muştu, Şapit.
Kahkaha Gülü	İlk kez tattıktan sonra tadını çok beğendiği bir yemişi tekrar yiyebilmek için evinden ayrılan bir çobanın, olağanüstü unsurlarla örülmüş macerasının ardından, yaşadığı ülkeye bey oluşu konu edilmektedir.	İnsanoğlunun, hayatta karşılaştığı bir takım engeller, beklenmedik kazançları elde edebilme yolunda birer anahtar görevi görebilir.	Kahkaha Gülü	Padişah kızı, çoban, peri kız.	Bey ve kâhya.	Amasya, han odası, Kahkaha Gülü'nün	Anarı, çavar, eğleşmek, yalbırt.
Altı Kardeşler	Babalarını kaybettikten sonra anneleri ile birlikte yaşam sürmeye başlayan altı kardeşin hayat kesitleri sunulmaktadır.	Altında birçok mücadeleye göğüs germek gibi bir külfet yatsa da birtakım sorumlulukların üstesinden gelmek zorunlu bir eylemdir.	En küçük erkek kardeş.	Altı kardeş, Karakuş, periler hakanı, aslanlar hakanı.	-	Ak taş, Karakuş'un evi, kuş yuvası, in, orman; ak mermerli havuz.	Esenleşmek, ilenç, tamu, yılınç.
Sarı Yılan	Yokluk ve sıkıntı içinde yaşam süren ana ile oğlunun, tesadüflerle ve olağanüstü güçlerle değişen hayatları konu alınmaktadır.	Farkında olmadan ve karşılık beklenmeden yapılan yardımların ödülü mutlak suretle kişiye döner.	Sarı Yılan	Kemal, Bey kızı, Bey, demircilik yapan Hasan usta.	Kara yılanlar	Dağ; deniz kıyısındaki bahçe.	Esin, esen, esenleşmek.
Hemecikçi Kadın	Beyoğlu'nun kendine eş olarak seçtiği kadın kahramana bağlı olarak gelişen olaylar konu edilmektedir.	Bir çift güzel söz kimi zaman tüm engelleri ortadan kaldırabilir.	Dilsiz kız.	Hemecikçi kadın, Beyoğlu, hizmetçi kadın, yoksul kadın.	Beyoğlu'nun ikinci ve üçüncü eşi.	Tavan arası, Beyoğlu'nun evi, pınar başı.	Hemecik.

***Tablo* 1**

2.6- YEDİ DEVLER (1962: 6)

2.6.1- Konu

Balıkçılık yaparak ailesinin geçimini sağlayan bir baba, günlerden bir gün bir Balık Kız ile karşılaşmaktadır. Balık Kız'a verdiği sözleri yerine getiremeyen babanın ölümünden sonra, babasını kaybetmenin acısını yaşayan büyük oğlan evden ayrılır. Çeşitli tehlikeleri göze alarak çıktığı yolda, oğlanın başına gelenler konu edilmektedir.

2.6.2- Asıl İleti

Dış dünyadan gelecek birtakım tehlikelerin kaynağı, zamanında yerine getirilmemiş sözlerdir. İnsan, tutamayacağı sözler vermemelidir.

2.6.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Masalın giriş bölümünde, balıkçılık yapan masal kahramanından ve onun ailesinden söz edilmektedir. Masal kahramanı, ailesinin geçimini balıkçılık yaparak ve tuttuğu balıkları satarak sağlamaktadır. "Kırk gün taban eti bir gün av eti" şeklinde yapılan betimleme, avcılık mesleğinin zorluğunu anlatmak için kullanılmaktadır. Avcılar, bir av yakalayabilmek için dağ taş demeden günlerce taban tepen, yürüyen kimselerdir. Uzunca bir süre av bulamasalar da bulacakları güne kadar çaba harcamaya devam ederler. Bu nedenle kullanılan deyimde, masal kahramanının gündelik sıkıntıları da gizlenmektedir.

Olay örgüsünün başlangıcı, masal kahramanının balık avına çıktığı güne rast gelmektedir. Suların bulanması; yerin deprem olmuşçasına sallanması, gelişecek olayların izlenimini vermektedir. Bir süre sonra balıkçının ağına bir av takılmaktadır. "Baksa ki ..." ifadesi ile ortaya atılan merak unsuru, anlık bir zaman diliminin ardından açığa kavuşmaktadır: Avcının ağına takılan alt yanı balık, üst yanı insan olan güzel bir kızdır.

Masal motivasyonu, Balık Kız'ın tembihinde gizlenmektedir. Balık Kız, avcıyı bir daha balıkçılık yapmaması konusunda uyarmaktadır. Balık Kız, kendisinden sonra

serpmeye takılan üç balığı almasını; onları padişaha götürmesini, padişahın verdiği altınları kabul etmesini; ancak bir daha balığa çıkmaması konusunda avcıyı tembihlemiştir.

Balık Kız'ın söylediklerini sırasıyla yapan adam padişahtan aldığı altınlarla evine dönmüştür. Bir süre bu duruma ayak uydurmuşlardır. Ancak çok geçmeden masal kahramanı, Balık Kız'a verdiği sözü karısının zoruyla çiğnemektedir.

Sözünü tutamayarak taze balık bulma çaresizliği içinde, kahramanın serpmesini denize atmasıyla motivasyon unsuru tamamlanmış olmaktadır. Olay örgüsünün bu noktasından sonra gelişecek olaylar, verilen sözü tutmama; koşul bozma motifi etrafında şekillenecektir.

Balık Kız'a verdiği sözü, karısının ısrarına dayanamayarak çiğneyen kahraman için yeni bir yol çizilecektir. Balık Kız'ın isteği üzerine kahraman, kızı alıp bir tarlaya götürmekte; kızın parmağındaki yüzüğü alıp onu kesmektedir.

Balık Kız'ın verdiği işaretler, aksiyonun hangi yönde gelişeceğini sezdirmektedir. Yüzük, olay örgüsünün temel işaret unsurudur. Yüzük de meydan gelen hareketlenmeler, masal kahramanlarının yolunu çizmektedir.

Avcılık yapan baba tipi, Balık Kız'dan aldığı bu yüzüğü karısına verdikten kısa süre sonra ölmektedir. Ölüm olayı, aksiyona yön verecek olan gücün etkinliğine işarettir. Masal kahramanı avcı adam, Balık Kız ile yaptığı anlaşmanın koşulunu bozmuş ve cezalandırılmıştır.

Babalarının ölümü üzerine evden ayrılan büyük oğlan, bilmediği bir yolda ilerlemeye başlamaktadır. Bu durumun gerçekleşeceği daha önceden de sezdirilmiştir.

Balık Kız tarafından verilen yüzüğün kaşından kan damlarsa, bu durum oğlanın öldüğüne işarettir. Balık Kız'ın kanının aktığı yerde bir sevi kavağı bitecektir. Bu

kavağın tepesinin evden görünebilmesi ve doruğunun kurumaya başlaması da oğlanın öldüğüne işaret olacaktır.

Evinden ayrılarak yola çıkan büyük oğlan, bir süre dinlenmek için yol kenarında oturmaktadır. Bu sırada karşısına bir derviş çıkmaktadır.

Derviş motifi kahramana aksiyon boyunca yardımcı olacak bir unsurdur. Dervişin, kahramanın sırtını okşaması bir diğer geleneksel motiftir. Başı darda kalan kahramana yardım ulaştırabilmesi için söylenmesi gereken kilit söz "Ey Hızır yetiş" sözüdür.

Kahramanın, derviş ile karşılaşmasının ardından yaşanan olayların her biri bir tehlike içermektedir. Bu tehlikeleri atlatma yolu da aksiyonun kilit sözünde gizlenecektir: "Ey Hızır!" Bu söz kahramanı içene düştüğü sıkıntıdan arındıracak olan imdat sözüdür.

Yedi devlerin yaşadığı konağa ulaşan kahraman, burada tutsak edilmiş bir kız ile karşılaşmaktadır. Konakta yaşanan ve dervişin yardımına başvurulan olay ve durumlar şunlardır: Konağın kapısı yerinde duran değirmen taşını kaldırmada; topal dev ile girişilen mücadelede ve bu mücadelenin ardından devlerin yedisinin de öldürülmesinde yardımcı unsura başvurulduğu görülmektedir.

Devler ile girişilen mücadelenin ardından, devlere tutsak edilen kahramanın kimliği açığa çıkmaktadır. Bu kahraman, Cinler Padişahı'nın kızıdır ve üç yıl boyunca yedi devlerin elinde tutsak kalmıştır.

Olay örgüsünün bu anında yazar anlatıcı söze girmektedir: "Neden kendileri kalkıp gitmemişler bilinmez ..." Bu söz, olay akışındaki ilk soru işaretini doğurmaktadır: Tutsak edilen tip Cinler Padişahı'nın kızıdır ve Yedi Devlerin elinden nasıl kurtulamamıştır? Cinler ve periler masallarının olağanüstü kahramanlarıdır. Bu nitelikteki kahramanların elinden her iş gelmektedir. Dolayısıyla olağanüstü güçleri

olan kahramanlar içinde bulundukları sıkıntıdan kurtulma yolunu kolaylıkla bulabilirken; incelenen masalda böyle bir durum gerçekleşmediği görülmektedir.

Kızın babasına yazdığı mektup bir güvercinle Cinler Padişahı'na ulaştırılmaktadır. Mektupta yazanlar, olay örgüsündeki bir diğer soru işaretini doğurmaktadır: Kız, babasından kendisini bu yiğide vermesini ister. Yiğit sıfatı ile nitelendirilen kahraman henüz on dört, on beş yaşlarında bir çocuktur. Masal kahramanı çocuk yaştadır ve neye dayanarak evlilik kararı almıştır? İnceleme alanındaki birçok masalda olduğu gibi, "Yedi Devler" masalında da çocuk yaşta kahramanların evlilik teşebbüsleri görülmektedir. Sergilenen bu tutumun çocuk okuyucu açısından olumlu olguyu yansıttığı düşünülmemektedir.

Cinler Padişahı, kızının sağ olduğuna çok sevinmiş; ancak bir kişioğluyla evlenmek isteğine kızmıştır. Ordusunu donatıp üzerlerine göndermiştir. Kahramana yardımcı olan derviş unsuru, Cinler Padişahı'nın ordusu ile girişilen mücadelede de etkin rol almaktadır.

Yeşil renkle simgelenen komutan çadırında girişilen mücadelede; padişahın gönderdiği askerler ile girişilen mücadelede yardımcı unsur yine "Ey Hızır yetiş!" sözüdür.

Masalın en büyük tehlike unsuru olan Cin azmanı aksiyona dâhil olmaktadır. Bir sabah, konaklarının karşısında ulu bir çadır kurulduğunu gören kahraman, bu çadıra varmaktadır. Çadırda karşılaşılan Cin azmanının nitelikleri; "Alt dudağı yer süpürür, üst dudağı gök süpürür..." formeli ile ifade edilmektedir.

Aksiyonun bir diğer soru işareti, Cin azmanı ile girişilen mücadele esnasında ortaya atılmaktadır: Karşılaşılan diğer tüm tehlikeleri alt etmek için başvurulan yardımcı unsura, bu mücadele sırasında da başvurulmaktadır. Nasıl olmuş da kahraman, "Ey Hızır yetiş !" demeyi unutmuştur.

Bu unutkanlığın neticesinde Cin azmanı, oğlanı kesmek suretiyle öldürmekte ve kızı alıp oradan uzaklaşmaktadır. Masalın giriş bölümünde ortaya atılmış olan işaretler, aksiyonun bu bölümünde işlevsellik göstermektedir. Balık kızın verdiği yüzüğün kaşından kan damladığını gören anne, oğluna bir şey olduğunu anlayacaktır.

İncelemenin başında da söz edildiği üzere, yüzüğün kaşından damlayan kan bir işaret niteliğindedir. Bu durum üzerine evden ayrılan anne, oğlunun bulunduğu konağa ulaşmakta ve onu kanlar içinde bulmaktadır. Oğlunu yıkayıp gömmeye karar vermesinden sonra olağanüstü unsurlar devreye girmektedir. Birden bire sol ayağının bulunduğu yerden fışkıran su; yıkandıkça kahramanın boynunda bitişen yara izi, olağanüstü olaylar olarak tanımlanabilir.

Derviş motifinden sonra, yüzük motifi de bir yardımcı unsur niteliği kazanmıştır. Öyle ki; yüzükten damlayan kan sayesinde anne tipi, kahramana ulaşmış ve onun yeniden hayata dönmesini sağlamıştır. Bu sırada dikkati çeken bir diğer durum da söyle gelişmektedir: Masal kahramanı başından geçenleri annesine anlatırken, annesi ibriğine su doldurmak istemekte; ancak bu sırada su kurumaktadır. Birden bire ortaya çıkan suyun fonksiyonu, masal kahramanını yeniden hayata döndürmeye yöneliktir.

Anne tipi eve dönerken, masal kahramanı da Cinler Padişahı'nın ülkesine doğru yönelmektedir. Zamanda ve mekânda yapılan atlamanın ardından kahraman, cinler ülkesine ulaşmaktadır. Kahramanın kulağına gelen çalgı seslerinin nedeni, yolda karşılaşılan koca karı tipinin açıklamaları ile anlam kazanmaktadır. Bu sesler, padişah kızı ile Cin azmanının evlilik törenleri için tertiplenen şenlikten gelmektedir.

Oğlanda bulunan ve kıza ait olan yüzüğün, kıza ulaştırılması ile iki kahraman birbirlerine ulaşabilmektedir. Ancak olay örgüsündeki düğümlere bir yenisi eklenmektedir. Cin azmanını ortadan kaldırmanın yolları, iki kahraman tarafından tasarlanır.

İncelenen masalların çoğunda görülen bir olay yaşanmaktadır: Cinin canının gizli olduğu yere ulaşmak ve cini ortadan kaldırmak gerekmektedir. "Kahkaha Gülü"

masalında da benzer bir durumla karşılaşılmıştır. Bu masaldaki devin canı karşı geçedeki dağda bir kuyunun dibinde gizlenmiş demir sandığın içindeki üç kurttadır.

"Yedi Devler" masalında ise Ziyere Köyü'nün doğusunda bulunan bir dağda yaşayan üç keçiye ulaşan kahraman, alnı akıtmalı keçinin karnındaki kutuyu bulmuş ve kutudan çıkan üç kurdun birini sağ bırakmıştır. Bu olay Cin azmanının hastalanmasına neden olmuştur. Cinler ülkesine ulaşan masal kahramanı, doktor olduğunu söylemekte ve cin azmanını iyileştireceğini ifade etmektedir. Kahramanın dağda bulduğu kurtlardan üçüncüsünün de öldürülmesi Cin azmanının ölümüne neden olmaktadır. Bu olay iyi ve kötü çatışmasında galip gelen tarafın iyilikten yana olduğunu göstermektedir. Geleneksel masallarda karşılaşılan olumlu ile olumsuz çatışması, incelenen masalda da yerini korumaktadır.

Zincirleme masal özelliği gösteren "Yedi Devler" masalı, iç içe geçmiş olaylardan oluşmaktadır. Bu bakımdan farklı olaylar birbiri ardına sıralanmaktadır. Ancak olayların yoğun bir şekilde art arda gelmesi olay örgüsünün zaman zaman kilitlenmesine neden olmaktadır.

2.6.4- Yer ve Zaman

Olay örgüsünün yapılanmaya başladığı ilk mekân, balığa çıkan adamın vardığı ırmak kıyısıdır. Bu mekânda yaşanan olayların ardından kısa bir zaman dilimi geçmekte; kahramanın vardığı yeni mekân ev olmaktadır. Evin nitelikleri ve iç görünüşü hakkında detaya inilmemiştir.

"Padişahın verdiği altınları azar azar harcamaya bakıyorlar." cümlesi, zaman akışını belirtmektedir. Bir süre sonra kahraman, taze balık tutma umuduyla yeniden ırmak boyuna varmaktadır. Motivasyon unsurunu doğuran etmenler bu mekânda yaşanmaktadır.

Olay örgüsünün işlendiği mekânlar sırasıyla şunlardır: Masal kahramanlarının yaşadıkları ev ve evin eşikliği; Balık Kız'ın kanının aktığı yer ki bu yerde bir servi kavağı bitecektir; Yedi Devlerin yaşadığı konak.

Yedi Devlerin yaşadığı bu konakta Cinler padişahının kızı, üç yıl boyunca esir tutulmaktadır. Bu konağın giriş kısmı bir değirmen taşı ile kapatılmaktadır.

Sırasıyla karşılaşılan diğer mekânlar şunlardır: Cinler ülkesi, Cinler Padişahı'nın konağı; komutanın yerleşmiş olduğu yeşil çadır; Cin azmanı için kurulmuş olan ulu çadır.

Olay örgüsünün önemli mekânlarından bir diğeri, Cin azmanının canının gizlenmiş olduğu üç keçinin yaşadığı dağdır. Bu mekânın adı da verilmektedir: Amasya'nın Ziyere Köyünün doğusundaki Çilingir Dağı'dır.

Düğüm noktalarının çözüme ulaşmasında yardımcı unsurlardan biri koca karı tipidir. Dolayısıyla, koca karının evinin de dikkate değer mekânlardan biri olduğu söylenebilir. Bu mekân, padişahın askerlerinden kaçan oğlanın saklandığı mekân olması bakımından da önemlidir.

Cin azmanının öldürüldüğü hamam; Cinler padişahının kızı ile oğlanın evlendikten sonra yaşadıkları konak; bu konağın odaları diğer mekânlardandır. Özellikle konağın kırkıncı odası, yeni bir düğümün atıldığı mekândır. Dev Anası'nın zincire bağlı şekilde tutulduğu konağın kırkıncı odası, olay örgüsünün çözüme ulaştığı mekân olması bakımından dikkate değerdir.

Olay örgüsünün başlangıcı "günlerden bir gün... " zaman formeli ile yapılmaktadır.
Masal kahramanının, padişahtan aldığı altınları ailesi ile birlikte harcadığı zaman dilimi " ... Altınları azar azar harcamaya bakıyorlar." cümlesi ile ifade edilmektedir.

Balıkçılık yaparak ailesinin geçimini sağlayan kahramanın ölümünden kısa bir süre sonra, evin büyük oğlu evden ayrılmaktadır. " Dere tepe düz, altı ay bir güz gidiyor." cümlesi ile masal zamanında yapılan atlama ifade edilmektedir. Büyük oğlan, yolda karşılaştığı Hızır ile konuşmakta ve kısa bir süre sonra ikilinin yollarının ayrılmaktadır.

Yedi Devlerin konağına ulaşan oğlan, burada tutsak edilmiş olan Cinler padişahının kızıyla karşılaşmaktadır. Kızın tutsaklık süresi üç yıldır. Kahramanın konağa ulaşmasından sonra, ikindiye doğru devler de konağa gelmiştir. Masalın temel mücadelelerinden biri olan " devler ile mücadele" kısa bir zaman diliminde geçmektedir.

Devlerle girişilen mücadelenin ardından, Cinler Padişahı'nın askerleri ile mücadele edilmektedir. Kısa vaka zamanında geçen bu mücadelenin hemen arkasından, Cin azmanı ile girişilen mücadele başlamaktadır. Oğlan, Cin azmanı tarafından öldürülmekte; ancak annesi sayesinde yeniden hayata dönmektedir. Bu olaydan sonra masal kahramanı, Cinler Padişahı'nın kızına ulaşmış ve Cin azmanını ortadan kaldırma yolunu kurmuşlardır. Cin azmanının öldürülmesi ve kız ile oğlanın evlenmeleri, orta uzunlukta vaka zamanını kapsamaktadır.

Cinler Padişahı'nın ve Cin azmanının ölmesinden sonra ülkeye Hakan seçilen kahraman, halkın mutluluk içinde yaşamalarına da olanak sağlamaktadır. Hakan ile gelinin konağında yaşanan olay ve beraberinde gelişen düğümlerin çözülmesi, orta uzunlukta zaman diliminde tamamlanmaktadır. Masalın bütününü oluşturan olay örgüsü ise aylar süren uzun bir vaka zamanında şekillenmektedir.

2.6.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.6.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masalın olay örgüsünde önemli bir yere sahip olan ve olağanüstü nitelik gösteren varlıklarından ilki Balık Kız'dır. Balık Kız, masal kahramanının ağına takılmakta ve kahramanın ailesinin hayatında yeni bir yol çizmektedir. Avcının, Balık Kız'a verdiği sözü çeşitli nedenlere bağlı olarak tutmaması, masalın motivasyon unsurunu oluşturmaktadır.

Balık Kız'ın en belirgin özelliği üst yanının balık, alt yanının insan olmasıdır. Bu kahramanın büyüklüğünü ve gücünü ifade eden cümleler şunlardır: "Yeşil suların

göllendiği yere serpmesini atıyor. Sular bulanıyor, yer deprem olmuşçasına sarsılıyor..."

Olağanüstü özellik gösteren kahramanlardan biri Cinler Padişahı'dır. Cinler ülkesinde yaşamakta ve halkı tarafından pek sevilmemektedir. Padişahın kızı, devlerin elinde esir tutulmaktadır. Esaretin sona ermesini sağlayan ve kendisini kurtaran masal kahramanı ile evlenir. Büyük oğlan tipinden sonra aksiyona yön veren tiplerden biri olması bakımından önemlidir. Masalın bir diğer olağanüstü tipi derviştir. Büyük oğlanın yolda karşılaştığı derviş tipi, geleneksel masal tarzına uygunluk gösteren bir kahramandır. Başı darda kalan kahramana "Ey Hızır yetiş!" sözü ile ulaşabilmekte; kahramanı içine düştüğü sıkıntıdan kurtarmaktadır.

Olağanüstü bir varlık olan ve masal kahramanı ile mücadeleye giren tip Cin azmanıdır. Cinler Padişahı'nın kızı ile evlenme hazırlığı yaptığı sırada, masal kahramanını öldürmüştür. Ancak annesi sayesinde yeniden hayata dönen masal kahramanı, Cin azmanının öldürmüştür. Cin azmanının fiziksel nitelikleri; "Alt dudağı yer süpürür, üst dudağı gök süpürür; başı sandık gibi..." cümlesi ile ifade edilmektedir.

Cinler Padişahı'nın askerleri; dev Anası gibi varlıklar da olağanüstü unsurlar arasında yer almaktadır. Bu varlıkların yanı sıra, olay örgüsünde önemli bir yere sahip olan olağanüstü varlıklar devler ve dev anasıdır. Devlerin sayısı yedidir ve içlerinden birinin ayağı topaldır. Cinler Padişahı'nın kızını üç yıl boyunca esir tutmaktadır. Dev Anası, konağın kırkıncı odasında gizlenen bir tiptir. Kırkıncı odaya giren masal kahramanı, zincire vurulmuş olan Dev Anasını kurtarmış; ancak dev anası bu iyiliğe kötülükle yanıt vermiştir. Dev anasının ölümü kendiliğinden gelişen bir olaydır: "Hakan'ın dirildiğini gören Dev Anası çaat diye çatlayıp ölüyor." Burada dikkati çenen unsur esrarengiz bir biçimde olay örgüsüne dâhil edilen olağanüstü tiplerin yine aynı şekilde olay örgüsünden çıkarıldığıdır.

2.6.5.3- Yetişkinler

Masalın en önemli yetişkin tipi babadır. Baba tipinin yetişkin tipler içinde önemli bir yere sahip olmasının nedeni; olay örgünün gelişmesini sağlayan tip olmasıdır. Balıkçılık yaparak ailesini geçindirmektedir. Eşinin taze balık istemesine karşı gelemeyerek, Balık Kız'a verdiği sözü çiğnemiş ve bu sebepten hayatını kaybetmiştir. Anne tipinin en belirgin özelliği ısrarcılığıdır. Parayla satın alınabilecek olan taze balıkları kabul etmemiş ve eşine balık tutmaya gitmesi konusunda ısrar etmiştir. Anne ile baba tiplerinin fiziksel görünüşleri hakkında bilgi verilmemiştir.

Evin diğer üyeleri iki erkek kardeştir. Kardeşlerden büyük olanı işlevsel etki gösterirken; küçük kardeşin etkinliği daha azdır. İki kardeşin fiziksel görünüşleri birbirlerine benzemektedir. Bu sebepten Cinler Padişahı'nın kızı, iki kardeşi ayırt edememiştir.

Babalarının ölümünden duyduğu üzüntüye daha fazla dayanamayan büyük oğlan, evden ayrılmıştır. Masal kahramanın olağanüstü özelliği öldükten sonra dirilmesidir.
Masalın diğer yetişkin tipi koca karıdır. Yardımcı unsur özelliği gösteren bu tip, masal kahramanına yardım etmektedir. Olay örgüsü boyunca atılan düğümlerin önemli bir kısmı, koca karı tipi aracılığı ile çözümlenmektedir.

2.6.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Balık Kız tarafından kahramana verilen yüzük ve Balık Kız'ın kanının aktığı yerde yetişen servi kavağı; büyük oğlanın hayata dönmesi için gerekli suyun taşındığı ibrik; Cinler Padişahı'nın kızına ait olan yüzük; Cin azmanının canının gizlendiği kurtlardır.

Balık Kız tarafından verilen yüzük ile onun kanının aktığı yerde biten servi kavağı, gelişecek olayların işareti olması bakımından önemlidir. Cinler Padişahı'nın kızına ait olan yüzük ise bir tanıma işaretidir. Masal kahramanını ölüp dirilmesi sırasında kullanılan yardımcı unsur ibriktir. İbrik, su ve sulu şeylerin konmasına yarayan kulplu kaptır.

Amasya'nın Ziyere Köyü'nün doğusunda bulunan Çilingir Dağı'nda yaşayan alnı akıtmalı keçi, diğer bir yardımcı unsurdur. Bu keçinin karnındaki kutuda bulunan üç kurt, Cin azmanının canını temsil etmektedir. Bu kurtlardan biri öldüğünde, azmanın dizleri tutmayacak; ikincisi öldüğünde dizlerinden alt yanı kaskatı kesilecek; üçüncü öldüğünde Cin azmanı da ölecektir.

2.6.6- İletiler

2.6.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Bir kimseyi, istemediği şeyleri yapmaya zorlamak yanlıştır.
2. Anne ve babalar, çocuklarının başı darda kaldığında onlara ilk yetişen kimselerdir.
3. Zor durumda kalan bir kimsenin yardımına koşmak doğru bir davranıştır.
4. Bir kimseyi esir etmek; istemediği şeyleri yapmaya zorlamak; ona eziyet etmek gibi yanlış davranışlar cezasız kalmaz.
5. Yönettiği kitleye zulmeden yöneticiler, halk tarafından da sevilmeyen kimselerdir. Bu bakımdan insan, hangi konumda olursa olsun kendisine bağlı kimselere insancıl davranışlarla yaklaşmalıdır.

2.6.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Bir kimseyi öldürmek suretiyle yaralamak; savunmasız kimselere karşı güç kullanmak çocuk okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilir.

2- "Döve döve dışarı atmak" , "parça parça etmek" , "cip cip kan damlamak" gibi betimleyici ifadeler, çocuk okuyucunun zihninde canlanmakta ve olumsuz tesirler doğurabilmektedir.

3- Okuduğu masalda ölmüş bir kimsenin dirilmesine tanık olan çocuğun aklı karışabilir.

4- Masal kahramanı, olay örgüsünün bir bölümünde kendisini doktor olarak tanıtmakta ve hasta olan bir varlığı öldürmektedir. Bu durum çocuk okuyucunun zihninde, çeşitli meslek gruplarına karşı yanlış izlenim

yaratabilmekte; yalan söyleyerek bir kimseyi aldatma davranışını olumlu bir durum gibi gösterebilmektedir.

5- İnsan veya insana benzetilen bir canlıyı kesmek masalın hitap ettiği kitle için sakıncalar doğurabilmektedir.

2.6.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.6.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.6.7.1.2- Giriş Formeli / Kalıp Sözü:

"Bir var, bir yokmuş."

2.6.7.1.3- Bağlayış (Geçiş) Formeli:

"Bir baksa ki..."

"Bir de baksa ki..."

"Bir de ne görsün..."

"Günlerden bir gün..."

"Biz gelelim oğlanın anasına..."

"Anası evlerine gidedursun."

"Ülke halkı genlik içinde yaşamakta olsun."

"Bunlar burada kalsın."

"Gelin gidedursun..."

"Gelin oradakilere dert yanadursun."

2.6.7.1.4- Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller / Kalıp Sözler:

"İn misin cin misin?"

"Ne inim ne cinim, kişioğluyum."

"Alt dudağı yer süpürür, üst dudağı gök süpürür; başı sandık gibi..."

2.6.7.1.5- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü:

"Ben oradan geliyorum. Armağanlar getirdim, gönlünüzden geçeni alabilirsiniz."

2.6.7.2- Masal Motifleri

Yasaklama- Tabu (C) : Balık Kız, avcıyı bir daha balıkçılık yapmaması konusunda uyarır.

Yasağı Çiğneme: Avcı, Balık Kızını uyarısını dinlemez ve yasağı çiğner.

Kaderin Değişmesi: Verilen sözün tutulmaması üzerine tüm aile bireylerinin hayatı değişmektedir.

Evden Ayrılma: Babasını kaybeden büyük oğlan, evden ayrılmıştır.

Devler: Cinler Padişahı'nın kızını üç yıl boyunca esir tutan devler.

Cinler: Cinler ülkesinin padişahı ve onun askerleri, padişahın kızı ve Cin azmanıdır.

Devin Canı: Devin canı, Çilingir Dağı'ndaki alnı akıtmalı keçinin karnındaki üç kurttadır.

Ölüp Dirilme Motifi: Büyük oğlan Cin azmanı ve Dev Anası tarafından öldürülür; ancak yeniden canlanır.

Tanıma İşareti: Yüzükle tanıma.

Yardımcılar: Masal kahramanına yardım eden derviş ile koca karı tipleridir.

2.6.7.3- Tekerlemeler

"Yedi Devler" masal kitabının başında bir tekerleme bulunmaktadır:

TEKERLEME

Zaman zaman içinde

Kalbur saman içinde.

Bir var, iki yokmuş.

Adam yok, adamlar çokmuş.

Ocak başında iki kişi,

Bir er, biri dişi:

Dereden sen git,

Tepeden ben.

Sandığa sen gir,

Sepete ben.

Kadı baba duyarsa

Cermenin ellisini sen ver,
Yüzünü ben.
Sekizimiz çalı çeker,
Dokuzumuz ocak yakar.
Dibi delik tencereden
Kaz kaldırmış başın, bakar
Kaynatırız kaynamaz.
Hamamcının tası yok,
Külhancının baltası yok.
Ortalıkta bir tazı gezer,
Boynunda haltası yok."

(Oğuz TANSEL 1962: 9)

2.6.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.6.8.1- Tekrarlanan Sözler

Tekrar gruplarının başında, "Ey Hızır yetiş!" sözü gelmektedir. Kahraman, başı dara düştüğünde "Ey Hızır yetiş!" diyerek içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmaktadır. Masal kahramanı, devler ile giriştiği mücadelede; Cinler Padişahı'nın askerleri ile giriştiği mücadelede; Cinler Padişahı'nı öldürdüğü sırada bu sözü söylemektedir.

Masal kahramanın öldüğü ve tekrar hayata döndüğü sırda yaşanan olaylar da tekrar gruplarını doğurmaktadır: "... Ana, ibriğini bu sudan doldurup kurumaya yüz tutmuş kanları yıkıyor; yıkadıkça boynunda kesilen yerin bitiştiğini görüyor." , "... Döndüğü gibi ibriğini alıp, ölünün başına varıyor. Başıyla boynunu yaklaştırıyor. İbrikten damla damla su akıtıp ovalıyor." Yüzüğün kaşından damlayan kan ve doruğu kurumaya başlayan servi sayesinde annesi, oğlunun başına bir şeyler geldiğini anlamaktadır. Bu durumun ifade edilmesi de tekrar gruplarını oluşturur: "Balık Kız'ın yüzüğünün kaşından cip cip kan damlıyor. Kavağın tepesine bakıyor, o da kurumaya yüz tutmuş." , "Büyük oğlunun yoluna bakan anası, günün birinde yüzüğün kaşından kan damladığını görüyor. Servinin doruğuna bakıyor, o da

kurumakta." Tekrar gruplarının olay örgüsüne sunduğu işlevsel katkı, belli aralıklarla yinelenen hadiseleri ön plana çıkartmaktır. Bu durum sözü edilen olayların işlerliliğini göstermektedir.

2.6.8.2- Dua

Masal kahramanın yardıma koşan Hızır motifinin, ihtiyaç duyulduğunda söylenmesini tembihlediği söz grubu bulunmaktadır. "Ey Hızır yetiş!" sözü dua niteliği taşımakta ve başı darda kalan kahraman tarafından yinelenmektedir. Yemin etmek anlamı taşıyan cümleler; "Sacayağı üstüne yemin et! Bir daha balıkçılık yapmamaya yemin et!" cümleleridir.

2.6.8.3- Deyimler

"Kadınımın zoruyla geldim, dilinden kurtulamadım." (s.12)
dilinden kurtulamamak: Bir kişi tarafından sürekli olarak, eleştiri ve sataşmalara maruz kalmak.

"...diyerek boynunu kösüyor." (s.12)
boynunu kösmek: Kimsesiz, üzgün, acınacak ve yardım bekler durumda olmak.

"İş işten geçti, koşulumuzu bozdun." (s.12)
iş işten geçmek: Daha önce davranıldığı için bir fırsat kaçırılmış; artık o işi yapma olanağı kalmamış olmak.
koşulu bozmak: Önceden konulmuş olan şartı geçersiz kılmak.

"Dertleri dayanılacak gibi değil. Evlerinin direği çökmüş." (s.12)
direği çökmek: 1. Aileden bir kimseyi yitirmek. 2. Büyük bir acı yaşamak.

"Büyük oğlanı bir sıkıntı basmış." (s.12)
(üzerine) sıkıntı basmak: Sıkılıp bunalmak, benliğini sıkıntı basmak.

“Büyük oğlanı bir sıkıntı basmış, geceleri uykuları kaçıyor.” (s.12)
uykusu kaçmak: 1.Uyuyacak durumda iken ya da uyuması gerekirken bir nedenle uyuyamamak. 2. Bir durumdan kaygılanmak.

“O tutuyor bir yolu.” (s.12)
(bir) yol tutmak: Bir kişi amacına ulaşmak için gereken çalışma biçimini bulmuş ve uygulamada bulunmuş olmak.

“Bir ara dinlenmek için oturup düşüncelere dalmış.” (s.12)
düşüncelere dalmak: Bir konuyu derinlemesine düşünmek.

“Dedeciğim, nereye gittiğimi, tutacağım işi bilmiyorum.” (s.12)
(bir) iş tutmak: 1. Kendi işini yapmak. 2. Başkasının işini yapmak. Krş.“iş görmek”

“Babamız öldü, onun acısıyla başımı aldım yollara düştüm.” (s.12)
başını alıp yollara düşmek: Kimseye danışmadan ve nereye gideceğini kimseye bildirmeden çevresindekilerle ilgisini kesip bulunduğu yerden uzaklaşmak.

“Ne zaman başın darda kalırsa (Ey Hızır yetiş) dersin.” (s.13)
başı darda kalmak: Çok sıkıntılı, çare bulunması güç bir durumda kalmak. Krş. “Başı dara düşmek.”

“Yardımına koşar, derdine derman olurum.” (s.13)
derdine derman olmak: Bir üzüntüsüne çare olmak.

“Esenleştikten sonra derviş gözden kaybolur.” (s.13)
gözden kaybolmak: Görülmekte olan bir kişinin, bir şeyin gittikçe görünmemesi.

“Oğlan yine düşüyor yollara.” (s.13)
yola düşmek: Bir yere gitmek üzere yola çıkmak.

“Bir ara aklına derviş geliyor.” (s.13)

aklına gelmek: 1. Hatırlamak 2. Kafasında bir düşünce doğması.

“Bir ara kıza başından geçenleri anlatıyor.” (s.13)
başından geçmek: Vaktiyle böyle bir durumla karşılaşmış olmak.

“Konağın önü çadırlarla dolup taşmış, iğne atsan yere düşmez.” (s.15)
iğne atsan yere düşmez: Çok kalabalık.

“Padişah küplere biniyor.” (s.15)
küplere binmek: Çok sinirlenmek.

“Oğlanın yüreğine bir korku düşüyor.” (s.16)
(yüreğine) korku düşmek: Büyük korku veren bir durumun içinde kalmak.

“Oralarda dört dönüyor.” (s.16)
dört dönmek: Bir işi yapmak için durmadan şuraya buraya koşmak.

“İki gözü iki çeşme, elleri böğründe kalıyor.” (s.16)
iki gözü iki çeşme: Durmadan ağlamak. Sürekli olarak gözyaşı dökme.
elleri böğründe kalmak: Kötü bir sonuç çıkacak diye kaygıyla beklemek. Krş.”eli yüreğinin üstünde kalmak.”

“Baksalar ki güveyi ölmüş. Elleri ayakları tutuşuyor.” (s.19)
eli ayağı tutuşmak: Telaştan ne yapacağını bilemez durumda olmak.

“Oğlanı, Koca Karı’nın evinde bulup padişahın önüne dikiyorlar.” (s.19)
birinin önüne dikmek (karşısına çıkarmak): Bir kimseyi diğer bir kimsenin karşısına çıkarmak.

“Padişahın adamları canlarını kurtarmak için girecek delik arıyorlar.” (s.19)
canını kurtarmak: Bir tehlikeden güçlükle kurtulmak.
girecek delik aramak: İşlediği bir kabahatten dolayı sığınacak yer aramak.

“Oğlandan yüz bulamayınca çıktığı gibi komşuya gidiyor.”(s.20)
yüz bulamamak: İlgi ve yakınlık görmemek.

“Gelin oradakilere dert yanadursun.” (s.20)
dert yanmak: Bir kimseye sızlanarak derdini anlatmak.

“Gözünü açıp baksa ki, baş ucundaki kardeşi.Sarmaş dolaş oluyorlar.” (s.20)
sarmaş dolaş olmak: Biriyle çok samimi olmak; iyice sarılıp kucaklaşmak.

2.6.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Padişahın verdiği altınları azar azar harcamaya bakıyorlar.”
“... gidip taze taze tut gel.”
“Balık Kız’ın söylediklerini de bir bir anlatıyor.”
“Gide gide dağ başında bir konağa ulaşıyor.”
“... döve döve konağın kapısından sokuyorlar.”
“... parça parça ediyor.”
“Böyle böyle yedisini de öldürüp...”
“İş böyle böyle diyor.”
“Göbek taşına oturup inil inil inliyor.”
“Ovarken ovarken Hakan’ın boynu birleşiyor.”

Yansıma Addan Türemiş İkileme

“Balık Kız’ın yüzüğünün kaşından cip cip kan damlıyor.”

İki Sözcüğü de Anlamlı Olan İkileme

“Ana oğul sarmaş dolaş oluyorlar.”
“Sarmaş dolaş oluyorlar.”

2.6.9- Özgün Unsurlar

Metindeki özgün nitelikli söz ve söz grupları şunlardır: Masalcının diğer masallarında da tespit edilen; "boynunu kösmek; esenleşmek; elleri böğründe kalmak" deyimleri, özgün nitelikli deyimlerdir.

"Karına seslen" anlamına gelen "karını sesle" söz grubu; "bi'yol, bitecik, genlik" sözleri; "oklava üstüne yemin etmek, sacayağı üstüne yemin etmek" söz grupları da özgün nitelik taşıyan unsurlardır.

Masalcının, masalını derlediği bölgelerden alıntı yaptığı da görülmektedir: "Amasya'nın Ziyere Köyü'nün doğusunda bulunan Çilingir Dağı" örnek verilebilir.
"Hızır ve derviş" motiflerinin kullanılması da masalcının bir diğer özgün yanıdır. Bunlara ek olarak, inceleme alanında bulunan diğer masalların birçoğunda tespit edilmiş olan ve "mavi" kelimesi ile kurulmuş formellere bu masalda rastlanmamaktadır.

2.6.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Çocuk okuyucunun hayal dünyasını zorlayıcı nitelikte bir metindir. İç içe geçmiş olaylardan kurulu olması; metni kavrama konusunda sıkıntılar doğurabilmektedir.

Bunun yanı sıra metinde yer alan bir bölüm, çocuk okuyucunun zihninde duygusal çöküntüler yaratabilir: Masal kahramanı, Balık kızı bir tarlaya götürür; parmağındaki yüzüğü alır ve Balık kızı keser. İnsan veya insana benzetilen bir canlıyı kesmek masalın hitap ettiği kitle için sakıncalar doğurabilmektedir.

Masal kahramanları, okuyucu tarafından model alınan tiplerdir. Bu bakımdan, kahramana yüklenen görev ve eylemler, okuyucu kitlesi göz önünde tutularak tasarlanmalıdır. Zulüm, kan, ölüm, öldürme gibi kavramların, çocuk okuyucuya hitap eden metinlerde yer almaması uygun görülmektedir.

Masal, ortalama olarak 30–35 dakikada okunabilmektedir. Masal, Oğuz Tansel tarafından 1945–1946 yılları arasında Amasya'nın Ziyere Köyü'nde Emine Uyaroğlu'ndan dinlenmiştir (**Folklor Edebiyat**, C.9, S. 33, s. 162–166).

"Yedi Devler" masalı, olaylar arasında bağ kurularak okunması ve dinlenmesi gereken bir metindir. Olay örgüsünü kavramada, dikkatin önemini ön plana çıkarabilecek türden metin olduğu söylenebilir. Geleneksel masalların olay örgüleri bir veya birden çok çatışmaya sahne olmaktadır. Güzelliğin çirkinlikle; haklılığın haksızlıkla; zulmün adaletle çarpıştığı görülmektedir. Kavramların çarpışması sonucu kazanan taraf, iyilik ve doğruluktan yana olan taraftır. "Yedi Devler" masalı çeşitli çatışmalardan kurulmaktadır. Bunlar; iyilik ile kötülüğün çatışması ve güçlü ile güçsüzün çatışmasıdır.

Günlük hayatta da bulunması muhtemel çatışmalar, okuyucunun karşısına masal atmosferinde çıkmaktadır. Dolayısıyla okuyucu, günlük hayat ile masal örgüsü arasında bağ kurabilmektedir. Olaylara ve durumlara eleştirel gözle bakabilme; yargılama ve benzeşim kurma gibi kazanımlar elde edebilmektedir.

Masalda dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, mantığa ve gerçeğe bağlılık duygusuna uygunluğudur. Gerçek hayatta karşılaşılabilecek olayları barındırmasının yanı sıra "Yedi Devler" masalı, hayale ve hayal ötesi unsurlara da geleneksel masal tarzına uygun olarak yer vermektedir. "Yedi Devler" masalı, geleneksel masal tarzına uygun olarak olağanüstü unsurlar barındırmaktadır. Ancak bunun yanı sıra, insanın gündelik hayatta yüz yüze gelmesi doğal olan olay ve olguları da barındırmaktadır. Bunun neticesi olarak metinde üzerinde konuşmaya ve yazmaya elverişli tarafların yer aldığı söylemek mümkündür.

2.7- BİTLİCE KARININ KIZI (1962: 23)

2.7.1- Konu

Beyoğlu ile yaptığı evliliğin sonrasında, görümceleri ile komşu kızının oyununa gelen Bitlice Karı'nın kızının başından geçenler konu edilmektedir.

2.7.2- Asıl İleti

Bir kimsenin arkasından çeşitli planlar kurarak onu zor duruma düşürmek, cezasız kalmayacak bir davranıştır. Kötülükler asla cezasız kalmaz.

2.7.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

İncelenen masal, *Oğuz Tansel* tarafından *1945–1946* yılları arasında *Amasya'nın Ziyere Köyü'nde Emine Uyaroğlu'ndan* dinlenmiştir (**Folklor Edebiyat**, C. 9, S. 33).

Bitlice Karı'nın Kızı masalı, geleneksel masal formeli ile başlamaktadır: "Zaman zaman içinde, kalbur saman içinde ..." Giriş bölümünde masalın iki kahramanı, Bitlice Karı ile kızı, tanıtılmaktadır. Bitlice Karı ile kızı evlerinin önüne bir servi[1]ağacı dikmişlerdir. Masal aksiyonuna yön verecek temel unsur olan serviden serim bölümünde söz edilmektedir. Servi, masal kahramanı kızın, küçükken diktiği bir ağaçtır. Kız bir büyürken servi beş büyümüş; hızla gelişmiş ve yaprakları sabahları altın, akşamları gümüş rengine dönüşürmüş. "Servi, Selvi" ağacı, masal aksiyonunun tamamında işlevsel etki gösterecek bir unsurdur.

Olay örgüsünün başlangıcı, masal kahramanının on beşine basıp servinin dibindeki pınara varması ile gerçekleşir. Geleneksel masal tarzına uygun olarak bir Beyoğlu ile halk tabakasından bir kızın aralarındaki münasebet, olay örgüsünün temelini oluşturacaktır.

Beyoğlu'nun, pınara yansıyan kız siluetine hayran oluşu ve bu kızın kimliğine yönelik merakı, beraberinde gelişecek olaylara temel hazırlamaktadır. Beyoğlu, Bitlice Karı'nın kızını çok beğenmiş ve annesine bu konuyu açmıştır. Beyoğlu'nun annesinin verdiği tepki aynı zamanda masalın sosyal iletisini de içinde barındırmaktadır. Öyle ki Beyoğlu'nun annesi bu duruma şu tepkiyi vermektedir:

[1] Yazar, masalın bazı bölümlerinde "servi", bazı bölümlerinde "selvi" kelimesini kullanmaktadır. Yazım kılavuzunda belirtilen kaidelere dayanarak, inceleme esnasında "servi" kelimesinin kullanılmasını uygun bulunmuştur.

"Bitlice Karı'nın kızıyla Beyoğlu evlenmiş diye kınarlar." Ancak, Beyoğlu ile Bitlice karının kızının evlenmeleri ile ilk merak unsuru da çözüme ulaşmaktadır.

Masal aksiyonunun en önemli fonksiyonları, Beyoğlu ile Bitlice Karı'nın kızının evlenmelerinin ardından şekillenir. Kız, Beyoğlu'nun konağına yerleşmiştir. Ancak, evde iki kıskanç kız kardeş vardır. Beyoğlu'nun kız kardeşleri ile komşu kızı bir oyun planlarlar. Planladıkları bu oyunun asıl amacı, Beyoğlu'nu karısından soğutmak olacaktır.

Masalın gelişme bölümünde başka bir olay daha yaşanmaktadır: Beyoğlu ile karısı, düğünden üç hafta sonra kız evine giderler. Bu ziyaretin dönüşünde beraberlerinde kızın dikip büyüttüğü serviyi de söküp getirirler. Serviyi, Beyoğlu'nun bahçesine dikerler.

Servinin özellikleri masalın başlangıç bölümünde okuyucuya sunulmaktadır. Bu ağaç yel vurdukça konuşabilen; türlü türküler söyleyebilen ve kızın sorularına cevap verebilen bir ağaçtır. Olay örgüsüne yön verecek olan çatışma Bitlice Karı'nın kızı ile görümceler ve komşu kız arasında yaşanacaktır. Ancak bu çatışmanın düğüm ve çözüm noktaları, servi ağacının fonksiyonu ile şekillenecektir.

Günlerden bir gün, gelin ile görümceler servi ağacının dibinde buluşurlar. Yanlarında komşu kızı da vardır. Görümceler ile komşu kızının dedikodularına karşılık vermek isteyen gelin, servi ağacı ile konuşmaya başlar. *"Sallan da bi'yol göreyim"* sözünün ardından, ağaç sallanır ve yere mercanlar döker. İnci, mercan gibi değerli taşlar, ağaç ile gelin arasındaki sevgi bağının da sembolüdür. Bu durum diğer kahramanların düşmanlığını tetiklemekte ve onları bir oyun kurma hazırlığına itmektedir.

Geline düşmanlık besleyen görümceler; bu görümcelere destek olan üçüncü bir kişinin varlığı; geline kurdukları oyun için seçilen mekânın hamam olması ve devamında yaşanan olaylar, geleneksel masal tarzına uygun motiflerdendir. Bu bakımdan, incelenen masalın olay örgüsü; yer ve zaman unsurları; kahramanların

fonksiyonları; düğüm ve çözüm noktaları açık ve anlaşılır bir düzen içinde şekillenmektedir.

Komşu kızının, görümcelere yardım etmesinin bir nedeni vardır. Komşu kızının asıl amacı Beyoğlu'na ulaşmaktır. Bitlice Karı'nın kızını evden uzaklaştırarak Beyoğlu'na da ulaşabilecektir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere gelini yanlarına alarak bir hamama giderler. Gelini sıcak sularla sabunlayıp, bayıltıncaya kadar yıkarlar.

Komşu kızı, bu oyuna hazırlıklı gelmiştir. Annesinden aldığı kırk tane zehirli iğne de yanındadır. Gelin bayılınca bu iğneleri kızın kafasına batırırlar. Kırk iğneyi de batırdıkları an gelin, bir kuş olup uçar gider. Bu olayın arkasından, gelinin giysileri komşu kızına giydirilir ve eve dönülür. Hasımların planı gerçekleşmiştir; devreye aldatma fonksiyonu girecektir.

Komşu kızı ile görümceler eve dönerler ve Beyoğlu'nun karşısına çıkarlar. Beyoğlu, komşu kızını kendi karısı sanarak aldanmaktadır. Olay örgüsünde dikkate değer bir husus, Beyoğlu'nun komşu kızını, kendi karısı sanmış olmasıdır. Çünkü komşu kızında, giysileri dışında başka bir değişiklik olmamış; herhangi bir sihir motifi işlememiştir.

Beyoğlu'nun aldanması bir gece sürecektir. Ertesi sabah, bahçeye inip bir ağacın dibinde uyumasıyla düğüm noktası çözülmeye başlayacaktır. Beyoğlu'nun uyuması ile uyanması arasında yaşanılan olay, aksiyonu çözüme ulaştıracak olaylar silsilesini başlatacaktır. Beyoğlu uyurken, elma ağacına konan kuş ile bahçıvan arasında bir olay yaşanmaktadır. Elma ağacına konan kuş, bahçıvana Beyoğlu'nu sormakta; ardından da komşu kızını sormaktadır. Ancak kuş, komşu kızı için şu sözleri söylemektedir: "Uyumasın, uykuları çaltı dikeni olup gözlerine batsın konduğum dallar kurusun." Beddua niteliği taşıyan bu sözlerin söylenmesinin ardından kuş uçup gitmektedir. Uykudan uyanan Beyoğlu'nun ilk şaşkınlığı, dalları kurumuş elma ağacını görmesi ile yaşanır. Ağaca ne olduğunu bahçıvan da anlamamıştır ve yaşanan olayları Beyoğlu'na anlatmıştır.

Bu duruma canı çok sıkılan Beyoğlu, karısını da yanına alarak servinin dibine inmiştir. Karısının servi ile konuşmasını istemektedir. Olay örgüsünün bu noktasında yaşanacaklar, merak öğesini tetikleyici unsurlardır: Komşu kızı servi ile konuşabilecek mi? Konuşursa ne gibi olaylar yaşanacaktır?

Servi ağacı, Bitlice Karı'nın kızı ile olumlu diyaloglar kuran; ona inci mercan döken bir ağaç olarak işlev göstermiştir. Ancak, komşu kızı ile oldukça sert bir üslupla konuşmakta; ona inci mercan yerine böcü börtü dökmektedir. Bu durum, Beyoğlu'nun zihnine yeni düğümler atmaktadır.

Yaşanılan olayın ardından, kuş kılığında olan Bitlice Karı'nın kızı bu kez bir armut ağacına konmuştur. Bahçıvan ile aralarında benzer bir diyalog daha kurulmaktadır. Kuşun uçup gitmesinden sonra, armut ağacının dallarının kuruduğu da görülmektedir. Ardı ardına yaşanan olaylara bir anlam veremeyen Beyoğlu, bahçıvana verdiği emir gereği ağaçlara sürülen zift sayesinde kuşu yakalamayı başarmıştır.

Bu noktada masalın temel düğümü, çözüme ulaşacaktır. Kuşu seven Beyoğlu, kuşun başındaki iğneleri fark etmekte ve iğnelerin tamamını çıkarınca kuşun çırpınarak şekil değiştirmesine tanık olmaktadır. Bu değişme ile gerçek karısına kavuşan kahramanın sevinci artmakta ve yaşanılan olayların tamamı anlam kazanmaktadır.
Hasımların evden uzaklaştırılmaları ile kahramanların düğünleri yeniden yapılmakta ve aksiyon mutlu son ile noktalanmaktadır.

2.7.4- Yer ve Zaman

İncelenen masal, *"Zaman zaman içinde, kalbur saman içinde. Vaktin birinde..."* şeklinde zaman formeli ile başlamaktadır. Bitlice Karı ile kızının yaşadığı ev; evlerinin önündeki pınar masalın ilk mekânlarındandır. Pınar, masalın en önemli yardımcı unsuru olan servi ağacının da bulunduğu mekândır.

Bitlice Karı ile kızının yaşadığı evin özellikleri hakkında bilgi verilmemektedir. Beyoğlu'nun, kızı ilk gördüğü mekân olarak evin penceresinden söz edilmektedir.

Beyoğlu'nun, kızı görmesi ve beğenmesi; bu durumu annesine açması kısa bir zaman diliminde geçmektedir. Bitlice Karı'nın kızını istemek için, dünürlerin kız evine ilk gidişleri ile ikinci gidişleri arasında üç günlük bir zaman dilimi atlanmaktadır. Bitlice Karı, Beyoğlu'nun ailesinden kendilerine düşünmeleri için zaman vermelerini ister. Beyoğlu'nun ailesinin ikinci kez kız evine gitmelerinden sonra, Bitlice Karı kararını açıklamaktadır. Bu durumun neticesi olarak; Beyoğlu ile Bitlice Karı'nın kızının, kırk gün kırk gece düğünleri yapılmaktadır.

Beyoğlu ile gelin, düğün törenlerinden üç hafta sonra kız evine el öpmeye giderler. Beyoğlu'nun evinde geçen bu üç haftalık sürede, görümcelerin geline soğuk davranmaları ve ona kıskançlıkla bakmaları konu edilmektedir. Masal aksiyonunun önemli mekânlarından biri, servi ağacının yeni bahçesidir. Bitlice Karı'nın kızı, servi ağacını söküp Beyoğlu'nun konağına getirmiştir. Masalın önemli düğüm noktaları bu bahçede atılacaktır.

Günlerden bir gün, servinin dibine gelen gelin ile görümcelere komşu kızı da eşlik eder. Görümceler ve komşu kızı, gelinin servi ağacı ile konuşmasından sonra saçılan inci mercanı kıskanırlar ve ondan kurtulmak için plan yaparlar. Bu mekânda tasarlanan plan, masalın temel düğümünü oluşturmaktadır. Hasımların kurduğu planın uygulama alanı da hamamdır. Bu bakımdan hamam da aksiyonun önemli bir mekânıdır.

Hasımların oynadığı oyun sonucu kahraman, kuşa dönüşmüştür. Komşu kızı, Beyoğlu'nun karısı kılığına girerek görümceler ile eve dönmektedir. Bu olayın ardından bir gecelik bir zaman dilimi atlanır. Ertesi sabah yaşanacak olaylar, düğümün çözüme ulaşmasını sağlayacaktır. Düğümden çözüme kadar geçen süre kısa vaka zamanıdır. Masaldaki zaman ise haftalarca süren orta uzunlukta bir olay/ vaka zamanıdır.

Masalda kullanılan zaman ifadeleri sırasıyla şunlardır: "Vaktin birinde..." , "Sabahları altın, akşamları gümüş rengine döner." , "Ana bugün pınar başında bir kız

gördüm.” , “Üç gün sonra yine gelmiş dünürler.” , “... üç gün sonra kapılarının ipini çekmişler.” , “Kırk gün kırk gece...” , “Üç hafta sonra gelinle damat, kız evine el öpmeye gitmişler. “, “Bir gün...” , “ Bu değişikliği o gece anlayamıyor. Ertesi gün...” , “İşte bu ağaç da yarım saat içinde böyle oldu.” , “İkindiye doğru kuş yine gelip...” , “Beyoğlu yeniden kırk gün kırk gece düğün yapıyor.”

2.7.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.7.5.1- Yetişkinler

Masalın ilk yetişkin tipi Bitlice Karı’dır. İşlevsel bir etki göstermemekte ancak; masal kahramanın annesi olması bakımından önem kazanmaktadır. Masalın diğer anne tipi Beyoğlu’nun annesidir. Başlangıçta oğlunun yapacağı evliliğe razı olmasa da çaresiz kalınca bu evliliğe onay vermiş; Bitlice Karı’nın evine kız istemek üzere gitmiştir. Bunun dışında herhangi bir fonksiyon göstermemektedir.

Masalın en önemli iki kahramanı Beyoğlu ile Bitlice Karı’nın kızıdır. Kızın adı bilinmemektedir. Güzelliği ile Beyoğlu’nun dikkatini çekmektedir. Kızın fiziksel özelliklerine ilişkin kullanılan cümle şöyledir: “Bir de ne görsün! Ayın on dördü gibi bir kız, suyun aynasında.” (Tansel 1962: 23).

Kızın en önemli özelliği, bahçesindeki servi ağacı ile konuşabilmesidir. Servi ağacı ile yapılan konuşmalardan anlaşılacağı üzere kahraman yumuşak tenli ve yeşil gözlüdür.

“Servim seni kim dikti?”
“Senin pamuk ellerin.”
“Servim seni kim dikti, sana kim baktı?”
“Senin pamuk ellerin, zümrüt gözlerin.”

Bitlice Karı’nın kızı, hasımların oynadıkları oyun neticesinde, başına kırk tane iğnenin batırılmasıyla bir kuşa dönüşmüştür. Beyoğlu tarafından kırk iğnenin çıkarılması ile çırpınarak tekrar eski haline dönmektedir.

Masalın erkek kahramanı Beyoğlu'dur. Atını sulamak için bir pınarın başına varan kahraman, Bitlice Karı'nın kızını beğenmiş ve bu durumu annesine açmıştır. Bitlice Karı'nın kızı ile evlenmelerinden kısa bir süre sonra, kız kardeşleri Beyoğlu'nun karısına bir oyun oynamaktadır. Bu oyunun neticesi olarak komşu kızını kendi karısı zanneden Beyoğlu, bir süre bu duruma aldanmıştır. Ancak yaşanan olaylardan sonra gerçek karısının kim olduğunu öğrenmiş; kız kardeşleriyle komşu kızını cezalandırmıştır. Beyoğlu tipinin fiziksel özelliklerine ilişkin bilgi verilmemiştir.

Masalın bir diğer yetişkin erkek tipi bahçıvandır. Bahçıvan tipinin en önemli fonksiyonu, düğüm noktasının çözüme ulaştırılması konusunda etkin olacaktır. Masal kahramanın bir kuş kılığında bahçıvanla konuşması; bahçedeki ağaçların kuruması çözüme doğru giden yolda dikkate değer olaylardandır. Bahçıvanın ağaçlara sürdüğü zift sayesinde kuş yakalanmış ve olay örgüsü çözümlenmiştir.

Masalın kötü tipleri görümceler ile komşu kızıdır. Görümceler, Beyoğlu'nun evde kalmış iki kız kardeşidir. İsimleri verilmemiştir. Her ikisi de gelini gördükleri andan itibaren kıskançlık duygusuna bürünmüşlerdir. Gelini kıskanmaları ve ona düşman gibi bakmaları ruhsal portrelerinden izler sunmaktadır. İkisin de amacı Beyoğlu'nu karısından soğutmaktır.

Masalın diğer kötü tipi komşu kızıdır. Komşu kızının da amacı Beyoğlu ile karısını birbirinden ayırmak ve Beyoğlu ile evlenmektir. Bu amaca ulaşabilmek için masal kahramanını hamama götürerek onu bayıltmış ve kahramanın başına kırk tane zehirli iğne batırmıştır. Bu iğneleri komşu kızına veren kadın da- ki bu kadın komşu kızının öz annesidir- masalın kötü tiplerindendir.

2.7.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masalın en önemli yardımcı unsuru servi ağacıdır. Bu ağaç masal kahramanı ile konuşabilmekte ve masal kahramanına olan sevgisini gösterebilmektedir. Bu bakımdan servi ağacı olağanüstü özellikler taşıyan bir unsurdur.

Bitlice Karı'nın kızı ile servi ağacı arasında geçen konuşmalar ılımlı ve güzel sözlerle kurulmuştur. Kahramanın, " Sallan da göreyim." demesi üzerine ağaç sallanmakta ve altınlar inciler dökmektedir. Ancak komşu kızı ile yapılan konuşmalar bunun tam tersi bir havada geçmektedir. Komşu kızının, " Sallan da göreyim." demesi üzerine ağaç sallanmakta; altınlar ve inciler yerine böcü börtü dökmektedir.

Servi ağacının masal kahramanı ile konuşmasından sonra yere döktüğü inciler, altınlar da yardımcı unsur niteliği taşımaktadır. Bitlice Karı'nın kızı ile servi ağacının arasındaki ilişkinin sembolü altınlar ve incilerdir. Ancak aynı ağaç komşu kızına farklı yaklaşmaktadır. Komşu kızı ile servi ağacı arasında geçen diyalog neticesinde, yere börtü böcek dökülmektedir. Komşu kızı ile servi ağacının arasındaki ilişkinin sembolü de börtü böcektir.

Geline kurulan oyunda kullanılan iğneler de yardımcı unsurlardandır. Bu iğneler, komşu kızının annesi tarafından verilen zehirli iğnelerdir. Sayıları kırk olan bu zehirli iğneler, komşu kızı tarafından gelinin başına batırılmaktadır. Kırkıncı iğne de batırıldığında, kahraman bir kuş olup uçmaktadır. Bu iğneleri fark eden ve kuşun başından çıkaran da Beyoğlu olmuştur. Olay örgüsünün düğüm ve çözüm noktalarında dikkati çeken unsur zehirli iğneler olmuştur.

Beyoğlu'nun bahçesinde bulunan ve kuşun konması ile kuruyan ağaçlar da önemli unsurlar arasındadır. Bunlar elma, armut ve ayva ağaçlarıdır. Kuşu yakalamak için ağaçlara sürülen zift ise, olay örgüsünün çözümlenmesinde en etkili olan unsurdur.

2.7.6- İletiler

2.7.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Büyüklerin sözünü dinlemek; anne sözüne karşı çıkmamak doğru bir davranıştır.
2. Doğayı ve doğadaki varlıkları sevmek; onları korumak ve yetiştirmek insanlık görevidir.

3. Başkalarının arkasından konuşmak, dedikodu etmek yanlıştır.
4. Çeşitli oyunlar kurarak bir kimseyi aldatmak; onu zor durumda bırakmak doğru değildir.
5. Yalan ve dolanla bir başkası için tuzaklar hazırlayanlar, bu tuzaklara kendilerinin düşeceğini bilmelidir. İnsan er ya da geç, kurduğu tuzağa kendisi düşer.
6. Hile, oyun ve düzen üçgenini kuran kimseler, eninde sonunda cezalandırılan kimselerdir.

2.7.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Masal kahramanının kullandığı beddua niteliğindeki sözler, kahramanı kendisine sembol alan çocuk okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilir. "Uyumasın, uykuları çaltı dikeni olup gözlerine batsın." , "Oturduğu yerler ateş, diken olsun."
2- Aile içinde, güven zedeleyen ilişkiler bulunmaktadır. Beyoğlu'nun kardeşlerinin, komşu kızıyla birlikte yaptıkları kötülükler çocuk okuyucuları olumsuz etkileyebilir.
3- Görücü usulü evlenmenin normal olarak gösterilmesi de yanlış bir iletidir.

2.7.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.7.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.7.7.1.2- Giriş Formeli / Kalıp Sözü:

"Zaman zaman içinde, kalbur saman içinde. Vaktin birinde..."

2.7.7.1.3- Bağlayış (Geçiş) Formeli:

"Bir de ne görsün!"

"Bunlar tuzak kuradursun."

"Üç kız oynadıkları oyuna sevinmekte olsunlar."

"O bu düğümü çözedursun..."

"Ayın on dördü gibi bir kız."
"Keskin kılıç mı istersiniz, yeğin at mı?"
"Keskin kılıç düşman boynuna..."

2.7.7.1.4- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü:

"Gökten üç elma düştü, biri söyleyene, biri dinleyene, biri yazana."

2.7.7.2- Masal Motifleri

Sihirli Bir Yanı Bulunan Servi (D) : Masal kahramanı ile konuşabilen; istediğinde altın istediğinde börtü böcek dökebilen servi ağacı.

Aldatma ve Hile (Tuzak Kuran Kadınlar) : Masal kahramanına tuzak kuran görümceler ile komşu kızının varlığı.

Başkasının Eşine Göz Koyma: Komşu kızı, gelini ortadan kaldırarak Beyoğlu'nun karısı olmak istemektedir.

Şekil Değiştiren insanlar (D) : Masal kahramanının bir kuşa dönüşmesi.

Konuşan Hayvanlar (B) : Konuşan kuş.

Cezalandırma (Q): Üç atın kuyruğuna bağlanarak dağlara sürülen üç kızın cezalandırılması.

2.7.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.7.8.1- Tekrarlanan Sözler

Servi ağacı ile kahramanlar arasında geçen diyaloglar, tekrarlanan söz gruplarından oluşmaktadır:

"Servim seni kim dikti?"
"Senin pamuk ellerin."
"Bi'yol sallan da göreyim." demiş kız. Bunun üzerine servi bir ırgalanmı; altınlar, inciler üğülekalmış dibine.

"Servim seni kim dikti, kim baktı?"
Senin pamuk ellerin, zümrüt gözlerin."

“Sallan da bi’yol göreyim.” deyince servi bir ırgalanmış; inci mercan karışmış dibine.
“Servim seni kim dikti?” deyince;
“Kara kız dikecek değil ya.” demiş servi.
“Bir sallan da boyuna bakalım.” deyince, servi ırgalanmış, dibine böcü börtü dökülmeye başlamış.

Masal kahramanı kendisine kurulan tuzak sonucu bir kuşa dönüşmektedir. Bu kuş ile bahçıvan arasında tekrarlanan sözler şunlardır:
“Bahçıvan, bahçıvan, Beyoğlu uyuyor mu?”
“Uyuyor.” diyor, bahçıvan.
“Uyusun, uyusun da uykusu bal ile şeker olsun.” diyor. Kuş yine:
“Bahçıvan, komşu kız uyuyor mu?”
“Uyuyor.”
“Uyuyamasın, uykuları çaltı dikeni olup gözlerine batsın. Konduğum dallar kurusun.”
“Bahçıvan, bahçıvan, Beyoğlu uyuyor mu?”
“Oturuyor.”
“Oturduğu yerlerde çayır çimen bitsin.”
“Ya kara kız ne yapıyor?”
“Oturuyor.”
“Oturduğu yerler ateş, diken olsun. Konduğum dallar kurusun.”
Bahçıvan ile kuş arasında geçen konuşmalar bir kez daha tekrarlanmaktadır. Çünkü bahçıvan, tanık olduğu olayları bir de Beyoğlu’na anlatmaktadır.

2.7.8.2- Dua ve Beddualar

Kuş kılığında olan masal kahramanının, Beyoğlu için söylediği sözler olumlu temenniler taşırken; hasmı için söylediği sözler beddua niteliği taşımaktadır:
“Uyuyamasın, uykuları çaltı dikeni olup gözlerine batsın. Konduğum dallar kurusun.”
“Oturduğu yerler ateş, diken olsun. Konduğum dallar kurusun.”

Temenni içeren cümleler şunlardır:
"Uyusun, uyusun da uykusu bal ile şeker olsun."
"Oturduğu yerlerde çayır çimen bitsin."

2.7.8.3- Deyimler

"Kız on beşine basmış."(s.23)
(bir kimsenin) yaşına basması: Yaşını doldurması.

"Bitlice Karı'nın evinin penceresinden bakan kızı görmüş.Yüreği oynamış, kanı kaynamış." (s.23)
yüreği oynamak: Birdenbire heyecanlanmak.
kanı kaynamak (birine) : İçinde sevgi beslemek.

"Evde canı sıkılmış."(s.23)
canı sıkılmak: 1.yapacak işi olmadığından içinde bir sıkıntı duymak.2.Bir olaya üzülmek.3.Bir kimseye öfkelenmek.

"Sen o kıza dünür düş." (s.23)
dünür düşmek: Bir kızı, evlenmek üzere başkası için istemek.

"Beyoğlu'nun dünürleri üç gün sonra kapılarının ipini çekmiş." (s.24)
kapılarının ipini çekmek: Konuk olmak anlamındadır.

"Gelini gördükçe içleri götürmez." (s.24)
içi götürmemek: Bir kimseyi kıskanmak.

"Üçü fırsat buldukça dedikodu ediyorlarmış." (s.24)
dedikodu etmek: Birinin arkasından konuşmak; onu çekiştirmek.

"Ne etsek de kardeşimizi bundan soğutsak diye akıl yormuşlar. Bunlar tuzak kuradursun." (s.24)

akıl yormak : Bir konu üzerinde çok düşünmek
tuzak kurmak: Birisi için gizlice tehlikeli bir durum hazırlamak.(kuyusunu kazmak)

"Ağacın altında bu bezeleri gören görümcelerle komşu kızın gözleri kamaşmış. Kıskançlıktan gözleri dönmüş." (s.25)
gözü kamaşmak: Keskin ışık karşısında, gözün bir süre göremez duruma gelmesi. Güzellik ya da başarı karşısında hayran olmak.
gözü dönmek: Aşırı bir istek ya da çok öfkelenme dolayısıyla saldıracak duruma gelmek

"Geline oynayacakları oyunu kurmuşlar." (s.25)
oyun oynamak: Birinin arkasından tuzak kurmak anlamındadır.

"Beyoğlu'nun buna canı çok sıkılıyor." (s.26)
canı sıkılmak: Yapacak işi olmadığından içinde bir sıkıntı duymak. Bir olaya üzülmek.

"O bu düğümü çözedursun..." (s.26)
düğümü çözmek: İçinden çıkılması güç duruma çare bulmak.

"Uykusu bal ile şeker olsun." (s.26)
bal ile şeker olsun: İyilik ve esenlik temenni eden dilek cümlesidir.
"Gerçek karısının o olduğunu anlıyor, sevinçten deliye dönüyor." (s.27)
sevinçten deliye dönmek: Çok sevinmek

"Öte yandan oyunları suya düşen komşu kızı ile görümceler yeni bir oyun çıkarmak için düşünüyorlarmış." (s.27)
(planları\ oyunları) suya düşmek: Bir işi gerçekleştirememek ya da birtakım nedenlerden dolayı o işten vazgeçmek.

"Kötülük isteyen üç kıskançtan kurtulup muratlarına eriyorlar." (s.27)
muradına ermek: İstediğine, dileğine kavuşmak.

2.7.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Zaman zaman içinde..."

"Kardeşimiz bula bula bu kendini beğenmişi buldu."

"Böyle böyle tam kırk tane iğne buluyor."

Yansıma Addan Türemiş İkileme

"... yel vurdukça, efil efil konuşur."

Yarı Anlamlı Kelimelerden Oluşmuş İkileme

"... dibine böcü börtü dökülmeye başlamış."

Zıt Anlamlı Sözcükler İle Kurulmuş İkileme

"Konup göçerken komşu kızı da gelmiş yanlarına."

2.7.9- Özgün Unsurlar

Oğuz Tansel'in diğer masallarında olduğu gibi bu masalında da kullandığı özgün kelimeler dikkat çekicidir. Erkek çocuk; çoluk çocuk anlamına gelen "kızan" kelimesi, masalcı tarafından "kız çocuğu" anlamında kullanılmaktadır: "Bitlice karı, kızana gerekli öğütleri vermede olsun." Dikkati çeken kullanımlardan bir diğeri şöyledir: "Yerik yerdiğimden rengim değişti, bozuldum..." Yerik yermek kelime grubu hamilelikten dolayı aş ermek anlamındadır.

2.7.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Olay dizgesi akıcı ve sade bir yapı üzerine kurgulanmaktadır. Geleneksel tarzda ilerleyen olay örgüsü, okuyucunun zihninde yer edebilecek niteliktedir. Bu durum masalın akılda kalıcılığını sağlamak açısından önemlidir. Sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınmış olması da metnin anlaşılmasına fayda sunmaktadır. Karmaşık bir yapıdan uzak tutulan olay örgüsü serim, düğüm ve çözüm noktaları ile birbirine

bağlanmaktadır. Bu demektir ki olaylar arasında bir kopukluk bulunmamakta; düğüm noktaları merak unsurları ile çözüme ulaşabilmektedir.

Aksiyona temel oluşturan unsur toplumsal anlayışlar arasındaki farklılıklardır. Bu durum çocuk okuyucunun gerçek dünyada kolaylıkla kavrayamayacağı; ancak düş dünyasında yorumlaya bileyeceği 'soyut' bir hususdur. Soyut değerlerin somutlaştırıldığı bu nitelikteki masalların, çocuk okuyucuya yarar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Masaldan çıkarılacak iletiler, üzerinde düşünmeye ve düşündüklerini anlatmaya elverişli niteliktedir: "Büyüklerin sözünü dinlemek; anne sözüne karşı çıkmamak; doğayı ve doğadaki varlıkları sevmek; onları korumak ve yetiştirmek; başkalarının arkasından konuşmamak, dedikodu etmemek..." Bu iletiler çocuk okuyucunun günlük hayatta karşılaşabileceği durumları üzerinde barındırmaktadır. Dolayısıyla okuyucu, masaldan aldığı iletileri, günlük yaşamında da kullanabilecektir.

Masal diline yayılmış olan özgün kelimeler ve deyimler; bu kelime ve deyimlerin duruma uygun olarak kullanılması kazanım değeri taşımaktadır. Duruma uyun olarak kullanılan söz grupları da dilsel zenginliği desteklemektedir. 'Muradına ermek, sevinçten deliye dönmek, yüreği oynamak, kanı kaynamak…" söz gruplarıyla ifade edilen duyguların canlı ve akıcı bir üslupla dile getirilmiş olması da son derce önemlidir. Bu hususlar okuyucunun söz dağarcığına katkı sunabilecek temlerdendir

"Bitlice Karı'nın Kızı" masalında yer alan ve geleneksel masal örgüsü ile paralellik gösteren kalıp olay ve kişiler bulunmaktadır: Bir Beyoğlu'nun, halk tabakasından bir kızı beğenmesi ve onunla evlenmek istemesi; bu duruma karşı çıkan bir annenin varlığı kalıp durumların başında gelmektedir. Beyoğlu ile Bitlice Karı'nın kızının evliliğine başlangıçta karşı çıkan; ancak çaresiz kalınca bu evliliği onaylayan bir anne vardır. Anne tipi etkinliğini kaybedince devreye kız kardeşler girmektedir. Görümce tipi ile olay örgüsüne dâhil olan iki kız kardeşin kıskançlıkları, gelini çekememeleri ve üçüncü bir kişinin yardımıyla geline oyun kurmaları da kalıp

olaylardandır. Kahramanı eşinden ayırmak için planlanan oyun ve bu oyunun neticesinde yaşanılan olağanüstü durumlar, dikkati çeken diğer kalıp unsurlardır.

Aksiyona yön veren birtakım durumların sakıncalı yanları üzerinde duramaya gerek duyulmaktadır. Masal kahramanının kullandığı beddua niteliğindeki sözler, çocuk okuyucunun bilinçaltına olumsuz dürtüler itebilir. Masal kahramanını kendisine model alan çocuk okuyucu bu durumdan yanlış etkilenebilir. Bunun yanı sıra aile içi düzende güven zedeleyici ilişkilerin bulunması masalın eleştiriye açık yönünü sergilemektedir. Kıskançlık güdüsü ile hareket eden kahramanların aile bireylerine zarar vermesi, çocuk okuyucunun yanlış kanılara ulaşmasına neden olabilir. Görücü usulü evlenmenin normal olarak gösterilmesi de aynı derece de okuyucuya etki yapabilir. Bu hususlardan yola çıkıldığında varılan sonuç olumsuz yargı ve kanaatlere ulaşmaya elverişli bölümlerin masal dünyasında yer bulmaması gerektiği inancıdır. Sözü edilen hususlardan arındırılan masal metninin çok daha faydalı ve çok daha etkili bir hale dönüşebileceği düşünülmektedir.

2.8- BOYU BİR KARIŞ SAKALI ÜÇ KARIŞ (1962: 29)

2.8.1- Konu

Evlenecekleri kızın kim olduğunu belirlemek üzere, bir dağın tepesinde ok atan padişahın üç oğlundan üvey olan en küçük oğlanın başına gelen olaylar konu edilmektedir.

2.8.2- Asıl İleti

Çocukları arasında ayrım yapan ve başkalarına haksızlık eden bir kimsenin bu davranışı cezasız kalmaz.

2.8.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Geleneksel masal tarzına uygun bir zaman formeli ile başlayan metin, padişah ve oğullarının tanıtımı ile başlamaktadır. Giriş bölümünde yaşanan olayın amacı, sınama motifi kullanılarak padişahın üç oğlunun kiminle evleneceklerinin

belirlenmesidir. Padişahın büyük ve ortanca oğulları attıkları okla, görünürde mutluluğu ve zenginliği bulurlar. Üvey oğlan kısmetsizmiş gibi görünse de olay bu doğrultuda gelişmez. Aslında padişahın üvey çocuğu olan en küçük oğlanın attığı ok, aksiyonun hangi yönde gelişeceğinin habercisi niteliğindedir.

Geleneksel masalların olay örgüsünde, hanenin en küçük çocuğu olan kahraman aksiyona yön vermektedir. İncelenen masalda da bu fonksiyon, padişahın küçük oğluna yüklenmektedir. Evin en küçük kardeşi, masal aksiyonunda zekâyı ve aklı temsil etmesi bakımından önemlidir. Bunun yanı sıra, incelenen masaldaki küçük oğlan tipinin bir diğer özelliği de üvey olmasıdır. "Üvey evlat" motifi, aksiyonu önemli ölçüde etkileyen bir unsur niteliğindedir.

Padişahın küçük oğlunun attığı ok, gök otun dibindeki yeşil bir kurbağanın üstüne düşmüştür. Yeşil kurbağayı yanına alarak eve dönen kahraman, evlenmek niyetinde olmadığını lalasına açıklamaktadır. Bu durumdan da anlaşılacağı üzere olay örgüsünün düğüm bölümü, masal kahramanı ile yeşil kurbağa etrafında şekillenecektir. Düğüm bölümünde yaşanılan olaylar da bu yargıyı desteklemektedir.

Padişahın küçük oğlu, bir av dönüşü evde bazı değişiklikler olduğunu görür. Oda takımlarında ve yemeklerde meydana gelen değişikliklerin nedeni, kahraman tarafından anlaşılmamaktadır. Evin silinip süpürülmesi; sofrada kahvaltının hazır bulunması gibi birtakım gelişmelerin nedenini de çözemeyen kahraman, bu durumu düşünüp durmaktadır. Evde meydana gelen ve kahramanın kontrolü dışında gelişen olaylar, olay örgüsünün merak unsurunu oluşturmaktadır.

Merak uyandıran olayların çözümlenmesi ve bu olayların nedeninin açığa çıkması, masalın gelişme bölümünde tamamlanmaktadır. "Ava gidiyorum." diyerek evden ayrılan ve mutfak penceresinin altına saklanan masal kahramanı, yaşanan olayların kaynağına ulaşmaktadır: Kahramanın attığı ok bir kurbağanın üstüne düşmüştür. Bu kurbağanın en önemli özelliği güzel bir kıza dönüşebilmesidir. Güzel bir kıza dönüşen kurbağa evdeki değişmelerin kaynağını oluşturmaktadır.

Hayvan kılığına bürünebilen ve çeşitli işleri kolaylıkla halledebilen insan motifi, geleneksel masal motiflerinden biridir. İncelenen metindeki bu motif aksiyon boyunca etkinliğini göstermektedir. Lala kadın aracılığıyla evdeki kızın varlığı padişaha kadar ulaşmıştır. Kızın kurbağa donu küçük oğlan tarafından saklanmış ve bunun neticesinde kız, kurbağa şekline dönüşememiştir.

Kurbağa donunu giyemediği için insan görünümüyle padişahın karşısına çıkan kız ile küçük oğlan üç ayrı sınamaya tabi tutulmaktadır. Padişah ve vezirleri, küçük oğlanı yanlarına çağırırlar. Sınamaya tabi tutulacak olan kişi küçük oğlanın kendisidir; ancak evde çeşitli değişikleri yapabilen ve herkesi hayretler içerisinde bırakan kurbağa kız da dolaylı yoldan bu sınamaya tabi tutulan kimse olmuştur. Padişah ve vezirlerin istekleri yerine getirilmezse küçük oğlanın başı kesilecektir. Bu fikrin uygun bulunmasında oğlanın üvey oluşu etki etkilidir.

Kahramandan yapması istenilen istekler sırasıyla şunlardır: bir tabur askere yetecek büyüklükte bir kazan; bir tabur askeri içine alacak bir çadır ve son olarak "boyu bir karış sakalı üç karış" olarak nitelendirilen varlığın bulunup getirilmesidir.
Padişah ve vezirleri tarafından kahramandan istenen istenilenlerin ortak özellikleri şunlardır:
Üç istek de kahramanın yapamayacağı düşünülen isteklerdir.
Üç isteğe de ulaşabilmek için yardımcı olacak güç kurbağa kızdır.
Üç isteği de yerine getirmek için kullanılan yardımcı unsur kurbağa kızın yüzüğüdür.
Bu istekler yerine getirilmezse kahramanın başı kesilecektir.
Masalın düğüm noktalarının çözümlenmesi üç isteğinde yerine getirilmesiyle tamamlanmaktadır.

Masalın kötü tipleri olan padişah ile baş vezir, kurbağa kızın babası tarafından ortadan kaldırılmaktadır. Bu olayın ardından kurbağa kız ile evlenen küçük oğlan, ülkesine hakan seçilmektedir. Kardeşlerini de kendisine vezir olarak seçen hakan mutluluk içinde sürecek bir yaşama başlamaktadır. Böylelikle masalın temel düğümleri çözüme ulaşır.

2.8.4- Yer ve Zaman

"Boyu Bir Karış, Sakalı Üç Karış" masalı, "evvel zaman içinde ..." zaman formeli ile başlamaktadır. Olay örgüsünün başlangıç zamanı "günlerden bir gün ..." şeklinde bir zaman formeli ile yapılmaktadır.

Aksiyonun giriş bölümü, orta uzunlukta vaka zamanını kapsamaktadır. Küçük oğlanın, yeşil kurbağayı da alıp eve dönmesinden sonra iki günlük bir zaman dilimi geçmektedir. Bu iki gün zarfında kahraman, evdeki değişikliklere tanık olmakta ve buna bir anlam verememektedir. Padişah ile karısının, kurbağa kızı görmeleri; kızın güzelliğine hayran olmaları; kahvelerini içtikten sonra bayılmaları gibi olaylar kısa zaman diliminde yaşanmaktadır.

Masalda geçen zaman ifadeleri sırasıyla şunlardır: *"Evvel zaman içinde..." , "Günlerden bir gün ..." , "Bunları evlendirme zamanı geldi." , "Kırk gün kırk gece...", "Oğlan ertesi gün, sabahtan kalkıyor...", "Sabahtan kalkıyor, baksa ki...", "Bu sırada...", " ... Düşüne düşüne yatağa giriyor.", "Akşam olunca...", "O, eve gelmeden...", " ... gerisin geri dönüyor. Kapının önüne gelince...", "Biraz sonra...", "O ülkede kırk gün kaldıktan sonra oğlanın yurduna dönüyorlar."*

Olay örgüsünün temel mücadelesi masal kahramanının, babasının isteklerini yerine getirmek üzere verdiği mücadeledir. Padişah, üvey oğlundan sırasıyla üç ayrı istekte bulunmaktadır. Bu isteklerin yerine getirilmesi için verilen çaba, birbirine bağlı olarak gelişen zaman dilimlerinde tamamlanmaktadır. Padişahın üç oğlunun ok atmak üzere gittikleri yüksek tepe, motivasyonu sağlayan mekândır. Baş vezir ile Bey'in evleri diğer mekânlardandır. Padişahın büyük oğlu, baş vezirin kapısına; ortanca oğlu da Bey'in kapısına varmaktadır.

Olay örgüsünün temelini oluşturan yer, küçük oğlanın attığı okun düştüğü yerdir. Ok, gök bir otun dibindeki yeşil kurbağanın üzerine düşmüştür. Bu bakımdan masalın olay örgüsü, küçük oğlan ile kurbağa kız etrafında şekillenmektedir.

Masalın en önemli mekânlarından biri, padişahın küçük oğlunun odasıdır. Odada meydana gelen değişiklikler şu cümleler ile ifade edilmektedir: *"... Oğlanın odasındaki takımlar, halılar değme evde bulunmaz." "... Evin içinde yeni değişiklikler olmuş: Ev silinip süpürülmüş, sofrada kahvaltı hazır."* Evde meydana gelen değişikliğin nedenini öğrenmek isteyen kahramanın gizlendiği yer ise mutfak penceresinin altıdır.

Kurbağa kızın babası olan "Boyu Bir Karış'ın" yaşadığı ülke, diğer bir mekândır. Bu ülkede iki kahramanın düğünleri yapılmış; bu düğün "kırk gün kırk gece" zaman formeli ile sınırlandırılmıştır. "Boyu Bir Karış" tarafından cezalandırılan baş vezirin gönderildiği mekân Kafdağı'dır. "Kafdağı" masalların geleneksel mekân formellerinden biridir.

Olay örgüsünün düğüm noktalarının çözüme ulaşmasında en önemli yardımcı unsur, kurbağa kız ve onun babasıdır. Kurbağa kızın, kahramanı yönlendirdiği mekân, gök otun dibidir. Gök otun bulunduğu yer açık olarak betimlenmemektedir. Ancak bu mekânın en önemli özellikleri masal motivasyonunu sağlaması ve düğümlerin çözümlenmesine olanak yaratmasıdır.

2.8.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.8.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masalın olağanüstü kahramanlarının başında kurbağa kız gelmektedir. Masal kahramanının, gök otun dibinde bulduğu yeşil kurbağa, insana dönüşebilen bir varlıktır. Kurbağa donunu giyen kız, yeşil kurbağaya dönüşmekte; donunu çıkarttığı vakit de yeniden insan kılığına bürünmektedir. Kurbağa kızın görünüşü ile ilgili bilgiler içeren cümleler şunlardır: *"Elleri kınalı, gözleri sürmeli bir güzel. Beli ince, kaşları yay gibi, dünya güzeli bir kız."* Bu cümleler masal kahramanının güzelliğini ve endamını anlatan cümlelerdir.

Halk edebiyatında kullanılan güzellik nitelikleri, masal üslubuna da yansımaktadır. Kurbağa kızın fiziksel nitelikleri "beli ince, kaşları yay gibi" betimlemesiyle ifade

edilmektedir. Kurbağa kızın güzelliğinden başka özelliği de bulunmaktadır. Bu özelliklerin başında çalışkan olması ve birtakım nesneler üzerinde değişiklik yapabilmesi gelmektedir.

Kurbağa kızın babası olan "Boyu Bir Karış Sakalı Üç Karış", masalın diğer olağanüstü kahramanıdır. Metnin giriş bölümünde resmi bulunan varlık kısa boylu, uzun sakallı bir kimsedir. Masal aksiyonunun en önemli yardımcı unsurudur. Masaldaki kötü tipleri cezalandırmış olması onun bir diğer özelliğidir.

2.8.5.2- Yetişkinler

Masalın yetişkin tipleri: Padişah, padişahın üç oğlu, baş vezir, Bey, Lala kadın, padişahın hanımıdır.

Padişah ve padişah eşinin fiziki görünüşleri hakkında bilgi verilmemiştir. Padişahın eşi, oğulları arasında bir ayrım yapmazken, padişah üvey oğlunu ölümle tehdit edebilmektedir. Padişahın bu kararı verirken çevresindeki insanlardan etkilendiği görülmektedir. Bu konuda en çok etkilendiği kimse Baş vezirdir.

Padişahın üç erkek çocuğu vardır. Bu çocuklardan en küçüğü üveydir. Büyük oğlan, baş vezirin kızıyla; ortanca oğlan da bir Bey kızıyla evlenmektedir. Büyük ve ortanca oğlan, aksiyona işlevsel bir etkide bulunmamaktadır. Masalın çözüm bölümünde, ülkeye Hakan olan kardeşlerine vezirlik yapmakla görevlendirilmektedirler. Buradan çıkarılacak sonuç ise kardeşler arasında bir kargaşanın bulunmamasıdır.

Aksiyonun önemli tiplerinden biri lala kadındır. Lala, padişah çocuklarının eğitimi ve bakımı ile özel olarak ilgilenen kimsedir. Padişahın üç oğlunu yetiştiren lala kadın, küçük oğlanın yaşamında meydana gelen değişikliklerden haberdar olmaktadır. Bu değişimler, lala kadın aracılığıyla padişaha ulaştırılmaktadır. Bir bakıma, kahramanlar arasındaki haber alışverişini sağlayan kimsedir. Çocukların yetiştirilmesinden sorumlu olması ve bu çocukların evlilik çağında kimseler olması, lala kadının yaşlı bir tip olduğunu göstermektedir.

Masalın en önemli tipi, padişahın küçük oğludur. Üvey çocuk olduğu bilinmekte; ancak bu çocuğun geçmişine ait bilgi verilmemektedir. Olay örgüsüne yön veren bu tip, diğer kardeşlerinden farklı olarak henüz evlenmek düşüncesinde olmadığını belirtmektedir. Geleneksel masal tarzında aklı, zekâyı ve başarıyı temsil eden küçük kardeş tipi, incelenen metinde de aklın ve başarının temsilcisi konumundadır. Padişah babasının, kendisini ölümle tehdit etmesine içerlemiş olması onun duygusal bir kimse olduğunu da göstermektedir.

2.8.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Olay örgüsünde yer alan ve birtakım işlevsel etkileri bulunan varlıklar, masalın yardımcı unsurlarıdır. Padişahın oğullarının kiminle evleneceğini belirleyen unsur üç oktur. Büyük, ortanca ve küçük oğlanın sırayla attıkları oklar ayrı yerlere düşmekte; bunun neticesinde kahramanları bekleyen yaşam şekilleri de belirlenmektedir. Padişahın küçük oğlunun odasında bulunan ve kurbağa kız sayesinde değişen oda takımları, halılar yaşanan yeniliğin simgesidir.

Masalın en önemli yardımcı unsurları kurbağa donu, kazan ve çadırdır. Kurbağa donu, kurbağa kızın şekil değiştirmesini sağlamaktadır. Sınama motifinde kullanılan kazan ile çadır, kahramandan bulması istenen unsurlardır. Bir tabur askere yetecek ve bir tabur askeri içine alabilecek nitelikte olmaları, güçlükle taşınmaları, kazan ile çadırın niteliklerini belirlemektedir.

Tanıma işareti olarak kullanılan yüzük unsuru da, fonksiyonu bakımından dikkate değerdir. Kurbağa kıza ait olan bu yüzük, gök otun üzerine mühür gibi bastırılmaktadır. Padişahın eşine ikram edilen suyun bulunduğu altın bardak; padişahın bir yudum aldığı kahvenin bulunduğu fincan, diğer yardımcı unsurlardandır.

2.8.6- İletiler

2.8.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Başkalarına haksızlık eden bir kimsenin davranışı mutlaka cezalandırılır.
2- Padişahlık gibi önemli bir mevki sahibi olsa da ahlâki değerlerden uzaklaşan bir kimsenin davranışı yanlıştır.
3- Bir kimseyi yapamayacağı işleri yapmaya zorlamak yanlıştır.
4- Doğruluktan yana olan kişiler, hayatın olumlu yönleri ile karşılaşırlar.
5- Başı darda kalan kimse aklının da yardımı ile sıkıntılarından kurtulabilir.
6- Hayatın getirileri karşısında kazan taraf iyilikten yana olan; kaybeden tarafsa kötülükten yana olan kimsedir.

2.8.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Evlilik gibi önemli bir olaya, ok atmak gibi geçersiz bir yöntemle karar vermek olumsuz bir davranıştır.
2- Çocuğunu, başını kestirmekle tehdit eden bir babanın davranışı çocuk okuyucuyu olumsuz etkileyebilir.
3- Çocuklar arasında yapılan öz ve üvey ayrımı, okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilir.
4- Sıkıntıya düşen bir kimsenin, doğaüstü birtakım olaylar sayesinde bu sıkıntılardan kurtulabileceğini göstermek yanlıştır.
5- Bir kimseyi tanımadığı biriyle evlenmeye zorlamak; bunun için çeşitli sınama yöntemleri kullanmak olumsuz ileti barındıran bir davranıştır.

2.8.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.8.7.1- Masal Formelleri /Kalıp Sözü

2.8.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü:

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde...”

2.8.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli:

"Baksa ki..."

"Bir de ne görsün..."

"Ne görse beğenirsiniz?"

"Günlerden bir gün..."

"Biz gelelim küçük oğlana."

"Erler uğraşa dursun."

"Onlar gidedursun."

"İn misin cin misin?"

"Ne inim ne cinim."

"Ayın on dördü gibi bir kız."

2.8.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü:

"Bu metel burada bitiyor. Gökten üç elma düştü. Biri söyleyene, biri dinleyene, biri de yazana."

2.8.7.2- Masal Motifleri

Sınama Motifi: Padişah oğullarının attıkları ok nereye düşerse oğlanlar orada yaşayan ile evlenecektir.

Kaderin Değişmesi: Üç erkek kardeşin kaderi, attıkları okun yönünde değişim göstermektedir.

Şekil Değiştiren İnsanlar: Kurbağa donunu giyince yeşil bir kurbağaya dönüşen insan.

Olağanüstü Yardımcılar: Masal kahramanına yardım eden Boyu Bir Karış Sakalı Üç Karış.

İmtihanlar: Padişahın, küçük oğlundan yerine getirmesini istediği şartları vardır.

Cezalandırma: Padişah denizin orta yerine atılarak; vezir Kafdağı'na gönderilerek cezalandırılmaktadır.

Evlenme: Kurbağa kız ile padişahın küçük oğlu; baş vezirin kızı ile padişahın büyük oğlu; bir Bey'in kızı ile padişahın ortanca oğlu evlenmiştir.

2.8.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.8.8.1- Tekrarlanan Sözler

Padişahın büyük ve ortanca oğulları kiminle evleneceklerini babalarına açıklamakta, bunun üzerine padişah da oğulları için baş vezire ve Bey'e dünür gitmektedir. Bu olay söz tekrarları ile ifade edilmektedir: "Babama söyle, baş vezirin kızına dünür gitsin.", "Ben de beyin kızını isterim.", "Büyük oğlum için kızına dünürüm.", "Ortanca oğlanla da Bey'in kızının sözünü kesiyorlar."

Padişahın, küçük oğlundan çeşitli isteklerde bulunması şu cümleler ile ifade edilmektedir: "Bir tabur askere yetecek büyüklükte bir kazan istiyoruz. Bunu yaptırıp getirmezsen, başını kestireceğiz.", "Şimdi de bir tabur askeri içine alabilecek bir çadır istiyoruz.", "Şimdi de senden başka bir isteğimiz var: Boyu Bir Karış Sakalı Üç Karış bir adam bulup getireceksin. Yoksa kelleni kestireceğiz."

Kurbağa kızın, masal kahramanını teselli ettiği; ona çıkar yollar sunduğu cümleler şunlardır: "Tasan bu mu? Üzüntüye değmez.", "Böyle şeylere canını sıkma, git o otun dibine; yüzüğü bas.", "Üzülmeğe değmez, bundan kolay ne var? Şimdi yer, içer, keyfimize bakarız. Sonra gök otun dibine gidersin..."

2.8.8.2- Dua

Masalın dua niteliği taşıyan söz grubu "Tanrı bağışlasın." sözüdür. Allah uzun ömür, sağlık versin; Allah seni korusun manasındadır.

2.8.8.3- Deyimler

"Babama söyle, baş vezirin kızına dünür gitsin." (s.29)
dünür gitmek/ dünür düşmek: Bir kızı, evlenmek üzere başkası için istemek.

"... Bey'in kızının sözünü kesiyorlar." (s.30)
söz kesmek: Evlenmek üzere istenen kızın verildiğini kesin olarak belirlemek.

“Lala, küçük oğlanın ağzını ara.” (s.30)
ağzını aramak: Bir kimsenin konu hakkındaki düşüncelerini öğrenmek için onu konuşturmaya çalışmak.

“Dışarı çıkıyor, gözlerine inanamıyor.” (s.30)
gözlerine inanamamak: Gördüklerinin doğru olduğunu kabul edemeyecek kadar şaşırmak.

“Oğlan bu işe çok kafa yoruyor ya...” (s.30)
kafa yormak: Bir konu hakkında fazlaca düşünmek.

“Büyükle ortancayı ateşlere atmışız.” (s.31)
ateşe atmak: Çok tehlikeli bir durumla karşı karşıya bırakmak.

“Yalvarıp yakarmasına kulak asmaz.” (s.31)
kulak asmamak: İlgilenmemek; önem vermemek.

“Sorup öğrenmeye takatım kalmadı” (s.32)
takatı kalmamak: Çok yorulmak; perişan olmak.

“... bu fikri uygun bulurlar.” (s.32)
uygun bulmak: Düşüncelerine göre olduğu kanısına varmak.

“... küçük oğlana haber gönderirler.” (s.32)
haber göndermek: Haber ulaştırmak, bildirmek.

“Böyle şeylere canını sıkma.” (s.33)
canı sıkılmak: Bir olaya üzülmek

“Görenlerin parmağı ağzında kalır.” (s.34)
parmağı ağzında kalmak: Hayran olmak; çok şaşırmak.

“Eline koluna sağlık ya...” (s.34)
eline sağlık: Yapılan işe teşekkür etmek.

“... keyfimize bakarız.” (s.34)
keyfine bakmak: Yavaş yavaş, sindire sindire keyfince neşesine bakmak.

“Kızın seni istiyor, göresi gelmiş.” (s.34)
göresi gelmek: Uzun zamandır görmediği bir kimseyi görmek istemek.

“Dilleri tutulmuşçasına...” (s.35)
dili tutulmak: Gördükleri karşısında şaşkınlıktan konuşamaz hale gelmek.

“Bütün bu işler senin başının altından çıktı.” (s.35)
başının altından çıkmak: Sebep olmak; sorumlu tutulmak.

2.8.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Düşüne düşüne yatağına giriyor.”
“Oğlan sevincinden katıla katıla güler.”
“... bir bir anlatıyor.”

Yarı Anlamlı İkileme

“Zar zor onu da ayıltıp saraya bırakırlar.”

2.8.9- Özgün Unsurlar

“Boyu Bir Karış Sakalı Üç Karış” masalının özgün değer taşıyan kelime ve kelime gruplarının başında deyimler gelmektedir. Kahramanların yaşamına yön verecek olan ok atma olayı “surumuzu sınayalım” söz grubu ile ifade etmektedir. Sur, alın yazısı; uğur ve talih manasındadır.

Masal kahramanının kurbağa kız tarafından teselli edilmesi; kurbağa kızdan yardım alması "arkalanıp sevinmek" söz grubu ile padişahın korkusunun derecesi "depreme tutulmuşçasına" söz grubu ile ifade edilmektedir.

Masalların birçoğunda karşılaşılan bir özelliğe, "Boyu Bir Karış, Sakalı Üç Karış" masalında da rastlanmaktadır: Masaldan çıkarılabilecek birtakım iletiler, kahramanın ağzından okuyucuya iletilmektedir. Buna örnek olarak masalın sonuç bölümünde yer alan cümle gösterilebilir: "Kimselere haksızlık etmeyin; tüzelden ayrılmayın, halka kötülük edenlerin sonu padişahla vezirinki gibi olur."

2.8.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Sade ve anlaşılır bir dil kullanılarak derlenmiş olan metin, geleneksel masal yapısına uygun niteliktedir. Bu bakımdan okuyucunun anlama yetisine seslenebilmektedir. Karmaşık bir yapıdan uzak olması, olay örgüsünün tüm hatları ile kavranmasına ortam sağlanmaktadır.

Olay örgüsü boyunca atılan düğümlerin birbirine bağlı olarak çözümlenmesi, olay akışını bozmamaktadır. Bu bakımdan okuyucu, metnin düğüm ve çözüm noktaları arasında bağ kurulabilmekte ve olaylar arasındaki sıralamayı kavrayabilmektedir.

Metnin tamamında, merak unsurunun canlı tutulduğu görülmektedir. Masalcının "Ne görse beğenirsiniz?", " Baksa ki ..." şeklinde ifadelere yer vermesi, merak unsurunu olumlu olarak desteklemektedir.

Anlaşılır sözcüklerden kurulu olması ve duruma uygun deyimlerin kullanılması, metnin yapısı bakımından dikkate değer bir unsurdur. İnceleme alanında bulunan diğer masallara kıyasla, mekân betimlemelerine başvurulmadığı; canlı renklerin kullanılmadığı görülmektedir. Betimlemeler yerine kişi ve mekânlarda meydana gelen belli başlı değişimlere yer verilmekte; kişilerin ruhsal durumlarını niteleyici soyut sözcüklere değinilmektedir.

Masalda karşılaşılan kalıp kişilerden en önemlisi kahramanın kaderini değiştiren kurbağa kızdır. Geleneksel masallarda karşılaşılan kurbağa motifi, incelenen masalda

da bulunmaktadır. Yeşil kurbağa, kurbağa donunu giydiğinde kurbağaya; çıkardığında da insana dönüşmektedir. Şekil değiştirme, kahramana yardım etme; hayvanken güzel bir insan olma gibi kalıp olaylar tespit edilmiştir. Masal aksiyonunun diğer kalıp olayları ok atma merasimi; okun düştüğü yerde yaşayan kimse ile evlenme; sihirli bir gücün kahramana yardım etmesidir. Sözü edilen kalıp olaylar masal okuyucusunun düş dünyasında sıklıkla karşılaşabileceği türden olayladır. Bu durum çocuk okuyucunun mukayese yetisine seslenebilecek olumlu unsurlardan biridir.

İncelenen masal metni, iletileri bakımından üzerinde konuşmaya elverişli bir metindir. Doğruluktan yana olan kişiler, hayatın olumlu yönleri ile karşılaşır iletisi başta olmak üzere, masalın güncel değer taşıyan iletileri bulunmaktadır. Başı darda kalan kimsenin, aklını kullanarak sıkıntılarından arınması, okuyucunun gündelik yaşamında yer etmiş temel değerlerdendir. Aklın ve doğruluğun öne çıkarıldığı bir masal metni, okuyucunun zihninde olumlu izler bırakabilecektir.

Okunan metinden çeşitli kazanımlar elde edebilmek ve metin ile yaşam arasında bağ kurabilmek, anadilini geliştirmeye yönelik temel hedeflerdendir. İnceleme alanında bulunan masal metni, bu hedefi gerçekleştirmeye uygun bir metindir.

"Boyu Bir Karış, Sakalı Üç Karış" masalı, karmaşık bir yapıdan uzaktır. Bu sebepten okuyucu, dinlediği masalın içeriğini ve temel iletisini sözlü ve yazılı olarak kolaylıkla ifade edebilecek; olay örgüsünün yer ve zaman unsurlarını kavrayabilecek; kahramanları zihninde canlandırabilecektir. Bunun neticesinde çocuk okuyucunun, dinlediği metni özgün ifadeler ile tasarlama ve yorumlama becerisi gelişecektir. Dolayısıyla masal metninin okuyucunun ve dinleyicinin algılama ve yorumlama gücüne seslenebilecek türde bir metin olduğu söylenebilir.

2.9- BİR KARI BİR KOCA (1962: 41)

2.9.1- Konu

Bir bükte, odun keserken bulduğu çömlekten çıkan güzel kızı evine alan Oduncu Dede'nin değişen yaşamı konu edilmektedir.

2.9.2- Asıl İleti

Beklenmedik bir anda insanın hayatına giren birtakım unsurlar, yeni bir yaşamın habercisi olabilir. Ancak insanoğlu, atacağı adımın getirisini düşünerek hareket etmeyi bilmelidir.

2.9.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Masal *Oğuz Tansel* tarafından *1945–1946* yılları arasında *Amasya'nın Ziyere Köyü'nde Emine Uyaroğlu'ndan* dinlenmiştir (**Folklor Edebiyat**, C.9, S. 33, s. 162–166).

Olay örgüsünü, odunculuk yaparak ailesinin geçimini sağlayan ihtiyar adamın başından geçenler, şekillendirmektedir. Sıradan bir günde, sıra dışı bir olay ile karşılaşan oduncunun hayatı birden bire değişmektedir. Bir ağacın altında bulduğu içi sarı lira dolu çömleği, başkasına ait olma olasılığından dolayı almayan kahraman, bu davranışının mükâfatını görmektedir.

Masalın gelişme bölümünde, iki farklı tutumun karşılaştırılması da verilmektedir. İhtiyar oduncu, bükte bulduğu çömleği almamış ve onun bu davranışı karısı tarafından da onaylanmıştır. Ancak ihtiyar oduncuyu gözetleyen çoban, içi sarı lira dolu çömleği almıştır. Ertesi gün çömleğin bomboş olduğunu çoban, bu duruma bir anlam verememiştir. Çoban ile oduncunun bu tutumları, haksız kazanç elde etme ile dürüst olmanın karşılaştırmasını vermektedir.

Masal kahramanı ihtiyar oduncu, bükte bulduğu çömleğin içinden çıkan kızı da yanına alarak evine dönmüştür. Bu olay ile birlikte oduncu ve karısının hayatlarına birdenbire giren bu kız, onların yaşamını büyük ölçüde değiştirmektedir. Yemek bulunmayan sofraları türlü yemeklerle donatılacak; kahramanların yaşamları yeni bir konakta devam edecek ve fakir hayatları bütünüyle değişecektir. Bu değişimin temel unsuru çömlekten çıkan güzel kızdır. Kıza ait olan sihirli güç ise yüzükten çıkan Arap motifi ile desteklenmektedir.

Geleneksel masalların olay örgüsünde önemli bir yere sahip olan Arap motifi, incelenen masalda da yer almaktadır. Yüzüğün kaşını öpünce ortaya çıkan Arap; lambadan çıkan cin; yüzüğün başını ovalayınca ortaya çıkan dev motifleri, birer yardımcı unsur olarak olay örgüsünde yer almaktadır.

Oduncu ile karısının değişen yaşamları, ülkenin padişahının da kulağına gitmiştir. Bu değişimlerin ve yeniliklerin kaynağı olan güzel kızı elde etmek isteyen padişah, oduncuyu yanına çağırtmış ve düşüncesini ona açıklamıştır. Olay örgüsünün bu bölümünde aksiyona dâhil olan motif şart koyma motifidir. Padişahın teklifini kabul eden kız birtakım şartları olduğunu da ifade etmektedir. Sözü edilen şartlar: Konaktan konağa her biri ayrı dokunuşta, ayrı renkte halıların döşenmesi; bindallı giysilerin ve altın nalınların hazır edilmesi; konağa varınca padişahın yanında vezirlerinden başka kimsenin bulunmamasıdır. Kız, bunların yanı sıra padişahtan kırk günlük zaman istemektedir.

Merak unsuru ile beraber atılan düğüm, kırk birinci gün çözümlenmektedir: padişah, kızın tüm isteklerini yerine getirmiş; iki vezirinden başka kimseyi yanında bulundurmamıştır. Saraya varan kız, yüzüğünün kaşını öpmüş ve ortaya çıkan Arap'tan iki istekte bulunmuştur: Arap, kızın isteklerini yerine getirmek üzere önce vezirleri öldürmüş; sonra padişahı Kafdağı'na sürmüştür. Zalimlerden kurtulan halkın yeni hakanı Oduncu Dede olmuştur.

Olay örgüsünün ilk bölümü, Oduncu Dede'nin ülkeye hakan olması ile çözümlenmektedir. Bu noktadan sonra gelişen yeni olaylar, masalın ikinci bölümü olarak nitelendirilmektedir. İkinci bölümde fonksiyon gösteren tip, masalın giriş bölümünde aksiyona dâhil olan çobandır. İkinci bölümde yaşanan olaylar çoban ile çömlekten çıkan kız etrafında şekillenmektedir.

Çoban, günler önce kaybettiği şeyi almak üzere oduncunun konağına gelmiştir. Çobanın niyeti çömlekten çıkan kıza ulaşabilmektir. Kız, çobana varmayı kabul ettiğini; ancak bunun için anne ve babasından izin alması gerektiğini ifade etmiştir.

Masalın ikinci bölümünde, çömlekten çıkan kızın Anka Kuşu olduğu; kızın babasının da kuşlar ülkesinin hakanı olduğu anlaşılmaktadır. Bir ovanın ortasına yığılan otların ateşe verilmesi ve orada bulunanların *"Anka Kuşu yanıyor!"* diye bağırmaları ile çoban, Anka Kuşu'nun annesini yakalamayı başarmıştır. Ancak anne kuş, kızının bir çoban ile evlenmek isteğine razı gelmemiştir.

Annesinden onay alamayan kız, çobanı da yanına alarak babasının ülkesine varmıştır. Kızının bir çoban ile evlenmesine kuşlar hakanı da müsaade etmemiştir. Bunun üzerine kahramanlar, Anka Kuşu'nun hasta ablasının yanına ulaşmışlardır. Çoban sayesinde iyileşen abla, bu evliliğe destek vermiştir. Bu olayın ardından anne ile baba, kızlarının evliliğine bir şartla izin verebileceklerini açıklamışlardır: kız ile çoban, çocukları olana dek kuşlar ülkesinde yaşayacaklar; çocukları doğunca çoban, çocuğunu da alarak ülkeden uzaklaşacaktır. Masal kahramanlarının kuşlar ülkesinden ayrılarak Oduncu Dede'nin konağına ulaşmaları ile olay örgüsü çözümlenmektedir. Ülkenin hakanı olan Oduncu Dede'nin yeni veziri çoban olmuştur.

2.9.4- Yer ve Zaman

İncelenen masal "Zaman zaman içinde..." giriş formeli ile başlamaktadır. Masal kahramanının, gündelik işlerini tamamlamak üzere evden ayrılması ve bir büke ulaşması ile olay örgüsü başlamaktadır. Gün içinde yaşadıklarını, eve döndüğü vakit karısına anlatan kahraman, bir süre sonra uyuyakalmıştır. Böylelikle aksiyonda bir tam gün geride bırakılmıştır.

Ertesi gün de benzer olaylar yaşayan oduncu yine evine dönmekte ve olan biteni karısına anlatmaktadır. Masalın giriş bölümünden gelişme bölümüne kadar geçen süre iki gündür. Üçüncü gün ihtiyar oduncu, çömlekten çıkan kız ile karşılaşmakta ve kızı alıp evine götürmektedir. Çömlekten çıkan kızın, oduncu ile karısının hayatlarına girmesi ile aksiyon hızlanmaktadır.

Masalın birinci bölümü orta uzunlukta zaman dilimini kapsamaktadır. Bu bölümde, masal kahramanı bir çömlek bulmuş; çömlekten bir kız çıkmış ve bu kız, kahramanların hayatını bütünüyle değiştirmiştir. İkinci bölümde ise çoban tipi

etkinlik göstermektedir. Çömlekten çıkan kız ile çobanın başından geçenler; kızın anne ve babasını ikna etme çabaları; ikilinin evlenmeleri ve çocuk sahibi olmaları gibi olaylar da uzun zaman diliminde yaşanmıştır.

Olay örgüsü, uzun vaka zamanında tamamlanmaktadır. Masalın en önemli zaman dilimleri, içi sarı lira dolu çömleğin oduncu ile çoban tarafından görüldüğü ve çömlekten çıkan kızın kahramanların hayatlarını değiştirdiği zaman dilimleridir.

Masal kahramanının, padişahtan istediği kırk günlük müsaade süresi; yeni bir konağın yapımı için beklenen üç gün; kahramanın hamilelik sürecinde geçen dokuz ay, zamanda atlama tekniği kullanılarak geçilen zaman dilimleridir.

Aksiyonun başladığı mekân, oduncunun ağaç kesmek üzere gittiği büktür. Bük, ovada veya dere kıyısında çalı topluluğu ile örtülü bir alandır. Bu mekân, masalın en önemli mekânlarından biri olması bakımından dikkat çekicidir.

Masal kahramanlarının yaşadığı ev değişen mekân olması bakımından önemlidir. Bu köhne ev, bir konağa dönüşmekte ve görenleri hayretler içinde bırakmaktadır.

"Anka Kuşu yanıyor!" diye bağırılan ve ateş yakılan ova; padişahın sürüldüğü Kafdağı; kuşlar hakanının yaşadığı ülke ve konak; Anka Kuşu'nun ablasının hasta olarak bulunduğu pınar başı masalın diğer önemli mekânlarıdır.

2.9.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.9.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masalın en önemli olağan üstü tipi çömlekten çıkan kız ile kızın yüzüğünden çıkan Arap'tır. Arap tipi, geleneksel masalların ortak motiflerindendir. Sihirli bir güç ile sahibinin emrettiği şeyleri yerine getirebilen bir tip olma özelliği göstermektedir.

Masal kahramanın bir ağaç altında bulduğu çömlekten çıkan kızın özelliklerini anlatan cümleler şunlardır: *"Usulca kırmış küpü, içinden ayın on dördü gibi bir kız çıkmış.", "bir çömlek para oldum almadın; ertesi gün çoban aldı ya hava aldı..."*
Bu kızın bir diğer özelliği, asıl kimliğinin Anka Kuşu olmasıdır.

Anka Kuşu'nun annesi, babası ve ablası masalın diğer olağanüstü tipleridir. Anka Kuşu'nun annesi, baba tipine kıyasla daha inatçı ve kuralcı bir tiptir. Anka Kuşu'nun babası kuşlar ülkesinin hakanıdır. Sele gibi başı; fincan gibi gözleri vardır. Bu özelliği ve heybetinden dolayı, çevresindekiler korku salan bir tiptir. Abla tipinin en önemli özelliği ise masalın çözüme ulaşmasında etkili olmasıdır.

2.9.5.2- Yetişkinler

Oduncu Dede, oduncunun karısı ve komşuları; padişah ve vezirleri; çoban tipleri masalın yetişkin tipleridir. Bu tiplerin fiziksel özellikleri hakkında bilgi verilmemiştir. Kişilerin ruhsal portrelerine ilişkin detaylar, kahramanların göstermiş oldukları fonksiyonel etkiden anlaşılmaktadır.

Odunculuk yaparak ailesinin geçimini sağlayan kahraman, doğruluk ve dürüstlükten yana bir tavır takınmaktadır. Başkasına ait olduğunu düşündüğü mallara el sürmeyi ret eden; başkasının malına göz dikmeyen bir tiptir. Onun bu davranışları karşısı tarafından da onaylanmaktadır. Oduncu ile karısının bir anda değişen yaşamları, onların karakterinde bir değişiklik yapmamıştır. Yeni yaşamlarına ayak uyduran ikili, dirlik ve düzenlik içinde bir yaşam sürmüşlerdir. Oduncu ile karısının komşuları, işlevsel bir etki göstermemektedir. İhtiyacı olan bir kimseye yardım etmeleri ile olay örgüsünde yer almışlardır.

Masalın kötü tipleri padişah ve vezir olarak verilmiştir. Halk tarafından zalim olarak nitelendirilen padişah Kafdağına sürülmüş; vezirleri de öldürülmüştür. Masalın ikinci bölümünde etkinlik gösteren tip çobandır. Koyunlarını güderken yaşadığı olay ile aksiyona dâhil olmaktadır. Masalın giriş bölümünde gösterdiği tavır, oduncunun tavrından farklı olmuştur. Oduncu Dede ağacın dibinde bulduğu çömleği almazken; çoban bu çömleği almıştır. Ancak kısa bir süre sonra çoban boş çömlek ile

yüzleşmek zorunda kalmıştır. Çoban tipi masalın ikinci bölümünde bir amaç uğruna çaba veren tip olma özelliği göstermektedir. Çözüm bölümünde çobana verilen görev hakanın vezirliğidir.

2.9.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masalın en önemli yardımcı unsuru, kahramanlar tarafından bir ağacın dibinde bulunan çömlektir. Bu çömleğin içi önce sarı liralarla doludur. Sarı liralar, kahramanları sınamak için kullanılan unsur olma özelliği taşımaktadır. Daha sonra çömleğin içinden masal kahramanı genç kız çıkmaktadır. Ağaç dibinde bulunan çömlek, masalın motivasyon unsuru olması bakımından da önemli bir yere sahiptir.

Masal kahramanı olan güzel kıza ait yüzük, masalın diğer yardımcı unsurudur. Bu yüzüğün kaşı öpülünce ortaya çıkan Arap kendisinden istenilen her şeyi yapmaktadır. Kahramanların hayatlarında meydana gelen değişimlerin sembolü olan türlü yemekler; çeşit çeşit giysiler ve gösterişli bir konak, yardımcı unsur niteliği göstermektedir. Masal kahramanının, padişahtan istediği bin boyalı halılar, altın nalınlar da masalın yardımcı unsurlarındandır.

2.9.6- İletiler

2.9.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Doğruluk ve dürüstlük bir erdemdir. İnsanlar, erdemlilik gösterdiği vakit hayatın olumlu yönlerinden faydalanır.
2- Başkasına ait olan mallara göz koymak yanlış bir davranıştır.
3- Kime ait olduğu bilinmeyen birtakım malları sahiplenmemek gerekir.
4- Zorlama ve tehdit ile bir başkasının elindekini almaya çalışmak yanlıştır.
5- Birtakım konularda sıkıntı yaşayan; mağdur konumda olan kimselere yardım eli uzatmak gerekir.
6- Başkasına ait olduğunu bile bile sahiplenilen mallar, günü gelince kişinin elinden uçup gider.

2.9.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Bir kimseyi öldürmek; ona kötülük etmek gibi davranışlar çocuk okuyucu üzerinde olumsuz iz bırakabilir.
2- Beklenmedik bir anda değişen hayatlar; kişilere verilen mükâfatlar çocuğu tembelliğe yöneltebilir.
3- Olağanüstü bir şekilde, yaşamının değişeceğine inanan çocuk okuyucu, hayal dünyasına kendisini fazlasıyla kaptırabilir.
4- Ana baba gibi insana kan bağı ile bağlı kimselerin düşmanca gösterilmesi çocuk okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilir.

2.9.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.9.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.9.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü:

"Zaman zaman içinde, vaktin birinde..."

2.9.7.1.2 Geçiş Formeli / Kalıp Sözü:

"Günlerden bir gün..."
"Ağzını açıp baksa ki..."
"Oduncu gidedursun."
"Baksa ki koca bir küp."
"Öyle alımlıymış ki..."
"Az gitmişler uz gitmişler; dere tepe düz gitmişler."

2.9.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü:

"Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine."

2.9.7.2- Masal Motifleri

Ağaç Dibindeki Çömlek: Oduncu bir ağacın dibini eşmeye başlamış ve ağacın dibinde bir çömlek bulmuştur. Çömleğin içinde sarı liralar olduğunu görmüş; ancak bu paralara el sürmemiştir.

Küpün İçinden Çıkan Kız: Oduncu bir ağacın dibinde bulduğu küpü çıkarmak ister; ama gücü yetmez. Bunun üzerine oduncu küpü kırar; küpün içinden de güzel bir kız çıkar.
Olağanüstü Kahraman: Küpün içinden çıkan kızın olağanüstü özellikleri vardır.
Sınama Motifi: Oduncunun kızı, padişaha varmak için birtakım şartlar öne sürer.
Kırk Gün İzin İsteme: Oduncunun kızı, padişahtan kırk gün süre ister.
Anka Kuşu: Oduncunun bükte bulduğu kızın asıl kimliği Anka Kuşu'dur.
Mükâfat: Oduncu dede ülkeye padişah olurken çoban da vezir olur.

2.9.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.9.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masal kahramanının büke odun kesmeye gitmesi ve eve dönünce başından geçenleri karısına anlatması tekrar gruplarını oluşturmaktadır:
"Bir bükte odun keserken, baltasını vurduğu ağacın tın tın ettiğini duymuş..." , "Bir bükte odun kesiyordum. Bir ağacın dibinde, bir çömlek para buldum. Başkasının diye almadım...", "Baltasını vururken tın tın ses geliyor kulağına.", "İlk gömdüğü yerden çıkarıp başka bir büke gömmüş.", "O ağaç senin, bu ağaç benim derken tın tınları duymaya başlamış."

Çömlekten çıkan kız ile Arap arasında geçen konuşmalar da tekrar gruplarını oluşturmaktadır: *"Kızın parmağında bir yüzük varmış. Bildiğimiz yüzüklere benzemezmiş...", "Buyur güzelim.", "Soframızı kur; tatlısıyla, etlisiyle beş türlü yemek isterim...", "Üç güne dek senden bir konak isterim.", "Önce şu vezirleri öldür. Sonra padişahı Kafdağı'nın ardına götürüp atın...", "Bizi Oduncu Dede'nin konağına götür."*

2.9.8.2- Dua ve Beddualar

Bükte ağaç kesen oduncu, başına gelen olayları evine döndüğü vakit karısına anlatmaya başlamaktadır. Karısı, oduncuya şu cevabı vermektedir: *"Hayır ola, anlat bakalım."* Bir işin hayırlı olmasını dilemek; bu işin sonunun olumlu ve güzel

olmasını dilemektir. Çok yoksul ve perişan bir duruma geleme anlamı taşıyan beddua *"Sürüm sürüm sürünsün."*dür.

2.9.8.3- Deyimler

"Başkasının parasına el süremem." (s.37)
el sürmemek: Dokunmamak.

"Bugün başıma bir iş geldi sorma." (s.37)
başına iş gelmek: Bir kimsenin beklenmedik bir olay ile karşılaşma durumu.

"Hayır ola, anlat bakalım." (s.37)
hayır ola: Bu işin sonu iyi ve güzel olsun.

"Oduncu gözden kaybolunca..." (s.38)
gözden kaybolmak: Bir anda ortalıktan kaybolmak; görünmez hal almak.

"Ertesi gün ormanın yolunu tutmuş." (s.38)
yol tutmak: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

"... evin yolunu tutmuş." (s.38)
yol tutmak: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

"... deyip iş bitirmemiş." (s.39)
iş bitirmek: Bir kimsenin zor durumda olduğunu bilerek ona yardım etmemek.

"Evine dönen kadın, oduncuya boynunu bükmüş." (s.39)
boynunu bükmek: Kimsesiz, üzgün, acınacak ve yardım bekler durumda olmak.

"Komşudan da eli boş dönmüş." (s.39)
eli boş dönmek: Amacına ulaşamadan geri dönmek.

“Baş üstüne.” (s.39)
baş üstüne: Emredilen şeyin yapılacağını bildiren saygı sözü.

“Gözle kaş arasında...” (s.39)
kaşla göz arasında: Çok kısa bir zaman içinde.

“Oduncuyla karısı gözlerine inanamamışlar.” (s.39)
gözlerine inanamamak: Gördüklerinin doğru olduğunu kabul edemeyecek kadar şaşırmak

“... görenlerin gözleri kamaşmış.” (s.39)
gözleri kamaşmak: Keskin ışık karşısında, gözün bir süre göremez duruma gelmesi.

“Dille anlatılmaz diye ortalığa yaymışlar.” (s.39)
dille anlatılmaz: Çok güzel ve şaşırtıcı olma hali.

“Bu sözler padişahın kulağına gitmiş.” (s.40)
kulağına gitmek: Bir sözü başkalarından duymak.

“... gönlünü edebilirsem getireyim.” (s.40)
gönlünü etmek: Bir kimsenin gücenikliğini gidermek. Kişinin istemediği bir durumu uygun davranışlarla olumlu yola çevirmek. Krş.”Gönül yapmak. Gönlü olmak (Razı olmak).

“Görenlerin gözleri kalırmış.” (s.40)
gözü (gözleri) kalmak: İsteyip de elde edemediği şeye karşı isteğini sürdürmek.

“Orada sürüm sürüm sürünsün.” (s.41)
sürüm sürüm sürünmek: Çok yoksul ve perişan hale düşmek

“Bu işe çok akıl yordum.” (s.41)
akıl yormak: Bir konu üzerinde çok düşünmek.

“O zaman anamın gönlünü yapmaya çalışırız.” (s.41)
gönlünü yapmak: Bir kimsenin gücenikliğini gidermek. Kişinin istemediği bir durumu uygun davranışlarla olumlu yola çevirmek. Krş.”Gönül yapmak. Gönlü olmak (Razı olmak).

“Görenlerin ödü yarılırmış.” (s.42)
ödü yarılmak: Çok korkmak.

“... çobanın üzerine yürümüş.” (42)
üzerine yürümek: Karşısındakini korkutup sindirmek için saldırır biçimde davranmak.

“Anasıyla babasından yüz bulamayınca...” (s.42)
yüz bulamamak: Yakınlık ve ilgi görememek.

“Epeyce yol aldıktan sonra...” (s.42)
yol almak: Bir yere ulaşmak için belli bir yol izlemek, bir süre yol gitmek.

“... kız yüklü olmuş.” (s.43)
yüklü olmak: Hamile kalmak.

“... bir oğlan çocuğu dünyaya getirmiş.” (s.43)
dünyaya getirmek: Doğum yapmak; doğurmak.

“Göz açıp yumana dek...” (s.43)
göz açıp yumana dek: Çok kısa bir sürede.

2.9.8.4- İkilemeler

İki Sözcüğü De Anlamlı Olan İkileme

“Evine dönüp gelmiş; yiyecek içecek yok.”
“İçi dayalı döşeli olacak.”

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Zaman zaman içinde..."

"Ses gelen ağacın dibini eşmiş eşmiş."

"... halıların üstünden yürümüş salına salına."

"Orada sürüm sürüm sürünsün."

"Gide gide..."

"... dere tepe düz gitmişler."

"Elini kolunu sağ sağ budarım."

Yansıma Addan Türemiş İkileme

"... tın tın ettiğini duymuş."

"Kuşlar gürül gürül ateşin çevresinde toplanmış."

"Sular gürül gürül çağlar, kuşlar cıvıl cıvıl ötermiş."

2.9.9- Özgün Unsurlar

Masalcı Oğuz TANSEL, birçok masalında olduğu gibi " Bir Karı, Bir Koca" masalında da temel iletileri cümle şeklinde vermektedir: *" Bu para benim değil.", " Başkasının parasına el süremem", " Başkasının diye almadım."* Masalın temel iletileri kahramanın ağzından verilmektedir.

Masalda tespit edilen bazı kelime grupları da özgün değer taşımaktadır. Oduncu başından geçenleri karısına anlatmakta; bunun üzerine karısı: *"Üç ola, hiç ola."* söz grubunu kullanmaktadır. Kahramanın ilk iki şansını yitirmiş olduğu; ancak üçüncü şansı elinden kaçırmaması gerektiği ifade edilmektedir.

Masal kahramanı yiyecek bir şeyler istemek üzere komşularına gitmiştir. Komşunun verdiği yanıt: *" Ekmeğimizin ardını, önünü yedik."* olmuştur. "Ekmeğin ardını önünü yemek" söz grubu özgün nitelik taşımaktadır.

Korku uyandırmak anlamına gelen *"ödü yarılmak"* söz grubu; bir kimsenin adını kullanılarak yemin etmek anlamına gelen *"kızının başı için"* söz grupları da özgün niteliktedir.

2.9.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Masal metni, birbirine bağlı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm oduncu, oduncunun karısı, padişah ve çömlekten çıkan kızın etrafında şekillenmektedir. İkinci bölüm, kız ile çoban arasındaki münasebetten oluşmaktadır. 166 temel cümleden oluşan metin, ortalama 15–20 dakikalık bir sürede okunabilmektedir. Cümle sayısı ve okuma süresi bakımından ilköğretim çağı öğrencilerinin seviyesine uygun bir metindir.

Açık, anlaşılır ve sade bir dille kaleme alınmış olan masal, hitap ettiği kitleye (9–15 yaş arası) uygun niteliktedir. Kısa ve basit yapılı cümlelerden kurulmuş olması; anlamı bilinmeyen kelime gruplarına fazlaca yer verilmemiş olması gibi özellikler, masalın dikkat çeken nitelikleridir.

Betimlemelere yer verilmesi; yansıma adların kullanılmış olması (tın tın; cıvıl cıvıl), okuyucunun ilgisini çekebilecek unsurlardır. "*Baltasını vurduğu ağacın tın tın ettiğini duymuş.", "... her biri ayrı dokunuşta, ayrı boyada olsun. Sırtıma bindallı giysiler, ayağıma altın nalinler göndersin.", "Çayırlık, çimenlik bir ülkeye ulaşmışlar. Sular gürül gürül çağlar; kuşlar cıvıl cıvıl ötermiş."* cümleleri okuyucunun ilgisini uyandıracak nitelikte ifadelerdir.

Masalın en önemli kalıp tipi Arap'tır. Geleneksel masal tarzında, olay örgüsünde etkinlik gösteren bir tiptir. Sihirli bir güce sahiptir ve sahibinin emirleri doğrultusunda etkinlik göstermektedir. Beklenmedik bir anda kahramanın karşısına çıkan ve onun hayatını değiştiren kız tipi de kalıp kişilerdendir. Güzelliği ve becerisi ile herkesi kendine hayran bırakan tip, olağanüstü özelliklere de sahiptir. Masal kahramanının çeşitli özellikleri somut unsurlarla dışa vurulmaktadır. Dolayısıyla somutlaştırma yolunu kavrayan çocuk, okuduğu masalın kahramanlarını özümseyebilir ve çıkarımlar yapabilir.

Masalın kötü tiplerinin öldürülmesi, Kafdağı'na sürülmesi; iyililerin mükâfatlandırılması ve ülkeye hakan yapılması gibi olaylar kalıp olaylar da masal okuyucusunun mukayese gücüne seslenebilecek olaylardır. Farklı masallarda

karşılaştığı benzer hadiseleri karşılaştırabilen okuyucu için masal tadı derinleşmektedir.

Olay örgüsünde yer alan unsurlar, okuyucunun günlük hayatında karşılaşabileceği nitelikte unsurlardır. Beklenmedik bir anda kişinin karşısına fırsatlar çıkabilir; bu fırsatlar kişinin hayatını değiştirebilir. Ancak bu durumun çocuk okuyucu tarafından yanlış anlaşılması, çocuğun hayal dünyasında derin etkiler bırakabilir. Öyle ki çocuk okuyucu, tasavvur ettiklerini gerçek hayatta bulmaya çalışabilir. Gerçek ile hayalin çatışması; hayalinde yer eden öğelerin gerçek hayatta bulunmaması okuyucunun zihninde olumsuz tesirler doğurabilir.

Metin, okuyucunun dikkatini çekebilecek formeller ile desteklenmektedir. Bu formelleri kullanabilen okuyucunun ifade etme ve yorumlama yeteneği de gelişebilmektedir. "Baksa ki...", "Ne görsün..." şeklindeki anlatım tarzları, merak unsuru canlı tutan ifade şekilleridir. Masal metninin temel amacı, hitap ettiği kitle üzerinde olumlu değişimler yapabilmektir. Olumsuz iletilerin etkilerden kaçınmak üzere, çocuk okuyucuya masalın barındırdığı tüm unsurların açıklaması yapılmalıdır. Bir kimseyi öldürmenin yanlış bir davranış olduğu; ana ve babanın insana en yakın kimseler olduğu, okuyucuya iletiler ile verilmektedir. Bu duruma ters düşen unsurlar masalda mevcut ise bu durumun açıklaması yapılmalıdır.

Eleştirel bakış açısını geliştirmeye yönelik fonksiyonlar şunlardır: Beklenmedik bir anda karşılaşılan olaylara nasıl bir tavrın geliştirmesi gerektiği; ihtiyacı olan kimselere hangi koşullarda yardım edilmesi gerektiği; bir amaç uğruna mücadele etmenin gerekliliğidir. Masaldan çıkarılması mümkün iletiler, üzerinde düşünmeye; olay örgüsü ile günlük yaşam arasında kurmaya yönelik iletilerdir.

2.10- HOTLU KIZ (1962: 52)

2.10.1- Konu

Aynı evde yaşayan iki elti ile onların kız çocuklarının başından geçen olaylar konu alınmıştır.

2.10.2- Asıl İleti

İnsanlar kararlarının, tutum ve davranışlarının sonuçlarını düşünmeli ve buna göre hareket etmelidir. Kıskançlık insanın başına felaketler getirebilir.

2.10.3- Metnin İçerik Çözümlemesi

"Hotlu Kız" masalı, *Oğuz Tansel* tarafından *1945–1946* yılları arasında *Amasya'nın Ziyere Köyü'nde Emine Uyaroğlu'ndan* dinlenmiştir (**Folklor Edebiyat**, C.9, S. 33, s. 162–166).

Olay örgüsü, iki elti ile bunların çocukları etrafında şekillenir. Geleneksel masal tarzının özelliklerinden olan birtakım fonksiyonlar, incelenen masalda da yer almaktadır. Büyük ile küçük arasındaki çatışma, eltiler arasındaki ilişki ile kendini göstermektedir. Büyük elti, küçük eltiyi kıskanır ve bu kıskançlık olay örgüsünün temel düğümlerini oluşturur.

Küçük eltinin hamile kalması ve çocuğunu bir hamamda dünyaya getirmesinin ardından büyük elti de hamile kalır. İki kahramanın da doğum yaptıkları mekân ortaktır. Doğumdan sonra gelişen olaylar farklılık gösterir. Bu farklılık iyi ile kötünün; hoşgörü ile anlayışsızlığın; güzellik ile çirkinliğin çatışmasını ortaya çıkarır.

Küçük eltinin insancıl ve olumlu tavrı; karşısındakine duyduğu saygı ve korku, bebeğine verilen armağanlar ile sonuçlanır. Büyük eltinin kıskanç tavrı ise olağanüstü güçler (Hamam erenleri) tarafından cezalandırılır. Büyük eltinin bir anne olarak bebeğini önde tutması doğal karşılanması gereken bir durumdur. Büyük eltinin cezalandırılmasını gerektiren tavır onun bebeğini önde tutması değil; kıskançlık yapmasıdır.

Hamam erenleri olarak nitelendirilen ve olağanüstü bir şekilde, bir anda ortaya çıkan üç kadın, küçük eltinin bebeğine üç ayrı duada bulunurlar. Aynı varlıklar büyük eltinin bebeğine ise beddua ederler. Birbiriyle karşıtlık gösteren cümleler şunlardır:

"Çimdiğin sular altın olsun. / Bu bebeğin yattığı yer diken olsun."

"Bastığı yerlerde çayır çimen bitsin. / Bastığı yerler çamur olsun."

"Güldükçe dudaklarından güller açılıp saçılsın. / Alnının ortasında bir hot bitsin."

Dua ile beddua niteliği taşıyan dilekler olay örgüsü boyunca aksiyona yön veriri. Küçük eltinin kızının çimdiği sular altın olur; kızın bastığı yerlerde çayır çimen biter; kız güldükçe dudaklarından güller açılıp saçılır. Büyük eltinin kızının yattığı yer diken olup kendine batar; kızın bastığı yerler çamur olur; anlının ortasında bir et beni biter. Bu durumdan çıkarılacak sonuç şudur: Annesinin davranışının cezasını bir bebeğe yüklemek; bebeğini önde tuttuğu için bir anneyi ve savunmasız bir bebeği cezalandırmak yanlış bir davranıştır. Annenin kıskançlığının sonuçlarını bebeğe ödetmek doğru bir yaklaşım değildir. Büyük eltinin bebeği, hayatı boyunca kendisine verilen kusurlar ile yaşamak zorunda bırakılmıştır. Kızların on beş yaşına gelmeleri ve hayatlarına yön vermeleri ile anneleri arasındaki çatışma iki kız çocuğuna yüklenir. Bu noktada kahramanlara yüklenen fonksiyonlar yön değiştirmektedir.

Bir Beyoğlu'nun, küçük eltinin kızını beğenmesi ile olay örgüsü yeni bir yön kazanır. Kısa bir süre sonra küçük elti vefat eder. Hotlu Kız ile annesinin, küçük eltinin kızına oyun etmeleri ile aksiyon devam eder. Kısa bir süreliğine Hotlu Kız'a farklı bir yol; küçük eltinin kızına da farklı bir yol çizilir.

Hotlu Kız ile bu kızın annesinin kurdukları tuzak sonucu iki gözünü de kaybeden kahramanın yardımına iki güvercin koşar. Güvercinler, çaresiz durumda olan kıza yardım edebilmek için bulundukları yere tereklerini bırakırlar. Güvercinlerden birinin bıraktığı terek kızın sağ gözünü; diğerinin bıraktığı terek ise kızın sol gözünü açacaktır. Kuşların dilinden anlayan kız, güvercinlerin konuştuklarını duyar ve çınarın çevresinde kuşların bıraktığı terekleri aramaya başlar. Bu sırada oradan geçen yaşlı bir kadın, çaresiz kıza yardım eder ve kızın gözleri açılır. Ancak suya batırıldıktan sonra kızın gözüne sürülmesi gereken tereklerin yönleri karıştırılır. Sağ göze sol terek; sol göze de sağ terek sürülünce kız şaşı olur. Bu olay verildikten sonra geçiş formeli kullanılarak Hotlu Kız'ın yaşadıklarına dönülür: "Biz gelelim Hotlu Kız'a..."

Beyoğlu, kendisine oynanan oyunu çok geçmeden sezinler ve olan biteni annesine anlatır. Asıl gelini (küçük eltinin kızını) bulmak için yola çıkan Beyoğlu, kızı olan evlere birer at bırakır. Yolu küçük eltinin kızı ile yaşlı kadının yaşadığı yere düşer ve Beyoğlu bir at da onlara bırakır.

Kızın gezdiği yerde biten çayır çimenle beslenen at çok geçmeden büyür ve yerinde duramaz bir hal alır. At, kendisini yetiştiren kızdan başkasını da yanına sokmaz. At, masalın önemli bir yardımcı unsurudur. Geleneksel masal tarzında yiğitliğin ve gücün sembolüdür. Bunun yanı sıra at, sahibi zor durumda kalınca onu kurtaran, sahibi için yas tutan, birtakım zorlu engelleri aşabilen bir hayvandır. İncelenen masalda kahramanların yollarını kesiştiren unsur at olmuştur. Beyoğlu, bu at sayesinde, aradığı kişiyi bulmaya yönelik ipuçları yakalamıştır; kız ise bu at sayesinde Beyoğlu'nu tanımıştır.

Sonuca doğru ilerlerken çözülmesi gereken bir düğüm noktası bulunmaktadır: Atı yetiştiren kız, Beyoğlu'nun aradığı kıza çok benzemektedir; ancak bu kızın gözleri kusurludur. Olay örgüsünün merak öğelerinden biri bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Kılık değiştirme motifi ile masalın düğüm noktaları sırasıyla çözüme ulaşır; ancak kızın gözündeki şaşılık düzelmemiştir. Masal kahramanı, Keloğlan kılığına girerek Beyoğlu'nun konağına ulaşır. Konakta bulunanlara başından geçenleri anlattıktan sonra eski haline döner. Bütün gerçeklerin açığa çıkarılmasının ardından Hot Kız ile annesi cezalandırılır ve masal sona erer.

2.10.4- Yer ve Zaman

"Zaman zaman içinde..." formeli ile başlayan masal, aynı evde yaşayan eltilerden küçüğünün hamile kalması ve günü ayı dolunca hamama gitmesi ile gelişmektedir.

Küçük elti, çocuğunu hamamda dünyaya getirir ve eve döner. Bir gün sonra bebeği yıkamak için hazırlık yapılır. Çocuğu bir leğene tutarlar ve çocuğun başından dökülen suların altın olduğunu; güldükçe ağzından güller döküldüğünü görürler. Bunu kıskanan büyük elti de hamile kalır. Dokuz aylık bir zaman dilimi atlanır ve

büyük elti de çocuğunu dünyaya getirir. Ancak büyük eltinin bebeği bir türlü uyumaz. Bebeğin kundağı açan kahramanlar, çocuğun alnında yumurta büyüklüğünde bir ur bittiğini görürler.

"Aylar yılları kovalar." zaman formeli ile zamanda atlama yapılır. Çocuklar on dört on beş yaşında birer genç kız olurlar. Beyoğlu ile küçük eltinin kızının düğün hazırlıklarına başlanır. Bu sırada küçük elti ölür. Kadının ölümünün ardından iki ay geçer ve küçük eltinin kızı ile Beyoğlu'nun düğünleri yapılır.

Gelini alıp evine dönen Beyoğlu, Hotlu Kız'ın kendi karısı olmadığını anlar. Başına gelenleri annesine anlatan Beyoğlu, gerçek gelini aramak üzere yola çıkar. Beyoğlu'nun yola çıkması ile olay örgüsünün çözüme ulaşması arasında orta uzunlukta bir zaman dilimi yaşanır.

Masalın zaman ifade eden söz grupları şunlardır: "Günler aylar geçer.", "Bir ata biner, düşer yola Beyoğlu.", "Evine varır. Derdinden yemez içmez olur. Sararıp solar.", "Doktorların biri gelip biri gider.", "İhtiyar kadının kızı çarşıya çıkar.", "Onunla esenleşip Beyoğlu'nun kentine doğru yola çıkar."
Olay örgüsü, uzun vaka zamanında tamamlanmaktadır.

Masalın en önemli mekânı hamamdır. Masalın motivasyon unsurunu ortaya çıkartan ve olay örgüsünün gelişmeye başladığı mekân olması bakımından dikkat çekicidir.

Masal kahramanlarından Beyoğlu ile küçük eltinin kızının karşılaştığı yer pınar başıdır. Beyoğlu bu mekâna atını sulamak üzere gelmiş ve küçük eltinin kızını görmüştür. Beyoğlu ile düğünlerinin yapılmasından sonra yola çıkan gelinin yanında Hotlu Kız ile Hotlu Kız'ın annesi de bulunmaktadır. Hotlu Kız ile annesinin tuzağına düşerek gözlerini kaybeden kız, bir çınar dibinde ağlamaya başlar. Bu çınar dibi ile yaşlı ninenin, kızı götürdüğü çoban çeşmesi masalın önemli mekânlarıdır.

Hotlu Kız, gelin arabası ile Beyoğlu'nun konağına ulaşır. Kızı, gelin odasında misafir ederler. Kızın bastığı halıların tümü çamur olur. Bir süre sonra gelin odasına

gelen Beyoğlu, bu kızın pınar başında gördüğü kız olmadığını anlar. Beyoğlu'nun konağı ile konaktaki gelin odası, masalın çözüme ulaşmasında etkili olan mekânlardır.

Küçük eltinin kızı ile ninenin yaşadığı evin nitelikleri sınırlı olarak verilmiştir. Bu evin en önemli özelliği bir bahçeye sahip olmasıdır. Kahramanlar bu bahçede Beyoğlu'nun verdiği atı yetiştirirler. Kızın bastığı yerlerde biten çayır çimenle beslenen at kısa sürede gelişir. Atın yetiştiği bahçe, kahramanların yollarını kesiştiren mekân olması bakımından da dikkat çekicidir.

2.10.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.10.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masalın olağanüstü varlıkları hamam erenleridir. Birden bire ortaya çıkan bu kadınların nereden ve nasıl geldikleri bilinmemektedir. Hamam erenleri üç kişidir ve üçü de kadındır. Olağanüstü bir şekilde ortaya çıkmalarının yanı sıra cinsiyetleri de bellidir. Hamam erenlerin sayısı, geleneksel masal motiflerinde önemli yere sahip olan üç sayısı ile ifade edilir.

Motivasyon unsuru, hamam erenlerinin anne adaylarına sordukları soru ile sağlanır. Kadınların verdiği cevaplar neticesinde olay örgüsü şekillenir. Küçük eltinin bebeği için her biri ayrı bir duada bulunur; büyük eltinin bebeği içinse her biri ayrı bir bedduada bulunurlar. Hamam erenlerinin dua ve beddualeri neticesinde aksiyon şekillenir.

2.10.5.2- Yetişkinler

Aynı evde yaşayan iki elti, eltilerin kızları; Beyoğlu, ihtiyar kadın masalın işlevsellik gösteren yetişkin tipleridir. Beyoğlu'nun annesi; ülke halkı; çocukları görmeye gelen insanlar işlevsel etki göstermeyen tiplerdir.

İki erkek kardeşin eşlerinin birinin diğerine göre akrabalık derecesi "elti" kelimesi ile ifade edilmektedir. Eltilerin fiziksel nitelikleri verilmemiştir. Büyük elti kıskanç, oyun kuran ve düzenci bir tiptir. Küçük elti ile büyük elti arasında ruhsal farklılık olay örgüsünün başından itibaren hissettirilmektedir.

Fiziksel nitelikleri en belirgin olan tipler Hotlu Kız ile küçük eltinin kızıdır. Aralarında yaklaşık bir yaş vardır ve bu iki kız birbirlerinin amca çocuklarıdır. Ancak kızların babaları olay örgüsünde yer almamaktadır.

Küçük eltinin kızının belirgin özellikleri: Yıkandığı suların altın olması; güldükçe dudaklarından güller dökülmesi; bastığı yerlerde çayır çimen bitmesidir. Bu özellikler hamam erenleri tarafından kıza verilmiştir. Olay akışının ilerleyen bölümünde kız şaşı olur. Bu kızın bir diğer özelliği de kuşdili biliyor olmasıdır. Bu sayede kendisine yardıma gelen güvercinlerin söylediklerini anlayabilmiştir.

Büyük eltinin kızının belirgin özellikleri: Alnının ortasında yumurta büyüklüğünde bir ur olması; yattığı yerde diken bitmesi ve bastığı yerlerin çamur olmasıdır. Bu özellik de hamam erenleri tarafından verilmiştir. Annesi ile birlikte küçük eltinin kızına tuzak kurmaları, Hotlu Kız'ın da düzenci ve kıskanç bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Çocukların doğumu ile başlayan olay örgüsü, onların yetişkin birer birey olmaları ile gelişmektedir.

Beyoğlu, masalın tek erkek kahramanıdır. İnceleme alanında bulunan birçok masalda olduğu "Hotlu Kız" masalında da bu erkek kahramanın dikkat çeken özelliği bir beyin oğlu oluşudur. Beyoğlu tipinin geleneksel özellikleri: İyi bir ailenin çocuğu olması, istediği kız ile evlenebilmesi; hastalandığı vakit ülkenin tüm doktorlarına ulaşabilmesi ve bir konakta yaşamasıdır. Bunların yanı sıra masal kahramanı amacına ulaşabilmek için çeşitli zorlukları göze alabilen bir tiptir.

Masalın en yaşlı tipi ninedir. Nine, bir çınar dibinde ağlar vaziyette bulduğu kahramana yardım eli uzatan ve onu evine alan bir tiptir. Yardımsever ve iyi niyetli olması, masal kahramanın en önemli özelliğidir.

2.10.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Aksiyonun şekillenmesine katkıda bulunan diğer unsurlar bu başlık altında incelenmektedir. Bu unsurların başında masalın kötü tipleri tarafından hazırlanan bir bohça tuzlu hamursuz gelmektedir. Hotlu Kız ile annesi tarafından hazırlanan bu hamur, yol boyunca küçük eltinin kızına yedirilmiştir. Tuzlu olması nedeniyle çok susayan kız, diğer kahramanların oyununa gelmiştir.

Gözlerini kaybeden kahramanın yardımına koşan güvercinler ile bu güvercinlerin bıraktığı terekler, masalın diğer yardımcı unsurlarıdır. Kuşların kendi aralarında yaptığı konuşma, masal kahramanı tarafından anlaşılmış; ancak tereklerin yönü değiştirilince kız şehlâ bakışlı olmuştur.

Masalın önemli motiflerinden biri Beyoğlu tarafından kahramana verilen attır. At, geleneksel masalların ortak motiflerinden biridir. Gerçek karısını arayan Beyoğlu, kızı olan her eve bir at bırakmıştır. Küçük eltinin kızı ile yaşlı kadına verilen at kısa zamanda gelişmiştir. Günler sonra, dağıttığı atları toplamaya çıkan Beyoğlu, eli boş bir halde ninenin evine varmıştır. Kızın bastığı yerlerde biten çayır ile beslenen at, Beyoğlu'nu çok şaşırtmıştır. At, kahramanların ortak bir noktada buluşmasını sağlayan unsur olması bakımından dikkate değer niteliktedir.

İncelenen masalın diğer yardımcı unsuru, masal kahramanın kılık değiştirme sırasında kullandığı kuzu işkembesidir. Kuzu işkembesini temizledikten sonra başına geçiren kız, Keloğlan kılığına bürünmüştür. Beyoğlu'nun konağına Keloğlan kılığında varan kız, olan biteni anlattıktan sonra başındaki işkembeyi çıkartmıştır. Gerçeklerin açığa kavuşması ile masal sona ermiştir.

2.10.6- İletiler

2.10.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- İnsan karar vermeden önce iyi düşünmeli ve ona göre karar vermelidir.
2- Kıskançlık, kötü bir huydur.
3- Başkalarına karşı geliştirilen tavır ve davranışların sonuçları düşünülmelidir.

4- Düşünmeden atılan her adımın cezası çekilir.
5- İnsanların aciz yönlerini kullanarak onları zor duruma düşürmek; tehdit ve şantaj yolu ile insanları köşeye sıkıştırmak yanlış bir davranıştır.
6- Yardıma ihtiyacı olan bir kimsenin yardımına koşmak gerekir.
7- İçinden çıkılması zor durumlarda insan, türlü engelleri göze almalı ve çıkar yol bulmak için uğraşmalıdır.
8- Kötü ve kıskanç insanlar, bu davranışlarının yanlış olduğunu er ya da geç anlar.

2.10.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Akrabalar arasındaki kıskançlık; akrabaların birbirlerine tuzak kurmaları gibi durumlar çocuk okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilecek durumlardır.
2- Çocuklara hitap eden bir masal metninde karşısındakine şantaj yapan; akrabasına tuzak kuran tiplerin verilmesi doğru değildir.
3- Çaresiz bir kimseyi yalvartmak, onun gözlerini oymak gibi ifade şekilleri masalın hitap ettiği kitleye uygun olmayan ifade biçimleridir.
4- Masalda, annesinin davranışından ötürü ömrü boyunca üzerinden silinmeyecek izler taşımak zorunda bırakılan bebek kahraman, çocuk okuyucunun olumsuz düşüncelere kapılmasına; ana ve babasına taraflı bir gözle bakmasına neden olabilir.
5- Anne ve babasının davranışından ötürü kendisinin de cezalandırılacağını düşünen çocuk okuyucu, içinden çıkılması zor sorunlarla karşı karşıya bırakılabilir.
6- Bir annenin, çocuğunu sevmesinden daha doğal bir durum yoktur. Ancak masal kahramanı; "Sizi neyleyeyim, çocuğumu çok seviyorum." yanıtını verdiği için zor durumda bırakılmıştır. Bu durum, çocuk okuyucunun anlam veremeyeceği bir durumdur.
7- Hot (et beni) çocuğun dünyasını incitici çirkin bir unsurdur. Bu açıdan masal, çocuğun ruh dünyasına uygun değildir.

2.10.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.10.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.10.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü:

"Evvel zaman içinde, vaktin birinde..."

2.10.7.1.2- Geçiş Formeli / Kalıp Sözü:

"Baksa ki..."

"Bir de ne görsün!"

"Sevinç içinde bebeğini büyütmekte olsun..."

"Aylar haftalar geçer."

"Aylar yılları kovalar."

"Az giderler uz giderler..."

"Gelin arabası gidedursun..."

"İn misin, cin misin?"

"Ne inim, ne cinim."

"Biz gelelim Hotlu Kız'a."

"Bunlar bu düğümü çözedursun..."

"Yeğin at mı istersiniz, keskin kılıç mı?"

"Keskin kılıç düşman boynuna..."

2.10.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü:

"Onların dilekleri oldu. Gökten üç elma düştü. Biri söyleyene, biri dinleyene, biri de Ülkün'e.[*]"

2.10.7.2- Masal Motifleri

Hain Akraba: Eltisini kıskanan ve bu kıskançlık ile eltisinin kızına tuzak kuran kadın.

Yardımcı Hayvan Motifi: At ile güvercinler, kahramanlara yardım eden hayvanlardır.

[*] Ülkün TANSEL, masalcı Oğuz TANSEL'in kızıdır. Oğuz TANSEL, 'Yedi Devler' masal kitabının başında kitabını ithaf ettiği çocuklarının adını vermektedir: Ülkün, Ç. Barçan, Aysıt TANSEL.

Aldatma ve Hile: Büyük elti ile Hotlu Kız, tuzlu hamursuzları yedirdikleri kahramana tuzak kurarlar.

Cezalandırma: Hamam erenleri tarafından cezalandırılan bebek; masalın sonunda Beyoğlu tarafından cezalandırılan kahramanlar.

Evlenme: Beyoğlu ile küçük eltinin kızı evlenir.

2.10.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.10.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masal kahramanlarının başlarından geçen olayları çevresindekilere anlatmaları tekrar gruplarını doğurmaktadır: "Büyük elti; hiçbir şey yapmadığını, doğum sırasında hamamda yanına üç kadının geldiğini, doğuma yardım ettiklerini..."

"At, çayırların bir yanını yer, öbür yanı büyür. Ayakları üstünde duramayan at, olur bir aygır.", "At yalbırt yalbırt olmuş.",

"Yelesine yapışmak kimin haddine.", "Aman Keloğlan, hele sen başla anlatmaya...", "Keloğlan başlar metele: Vaktin birinde iki elti varmış..." Keloğlan kılığına bürünen kahramanın, başından geçenleri anlattığı bölüm masalın özeti niteliğindedir.

"Korkma kızım şimdi kurtulursun.", "Korkma yavrum, tez kurtulursun."

"Bebeği mi çok seviyorsun bizi mi ?", "Çocuğu mu çok seviyorsun bizi mi?" cümleleri tekrarlanan sözlerdendir.

Birbiri ardına doğum yapan iki eltinin yaşadıkları tekrar grupları ile ifade edilir. Ortak yönler taşıyan olayların, benzer cümleler ile verildiği tespit edilmiştir.

2.10.8.2- Dua ve Beddualar

Bebeğini dünyaya getiren anneye, komşuları tarafından söylenen ve iyi niyet anlamı taşıyan cümle "Güle güle büyüt." dür.

Dua niteliği taşıyan diğer sözler şunlardır:

"Çimdiğin sular altın olsun."

"Bastığı yerlerde çayır çimen bitsin."

"Güldükçe dudaklarından güller açılıp saçılsın."

Beddua niteliği taşıyan sözler şunlardır:

“Alnının ortasında bir hot bitsin.”
“Bu bebeğin yattığı yer diken olsun.”
“Bastığı yerler çamur olsun.”
Bu sözler hamam erenleri tarafından söylenen sözlerdir. Dualar ile beddualaların tümü gerçekleşmiştir.

2.10.8.3- Deyimler

“Geçmiş olsun, güle güle büyüt.” (s.45)
güle güle büyüt: İyi günlerde ve sağlıklı olarak büyüt.

“Anadır, gördüklerinden yüreği yanar.” (s.46)
yüreği yanmak: Büyük üzüntü içinde olmak.

“... diye dert yanar.” (s.46)
dert yanmak: Bir kimseye sıkıntısını anlatmak.

“Küçük elti gördüklerine şaşıp kalır.” (s.46)
şaşıp kalmak: Çok şaşırmak.

[A] “Başa gelen başta kalmaz.” (s.46)
başa gelen başta kalmaz: Elde olmayan nedenlerle yaşanan kötü olaylar geçer.

“Anası kalkıp dünürlüğe gider.” (s.47)
dünürlüğe gitmek: Bir kimsenin kızını istemek üzere ziyaretine gitmek.

“Ölenle ölünmez.” (s.47)
ölenle ölünmez: Ölen bir kimsenin ardından uzunca bir süre yas tutmak onu geriye getirmez anlamındadır.

“İçerisine bir ateş düşer.” (s.47)
içine ateş düşmek: Yüreği yanmak. Çok büyük bir acı içinde olmak.

"... der ya içi kavruluyor." (s.47)
içi kavrulmak: Çok acı çekmek. Çok susamak.

"Kızımın gününü göreceğim." (s.47)
gün görmek: İyi ve mutlu günlerini görüp sevinç ve mutluluk duymak.

"Derdinden sararıp solar." (s.49)
derdinden sararıp solmak: Derdinden dolayı çok sıkıntı çekmek; hasta olmak.

"Önüne geleni kapar, ardına geleni teper." (s.49)
önüne geleni kapar, ardına geleni teper: Etrafındakilere devamlı saldırır. Etrafındakileri devamlı incitir.

"Dille anlatılacak gibi değil." (s.50)
dille anlatılacak gibi olmamak: Şaşkınlık yaratmak; anlatılacak gibi olmamak.

"Gem almaz, yular tutmaz." (s.50)
gem almaz, yular tutmaz: Hırçın ve söz dinlemez olmak.

"... bindirip bunları yola vurur." (s.50)
yola vurmak: Bir yere varmak üzere yola çıkarmak.

"Bir kolayını bulup..." (s.51)
kolayını bulmak: İçinde bulunulan durumdan kurtulmak için kolay bir yol bulmak.

"Beyoğlu'nun etrafında dönüp dururlar." (s.51)
etrafında dönüp durmak: Bir kimseyle çok ilgilenmek; onun isteklerini yerine getirmek için çaba harcamak.

"Beyoğlu'nun gözüne ilişir." (s.51)
gözüne ilişmek: Fark etmek; dikkatini çekmek.

“Hotlu Kız’la anasını bir evtik alır.” (s.51)
evtik almak: Korku ve telaşa kapılmak.

“... alı alına moru moruna karışır.” (s.51)
alı alına moru moruna karışmak: Heyecan dolu olmak; utancından yüzü kızarmak.

“Böylece kötüler kıskançlıklarının cezasını bulur.” (s.52)
cezasını bulmak. Yaptığı kötülükten dolayı ceza görmek.

2.10.8.4- İkilemeler

İki Sözcüğü De Anlamlı Olan İkileme

“Bastığı yerlerde çayır çimen bitsin.”

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Geçmiş olsun, güle güle büyüt.”
“... su kağış kağış altın olur.”
“... top top güller dökülür.”
“... koşa koşa küçük gelinin yanına gider.”
“Yalağına damla damla akan bir çoban oluğu...”
“Kara kara düşünmektense...”
“... alı alına, moru moruna karışır.”

Yansıma Addan Türemiş İkileme

“At yalbırt yalbırt yanar olmuş.”

2.10.9- Özgün Unsurlar

Başa gelen olayların, içine düşülen zor durumların bir çıkar yolu vardır anlamına gelen “Başa gelen başta kalmaz.” deyimi;
Selamlaşmak ve sevgi anlamını taşıyan “esenleşmek” sözü;

“Anası kızı bir olup üstünden gelinliklerini soyarlar, bezeklerini alırlar.” cümlesinde geçen takı ve değerli eşya anlamına gelen “bezek” kelimesi;
“Hotlu Kız’ın anası oğlanı kandırmaya çalışır ya ağmanları ortada.” cümlesinde geçen ve suç, kabahat, özür anlamına gelen “ağman” kelimesi;
Şüpheleri artmak anlamına gelen “küşümü artmak” söz grubu;
Korku ve telaşa kapılma anlamına gelen “..bir evtik alır. ” cümlesi özgün değer taşıyan unsurlardır.

Masalın kalıp kişileri Beyoğlu ile hamam erenleridir. Beyoğlu tipi geleneksel masal tipi ile ortaklık göstermektedir. Masal kahramanına tuzak kurarak onu zor duruma düşürme, masalların kalıp olaylarındandır. Zor durumda kalan kişinin yardımına koşma, sevdiği kıza ulaşabilmek için yola düşme ve bu uğurda çeşitli tehlikeleri göze alma; üzüntüden sararıp solma masalların kalıp olayları arasındadır.

Masal kahramanı ninenin olay örgüsüne katılması şu şekilde olmuştur: Yaşlı kadın madımak toplarken çınar dibinde ağlayan kız ile karşılaşır ve kızın yardımına gider. Kadının topladığı bitki özellikle Orta Anadolu’da ilkbahar aylarında yetişen madımak bitkisidir. Madımak yeşil renkli olup, çayırlık alanda yetişmektedir. Masalın derlendiği bölge ile paralellik gösteren bir bitki olması ve olay akışında yer alması bakımından dikkate değerdir.

2.10.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Olay örgüsü iki elti ve bu eltilerin kız çocukları üzerine kurulmuştur. Olay akışı basit yapıdadır. İç içe geçmiş olay örgüsünden kurulu olmaması, metnin kavranmasında olumlu bir etkendir. Masal 230 temel cümleden oluşmaktadır. Ortalama 20–25 dakika da okunabilmektedir. Cümle yapısı ve okuma süresi bakımından hitap ettiği kitleye uygun nitelikte bir metindir.

Formeller ile sağlanan merak unsurları, okuyucunun dikkatini çekebilmektedir. “Baksa ki...”, “Ne görsün?” formelleri, masalcının sıklıkla kullandığı formellerdir.

Birleşik fiiller ile yapılan zaman ve mekân atlamaları, olay akışının düzenini bozmamaktadır. Betimleme ve tasvirlere ağırlık verilmeyen bir metindir.

Masal kahramanları tarafından edilen dua ve beddualarda kullanılan kelimeler dikkat çekicidir. Kelimeler arası anlam ilişkisi ve ses uyumları birtakım özellikler göstermektedir. Örneğin, duada kullanılan "altın, gül, çayır çimen" kelimeleri okuyucunun zihninde umutlu ve aydınlık bir tablo çizerken; bedduada kullanılan "diken, çamur, hot" kelimeleri karamsar ve soğuk bir izlenim bırakmaktadır. Altın ile çamur arasında; gül ile diken arasında kurulan tezat dikkate değer iki unsurdur.

Kahramanın içinde bulunduğu durumun zorluğu anlamca birbirine yakın deyimler ile sunulmaktadır: "İçi kavrulmak, içine ateş düşmek, susuzluktan yanmak, ciğeri yanmak" söz grupları, kahramanın acısını, susuzluğunu ve çaresizliğini ifade etmektedir. Kahramanın çaresizliği; "Su verin nolur!" cümlesindeki yakarma ifadesi ile pekiştirilmektedir.

Dağ, taş; kurtlar, kuşlar; ağlamak, çınar kelimelerinde kullanılan kalın sesler, kahramanın korkusunu ve içine düştüğü zor durumu özetler niteliktedir. Kelimeler arası anlam ilişkisi ve ses benzerlikleri, bir yandan okuyucunun ilgisini uyandırmakta öte yandan masal üslubunun özelliklerini yansıtmaktadır.

Kahramanın doğum yaptıkları hamam, yaşadıkları konak ve evlerin ayrıntılı betimlemeleri yapılmamıştır. Kahramanların başlarından geçen olayları çevresindekilere anlatmaları, söz tekrarlarını doğurmaktadır. Bu durumlar masalın aksayan yönleri olarak değerlendirilebilir.

"Hotlu Kız" masalı, insan davranışlarını sorgulayıcı nitelikte bir metin özelliği göstermektedir. Bu bakımından kişinin eleştirel bakış açısını; konuşma ve yazma yetilerini geliştirici niteliktedir. İnsanın tutum ve davranışları ile kararları, kendi sorumluluğu altında gelişen unsurlardır. Bu tutum ve davranışların kişiye kazandırdıkları ile kişiden götürdükleri, okuyucunun günlük hayatında verdiği kararlar ile doğrudan ilişkilidir.

Masal kahramanlarının bir olay karşısında geliştirdikleri tavır, olay örgüsünü doğrudan ilgilendirmekle beraber okuyucunun beklentileri ile de örtüşmektedir. Kendisini kahramanın yerine koyan okuyucu, masaldan aldığı öğretiler ile kendi yaşamını mukayese edebilmekte ve çıkardığı sonuçları sorgulayabilmektedir.

Benzer bir durumla karşılaştığında nasıl bir tavır geliştireceğini planlayan okuyucu, masal kahramanının tavrı ile kendi tasarılarını karşılaştırabilecektir. Bahsi geçen tüm bu hususlar, doğrudan doğruya okuyucunun eleştirel düşünme yetisine ve anlatma becerisine seslenmektedir.

Anlatımı geliştirme konusunda en önemli etkenlerden biri okunan metnin gündelik yaşam ile bağlantısıdır. Elti, elti çocukları gibi akrabalık ilişkileri; bir kimsenin arkasından çevrilen oyunlar; insanların birbirlerini zor durumlara düşürdükleri anlar; evlilik, ölüm gibi durumların tümü gerçek yaşamın içinde bulunan olay ve olgulardır. Dolayısıyla masal kahramanlarının yaşadıkları olaylar, okuyucunun benzerleri ile karşılaşması muhtemel olaylardır.

Okuyucu masaldan edindiği izlenimler ile kendi tecrübelerini ortak bir noktada birleştirebilir; analizlerini çevresindekilere ifade edebilir. Yazılı ve sözlü ifadeler, kişinin anlatım becerisi ile ilişkili unsurlardır.

İncelenen masal metninin çocuk okuyucuya kazandıracağı söz ve sözcük gruplarını şunlardır: “hot (ur), göbek taşı, terek, şehlâ, ağman, evtik, metel, küşümü artmak, gem almaz yular tutmaz, hamam erenleri, içi kavrulmak, gün görmek.” Metinde geçen ve okuyucunun ilgisini çeken kelime ve kelime grupları, söz dağarcığına kazandırılan unsurlardır. İfade etme becerisinin temel elamanları olan sözcükler, ilgi ve merak uyandırıcı metinler aracılığı ile kişinin zihninde yer edebilir. Bu bakımından incelenen masal, anlatma becerisini geliştirmeye yönelik bir metindir.

	Konu	Asıl İleti	Ana Kahraman	Yardımcı Güçler	Karşıt Güçler	Özgün Mekânlar	Özgün Kelimeler
Yedi Devler	Babasını kaybetmesinin acısını yaşayan masal kahramanın başından geçenler konu edilmektedir.	Dış dünyadan gelecek birtakım tehlikelerin kaynağı, zamanında yerine getirilmemiş sözlerdir. İnsan, tutamayacağı sözler vermemelidir.	Büyük oğlan	Balık Kız, baba ve anne tipi, derviş.	Yedi Devler, Cinler Padişahı, Cin azmanı.	Yedi devlerin konağı, konağın kırkıncı odası; Ziyere Köyü'ndeki Çilingir Dağı	Esenleşmek, bitecik, bi'yol, boynunu kösmek.
Bitlice Karının Kızı	Bitlice Karı'nın kızının başından geçenler konu edilmektedir.	Bir kimsenin arkasından çeşitli planlar kurarak onu zor duruma düşürmek, cezasız kalmayacak bir davranıştır. Kötülükler asla cezasız kalmaz.	Bitlice Karının kızı.	Bitlice Karı, Beyoğlu, bahçıvan.	Beyoğlu'nun kız kardeşleri, komşu kızı.	Servi ağacının bulunduğu pınar başı, Beyoğlu'nun bahçesi, hamam.	Kızan, yerik
Boyu Bir Karış Sakalı Üç Karış	Padişahın üç oğlundan üvey olan en küçük oğlanın başına gelen olaylar konu edilmektedir.	Çocukları arasında ayrım yapan ve başkalarına haksızlık eden bir kimsenin bu davranışı cezasız kalmaz.	Boyu Bir Karış	Yeşil kurbağa (kurbağa kız), Padişahın küçük (üvey) oğlu. lala kadın.	Padişah ve baş vezir.	Kafdağı	'Surunu sınamak, arkalanıp sevinmek'.
Bir Karı Bir Koca	Oduncu Dede'nin beklenmedik bir anda değişen yaşamı konu edilmektedir.	Beklenmedik bir anda insanın hayatına giren birtakım unsurlar, yeni bir yaşamın habercisi olabilir.	Çömlekten çıkan esrarengiz kız (Anka Kuşu).	İhtiyar oduncu, oduncunun karısı, çoban, Arap.	Padişah ve vezirler.	Kafdağı, odun kesilen bük, saray.	Bezemek, ödü yarılmak
Hotlu Kız	Aynı evde yaşayan iki elti ile çocuklarının başından geçen olaylar konu alınmıştır.	İnsanlar kararlarının, tutum ve davranışlarının sonuçlarını düşünmeli ve buna göre hareket etmelidir. Kıskançlık insanın başına felaketler getirebilir.	Hotlu Kız	Küçük elti, Hamam erenleri, Beyoğlu, nine tipi.	Büyük elti, Hotlu kız.	Hamam, Beyoğlu'nun konağı, pınar başı.	Yalbırt, metel, küşüm, evtik, bezek, ağman, hot, esenleşmek.

Tablo 2

2.11- CEVAHİR YUMURTASI (1963: 7)

2.11.1- Konu

Eşine sadık kalmayan bir anne, iki erkek çocuğunun farklı yaşamlara doğru yol almasına neden olur. Kardeşlerin başından geçen olayların ve yolları ayrılan iki kardeşin yeniden birbirlerine kavuşması konu edilmektedir.

2.11.2- Asıl İleti

Yapılan hatalar, tercih edilen yanlış yollar insan hayatında dönüşü olmayan izler bırakır.

2.11.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Masal iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler birbirine bağlı olaylar etrafında şekillenmektedir. Masalın ikinci bölümüne yön veren olaylar, serim bölümünün kurgusuna bağlı olarak gelişmektedir.

Odunculuk yaparak geçimlerini sağlayan bir karı kocanın gündelik hayatlarından alınan kesit ile masal başlamaktadır. Dağa odun toplamaya giden aile reisi, kara meşeli bükte bir ağaca eşeğini bağlayıp iş görmektedir. Günlerden bir gün yine aynı büke varan adam, odunları eşeğin semerine yükleyeceği vakit semerde bir yumurta olduğunu görür. Evine dönen adam, yumurtayı hanımına verir ve hanımından bu yumurtayı pişirmesini ister. Kadın yumurtayı pişirme gereği görmez. Ertesi gün de aynı olay tekrarlanır. Tuz almak üzere evden ayrılan adam yumurtaları da yanına alır ve bir sarrafın dükkânına gider. Yumurta, masalın en önemli merak unsurudur. Nereden geldiği bilinmeyen bu yumurtaların, olay örgüsüne nasıl bir etki yapacağı okuyucunun merakının artmasına neden olur. Yumurtaların taşıdığı değerin ortaya çıkması ile merak unsuru yerini bekleyişe bırakır.

Sarrafçılık yapan adam, yumurtaların karşılığında oduncuya altın verir. Bunun yanı sıra, yumurtaları yumurtlayan kuşu bulup getirmesi konusunda oduncuyu tembihler. Oduncu ile karısı, bu kadar değerli bir kuşu başkasına vermektense yumurtalarını her gün satıp ağırlığınca altın kazanmayı tercih eder. Ancak bu durum sarrafın pek

hoşuna gitmez. Olay örgüsü bu noktadan sonra yeni bir yöne doğru gelişir. Sarrafın planı, bir ailenin dağılmasına neden olacaktır: Oduncunun karısı ile sarraf arasında gizli bir yakınlaşma başlar. Kadının kendisine bağlandığını anlayan sarraf her gün uğradığı eve üç gün gelmez. Bu duruma çok üzülen kadın, sarrafı kırmamak için onun her isteğini yerine getirmeye hazırdır. Oduncunun evde olmayışını fırsat bilen adam, kadından kuşu kesmesini ve tüylerinden gayrı her yanını kızartmasını ister. Bunun üzerine kuşu temizleyen ve kızartan kadın kentten gelecek olan sarrafı beklemeye başlar. Beklemekten canı sıkılan kadın, komşusuna gider. Kadının evden ayrılması ile masalın başlangıcından bu yana sözü edilmeyen iki erkek çocuk, oduncunun oğulları, sokakta oynamaktan yorulup evlerine dönerler. Ocağın kenarında duran kızarmış kuşun kendileri için yapılmış olduğunu düşünürler. Oğlanlardan biri kuşun yüreğini, diğeri de ciğerini yer. Bu olay ile beraber masalın ikici bölümü başlar. Düğüm ve çözüm bölümleri, iki kardeş etrafından şekillenir.

Oğlanların babaannesi kapıda, gelini ile sarrafın, yürek ile ciğeri yiyen çocukları döverek kusturmak istediklerini işitir ve torunlarını korumak için onları evden uzaklaştırır. Evden ayrılma motifi ile aksiyon başka bir tarafa doğru yön alır.

Masal kurgusunun şekillenmesinde, serim bölümünde yaşanan olaylar etkilidir. İki erkek kardeşin evden ayrılması ile aksiyon yeni bir boyut kazanır. İkinci bölümde yaşanan olaylar iki erkek kardeşin başından geçenlerden oluşur. Kardeşleri birbirinden ayıran talihleri, onların iki farklı yaşama atılmalarına neden olur. Kuşun yüreğini yiyen oğlan yıkandıkça yere dökülen suların altın olduğunu; kuşun ciğerini yiyen oğlansa yıkandıkça yere dökülen suların gümüş olduğunu fark eder. Kuşun yüreğini yiyen kardeş, yaşlı bir kadının yanına sığınır. Bir süre sonra, dünya güzeli diye nitelendirilen bir kızın peşine düşer. Dünya güzeli olan kız, oğlanın yaşadıklarını öğrenir ve bir yolunu bulup oğlanı kusturur. Oğlan kusunca yere düşen yüreği yutar. Üç peri kızının sözünü dinleyen oğlan, dünya güzeline bir ak goncayı koklatır. Ak goncayı koklayan kız, eşek olur. Eşek kusunca oğlan yere düşen yüreği yeniden yutar. Eşeği de yanına alan oğlan çalışmak üzere başka bir yerin yolunu tutar.

Kuşun ciğerini yutan büyük kardeş ise kısa sürede bir çiftlik sahibi olur ve ekim işleri ile uğraşır. Günlerden bir gün oğlanın karşısına bir derviş çıkar. Oğlanın başına büyük yıkımların geleceğini; bu sıkıntıları gençlikte mi yaşlılıkta mı istediğini sorar. Oğlan, genç iken bu sıkıntıların üstesinden gelebileceğini söyler. Dervişin söyledikleri doğru olur. Oğlan, malını, mülkünü, hayvanlarını kaybeder. Karısını ve çocuklarını alıp başka bir şehrin yolunu tutan adamın karısı bir kervancı tarafından kaçırılır. İkinci bölümde yaşanan olaylar iki erkek kardeşin karşılaştıkları sıkıntılardan oluşur. Çözüm bölümünde, yolları ayrılan kardeşlerin bir araya gelmeleri ve mutluluğa kavuşmaları anlatılır. İki kardeş için düzenlenen düğün töreni masalın sonunu oluşturur.

2.11.4- Yer ve Zaman

Masal mekânlarından ilki oduncu adamın her gün gittiği ve ağaç kestiği büktür. Açık mekân özelliği gösteren bu yer oduncunun günlük işlerini görmek üzere gündelik gittiği yerdir.

Oduncu ve ailesinin yaşadığı ev, masalın diğer mekânıdır. Bu mekân, aksiyonu başlatan olayların yaşandığı yerdir. Aile içine giren ve bir yuvanın parçalanmasına neden olan sarraf, bazı günler bu eve gelmektedir. Evin dikkat çeken bölümü mutfaktır. Evin hanımı, sarrafın isteği üzerine kuşu bu mutfakta kızartmış; sokaktan eve dönen çocuklar ilk olarak mutfağa gitmişlerdir. Ocağın yanında duran kızarmış kuşun kendileri için pişirilmiş olduğunu düşünen oğlanlardan biri kuşun ciğerini, diğeri de yüreğini yer. Bu olayın ardından masalın ikinci bölümü başlar ve aksiyon iki erkek kardeşe döner.

İkinci bölümde mekân sayısı artar. Kardeşlerin yolu Suluca taraflarında ayrılır. "Suluca" özel isim olarak kullanılan masal mekânıdır. Masalın derlendiği bölgeye (Amasya'ya) en yakın Suluca Köyü, Kastamonu'nun Tosya İlçesine bağlı bir yerleşim yeridir.

Fırtına nedeniyle iki kardeş birbirinden farklı yönlere doğru yol alır. Kardeşlerden biri bir ırmak kıyısına varır. Burada bir süre konaklayan kahraman, başka bir kente

ulaşır ve kentte yaşayan yaşlı kadının konuğu olur. Yaşlı kadının yaşadığı yer; dünya güzeli olarak nitelendirilen kızın konağı; diğer kardeşin kurduğu çiftlik; malını mülkünü kaybeden kardeşin bekçilik yaptığı köy ikinci bölümün mekânlarındandır. Bu mekânların nitelikleri hakkında detaylı bilgi verilmemiştir. İki kardeşin yollarının kesişmesine yardımcı olması bakımından önemli bir yere sahip olan mekân, kentlerden birine hakan olan kardeşin yaptırdığı handır. Hakan, bu hanı kaybettiği eşini bulabilmek için yaptırmıştır Bu han bir konaklama yeridir. Yolları ayrı düşen insanların yolarının kesiştiği mekân olması bakımından dikkat çekicidir.

Uzun vaka zamanında tamamlanan olay örgüsü çeşitli kesitlerden oluşan ve belirli zaman aralıkları ile bir araya gelmiş olaylardan oluşmaktadır. Olay örgüsü oduncu tarafından bükte bulunan yumurtanın değerinin anlaşılması ile yaşanır. Masalın en önemli zamanlarından biri, gelininin yaptıklarına tanık olan babaannenin torunlarını evden uzaklaştırdığı andır. Birbirinden ayrı yollara sapan kardeşler, aynı zaman diliminde farklı olaylar yaşar. İki kardeşin birbirinden ayrı geçirdikleri süre uzun vaka zamanını kapsar. Kuşun ciğerini yiyen kardeşin çocuk sahibi olmuş olması; başına büyük yıkımların gelmesi geçen sürenin uzunluğunu belirtmeye yardımcı olur. “Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş.”, “Günlerden bir gün…”, “O gece…”, “Ertesi sabah…”, “… Sabaha dek” şeklindeki ifadeler, masalın zaman ifadeleridir. “Günün burnuyla kalmak” deyimi orijinal değeri olan bir zaman ifadesidir. Uzunca bir süre önce yolları ayrılan kardeşlerin birbirlerine kavuştukları an, masalın merak unsuru ile beklenen zamanıdır. Kavuşma anı ile çözüme ulaşan olay örgüsü kardeşlerin düğün töreni ile sona ermektedir.

2.11.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.11.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masal kahramanına akıl veren ve ona yol gösteren üç peri kızı dışında olağanüstü kahraman yoktur. Üç peri kızı, dünya güzeline ak gonca koklatması konusunda kahramana akıl verirler. Oğlan, üç peri kızının bu sözünü dinler. Aksiyonun ilerleyen bölümlerinde bu nasihatin etkisi hissedilir.

2.11.5.2- Çocuk Kahramanlar

Masalın en önemli iki tipi olan büyük oğlan ile küçük oğlan, olay örgüsünün başında çocuk kimlikleri ile etkinlik gösterirler. Ancak her iki kahramanın da masala sundukları işlevsel katkıları, çocukların yetişkin birer birey olmaları ile hız kazanır. Bu bakımdan büyük ve küçük oğlan, yetişkin kahramanlar bölümünde detaylı olarak incelenmektedir.

Masalın düğüm bölümünde ortaya çıkan çocuk kahramanlar iki erkek çocuktur. Bu çocuklar, kuşun ciğeri yiyen büyük oğlanın çocuklarıdır. Çocuk kahramanların fonksiyonel etkileri yoğun olarak hissedilmez. Çocuklardan birini kurt kapar; diğerini de su götürür. Her iki kardeşin sağ olarak bulunması ile düğüm noktası çözüme ulaşır.

2.11.5.3- Yetişkinler

Şahıs kadrosu bakımından masal oldukça yoğundur. Yetişkin tipler üzerine kurulmuş bir masal metnidir. Masalın birinci bölümünde etkinlik gösteren şahıslar; oduncu, oduncunun karısı, sarraf ve babaannedir.

Odunculuk yaparak ailesinin geçimini sağlayan baba tipi, birinci bölümün en önemli tipidir. Oduncunun başına gelenler, bir babanın ve bir eşin yaşamak istemediği türden olaylardır. Parçalanan bir ailenin reisi olmanın durgunluğu baba tipinin çizdiği portreden hissedilmektedir. Bunun yanı sıra, çevresindekilerle uyumlu, kendi halinde bir insan izlenimi uyandıran bir kahramandır.

Oduncunun karısı, fiziksel nitelikleri ile betimlenmeyen bir tiptir. Fiziksel özelliklerinden öte, aksiyona yaptığı etki bakımından önemli bir şahıstır. Bir sarraf ile ilişki kuran ve eşine sadık kalmayan kadın, olumsuz özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Yuvasını koruyan bir anne tipinden uzaktır. Başkası için iki çocuğundan vazgeçebilmesi, bu tipin olumsuz bir portre çizmesine neden olmaktadır.

Kurnazlığı ile olay örgüsüne etki eden kahraman sarraftır. Kıvrak zekâlı, düzen kurabilen, başkasının malına göz koyabilen, ahlâkî değerleri olmayan bir tiptir. Masalın olumsuz etki uyandıran diğer kahramanıdır.

Birinci bölümün sonunda aksiyona dâhil olan yetişkin kişi, kaynana (babaanne) tipidir. Oduncunun annesi olan yaşlı kadın, gelininin yaptıklarından haberdar olmuş ve torunlarını koruma güdüsü ile hareket etmiştir. İyi kalpli, geleneksel masal kahramanı özellikleri göstermektedir. Babaanne, torunlarını Suluca'daki halalarına yollar. Babaannenin amacı torunlarını evdeki tehlikeden uzaklaştırmaktır.

İkinci bölümün kahramanları arasında oduncunun iki oğlu, dünya güzeli, kervancı başı ve kuşun ciğerini yiyen oğlanın karısı ile çocukları ve derviş gelmektedir.

Odunculuk yaparak ailesinin geçimini sağlayan kahramanın iki oğlu vardır. Bunlardan biri evdeki kuşun yüreğini; diğeri de ciğerini yemiştir. Kuşun yüreğini yiyen oğlan on iki, on üç yaşlarında; cesur bir tiptir. Karşısına çıkan engelleri aşmayı başarmış ve kardeşine ulaşabilmiştir.

Kuşun ciğerini yiyen oğlan ise bir çiftlik kurmuş; evlenmiş ve iki çocuk sahibi olmuştur. Babasının yaşadıklarına benzer olayları yaşayan oğlanın karısını bir kervancı; çocuklarından birini su diğerini de kurt götürmüştür. Birçok tehlike ile yüzleşmiş olsa da zorluklardan sıyrılabilmiştir. Başına büyük yıkımlar gelen oğlan, tüm zorluklara rağmen yılmamıştır. Masalın birinci bölümünde bahsi geçen sarraf ile ikinci bölümde etkinlik gösteren kervancı başı birbirine benzemektedir. Her ikisi de masalın kötü tipleridir. Başkalarına zarar vermekten çekinmemişlerdir. Bu iki tipe karşıt konumda olan kahraman derviştir. Derviş, ihtiyacı olan kimselere yardım eli uzatan geleneksel masal kahramanıdır. Kahramanın başına gelecekleri önceden bilmiş olması ve kahramanı uyarması, derviş tipinin en önemli fonksiyonudur.

Dünya güzeli olarak nitelendirilen masal kahramanının güzelliği; "Yüzü göklerin mavisinden süsülmüş; dudakları mercanlara renk, uzun saçları laciverde tat vermiş." cümleleri ile ifade edilir. Buradan çıkarılan sonuç, kahramanın oldukça güzel ve göz

alıcı olduğuna ilişkindir. "Ay gibi" benzetmesinin taşıdığı anlam, bu sıfatın yüklendiği kimsenin parlak, ağır ve edalı bir güzelliğe sahip olmasıdır. Ay, mesafeyi ve duruluğu simgelemekte; göz alıcı bir çekiciliği ifade etmektedir.

2.11.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masalın yardımcı unsurlarının başında oduncu adamın bükte bulduğu yumurta gelmektedir. Kahramanın sıradan bir yumurta zannettiği nesne masalın motivasyon unsurudur. Masalın adından yola çıkarak bu yumurtanın "cevahir yumurtası" olarak adlandırıldığı belirtilmelidir.

Oduncunun sıradan bir yiyecek olarak gördüğü yumurta, aksiyona yön veren yardımcı öğedir. Bu yumurtayı yumurtlayan kuş da en az yumurta kadar değerli bir unsurdur. Her iki öğenin de değeri masal kahramanı sarraf tarafından anlaşılmaktadır. Kahramanların yaşadığı olayların çıkış nedeni bu iki öğedir.

Kuşun yüreği ve ciğeri, temel yardımcı unsurlardan elde edilen öğelerdir. Aksiyonun gelişmesinde etkileri fazladır. Kuşun yüreğini yiyen kahraman, yıkandığı vakit yere dökülen sular altın olmakta; ciğeri yiyen kahramandan dökülen sular ise gümüş olmaktadır.

Altın ile gümüş arasındaki değer farkı bu iki unsurun önem sırasını da belirtmektedir. Ancak kahramanların seçim yapması belli bir düzen etrafında gelişmez. Kardeşlerden küçük olanı kuşun yüreğini yerken; büyüğü de kuşun ciğerini yer.

Masalın ikinci bölümünde yer alan yardımcı unsurların başında ak gonca gelir. Dünya güzeli olarak betimlenen kahramana koklatılan ak gonca, kızın eşek olmasına neden olur. Bu bakımdan ak gonca, şekil değiştirme fonksiyonuna aracılık eden yardımcı unsur değeri taşır.

2.11.6- İletiler

2.11.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Başkalarının sahip olduklarına göz dikmek yanlış bir davranıştır.
2- Bir başkasının eşine kötü gözle bakan bir kimsenin davranışı çok yanlıştır.
3- Akıl her şeyden üstündür. Kurnazlık ve düzencilik ile bir yere varılmaz.
4- Kurnaz olduğunu sanan bir kimse kendisinden daha kurnaz bir kimse tarafından aldatılabilir.
5- Doğruluktan şaşmayan kimseler bu davranışlarının mükâfatını alır.
6- İnsan, elindeki ile yetinmeği bilmelidir.

2.11.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Sadakatsiz bir kahramanın yer aldığı masal metni, çocuk okuyucunun algısına yönelik değildir.
2- Parçalanmış ailelerde örnek sunmak çocuğun dünyasını olumsuz etkileyebilir.
3- İnsanın en fazla değer verdiği varlıklardan biri annedir. İster bir yetişkinin isterse bir çocuğun gözünde annenin yeri başkadır. Ailesinin parçalanmasına neden olan ve ahlâkî değerlere önem vermeyen bir anne tipinin masal atmosferinde sunulması yanlıştır.
4- Vurmak, dövmek, yaralamak suretiyle bir başkasına zarar vermek türünden unsurların, masal metninde yer alması yanlıştır.
5- Bir annenin, başka bir kimse için çocuklarını tehlikeye atması işlenir. Aile içinden bir kimsenin düşmanca verilmesi, okuyucu için olumsuz bir unsur değeri taşır.
6- Yediğini çıkarmak ve çıkan maddenin başkası tarafından yenmesi gibi tiksindirici olaylar okuyucu tarafından hoş karşılanmayabilir.
7- Zorbalık ve kaba kuvvet ile hareket eden bir kahraman, çocuk okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilir.

2.11.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.11.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.11.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Vaktin birinde bir fakir karı koca, iki de oğulları varmış."

2.11.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Biz gelelim büyük oğlana."

"Baksa ki..."

"Gide gide..."

"Az gidiyor uz gidiyor, dere tepe düz gidiyor."

"Ayın on dördü gibi..."

2.11.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar ermiş muratlarına biz çıkalım kerevetlerine."

2.11.7.2- Masal Motifleri

Altın Yumurtlayan Kuş: Oduncunun bulduğu yumurta altındır ve bu yumurtayı yumurtlayan kuş ele geçirilir.

Şart Koyma: Sarraf, oduncunun karısından kuşu pişirmesini aksi halde kadının yanına gelmeyeceğini söyler.

Aldatma: Oduncu, karısı tarafından aldatılır.

Yolların Ayrılması: İki kardeşin yolları bir sebepten ayrılır; ikisi de farklı yaşamlara doğru yol alır.

Olağanüstü Objeler: Ciğer ve yürek. Kuşun yüreğini yiyen oğlanın yıkandığı sular altın olur; ciğeri yiyen oğlanın yıkandığı sular ise gümüş olur.

Sihir ile Kılık Değiştirme Motifi: Ak goncayı koklayan kız bir eşeğe dönüşür. Kırmızı goncayı koklayınca da eski haline döner.

Konuşan Hayvan: Masalın hayvan kahramanlarından biri olan eşek konuşabilmektedir.

Kaderin Değişmesi: Masal kahramanlarının kaderleri değişir.

Derviş Motifi: Oğlan, başına gelecekler konusunda bir derviş tarafından bilgilendirilir.
Peri Kızı: Üç peri kızı masal kahramanına akıl verir.

2.11.7.3- Tekerlemeler

"Üç Kızlar" masal kitabının başında yer alan tekerleme geleneksel masal tekerlemesi nitelikleri taşımaktadır. Tekerlemede, masalın gerçeğe yakın özellikler taşımasından öte eğlendirmek ve ibret dersi vermek için kurgulanmış bir tür olduğu sezdirilmektedir. Olayların çok eskiden geçtiği "zaman zaman içinde, kalbur saman içinde" girişi ile belirtilir. İkişerli ve üçerli gruplar halinde, birbirine bağlı ses uyumları ile mısralar arasındaki ahenk korunmuştur. Masal kitabının başında yer alan tekerleme şöyledir:

"Zaman zaman içinde
Kalbur saman içinde
Sinek berber
Deve tellâl iken
Kurbağa katır iken.
Tuttum sineğin birisini
Yüzdüm aldım derisini
Çadır kurdum yarısını
Tuttu Bağdat'tan berisini
Zamanların gerisinde
Bir var iki yoğumuş
Kişiler pek çoğumuş
Amasya'dan Zile'den
Şimdi geçti buradan
Bir kaz aldım pazardan
Çatladı öldü nazardan
Aldığım karıydı
Benzi sarıydı

Hu diyenin huyu kurusun,
Dolmasının suyu kurusun
Bu meteli dinlemeyenin
Fıçısının dibi çürüsün."

(TANSEL 1963: 8)

2.11.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.11.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masal kahramanlarından sarrafın, oduncunun evine gelip gitmeleri tekrar grupları ile ifade edilir: "Oduncuyla karısına armağanlar alıp, her gün kuşu görmeye gider. Bu gelip gitmelerinde birinde oduncunun karısının usunu çalar.", "Bu sırada elinde bir bohça armağanla sarraf çıkagelir." Bu cümleler, sarrafın kötü niyetinin ortaya çıkmaya başladığı durumları ifade eder. Sarrafın getirdiği hediyelerin ve eve her gün gelip gitmelerinin nedeni, evdeki kuşu ele geçirebilmek ve oduncunun karısı ile vakit geçirmektir.

Oduncunun çocuklarından biri kuşun ciğerini; diğeri de kuşun yüreğini yer. Kuşun yüreğini yiyen oğlandan altınlar; ciğerini yiyen oğlandan da gümüşler dökülür. Bu durumu ifade eden tekrar grupları şunlardır: "Döküdüğü suyun içinde bir avuç altın…", "Döküdüğü suların çoğu altın olur.", "Oğlum çimdiğin sular, yediğin yemek, altın oluyor.", "Kuşun ciğerini yediği için çimdiği sular gümüş oluyor." Çimdiği sular altın olan ve çimdiği sular gümüş olan iki kardeş, farklı yönlere doğru yol alır ve kendilerini bekleyen gerçeklerle yüzleşirler.

2.11.8.2- Deyim

"Odun getirip satar, böylece geçinip giderlermiş." (s.10)
geçinip gitmek: Geçimini sağlamak. Pekiyi değilse de şöyle böyle geçinmek

"Odunları eşeğine yükletip düşmüş yola." (s.10)

yola düşmek: Bir yere gitmek üzere yola çıkmak

“Durma git, yarından tezi yok kuşu tutmaya bak.” (s.10)
yarından tezi yok: Hemen yarın, daha sonraya bırakmadan.

“O gece hep zenginlik düşü kurarlar.” (s.11)
düş kurmak: Bir şey yapmayı düş olarak tasarlamak.

“...Sarraf (adamın) yolunu gözlermiş.” (s.11)
yolunu gözlemek: Gelmesini beklemek.

“Kuşu gören sarraf, ellerinden almak için diller döker.” (s.11)
dil dökmek: İnandırmak ya da yaranmak için karşısındakinin hoşlanacağı şeyler söylemek.

“Bu kuşu ellerinden almayı usuna koymuş.” (s.12)
usuna (aklına) koymak: Bir şey yapmaya kesin karar vermek.

“Bu gelip gitmelerin birinde, oduncunun karısının usunu çalar.” (s.12)
usunu (aklını) çalmak: Düşüncesine etki yaparak onu istediği yola sürüklemek.

“Oduncunun bundan haberi yok.” (s.12)
haberi olmamak: Bilmemek, bilgisi bulunmamak.

“... Bir durur, iki durur, canı sıkılır.”(s.12)
canı sıkılmak: Bir olaya üzülmek.

“Değilse bir daha bu eve gelmem gibilerden gözdağı verir.” (s.12)
gözdağı vermek: Korkutmak; korkutucu davranışta bulunmak.

“...Kadın sen usunu yitirmişsin.”(s.13)
usunu(aklını) yitirmek: Delirmek.

“İki kardeş Suluca’nın yoluna düşerler.” (s.13)
yola düşmek: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

“Tozdan dumandan göz gözü görmez olur.” (s.13)
göz gözü görmez olmak: Yoğun karanlıktan; tozdan, dumandan hiçbir şey görememek.
“Bunlardan birinin giderken küçük su dökeceği gelir.” (s.13)
küçük su dökmek: Küçük abdest.

“Gönlü olan kadın, oğlanı içeri alır.”(s.14)
gönlü olmak: Razı olmak.

“Akşam yemeğinden sonra yatıp günün burnuyla kalkarlar.” (s.14)
günün burnuyla kalkmak: Sabah erkenden; günün ilk saatlerinde uyanmak.

“Bunu gören koca karı gözlerine inanamaz. Sevinçten deliye döner.”(s.15)
gözlerine inanamamak: Gördüklerinin doğru olduğunu kabul edemeyecek kadar şaşırmak

“Güneş çarpmışa dönen oğlanların ağzı açık kalır.” (s.15)
güneş çarpması: Sıcak havada güneş altında fazla kalmaktan hasta olmak.
ağzı açık kalmak: Çok şaşırma hali.

“Önce şaşırıp karşılık vermez ya sonra kendini toparlar.”(s.16)
kendini toparlamak: Durumunu düzeltmek. Dikkatini yoğunlaştırmak.

“...öküzler, mandalar can çekişiyor.” (s.16)
can çekişmek: Ölmek üzere olmak.

“Dostlarımız vah vah eder; düşmanlarımız oh olsun der.” (s.16)
vah vah etmek: Hayıflanmak; üzülmek.
oh olsun: Birini üzen duruma sevinmek.

“Esenleşip düşüyor yola.” (s.16)
yola düşmek: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak

“Kadın olur diyor, hemen işe girişiyor.”(s.17)
işe girişmek: Bir göreve başlamak.

“Dönüp kervanı yükletip yola vuruyor.” (s.17)
yola vurmak (koyulmak): Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak

“Bunu gören halk arkalarına düşüyor.” (s.17)
arkalarına düşmek: Bir kimsenin gittiği yoldan gitmek. Krş. “peşine düşmek.”

“Kervancılarla halk birbirine giriyor.” (s.17)
birbirine girmek: Aralarında anlaşmazlık çıkıp birbirleriyle kavga etmek.

“Kervancıyı bulurum umuduyla düşüyor yola.” (s.17)
yola düşmek: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak

“Çaresiz kalınca dönüyor öteki oğluna.”(s.18)
çaresiz kalmak: İçinde bulunulan kötü duruma çözüm bulamaz olmak.

“Devlet kuşu kimin başına konarsa hakan o olur.” (s.18)
başına devlet kuşu konmak: Beklemediği büyük bir nimete kavuşmak.

“... karımın izini bulurum diye düşünmüş.” (s.18)
işleri eline almak: Yapılacak olan işlerinin düzen ve sorumluluğunu almak.
izini bulmak: Yürüyen canlıların gittiği yeri izleyerek bulunduğu yeri bulmak.

“Oğlan hiç oralı değil.” (s.18)
oralı olmamak: İlgilenmemek.

“Sabaha dek uykusunu yitiriyor.” (s.18)

uykusunu yitirmek: Bir sebepten dolayı uyuyamamak.

"Gözlerime mi inanacağım sana mı?" (s.19)
gözlerine inanamamak: Gördüklerinin doğru olduğunu kabul edemeyecek kadar şaşırmak.

"Bunlar sarmaş dolaş oluyor; hakan da başına gelenleri anlatıyor." (s.19)
sarmaş dolaş olmak: Samimi olmak; birbirine sarılmak.
başına bir hal gelmesi: Kötü bir duruma karşı kaşıya kalmak.

"Hakan karısını görünce tanıyor; dünyalarca seviniyor."(s.20)
dünyalarca (dünya kadar) sevinmek: Çok sevinmek.

2.11.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Torba torba altın vereceğini söyler."
"Döve döve kustur."
"Gide gide bir ırmak kıyısına ulaşır."
"Yabansı yabansı dolaşmağa başlar."
"Gide gide bir kente ulaşıyor."

Yansıma Addan Türemiş İkileme

"Dostlarımız vah vah der…"

İki Sözcüğü de Anlamlı Olan İkileme

"Dere tepe düz giderler."
"Bunlar sarmaş dolaş oluyor."

2.11.9- Özgün Unsurlar

Olay örgüsünün yapılanışı ve masalda kullanılan üslup, masalcının tarzına özgü nitelikleri açığa çıkartmaktadır. Bu noktada dikkati çeken özelliklerin başında birbirine bağlı olaylardan kurulu olan masal aksiyonu gelmektedir.

Oğuz Tansel'in diğer masallarıyla karşılaştırıldığında "Cevahir Yumurtası" masalının söz dağarcığı, yoğunluğu bakımından daha alt seviyededir. Buna rağmen "Cevahir Yumurtası" masalında da yöresel kelimelerin sıklıkla kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Ortalama kırk deyimin yer aldığı masalda mecaz anlamlı söz gruplarının kullanımı dikkat çeker. "Yabansı yabansı…" ikilemesi özgünlüğü bakımından ele alınabilecek unsurlardandır. "Yürek" anlamına gelen "dede"; "hastalanmak" anlamına gelen "sayrılanmak"; "akıl" kelimesi yerine kullanılan "us" sözcüğü özgün nitelik taşıyan kelimelerdir. "…" anlamına gelen "elleri böğründe kalmak" deyimi de dikkate değer bir unsurdur.

"git-" fiil kökünden türetilen ve eyleme zorunluluk anlamı katılmış olan "gitmekliğim gerek" kelimesi, Türk dilinin sözcük yapısında sık görülmeyen bir kullanımdır.

(-meli, -malı) ekleri sözcüğe gereklilik anlamı katan fiil çekim ekleridir. "Gitmekliğim gerek" şeklindeki bir kullanım ile kelimeye yüklenen "gitmem gerek" anlamı dikkat çekicidir.

2.11.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Oğuz Tansel'in diğer masallarına kıyasla "Cevahir Yumurtası" adlı masal, ilköğretim çağı öğrencilerine uygun nitelikte bir masal değildir. Bu değerlendirmenin temel sebebi, olay örgüsünün düğüm bölümlerinin çocuğun algısına ve ahlâkî değerlerine uygun olmamasıdır.

Masal dünyası, çocuğa güzelliği, doğruluğu ve ahlâkî değerleri sunan bir dünyadır. Okunan veya dinlenen masal bu temel kaidelerden uzak ise 0–15 yaş grubuna hitap etmesi sıkıntılar doğurabilir.

Masal kahramanlarından biri eşini aldatan bir hanımdır. Kocasını bir başka erkek ile aldatan bir masal kahramanı, çocuk okuyucunun bakış açısından uzak tutulmalıdır. İnsanî vasıflardan uzak olan tutum ve davranışlar, çocuğun dünyasında tamiri

mümkün olmayan yararlar açabilir. Bu bakımdan çocuklara sunulan masalların birtakım temel niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bu temel niteliklerin başında; çocuğun yaş seviyesine uygunluğu; masalın öğretileri; kahramanların hal ve hareketleri ve kahramanların kişisel özelliklerinin çocuk okuyucuya sunuluş biçimleri gelir. Masal kahramanı ile kendisini özdeşleştiren okuyucu, olumsuz niteliklerle donatılmış bir kahramanı hoş karşılamayacak ve bu durum çocuğun masaldan soğumasına neden olabilecektir.

Aile düzeni, toplumun değer yargılarının temelidir. Sadakat ve saygı üzerine kurulan birliktelikler toplum tarafından da değer görür. Edebî eserlerde çocuklara bu öğretinin kazandırılması gerekmektedir. Kocasını aldatan, eşinin arkasından türlü oyunlar kuran; bir başkasının eşine kötü emeller besleyen bir kahraman özellikle de masal dünyasına yakışmayan bir tiptir.

Masal soru işaretleri ile sonlanmaktadır. Okuyucunun yanıt almadığı birtakım konular vardır. Açığa kavuşturulmamış olay ve durumlar, masalın kesin bir sona bağlanmasını da engellenmektedir. Bunun yanı sıra olay örgüsünün çıkış amacına ters düşen bir durum bulunmaktadır. Oduncunun yakaladığı tavuk oldukça değerli bir canlı olmasına rağmen kesilmiştir. Bu durum çocuk okuyucunun mantığı ile masal mantığının çatışmasına neden olabilecektir.

Oduncu adam, karısı tarafından aldatılan bir kimsedir ve hiç suçu olmadığı halde çocuklarından ayrı düşmek zorunda bırakılmıştır. Sarraf ile oduncunun karısı cezalandırılması gereken kimselerdir. Kadının yuvası dağılır; ancak sarrafa ne olduğu açığa çıkmaz. Bu durum masalın, okuyucunun zihninde yer etmesini engeller. Okuyucu veya dinleyicinin zihninde açığa kavuşmayan öğeler, metnin eksik kavranmasına neden olmakta ve akılda kalıcılığını olumsuz etkilemektedir.

Olumlu iletiler barındırmasına rağmen, olumsuz unsurların daha yoğun olarak kullanıldığı bir masal metni sunulmaktadır. Öyle ki, masalın temel unsurları olan ciğer ve yürek birer motif olmaktan çıkıp; okuyucuyu tiksindirici ve masaldan soğutucu birer varlık halini almaktadır.

Yüreği yutan kahraman bir süre sonra kusmakta; bir başkası bu yüreği yutmaktadır. Böyle bir durum masaldan alınacak zevki ortadan kaldırmakta ve masal okumanın tadını bozmaktadır. Dolayısıyla çocuk okuyucunun masal türüne karşı ön yargı beslemesine neden olabilecektir.

Eşine sadık kalmayan bir masal kahramanının yarattığı olumsuz etki okuyucunun üzerinden atılmadan başka olumsuz öğeler birbiri ardına sıralanmaktadır. Çocuklarının gözü önünde kaçırılan bir anne; alnından ve göğsünden yaralanan insanlar çocuk dünyasında büyük yaralar açabilir. Bu niteliklerle örülü bir masal metni, dört temel dil becerisini geliştirmekten öte çocuk okuyucunun duygularının zedelenmesine sebep olabilir.

İçi içe geçmiş olaylardan kurulu olması bir bakıma algı seçiciliği için olumlu bir durumdur. Ancak olaylar birbiri içine geçmiş bir düzenden karmaşık bir yapıya doğru sürükleniyorsa bu durum okuyucunun sıkıntıya düşmesine neden olabilir. En büyük sıkıntı, çocuk okuyucunun metni kavrayamamasına; ayrıntılar arasında boğulmasına bağlı olarak doğabilir. Bu noktada 0–12 yaş grubuna yönelik bir metnin basit yapıda olması ve ayrıntılardan uzak bir kurgu ile yapılanması önerilmektedir.

2.12- ALTIN NE GÜMÜŞ NE BAKIR NE? (1963: 24)

2.12.1- Konu

Kendisine eş arayan bir padişahın, aklına ve zekâsına güvendiği bir hanımı bulabilmek için gösterdiği çaba konu edilmektedir.

2.12.2- Asıl İleti

Fiziksel engeller, aklın önüne geçemez. İnsanın değerine değer katan temel unsur, zekâsını kullanma biçimidir.

2.12.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Basit bir kurgu üzerine inşa edilmiş olan masal, temel olayların etrafında şekillenen yardımcı olaylardan oluşur. İç içe geçmiş bir yapıdan uzak oluşu, masalın basit yapıda kurgulanmış olduğunun işaretidir.

Serim bölümünde kendisine eş arayan bir padişahtan söz edilir. Padişahın, eşi olacak kişide aradığı en önemli özellik zekâdır. Aklına ve bakış açısına güvenebileceği bir kimseyi eş olarak seçmeyi düşünen padişah, bu konu ile ilgilenmeleri için vezirlerini görevlendirir. "Altın ne, gümüş ne, bakır ne?" sorusunun doğru yanıtını bilen kişiyi bulmak üzere yola çıkan vezirlere padişah tarafından kırk gün süre tanınır. Bu soru, masalın kilit noktasını oluşturur. Aksiyonun hangi yönde gelişeceği bu sorunun yanıtında gizlenmiştir.

Vezirler köy köy dolaşırlar; ancak bilmecenin yanıtını bilen bir kimseye rastlamazlar. Umutsuzluk içinde yola devam eden vezirler, otuz dokuzuncu gün bir köye ulaşırlar. Köyün girişindeki evin kapısında duran ihtiyar adama bilmeceyi sorarlar; ancak ihtiyardan da bir yanıt alamazlar. İhtiyar, başka kurtuluşunun olmadığını anlayınca "Çocuklarıma sorayım, belki onlar bilir." diyerek eve girer. Babalarının asılmasından korkan üç kız kardeşin en küçüğü; "Altın halktır, gümüş padişah, bakır da vezirlerdir." diyerek yanıt verir. İhtiyar adam bu cevabı vezirlere iletir: "Gözleri kör, topal bir kızım var, o söyledi." diyerek vezirleri gönderir.

Kızın verdiği yanıtı padişaha ileten vezirler, bu cevabı kimin söylediğini de padişaha açıklarlar. Padişah: "Körse de topalsa da bu kızla evleneceğim. Yarından tezi yok gidip babasına dünür düşün." diyerek vezirlerini gönderir. Ertesi gün yola çıkan vezirler, kızın yaşadığı köye ulaşırlar. Kızı babasından isterler. İhtiyar adam durumu kızına açıklar. Kız, dünür başını yanına çağırır ve "Önden esenlik, sonra şenlik." sözünden başka bir söz söylemez. Vezirler çok yalvarır; ama kız bir türlü konuşmaz. İhtiyar adam, kızının bu durumunu bildiği için vaktiyle kızını kör ve topal olarak tanıtmak zorunda kaldığını vezirlere açıklar. Bu işin olmayacağını anlayan vezirler, düşüne düşüne atlarına biner ve padişahın konağına ulaşırlar. Başlarından geçenleri

padişaha anlatırlar. Bunun üzerine padişah: "Bir de veziriz diye kasılırsınız. Padişahımızın selamı var diyemediniz mi?" diyerek vezirleri azarlar.

Atlarının teri soğumadan yola çıkan vezirler kızın evine ulaşır ve kızı babasından isterler. Kırk katır yükü altın, inci ve mercan isteyen kızın armağanlarını almak üzere konağa dönen vezirler, padişah hazinesinden kızın istediklerini hazır ederler. Vezirler bu armağanları götürürken yolda azar azar çuvallardan almaya başlarlar. Sınama motifi olarak kullanılan çuvallar, vezirlerin sadakatsizliğini de ortaya çıkarır.

Çuvalların eksilmiş olduğunu anlayan kız; "Padişaha selam söyleyin, kırk tane kaz göndermiş kanatları kuyrukları yoluk." diyerek vezirleri gönderir. Kızın ne demek istediğini vezirler anlamaz; ancak padişah her şeyin farkına varır. Vezirlerine çaldıklarını tekrar kız evine götürmelerini ve oyuna gelmemek için de adamın üç kızını da saraya getirmelerini söyler. Başka bir sınama motifi kullanan padişah, kızlara yiyeceklerden en çok hangisini sevdiklerini sorar. Üç kızın da yanıtını dinleyen padişah, en küçük kızın "Deniz üstünde tere, mum üstünde kebap." cevabını çok beğenir. Olmayacak bir şey istemesinden dolayı en akıllı kızın bu kız olduğunu anlayan padişah, kırk gün kırk gece düğün töreni düzenletir.

Büyük kız, baş vezirin oğlu ile ortanca kız küçük vezirin oğlu ile, padişah da küçük kız ile evlenir. Masal "Onlar ermiş muratlarına, biz çıkalım kerevetine. Elmalar size." formeli ile sona erer.

2.12.4- Yer ve Zaman

Kişilerin içinde bulunduğu psikolojik durum, masal mekânlarının tespitinde kullanılan belirleyicilerden biridir. "Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?" masalının iki mekân üzerine kurulduğu söylenebilir: İç mekân ve dış mekân.

Padişahın konağı ile ihtiyar adam ve üç kızının yaşadıkları ev, masalın iç mekânlarıdır. Otuz sekiz günde dolaşılan kırk köy ise masalın dış mekânıdır.

Ev içi olarak nitelendirilebilen mekânlar, kahramanların fonksiyonları ile doğrudan ilişkilidir. Öyle ki, padişah bir konakta yaşamaktadır. Masallarda sözü edilen konaklar dışa kapalı, kendi içinde belirli bir işleyişi olan, otoriteye bağımlı ve ihtişamlı mekânlardır. Konakta yaşayan hane halkının lideri de konak ile eşdeğer gösterişe sahip kimsedir. Padişah ile konak arasındaki ilişki, güç ile görünüş arasındaki ilişki ile aynı doğrultudadır.

Susavcı Köyü'nde yaşayan ihtiyar adam, karısı ve kızları ile küçük bir evi paylaşmaktadır. Ev, kulübe, çadır gibi mekânlar masalların mütevazı ortamlarıdır. Ev içi gündelik sıkıntıların, sevinçlerin ve beklentilerin yaşandığı mekândır.

Küçük bir evde yaşar iken büyük bir konağa taşınan aile bireyleri, yaşamlarını sürdürdükleri mekânı değiştirmekle kalmaz; hayat tarzlarını da değiştirirler. "Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?" masalında ana babaları ile bir evde yaşam sürdüren üç kız, hane içinden ayrılarak başka bir mekâna göçerler. Evden ayrılmaları ve mekân değiştirmeleri evlilik suretiyle gerçekleşir. Büyük kız baş vezirin oğlu ile ortanca kız küçük vezirin oğlu ile küçük kız da padişah ile evlenerek bulundukları mekândan ayrılırlar.

Masalda zaman, belirli bir çerçevenin etrafında işlemektedir. Zaman akışını sınırlandıran olaylar, aynı zamanda aksiyona yön veren olaylardır. Olay örgüsüne fonksiyonel etki sunan durumlar, belirli zaman aralıkları içinde şekillenir. Bunun yanı sıra, belirli bir olgunluğa erişmeden masal zamanının tamamlanması beklenemez. Anlar, masalı oluşturan yapı taşlarıdır. Padişahın vezirlerine tanıdığı kırk günlük süre bu yapı taşlarının temelidir. Bu sürenin dolması ile kahramanları bekleyen olaylar işlemeye başlar.

Padişah tarafından vezirlerine verilen kırk günlük zaman dilimi, motivasyonu sağlayan bilmecenin yanıtını bilen kişiyi bulmaya yöneliktir. Başka bir ifade ile bu kırk günlük zaman, sınırlandırılmış zamandır. Kırkıncı gün beklenen zamandır. Görevin yerine getirilip getirilmediği kırkıncı günün sonunda açığa çıkar.

Dolayısıyla, vezirlere tanınan kırk günlük süre vezirler açısından bir arama süreci; padişah açısından da bekleme sürecidir.

Masalın doruk zamanı otuz dokuzuncu gündür. Bütün beklentilerin nasıl bir sonuca varacağının işareti olan bu zaman dilimi, merak öğesinin de doruğa tırmandığı andır. Otuz dokuzuncu gün beraberinde umutsuzluğu da getirir. Umutsuzluğun gittikçe arttığı sırada çalınan kapı, tüm bekleyişlerin sona erdiğinin işareti olur. Masalın bu anının, kısa vaka zamanında tamamlanan olay örgüsünün çözümüne yaklaşılan en önemli zaman dilimi olduğu söylenebilir.

2.12.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.12.5.1- Yetişkinler

Masallarda gücü ve yetkiyi elinde bulunduran kahraman, bu yetkisini korumak güdüsüyle hareket eder. Kişiler, görünüşler, isimler ve cisimler değişir; ancak fonksiyon sabit kalır. Masal kahramanlarının her biri bir fonksiyonu üstlenmek üzere aksiyona dâhil olur. Birliği ve düzeni sağlama; diğer bireyleri koruma ve kollama; yetkiyi ve gücü elinde bulundurma fonksiyonları kimi zaman bir padişaha kimi zaman da bir babaya yüklenir.

"Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?" masalında en etkin fonksiyon gösteren bireylerden biri padişahtır. Padişah, kendisine eş olacak bir hanım aramaktadır. Aradığı hanımın özellikleri, padişahlık makamının ağırlığına denk düşebilmelidir. Bu bakımından, aranan eşin her şeyden önce aklını ve zekâsını ön plana çıkarabilen bir kimse olması istenir. Buradan çıkarılacak sonuç; kahramanlara verilen sorumluluklar ile kahramanın taşıdığı özelliklerin birbirine uyum sağlamasının gerekliliğidir. Masal kahramanlarının içinde bulundukları konum ile fonksiyonlarının paralellik göstermesi esastır. Padişahlık sorumluluğunu taşıyan bir masal kahramanının dış dünyadan beklentileri de padişahlık makamının ağırlığına uygun olmalıdır.

Masal kahramanlarının fonksiyonunu belirleyen diğer bir özellik; hane içine dışarıdan girecek olan bireylerin nitelikleridir. Aile içine dışarıdan girecek olan yeni

bireyler, ailenin iç düzenine uyum sağlamalıdır. Bu beklenti "Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?" masalında da hissedilir. Padişahın eşi olacak kızın zeki olması istenir. Bu kıstas, bir bilmecenin yanıtını bulabilmekte gizlidir. Benzer bir durum "Külkedisi" masalı için de geçerlidir. Bu kez kahramana eş olacak kızın seçiminde kullanılan belirleyici kıstas cam ayakkabıdır. Gece yarısı olduğunda büyü bozulmadan eve dönmek isteyen Külkedisi, ayağındaki cam ayakkabıyı düşürür. Prens, cam ayakkabının sahibini bulabilmek için kent kent dolaşır. Cam ayakkabı kimin ayağına olursa prens onunla evlenecektir; bilmecenin doğru yanıtını hangi kız bulursa padişah o kız ile evlenecektir. Belirleyici unsurları farklı olsa da her iki durum da birbirine benzerlik göstermektedir.

Ev içindeki bekâr kızlar, babaları tarafından koruma altına alınmış üç kız kardeştir. Üç kız kardeşin en küçüğü zekâsı ile ön plana çıkan bir tiptir. Anne ve baba, üç kızını korumak ve kollamakla yükümlüdür. Eve gelen vezirlerin karşısına ilk olarak baba; daha sonra da anne çıkmaktadır. Kızlar belirli bir süre ev dışında görünmezler. En küçük kızın verdiği yanıtlar, babası tarafından vezirlere iletilmektedir. Üç kız kardeşin de evden ayrılarak dış mekâna yönelmeleri masalın çözüm bölümünde gerçekleşir. Üç bekâr kızın masal kahramanı olarak taşıdıkları nitelikler üzerine Evim Ölçer de benzer bir değerlendirme yapmaktadır: "Gereken süreç tamamlandığında kızın bulunduğu yeni ev içinin de toplum tarafından meşru kabul edilen, evlilik çatısı altında kurumsallaşmış bir mekânda gerçekleşmesi gerekmektedir; aksi halde kızın güvenliği tam anlamıyla sağlanmış olmaz." Evrim Ölçer ÖZÜNEL (2006: 42).

"Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?" masalında da üç kız kardeşin evden ayrılmaları evlilik çatısı altında gerçekleşir. Büyük kız baş vezirin oğlu ile ortanca kız küçük vezirin oğlu ile küçük kız da padişah ile evlenir ve evden ayrılır.

2.12.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masalın en önemli yardımcı unsurları altın, gümüş ve bakırdır. Bu üç unsur, üç farklı kesimin sembolü olarak kullanılmaktadır. Değerleri bakımından sıraya konulan altın,

gümüş ve bakır üç kesimi ve birbirinden farklı üç makamı simgeler. Altın halkın; gümüş padişahın; bakır da vezirin sembolüdür. Madenler içinde önemli bir değere sahip olan altın, halkın simgesidir. Burada vurgulanan husus, yönetilen kesimin her şeyden üstün tutulması gerektiğidir. Yönetim kadrosunun görevi, halkın mutluluğu ve huzuru için ortam yaratmaktır. Altın, gümüş ve bakır madenleri sıradan birer unsur olmaktan çıkmakta; sosyal bir iletinin sembolü halini almaktadır.

Masalın diğer yardımcı unsuru, padişahın evleneceği kıza gönderilen armağanların içine konulduğu çuvallardır. Padişahın hazinesinden alınan kırk katır yükü altın, inci ve mercan, çuvallara yerleştirilir. Kırk katır yükü alarak yola çıkan vezirler, yol boyunca çuvallarda bulunan hediyeleri almaya başlarlar. Dört çuvalın eksilmiş olduğunu anlayan kız; "Padişaha selam söyleyin, kırk tane kaz göndermiş kanatları kuyrukları yoluk." iletisini gönderir. Bu iletiyi alan padişah, işin iç yüzünü kavrar ve vezirlerinin sadakatsizliğine karşı önlem alır.

Masalda bilmece değeri taşıyan cümlelerin her birinin birer yardımcı unsur özelliği gösterdiği söylenebilir. Bu bakımdan da bu cümleler ayrı bir değer taşımaktadır. Masalın çözüm bölümünde "En çok hangi yiyeceği seversiniz?" sorusuna yanıt olarak verilen cümle de buna örnek verilebilir: "Deniz üstünde tere, mum üstünde kebap." Deniz üstünde tere yetişmeyeceği gibi; mum ateşiyle de kebap pişmez. Bu, olmayacak bir şeyin ifade ediliş biçimidir ve aklını kullanabilen bir kimsenin verebileceği bir yanıttır.

2.12.6- İletiler

2.12.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Akıl, kişileri birbirinden ayırmada kullanılabilecek en önemli belirleyici unsurlardır.
2- Aklın ve zekânın ön plana çıkarıldığı bir masal, çocuk okuyucu için büyük kazanımlara ev sahipliği yapabilir.
3- Kişilerin fiziksel engelleri yaşam için bir olumsuzluk olarak görülmemelidir.

4- Aklını kullanabilen kimse başarıya ulaşma yolunda diğerlerinden bir adım öndedir.
5- Her türlü yetki, toplumun mutluluğu için kullanılmalıdır. Halk, yönetim kadrosundan daha önemli bir yere sahiptir.
6- Görev bilinci kazanma, sorumluluk sahibi olabilmek için gereklidir.
7- Haksız kazanç elde etmeye çalışanların sonu felâkettir.

2.12.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- İnsanları ölümle tehdit etmek, çocuk okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilir.
2- Hangi nedenle olursa olsun bir masal kahramanının yalana başvurması, çocuk okuyucunun yanlış etkilenmesine neden olabilir.
3- Karşısındakini küçümseyici bir üslup kullanan masal kahramanının bu davranışı, çocuğun dil ve anlatımı üzerinde olumsuz etki bırakabilir.

2.12.7-Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.12.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

12.2.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Çok eski çağlarda, vaktin birinde bir padişah varmış."

2.12.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Böyle böyle otuz sekiz günde kırk köy dolaşmışlar."

"Gide gide bir köye ulaşmışlar."

"Dere tepe düz gidip kırkıncı gün padişahın konağına varıp..."

"Kırk gün kırk gece düğün yapılmış."

2.12.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar ermiş muratlarına, biz çıkalım kerevetine. Elmalar size."

2.12.7.2- Masal Motifleri

Bilmece Motifi: Bu motif, olay örgüsünü şekillendiren ve aksiyonun geleceğini belirleyen en önemli motiftir. Masal, bir bilmece üzerine kurgulanmıştır. Olay örgüsü boyunca padişah ve kız arasında geçen diyalogların temeli de "bilmece motifine" dayanmaktadır. Padişah, sorduğu bilmeceyi bilen kız ile evlenir.

Evlenme Şartı: İhtiyar adamın en küçük kızı, padişahın evlenme teklifini kırk katır yükü altın, inci ve mercan karşılığında kabul eder.

Sınama Motifi: Kırk katır yükü altın, aynı zamanda vezirlerin sadakatini sınamak üzere kullanılan motiflerdir.

Sadakatsiz Yardımcılar: Vezirler, çuvallardan dördünü çalmak sureti ile padişaha sadık kalmadıklarını göstermiş olurlar.

Evlenme Merasimi: Kırk gün kırk gecelik düğün töreniyle üç kız kardeş evlenirler.

2.12.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.12.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalın tekrar grupları, vezirlerin yola çıkmaları ve bilmecenin doğru yanıtını bilen kişiye ulaşmaları ile kurulmaktadır. Otuz dokuzuncu gün Susavcı köyüne varan vezirler, bilmecenin yanıtını bilen kızı bu köyde bulurlar. Kızın söylediklerinin padişaha iletilmesi; padişahın sözlerinin de kıza iletilmesi ile masalın tekrarlanan söz grupları şekillenir.

Kızın yaşadığı köye ulaşan vezirler, padişahın emri üzerine kızı babasından isterler. İhtiyar adam durumu kızına açıklar. Kız, dünür başını yanına çağırır; "Önden esenlik, sonra şenlik." der ve başka bir söz söylenemez. "Altın ne, gümüş ne, bakır ne?" sorusundan sonra; "Önden esenlik, sonra şenlik." cümlesi masalın gizil değer taşıyan cümlesidir.

Birer sınama unsuru olarak kullanılan altın çuvalları yol boyunca vezirler tarafından çalınır. Bu durum, masal kahramanının bilmece niteliği taşıyan başka bir cümlesi ile padişaha iletilir. Çuvalların eksilmiş olduğunu anlayan kız; "Padişaha selam söyleyin, kırk tane kaz göndermiş kanatları kuyrukları yoluk." der. Bu ifadenin

taşıdığı gizli değer padişah tarafından anlaşılır. Bunun yanı sıra, padişah tarafından üç kız kardeşe yöneltilen soru cümlesinin de diğer ifadeler kadar önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Masalın tekrar gruplarında ve olay örgüsünün tamamında önemli bir yere sahip olan ifadeler, birer bilmece ve birer yanıt şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kişiyi düşünmeye sevk edici kalıplar olması bakımından da ayrı birer değer taşıyan bu ifadeler, masalın tekrarlanan söz gruplarını oluşturmaktadır.

2.12.8.2- Deyim

"Bunun üzerine vezirlerde şafak atmış, paçaları tutuşmuş. Kara kara düşünmeye başlamışlar." (s.22)
şafak atmak: Birden, önemli bir durumla karşı karşıya olduğunu anlamak.
paçaları tutuşmak: Büyük bir telaşa ve kaygıya kapılmak.
kara kara düşünmek: Derin düşüncelere dalmak.

"Padişahın bilmecesine us erdiremeyen vezirler evlerine gidip yol hazırlığı yapmışlar." (s.22)
us (akıl) erdirememek: İçinde bulunulan duruma anlam verememek. Kavrayamamak.

"Vezirlerin sayılı günleri azaldıkça ödleri kopuyormuş." (s.22)
ödü kopmak: Çok korkmak.

"Gördünüz mü başımıza gelenleri?" (s.23)
başına hal gelmek: Kötü bir duruma uğramak.

"Vezirlerin usuna yatmış bu yanıt." (s.23)
usuna (aklına) yatmak: Düşüncesine uygun olmak.

"Yarından tezi yok gidip babasına dünür düşün." (s.24)
yarından tezi yok: Hemen yarın, daha sonraya bırakmadan.
dünür düşmek: Bir kızı, evlenmek üzere başkası için istemek.

“Ertesi, sabah vezirler Susavcı köyünün yolunu tutmuşlar.” (s.24)
yolunu tutmak: İstenilen yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

“Vezirler süklüm püklüm gitmişler.”(s.25)
süklüm püklüm: Utanıp sıkılarak ya da korkup çekinerek.

“Padişah yeniden sınava çekmiş bunları.” (s.25)
sınava çekmek: Konuyla ilgili olarak sorular sorup yanıtlamalarını istemek.

2.12.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Kara kara düşünmeye başlamış.”
“Böyle böyle otuz sekiz günde...”
“... düşüne düşüne atlarına biner.”

Yakın Anlamlı Sözcükler İle Kurulmuş İkileme

“Çoluk çocuklarıyla esenleşip...”
“Dere tepe düz gidip...”
“Süklüm püklüm gitmişler.”

2.12.9- Özgün Unsurlar

Derleyicisini ele veren özellikler masalların özgün değerlerini oluşturmaktadır. “Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?” masalında, Tansel masallarına has özelliklerin başında deyimler gelmektedir. “Şafak atmak, paçaları tutuşmak, esenleşmek, us erdirememek, dünür düşmek” deyimleri Tansel masallarının hemen tümünde ortak olarak kullanılan özgün nitelikli deyimlerdir. Belgisiz zamir olarak kullanılan “nen” kelimesi incelenen masalda da kullanılmaktadır: “Böyle nen duymadım.”
“Kızın istediği he demelikleri doldurtup kırk katırla göndermiş.” cümlesinde geçen “he demelik” söz grubu, özgün değer taşıyan ifadelerden bir diğeridir. “He demelik”; evlilik teklifinin kabulünde veya kız isteme merasiminin neticesinde, yapılan teklifin kabul görülmesi halinde kişiye gönderilen armağanlar anlamına gelmektedir.

2.12.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

"Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?" masalı, olumlu iletileri ile çocuğun ilgi ve merakına seslenebilen sürükleyici bir metindir. Bir bilmecenin yanıtını bulmaya yönelik kurgu ile bir araya getirilmiş olan masal, aklın ve zekânın her şeyden üstün tutulduğu iletisini barındırmaktadır.

Masala adını veren "Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?" sorusu, aksiyonun yönünü belirleyen temel unsurdur. Bu soru, okuyucu düşünmeye sevk edici bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla okuyucunun masala olan ilgi ve merakı artabilir. İlgi ve merak uyandırabilen bir metin, çocuk okuyucunun algısına doğrudan seslenebilir.

"Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?" masalının genel yapısı itibariyle çocuğun zihnine korku ve endişe salabilecek bir metin olmadığı söylenebilir. Vezirlerine emir veren; istediği yapılmadığı takdirde vezirlerini ölümle tehdit eden bir padişah dışında olumsuz unsur bulunmamaktadır.

Bilmecenin doğru yanıtını bilen kişiyi bulmak üzere yola çıkan vezirler, amaçlarına ulaşamazlarsa nasıl bir son ile karşılaşacaklarının farkındadırlar. Ancak görevlerini başarı ile tamamlayıp konağa dönen vezirler, beklenen sondan da kurtulmuş olular. Bu durum, masal okuyucusu tarafından da ayrıştırılabilecek bir neticedir.

Üzerinde dikkatle durulması gereken bir diğer konu, insanların fiziksel engelleridir. Bedensel kusurların hayat için bir engel teşkil etmeyeceği; önemli olan kişinin aklını ve zekâsını kullanabilmesi iletileri çocuk okuyucu tarafından algılanabilir. Böylelikle çocuğun hayata bakış açısına ve olayları yorumlayış biçimine önemli katkılar sunulabilir.

Her birey dünyaya farklı bir pencereden bakar. Olaylar kişinin bakış açısına göre değişik şekillerde cereyan edebilir. Okuyucuların yaşam şartları, eğitimi, hayatı algılayış biçimi; beklentileri ve sıkıntıları birbirinden farklılık gösterebilir. Bu durumda çocuğa sunulan metin, her çocuk tarafından aynı ölçüde idrak edilmeyebilir. Burada asıl önemli olan husus, masalın okuyucuya neler

kazandırabileceği; şartlar ve durumlar farklı olsa dahi okuyucuya hangi iletilerin aşılanabileceğidir. "Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?" masalında kazandırılması muhtemel iletilerin başında; kişilerin fiziksel engellerinin yaşam için bir olumsuzluk olarak görülmemesi ve aklın öneminin kavratılması gelmektedir.

Olay örgüsü gizli değer taşıyan ve zihni çalıştırmaya yönelik cümleler üzerine kurulmuştur. "Altın ne, gümüş ne, bakır ne?" soru cümlesi; "Önden esenlik, sonra şenlik." şeklindeki temenni cümlesi; "Padişaha selam söyleyin, kırk tane kaz göndermiş kanatları kuyrukları yoluk." iletisi; "Kızım yiyeceklerden en çok neyi seversin?" sorusuna verilen "Deniz üstünde tere, mum üstünde kebap." yanıtı düşündürmeye ve akıl yormaya yönelik ifadelerdir. Bu ifadeler okuyucuyu zekâsını kullanmaya sevk edebilir; ilgi ve merakının artmasını sağlayabilir ve masal okuma isteğini geliştirebilir.

Aksiyonun çıkış noktasını oluşturan bilmece kadar bu bilmecenin yanıtı da dikkate değerdir. Soyut zekâya yönelik olarak kurgulanan bilmecenin yanıtı, somut unsurlar ile desteklenmiştir. Bilmece, çocuğunun sıralama ve mukayese edebilme yetilerine seslenebilecek bir yanıtı barındırır, içinde. Altın halktır; padişah gümüş, vezirler de bakırdır. Altın, gümüş ve bakır birer nesne olmaktan çıkıp karşılaştırma unsuru olarak kullanılmıştır. Altının değerli bir maden olduğunu kavrayan çocuk, halk tabakasının değerini de kavrayabilir. Yöneten ve yönetilen arasındaki ayrım sezdirilebilir. Bu tespitler ışığında "Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?" masalının, 9–15 yaş grubunun olayları algılayış biçimine; ilgi ve merakına; dünyaya bakış tarzına hitap edebilecek nitelikte bir metin olduğu söylenebilir.

2.13- ÜÇ KIZLAR (1963: 31)

2.13.1- Konu

Ana ve babalarını yitiren üç kız kardeşin birbirinden farklı olarak gelişen yaşamları konu edilmektedir.

2.13.2- Asıl İleti

Hayat, insanların karşısına yeni yollar ve başlangıçlar sunar. Önemli olan ele geçen fırsatları değerlendirebilme ve koşulları kendi lehine döndürebilmektir.

2.13.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Sıradan hayatlarını sürdüren bir ailenin, günlük yaşamlarının tanıtımı ile başlayan masal, birdenbire değişen hayatların anlatıldığı bir kurgu üzerine yapılandırılmıştır.

Dikişçilik yapan bir anne ile su satan bir baba, üç kızıyla birlikte yaşamlarını sürdürmektedir. Çok geçmeden üç kız kardeş önce annelerini; sonra da babalarını kaybeder. Ana ve babalarının ölümünden sonra yalnız kalan kardeşler, hayatlarını devam ettirebilmek için kendilerine bir yol seçerler. Kızların en büyüğü babasının işini; ortanca kız da annesinin işini devam ettirir. Günlerden bir gün yaşanan olay, üç kız kardeşin farklı serüvenlere atılacaklarının işareti olur.

Masalın motivasyon unsuru, sokağa gelen bir falcıya fal baktırmak isteyen küçük kız kardeşin ısrarı ile gelişir. Küçük kızın ısrarı üzerine üç kardeş de falcının yanına gider ve fallarına baktırırlar. Falcı, üç kız kardeşi bekleyen olayları sırayla açıklar. Bu durum aksiyonun hangi yönde gelişeceğine işaret eder. Büyük kıza; "Senin surun kuyu dibinde, ortancanınki mezarlıkta, küçüğünki şaklabanlıkta olacak. Sıkıntılı günleriniz geçecek, günleriniz aydın..." diyen falcıyı dikkatle dinleyen kızlar evlerine döner.

Masalın düğüm bölümü, falcının işaret ettiği olaylara sahne olur. Günlerden bir gün su çekerken kovasını kuyuya düşüren büyük kızın, beline ip bağlayarak kuyuya inmesi ile masalın düğüm bölümü gelişmeye başlar. Kuyunun dibinde gördüğü altın merdivenden çıkmaya başlayan büyük kız kardeş toprak altında bir yolda yürümeye başlar. Ortanca ile küçük kız kardeş kuyunun başında beklerken; büyük kız kardeş kuyunun dibinde karşısına çıkan yolda ilerlemeye devam eder.

Büyük kız kardeş gide gide bir konağa ulaşır. Odalardan birinin kapısını açan kız, karyolada yatan bir kadın görür. Biraz sonra odaya kadının kocasını gelir. Kocasına

bayıltıcı bir madde koklatan kadın, yattığı yerden kalkar; giyinip kuşanır ve yola düşer. Olan biteni saklandığı yerden izleyen kız da kadının peşine takılır ve yola düşer. Kadın, bir mağaraya ulaşır ve mağarada kendisini bekleyen dev ile buluşur. Devin yanında bir saat kalan kadın tekrar konağa döner. Kadının, kocasını bir devle aldattığını gören büyük kız kardeş, adama bir mektup yazar ve oradan ayrılır. Yeryüzüne çıkan kız, gördüğü her şeyi kardeşlerine anlatır.

Kızın mektubunu alan adam, karısını izlemeye başlar. Karısının bir devle buluştuğunu öğrenen adam bu durumu fazla üstelemez ve yeryüzüne çıkar. Köy köy dolaşır; ancak kendisine mektup bırakan kızı bulamaz. Bunun üzerine adam bir tabla donatır; çevredeki bütün kızlar başlarından geçenleri anlatır ve tabladan istediği şeyi alır. Adam bu yolla aradığı kızı bulur ve kızla evlenir. Baldızlarına ve köyün ileri gelenlerine çokça altın veren adam, karısını da alarak kendi ülkesine döner. Kendisini aldatan eski karısını bir katırın kuyruğuna bağlayarak dağlara salıveren adam, yeni bir yaşama başlar.

Büyük kız kardeşin yaşadığı olaylar, düğüm bölümünün başında ortaya çıkan falcının anlattıklarını doğrulamaktadır. İlk düğümün çözülmesi ile merak unsuru diğer iki kahramanın üzerine yoğunlaşır.

Büyük kız kardeşlerinin surunun kuyu dibinde olduğunu anlayan ortanca kız ile küçük kız kendilerine bir konak yaptırırlar. Ortanca kız, surunu sınamak üzere evden ayrılır ve bu ayrılış sırasında küçük kardeşini evde yalnız bırakır.
Mezarlığa varan ortanca kız, yere yatarcasına eğilmiş duran bir ağacın üstüne biner. Tam bu esnada ağaç doğrulur. Kız, ağacın tepesinde iken bir adam atıyla birlikte mezarlığa varır. Adam, bir mezarı kazar ve mezardaki tabutu çıkarır. Tabutun içine mavi ışıklı bir şişeden su serpince tabutun içinde yatan oğlan doğrulur. Bu oğlan ile tabutu açan adam arasında sert bir konuşma geçer. İstediği yanıtı alamayan adam tabutta yatan oğlanı kırmızı şişede bulunan su ile uyutur. Olan biteni ağacın tepesinden seyreden ortanca kız korkudan sabahı zor eder. Mezarda yatan oğlanın bir Beyoğlu olduğunu; bütün halk tarafından sevildiğini ve çaresi bulunamayan bir hastalıktan öldüğünü öğrenen kız, gördüklerinin ne anlama geldiğini kavrar.

Gördüklerini Bey'e anlatan ortanca kız, mezarda yatan Beyoğlu'nun kurtulmasını sağlar ve ortanca kız ile Beyoğlu evlenir. Masalın ikinci düğümü de çözüme ulaşır.

Merak unsuru küçük kız kardeşin üzerinde yoğunlaşır. Ablaları gittikten sonra evde yalnız kalan kız da yola düşer. Kız bir süre sonra bambaşka bir kente ulaşır. Kentin bütün insanlarının sokağa döküldüğünü ve düğün dernek kurulduğunu gören kız, bu sevincin neye bağlı olduğunu öğrenmek ister.

Kentin padişahının bir oğlu vardır ve bu oğlan yedi yıldır gülmez, konuşmaz bir haldedir. Küçük kızın kente vardığı sırada düzenlenen eğlencenin nedeni de padişah oğlunu güldürebilmek ve konuşturmaktır. Küçük kız, durumu kavrayınca padişahın yanına varır ve yedi yıldır gülmeyen oğlanın derdine derman olacağını söyler. Kız, padişahtan dokuz ay süre ister; eğer oğlanı konuşturmayı başaramazsa kellesinin kesilmesini de kabul eder.

Kızı, oğlanın odasına götürürler. Ancak dokuz ay boyunca oğlan ne konuşur ne de güler. Dokuz ay dolunca kız ağlayıp sızlamaya başlar. Kapıya gelenlere doğurmak üzere olduğunu söyler. Odaya gönderilen ebe, ortada doğmak üzere bir bebek olmadığını ve padişah oğlunun hâlâ put gibi durduğunu anlar. Çözümüne yaklaşılırken artan merak unsurunun doruk zamanı, masalın bu bölümünde yaşanır. Küçük kızın içinde bulunduğu duruma nasıl bir çözüm getireceği masala olan ilgi ve merakın artmasını sağlar.

Çözüm bölümü, padişah oğlu ile kızın bambaşka bir dünyaya ulaşmaları ile gelişir. Odadaki dolaptan içeri giren oğlanı takip eden kız, bir peri kızının padişah oğluna büyü yapmış olduğunu büyüyü bozar. Peri kızı o sırada bir oğlan çocuğu dünyaya getirir ve bir kuş olup gözden kaybolur. Kız ile oğlan, peri kızının doğurduğu bebeği de yanlarına alarak geldikleri yere dönerler. En küçük kız kardeşin yaşadığı olayların da çözüme ulaşması ile masal sona erer.

2.13.4- Yer ve Zaman

Anne, baba ve üç kız kardeşin bir yaşamı paylaştıkları ev, masalın en önemli mekânlarından biridir. Köhne bir yapı olması ve evden çok bir kulübeyi anımsatmasının dışında, bu mekân bir ailenin iç düzenini temsil etmektedir. Ana baba ve üç çocuktan kurulan aile için bu mekân bir yaşamın korunduğu çatıdır. Ev, hane halkı için bir arada olma; düzen kurma ve sığınma olgularının somutlaştırılmış biçimidir.

Ev içi hane halkının birlik olduğu bir mekândır. Evden ayrılmaların baş göstermesi, hanenin dağılmasına neden olmaktadır. "Üç Kızlar" masalında haneden ilk ayrılan tip annedir. Anne ve babanın -ölüm sebebiyle- haneden ayrılmaları ile masalın temel mekânı da sarsılmaya başlamaktadır. Bir süre aynı çatı altında kalmayı başaran üç kız kardeş, birbirinden farklı taraflara yönelmeye başlar. Bu durumun neticesinde masal mekânları değişir; değişen mekânlarda yeni yaşamlar kurulur.

Surunu kuyu dibinde sınayan büyük kız kardeş; surunu mezarlıkta sınayan ortanca kız kardeş ve surunu şaklabanlıkta sınayan küçük kız kardeş ile masal, yeni mekânlarda doğan farklı serüvenlere sahne olur. Üç kız kardeş de bambaşka kentlerde bulurlar kendilerini. Üç farklı kent, birbirinden değişik yaşamların sürdürüldüğü mekânlardır. Bilinmeyen mekânlara doğru yapılan yolculuklar, masalların merak unsurunu da beraberinde getirir. "Üç Kızlar" masalında, bilinmeyen ve sırrını koruyan esrarengiz mekânlara yer verilir. Kuyu dibi, kuyu dibindeki saklı kent; mezarlık; bir dolaba girilerek ulaşılan olağanüstü ortamlar masal atmosferinin gizemini koruyan mekânlardır.

Üç kız kardeşin vardıkları yeni ortamlarda, olay örgüsünde etkili olan önemli mekânlar bulunmaktadır. Büyük kız kardeşin başından geçen olaylar aldatma motifi üzerinde yoğunlaşır. Aldatılan eşin, ihanete uğratıldığı mekân olması bakımından devin mağarası dikkate değerdir. Bu mekân gizli bir buluşma yeri olmakla beraber; içinde gizlilik, nefret ve ihanet barındıran bir mekân olma özelliği de göstermektedir. İhanet aldatan eşten kaynaklı bir olgu; nefret aldatılan eşin duyduğu duygu; gizlilik ise aldatma eyleminin kabul görülmemesinden doğan durumu ifade etmektedir.

Ortanca kızın vardığı mezarlık, korku ve bilinmezliği içinde barındıran bir mekândır. Mezarlığın ürkütücü tarafı, gecenin karanlığı ile desteklenmekte; ortanca kızın yaşadığı korku "gün kararana dek; geceyi geçirmek; sabahı zor etmek" şeklinde kurulan zaman ifadeleri ile de kuvvetlendirilmektedir.

Küçük kız kardeşin başından geçen olaylar ile aksiyona dâhil edilen mekânların başında Bey'in konağı gelmektedir. Bu konaktaki en önemli oda Beyoğlu'nun odasıdır. Yıllardır kimseyle konuşmayan Beyoğlu bu odada zaman geçirmektedir. Dokuz ayı aşkın bir süre Beyoğlu ile küçük kız aynı mekânı paylaşırlar. Beyoğlu'nun konuşmamasının ve gülmemesinin nedeni de bu odadan hareketle açığa kavuşur. Odada bulunan dolap, bambaşka bir dünyaya açılan kapı görevi üstlenmektedir. Beyoğlu'nun başına gelen olayların kaynağına bu dolap aracılığı ile inilir. Kurulan sistemin bozulması; sorunun çözülmesi ile gerçek dünyaya dönen kahramanlar için oda ve dolap birer geçiş unsuru olarak kullanılmaktadır. Konaktaki bu oda, Beyoğlu'nun istem dışı kurduğu yalnız yaşamından kurtulup dış dünyaya açıldığı mekân olması bakımından da dikkate değerdir.

Yoksul bir karı kocanın yaşamlarının özetinin yapıldığı serim bölümünde, uzun zaman dilimini kapsayan bir olay anlatılır. İlkin hiç çocukları olmayan karı koca, ilerleyen yaşta üç kız çocuğuna sahip olurlar; ancak çocuklarını büyütemeden ölürler. Bu dilim, bir ailenin yaşam kesitlerinin sunulduğu zaman dilimidir.

Üç kız kardeş için hayatlarının en zor geçecek olan zamanı, ana ve babalarını kaybettikleri andır. Ölüm, yitim, felâket gibi durumların yaşandığı anlar masalların "atlatılması güç" zaman dilimleridir. Bunlar kısa bir zaman diliminde yaşanan hadiseler olmalarının yanı sıra, etkileri yoğun olarak hissedilen olaylar olmaları bakımından da dikkat çekici anlardır.

Ana ve babalarını yitiren üç kız kardeş, bu andan itibaren yaşamı paylaşma görevi üstlenirler. Ana ve babalarının işlerini devam ettiren kızların yaşamlarına bir falcının girdiği an, masalın motivasyon zamanıdır. Falcı ile karşılaşan kızlar için üç ayrı yola

savrulma zamanının, aksiyonu başlatan zaman olduğu ifade edilebilir. Üç ayrı dünyada kendilerine yaşam kuran kardeşlerin birbirinden "ayrılış zamanları" açıktır. Kardeşlerin yolları bir kez daha kesişemediği için masalın "kavuşma zamanından" bahsetmek mümkün değildir.

Birbirinden ayrılarak yeni yaşamlarını sürmeye başlayan kardeşler, farklı zaman dilimlerinde hayatlarının doruk anlarını yaşar. Doruk zaman, esas düğüme yaklaşılan anı kapsamaktadır. Büyük kız kardeş, tolasını almak üzere kuyuya indiği ve karşısına çıkan altın merdivenden tırmanmaya başladığı andan itibaren bambaşka bir dünyada açar gözlerini. Ortanca kız için mezarlıkta bir ağacın tepesinde geçirdiği gece, hayatının dönüm noktasını teşkil eder. Küçük kız için Beyoğlu'nun odasında geçirilen dokuz aylık zaman dilimi, sıkıntı ve çaresizliğe ev hapisliği yapar. Beyoğlu'nun derdine derman olabilmek için istenen süre, küçük kızın hayatındaki en önemli dönüm noktasını oluşturmaktadır.

Üç yaşam kesitinin birleşmesinden oluşan masal, uzun vaka zamanında tamamlanır. Bu zaman dilimi sıkıntı ile başlar; ancak çözümler bu sıkıntıların aşılması ile yaşanır. Bu bakımından "Üç Kızlar" masalının dönüm noktaları ile iç içe geçmiş anlık kesitlerden oluştuğu söylenebilir.

2.13.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.13.5.1- Yetişkinler

Aile içi düzeni korumakla görevli masal kahramanları ana ve baba tipi ile ortaya çıkmaktadır. "Üç Kızlar" masalının bütünleştirici tipleri ana ve babadır. Masalın serim bölümünde tanıtılan iki tip, kısa bir zaman diliminden sonra olay örgüsünden ayrılır. Birbiri ardına ölen iki kahramanın sorumlulukları diğer yetişkin tiplere yüklenir.

Ana ve babanın, aileden ayrılması ile aileyi toparlama fonksiyonunu, evin en büyük kızı üstlenir. Üç kız kardeşin en büyüğü, babasının işini devam ettirirken, ortanca kız kardeş de annesinin mesleğini devam ettirir. Büyük kız kardeş suculuk yapar; ortanca

kız kardeş ise dikiş diker. Evin en küçük kızı, ablalarının himayesi altına alınır. Masallarda korunmaya alınan tipler ailenin en küçük tipidir. Küçük kız kardeş bir iş yapmak zorunda bırakılmaz. Ablalarının çabalarına destek vermek, bu tipin en önemli görevidir. Ancak aksiyona yön verecek olan olayın yaşanmasının temel nedeni de küçük kız kardeştir. Olay örgüsünü kuracak olan vakalar bu kızın ısrarı sonucu açığa çıkmaktadır. Sokağa gelen falcıya fal baktırmak konusunda en ısrarcı tip küçük kızdır. Bu bakımdan vakaların oluşumuna hazırlayıcı olarak görülebilecek tiplerden biri küçük kız; diğeri de falcıdır.

Olay örgüsünün çıkış noktası falcının fonksiyonel etkisi ile sağlanır. Aksiyonun ilerleyen bölümlerine ilişkin bilgiler, falcı tarafından sezdirilir. Serim bölümünde falcı tarafından haber verilen olaylar, masalın düğüm noktalarını oluşturur. Üç kız kardeşin değişen hayatları yaş sıralamasına göre sunulmaktadır. İlk olarak büyük kız kardeş için yeni bir yol çizilir. Kuyu dibinde yaşanan olaylar masala üç yeni tipin dâhil edilmesi ile gelişir. Büyük kızın etkinliği ile masala dâhil olan tipler bir karı bir de kocadır. Masalın ilk olağanüstü tipi olan dev de bu üçlünün son halkasıdır.

Kocasını bir dev ile aldatan ve bu hatasından dolayı cezalandıran kadın tipi, aldatma motifini etkin kılan tiptir. Kocasını uyuttuktan sonra bir devin mağarasına giden kadın, masalların "istenmeyen kişilerinden" biridir. Eşini aldatan ve ona tuzak kuran; hile ve yalana başvuran tipler, masalların dışlanan şahısları konumundadır. Karısının yaptıklarını öğrenen adam masalın aldatılan tipidir. Bu sebeple karısını cezalandırır ve yeni bir hayata başlar. Gerçeklerin açığa çıkmasında kendisine yardım eden kız (büyük kız kardeş) ile evlenen adam, evdeki işlerin sorumluluğunu da bir süreliğine kâhyasına devreder. Evi çekip, çevirme ve koruma; evdeki gerekli işleri tamamlama görevi kâhyaya verilir.

Ortanca kızın surunu mezarlıkta sınama isteği ile gerçekleşen olaylar, masala yeni tiplerin dâhil edilmesi ile sonuçlanır. Bunlardan da ilki mezarlığa gelen atlı adamdır. Mezarı kazan adam, ortanca kızın yaşadığı olayların düğümlerinin çözülmesinde etkili tiptir. Kent ahalisi, Bey ve Beyoğlu, serim bölümünün ikinci olayının fonksiyonel tipleridir.

Küçük kız etrafında gelişen olaylar, kalabalık bir kadro çevresinde şekillenir. İçine kapanık, kendine dönük, içinde bunalımlar olduğu sezilen padişah oğlu, küçük kız aracılığı ile sıkıntısından kurtulur. Bu bölümde yaşanan olaylara tepki duyan şahıslar, küçük kızın aksiyona dâhil olması ile rahata ulaşırlar. Olağanüstü bir tip olan peri kızının etkinliği ortadan kaldırılır ve çözüm yakalanır. Ebe kadın ile oğlan çocuk (bebek) tipleri, birbiri ile ilişkili iki tiptir. Doğma ve doğuma yardımcı olma eylemleri bu iki tipin etrafında gelişir. Dünyaya gelen bebek de, aslında bir peri kızının çocuğudur. Bebek yeni bir yaşamın başlangıcını temsil eden tip özelliği taşımaktadır.

2.13.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masal kahramanları kadar aksiyona katkı sunan öğeler, olay örgüsünün şekillenmesinde yardımcı olan unsurlardır. Yardımcı unsurlar, kahramanların yaşamlarında yeni yollar açan; kahramana yol gösteren; sıkıntıları gideren ve sevinçlere ortam yaratan unsurlardır.

"Üç Kızlar" masalında kahramanların hayatlarına yön veren ve onlara farklı bakış açıları sunan yardımcı unsurların rolleri dikkate değerdir. Kuyudan su çekmek üzere kullanılan kova bir nesne olmaktan öte, kahramana bambaşka dünyaların kapılarını açan anahtar görevindedir. Altın merdiven, yeni bir yaşama başlamanın somut göstergesidir. Altın bedel (merdiven), masal atmosferinin büyüsüne uygun yapıdadır. Altın, göz alıcı ve ışıl ışıl bir madendir. İnsanı kendine çeken bir cazibeye sahiptir. Bu cazibeye kapılan kahraman için merdiveni tırmanmaktan başka bir çare yoktur.

Masallarda çıkış yolu olarak kullanılan unsurlar kimi zaman bir merdivenle, kimi zaman da bir geçitle somutlaştırılır. "Üç Kızlar" masalının düğüm noktalarının çözüme ulaşmasında etkili olan unsurlara altın merdiven, yere yatarcasına eğilmiş ulu bir ağaç, gizli bir dünyaya açılan dolap örnek verilebilir. Bu unsurlar, kahramanın içinde bulunduğu buhranlı dönemden kurtuluşuna aracılık eden yol olarak değerlendirilebilir.

Gerçekleri gün yüzüne çıkarma aracı olarak kullanılan mektup, masal kahramanının amacına ulaşmasına fayda sağlayan yardımcı unsurdur. Mezar ve tabut, saklı tutulan nesneleri; ölümü, yasaklama ve cezalandırmayı temsil etmektedir. Tabutta yatanın üzerine dökülen su ve bu suyun konulduğu renkli camdan şişeler, sihir motifini destekler nitelikte unsurlardır. Efsane ve masal gibi anlatı türlerinde suyun önemi büyüktür. Su arınmayı; yeniden varolmayı, dirilişi ve ölümsüzlüğü simgeleyen bir öğedir. Tansel masallarında suyun fonksiyonel etkisi dikkat çekmektedir.

2.13.6- İletiler

2.13.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Karşısına çıkan fırsatları değerlendirebilen kimseler hayat karşısında başarı elde edenlerdir.
2. Savunmasız ve çaresiz kaldığını düşünen kimse, kendi çabaları ile sıkıntılarından arınabilir.
3. Yakınlarını aldatan, kandırma yolu ile onların hayatlarında yara açan insanlar yalnız kalmaya mahkûmdur.
4. Fal (bakı) yolu ile geleceği tayin etmek mümkün değildir. Kişi kendi seçtiği yolda ilerlemekle yükümlüdür.
5. Yanlış davranışları ile yüzleşmek zorunda kalan insan, bu durumun sonuçlarına katlanır.
6. Korunmaya muhtaç insanların yanından ayrılmak ve onları tek başına bırakmak doğru bir davranış değildir.
7. Başarı, zafer adına mücadele eden insanların hakkıdır.
8. Haksız yere sıkıntıya düşürülen kimseler, er ya da geç bu tasalarından arınırlar.

2.13.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Gece karanlığında gidilen mezarlık; kapağı açılan bir tabut çocuğun bilinçaltına korku salabilecek unsurlardır.

2. Fal baktırarak geleceğe ilişkin bilgi edinmek; falcının söylediklerinin doğru olduğuna inanmak çocuk okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilecek türden durumlardır.
3. Dış dünyadan gelebilecek tehlikeler masallarda çizildiği gibi kolay aşılamaz. Sıkıntılarının geçici bir süreliğine olduğuna kendini inandıran ve masala kendini fazlasıyla kaptıran çocuk, gerçekler ile yüzleşmek zorunda kaldığında hayattan darbe alabilir. Bu bakımdan çocuk okuyucuya sunulan masal metinlerinin, günlük hayatı hangi yönde etkileyeceği göz önüne alınmalıdır.
4. Masal kahramanın telaffuz ettiği " namussuz, şerefsiz" türünden kelimeler, çocuk okuyucunun dil ve ahlak değerlerini olumsuz etkileyebilir.
5. Yeniden dirilme; mezardan hayata dönme motifleri çocuğun, hayat düzenine aykırı iletileri almasına neden olabilir. Bu durum çocuk okuyucunun bilinçaltında, yanıtlanması güç soruların doğmasına sebep olabilir.
6. Hangi sebeple olursa olsun yalana başvuran bir masal kahramanı, okuyucuyu olumsuz yönde etkileyebilir.

2.13.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.13.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.13.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz çağlarda vaktin birinde..."

2.13.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Günlerden bir gün..."
"Gide gide bir düzlüğe ulaşıyor."
"Az gide, uz gide..."
"Büyük kız gördüklerini anlatmada olsun."
"Onlar mutluluk içinde yaşamakta olsun."
"Akşam olana, gün kararana dek gidiyor."
"Gide gide bir kente ulaşıyor."

2.13.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Gökten üç elma düştü, biri bana, ikisi de size."

2.13.7.2- Masal Motifleri

Ölüm Motifi: Anne ve babanın ölmeleri sonucu üç kız kardeş hayat karşısında yalnız kalır.

Evden Ayrılma: Ana babalarının ölümünden sonra ilk olarak büyük kız kardeş; ikinci sırada ortanca kız kardeş ve son olarak da küçük kız kardeş tipi evden ayrılır.

Aldatma: Kocasını bir dev ile aldatan kadın.

Cezalandırma: Kocasını aldatan kadın, bir katırın kuyruğuna bağlanarak sürülmek suretiyle cezalandırılır.

Surunu Sınama Motifi: Büyük kız kardeş, surunu kuyu dibinde; ortanca kız kardeş mezarlıkta ve küçük kız kardeş de surunu şaklabanlıkta sınar.

Kaderin Değişmesi: Hayat, üç kız kardeşin karşısına farklı yollar çıkarır. Üç kardeşin kaderi birbirinden ayrı olarak gelişir.

Sihirli Su: Kırmızı ve mavi ışıklı şişeden dökülen su, tabutta yatan oğlanın canlanmasına ve tekrar uykuya dalmasına neden olur.

Sihirli Bitki: Ortanca kız, mezarlıktaki ağaca eğil deyince ağaç eğilir.

Olağanüstü Yerler: Kuyu dibindeki altın merdivenle ulaşılan olağanüstü mekân; odadaki dolaba girilerek ulaşılan havuz başı.

Korku İşareti: Mezarlıkta bir gece geçiren kız, korkudan sabahı zor eder.

2.13.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.13.8.1- Tekrarlanan Sözler

Kalıp olay değeri taşıyan " sur sınama" fonksiyonu üç kahraman tarafından da kullanılır. Farklı olaylar yaşanmış olsa bile üç vaka da "sur sınama" fonksiyonunun tekrarıyla oluşur. Üç kız kardeşin yeni yaşamlarında karşılaştıkları engel ve güçlüklerin de tekrar niteliği taşıdığı söylenebilir.

Kuyu dibinde sınanan sur ile kuyu dibinde ortaya atılan düğüm; mezarlıkta sınanan sur ile gece karanlığında atılan düğümler; şaklabanlıkla sınanan sur ile padişah oğlunun odasında yaşananlar masalın tekrarlanan vakalarını oluşturur. Olaylar farklı olsa dahi, her olayın başlangıç ve çıkış noktaları benzer hadiseler üzerine

kurulmuştur. Bu bakımdan üç ayrı yaşam, tekrarlanan düğüm ve çözümler ile birbirine bağlanmıştır.

2.13.8.2- Deyimler

"...Önce bunlar dünyalarca sevinmiş."(s.28)
dünyalarca (dünya kadar) sevinmek: Çok sevinmek.

"Böylece geçinip gidiyorlarken..." (s.28)
geçinip gitmek: Geçimini sağlamak. Pekiyi değilse de şöyle böyle geçinmek.

"Kimsesiz kalan bu üç kızın büyüğü babasının işini tutmuş." (s.28)
bir iş tutmak: İş yapmak. Bir görevi üstlenmek.

"Görüyorsun çok hastayım, yüreğim bunlu." (s.29)
yüreği bulanmak: 1.İçi sıkıntı ile dolup derin soluk alma isteği duymak. 2.Midesi bulanmak.

"Kadın yemeklere el sürmemiş." (s.29)
el sürmemek: Dokunmamak. Hazırlanacak şeyi hazırlamaya katkıda bulunmamak.

"O saat kendinden geçiyor kocası." (s.29)
kendinden geçmek: Heyecan verici bir durum karşısında aklının ve duyu organlarının işlemez olması durumu. Krş. "kendini kaybetmek."

"Kadın giyinip kuşanıyor düşüyor yola." (s.29)
yola düşmek: İstenilen yere ulaşmak üzere yola çıkmak

"Kadının kocasından haberi yok." (s.30)
haberi (yok) olmamak: Bilgisi bulunmamak.

"Kadın sesini çıkarmıyor, kızarıp bozarıyor." (s.30)
sesini çıkarmamak: Sessiz ve yorumsuz kalmak.

kızarıp bozarmak: Utanmak, çekinip sıkılma hali.

“Kardeşim, ekmek kavgasından ne gördük ki...” (s.31)
ekmek kavgası: Geçimini sağlamak için çaba harcamak.

“Tablacı, büyük kıza dünür düşüyor.” (s.30)
dünür düşmek: Bir kızı, evlenmek üzere başkası için istemek.

“... uzaktan bir gürültü sökün etmiş. Kız soluk almadan bekliyor.”(s.31)
sökün etmek: Birçok kişinin veya şeyin birbiri ardına gelmesi.
soluk almadan beklemek: Ses çıkarmadan beklemek.

“Korkudan sabahı zor ediyor.” (s.32)
sabahı zor etmek: Bir konu ile ilgili olarak bütün gece düşünmek; sabah olması için sabırsızlanmak.

“Burada herkes karalar giyinmiş... Teyzeciğim neden herkes yaslar içinde?” (s.32)
karalar giyinmek: Bir felaket dolayısıyla siyahlar giyinmek; üzüntü ve yas hali.
yas içinde olmak(yas tutmak): Büyük bir acının, benliği üzerindeki etkisini davranışları ile belli etmek.

“Adam önce başından savmak istiyor.” (s.32)
başından (atmak) savmak: İstekte bulunan kimseyi bir bahan ile yanından uzaklaştırmak.

“Doktorun dili damağına sarıyor, ağzını bıçak açmıyor.”(s.34)
dili damağına sarmak: Hastalık, korku, utangaçlık gibi nedenlerle söyleyeceğini şaşırmak.
ağzını bıçak açmamak: Hiçbir şey söylememek.

“Ellenip ayaklanıp torbasına bir parça ekmek koyuyor.”(s.34)
ellenip ayaklanmak: Bir yere gitmek için kalkıp hazırlanmak.

“Halk sokaklara dökülmüş.” (s.34)
sokağa dökülmek: Topluluk halinde dışarıya, sokağa çıkmak.

“Konaktakilere gereken buyruk veriliyor.” (s.35)
buyruk vermek: Emir vermek; bir şeyin yapılmasını emretmek.
“Bir köşede oğlanın put gibi oturup durduğunu görüyor.(s.35)
put gibi oturmak(put kesilmek): Sessiz, kımıldamadan durmak.

“Padişahım, torununuz dünyaya gelmek üzere.” (s.35)
dünyaya gelmek: Doğmak.

“Padişahtan istediği gün bittiği için kızın gözüne uyku girmiyor.” (s.36)
gözüne uyku girmemek: Bir sebepten dolayı uyuyamamak.

“Bu kızla oğlan göz göze konuşuyorlar.” (s.36)
göz göze konuşmak: Bakışları karşılaşarak konuşmak.

“Dili çözülen oğlan haberim yok diyor.” (s.37)
dili çözülmek: Konuşmaya başlamak.

“Üzeri de yüklüymüş. Peri kızı iki atlayıp bir zıplıyor, bir oğlan çocuğu doğuruyor.” (s.37)
üzeri yüklü olmak: Hamile olmak.

2.13.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Gide gide bir düzlüğe ulaşıyor.”
“Köy köy dolaştıktan sonra...”
“... göz göze konuşuyorlar.”

İki Sözcüğü de Anlamlı Olan İkileme

“... türlü tevir çiçekler.”

"... giyimli kuşamlı karısı da geliyor."
"Türlü tevir oyunlar çıkarıyor."

2.13.9- Özgün Unsurlar

Masallarda formel değer taşıyan üç sayısı, "Üç Kızlar" masalının özgün unsurlarının başında gelmektedir. Üç kız kardeş, üç farklı yaşam ve üç ayrı yol, olay örgüsünün çatısını oluşturmaktadır.

Söz değeri bakımından özgün nitelik gösteren unsurların her biri çocuk okuyucu için birer kazanım şekline dönüştürülebilir. Merdiven kelimesi yerine kullanılan "bedel"; talih ve alın yazısı anlamına gelen "sur"; hastalanmak anlamına gelen "sayrılanmak"; okuyucunun ilk kez karşılaşabileceği türden bir sözcük olan "tola" ; bölüm, parça, kesit anlamına gelen "teyi" sözcükleri Oğuz Tansel üslubundan izler taşıyan unsurlardır. Tansel masallarından ortak izler sunan kelimeler, masalcının dil ve üslup özelliklerinden biridir. Okuyucu tarafından sıkça rastlanan bu kelimelerin söz dağarcığına kazandırılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

2.13.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Üç kız kardeş üzerine kurgulanmış olan masal, üç farklı vakadan oluşur. Üç vakanın da birbirlerine bağlantı noktası bir falcının anlattıklarıdır. Aynı çıkış noktasından başlayarak gelişen olaylar üç farklı yaşama işaret eder. Dolayısıyla çocuk okuyucu öncelikle bu olayların çıkış noktasını kavramaya zorunludur. Masalın motivasyon unsurunun algılanması doğrudan doğruya çocuğun kavrama becerisine yönelik bir etkinliktir.

İnsanların başlarına gelebilecek olan olayların kişilerin kendi iradeleri sonucunda gerçekleşeceği, masalın temel iletilerinden biridir. Dış dünyadan kaynaklı birtakım tehlike ve sıkıntılar, insanın dünyayı algılayış biçimine göre şekillenmektedir. Kişinin yaşadığı olayların sorumlusu yine kişinin kendisidir. Bu ileti, hayata bakış açısı yeni yeni gelişmekte olan bir çocuğa olumlu kazanımlar sunabilecek bir iletidir. Kadercilikten uzak bir anlayışa sahip olma; yaşanılan olay ve durumların temel

kaynağının kişinin iç görüsünde gizli olduğunu kavrama, çocuğun bambaşka bir pencereden hayatı seyretmesine ortam sağlayabilir.

Hayat, insana sunulan çatallı bir yola benzetilirse; bu masal çocuğun bilincinde yol ayrımlarının çizilmesine ortam sağlayabilir. Masallar iki farklı yol üzerinde inşa edilmiş olan metinlerdir. İyilik ve kötülük; zafer ile başarısızlık; akıl ile yoz düşünce. Yollardan hangisini seçeceği kahramana bırakılır masallarda. Çocuk okuyucu için bir kazanım değeri taşıyan unsur, masal ile gerçek arasındaki çizgiyi keşfedebilmesidir. Masal kahramanı masal atmosferi içinde çatallı yollardan hangisini seçeceğine karar verebilen kişidir. Bu durumdan etkilenen çocuk okuyucu için de gerçek yaşamda seçilen yollar konusunda masalın yapacağı çağrışımlar bir kazanım değeri taşıyabilir.

Kazanım değeri taşıyan öğelerin yanı sıra "Üç Kızlar" masalı, bilinçaltında olumsuz izler bırakabilecek birtakım unsurları da barındırmaktadır. Bu unsurların başında mezarlık gelmektedir.

Masallarda kuyu, mezarlık, gizli dolap olarak sunulan öğeler bilinmezliğin sembolü olarak düşünülebilir. Sözü edilen bu öğeler gizli kalmış düşüncelerin sembolik değer kazandığı ortamlardır. Mezarlıkta, çocuğun bilinçaltına korku salabilecek türden olaylar yaşanmaktadır. Kazılan bir mezar, mezardan çıkarılan bir tabut çocuk okuyucu için korku barındıran unsurlar olabilir. Sonu görünmeyen kuyu dibi; başka bir dünyaya açılan dolap, çocuğun birtakım nesnelere karşı ön yargı beslemesine sebep olabilir.

Aldatma motifinin kullanılması; içinde korku barındıran öğelere yer verilmesi bakımından "Üç Kızlar" masalının 13 ve üstü yaş grubuna seslendiği söylenebilir. Olumsuz değer taşıyan unsurların yanı sıra aksiyonda yer alan bazı kopukluklar, olay akışının açık olarak anlaşılmasını engellemektedir. İç içe geçmiş olay örgüsünün temel özelliklerinden biri olaylar arasındaki geçişin korunması; zamanda ve mekânda yapılan atlamalarda mantık sınırlarının aşılmamasıdır.

Üç kız kardeşin en küçüğünün yaşadığı olaylar, masal okuyucusunun algı düzeyini zorlayabilir. Nereden çıktığı ve hangi şekilde aksiyona dâhil edildiği bilinmeyen kahramanlar, olay ve durumlar masala olan ilginin azalmasına neden olabilir. Yıllardır konuşmayan Beyoğlu'nun bu haline sebep olan bir peri kızı; birdenbire ortaya çıkan bir bebek bu durumun en belirgin örnekleridir.

2.14- ALTIN ŞAMDAN (1963: 47)

2.14.1- Konu

Annesinin ölümünden sonra babası için uygun eş bulma arayışına giren kahramanın hayatı konu edilir.

2.14.2- Asıl İleti

Umulmadık anlarda umulmadık fırsatlar ile karşılaşan kimse, içinde bulunduğu sıkıntıdan arınabilir.

2.14.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Bir karı koca ile kız çocuklarının mutlu yaşamları beklenmedik bir anda gölgelenir. Annenin hastalığı olay örgüsünü başlatan temel etmendir. Anne amansız bir hastalığa tutulur ve kızına bir vasiyette bulunur: *"Sevgili kızım, görüyorsun sayrılığım çok ağır. Bu dertten kurtulamaz da ölürsem evimizin düzeni bozulur. Sen evlenecek yaşa geldin. Babana bakacak biri gerek. Mavi kunduram hangi kadının ayağına tıpatıp gelirse baban onunla evlensin."* Bir annenin son isteğini ifade eden bu cümleler masal motivasyonunu da belirlemektedir.

Annesinin ölümü üzerine mavi kundurayı giyecek kişiyi bulmak üzere evden ayrılan kız çocuğu büyük bir sorumluluk üstlenmiş olur. Köy köy, ev ev dolaşan kahraman aradığı kişiyi bir türlü bulamaz. Mavi kundura kiminin ayağına büyük, kiminin ayağına küçük gelir. Umudu tükenen kahramanın son anda attığı adım aksiyona yeni bir yön belirlemekle kalmaz, kahramanları büyük bir çıkmaza doğru sürükler. Mavi ayakkabıyı kendi ayağında sınayan kız, kunduranın ayağına tam geldiğini görür. Bu durumu babasına açıklayan kahramanı umulmadık gelişmeler bekler.

Masalın ilerleyen bölümünde gelişen olaylar silsilesi okuyucu kitlesi açısından uygun düşmeyecek bir pozisyona ulaşır. Masal kahramanı işin içinden çıkamayınca kadıya gitmeye karar verir. Baba tipi ile kadı arasında geçen diyalog şu şekilde verilmektedir:

"Kadı baba, bir bahçıvan kendi diktiği ağacın meyvesini kendisi yiyebilir mi?"

"Bu da sorulur mu be beyinsiz adam. Yiyebilir!"

Kadıdan aldığı fetva ile eve dönen adam fetvayı kızının eline tutuşturur. Baba ile kızın evlenmelerinin olanaksız olduğuna inanan kız çaresiz bir bekleyişin içine girer. Derdini kimseye açamayan kız günlerden bir gün üstüne bolca para alıp çarşıya iner. Yaşlı bir ustanın şamdan yaptığını gören kız, ustaya bir sipariş verir: *"Bana bir altın şamdan yapı vereceksin. Bir kişi bunun içine kırk günlük yiyip içeceğiyle girebilsin. Dışından kapısı kilidi belli olmasın. Som altın, eksiz parçasız sansın görenler. İçinden kilitli olsun…"* Bir hafta sonra, kızın istediği şamdan hazır edilir.

Kız bu şamdanı alıp evine getirir ve aradan günler geçer. Otuz dokuzuncu gün gelip çattığında kız altın şamdanın içine girer. Kızının ortalarda olmadığını gören adam telaşa kapılır. Olmayacak bir iş konusunda kızını zor durumda bıraktığı için de pişmanlık yaşar. Uğursuzluğun altın şamdandan kaynaklı olduğunu düşünen adam şamdanı satılığa çıkarır. Altın şamdan bir Beyoğlu tarafından satın alınır. Altın şamdan Beyoğlu'nun odasına götürülür. Şamdanın etrafına da türlü çeşitli yiyeceklerden konur. Şamdanın içindeki kızın yiyecekleri tükenir. Kız bir gece şamdandan usulca çıkar. Etraftaki yiyecekleri de alan kız şamdanın içine döner. Bu olay günlerce devam eder. Odasındaki karışıklıktan şüphelenen Beyoğlu hizmetçilerine çıkışır; ancak odasındaki dağınıklığın nedenini bir türlü öğrenemez.

Beyoğlu ile altın şamdandaki kızın karşılaşma anları gelip çatar. Bu olay masalın ara düğümünü de çözüme ulaştırır. Beyoğlu ile kızın evlenmeleri ile masal sona ulaşır. Temel düğümler çözüme ulaşmıştır; ancak aksiyonun başında çizilen tablo (baba ile kızın evlilik konusu) olumsuz etkisini okuyucu üzerinde bırakmıştır.

2.14.4- Yer ve Zaman

"Mavi zamanlar içinde mutlu günler" süren bir ailenin dramı niteliğinde verilen masalda temel mekân ev içidir. Kahramanın ev içi mekânda yaşadığı sıkıntılar kapalı kapılar ardında sunulmaktadır. "Mavi zamanlar" ifadesi içinde bulunulan zamanın genişliğine ve ferahlığına işarettir. Mavi zaman içinde sürülen yaşam geçici mutluluklara tanıklık etmektedir.

Aile dramı anne tipinin ölümü ile baş göstermektedir. Annenin ölümü ile geride bırakılan yaşam kırıntıları birer çıkmaz ile yüzleşmek zorundadır. Ev içi mekânda geçirilen sıkıntılı anlar maviden siyaha doğru bir yöneliş göstermektedir.

Babasının umulmadık tavrından şikâyetçi olan kahraman çareyi "altın bir şamdanda" arar. Altın şamdan içinde geçirilen kısa zaman dilimi beraberinde çeşitli çözümleri getirir. Kahramanın altın şamdanda geçirdiği süre zarfında dışarıda hayat akmaktadır. Baba, yaptığı hatadan pişmanlık duyarken kız henüz şamdanın içindeki yaşamına ara vermemiştir. Ancak bu süre zarfında şamdanın içinde yaşanan olaylar doğrudan dış dünyayı da etkilemeye devam etmektedir. Masal kahramanı gizlendiği yerde yaşamakta kararlı bir tavır sergiler. Bu sırada içerdeki yaşam dışarıyı etkilemeye başlar. Beyoğlu tipi de bu etkiden payına düşeni almaktadır.

Şamdanın içindeki gizemin açığa vurulduğu an çözümden önceki son doruk noktasıdır. Masal kahramanı ile Beyoğlu'nun evlilik törenleri de doruk noktanın devamı niteliğindedir.

Masal mekânları kahramanların işlevsel etkilerine bağlı olarak daralmakta ve genişlemektedir. Buna bağlı olarak masal zamanı da kendi atmosferini kurmaktadır. Temel düğümlerin çözüme ulaştığı an da, bu atmosfer içinde cereyan eden zaman dilimine denktir. Masal, bir evlilik ile sona ererken dar mekânların tümü ferahlık hissi uyandırarak genişlemektedir. Daralan masal zamanı da beklenmedik bir anda kahramanları sarmakta ve düğümü çözüme ulaştırmaktadır.

2.14.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.14.1-Yetişkin Kahramanlar

"Altın Şamdan" masalı yetişkin kahramanlar üzerine kurgulanır. Baba ile kızı, kadı ve Beyoğlu masalın işlevsel etki gösteren tipleridir. Masal motivasyonunda belirleyici olan tip ise annedir. Anne olay örgüsünün girişini yapan ve kısa bir zaman diliminden sonra aksiyondan ayrılan tiptir. Annenin öğüdü ise kurgunun yapılanmasında etkili olan temel unsurdur.

Baba ile kızı üzerine kurulan olay örgüsünde asıl kahraman kızdır. Annesinin vasiyetini yerine getirmek üzere yola çıkan kahramanı beklenmedik gelişmeler bekler. Kızın güzelliği şu cümleler ile ifade edilir: *"Görenin parmağı ağzında kalır. Bey ve adamları güzelin hiç böylesini görmemişler. Bunlar şaşırmada olsun. Orada bulunanlar, kıza bakarken, ellerine verilen fincanları unuturlar. Saçları portakal sarısı, gözleri Akdeniz mavisi... Böyle güzeli kim beğenmez."* (Tansel 1963: 51). Baba ve kadı tipleri aracılığı ile olay örgüsü üzerine atılan düğüm kızı çıkmaza sürükler. Bu sebeple baba ve kadı tipleri karşıt tip konumuna geçerken; kız olay örgüsünü sürükleyecek olan asıl kahraman pozisyonunu alır.

Baba ile kızını çıkmaza sokan olaylar kadı tarafından işlevsel hale getirtilir. Kadının çizdiği yol temel düğümlerin atılmasına sebep olur. Aksiyonu çözüme ulaştırma konusunda belirleyici kahraman ise Beyoğlu' dur. Beyoğlu ile altın şamdandaki kızın evliliği düğümün çözüme ulaştığı anda gerçekleşir.

2.14.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masal motivasyonunda belirleyici olan yardımcı unsur bir çift ayakkabıdır. 'Mavi kundura' masal kahramanına annesi tarafından emanet edilmiştir. Kundura 'eş bulma' hadisesinde belirleyici rol oynayacak olan unsur konumdadır. Mavi kundura kimin ayağına olursa masal kahramanı babasını o kişi ile evlendirecektir. Burada devreye sınama motifi sokulmaktadır. Mavi kunduranın çizdiği yol beraberinde

sıkıntı ve çıkmazlar doğurur. Olay örgüsünün ilerleyeceği yönü tayin eden kundura bir süre sonra aksiyonun düğümlerini şekillendirmektedir.

Aksiyonun yol almasında ve masal kahramanlarının fonksiyonlarını tamamlamasında bir diğer temel unsur 'altın şamdandır'. Altın şamdan, düğüm bölümünün en önemli öğesi konumundadır. Şamdanın özellikleri masal kahramanın ağzından verilmektedir: "*Bir kişi bunun içine kırk günlük yiyip içeceğiyle girebilsin. Dışından kapısı kilidi belli olmasın. Som altın, eksiz parçasız sansın görenler. İçinden kilitli olsun…"* (Tansel 1963: 49). Şamdan dış dünyanın tehlike ve tehditlerini uzaklaştıran bir unsurdur. Dış dünyadan gelebilecek tehlikeler şamdanın içindeki kahramanı etkileyememektedir. Şamdan bir koruyucu görevi üstlenirken bir sığınak vazifesi de görmektedir.

Beyoğlu'nun odasında yanan bal mumu ile yağ mumu da dikkat çeken öğelerdendir. Yağ mumu ile bal mumu iki kahramanı birbirlerine yaklaştıran unsurlardandır. Yiyecek bulmak umudu ile bulunduğu yerden ayrılan kahraman, mumların yerini değiştirir. Beyoğlu'nun ayakucundaki mumu başucuna; başucundakini de ayakucuna koyar. Bu durum gizlenen olayların açığa çıkmasına imkân verir. Dolayısıyla mumlar, düğümü çözüme ulaştırma konusunda etkili iki yardımcı öğe niteliği kazanır.

2.14.6- İletiler

2.14.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Düşüncesizce atılan adımlar ve alınan kararlar kişiye zara getirir.
2. Amaçları uğrunda ilerleyen kimseler başarıya ulaşır.
3. En umulmadık anda dahi beklenmedik fırsatlar yakalanabilir.
4. Ele geçen imkânlar değerlendirildiği sürece kişiye kazanç sağlar.
5. Aklın ve mantığın çizdiği yolda ilerleyenler başarıya ulaşanlardır.

2.14.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Baba ile kızının 'evlilik kavramı' altında bir araya getirilmesi son derece sakıncalıdır.
2. Aile içi sakıncalı ilişkiler hissi uyandıran bir masal metni çocuk okuyucu olumsuz etkileyebilir.
3. Çocuk dünyasını olumsuz yönde etkileyebilecek yaklaşımların yer aldığı masal metni, okuyucunun seviyesine uygun düşmemektedir. Bu durum çocuğun masal dünyasından soğumasına neden olabilir.

2.14.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.14.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.14.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Bir zamanlar bir karı koca, bir de kızları varmış."

2.14.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Yine bir gün…"

"Böyle böyle günler geçer."

"Ne gören var ne de bilen."

"Günler geçmekte olsun."

"İn misin, cin misin?"

"Ne inim, ne cinim. İnsan soyundanım."

"Baksa ki..."

"Bunlar şaşırmada olsun."

2.14.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar erer muradına, biz çıkalım kerevetine."

2.14.7.2- Masal Motifleri

Ölüm: Anne, olay örgüsünün başlamasının ardından ölür.

Nasihat: Mavi kunduralar kimin ayağına olursa kız, babasını o kişi ile evlendirmelidir.

Evden Ayrılma: Kadının çizdiği yol kahramanı kaygılandırır. Masal kahramanı evi terk eder.
Saklanma, Gizlenme: Masal kahramanı altın bir şamdanın içinde yaşam sürer.
Evlilik: Beyoğlu ile kız evlenir.

2.14.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.14.8.1- Tekrarlanan Sözler

Baba ile kızının yaşamlarından bir bölümün işlendiği masalda, ikilinin ilişkisinde birtakım hisler gizlidir: Alınan kararın verdiği üzüntü; zoraki ilerlenen yolda duyulan kaygı, korku, kızgınlık ve kırgınlık masal ile gerçeği birbirine yaklaştıran olgulardır. Aksiyonun gelişmesine yön veren bu kavramlar gerçek dünyanın içinde var olan imgesel değerlerdir. Dolayısıyla hisselerin ağırlığı masalın geneline yayılır. Bu durum da gerçek ile düş arasındaki ilişkiden kaynaklanır. Sonuç olarak masalın tekrar grupları söz tekrarlarından öte bir boyut kazanmakta; gerçek ile düş arasındaki yinelemelerden meydana gelmektedir.

2.14.8.2- Deyimler

"Yine bir gün kendinden umudunu kesen kadın…" (s. 47)
umudunu kesmek: Artık ummaz olmak, olacağını beklememek.

[A]"Ölenle ölünmez." (s.48)
ölenle ölünmez: Ölenin ardından yapılacak bir şey yoktur. Olmuş şeylerin çaresi kalmamıştır; aşırı üzüntü duymak faydasıdır.

"Ben daha usumu yitirmedim." (s.49)
usunu yitirmek: Mantıklı düşünemez hal almak.

"Evden kaçmayı düşünür ya, kurda kuşa yem olmak var" (s.49)
kurda kuşa yem olmak: Beklenmedik tehlikeler ile karşı karşıya kalmak, zarara uğramak.

“Yad ellerde bir sütsüz eline düşmek var.” (s.49)
sütsüz eline düşmek: Bilmediği bir yerde kötü kimseler ile rast gelmek.

“Derdini kimselere açamaz.” (s.49)
derdini açmak: Derdini, sıkıntısını bir başkasına anlatmak suretiyle rahatlamak.

“Olup bitene hiçbiri us erdiremez.” (s.50)
us erdirememek: Olan bitene bir anlam verememek.

“Görenin parmağı ağzında kalır.”(s.51)
parmağı ağzında kalmak: Gördüklerinin güzelliğine hayran olmak.

“Onlar erer muradına.” (s.51)
muradına ermek: Dileğine, isteğine kavuşmak.

2.14.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Adamın karısı sık sık sayrılanır olmuş.”
“Mavi kunduraları koltuğuna alıp kapı kapı gezer.”
“Köy köy, ev ev dolaşır.”
“Böyle böyle günler geçer.”

Benzer Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Evden kaçmayı düşünür ya, kurda kuşa yem olmak var”
“Bu Beyoğlu’ nun türlü tevir huyu varmış.”
“Döşeli dayalı bir konak odası...”

2.14.9- Özgün Unsurlar

Metnin özgün değerleri 'söz grubu' ile sınırlı kalmaktadır. Duruma uygun düşen kelime ve kelime gruplarının bulunduğu masalda, özgün ifadeler sayıca sınırlıdır: Hastalık anlamına gelen 'sayrılık' kelimesi, akıl anlamına gelen 'us' kelimesi, belgisiz zamir olarak kullanılan 'nen' sözcüğü dikkati çeken sözcüklerdendir.

Deyimler olay örgüsünün akışına bağlı olarak bir araya getirilmiştir. Bu husus Tansel masallarının ortak temlerindendir. Duruma uygun düşen ifade biçimlerine şu şekilde örnek vermek mümkündür: Sıkıntı ifade eden 'umudu kesilmek, yad ellerde bir sütsüz eline düşmek, derdini dökmek' deyimleri; hayranlık ve beğenme ifade eden 'görenlerin parmağı ağzında kalır, güzelliğine bakmaya doyulmaz…' söz gruplarıdır.

2.14.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Genç bir kız olan masal kahramanının başından geçen olayların kurgulandığı aksiyonda, eleştiriye açık birçok yön bulunmaktadır. Masal kahramanı çocukluktan yeni çıkmış bir bireydir. Bu bakımdan masalın hitap kitlesinin ilgisini çekmeye müsait yapıdadır.

Kahramanın yaşadığı olayların okuyucu üzerinde uyandıracağı etkilere dikkat çekmek gerekir. Annesini kaybeden kahraman, babasına uygun bir eş bulma arayışına girer. Bu arayışın sonu hiç de hoş karşılanmayacak bir noktaya temas eder: Kadıdan aldığı emirle kızıyla evlenmeyi düşünen baba olumsuz bir kimlik çizmektedir. Kurmaca bir dünyada da olsa böyle bir durumu hoşnutlukla karşılamak mümkün değildir. Bu kanı, yazar tarafından da dile getirilmiştir: *"Masalda da olsa olacak nen değildir…"* (Tansel 1963: 48).

Kurmaca dünyanın ürünleri hayal ile gerçek arasındaki dengeyi sağlamakla yükümlü tutulmaktadır. Altın Şamdan masalında bu yargı çiğnenmiştir. Bir baba ile kızının evlilik kavramı altında bir araya getirilmesi son derece sakıncalıdır. Bu durum gelişmekte olan genç beyinlerin yanlış kanılarla donatılmasına neden olabilir. Aile içi

olumsuz ilişkilerin bu denli derinlemesine vurgulanması okuyucu ile masalı birbirinden ayırabilir. Dolayısıyla masal ile okuyucu arasındaki bağ zedelenebilir.

Aksiyonun temelini oluşturan olaylar dizgesinin yanlış bir düzlemde ilerlediği görülür. Bu durum masalın olumlu yanlarının bir anda kaybolmasına da neden olabilir. Masal dünyası gündelik yaşamdan izlerin arandığı bir dünyadır. Hayalin gerçeğe dönüştüğü noktada bir kesişme anıdır masal. Altın Şamdan masalından da sözü edilen temler aranmaktadır. Ancak masalın işleyişi böyle bir kesişmeye elverişli değildir.

Söz dizimi ve anlamsal dizge bakımından özgün değerlere yer vermiş olsa da incelenen masalın çocuk okuyucuya uygun olmadığı kanaatine varılmıştır. 0–15 yaş grubu açısından sakıncalı öğretilerle yüklü olan metnin çocuklara yönelik olduğunu söylemek mümkün değildir.

2.15- TAŞ EVİN İKİ KIZI (1963: 55)

2.15.1- Konu

Bir kocakarının oyununa gelen iki padişah oğlunun, yüzünü bile görmedikleri bir kıza âşık olmaları ile gelişen olaylar konu edilmektedir.

2.15.2- Asıl İleti

Başkaları üzerine kurulan ve çıkar amacı güden planlar, er ya da geç açığa çıkarılır. Herkes hak ettiği mükâfatı günü geldiğinde elde eder.

2.15.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

"Taş Evin İki Kızı" masalının serim bölümde, olay örgüsünün kilit şahsı konumunda olan koca karı anlatılır. Her sabah ineğinin sütünü sağan kadın; "Adamlar bilmezse balıklar bilir." der ve sütü götürüp ırmağa döker. Olay örgüsünün çıkış noktasını her sabah tekrarlanan bu durum oluşturmaktadır.

Kadının yaptıklarını izleyen padişah oğlu gördüklerini babasına anlatır ve oğlunun merakını gidermek isteyen baba, koca karıyı konağına çağırtır. Kadının her sabah ırmağa döktüğü şeyin süt olmadığı; evdeki topal ve bir gözü kör kızın suyu olduğunun anlaşılması ile aksiyon yeni bir yöne doğru seyir alır. Padişah oğlu, koca karının kızını görmek üzere kadının evine gider. Kadın, padişah oğluna kahve ikram eder. Kahvesini içen padişah oğlu, kızı görmek istediğini söyler; ancak koca karı, kızı göstermez. Kızının serçe parmağını nişasta sütüne batırır ve anahtar deliğinden padişah oğluna gösterir. "Parmağı bunca aksa, teni gülcedir." diye düşünen oğlan, yüzünü bile görmediği bu kıza âşık olur. Koca karının kızı ile evlenmek istediğini babasına açan oğlan, babasının karşı itirazına rağmen kararından vazgeçmez. Koca karının "kırk yük altın" isteğini geri çevirmeyen padişah, oğlunu bu kız ile evlendirir.

Serim bölümünün ardından gelişen olaylar birbirine bağlı olarak atılan düğüm noktalarından oluşmaktadır. Belirli zaman dilimlerinde ve belirli mekânlarda atılan düğümler, olay örgüsünün tamamının çözüme ulaşması ile açığa kavuşur. Padişah oğlu ile koca karının kızının düğün törenlerinden sonra, masalın ilk ve en önemli düğümü atılır. Gelin arabasına kızı ile beraber binen koca karı, yanlarında başka hiç kimsenin bulunmasını istemez. Bu durum yeni bir çatışmanın doğacağının habercisidir. Düğün alayı kadının süt döktüğü ırmağın üstündeki kemerli köprüye gelince, koca karı kimseye fark ettirmeden "Adamlar bilmezse balıklar bilir." diyerek kızını usulca ırmağa bırakır. Köprüyü geçer geçmez de "Gelin ırmağa düştü, yetişin..." diyerek bağırmaya başlar. Denizce derin olan ırmakta padişahın dalgıçları uzun süre kızı arar; ancak bir sonuç alınamaz. Bu olayın ardından evine dönen koca karı, üç gün bekledikten sonra süt döktüğü yere, ırmak kıyısına gider ve "Balık, sana ısmarladığımı nettin?" der. Mavi sular karışır, koca karının kızı irice bir balığın sırtında suyun yüzeyine çıkar. Kızın gelinliği bile ıslanmamıştır. Koca karı, kızını da alarak evine döner ve her sabah ırmağa süt dökmeye devam eder. Bu duruma bir anlam veremeyen padişah oğlu da hastalanıp yatağa düşer. Koca karının hangi amaçla böyle bir işe giriştiği; bu olayı daha önce de denemiş olup olmadığı ve ortaya atılan düğümün nasıl bir sonuçla çözüme ulaşacağı soruları gizemini korurken, aksiyon yeni bir düğüm noktası ile karşı kaşıya bırakılır.

Padişah oğlunun hastalığını duyan Horasan padişahının oğlu, kardeşliğini (padişahın hasta oğlunu) görmek üzere yola çıkar. Kardeşliğinin başından geçenleri dinleyen ikinci padişah oğlu bir süre sonra Horasan'a dönmek üzere yola çıkar. Yola çıkan padişah oğlu, kardeşliğinin anlattıklarından etkilenir ve ırmağa düşen geline âşık olur. Her iki padişah oğlunun da yüzünü dahi görmedikleri bir kimseye duydukları ilginin kaynağı merak uyandırmaktadır. Aksiyona yön veren düğüm noktalarının temellinde de kaynağı belirsiz olan ilgi yatmaktadır.

Horasan padişahının oğlu bir kervancı kılığına bürünerek koca karının evine varır. Gözle kaş arasında ateşsiz bir kahve pişiren koca karı, kahveyi oğlanın eline tutuşturur. Birinci padişah oğlunun başına gelen olaylar tekrarlanır. Koca karı, Horasan padişahının oğlundan da bin altın, on katır yükü kumaş, yirmi katır yükü cevahir ister. Kadının istekleri eksiksiz olarak yerine getirilir.

Koca karının, padişah oğullarını tuzağa düşürme yöntemi ve bu tuzağın ardından gelişen olaylar benzerlik göstermektedir: Her iki oğlan da birer padişah çocuğudur.
Her iki padişah oğlu da kızın yüzünü göremez; nişasta sütüne batırılan parmağı gören oğlanlar kıza âşık olur. Koca karı, damat adaylarından çeşitli isteklerde bulunur ve kadının istekleri yerine getirilir. Düğün alayı kapının önüne varınca kadın, kızı ile birlikte gelin arabasına biner ve yanlarında kimsenin bulunmasına izin vermez. Irmağın ortasındaki kemerli köprüye gelince kadın; "Adamlar bilmezse balıklar bilir." diyerek kızını usulca ırmağa bırakır. Düğün alayı hep beraber kızı arar; ancak kıza dair bir iz bulunamaz. Kızın suya düşmesinden sonra Horasan padişahının oğlu, kardeşliğinden farklı bir yol izler. "Gelin arabasına kimsecikleri sokmadın. Düşmesi yalan, sen bize oyun ettin." diyerek koca karıya yüklenen oğlan, geline hediye olarak verdiği kıymetli eşyaları kadından ister. Koca karı ile damat, kadı efendinin karşına çıkarlar. "Gelini korumak senin görevindi." diyen kadı, damadı suçlu bulur. Bunun üzerine koca karı, geline verilen hediyeleri oğlana iade etmez.

İki padişah oğlunun aldatılması ile gelişen olayların, nasıl bir çözüme ulaşacağı konusundaki merak gittikçe artmaktadır. Bu sırada yaşanılan bir olay, düğüm bölümünün daha da yoğun bir hal almasına neden olur. Irmağa süt dökmeye giden

koca karı, mavi sulardan kızını ister; ancak kadın "Kızını sonra vereceğiz" diye bir yanıt alır. Eli boş olarak evine dönen koca karının kapısı çalınır. Gelen Horasan padişahının oğludur. Kılık değiştirmiş olmasından dolayı koca karı, oğlanı tanımaz. Padişah oğlu etrafta kimseciklerin olmadığını anlayınca evden ayrılır ve gelini kaybettiği ırmağın kıyısına gider. Oğlan, ırmak kıyısında uyuyakalır ve bir düş görür. Düşünde, ırmak kıyısında bir taş ev gören oğlanın kulağına; "Padişah oğlu, nasibin bu evciğin içinde, gir de al!" diye bir ses gelir. Horasan padişahının oğlunun gördüğü bu düş, olay örgüsünün çözüme ulaşmasında fonksiyon gösterecek olan en önemli etmen konumundadır. Rüyasında gördüğü taş evi bulabilmek için yedi gün boyunca kazı yapan oğlan, granit taşından yapılmış tek parça bir ev ile karşılaşır. Ancak tüm çabalarına rağmen taş evden bir parça bile koparamadan evine döner ve hasta olup yatağa düşer.

Oğlanın hastalığını duyan koca karı, çaresiz konumdaki padişah oğluna yardım eli uzatır. Horasan padişahı, koca karıyı bu işi başarması konusunda tembihler. Koca karı, bu görevi başaramazsa başının kesileceğinin farkına varır. Gece karanlığında, taş evin bulunduğu yere giden kadın, toprak anaya yalvarmaya başlar: "Güçlü anamız, kızımın örgenlerini düzeltiver." Taş evin içinden birbirinden güzel iki kızın çıkmasından anlaşıldığı üzere topal ve kör kızın kusurları düzelmiştir. Toprak ana, koca karının duasını kabul eder.

Taş evin kapısının açılması ile düğüm noktaları çözüme yaklaşır. Evin içinden birbirinden güzel iki kız çıkar. İkisi de "Ana!" diyerek koca karıya yanaşır. Kadın hangisinin gerçek kızı olduğunu ayırt edemez. İki padişah oğlu da haberi alır almaz koca karının yanına varır. Taş evden çıkan kızlardan birini kolundan çeken kadın, bu kızı Horasan padişahının oğluna; diğer kızı da birinci padişahın oğluna verir. Kırk gün kırk gece süren düğün töreni ile masal çözüme ulaşır. Ancak koca karının gerçek kızının kim olduğu; ikinci kızın nereden geldiği soruları çözüm bölümünde de gizini korur.

2.15.4- Yer ve Zaman

Olay örgüsünün çıkış noktasını oluşturan ve masal motivasyonunu sağlayan mekân, masal kahramanının her sabah gittiği ve elindeki bir bakraç sütü döktüğü pınar başıdır. Irmak, masal kahramanlarını ortak bir noktada buluşturan mekân olması bakımından önemlidir. Aksiyonun temelini oluşturan ve masal kurgusunun düğüm noktalarının atıldığı yer olması nedeniyle de dikkate değerdir.

Irmağın bir yakasında koca karının yaşadığı ev, diğer yakasında padişah konağı bulunmakta; ırmağın iki yakasını birleştirmek suretiyle yapılmış olan kemerli köprü de ortada yer almaktadır. Irmak, aksiyonu meydana getiren hareketlenmenin geçiş mekânı konumundadır. Masal kahramanları arasındaki diyalog, bu mekân çevresinde şekillenmekte; olay örgüsünün en önemli düğümleri ırmağın üzerindeki kemerli köprüde atılmaktadır.

Koca karının evi, planlar yapılan ve çeşitli oyunların başlangıcını oluşturan iç mekândır. Ev, sıradan bir yapı olmaktan çok çeşitli hesaplaşmaların yaşandığı yerdir. Ev içindeki kasvet ve karanlık, koca karının tasarıları ile gün ışığına çıkmaktadır. Dolayısıyla bu mekân dört duvar ile çevrili bir yapı olmaktan çıkmakta; masal kurgusunun yapılandırıldığı iç mekân özelliği göstermektedir.

Koca karının yaşadığı ülkenin padişahının oğlu ile Horasan padişahının oğlunun yaşadıkları mekânlar, kahramanların dış dünyaya açıldığı ortamlardır. Her iki padişah oğlu da aynı sebepten evlerinden ayrılırlar. Oğlanların dış dünyaya açılmalarının yaşandığı mekânlar açık; iç hesaplaşmalarının yaşandığı konaklar, kapalı mekânlar olarak nitelendirilebilir. Masala adını veren "taş ev", çözümün yaşandığı mekândır. Masal atmosferine yakışır bir gizemi olan bu mekânın bacası ve penceresi yoktur. "Taş evin" taşıdığı belirsizlik masalın önemli noktalarından biridir.

"Taş Evin İki Kızı" masalı, masallarda "zaman yoktur" anlayışına ters düşen; bu tezi çürütmeye yönelik olan bir masal metnidir. Masalın zaman aralıkları belirli bir düzen ile verilmekte; olaylar arasındaki geçişte zaman kavramına bağlı kalınmakta; iki düğüm arasındaki zaman dilimleri açıkça ifade edilmektedir.

“Günün burnuyla” uyanan koca karı, her gün aynı saatte güne başlamaktadır. Günün burnu ifadesi özgün bir biçimde sabahın ilk saatleri anlamında kullanılmaktadır. Her sabah erkenden uyanan bir masal kahramanı bu davranışı ile zaman kavramının sınırlarına girmiş bulunmaktadır. Buradan anlaşıldığı üzere masallarda da gün yirmi dört eş parçaya bölünmüştür. Yapılması gereken işler, koca karının zihninde planlanmış ve uygun zaman dilimlerinde uygulamaya konulmuştur. Süt veren memeli hayvanların sabahın ilk saatlerinde sağılması gerekmektedir. Masal kahramanı da bu kaideye bağlı kalmakta; her sabah aynı saatte sağdığı ineğinin sütünü belirlenmiş olan zaman diliminde ırmağa dökmektedir.

Koca karının ırmağa süt döktüğünü gören padişah oğlu kısa bir zaman diliminden sonra koca karının evine gider. Yalnızca serçe parmağını gördüğü kıza âşık olan oğlanı, zorlu bir süreç bekler. Koca karının kızı ile padişah oğlunun düğün törenleri “kırk gün kırk gecelik” zaman formeli ile ifade edilir. Olay örgüsünün en önemli zaman dilimi kemerli köprüde geçen süredir. Köprünün tam ortasına gelen gelin arabasından ırmağa itilen kız, yeni bir düğümün habercisi konumundadır.

Her iki padişah oğlu da benzer zaman dilimlerinde benzer olayları yaşarlar. Koca karının evinde içilen kahve ile anahtar deliğinden görülen parmak aksiyona yön verir. İki kahramanın yaşamlarında yeni başlangıçlar açan hadiselerin yaşandığı zaman dilimleri son derece önemlidir.

Masalın iki düğüm noktası arasında geçen süre üç gündür. Gelinin ırmağa düşmesinden sonra üç gün bekleyen koca karı yeniden ırmak kenarına varır. İki olay arasında geçen bu süre açık zaman ifadesi ile belirtilmektedir. “Bir günlük konuğun olayım”, “O saat kendinden geçiyor.”, “... Her zamanki gibi ırmağa süt dökmeye başlıyor.”, “Gecenin sessizliği içinde...”, “... Bir hafta buralarda bekleyemem.” cümleleri, olay örgüsünü yapılandıran zaman dilimlerinin açık olarak ifade edildiği cümlelere örnektir. Orta uzunluktaki vaka zamanında tamamlanan masal, zaman ve mekân öğeleri bakımından net ifadelerin kullanıldığı bir metindir.

2.15.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.15.5.1- Yetişkinler

Aksiyonun en etkili yetişkin tipi koca karıdır. Masallarda kadın tipi davranışları bakımından iki temel başlık altında incelenebilir. Bunlardan ilki; iyi yürekli, yardımsever, fedakâr ana, nine, hala ve kız kardeş olarak sıralanabilir. İkinci tip; hain, oyun kuran, düzenci, kıskanç üvey ana, elti, görümce veya kız kardeştir. Geleneksel masal motifi olarak düşünülebilen kadın tiplerinin hemen hepsine Tansel masallarında da rastlamak mümkündür. Oğuz Tansel masallarının ortak fonksiyonu, kötü kadın tiplerinin cezalandırılmasıdır.

Başlangıçta kötü niyetli olan kadınlar, çözüm bölümüne doğru davranış değişikliği gösterebilir; çözüm bölümüne kadar hainlik motifini güden kadınlar da cezalandırılabilir. Her iki fonksiyona da Tansel masallarında rastlamak mümkündür. "Taş Evin İki Kızı" masalının koca karı tipi, çözüm bölümüne kadar çeşitli planlar kuran ve kendi çıkarlarını göz ününde tutan bir kahramandır. "Koca karı" tamlaması, masal kahramanı olan kadın tipinin özelliklerini okuyucuya sezdiren bir değer taşımaktadır. Her sabah ineğinin sütünü sağan ve bu sütü ırmağa döken kadının bu davranışı, onun ruhsal portresinden de izler sunmaktadır.

Masalın diğer önemli yetişkin tipleri iki padişah oğlu; koca karının kızı ve taş evden çıkan ikinci kız; kadı, padişahlar, baş vezir ve düğün alayında yer alan insanlardır. İki padişah oğlunun ortak noktada buluşmasının nedeni, koca karının kızına duydukları ilgidir. Koca karının yaşadığı ülkenin padişahının oğlu ile Horasan padişahının oğlu birbirlerine kardeşlik duygusu ile bağlıdır. Ortak bir sebepten dolayı ikisi de benzer hadiseler ile karşı karşıya kalmışlardır. Koca karı tarafından aldatılan oğlanlar, çeşitli engelleri aşmak suretiyle içinde bulundukları durumdan sıyrılabilmişlerdir. Padişah olan babaları, desteklerini çocuklarından esirgemeyen tiplerdir. Her iki baba da padişahlık makamının etkinliğini oğulları için kullanmaya hazırdır. Padişahların yanında yer alan vezirler, askerler yardımcı tipler konumundadır.

Koca karının kızı olarak tanıtılan masal kahramanının fiziksel kusurları vardır. Kızın bir gözü kördür ve ayağı topaldır. Koca karının kızının masala sunduğu fonksiyonel etki dikkate değerdir. Masal kurgusu, bu kızdan kaynaklı olarak ortaya çıkan fonksiyonel durumlar etrafında şekillenmektedir. Çözüm bölümüne doğru, kızın fiziksel engellerinin ortadan kalktığı görülmektedir. Çözüm bölümünde yaşanan olayın ardından taş evden bir kız yerine iki kız çıkar. İki kız da koca karıya "Ana!" diye seslenirler. Koca karı, hangisinin gerçek kızı olduğunu ayırt edemez. Bu durum kahramanlar arasındaki fiziksel benzerliğin yoğun olarak hissedildiğine işarettir.

Adaletin temsilcisi görevindeki kadı, masalın önemli bir düğümünün aşılmasına aracılık etmektedir. Kadı, kemerli köprü üstünde yaşanan olayda damadı suçlu bulmuştur: "Gelin evden çıkmış, yarım konak yol gitmişsiniz. Gelini korumak sana düşerdi. Kadın suçsuz..." Kadı, aksiyonun önemli bir düğümünün çözümlenmesinde etkili olmuş ve olay örgüsünden ayrılmıştır.

2.15.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

"Taş Evin İki Kızı" masalının yardımcı unsur bakımından zengin bir metin olduğu söylenebilir. Koca karı tarafından her sabah ırmağa dökülen süt en önemli yardımcı unsur niteliğindedir. Süt, aldatma motifine aracılık eden yardımcı öğedir. "... her sabah ineğinin sütünü sağar, götürüp ırmağa döker." cümlesi, sütün olağanüstü bir vasıf taşımadığının işaretidir. İnekten sağılan süt doğal bir maddedir. " ... bir gözü kör, topal bir kızım var, onun suyunu dökerim süt değil!" cümlesi ise koca karının yalan söylediğine, sütü aldatma motifi için bir araç olarak kullandığına işaret etmektedir.

Masalın düğüm noktalarını ortaya çıkarmada en etkili yardımcı öğe kahvedir. Kahve, olağanüstü bir duruma da işaret etmektedir: "Görünürde od yok, ocak yok.(...) Ateşsiz bir kahve..." ifadeleri, bunun yanında nişasta sütüne batırılmış serçe parmak olağanüstü bir durumun varlığını sezdirmektedir. Her iki damat adayının da bu kahveden içmesi ve nişasta sütüne batırılmış serçe parmağını gördükten sonra kıza karşı konulamaz bir hisle bağlanmaları da dikkat çekicidir. Geleneksel ve kültürel bir değer taşıyan kahvenin; soğuk pınar suyunun; taze sağılmış sütün masallarda önemli

ve etkileyici bir yeri olduğu gerçektir. İki damat adayından da istenilen altın, kumaş gibi değerli eşyalar; koca karının kızını sudan çıkaran balıklar masalın diğer yardımcı öğeleridir.

Düğün alayının içinde yer alan gelin arabası ile kemerli köprü arasındaki ilişki dikkate değerdir. Gelin arabasında koca karı ile kızından başka kimse bulunmamaktadır. Kemerli köprünün ortasına varıldığında koca karı, kızını usulca ırmağa itmektedir. Dolayısıyla kemerli köprü ile gelin arabası, hain kadın motifinin amaçlarına vasıta olan iki unsur niteliği taşımaktadır.

2.15.6- İletiler

2.15.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen kimseler; başkaları üzerinde oyun kuranlar hayatın olumlu getirilerini kaybeden insanlardır.
2- Başkaları için kötü niyetli düşüncelere sahip olan kimseler cezalandırılırlar.
3- Koruması altındaki insanları korumayan, onlara zarar verebilecek hareketlerde bulunan bir kadının bu davranışı yanlıştır.
4- İhtiyacı olana yardım eli uzatmak gerekir.
5- Emeklerin karşılığı alınır. Herkes hak ettiği muameleyi görür.
6- Temkinli davranmak birçok yanlışın önüne geçebilir.
7- Yapılan hatalardan ders çıkarmalı ve hatalar tekrarlanmamalıdır.
8- Doğruluk ve dürüstlük büyük erdemdir.
9- Yalandan ve hileden uzak durulmalıdır.
10- İnsanlar, amaçları uğruna caba harcamaktan vazgeçmemelidir.
11- Adalet haklı olanın yanındadır.

2.15.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Bir masal kahramanının yüzünü bile görmediği bir kimseye ilgi duyması okuyucunun kavrama yeteneğini olumsuz etkileyebilir.

2- Kaynağı belli olmayan; birden bire ortaya çıkan olay ve durumların açıklaması yapılmalıdır. Aksi halde metnin, okuyucunun algılama becerisine seslenmesinin zor olacağı düşünülebilir.
3- Kardeşim dediği kimsenin evlenmek istediği kişiye ilgi duyan bir kahramanın bu davranışı çocuk okuyucuyu olumsuz yönde etkileyebilir.
4- Kızını tehlikeye atan bir annenin, masal kahramanı olarak sunulması çocuk okuyucunun değer yargılarını zedeleyebilir.

2.15.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.15.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.15.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Bir varmış bir yokmuş..."

2.15.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"... gelini aramakta olsun."

"Bunlar dertlene dursunlar..."

"Biz gelelim koca karıya."

"Kardeşliği baksa ki..."

2.15.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar muratlarına erdi. Gökten üç elma düştü, üçü de size."

2.15.7.2- Masal Motifleri

Aldatma: Koca karı, iki padişah oğlunu da aynı yöntemle aldatır.

Kardeşlik Bağı: İki padişah oğlu da birbirlerini kardeş olarak görmekte; dostluk bağı ile birbirlerine bağlanmaktadırlar.

Irmaktan Çıkan Kız: Balıklar, koca karının kızını ırmaktan çıkarır.

Süre Tanıma: Padişah tarafından koca karıya bir haftalık süre tanınır.

Irmaktan Gelen Sihirli Ses: Koca karı ırmak kenarında dinlenirken, "Şimdi git, kızını sonra vereceğiz." diye bir ses işitir.

Irmak Başında Uykuya Dalma: Horasan padişahının oğlu ırmak kenarında uyur ve rüyasında kulağına gelen ses yardımı ile aradığı kıza ulaşır.

Sırrın Meydana Çıkması: Koca karının kurduğu oyun bozulur ve gerçekler açığa çıkar.

2.15.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.15.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masal, iki kahramanın aynı olayı benzer şekillerde yaşaması üzerine kurgulanmıştır. Birbirlerine kardeş gözüyle bakan ve dostluk bağı ile bağlı olan iki oğlanın, aynı kıza âşık olmaları üzerine kurulu olan metinde tekrar gruplarının ağırlığı hissedilmektedir. Bu tekrar grupları, benzer olayların ifade ediliş biçimi ile ortaya çıkmaktadır. İki padişah oğlunun aynı olayları yaşamaları; koca karının planladığı oyunlar; oğlanların âşık oldukları kızın yalnızca parmağını görebilmeleri; koca karının, oğlanlardan çeşitli isteklerde bulunması; düğün günü yaşanılanlar ve beraberinde gelişen hadiseler masalın tekrar gruplarını oluşturmaktadır.

Koca karı tarafından söylenen "Adamlar bilmezse balıklar bilir." cümlesi, olay örgüsünün temel kaynağını oluşturmakla birlikte masalın tekrarlanan söz grubu olması bakımından da önemlidir. Düğün alayının ırmağın üstündeki köprüden geçtiği sırada, koca karının kızını suya atması ve üç gün sonra aynı ırmakta kızını bulması; padişah oğullarının hastalanması gibi olayların, aksiyona yön veren ve tekrarlanan olaylar olması da dikkate değerdir.

2.15.8.2- Dua

Kızının fiziksel kusurlarından arınması için Toprak Ana'ya seslenen koca karının; "Güçlü anamız, kızımın örgenlerini düzeltiver..." şeklindeki yakarışı dua niteliği taşıyan söz grubudur. Kadının duası kabul olunur; taş evin kapısı açılır; içinden birbirinden güzel iki kız çıkar. Kızlar "Yeryüzünde güzelin böylesi ne bulunur ne görülür." cümlesi ile nitelendirilir.

2.15.8.3- Deyim

"Babacığım yaşlı bir kadın her sabah günün burnuyla geliyor." (s.39)
günün burnu: Sabahın ilk saatleri.

“Gözle kaş arasında kadın kapıdan bir kahve alıp oğlana veriyor.” (s.39)
gözle kaş (kaşla göz) arasında: Çok az bir zaman içinde.

“Oğlan ne denli yalvardıysa da koca karıyı yola getiremiyor.” (s.40)
yola getirememek: İstediği doğrultuda hareket etmesini sağlayamamak.

“Yüreğine ateş düştü sanıyor, varıyor babasına.” (s.40)
yüreğine ateş düşmek: Büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altında kalmak.

“Padişah buyruğu baş üstüne ya, oğluna verecek kızım yok.” (s.40)
baş üstüne: Bir buyruk ya da dileğin yerine getirileceğini belirtmek için; “İstediğinizi yaparım, peki efendim.” anlamında kullanılan söz.”

“Gönlü oldu ya, kırk yük altın istiyor.” (s.40)
gönlü olmak: Razı olmak.

“Çala oynaya, yola düzülüyor düğün alayı.” (s.41)
yola düzülmek: Yola çıkıp yürümeye koyulmak.

“...Gelin ırmağa düştü gibilerden basıyor yaygarayı.” (s.41)
yaygarayı basmak: Önemsiz nedenlerle bağırıp çağırmak.

“Elleri böğürlerinde kalakalıyorlar.” (s.41)
elleri böğründe kalmak: Kötü bir sonuç çıkacak diye kaygıyla beklemek. Krş. “eli yüreğinin üstünde kalmak”.

“Oğlan deliye dönüyor. Bunlar dertlene dursunlar.” (s.41)
deliye dönmek: Bir olay karşısında aşırı üzülmek.

“Bu nasıl iş diye kara kara düşüncelere dalıyor.” (s.42)
kara kara düşünmek: Derin düşüncelere dalmak.

“Yüreğinin acısıyla da sararıp soluyor.” (s.42)
sararıp solmak: Üzüntü veya hastalıktan dolayı renginin sararması; halsiz kalmak.

“Kadın suçsuz, geri vermesi gerekmez diye kesip atıyor.” (s.44)
kesip atmak: Sözü uzatmadan kesin bir yargıya varmak.

“Oğlan gelince; Horasan ülkesinin yolunu tutmuşlar. Oğlan gelinin yok olmasına bir türlü us erdiremiyor.” (s.44)
yolunu tutmak: Bir yere ulaşmak için belli bir yol izlemek.
us erdirememek: İçinde bulunulan duruma anlam verememek. Kavrayamamak

“Bir günlük konuğun olayım diye diller döküyor.” (s.44)
dil dökmek: Kandırmak ya da ikna etmek için güzel sözler söylemek.

“O saat kendinden geçmiş. Düş gördüğünü anlıyor.”(s.45)
kendinden geçmek: Heyecan verici bir durum karşısında aklının ve duyu organlarının işlemez olması durumu. Krş. “kendini kaybetmek”.
düş görmek: Bir şey yapmayı düş olarak tasarlamak. Rüya görmek.

“Oğlan yataklara düşüyor, yemez içmez oluyor.” (s.45)
yatağa düşmek: Hasta olup yatmak.

“Kardeşliği, geçmiş olsun diye oradan ayrılıyor.”
geçmiş olsun: Hastalığınızın ya da uğramış olduğunuz kazanın, felaketin geçmiş olmasını; bir daha böyle sıkıntılara düşmemenizi dilerim.

“Babası oğlanın başına iş gelir diye kaygılanıyor.” (s.46)
başına hal gelmek: Bir işi yaparken büyük güçlük çekmek.

“Kadın hiç aldırış etmiyor, ilk padişah oğluna da haber göndermiş.” (s.47)
aldırış etmemek: İlgilendirmek istendiği şeye önem vermemek, ilgisiz kalmak. Krş. “kulak asmamak”.

haber göndermek: Haber ulaştırmak, bildirmek.

"Oğlanlar gözlerine inanamıyor." (s.47)
gözlerine inanamamak: Gördüklerinin doğru olduğunu kabul edemeyecek kadar şaşırmak.

2.15.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"... bula bula onu mu buldun?"
"Yük yük istese de vereceğiz."
"Gide gide kadının süt döktüğü ırmağın ..."
"... kara kara düşüncelere dalıyor."
"Gide gide gelinin evine varıyorlar."
"Oğlan kös kös gidip düğüncülere yetişiyor."

İki Sözcüğü de Anlamlı Olan İkileme

"Eninde sonunda, bir gün bu iş de olacak."
"Çala oynaya yola düzülüyor ..."
"... yemez içmez oluyor."

2.15.9- Özgün Unsurlar

Masalın özgün değer taşıyan söz ve söz gruplarına şu örnekler verilebilir:
"*Ortalık yaz mı kış mı bilemem*. Görünürde od yok ocak yok." Bu cümle, anlatıcının söze karıştığı bir ifade biçimidir. Okuyucunun masala olan ilgisinin artmasına ve masal üslubunun akıcılığını korumasına yardımcı olduğu düşünülebilir.

"Aman ninem kızını isterim diyor başka bir *nen* demiyor." cümlesinde geçen "nen" kelimesi belgisiz zamir anlamı taşır. "Balık, sırtında gelinle *gürpedek* suyun yüzüne çıkıyor." cümlesinde kullanılan "gürpedek" zarfı; "Üçüncü gün, sütü suya döktükten *kelli*..." cümlesinde geçen "kelli" sözcüğü; "Padişah oğlu, *düşeliğin* (nasibin) bu evciğin içinde." cümlesindeki "*düşelik*" kelimesi; "İçinden birbirinden güzel bir

çırpıda, bir *gıbal* iki kız çıkıyor." İfadesindeki "gıbal" sözcüğü; "*ulak*" ve "*örgen*" kelimeleri özgün değer taşıyan sözcüklere örnek teşkil etmektedir.

2.15.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Birbiri ardına gelişen iki olaydan kurulu bir masal metni sunulmaktadır. Olay örgüsü iki padişah oğlu, bir koca karı ve koca karının kızı etrafında şekillenir. Olağanüstü bir kurgunun etrafında gelişen masal, iç içe geçmiş iki fonksiyon üzerine yapılandırılmıştır. Bu fonksiyonlar, padişah oğulları üzerine kurulan oyunlar ve bu oyunların neticesinden oluşmaktadır.

Çocuğun algı, merak ve hazır bulunuşluk düzeyine göre, masalın kavrama yetisi üzerine yapacağı etki değişiklik gösterebilir. Yapısı bakımından karmaşık bir seyir izlemesine rağmen masal, kimi çocuk için algı ve kavrama yetilerini zorlayıcı; kimisi için de ilgi ve merakına seslenebilecek nitelik taşımaktadır. Olaylar arasındaki sıralamanın ve neden sonuç ilişkisinin kurulabilmesi durumunda, aksiyonun temelini oluşturan unsurların değeri anlaşılabilir. Bu bakımdan "Taş Evin İki Kızı" masalının 9–15 yaş grubunun soyut zekâsına seslenebilecek düzeyde olduğu söylenebilir.

"Taş Evin İki Kızı" masal için seçilmiş olan başlıktır. "Taş ev"in masalı çözüme ulaştıran mekân olması dikkat çekicidir. "İki kızdan" ilki serim bölümünden itibaren fonksiyonel etki göstermekte; ikincisi ise masalın çözüm bölümünde aksiyona dâhil olmaktadır. Her iki kız tipinin de taşıdığı özellikler okuyucu üzerinde ilgi uyandırabilecek özelliklerdir.

"Taş Evin İki Kızı" masalı, çocuk okuyucunun zihninde yeni bakış açıları oluşturabilecek, masal atmosferini çocuğa hissettirebilecek nitelikte bir metindir. Tekrarlanan olaylar üzerine kurulu olması, masala duyulan ilginin artmasına ve çözüme ulaşma noktasındaki merakın kuvvetlenmesine ortam sağlayabilir. Çocuk okuyucu çözüme ilişkin yorumlar yapabilir ve bu konudaki düşüncelerini ifade etme amacı güdebilir. Dolayısıyla bu zihinsel faaliyetler, çocuğun anlama ve anlatım becerilerini olumlu yönde etkileyebilir. Serim ve düğüm bölümleri, geleneksel masal kurgusuna bağlı olarak şekillendirilmiştir. Belirli zaman aralıklarında atılan

düğümlerin çözüme ulaşması, olay örgüsünün yapılanmasına bağlı olarak gelişmektedir. Yerli ve yerinde atılan düğümler, masal zamanın en uygun dilimlerinde çözüme ulaşmaktadır. Çözüm noktasına ulaşılmasına rağmen aksiyona ait bazı merak unsurlarının yerini koruması da dikkat çekicidir. Bu noktada en önemli soru işaretleri koca karının bu olayı daha önce de yaşamış olup olmadığı ve ikinci kızın nasıl ortaya çıktığı konusunda yoğunlaşmaktadır. Bunlar, çocuğu düşünmeye ve yorumlamaya sevk edici, masalların kaynağını bulmaya yönlendirici etkenler olarak görülmektedir.

Dil ve anlatım özellikleri bakımından metin, sade ve akıcı bir üslupla kurgulanmıştır. Çocuk okuyucunun dil gelişimine uygun, çocuğu sıkıntıya düşürmeyecek ölçüde yalın ve açıktır. "Günün burnu ile uyanmak.", "Adamlar bilmezse balıklar bilir.", "Ortalık yaz mı kış mı bilemem. Görünürde od yok ocak yok." cümleleri masal atmosferini çocuğa sezdirebilecek cümlelerdir. "Taş Evin İki Kızı" masalı ile karşılaşan bir okuyucunun, "gıbal, kelli, düşelik, örgen" kelimelerine dikkat edebileceği ve bu sözcükleri birer kazanıma dönüştürebileceği düşünülmektedir.

Doğruluktan yana olma, yalan söylememe, kötü düşüncelere kapılmama konusunda masal, düşünmeye yönelik unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum çocuk okuyucunun kavrama ve yorumlama yetilerini kullanmasına ortam sağlayabilir. Masal mekânları arasındaki geçişi, masal zamanının gerçek zamanla olan kesişme noktalarını; kişilerin hayal dünyasından mı gerçek hayattan mı izler taşıdığını yorumlama konusunda, "Taş Evin İki Kızı" masalı çocuk zihnine seslenebilen ve onun bilinçaltında yeni yaklaşımlar oluşturabilen bir metindir. Çocuk ve genç okuyucu, bu özellikleri içinde barındıran bir masal metnine eleştirel gözle yaklaşabilir. Bu durum çocuğun/ gencin yorum, sorgu ve karşılaştırma becerilerine doğrudan katkı sunabilir.

2.16- PADİŞAHIN BİR KIZI (1963: 69)

2.16.1- Konu

Yedi yıl boyunca işlediği el işini bir kuşa kaptıran padişah kızının bu olaydan sonra değişen hayatı konu edilmektedir.

2.16.2- Asıl İleti

Emekler hiçbir zaman boşa gitmez; sabır ile hedeflenen başarıya ulaşılır.

2.16.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Masalın serim bölümünde, aksiyona yön verecek olan olayların girişi yapılır. Masal bir padişahın kızının yaşamından alınan kesit etrafında şekillenmektedir. Padişahın kızı, gül bahçesinde gergef işleyerek günlerini geçirir. Yedi yıl boyunca emek verdiği el işini gergeften sökeceği sırada bir kuş gelip gergefi kapar. Yıllarca emek harcadığı el işini kuşa kaptıran kız, yemeden içmeden kesilir. Padişah ülkenin dört bir yanına haber gönderir; ancak kuşun kaptığı el işini kimse bulamaz. Üzüntüsünü hafifletmek isteyen kız, babasından kendisi için bir hamam yaptırmasını ister. Padişah, kızının isteğini yerine getirir.

Ülkede yaşayan fakir ana ile oğlunun aksiyona dâhil olması ile düğüm bölümü başlar. Düğüm bölümü, aksiyona yeni giren fakir oğlanın yaşadıkları ile şekillenir. Padişahın kızının hamamını görmek isteyen fakir kadın bu dileğini oğluna açar. Annesini hamama gönderen oğlan, hamama giriş için gerekli parayı kazanmak üzere odun kesmeye gider. Oğlanın evden ayrılmasıyla başlayan olaylar, masalın ana düğümünü çözüme ulaştıracak olan ipuçlarını ortaya koymaktadır.

Gide gide sık bir çamlığa ulaşan oğlan eşeğini bir ağaca bağlar. Baltasını omzuna vurup ormana dalar. Ormanda dolaşırken oğlanın önüne bir katar deve çıkar. Develerin havutlarında iri güğümler yüklüdür ve başlarında da kimsecikler yoktur. Oğlan; “Bu nasıl iş kendi başlarına bu develer nere gider?” diyerek hayvanların arkalarına düşer. Vara vara bir kayanın önünde durur. Kaya birdenbire yarılır ve bir kapı açılır. Develer bu büyük kapıdan girmeğe başlar. Oğlan, en gerideki devenin kuyruğuna tutunur. Böylece develerle o da içeri girer ve kapı kapanır. Ormanlar ortasında bir süre yol alır. Develer bir konağın önünde durur. Konağın çevresinde çiçekler açmış güller, karanfiller goncaya durmuş; gök mermerli bir havuzda sular akmaktadır. Bir yandan da konağın önündeki alanda yedi tane kazan kaynamaktadır.

Oğlan gördüklerinin şaşkınlığı içinde, develerin sırtından güğümleri kimlerin alıp boşalttığını göremez.

Bir süre sonra develer çekilip gider. Ortalarda kimse kalmaz. İkindiye doğru, oğlan; konağın önündeki bir heğe girip saklanır. Bu sırada bahçenin içi kuşlarla dolar. Kendisini havuza atan kuş, delikanlı olup konaktaki odasına gider. En sonunda gelen kuş, havuza girince alımlı bir yiğit olur. Bu da odasına gittikten sonra odalara yemekler taşınır. Sondan gelen kuş, kuşların beyidir. Diğer kuşlar, beyin etrafına toplanır ve beye ertesi günkü yolculuğu hakkında sorular sorar. Heğdeki oğlan olup biteni görür, konuşulanları duyar. Bir süre sonra Bey'i elinde karanfil nakışlı güzel bir mendil ile gören oğlan, bulunduğu yerden olup biteni izlemeye devam eder. Kuşların beyi; "Seni işleyen ellere ne zaman kavuşacağım." diye sessizce ağlamaktadır.

Oğlan, yeryüzüne çıktıktan sonra tüm yaşadıklarını annesine bir bir anlatır. Annesinin önerisine kulak veren oğlan gördüklerini padişahın kızına da anlatır. Padişahın kızı, oğlanın tarif ettiği yoldan ilerler ve kuşların yaşadığı yere ulaşır. Bir heğin içine giren kız, kuşların gelmesini bekler. Bir süre sonra kuşlar gelir; Bey odasına çekilir ve nakışlı mendilini eline alır. Bulunduğu yerden olan biteni izleyen kız çok geçmeden Bey'in karşısına çıkar: "Yedi yıl emek verdiğim çevremi aldın. Geceleri ayla gündüzleri günle yele yele, beni sarartıp soldurdun. İşte geldim." der. Bey gözlerine inanamaz.

Padişah kızı, Bey'in odasının tavanındaki gizli yere saklanır. Böyle böyle yaşayıp giderken kız hamile kalır. Dokuz ay dokuz gün olunca Bey, karısını karşı yakadaki konağa gönderir. Bu hadise yeni bir düğümün başlangıcını oluşturur: Bey'in anasıyla babası karşı kıyıdaki konakta yaşamaktadır. Aslında birer peri olan kuşlar tarafından üç yaşında iken kaçırılan Bey, onca zamandır babasından ayrıdır. Havuzun bir yanından dalarsa kuş olan; öte yanından dalarsa adam olan Bey, perilerin büyüsünü bozamadığı için kuşların yanından ayrılamamaktadır. Bey, anasını ve babasını görebilir; ancak onlar Bey'i göremez.

Başından geçenleri karısına anlatan Bey; "Bu gece seni götüreyim, konağımızın önüne bırakayım. Kapıyı çalar, içeri girersin. Benim nerede olduğumu, sana anlattıklarımı sakın onlara söyleme. Eğer diyecek olursan yanar kül olurum, bana da edersin kendine de..." der ve kadını alıp konağa götürür. Konaktaki cariyeler ahırın bir köşesinde bir eski hasır, bir çul serer ve kadını oraya yatırırlar. O gece sabaha karşı bu kadın bir oğlan çocuğu dünyaya getirir; ancak konaktakilerin bundan haberi olmaz. Ertesi gün kuş gelip durumu öğrenince bir oğlu olduğuna sevinir; ama karısının altında eski bir hasır, üstünde bir çul yastık yerine kerpiç olmasına daha çok üzülür. Dile gelip: "Anam torunu olduğunu bilse, böyle yapmazdı. Çocuğu altın beşiklere beler, seni kuş tüyü yataklara yatırırdı..." dedikten sonra, uçup gider. Bu serzeniş, çözüm bölümüne yaklaşırken yaşanan en önemli düğümün kilit sözü konumundadır.

Hizmetçilerden biri Bey'in söylediklerini işitir ve evin hanımına anlatır. Cariyeler, pencere kenarına sürdükleri zift sayesinde kuşu (Bey'i) yakalarlar. Anası durumu anlayınca sevinçten deliye döner. Perilerin yaptığı büyüden kurtulmak isteyen Bey'in emri ile büyük bir fırın yaptırılır. Ustalar tarafından yapılan büyük fırına da pamuk yığılır. Yüz kız, yüz oğlan fırının çevresinde beklemeye başlar. Fırın yapılıp bitince, pamuklar ateşlenir; yüz kız ile oğlan: "Kuşların Bey'i yanıyor!" diye hep bir ağızdan bağırmaya başlarlar. Bu sesleri işiten perilerin hastası, topalı gelip beylerini kurtarabilmek için fırına girip yanar. Böylece kendisine yapılan büyüden kurtulan oğlan için ailesi ile birlikte yeni bir yaşam başlar.

2.16.4- Yer ve Zaman

Olay örgüsü birbirinden farklı mekânlar arasında cereyan etmektedir. Aksiyona yön veren en önemli mekân padişah kızının günlerini geçirdiği gül bahçesidir. Bu bahçe, sıradan bir mekân olmaktan ötedir. Padişah kızı için bir sığınak görevi de üstlenmektedir. Masal kahramanı bir padişah kızıdır. Bu rol kahramana ayrı bir yükümlülük verir. Padişah çocuğu olmanın gerektirdiği gibi hareket etmek bu yükümlülüklerden biridir. Padişah kızı olması onun yalnızlığına çare değildir. Kahramanın günlerini geçirdiği; yalnızlığını kendi içinde yaşadığı tek yer gül bahçesidir. Her sabah aynı saatte bu bahçeye gelen kız; üzerine yüklenen asaleti ile

gergef işlemektedir. Gergef işlemek kızın en önemli uğraşıdır. Bu bakımdan padişah kızı ile padişahın gül bahçesi arasındaki şahıs mekân ilişkisi son derece dikkat çekicidir.

Elindeki çemberini bir kuşa kaptıran kız mekân değişikliğine başvurur. Yedi yıl boyunca emek harcadığı işini kuşa kaptıran kahraman için gül bahçesinin önemi azalır. Kız, babasından kendisi için bir hamam yaptırmasını ister ve sonrasında günlerini bu hamamda geçirmeye başlar. Dolayısıyla hadiselerin mekân üzerindeki etkisi de ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra mekânda yapılan değişikliğin, ruh halindeki çatışmanın da somut göstergesi olduğu söylenebilir.

"Ak ve kırmızı" mekân tasvirinde kullanılan renklerdir. Tasvirlerde kullanılan renklerin taşıdığı anlam ile masal atmosferi arasındaki ilişki dikkate alınmalıdır. Padişahın emri ile yaptırılan hamamın mermerlerinde kullanılan renk kırmızı ile aktır. Kırmızı, renkler içinde en çok dikkat çeken renk olması bakımından önemlidir. Kırmızı renge sahip nesneler, insanların dikkatini çeken; vurguyu üzerinde toplayan nesnelerdir. Padişah kızı için yaptıran bir hamamın mermerlerinin kırmızı renkten seçilmesi dikkat çekme amacının yanı sıra padişahlık makamının görkemine yaraşır bir renk olması bakımından da ele alınabilir. Kırmızı renginin bir fon olarak dağınık şekilde kullanılmasının, insanların zamanı unutmasında etkili olduğu bilinmektedir. Padişah, kızının yaşadığı olayı unutması; üzüntüsünü hafifletmesi amacıyla bir hamam inşa edilir. Hamamda kullanılan kırmızı mermer ile geride bırakılan kötü günleri unutabilme gayreti arasında pozitif bir ilişkinin olduğu düşünülmektedir. Hamamın yapımında kullanılan mermerlerin beyaz renkten seçilmesi ışık ayarı ile ilişkilendirilebilir. Beyaz, ışığı yansıtan ve ortamı serin tutan bir renktir. Temizliği göstermesi; ortamı aydınlatması ve ortamın ısısını ayarlaması bakımından dikkate değerdir.

Olay örgüsünün çözüme ulaşmasında etkili olan fakir oğlanın gittiği mekânlar da önemlidir. Bu mekânlardan padişah kızı da geçmekte ve aksiyon çözüme ulaşmaktadır. İlk olarak oğlanın, daha sonra da padişah kızının geçtiği ormanlık alan,

bir geçiş yolu olmakla beraber düğümden çözüme giden yol olması bakımından da önemlidir.

Özellikle belirtilen mekânlar da dikkate değerdir. Bunlardan biri Çin Dağı; diğeri de Darçın Dağı'dır. Masalın derlendiği bölgeye en yakın Çin Dağı, Ardahan ili sınırları içinde bulunan 2957 m. yüksekliğindeki coğrafi yapıdır. Bölgenin coğrafi özelliklerinin masala katılması amacıyla dağ isimlerinin kullanıldığı düşünülmektedir.

Periler tarafından üç yaşındayken kaçırılan Bey'in yaşadığı konak ile gerçek ailesinin yaşadığı konak da masalın önemli mekânlarıdır. Perilerin büyüsü ile kuş donuna giren ve kuşların beyi ilan edilen masal kahramanı, konağın ortasındaki havuzun bir yanından suya dalınca delikanlı olur; öte yanından suya dalınca kuş olur. Bu bakımdan Bey'in yaşadığı konağın bahçesindeki havuzun, kılık değiştirme motifine ortam yaratan mekân olduğu söylenebilir. Bey'in gerçek ana babası da başka bir konakta yaşamlarını sürmektedir. Padişah kızı her iki konakta da uzunca bir süre kalır; ancak kadının konuk olarak gittiği ikinci konak, masalın çözümünde etkili olan mekândır. Hamile kadının bir süreliğine konaklarında kalmasına razı olan evin hanımı, kadının kalması için en uygun mekânın ahır olduğuna karar verir. Hamile kadının, ahırın bir köşesine serilmiş olan eski hasırın üzerinde yatmaktan başka çaresi yoktur. Kadın bu ahırda doğum yapar ve çocuğu ile birlikte bu ahırda yaşamaya devam eder. Masalın çözüme ulaşması ile mekân da önemli değişikliklere sahne olur. Gelini ile torununu ahırdan aldıran evin hanımı, konağın en güzel köşesini ve atlas yatakları hazırlatır. Bu durum bir kez daha göstermektedir ki olaylar ile mekân arasında doğrudan doğruya ilişki vardır. Kişilerin tanık olduğu veya dâhil olduğu hadiseler, içinde bulunulan mekân üzerinde önemli bir etki gücüne sahiptir.

Mekân ile birlikte değişime uğrayan bir diğer kavram zamandır. Zaman ile mekân kavramları aynı sıklıkla değişikliğe uğramayabilir. Ancak her iki kavram üzerinde meydana gelen yönelme ve farklılaşmalar, herhangi bir düğümün başlangıcı veya çözümü şeklinde masal kurgusuna yansıtılmaktadır.

Masal kahramanının gül bahçesinde geçirdiği yedi yıllık zaman dilimi, zamanda atlama tekniği kullanılarak ifade edilmektedir. Yedi yıllık süreç kısa bir açıklama ile geride bırakılmıştır; ancak aksiyona yön verecek olan düğümün çıkış noktasını "yedi yılın" sonunda yaşanan hadise oluşturmaktadır. Çemberini (el işini) bir kuşa kaptıran kahraman için yedi yıl boyunca harcadığı emek de uçmuştur. Kahramanın gözünden bakıldığında geride bırakılan bu süreç, amacına ulaşmamış bir zaman yığını şekline dönüşmüştür.

Aksiyonun gelişimini belirleyen ve ona şekil veren en önemli zaman dilimi, fakir oğlanın para kazanmak üzere evden ayrıldığı andır. Masal kahramanın evden ayrılma amacı, annesinin hamama gitmesi için gerekli parayı kazanmaktır. Basit bir amaç üzerine kurulan evden ayrılma motifi, masalın düğüm bölümüne yön veren en önemli motiftir. Orta uzunluktaki zaman diliminde tamamlanan düğüm bölümü, oğlanın evden ayrılması ile gelişen süreç etrafında şekillenir.

Düğüm bölümünde fakir oğlanın tanık olduğu olaylar bir süre sonra padişah kızına iletilir. Dolayısıyla padişah kızı da fakir oğlanın geçtiği aşamaları geçmek zorunda bırakılır. Her iki tip de benzer aşamaları benzer süre içinde tamamlar. Zamanın sınırlılığı ortaktır; ancak amaç farklıdır. Fakir oğlan bilmeden çıktığı yolda çeşitli olaylara tanık olmakta; padişah kızı belli bir amaç doğrultusunda bu yolu seçmektedir. Buradan çıkarılan sonuç, birbirine eş zaman diliminde yaşanılan benzer hadiselerin kahramanlar üzerinde uyandırdığı durum farlılığıdır. Durum farklılığından doğan "psikolojik zaman" ayrımına dikkat çekmek gerekir. İki kahramanın da yaşadıkları süreç birbirine denk sınırlılıklar içinde olsa da bu zaman diliminin, kişilerin ruhsal durumları üzerindeki geçiş süresi büyük farklılıklara zemin olmaktadır. Padişah kızının bir amacı vardır ve bu amaç doğrultusunda yola çıkmıştır. Dolayısıyla geride bırakılan zaman dilimi padişah kızı için sıkıntılara ve gerginliğe sahne olmaktadır.

Çözüm bölümüne yaklaşılırken zamanda atlama tekniği kullanılarak geçilen süre dokuz aydır. Bu dokuz aylık zaman zarfı masal kahramanın hamilelik dönemine denk gelir. Padişah kızının amacına ulaşmasından sonra geçen dokuz ay, çekirdek ailenin yapılanması için atlanan süredir. Burada ifade edilen zaman dilimi bir yandan

gebelik sürecini; öte yandan yeni bir ailenin oluşum sürecini kapsamaktadır. Bunlara paralel olarak dokuz ayın sonunda dünyaya gelen bebek ile olay örgüsüne bir başka düğüm daha atılmaktadır.

Bebeğin dünyaya gelmesi ile atılan düğüm, aksiyonun çözüme ulaşmasından önceki düğümdür. Olay örgüsünün bu anından çözümüne kadar geçen kısa zaman dilimi kahramanlar için sıkıntılı bir sürece sahne olur. Gerçeklerin açığa çıkması, büyünün bozulması motifleri eşliğinde çözüme ulaşan "Padişahın Bir Kızı" masalı uzun vaka zamanında tamamlanmış; kırk gün kırk gecelik eğlence, geleneksel zaman formeli ile sona erdirilmiştir.

2.16.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.16.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masalın olağanüstü tipleri perilerdir. Kuş kılığında aksiyona dâhil olan periler, dolaylı yoldan bir başka olağanüstü kahraman yaratırlar. Masalın diğer olağanüstü tipi üç yaşında iken periler tarafından kaçırılan bir erkektir.

Üç yaşından bu yana perilerin yaşamına ortak olan tip, doğuştan olağanüstü bir kimse değildir. Ancak bu tipin periler tarafından kaçırılmış ve kuş donuna sokulmuş olması, onun olağanüstü özellik göstermesi anlamını taşır.

Bir başka canlının donuna girmek Tansel masallarının ortak motiflerinden sayılabilir. Don değiştirme suretiyle kılıktan kılığa girme, kişinin fiziksel görünüşündeki değişimin simgesidir. Bu noktada üzerinde durulması gereken husus, don değiştirme motifinin fiziksel değişiminden daha önemli bir değer taşıdığıdır. Kişilik değişimi, karakter olgunlaşması aslında birer don değiştirmedir. Belli bir seviyede seyreden kişilik, çeşitli olgunlaşma süreçlerinden sonra seviye atlayabilir. Bilinen bir gerçek olan bu olgunluğun ışığında masallardaki don değiştirme motifine bambaşka bir gözle bakmanın mümkün olduğu söylenebilir.

2.16.5.2- Çocuklar

Masalın tek çocuk kahramanı, padişah kızı ile Bey'in bebeğidir. Bebeğin doğumu ile gelişen olaylar çözüm bölümüne ulaşmada yol gösterici olmuştur. Bebek kahraman olmasından dolayı işlevsel bir etki göstermez; annesinin bir süreliğine çektiği sıkıntılara da farkında olmadan ortak olur.

Masallarda bebek kahramanların, masala kattığı etki ile olay dizgesinin ilerleyişi arasında büyük bir bağ bulunmaktadır. Bebek, yeni bir yaşamın simgesidir. Bebeğin olay örgüsüne girmesi ile aksiyon farklı yönlere kayabilir. Değişen yaşamların, farklılaşan bakış açılarının, beklenmedik anlarda kişinin karşısına çıkan olgu ve olayların bir bebeğin doğumu ile simgelendiği söylenebilir.

2.16.5.3- Yetişkinler

Masalın en dikkat çeken tipi padişahın kızıdır. Masala adını veren kahraman olmasının yanı sıra, masal kurgusunu şekillendiren olayların temel kişisi olması bakımından ilgi çekicidir. Kahramanlar bahsinde üzerinde durulması gereken konu, kahramanın kimliğinden çok ona yüklenen rolün etkinliğidir.

"Padişahın Bir Kızı" masalında aksiyona yön veren tip bir padişah kızıdır. Babasının saltanatı altına gizlenmiş yaşamında günlerini geçirdiği yer padişahın gül bahçesidir. Dolayısıyla masalın temel tipi, kendisine yüklenen rol ile benzer çizgide bir hayat sürmektedir. Dışa kapalı, kendi dünyasında kurulu yaşamının en önemli faaliyeti gergefinin başına geçip çember işlemektedir. Dış dünyanın hadiselerinden uzak bir yapıda şekillenen bu hayat, masal kahramanının ruhsal portresini de çizmektedir. Gül bahçesinde geçen yedi yıllık zaman zarfında kızın tek uğraşı çember işlemek olmuştur. Yanında herhangi bir akranının olmayışı, kahramanın iç dünyasındaki yalnızlığın dışa vurumu konumundadır.

Masallarda kadın kahramanlara sunulan ev işi uğraşları "Padişahın bir kızı" masalında gül bahçesinde geçen süreyle bağdaşmaktadır. Her iki mekânda da kadın

kendisi ile baş başadır; dışa kapalıdır ve kendisini oyalayacak bir uğraş ile meşgul konumdadır.

Olay örgüsünün düğüm bölümünü önemli ölçüde rahatlatan tipler fakir ana ve oğludur. Fakir ana, işlevsel bir etki göstermekten çok, fakir oğlanın aksiyonda yer almasını sağlayıcı tip olması bakımından dikkate değerdir. Anasının hamama gitmesi için gerekli parayı bulmak üzere evden ayrılan oğlan, temel düğümün çözüme ulaşmasında en etkili kişi konumundadır. Evden ayrılması ile bir takım olaylara tanık olan fakir oğlanın, yaşadıklarını padişah kızına anlatması ile masal kurgusu önemli ölçüde rahatlamaktadır. Masalın serim bölümünde ortaya atılan düğümlerin çözüme ulaşmasında aracılık eden tip yine fakir oğlandır. Kendi kararlarını kendi verebilen; çıktığı yolda korkusuzca ilerleyebilen bir tip olması, onun en ilgi çekici özelliğidir. Kısa bir zaman zarfında olayları açığa kavuşturmuş olması da aklını kullanabilen bir kimse olduğunun göstergesidir.

Çözüm bölümünde olaya dâhil olan tipler bir konak hanımı ile cariyeleridir. Cariyeler hanımın işlerine hizmet eden gündelik gelişmelerden sorumlu kadınlardır. Cariye tipi toplumun geçmişinde yer alan ve dolayısıyla toplumdan kültürel izler taşıyan tiptir. Yıllar önce çocuğunu kaybeden evin hanımı, gerçeklerin açığa çıkmasıyla yaşadıklarına bir anlam vermekte ve rahata ermektedir.

2.16.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Yardımcı unsur olarak masal kurgusuna en önemli katkıyı sunana öğe gergeftir. Padişah kızının elinde yedi yılda şekil alan bu unsur, masal motivasyonunu da sağlamaktadır. Masal kahramanı günün erken saatlerinde gergefinin başına geçmekte ve gün boyunca bu işle meşgul olmaktadır. Kahramanın, yedi yıllık emeğini günün birinde bir kuşa kaptırması ile olay örgüsü gelişir. Bunun yanı sıra gergefte nakış işlemenin kültürel değer taşıyan bir eylem olması da masala ayrı değer katmaktadır.

Aksiyona etki eden yardımcı unsurlardan bir diğeri de kahramanların saklanmasında kullanılan heğedir. Yük taşımaya yarayan kaba ve dayanıklı sepet anlamına gelen

heğenin karşılığı küfedir. Masal kahramanları, olay örgüsünü çözüme ulaştıracak aşamaları geçebilmek için küfeyi birer gizlenme aracı olarak kullanırlar.

Periler tarafından kaçırılan Bey'in ananesinin, torunu ve gelini için hazırlattığı yatak da dikkat çekici bir unsurdur. Evin hanımı olan anne, yaşanan olayların gerçekliliğini kavrayamadığı bir dönemde cariyelerine emir vermekte ve evine gelen konukları eski bir hasır ile çul üstünde yatırmaktadır. Yaşanan olayların gerçek yanının açığa çıkması ile eski hasırın yerini atlas yatak almaktadır. Eski bir hasır ile atlas kumaş arasındaki ayrım, bakış açıları arasındaki farklılığı sembolize etmektedir. Kişinin bilinçaltına gizlenmiş olan farklı değer yargıları ile değişen bakış açıları bu iki unsur ile sembolize edilmektedir.

2.16.6- İletiler

2.16.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Elindekinin değerini onu yitirince anlamak fayda getirmez. Asıl olan zamanında değer verebilmektir.
2- Amaçlar uğruna çaba harcanmalıdır.
3- Küçük bir çocuğu ailesinden koparmak yanlıştır. Her çocuk ailesinin yanında barınma hakkına sahiptir.
4- İnsanları hor görmek, insanları istemediği şeyleri yapmaya zorlamak yanlış bir davranıştır.

2.16.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Bilmediği bir yola gitmek üzere evinden ayrılan bir kahramanın bu davranışı çocuk okuyucuyu yanlış değerlendirmelere sevk edebilir.
2. Anne babasından ayrı tutulan bir çocuk kahraman okuyucu üzerinde olumsuz izler oluşturabilir.
3. Çocuk kaçırma durumu masalın hitap ettiği kitleye uygun bir durum değildir.
4. Kuşların yanması suretiyle büyünün bozulması hadisesi çocuk okuyucunun bilinçaltında tamiri mümkün olmayan yaraların açılmasına sebep olabilir.

5. “Yazıklar olsun anama...” şeklindeki bir hitap cümlesi, okuyucu kitlesine masal üslubuna uygun bulunmamaktadır.

2.16.7-Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.16.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.16.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

“Mavi zamanlar içinde...”

2.16.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

“Padişaha güçlük mü olur.”

“Dille anlatılmaz, akça ile yapılmaz.”

“Develer gitmede olsun.”

“...O heğde bekleye dursun.”

2.16.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

“Kırk gün kırk gece şenlik yapılıyor.”

“Onlar eriyor muratlarına, biz çıkalım kerevetlerine.”

“Ben oradan geliyorum. O ülke halkı mutluluk içinde. Getirdiğim armağanlar size.”

2.16.7.2- Masal Motifleri

Emeğini Başkasına Kaptıran Kahraman: Padişah kızı, gergefini bir kuşa kaptırır.

Evden Ayrılma: Annesinin hamam gitmesi için gereken parayı bulmaya karar veren oğlan, evden ayrılır.

Yardım: Padişahın kızına, fakir oğlan yardım eder; ona yol gösterir.

Kılık Değiştirme: Masalın asıl kahramanı kılık değiştirme (don değiştirme) motifi ile şekil bulur.

Periler: Masal kahramanı, periler tarafından kaçırılmış ve büyütülmüş bir gençtir.

Bitiş Motifi: Padişah kızı ile Bey’in durumlarının açığa çıkması ile masal sona erer.

2.16.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.16.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalın tekrar grupları, birbiri ardına aynı olayları yaşayan kahramanların etkisiyle oluşur. Padişahın kızı ile fakir oğlan aynı yoldan sırasıyla geçen iki tiptir. "Gide gide o çamlığa varıyorlar.", "Develerin geçeceği yol kenarında oturuyorlar." cümleleri masalın tekrar cümlelerinin başında gelir. "Kaya şarkadak yarılıyor.", "Bir kapı açılıyor.", "En gerideki devenin kuyruğuna tutunuyor..." şeklinde gelişen düğüm bölümü iki kahramanın da ortak yaşadığı olayları ifade etmektedir.

Çözüm bölümüne doğru gelişen olaylar içinde tekrarlanan söz grupları şunlardır: "Yazıklar olsun anama. Benim hatırım olsa böyle yapmazdı.", "Anam, torunu olduğunu bilse altın beşiğe beler, sırma urbalar giydirir..." bu cümleler yakınma, serzeniş ifade eden ve kahramanın sıkıntılı anında tekrar ettiği sözlerdir.

2.16.8.2- Dua ve Beddualar

Dua ve beddua özelliği gösteren söz gruplarının bir arada kullanıldığı bir masal metni sunulmaktadır. Bir istekte bulunma, niyet belli etme anlamı taşıyan "bir kimsenin başı için..." söz grubu masalın düğüm bölümünde şu şekilde kullanılmaktadır: *"Yiten küçük Bey'in başı için alın beni içeri..."* Söz söyleyenin isteğini karşısındaki kişiye açıklayan bu cümle yalvarma anlamını da içinde barındırmaktadır.

"Gerek dualar gerekse beddualar, söylendiği andaki duyguları ifade etmesi, o andaki ruh halini yansıtması bakımından önem taşırlar; ancak söyleniş sebepleri çeşitlidir. Bunların türü, insanın karakteristik yapısına, zamana, çevreye, şarta ve olaya göre değişir." Doğan KAYA (2001: 23). Masal kahramanın annesi için söylediği söz beddua özelliği göstermekle birlikte, kahramanın ruh halini de yansıtmaktadır. "Yazıklar olsun!" şeklinde başlatılan cümle, kahramanın içinde bulunduğu sıkıntı ve öfkenin sonucunda sarf edilmektedir.

2.16.8.3- Deyim

“Günün burnuyla gergefinin başına geçer.” (s.49)
günün burnu: Sabahın ilk saatleri.

“Göz nuru döktüğüm çevremi isterim.” (s.49)
göz nuru dökmek: İnce, değerli bir ürün meydana getirmek için gözleri çok yoran bir dikkatle uzun süre çalışmak.

“Ulu dağlara , karanlık ormanlara bıraktıysa elimizden ne gelir!!” (s.49)
elden bir şey gelmez; ‘elden ne gelir?’: Yapılacak bir şey yok.

“Dört bir yana ulaklar salıp tellallar bağırtıyorlar.” (s.49)
dört bir yan: Her taraf, bütün çevre.

“Oğlan bu işin sonunun ne olacağını usuna koymuş.” (s.50)
usuna (aklına) koymak: Bir şey yapmaya kesin karar vermek.

“Ormanlar ortasında bir süre yol alıyorlar. “(s.50)
yol almak: Bir yere ulaşmak için belli bir yol izlemek, bir süre yol gitmek.

“Öyle bir konak ki... Dille anlatılmaz, akça ile yapılamaz.” (s.50)
dille anlatılmaz, akça ile yapılamaz: Bir şeyin veya kimsenin, görülmedikçe anlaşılamayacak ve para ile değer biçilemeyecek niteliklerinin olması durumu.

“Oğlan gördüklerinin şaşkınlığı içinde .” (s.50)
şaşkınlık içinde kalmak: Yaşadığı olaya çok şaşırmak.

“Oradan kalkıp evlerinin yolunu tutuyorlar.”(s.51)
yol tutmak: Yolda ilerlemek.

“O gece, kızın sevincinden gözüne uyku girmiyor.” (s.51)

gözüne uyku girmemek: Bir nedenden dolayı bir türlü uyuyamamak.

“Kızla oğlan kardeş olup, analarıyla esenleşip düşüyorlar dağ yoluna.” (s.52)
yola düşmek: Bir yere gitmek üzere yola çıkmak.

Kız kaygılar içinde. Oğlan umudunu yitirmiyor.” (s.52)
kaygı içinde kalmak: Tasa ile beklemek, kalmak.
umudunu yitirmemek: Ümidini kesmemek.

“Er geç gelecekler diyerek gözlerini yoldan ayırmıyor.” (s.52)
er ya da geç: Erken veya geç bile olsa.
gözlerini ayırmamak: Dikkatle takip etmek, izlemek.

“Neden sonra develer sökün etmeğe başlıyor.” (s.52)
sökün etmek: Bir çok kişi ya da şeyin birbiri ardına gelmesi.

“Yolun açık olsun güle güle diyor.” (s.53)
yolun açık olsun: Yolda bir engel, bir kaza ile karşılaşmamanı dilerim
güle güle: Sağlıcakla git, iyi yolculuklar.

“O gece sabaha karşı bu kadının yolcusu geliyor, bir oğlan doğuruyor.”(s.54)
yolcusu gelmek: Doğuma çok az kalmak.

“Dile gelip anam torunu olduğunu bilse böyle yapmazdı diyor.”(s.54)
dile gelmek: Önceden konuşmazken konuşmaya başlamak.

“Yazıklar olsun anama. Benim hatırım olsa böyle yapmazdı.” (s.55)
yazıklar olsun: Çok üzüldüm, teessüf ederim, seni kınarım anlamındadır.
hatırı olmak: Değeri(kıymeti) olmak anlamındadır.

“Anası sevincinden deliye dönüyor.”(s.56)
sevincinden deliye dönmek: Çok sevinmek.

“Kuşların beyi yanıyor diye hep bir ağızdan bağırıyorlar.” (s.56)
hep bir ağızdan: Hepsi seslerini, sözlerini birleştirerek; hep birlikte.
“Gelinlerinin anasına, babasına haber uçuruyorlar.” (s.56)
haber uçurmak: Haber yollamak, bildirmek.

2.16.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Oğlan gide gide sık çamlığa ulaşıyor.”
“Vara vara bir kayanın önünde duruyor.”
“Gide gide büyük bir kayanın önünde durduk.”
“Geceleri ayla, gündüzleri günle yele yele...”

İki Sözcüğü de Anlamlı Olan İkileme

“Yemez içmez oluyor.”

2.16.9- Özgün Unsurlar

Özgün değer bakımından zengin bir yapıda olan masal, masalcının dil ve üslup özelliklerini yansıtmaktadır. Masalcının söze karıştığı bölümleri, tekerlemeleri, ikilemeleri ile ilgi uyandırıcı bir metin özelliği gösterir.

Masalcının söze karıştığı cümleler şunlardır: “Padişah kızı bu ekin biçecek değil ya...”; “Ağlayacak yaşta değil.”, “Padişaha güçlük mü olur.”

Gül bahçesinin tasviri sırasında başvurulan kişileştirme (güller kıskanmış) başta olmak üzere özgün değer taşıyan unsurlar şunlardır: Köfe (küfe) anlamına gelen “heğe” kelimesi ile sahipsiz anlamında kullanılan “iyesiz” sözcükleri; “Göz nuru dökmek.”, “Günün burnuyla kalkmak.”, “Usuna koymak.”, “Sökün etmek.” deyimleri ; “Şarkadak yarılmak.”, “Kendi donlarına sokmak.”, “Çıdamlı olmak.”, “Beşiğe belemek, sırma urbalar giydirmek.” söz gurupları Tansel masallarından izler taşıyan ifade şekilleridir.

2.16.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Masalın çocuk okuyucuya kazandırması muhtemel iki olgusu vardır: Bunlardan biri emeğe saygı; diğeri zamanı doğru değerlendirmedir. Masal kahramanı yedi yıl boyunca zamanını bir gergefin başında geçirir. El işine göz nuru döker, yoğun emek harcar. Bu durum okuyucunun zihninde el sanatının göz alıcılığını; emeğe saygının önemini canlandırabilir. Buna bağlı olarak somut kavramlar üzerinden verilen durumların, akılda kalıcılığı sağlama ve anlama yetisine katkı sunma bakımından etkili olduğu söylenebilir.

Gergef başında geçirilen zaman, bir el işine biçilen değer, masalın hitap ettiği kitleye son derce önemli bir yargıyı da sunmaktadır: Toplumun sanat anlayışı. Masallar içinden çıktıkları toplumun değer yargılarını, bakış açılarını; iyiliklerini ve kötülüklerini, doğrularını ve yanlışları; tutum ve davranışlarını yansıtan birer ayna görevindedir. "Padişahın Bir Kızı" masalının sanatla iç içe olması ve bir sanat dalını ön plana çıkarması, kültürel değerlerimizin nesiller arası aktarımında aracı olduğu düşünülmektedir. Bu hususların ışığında, bir edebî metinde ön plana çıkarılan estetik değerlerin, gerek çocuk okuyucu gerekse yetişkin bir okuyucu için taşıdığı önemin göz ardı edilmemesi gerektiği kanısına varılmaktadır.

İnsanların, üzerinde emek harcadıkları objeleri kaybetmesi durumunda verdikleri tepkiler birbirine benzerdir. Bu kişi bir masal kahramanı olsa da durum değişmemektedir. Dolayısıyla çocuk okuyucu, okuduğu masalın kahramanı ile kendisini özdeşleştirebilir; günlük hayat ile masal arasında bağ kurabilir; tüm bunlardan önemli olarak da karşısındakinin önem verdiği obje ve unsurlara saygı duymayı kavrayabilir.

"Padişahın Bir Kızı" metni, okuyucuyu ve dinleyiciyi masala bağlamaya uygun üslup yapısına sahiptir. Akıcı, sade bir dille kaleme alınan metnin betimlemeye yer verilen bölümleri de dikkate değerdir. Ak mermerli gök mermerli havuzlar, her biri ayrı boyada taşlar, goncaya durmuş güller ve karanfiller masal atmosferini yaşatan; dil ve üsluptaki çekiciliği yansıtan bölümlerdir.

Çocuğa, masal kahramanından hareketle yardım etme olgusu tattırıldığı söylenebilir. Yardımlaşma, ihtiyacı olanın yanında olma, yol gösterme, masalın okuyucusuna kazandırması muhtemel tutum ve davranışlarındandır. Bu bakımdan "Padişahın Bir Kızı" masalının, okuyucusuna olumlu iletiler sunabilecek ve önemli kazanımlar yükleyebilecek bir metin olduğu söylenebilir.

	Konu	Asıl İleti	Ana Kahraman	Yardımcı Güçler	Karşıt Güçler	Özgün Mekânlar	Özgün Kelimeler
Cevahir Yumurtası	Dağılan bir ailenin yaşam kesitleri konu edilmektedir.	Yapılan hatalar, tercih edilen yanlış yollar insan hayatında dönüşü olmayan izler bırakır.	Küçük erkek kardeş	Oduncu ve karısı, nine, büyük erkek kardeş, Dünya Güzeli, derviş	Sarraf.	Suluca Köyü, Dünya güzelinin konağı	Yabansı, sayrılanmak, us; gitmekliği gelmek, elleri böğründe kalmak.
Altın Ne Bakır Ne Gümüş Ne?	Kendisine eş arayan bir padişahın gösterdiği çaba konu edilmektedir.	İnsanın değerine değer katan temel unsur, zekâsını kullanma biçimidir.	Dilsiz kız.	Padişah, ihtiyar adam, dilsiz kızın kız kardeşleri	Padişahın sadakatsiz vezirleri	Susavcı Köyü, padişahın konağı	Esenleşmek, us, he demelik
Üç Kızlar	Üç kız kardeşin başlarından geçen olaylar konu edilir.	Hayat, insanların karşısına yeni yollar ve başlangıçlar sunar.	Küçük kız kardeş.	Büyük ve ortanca kız, falcı, karısı tarafından aldatılan adam, dev, Beyoğlu, padişah oğlu.	Peri kızı, mezarlıktaki adam	Kuyu dibi, saklı kent, mezarlık, Bey konağı	Sayrılanmak, tola, teyi.
Altın Şamdan	Annesinin vasiyetini yerine getirmeye çalışan bir kızın yaşam kesiti konu edilir.	Fırsatlar değerlendirildiği sürece mükâfat elde edilir.	Altın şamdanda saklanan kız.	Kızın annesi, Beyoğlu	Baba ve kadı	Altın şamdanın içi, Beyoğlu'nun odası	Sayrılanmak, Sütsüz eline düşmek.
Taş evin İki Kızı	Bir kocakarının oyununa gelen iki padişah oğlunun başına gelen olaylar konu edilir.	Herkes hak ettiği mükâfatı günü geldiğinde elde eder.	Taş evin kızları.	Padişah, padişah oğlu, Horasan padişahının oğlu	Koca karı.	Horasan, taş ev, padişah konağı, ırmak başı.	Nen, gürpedek, kelli, düşeliğin (nasibin), gıbal, ulak, örgen.
Padişahın Bir Kızı	Yedi yıl boyunca işlediği el işini bir kuşa kaptıran padişah kızının değişen hayatı konu edilmektedir.	Emekler hiçbir zaman boşa gitmez; sabır ile hedeflenen başarıya ulaşılır.	Padişahın kızı	Fakir anne ile oğlu; padişah, Bey ve annesi.	Bey'e büyü yapan periler	Gül bahçesi, hamam, Çin Dağı, Darçın Dağı, perilerin konağı.	Köfe, iye, heğe; usuna koymak, sökün etmek, çıdamlı olmak, beşiğe belemek, sırma urbalar giydirmek.

Tablo 3

2.17- NERGİS KIZ (1966: 9)

2.17.1- Konu

Padişahın öz oğlu ile üvey oğlunun, bir amaç uğruna giriştikleri mücadele konu alınmaktadır.

2.17.2- Asıl İleti

Öz, üvey ayrımı olmaksızın kardeşlik bağı ile birbirine bağlanan insanlar, birbirleri için türlü engelleri göze alabilir.

2.17.3- Metnin İçerik Çözümlemesi

"İlksiz mavi urunda bir padişah varmış." başlangıcı, masalcının üslubuna özgü bir başlangıçtır. Bir oğlundan başka çocuğu olmayan padişah, serim bölümünde tanıtılan kahramandır. Padişah yaşlanmıştır. Yaşlılık olgusu ile gelişen ölüm korkusu, padişahı bir çocuğum daha olsaydı düşüncesine sokar. Padişahın durumunu bilen baş vezir: "Sizin için güç yok." yanıtını verir. Bu cümle, padişahın gücünün ve yetkilerinin bir sembolüdür. Padişah için güçlük yoktur; çünkü o, elinde birçok yetkiyi barındıran bir kimsedir.

Padişahın bir erkek çocuğu vardır. Ancak padişah bir oğlunun daha olmadığından yakınmaktadır. Kahramanın, erkek çocuk konusundaki ısrarının nedenleri şunlar olabilir: Ülkenin yönetim biçimi babadan oğluna geçen bir sistem üzerine kurulmuştur. Padişah öldükten sonra ülkesinin ve ailesinin başına erkek çocuğu geçecektir. Oğluna benzeyen ve ona kardeşlik yapacak bir çocuk, oğlu ile aynı cinsiyetten olmalıdır.

Ülkenin dört bir yanı aranır. Padişahın oğluna benzeyen bir çocuk bulunur. Bu çocuk bir çingene çocuğudur. Burada dikkati çeken nokta masalın toplumsal boyutudur. Bir padişah oğlu ile bir çingene oğlu, birbirlerine kardeş olacaktır. İki farklı tabakadan olmaları bir yana bu iki çocuk, toplumun iki uç noktasında bulunmaktadır. Ancak bu durum onların kardeş olmasına engel değildir.

Padişahın emri ile iki kardeşe bir konak yapılır. Bu konak camdan yapılmıştır; içeriye giren ışık, saf güneş ışığı değildir. Çocuklar bu konakta büyütülmüştür. Padişahın, çocuklarını bir cam konakta büyütmek istemesinin iki nedeni olabilir:

1- Çocuklar büyüyene kadar kendisi dâhil aileden hiçbir kimse onları görmeyecek; böylece oğlanlar birbirinden ayırt edilemeyecek.
2- Cam konakta büyüyen çocuklar, çevredeki tehlikelerden uzak tutulabilecek.

Ancak masalda bu sorulara kesin bir yanıt verilmemektedir.

Günlerden bir gün, içeriye giren güneş ışığını yakalamak için koşuşturan çocuklar hasta olurlar. Eve gelen doktorların önerisi üzerine çocuklar dışarıya çıkarılırlar. Bu noktada yaşanan olay, aksiyonun çıkış nedenini oluşturacaktır. Padişahın öz oğlu, yaşlı bir kadının su testisini kırar. Yaşlı kadın oğlana bir bedduada bulunur ve olay örgüsünün ilerleyen bölümleri bu beddua üzerine şekillenir. Masalın motivasyon unsurunu sağlayan ve beddua niteliği taşıyan söz şöyledir: "Oğul, sana ne diyeyim. Yıldız gözlü, su saçlı güzele tutulasın." Padişahın öz oğlu bu beddua sonucu yemekten içmekten kesilir ve hasta düşer. Doktorlar, çocuğun "sevi ateşine" yakalandığı söyler.

Padişahın öz oğlu, bütün gününü çiçekleri koklayarak geçirmeye başlar. Sürekli nergis çiçekleri ile ilgilenmesinin üzerine, istediği kızın adının Nergis olduğu kanısına varılır. Padişahın oğulları, Nergis kızı bulmak üzere yola çıkarlar.

Yol boyunca birçok tehlike ile yüzleşmek zorunda kalırlar. On iki dev ile karşılaşma; yılan ile mücadele etme gibi olaylar yaşanır. Masalın düğüm bölümünde yaşanan olayların özellikleri şunlardır:

Padişahın üvey oğlu, kardeşliğini yalnız bırakmamış ve onun uğruna birçok tehlikeyi göze almıştır.

Bir mağarada karşılaşılan on iki dev, çocuklara hiçbir kötülükte bulunmamış; aksine onlara yardımcı olmuştur.

Masallarda korkunun, iç sıkıntılarının, gücün sembolü olan devler, incelenen masala zararsız unsurlar olarak kahramanların karşısına çıkmışlardır.

Üvey kardeş, batı yönünde ilerlemiş ve mertek büyüklüğünde bir yılan ile karşılaşmıştır. Üvey kardeş tipi, kardeşi uğruna kendini tehlikeye atmaktan çekinmeyen; ayrım yapmaksızın bir takım zorluklarla mücadele edebilen bir tip özelliği göstermektedir.

Masal kahramanları, yolda karşılaştıkları bir kervancının yardımıyla Nergis kızın yaşadığı şehre ulaşırlar. Nergis kızın yanına varabilmenin yolu kılık değiştirmektir. Eve gelen hocadan da destek alan üvey kardeş, kız kılığına girer. Hocanın kızı kimliği ile Nergis kızın konağına ulaşır. Bu sırada Nergis kızın evinde düğün hazırlıkları sürmektedir. Kılık değiştirme motifi ile aranan kişiye ulaşılmıştır.

Olay örgüsünün çözüme ulaşacağı bir anda yeni bir düğüm daha atılmaktadır. Zincirleme masal özelliği gösteren metnin yeni düğümleri eve dönüş yolunda atılmaktadır. Hiç görmediği kimsenin kendisini alıp götürmek isteğine karşı çıkmayan Nergis kızın bu davranışı okuyucunun zihninde bir soru işareti doğurabilir: Tanımadığı bir kimseyle gitmeyi kabul edebilen bir masal kahramanının tutumu doğru mudur?

Üvey kardeş, kardeşliğine bir iyilikte daha bulunur. Nergis kız ile giysilerini değiştirerek Nergis kızın kılığına girer. Bu olay aksiyonun büyük ölçüde çözüme ulaşmasını sağlar. Padişahın öz oğlu ile Nergis kız birbirlerine kavuşur. Kahramanların yola çıkış amacı gerçekleşmiştir.

Eve dönüş yolunda, peşlerine takılan engellerden de on iki dev sayesinde kurtulan kahramanların, ülkelerine dönmeleri ile olay örgüsü çözümlenir.

Nergis kızın eski nişanlısının en küçük kız kardeşi ile padişahın üvey oğlu da bir çift oluşturur. Bu birliktelik ile evlerinden iki kişi yola çıkan oğlanlar, evlerine dört kişi olarak dönerler. Bitiş motifi kırk gün kırk gecelik bir düğün töreni üzerine kurulmuştur. İç içe geçmiş olaylardan kurulu olan metin geleneksel masal yapısına uygun bir çözüm ile sonlanmaktadır.

2.17.4- Yer ve Zaman

Olay örgüsünün gelişmeye başladığı mekân, padişahın yaşadığı konaktır. Masalın önemli mekânlarından biri, padişahın üvey oğlunun gerçek ailesinin yaşadığı çingene çadırıdır. Bu çadırda padişahın öz oğluna benzeyen bir çocuk bulan vezirler, çocuğu alıp padişahın konağına götürmüşlerdir.

Aksiyonun dikkat çeken en önemli mekânı cam konaktır. Bu konak padişah oğulları için ülkenin önde gelen ustalarına yaptırılmıştır. Her yanı renkli ve buzlu camlarla kaplı olan konakta, güneş ışınları her odada ayrı bir renkte görünmektedir; ancak güneş, içeriden görünmemektedir. Çocuklar on beş yaşına gelene kadar bu konakta yetişirler.

Oğlanların yola çıkmalarının ardından geceyi geçirmek üzere konakladıkları köknarın altı; on iki devin yaşadığı mağara; kervancılar ile karşılaşılan su kenarı; Nergis kızın yaşadığı konak, masalın diğer mekânlarıdır.

Nergis kızın, babasının kabri üzerine yaptırdığı türbe masalın kilit mekânıdır. Düğün alayı bu türbenin önünde konaklamış; kahramanlar da bu türbede buluşmuşlardır. Olay örgüsünün çözüme ulaşmasında etkili mekânlardan biri Nergis kızın babası için yaptırılmış olan türbedir.

Sonsuzluğun, uçsuz bucaksız bir mekânın; serüven ve yolculuğun rengi olarak nitelendirilen mavi, masalın giriş formeli olarak kullanılmaktadır. “İlksiz mavi urunda...” Zaman formeli olarak masalcının sıkça kullandığı renk olan mavi, okuyucuyu masal atmosferine çekmektedir. İncelenen masalın olay örgüsü, padişahın yaşlılık dönemine denk gelmektedir. Padişahın öz oğluna benzeyen bir çingene çocuğunun bulunması ve çocukların bir cam konağa yerleştirilmesinin ardından uzunca bir zaman dilimi atlanmaktadır.

Çocuklar on beş yaşına gelene kadar bu cam konakta yaşar. Günlerden bir gün cam konağın tavanını kıran çocuklar, çok koşturmaktan dolayı hasta düşerler.

Çeşme başında yaşanan olaydan sonra yaşlı kadının ahına tutulan kahraman, Nergis kızı aramak üzere yola çıkar. Üvey kardeşi de kahramana eşlik eder. Nergis kıza ulaşabilmek için yaşanan mücadele ve serüven kısa zaman diliminde tamamlanır.

Nergis kızı bulan kahramanlar, eve dönüş yolunda dört günlük bir konaklama süresi geçirirler. On iki devin mağarasında konaklayan kahramanlar, böylelikle peşlerindeki tehlikelerden de kurtulurlar. Bu olaylar orta uzunlukta zaman diliminde yaşanır.
Olay örgüsünün başlangıcından çözüme kadar geçen süre uzun vaka zamanını kapsamaktadır.

2.17.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.17.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masalın olağanüstü kahramanları devlerdir. Bir mağarada yaşayan bu devlerin sayısı on ikidir. Devlerden biri topaldır. Topal dev, inceleme alanında bulunan diğer masalların birçoğunda aksiyona dâhil olmuş olan bir unsurdur. Topal sıfatı, onu diğer devlerden ayıran bir niteliktir.

On iki dev, masal kahramanlarına dostça yaklaşmaktadır. Padişah oğullarından zarar görmeyeceklerini anlayan devler, oğlanlara herhangi bir kötülükte bulunmazlar. Dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı kahramanları korur ve kollarlar.

Bir tehlike karşısında birlik olan devler saldırgan bir tutum sergileyebilirler. Padişah oğullarına, Nergis kız ile Topçiçeği'ne bir kötülükleri dokunmaz; ancak damat ile atlılarına karşı saldırgan bir tutum sergilerler: "Hemen geri dönüp arkanıza bakmadan gidin. Dün ava çıkmadık. Kendinizi bizim kazanda bulursunuz." damat ve adamlarına karşı sergiledikleri bu tavrın nedeni, padişah oğullarını korumak istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Devlerin bu iki farklı tutumu, insan davranışlarındaki göreceliliğin de bir simgesidir. İnsan, dış dünyadan gelebilecek tehlikelere karşı savunma güdüsüyle hareket eder.

Ancak tehlike görmediği bir unsur karşısında savunmaya geçme ihtiyacı duymaz. Devlerin davranışı ile insanların tutum ve davranışları bu noktada örtüşmektedir.

2.17.5.2- Yetişkinler

Padişah ve padişah oğulları masalın birinci dereceden önemli şahıslarıdır. Aksiyona dâhil olan diğer tipler –vezirler, baş vezir, üvey oğlanın öz babası, yaşlı kadın, kervancı başı, Nergis kız, Nergis kızı okutan hoca, Topçiçeği, damat ve damadın askerleri- birinci dereceden önemli şahısların etrafında şekillenen tiplerdir. Ancak her bir tip ayrı birer fonksiyonu temsil etmektedir. Öyle ki baş vezir ile vezirler, padişahın isteğini yerine getirmek üzere aksiyona giren tiplerdir. Padişahın oğluna benzeyen bir çocuk bulmak üzere yola çıkan vezirler üç kişidir. Olay örgüsü baş vezir ve diğer vezirlerin etkinliği ile gelişmeye başlamaktadır. Bir çingene çadırına ulaşan vezirler, burada padişahın öz oğluna çok benzeyen bir çocuk bulurlar. Çocuğun babası, vezirleri çadıra misafir eder. Vezirlerin niyetini öğrenen babanın çaresizliği şu cümleler ile ifade edilir: "Çingene kara kara düşünmeye başlamış. Olmaz dese de götüreceklerini biliyormuş."

"Burada kalırsa sepet örer, eşek otlatır. Padişah oğlu olursa okuyup adam olur..." cümlesi kahramanın düşüncesini özetlemektedir. Vezirlerin teklifini çaresizce kabul eden babanın asıl düşüncesi, çocuğunun daha iyi şartlarda yetişmesidir.

Çeşme başında testisi kırılan yaşlı kadın masalın motivasyon unsurunda etkili olan tiptir. Padişahın öz oğlunun attığı taş ile testisi kırılan kadın bir bedduada bulunur. Bu beddua olay örgüsünün başlangıç sebebidir. "Sevi ateşine" yakalanan kahraman, Nergis kızı bulmak üzere yola çıkar. Padişah oğullarının başlarından geçen hadiseler, masalın konusunu oluşturmaktadır.

Masalın çözümünde etkili ola tipler kervancı başı ve Nergis kızı okutan hocadır. Padişah oğulları bu iki tip sayesinde Nergis kıza ulaşabilmiştir. Nergis kızın eski nişanlısı ve damadın atlıları, çözüme doğru gidilen yolda olay örgüsüne yeni düğümler atan tiplerdir. Terk edilme ve elindekini yitirme duygusu ile yola koyulan

damat, bir süre on iki devin elinde esir tutulur. On iki devin şartlarının yerine getirilmesi ile esaret sona erer.

Masal kahramanlarının en yaşlı yetişkin tipi padişahtır. Yaşlılık ile gelen ölüm duygusu padişahta, bir erkek çocuk isteği uyandırır. Bu amaçla, ülkenin dört bir yanına adamlarını gönderir. Ülke yöneticisi olmasının yanında babalık duygusu ile hareket eden padişah, çocukları arasında ayrım yapmaktan çekinen bir tiptir.

Masalın en önemli yetişkin tipleri padişahın iki oğludur. Bu çocuklardan biri öz; diğeri üveydir. Aralarında öz ve üvey ayrımı yapmamış olmaları bu tiplerin en önemli özelliğidir.

Üvey oğlan, bir çingenenin çocuğudur. Padişahın himayesi altında yetiştirilir. Bu bakımdan iyi bir eğitim almış; iyi koşullarda yetişme imkânı bulmuştur. Padişahın öz oğlu ile üvey oğlu birbirlerine çok benzemektedir. Aralarındaki bu benzerlik, onları bir araya getiren sebeptir. Padişahın öz oğlu için kullanılan niteleme öğesi "yontu gibi" sözüdür. Güzelliği ve duruşu bir heykel güzelliğine benzetilmektedir.

Masalın dikkat çeken iki kadın tipi Nergis kız ile Topçiçeği'dir. Nergis kız, yıldız gözlü su saçlı bir güzel olarak nitelendirilir. Sarı saçları topuklarına kadar inmektedir. Padişah oğlunun günlerce aradığı bu kız, babasını kaybetmiştir. Babasının mezarı üstüne bir türbe yaptıran Nergis kız, evliliğin eşiğinden dönmüştür. İstemediği bir kişi ile evlenmekten, padişah oğullarının çabaları ile kurtulmuş ve padişahın öz oğlu ile evlenmiştir.

Nergis kızın eski nişanlısının en küçük kız kardeşi olan tip, aksiyonun sonlarına doğru olay örgüsüne katılmıştır. Fiziksel nitelikleri hakkında bilgi verilmemiştir. Adının Topçiçeği olduğu, çözüm bölümünde verilen bir ayrıntıdır.

2.17.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masal kahramanlarına yardımcı olan ve aksiyonun şekillenmesinde görev alan unsurlar ve bu unsurların nitelikleri şunlardır:

Padişahın öz oğluna ait fotoğraf bir yardımcı unsurdur. Bu fotoğraf kullanılarak padişahın öz oğluna benzeyen bir çocuk bulunmuştur.

Padişahın öz oğlunun bahçede kokladığı çiçeklerin nergis çiçeği olması, kahramanın aradığı kızın isminin Nergis olduğuna işarettir.

Kervancı başı tarafından padişah oğullarına; vezirler tarafından da çingene çadırındaki babaya teklif edilen altın, bir diğer yardımcı unsurdur. Bir heybe altın, çeşitli işler karşılığında teklif edilen bir aracı unsur olarak kullanılmıştır.

Nergis kızın çeyiz sandığı ile bu sandığın anahtarı masalın bir başka düğümünün çözülmesinde etkili olmaktadır.

Nergis kızın, babasının mezarı üzerine yaptırmış olduğu türbenin önemi büyüktür. Bu türbe, kahramanların konaklama yeri; buluşma noktaları ve ortak mekânları olarak kullanılmıştır.

2.17.6- İletiler

2.17.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Aralarında kan bağı olmasa da kardeş gibi büyütülen iki insan, birbirlerine destek olabilir.
2- İyi bir eğitim almak; iyi koşullarda yetişmek her çocuğun hakkıdır.
3- Savunmasız bir kimseye karşı saldırgan bir tutum sergilemek yanlış bir davranıştır.
4- Karşısındakini inciten; onu kırmaktan çekinmeyen kimseler bu davranışlarının cezasını çekerler.
5- Çocukları arasında ayrım yapmayan bir babanın bu davranışı doğru bir davranıştır.
6- Doğruluk ve dürüstlükten ayrılmamak; insanlara dostça yaklaşmak; kardeşlik olgusunun gereklerine uyarak yaşam sürmek insanlık gereğidir.
7- Zor durumda kalan kimseleri korumak ve kollamak doğru bir yaklaşımdır.
8- Bir kimseyi istemediği bir şeyi yapmaya zorlamak yanlış bir davranıştır.

2.17.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Kim olduğunu bilmediği bir kimse ile evlenme kararı alan masal kahramanının bu davranışı yanlış bir davranıştır.
2- Bir çingene çocuğunun birdenbire değişen yaşamı, aynı koşulda olan bir başka çocuk üzerinde olumsuz etki bırakabilir.
3- Bir çocuğu, hangi sebepten olursa olsun, ana babasından ayırmak doğru bir davranış olarak görülemez.
4- Kılık değiştirerek, yalan söyleyerek karşısındaki insanları zor durumda bırakan; onları aldatan bir kahramanın bu davranışı çocuk okuyucu üzerinde olumsuz tesir bırakabilir.
5- Gerçek ailesinden ayrılmak zorunda bırakılan bir masal kahramanın geleceği çocuk okuyucu tarafından merak edilebilecek bir noktadır. Bu sebeple, konunun bu boyutu açıklığa kavuşturulması gereken bir boyuttur.

2.17.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.17.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.17.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda..."

2.17.7.1.2- Geçiş Formeli / Kalıp Sözü

"Bir de ne baksa ki..."

"Dereden tepeden konuştuktan sonra..."

"Günler ayları, aylar yılları kovalamış."

2.17.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar muratlarına ermiş, siz de erin muradınıza."

2.17.7.2- Masal Motifleri

Cemiyet Motifi: Padişah, öz oğluna çok benzeyen bir çingene çocuğunu evlat edinir.
Hayvan Motifi: Padişah oğlunun karşısına bir yılan çıkmıştır.
Dev motifi: Padişah oğulları bir mağarada on iki dev ile karşılaşmıştır.
Kılık Değiştirerek Aldatma Motifi: Padişahın üvey oğlu, kardeşine yardım edebilmek için kız kılığına girer ve Nergis kıza ulaşır.
Kaderin Değişmesi: Yaşlı kadının sözü üzerine padişah oğlunun kaderi değişir.

2.17.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.17.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masal kahramanlarının yakalandığı hastalığın nedenleri ve çaresi, doktorların ifadelerinde gizlidir. Açıklama ve öneride bulunma anlamları taşıyan cümleler şunlardır: "Bu oğlanlar tutsak kaldıkları için sıkıntıya tutulmuşlar. Açık havaya çıkmaları gerek...", "Oğlunuzda hiçbir sayrılık yok bu sevi ateşidir.", "Kırlarda bahçelerde, ırmak boylarında gezsin." cümleleri tekrar gruplarını oluşturmaktır.

Ülkedeki Nergis adındaki tüm kızların, padişahın bahçesinde toplanmaları gerekmektedir: "Ülkemde evlenmemiş Nergis adındaki bütün kızlar gül bahçemde toplansın.", "Nergis adındaki kızlar, padişahın gül bahçesinde toplanmış.", "Kızların kimi al giymiş, kimi kırmızı.", "Kimi gül takmış, kimi nergisi." cümlelerinde kullanılan ses uyumları da tekrar gruplarında etkilidir.

2.17.8.2- Dua ve Beddualar

Yaşlı bir kadının, padişahın öz oğluna söylediği söz şöyledir: "Oğul sana ben ne diyeyim? Yıldız gözlü, su saçlı güzele tutulasın."
Bu cümle olay akışını etkilemekte; aynı zamanda bir ünlem ifadesi taşımaktadır.

2.17.8.3- Deyimler

"Aralarında ad çekmişler." (s.11)
ad çekmek: Kura çekmek; kura yolu ile sonucu belirlemek.

“Atlarına binip düşmüşler yola.” (s.11)
yola düşmek: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

“Umutları kırılmış.” (s.11)
umudu kırılmak: Çok arzu ettiği şeyi elde edememek.

“Çocuğun babası buyur etmiş.” (s.11)
buyur etmek: bir kimseyi ağırlama; konuk etmek.

“Başımıza iş açmasalar bari.” (s.11)
başına iş açmak: Bir kimseyi zor durumda bırakmak.

“... kara kara düşünmeye başlamış.” (s.11)
kara kara düşünmek: Üzüntülü bir şekilde düşünür olmak.

“İçi yana yana...” (s.11)
içi yanmak: Sıkıntıya kapılmak; çok üzülmek.

“... okuyup adam olur.” (s.12)
adam olmak: Yaşı ilerledikçe olgunlaşmak; iyi bir seviyeye gelmek.

“Görenlerin usu durmuş.” (s.12)
usu durmak: Çok şaşırmak; ne yapacağını bilememek. “Krş. aklı durmak.”

“... sıkıntıya tutulmuş.” (s.12)
sıkıntıya tutulmak: Bir durum karşısında çok sıkılmak, üzülmek.

“Böylece derdini ortaya koymuş.” (s.14)
derdini ortaya koymak: Üzüntüsünün nedeninin açıklamak.

“Belki de geze geze us öğrenir.” (s.14)

us öğrenmek: Karşılaşılan zorlukları aşabilmek için başkalarından bir şeyler öğrenmek. "Krş. akıl öğrenmek."

"Gözlerine uyku girmemiş." (s.15)
gözüne uyku girmemek: Bir türlü uyuyamamak.

"... kendine can yoldaşı bulduğuna çok sevinmiş." (s.17)
can yoldaşı: Yalnız kalmamak için beraber olunan kimse.

"Diller döküp kırk dereden su getirmiş." (s.18)
dil dökmek: Bir kimseyi ikna edebilmek için çok söz söylemek.
kırk dereden su getirmek: Bir işi yapmamak için türlü bahaneler üretmek.

"Bu işin üstesinden nasıl geliriz?" (s.18)
üstesinden gelmek: Bir işi olumlu sonuçlandırmak, başarmak.

"Gelecekleri varsa görecekleri de var." (s.19)
geleceği varsa göreceği de var: Gelmemesi gerektiği yere kahramanlık gösterip de gelirse kendisine gerekli cevap verilir.

"Kızlarla oğlanlar sevine güvene yola koyulmuşlar." (s.20)
yola koyulmak: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

"Zorla güzellik olmaz." (s.20)
zorla güzellik olmaz: Beğenilmeyen bir şeyi zor kullanarak beğendirmeye çalışmak mümkün değildir.

"Padişah dünyalarca sevinmiş." (s.20)
dünyalarca sevinmek: Çok sevinmek, mutluluk duymak.

"Kızları görenlerin parmakları ağzında kalmış." (s.21)
parmağı ağzında kalmak: Çok şaşırmak, hayretler içinde kalmak.

“Onlar muratlarına ermiş...” (s.21)
muradına ermek: Dileğine kavuşmak.

2.17.8.4- İkilemeler

İki Sözcüğü De Anlamlı Olan İkileme

“... O günden sonra yemez içmez olmuş.”
“Kızlarla oğlanlar sevine güvene yola koyulmuşlar.”

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Köy köy, ev ev dolaşmışlar.”
“... Kara kara düşünmeye başlamış.”
“İçi yana yana...”
“... Koşa koşa yorulup sayrılanmışlar.”
“Belki de geze geze us öğrenir.”
“Hocaya avuç avuç altın vermişler.”

2.17.9- Özgün Unsurlar

Giriş formeli olarak seçilen “İlksiz mavi urunda...” cümlesi, özgün nitelik taşıyan bir ifade biçimidir. İnceleme alnında bulunan diğer masallarda “İlksiz mavi urunda...”, “Mavi zamanların birinde...” formellerinin kullanıldığı görülmektedir.

“Mavi Gelin” masal kitabında yer alan tüm masallarda aynı giriş formelinin kullanıldığı tespit edilmiştir. “Padişahın Küçük Oğlu”, “Sığırtmacın Kızı”, “Mavi Gelin” masalları aynı formel ile başlamakta ve bu masalların olay örgüsü bir padişah ile çocukları etrafında gelişmektedir.

Hastalanmak anlamına gelen sayrılanmak kelimesi; yanında yöresinde bulunma anlamı taşıyan terkilerindeki kelimesi; heykel anlamına gelen yontu kelimesi özgün nitelikli kelimelerdir.

(-sel) yapım eki ile düş kelimesinin türetildiği görülmüştür: (Düşsel bir kız...)
İncelenen masalda “Çok gezen çok bilir.” atasözünün kullanılması da dikkat çekici bir özelliktir.

Geleneksel masallar ile uygunluk gösteren kalıp kişilerin başında padişah ile oğulları gelmektedir. Padişah çocuklarının bir konakta, herkesten gizli büyütülmesi geleneksel masalların olay örgüsü ile uygunluk göstermektedir.

Ülkenin padişahının bir oğlu vardır. Padişah, çeşitli sebeplerden dolayı bir çocuk daha istemektedir. Yaşlı bir kadının ahını alan padişah oğlu kara sevdaya tutulur. Aradıkları kızı bulmak uğruna kahramanların başlarından birçok olay geçer. Bu durum ve olaylar masalların kalıp unsurları arasındadır.

2.17.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Üzerinde düşünmeye yönelik iletiler içeren masalın en önemli tarafı, sosyal ve toplumsal iletilerden kurulu olmasıdır. İki farklı kesim arasındaki uç noktaları göstermesi bakımından da dikkate değerdir. İncelenen masal metni ortalama 25–30 dakikada okunabilen bir metindir. Okuma süresi ve cümle yapısı bakımından, hitap ettiği kitleye uygun niteliktedir.

Metinde yer verilen betimlemeler, okuyucunun zihninde yer edebilecek unsurlardır. Betimleme ile desteklenen ifadeler, okuma ve düşünme becerilerini geliştirici özelliklerdir. "Görenlerin usu durmuş.", "Her yanı buzlu, renkli camlardan..." cümleleri cam konağı betimleyen cümlelerdir.

"Taş ovalardan geçmişler. Gece dememişler, gündüz dememişler atlarını sürmüşler. Yolları yüksek çam ağaçları ile kaplı, ulu bir dağa düşmüş. Gün batıp ay doğana dek ormanı tüketememişler." cümleleri öyküleyici anlatım tarzına yakın ifadelerdir.

Geleneksel masal tarzına uygun olay ve kahramanlardan örülü olması, okuyucunun anlama becerisine seslenmesinin bir delilidir. Padişah oğulları; bir bedduaya tutulma, ah alma; evden ayrılma; devlerle karşılaşma gibi olay ve durumlar geleneksel masalların ortak motifleridir.

Sevda ateşini; kara sevdaya yakalanmak anlamı taşıyan "sevi ateşi" söz grubu; belgisiz zamir olarak kullanılan "nen" kelimesi; hastalanmak anlamına gelen

“sayrılanmak” sözü; heykel anlamına gelen “yontu” kelimesi” masal metninin, çocuk okuyucuya kazandıracağı kelimelere örnektir.

Birbirine bağlı iki olaydan kurulu olan masal, okuyucunun analiz gücünü geliştirici niteliktedir. Padişahın öz oğluna çok benzeyen bir çocuğun bulunması; bu çocuğun konakta yetiştirilmesi olay örgüsünün birinci bölümünü oluşturmaktadır. On beş yaşına gelene kadar cam konakta yaşayan çocuklar, yaşadıkları olay neticesinde dışarı çıkarlar. Padişahın öz oğlu, yaşlı bir kadının bedduasını alır. Yıldız gözlü, su saçlı bir güzele tutulan padişah oğlu, bu kızı aramak üzere yola çıkar. İki kardeşin başlarından geçen olaylar, masalın ikinci bölümünü oluşturur. Olaylar arasında bağ kurabilme; birbirine bağlı olayları oluş sırasına göre ifade edebilme okuyucunun anlatım yetisine seslenebilen unsurlardır.

İki kardeşin cam konakta yetiştirilmelerinin nedenleri, okuyucu tarafından ayrıştırılması gereken bir yöndür. Bir çocuğun gerçek ailesinden alınıp başka bir aileye verilmesi eleştirel bakış açısı gerektiren bir unsurdur.

“Padişah” ile “çingene” kelimeleri, birbirine zıtlık ilişkisi ile bağlı bağlanan kelimelerdir. Bu iki kesim arasındaki karşıtlık; “Padişahım, size güçlük yok.” ve “Çingene çadırında kahve olacak değil ya...” cümleleri ile verilmektedir.

“Her yanı buzlu, renkli camlardan ola**cak**.”
“Güneş ışınları her odada ayrı boyada oynaşa**cak**.”
“Oğullarım bu konakta büyüyecekler, eğitilip okutula**cak**lar.”
“Büyüyene kadar hiç dışarı çıkmaya**cak**lar.”
(-cak) hecesi ile kurulan ses uyumlarının oluşturduğu ahenk, okuyucu tarafından dikkate alınacak bir özelliktir.

“T**e**rkilerind**e**ki bör**e**kl**e**rd**e**n, çör**e**kl**e**rd**e**n çıkarıp d**e**vl**e**r**e** v**e**rmiş**le**r.”
“Alıp oğlanları mağaralarına götürmüş**le**r.”
“Onlarla birlikt**e** bu çorbadan içmiş**le**r.”

(-ler) hecesi ve (e) harfinin tekrarı ile sağlanan akıcılık ve ses uyumları, masalın bir diğer önemli özelliğidir. Bu özellikler masalın daha iyi kavranmasını; akılda tutulmasını destekleyici unsurlardır.

2.18- PADİŞAHIN KÜÇÜK OĞLU (1966: 23)

2.18.1- Konu

Babalarının nasihatini dinlemeyerek kaybolan erkek kardeşlerini aramak üzere yola çıkan oğlanın başından geçenler konu edilmektedir.

2.18.2- Asıl İleti

Büyüklerin verdiği nasihatler dikkate alınmalı. Bu nasihatlerin önemli bir değer taşıdığı bilinmelidir.

2.18.3- Metnin İçerik Çözümlemesi

İncelenen masal iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "ilksiz mavi urunda" yaşayan bir padişah ile bu padişahın üç oğlunun tanıtımıyla başlar. Yaşlanan padişah oğullarını Ulupınar'ın başına eğlenmeye gitmemeleri konusunda uyarır. Padişah, nasihatinin ardından ölür.

Düğüm bölümü, padişahın büyük ve ortanca oğlunun bu yasağı çiğnemeleri ve bir tavşanın ardına düşerek kaybolmaları ile gelişir. Ağabeylerini kaybeden küçük oğlan, bu tavşanın izini sürerek kardeşlerinin yaşadığı yere ulaşır. Kardeşleri, kör bir devin elinde esir tutulmaktadır.

Küçük oğlan, kör devin yaşadığı konağa varır ve kendisini devin oğlu olarak tanıtır. Oğlu olduğunu kanıtlamak için devin isteğini yerine getirmek zorundadır. Kör devin gözlerini bulabilmek üzere Çilingir Dağı'na doğru yol alır. Yolda karşılaştığı aksakallı adamın öğütlerini dikkatle dinleyen kahraman, devin gözlerini bulup getirir.

Konakta yaşanan olayların ardından masal kahramanı, ağabeylerine ulaşır ve onları kurtarır. Peşine düştüğü tavşanı da öldürdükten sonra, eve dönmek için devden izin ister. Oğlanın bu fikrine kızan dev, karşı tavır geliştirir. Masal kahramanı ile dev arasında geçen mücadelenin ardından dev, denizde boğulur. Böylece masalın birinci bölümü sonlanır.

Masalın ikinci bölümünde kahraman, Keloğlan kılığına bürünmüştür. Keloğlan kılığındaki kahraman, bir padişahın konağına ulaşır ve konağın bahçıvanının yanına sığınır. İkinci bölümün düğüm noktasını, bu konakta yaşanan olaylar oluşturmaktadır. Padişahın kızına ilgi duyan kahramanın serüvenleri, padişahın hastalanmasına kadar devam eder. Padişahın hastalığının çaresi de Keloğlan tarafından bulunur. Padişahın iyileşmesi için verilen mücadelenin de başarıya ulaşması; Keloğlan ile padişah kızının evlenmesi ile olay örgüsü çözümlenir.

Olay örgüsünün başlangıcı ile sonu arasındaki kopukluk gizlenemez. Serim bölümünde yapılan giriş ile aksiyonun çözümü arasında büyük farklar bulunmaktadır. Bu farklılık, olay örgüsündeki kopukluğa neden olmaktadır.

2.18.4- Yer ve Zaman

Masalın önemli mekânlarından biri Ulupınar'ın başı olarak gösterilen yerdir. Bu mekânın önemli özelliği yasaklama motifi ile birlikte kullanılmasıdır.

Masal kahramanı olan kör devin yaşadığı kayalık bir diğer masal mekânıdır. Bu mekân, zümrüt çayırlarla kaplı bir dağın eteğinde, dik bir kayalık olarak betimlenmektedir. Kör devin yaşadığı mağara, taş bir kapı ile kapalıdır. Bu kapı, ön ayaklarını kullanan bir tavşan sayesinde açılmaktadır.

Konağın kırk odası, iki kurnalı bir çeşmesi ve bir ahırı vardır. Masal kahramanının kardeşleri bu konağın kırkıncı odasında esir tutulmaktadır.

Diğer birçok masalda yer alan Çilingir Dağı, "Padişahın Üç Oğlu" masalında da önemli bir yere sahiptir. Bu dağda yaşayan bir padişahın çocuğunun boynunda, kör devin gözleri asılıdır.

Masalın ikinci bölümünde, Keloğlan'ın vardığı mekânın adı verilmemektedir. Burası bir padişahın ülkesidir. İkinci bölümün en önemli mekânı, padişahın konağının bahçesidir. Masalın ikinci bölümüne ait dikkate değer olaylar bu bahçede yaşanmaktadır.

Padişahın hastalığı üzerine aslan sütü bulmak için varılan mekân ise aslanlar ülkesidir. Ülkenin kralı bir aslandır ve bu durum masal atmosferine uygunluk göstermektedir. Olay örgüsü, masal kahramanlarının babalarını yitirmeleri ile başlar. İki erkek kardeşin birbiri ardına Ulupınar'ın başına varmaları ve kaybolmaları ile aksiyon gelişir.

Olay örgüsünün dikkat çeken zaman dilimleri şunlardır: Padişah oğulları, babalarının verdiği nasihati tutmazlar. Bu davranışları onları çeşitli tehlikelere sürükler. Masal kahramanlarının Ulupınar'ın başına varmaları; bir tavşanın ardına düşüp gözden kaybolmaları; küçük oğlanın kör dev ile karşılaşması.

Masalın ikinci bölümünde padişah oğlu, bahçıvan ile zaman geçirmektedir. Bahçıvanın görevi bahçe işlerini düzene sokmak; meyve ve sebzeleri yetiştirmektir. Padişaha götürdüğü salatalık, fasulye, kavun gibi yiyeceklerden mevsimin yaz olduğu anlaşılmaktadır. Kahramanların kaybolmalarından sonra beklenen üç gün; padişahtan istenen yirmi dört saatlik süre; kırk gün kırk gece süren düğün töreni, masalın zaman ifadeleri ile kurulmuştur. Olay örgüsü uzun vaka zamanında tamamlanmaktadır.

2.18.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.18.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masalın olağanüstü varlığı bir devdir. Masal kahramanının bir mağarada karşılaştığı bu devin gözleri çıkarılmıştır. Çilingir Dağı'nda yaşayan padişahın çocuğunun boynunda, devin gözleri asılı durmaktadır.

Masal kahramanı, devden zarar görmemek için kendisini devin oğlu olarak tanıtır. Oğlu olduğunu kanıtlamak için Çilingir Dağı'na gider ve devin gözlerini getirir. Yolda gördüğü yaşlı adamın tavsiyesi üzerine kahraman, devin sağ gözünü sola, sol gözünü de sağa yerleştirir. Bu durumun neticesinde dev şaşı olur.

İri cüsseli olup, insan eti yemekten hoşlanan dev, bir masal motifidir. Olağanüstü bir varlık olmasından öte insanın iç dünyasındaki korku, kaygı ve bilinmezlikleri sembolize etmesi bakımından önemlidir. İncelen masaldaki kör dev, konağında bulunan varlıklara kötülük yapan bir tiptir. Bal ile şerbet akıtan çeşmenin kurnalarından irin ve kan akmakta; atlar et, aslanlar ot yemek zorunda bırakılmakta; kapılardan biri daima açık diğeri ise daima kapalı tutulmaktadır. Bu durum, devin sembolize ettiği kötülük ve korkunun somut ifadesi olarak sunulmaktadır.

2.18.5.2- Yetişkinler

Masal kahramanlarının babası olan padişah, yetişkin tiplerden ilkidir. Padişahın üç oğlu vardır ve kendisi öldükten sonra yönetim işleri sırayla oğullarına kalacaktır. Padişah yaşlanır ve ölmeden önce çocuklarını başına toplar. Ülke düzeninin temsilcisi olan padişah, masalın motivasyon unsurunu sağlaması bakımından önemli bir tiptir.

Padişahın üç oğlu, masalın diğer yetişkin tipleridir. Büyük ve ortanca oğlu, babalarının sözünü dinlemeyerek ortadan kaybolur. Bu olayın üzerine, en küçük kardeş aksiyona dâhil olur. En küçük erkek kardeş tipi, masalın en önemli yetişkin tipidir. İkinci bölümde kılık değiştirerek Keloğlan'a dönüşür. Geleneksel masal

kişilerinden biri olan Keloğlan, aklın ve zekânın sembolüdür. İçinden çıkılması zor durumlarda, kurnaz zekâsını kullanarak tehlikeden uzaklaşabilen bir tiptir. Keloğlan tipi, haksızlık yapanın; kötülükten yana olanın karşısında olan bir kişidir. Karşısındaki kimsenin oyunlarını, bir başka oyun ile alt edebilmektedir.

Olay örgüsünün dikkat çeken yetişkin tiplerinden biri aksakallı adamdır. Masal kahramanlarının karşısına beklenmedik bir anda çıkan ve onlara çeşitli nasihatlerde bulunan geleneksel bir tiptir. Aksakallı sıfatı ile bu kimsenin yaşlı olduğu değil iyilikten, temiz yüreklilikten ve dürüstlükten yana olduğu vurgulanır. Masal kahramanının karşısına çıkan aksakallı adam, çeşitli öğütlerde bulunur ve ortadan kaybolur. Fiziksel görünümü ile yeniden ortaya çıkmaz. Ancak öğütleri ve önerileri aksiyon boyunca etkinlik gösterir. Çilingir dağında yaşayan padişahın çocuğunun, olay örgüsüne etkisi yoktur. En önemli özelliği boynunda asılı duran gözlerdir. Kör deve ait olan bu gözler, kahraman tarafından ele geçirilir.

Masalın ikinci bölümüne işlevsellik gösteren yetişkin tipler: Padişah; padişahın kızı; bahçıvan; padişahın damatlarıdır. Padişah ve ailesi bir konakta yaşamaktadır. Bu konağın bahçe işlerinden sorumlu bir bahçıvanı vardır. Bahçıvan, zor durumda kalan Keloğlan'a yardımda bulunur ve ona sığınacağı bir yer verir.

Masalın ikinci bölümünde olay örgüsüne katılan padişahın, biri bekâr diğer ikisi evli olan üç kızı vardır. Bekâr olan kız, Keloğlan ile evlenmek istediğini padişah babasına açıklamış ve babasının tepkisi ile karşılaşmıştır.

İkinci bölümde işlevsellik gösteren kahramanların fiziksel özellikleri hakkında bilgi verilmemiştir. Olay örgüsünde çözüme yaklaşılırken padişah hastalanır ve bu durum Keloğlan sayesinde aşılır. Padişah kızı ile Keloğlan'ın evlilikleri, olay örgüsünün sona erdiğinin işaretidir.

2.18.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

"Padişahın Küçük Oğlu" adlı masal metni, yardımcı unsurlar bakımından yoğun bir metindir. Masalın en önemli yardımcı unsuru bir tavşandır. Masal kahramanlarının başlarına gelen olayların nedeni, bu tavşanı izlemeleridir. Bahar güneşi altında tüyleri parıldayan; gövdesi bir kuzu kadar iri, gözleri ceylan gözü gibi güzel bir tavşandır. Bu özellikler, karşısındaki kişiyi kendine çektiğini belirtmek için verilmiştir.

Çilingir Dağı'na ulaşan kahramanın yanında götürdüğü kırk koyun; devin konağındaki iki kurnalı çeşme diğer yardımcı unsurlardır. Kırk sayısının formel değer taşıdığı bilinmektedir. İki kurnalı çeşmenin bir gözünden kan, diğer gözünden irin akmaktadır. Bir zamanlar bal ile şerbet akan bu çeşmeden şimdi kan ve irin akmaktadır. Bu durum, kör devin kötü karakterini belirtmek üzere verilmiştir.

Masal kahramanının, kör devin konağında gördükleri şunlardır: Mavi ışıklı sabun, yeşil ışıklı dikenli dal; hayvanlara verilen ot ile et; konağın açık ve kapalı duran kapıları. Bu öğeler, yardımcı unsur özelliği taşımakta ve kahramana yardımcı olmaktadır.

Masalın ikinci bölümünde Keloğlan kılığına bürünen çocuk, bir bahçıvanın yanına sığınmaktadır. Bahçedeki sebzeler, kavunlar, fasulyeler ile kır atın kılları birer yardımcı unsurdur. Kır atın kılları, kılık değiştirme fonksiyonunda etkili bir unsurdur.

2.18.6- İletiler

2.18.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Birtakım yasaklar, insanları tehlikelerden uzaklaştırmak üzere konmuştur. Bu yasakları çiğnememek gerekmektedir.
2- Büyüklerin sözleri dinlenmeli; onların tecrübelerine güven duyulmalıdır.
3- Tanımadığımız ve bilmediğimiz kimselerin ardına düşüp bulunduğumuz yerden uzaklaşmak yanlış bir davranıştır.

4- Başkalarına ait olan mallara el sürmek, onlara zarar vermek yanlıştır.
5- Bazı kimseler, kendisinden beklenmeyen başarı ve gayreti gösterebilirler. Bu duruma hazırlıklı olmak gerekmektedir.
6- Bir amaç uğruna harcanan çaba sonuçsuz kalmaz.

2.18.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Yeni tanıdığı bir kimse ile kolaylıkla evlilik kararı alabilen bir masal kahramanı yanlış ileti vermektedir.
2- Bir babanın, öz evladı için "Ne hali varsa görsün!" şeklinde bir ifade kullanması, çocuk okuyucu üzerinde olumsuz etki yapabilir.
3- Bir çocuğun boynunda asılı duran gözler; içi boş göz çukurları; vücuda bastırılan kızgın nal çocuk okuyucu üzerinde korku yaratabilir.
4- Çeşmeden akan kan ve irin, hoş olmayan iki durumu nitelemektedir.
5- Bile bile başkasının malına zarar veren bir kahramanın davranışı, okuyucuya yanlış ileti vermektedir.

2.18.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.18.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.18.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda..."

2.18.7.1.2- Geçiş Formeli / Kalıp Sözü

"Baksa ki..."

"Onlar gitmekte olsunlar."

"Onlar pınarın başında beklemede olsunlar."

"Hayvanlar karınlarını doyurmakta olsunlar."

"Onlar gidedursunlar."

2.18.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar ermiş muratlarına, biz çıkalım kerevetine."

"Gökten altın elmalar düştü, hepsi de çocuklara."

2.18.7.2- Masal Motifleri

Hayvan Motifi: İnsan gibi konuşan at ve aslan; kahramanları peşinden sürükleyen tavşan.

Dev Motifi: Mağarada yaşayan kör bir dev vardır.

Yasaklama: Padişah, oğullarını Ulupınar'ın başına eğlenmeye gitmemeleri konusundan uyarır.

Yasağı Çiğneme: Babalarının nasihatine uymayan oğlanlar kaybolur.

Kılık Değiştiren İnsan: Masal kahramanı istediği zaman Keloğlan kılığına bürünebilmektedir.

Konuşan Objeler: Devin konağındaki kapı ile çeşme konuşmaktadır.

2.18.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.18.8.1- Tekrarlanan Sözler

Padişahın büyük ve ortanca oğlunun, babalarının nasihatini tutmamaları sonucu kaybolmaları tekrar grupları ile ifade edilmektedir:

"Genç padişah kalktığı gibi tavşanın arkasına düşüyor. Ötekiler pınarın başında kalıyor..."

"Pınarın başına gelmeyince konağa dönmüştür diye kente dönüyorlar."

"Bunun üzerine halk, büyük kardeşiniz gelmeyecek diye ortanca oğlanı padişah yapıyor."

"Pınarın başındakiler akşama kadar bekliyorlar. Ortanca oğlanın da gelmediğini görünce..." Birbiri ardına sıralanan ve benzer özellik gösteren durumlar, aynı ifadelerin tekrarını beraberinde getirir. Yaşanan olaylar aynı koşulun çiğnenmesi sonucu gelişmiştir. Dolayısıyla benzer ifade biçimleri kullanılmaktadır.

Masalın ikinci bölümünde, padişahın konağının bahçesinde yaşanan olaylar şu cümleler ile anlatılır:

"Öldüm, bir kır atlı geldi. Beni dövdü, bahçeyi çiğnetti."

"Aman Keloğlan, padişah duymasın. Olan olmuş."

"Etme Keloğlan, bahçemizi iyi bekle."

"Kemiklerimi kırdılar, bahçemizi perişan ettiler, vay anam vay..."

"Keloğlan dikkat et padişah duymasın."

Ünlem değeri taşıyan söz gruplarından kurulu ifade biçimlerine yer verilmektedir. Birbiri ardına gelişen olaylar aynı sistematiği izlemektedir: Kılık değiştiren masal kahramanı, bahçeye zarar vermekte ve eski kılığına dönmektedir. Olay örgüsünün gereği olarak gösterilen bu durum tekrar grupları ile ifade edilmiştir.

2.18.8.2- Dua

"Savaşın kutlu, barışın sürekli olsun." cümlesi bir temenni cümlesidir. İyi niyet ve dua anlamı taşımaktadır. Savaştan zafer ile dönen bir komutan için söylenen bu söz ile kazanılan başarının daim olmasını temenni edilmektedir.

2.18.8.3- Deyim

"... Tahtıma yaş sırası ile otururusunuz." (s.23)

tahta oturmak (tahta geçmek): Padişahtan sonra onun yerini alarak ülke düzeninde görev almak.

"Ölenle ölünmez ya." (s.23)

ölenle ölünmez: Ölen bir kimsenin ardında uzunca bir süre yas tutmak onu geriye getirmeyecektir.

"Başına bir iş gelebilir." (s.23)

başına iş gelmek: Zor duruma düşmek.

"... gönlü hiç rahat etmiyor." (s.23)

gönlü rahat etmemek: Bir olay veya durum sonrası sıkıntı ve üzüntü duymak.

"... tavşanın arkasına düşüyor." (s.24)

ardına (arkasına) düşmek: Birini veya bir şeyi takip etmek; onun izini sürmek.

"Çilingir Dağı'nın yolunu tutuyor." (s.24)

yolunu tutmak: Bir yere ulaşmak üzere yol almak.

"... sevincinden kırlangıçlar gibi uçarak devin kapısına ulaşıyor." (s.25)
sevincinden uçmak:Çok sevinmek.

"... diye köpürüyor." (s.26)
(bir şeye) köpürmek: Çok sinirlenmek, öfkelenmek.

"Bir iplik çeksen kırk yaması birden dökülecek." (s.27)
bir iplik çeksen kırk yaması birden dökülecek: Çok yoksul olma durumu.

"Olan olmuş." (s.27)
olan olmuş: Bir iş yapılmıştır, bundan dönüş yoktur.

"At gözden kaybolunca..." (s.27)
gözden kaybolmak: Görünmez hal almak; kimselere görünmemek.

"Kemiklerimi kırdılar." (s.27)
kemiklerini kırmak: Dövmek, dayak atmak sonucu karşısındakine zarar verme.

"Ne hali varsa görsün." (s.28)
ne hali varsa görsün: Yaşadıklarının ve kararlarının sorumlusu kendisidir; sonuçlarına katlanmak zorundadır.

"Damatlar ağzı açık, arkasından bakakalıyor." (s.29)
ağzı açık bakakalmak: Şaşırmak; şaşkınlığını ifade etmek.

"Bunlar çaresiz kaldıkları için..." (s.30)
çaresiz kalmak: Çare bulamamak.

2.18.8.4- İkilemeler

İki Sözcüğü De Anlamlı Olan İkileme

"Orada yiyip içiyorlar."
"Gelene geçene soruyorlar."

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Açık dura dura yorulmuştum."

"Gide gide bir kente ulaşıyor."

"Bu Keloğlan aptal aptal gezerken..."

Zıt Anlamlı Sözcükler İle Kurulmuş İkileme

"Er geç öleceğim."

2.18.9- Özgün Unsurlar

Masalın özgün değer taşıyan öğesi giriş formelidir. Mavi renginin sınırsızlık anlamını kullanılmaktadır. Özgün nitelik taşıyan diğer öğeler şunlardır: Ürün, hasat anlamında kullanılmış olan *avar* kelimesi; belgisiz zamir olarak kullanılan *nen* kelimesi; ölmek üzere olan anlamında kullanılan *ölümsek* sıfatı; ilaç, merhem anlamı taşıyan *em* kelimeleridir.

2.18.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Masalın başlangıcında "Bu dünyanın yasası böyledir." diyen bir kahramanla karşılaşan çocuk okuyucu, farkında olmadan bir iletiyi kavrar: Doğum, gelişim ve ölüm doğanın kanunudur. Bu bakımdan her canlı, doğanın döngüsünde yer alır. Bu unsur, çocuğun yaşamın anlamını bulmasını; nereden gelip nereye gideceğini kavramasını sağlar. Doğum ve ölüm gibi olaylar çocuğun gözünde somutlaştırılır.

Masalda yer edinen bir başka öğreti, büyüklerin sözünü dinleme alışkanlığı kazandırmaya yöneliktir. Masal kahramanları Ulupınar'ın başına gitmemeleri konusunda uyarılır. İki çocuğun bu yasağı çiğnemeleri, onların tehlikeler ile yüz yüze gelmesine neden olur. Masal kahramanları, yasaklama motifi ile birtakım tehlikelerden uzaklaştırılmak istenmektedir.

İç içe geçmiş olaylardan kurulu olan masal metni karmaşık yapıdadır. Bu karmaşıklık, çocuğun anlama ve anlatma becerilerini geliştirmeye yönelik bulunmamıştır. Bir olay bitmeden başlayan ikinci olay, çocuk okuyucunun dikkatini dağıtabilir. Basit yapı ile başlayan olay örgüsünün niçin bu kadar karmaşık bir yapıya

sürüklendiği, çocuk okuyucunun yanıtlamakta zorlanacağı bir sorudur. Bu kanıya nereden varıldığı şu şekilde izah edilebilir:

Olay örgüsü bir padişah ve onun üç oğlu etrafında gelişmeye başlar. Padişahın iki oğlunun da kaybolması üzerine en küçük oğlan, kardeşlerini aramaya çıkar. Masal atmosferinden beklenen olay, en küçük kardeşin aklını ve zekâsını kullanarak kardeşlerini bulmasıdır. Ancak olay örgüsü bir Keloğlan'ın serüvenine dönüşmektedir. Başlangıçta çizilen olaylar dizgesi farklı bir boyut kazanmakta; bununla beraber birbirinden kopuk bir kurgu yaratılmaktadır.

9–15 yaş arası çocuk okuyucu ve bu yaş grubundan daha küçük yaştaki okuyucu kesimi, Keloğlan'ın nereden çıktığını ve niçin olay örgüsünde yer aldığını kavrayamayabilir. Öyle ki, masalın okunduğu bir grup öğrenci kitlesinin aynı soruyu sorduğu ve bu duruma anlam veremediği; dinlerken masaldan sıkıldığı gözlenmiştir.•

Masalların eğlendiren, zevk veren ve düşündüren bir yapıya sahip olması gerekirken, incelen masalda yerinden çıkan gözler; insan eliyle yuvasına yerleştirilen bir çift göz; çeşmeden akan kan ve irin gibi unsurların yer aldığı tespit edilmiştir. Bundan dolayı eğlendirme unsuru tiksinmeye; beğenme unsuru da hoşnutsuzluğa dönüşmektedir. Okuyucunun masaldan zevk alması engellenmektedir. Dolayısıyla anlama ve anlatma becerileri olumsuz olarak etkilenmektedir.

Başkasının malına bile bile zarar veren bir kahraman, çocuk okuyucunun hayalindeki kahramandan çok uzaktadır. Okuyucunun masalda aradığı kişi, çevresindekilere yardım eden; kimsenin malına zarar vermeyen; doğru söylenen ve yalandan uzak duran bir kahramandır. Çocuklar, okuduğu masalın kahramanı ile kendini özdeşleştirmek isteyen okuyucu kitlesidir. Çocuğun hayal dünyasındaki masal kahramanı ile incelenen masalda yer alan tip arasında büyük ayrılıklar bulunmaktadır.

• Gözlem yapılan grup Malatya 19 Mayıs Fatih İlköğretim Okulu öğrencileri arasından seçilmiştir. Grubun yaş ortalaması 11- 12' dir.

Masallar erdemli olmayı; doğruluktan yana durmayı gerektirir. Ancak inceleme alanında bulunan metinde, masal kahramanı yalan söylemekte; kılık değiştirerek çevresindekileri aldatmaktadır. Masalda, başkalarının malına zarar vermek ve onları yanıltmak kolay davranışlar olarak verilmektedir. Bu özellikler ile kurulu bir metnin nitelikli bir metin olduğunu düşünmek yanlıştır. Bir masal metni, nitelikleri ölçüsünde anlama ve anlatma becerilerini geliştirmeye yöneliktir.

Çocuğun duygusal zekâsına ve bakış açısına yeni unsurlar katmak, masallarda aranan bir özelliktir. İncelenen masalın, eleştirel bakış açısı kazandırmaktan uzak olduğu; korku unsurları ile kurulu olduğu tespit edilmiştir. Babasının sözünü dinlemeyerek evlilik kararı alan bir padişah kızı vardır. Bu kahraman, babasının onay vermediği bir evlilik yapmak istemektedir. Kızının, kararında ısrarlı olduğunu gören baba şu yanıtı verir: "Ne hali varsa görsün!" Bir babanın, üstelik masal kahramanı olan bir babanın, böyle bir cümle kurması gelecek ile ilgili tasarılar yapan bir çocuğun karamsar olmasına ve ürkmesine neden olabilir.

Eski inanış ve görüşlerin günümüz dünyasından uzak olması, okuyucunun masaldan zevk almamasına neden olmaktadır. Zevkle okunmayan bir metin anlama ve anlatma yetilerine yönelik değer taşımamaktadır. Eski inanış ve görüşlerden kasıt, günümüz koşulları içinde değerini yitirmiş unsurlardır. Padişahlık, babadan oğluna geçen bir yönetim düzeni; çaresiz hastalıklar; bilim ve teknikten uzak inanışlar yirmi birinci yüzyılın bakış açısına ters düşer. Günümüz çocuklarına seslenecek masalların bilimin ışığında, umutlu bir bakışla şekillenmesi daha yararlı olacaktır.

Masalın temel öğretileri, eleştirel bakış açısı bakımından değerlendirilebilir. Eleştirel bakış açısı kazandırma, doğrudan doğruya dört temel dil becerisi ile ilişkilidir. Büyüklerin tecrübelerinden yararlanmak gerekir öğretisini kavrayan bir okuyucu, bu iletiyi somutlaştırma imkânı bulabilir. Tanımadığı ve bilmediği kimselerin ardına düşüp bulunduğu yerden uzaklaşmanın zararlarını, masal kahramanlarından öğrenebilir. Başkalarına ait olan mallara el sürmenin yanlış bir davranış olduğunu masal atmosferi içinde kavrayabilir. Tüm bu hususlar ışığında; masalın olumlu iletilerinin, çocuğun dünyasına seslenebilecek ölçüde olduğu söylenebilir.

2.19- SIĞIRTMACIN KIZI (1966: 35)

2.19.1- Konu

İlk iki evliliğini sürdüremeyen padişah oğlu bir sığırtmacın kızı ile evlenir. Kocasının bilim kentine gitmesinin ardından, kaynanası ile hamama giden gelinin başından geçenler konu edilmektedir.

2.19.2- Asıl İleti

Kötü niyetli kimseler tarafından kurulan tuzaklar, aklın yardımı ile aşılır. Başkaları için kötülük besleyenler bu davranışlarının cezasını çeker; sonunda hep iyiler kazanır.

2.19.3- Metnin İçerik Çözümlemesi

Masal, padişah ve oğlunun tanıtımı ile başlar. İlksiz mavi urunda bir padişah yaşarmış. Padişahın bir tane oğlu varmış; başka çocuğu da olmamış. Padişah, oğlu on beş yaşına bastığında, çocuğun evlenme zamanı gelmiştir diye bir karar alır. Bu karar neticesinde baş vezirin kızına dünür gidilir.

Padişahın oğlu birbiri ardına iki evlilik yapar. Her iki evliliği de uzun süreli olmaz. İlk olarak baş vezirin kızıyla evlenen oğlan, düğün töreninin hemen ardından gece gelinin kendi kendine söylendiğini ve halinden memnun olmadığını duyunca onu babasının evine gönderir. İkinci evliliği ortanca vezirin kızıyla yapar. Aynı durum bu gelin için de söz konusu olur. Ortanca vezirin kızını da düğün töreninden hemen sonra evine gönderme kararı alır.

Masalın en önemli merak unsuru, padişah oğlunun evliliklerine ilişkindir. Bu evliklerin niçin bu kadar kısa süreli olduğu okuyucunun ilgi ve merakını artırır. Baş vezir ve diğer vezirin kızıyla üçer ay arayla evlenen kahramanın böyle bir tutum sergilemesinin nedeni ortaktır: Geceleri yıldızları seyretmeyi çok seven oğlan, düğün törenin ardından dışarı çıkar ve gökyüzünü seyre dalar. Odada yalnız kalan gelinler çok sıkılır. Her iki gelin de farklı cümlelerle bu sıkıntısını ortaya koyar. Baş vezirin kızı: “Bu mu bana koca olacak! Babamın seyisi ile evlenseydim daha mutlu

olurdum...” cümlesi ile diğer vezirin kızı da “Sözde padişah oğlu, bu mu benim kocam olacak! Babamın uşaklarından biriyle evlenseydim daha mutlu olurdum.” cümlesi ile sıkıntısını dile getirir. Gelinlerin bu sözleri üzerine padişah oğlu, bir gün bile sürmemiş olan evliliklerine noktayı koyar. Masal kahramanının üçüncü evliliği bir sığırtmaç kızı ile olur. Diğer iki gelinden farklı bir tutum sergileyen gelin ile padişah gayet iyi anlaşırlar. Daha önce okumaya karşı ilgisi olmayan, sürekli olarak gökyüzünü seyreden oğlan, düğün gecesinin sabahında okumak için evinden ayrılır ve bilim kentinin yolunu tutar.

Masalın düğüm noktası gelinin, kayınvalidesinin zoruyla hamama gitmesi ile atılır. Kaynanası ile hamama giden gelin yüzü kara peçeyle örtülü hamamcı tarafından karşılanır. Hamamcı gelini bir halvete, kaynanasını da başka bir halvete koyar. Gelinin bulunduğu halvete giren hamamcı, yüzündeki kara peçeyi kaldırınca erkek olduğu ortaya çıkar. Adamın, kendisine sarkıntılık etmek istediğini anlayan gelin: “Padişah oğlu okumaya gitti. Ben yalnızım. Bu gece yarısı gel. Şimdi beni kaynanamın yanına götür.” diye cevap verir. Kendi evine dönen gelin emrindeki hizmetçilere başından geçenleri anlatır. Gece olduğunda gelinin odasına gelen hamamcı, hizmetçilerin de yardımı ile etkisiz hale getirilir ve ayağına bağlanan taş ile ırmağa atılır. Böylelikle masalın ilk düğümü çözüme ulaşır.

Sabah olunca hamamcının giysilerini giyen gelin, hizmetçilerini de yanına alarak hamama gider. Bir bahane bularak hamamcının adamlarını kovar ve akşama kadar hizmetçileri ile beraber hamamı işletir. Ortalık kararınca hamamı kapatan kadınlar, hamamcının evine gider ve buraya yerleşirler. Sığırtmacın kızı olarak adlandırılan gelinin tutumu da merak uyandırıcı niteliktedir. Başına gelen olayları çevresindekilerden gizleyen ve yalnızca hizmetçileri ile paylaşan kahraman, kendi evinden niçin ayrılmıştır? Bu durumun iki nedeni olabilir: Başına gelenlerden utanan kadın bu durumu kimseye açıklayamamış ya da kendisine farklı bir yön çizmek istemiştir.

Padişah oğlu öğrenimini tamamlayıp eve dönene kadar kimse gelini aramaz. Aradan geçen onca zamana rağmen, genç kadını bulmak için neden çaba harcanmamış; nasıl

olmuş da hiç kimse ortalıkta görünmeyen kahramanı merak etmemiştir. Olay örgüsü gereği sergilenen bu tutum bir eksiklik olarak görülmektedir.

Padişah oğlunun karısını bulması ile olay örgüsü çözüme ulaşır. Gelin, başından geçenleri eşine ve babasına anlatır. Üçü sarmaş dolaş olurlar. Sığırtmacın kızı ile padişahın oğlu, kırk gün kırk gece süren ikinci bir düğün ile yeniden evlenirler. Bitirme formeli ile masal sona erer.

2.19.4- Yer ve Zaman

Masal mekânları içinde padişah konağı; gelin odası; hamam ve hamamcının konağının önemi büyüktür.

Masalın giriş bölümü padişah konağında geçer. Konağın görünüşü ile ilgili detaylara gidilmez. Ancak bu konağın en önemli odası gelin odasıdır.

Düğün töreninin ardından gelin ile güveyin gittikleri bu odanın fonksiyonu dikkat çekicidir. Düğünün bitmesi ile gelin ve damat bu odaya gelirler. Bir süre sonra damat odadan ayrılır. Gelin odasından dışarı çıkan damat, yıldızları seyretmeye başlar. Gelin, odada yalnız kalır. Aradan geçen bekleme süresi gelinin canını sıkar. Odaya dönen damat, gelinin sözlerini işitince evliliğini bitirme kararı alır. Bu durum iki kez tekrarlanır. Evliliklerin bitmesi ile devam etmesi kararı gelin odasında alınır ve bu karar için gerekli süre gelin odasında geçen bekleme süresidir. Bu bakımdan mekânın işlevi dikkate değerdir. Olay örgüsünün düğümünün atıldığı mekân hamamdır. Hamamın en sıcak bölümüne halvet adı verilmektedir. Düğüm noktası bu halvette atılmaktadır. Masalın kötü tipi olan hamamcı, gelini bir halvete götürür ve gerçek niyetini ortaya çıkarır.

Hamamcının konağı geniş olarak betimlenen bir mekândır. Ev bir bahçenin ortasında; çeşit çeşit güllerin arasındadır. “Ev değil bir köşk.” benzetmesi ile dikkatler bu mekânın üzerine çekilmektedir. Bahçede büyük bir havuz, havuzun içinde kuğular vardır. Pencerelerinin önünde gümüş siniler üstünde altın kuşlar inci

toplamaktadır. Gümüş siniler üzerinde inci toplayan altın kuşların varlığı, bu mekânı olağanüstü bir atmosfere sokmaktadır.

Masalın zaman unsurları bakımından dikkati çeken özelliği "zamanda atlama" tekniğine başvurulmuş olmasıdır. Giriş bölümünde yedi yaşında olarak tanıtılan kahraman on beş yaşına basar. Aradan geçen sekiz yıllık süre atlanmış olur.

Padişah oğlunun ilk iki evliliği arsında geçen süre üç aydır. Masal kahramanının evlilikleri arasında geçen bu süre, zamanda atlama tekniği ile verilmektedir. Her iki evlilik de aynı biçimde noktalanmaktadır: Düğün törenlerinden hemen sonra damat odadan ayrılır. Damadın odadan ayrılmasının ardından geçen bekleme süresi, masalın en önemli zaman dilimlerinden biridir. Bu bekleme süresi içinde gelişen olaylar, masalın devamına yön verecek olan olaylardır. Dolayısıyla bu süreç, olay örgüsünün gidişatını belirleyen zaman dilimi olma özelliği göstermektedir.

Masalın ikinci önemli zaman dilimi, gelin ile kaynanasının hamama gittikleri andır. Sığırtmacın kızı, kayınvalidesinin zoruyla hamama gider ve ne olduysa bu zaman diliminde olur. Gelinin hamamda yaşadığı olay masal kurgusunun şekillenmesinde etkilidir. Gelinin yaşadığı olayın açığa çıkması, padişah oğlunun eve dönmesi ile mümkün olur. Eğitimini tamamlayarak evine dönen kahraman, karısını bulur ve gerçekler açığa çıkar. Oğlanın ülkesinden ayrılması ile evine dönmesi arasında uzun bir zaman dilimi geçmektedir. Dolayısıyla olay örgüsü uzun vaka zamanında tamamlanmaktadır.

2.19.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.19.5.1- Yetişkinler

Masalın yetişkin tipleri padişah ve eşi, padişahın oğlu, baş vezir ve kızı, diğer vezir ile kız; sığırtmaç, sığırtmacın kızı, hamamcı ve hizmetçi kadınlardır.

Padişah, bir erkek çocuğa sahip baba tipiyle olay örgüsünde yer alır. Bir oğlundan başka çocuğu yoktur; ancak bir çocuğu daha olmasını çok istemiştir. "Çocuk dediğin

istemekle olmaz.” cümlesi padişahın içinde bulunduğu durumu özetler niteliktedir. Padişah, oğlunu iyi yetiştirmek isteyen; oğlunun eğitimi için gerekli şartları sağlamaya çalışan bir baba özelliği göstermektedir.

Padişahın eşi, oğlunun karalarını tedirginlikle izleyen bir tiptir. Padişahın oğlu, gelin odasında yaşanan olaylardan hemen sonra annesinin yanına varmakta ve olan biteni ilk önce annesine anlatmaktadır. Sığırtmacın kızını hamama gitmek konusunda zorlayan kişi olması bakımından da dikkat çekicidir.

Padişahın baş veziri ile diğer vezirinin işlevsel etkileri bulunmamaktadır. Bu iki tipin en önemli özelliği, kısa bir süreliğine padişah ile dünür olmalarıdır. Padişahın oğlu önce baş vezirin kızı ile daha sonra da ortanca vezirin kızı ile evlenmiş; ancak bu evlilikler bir gün bile sürmemiştir. Baş vezir ile diğer vezirin kızı arasındaki ortak özellik padişahın oğlu ile evlenmiş olmalarıdır. Her iki tip de ilk gece padişah oğlunu küçümseyici sözler söyledikleri için padişah oğlu tarafından kabul edilmez, baba evine gönderilirler.

Padişah oğlu, iki başarısız girişimden sonra bir sığırtmacın kızı ile evlenmiştir. Masala adını veren kahraman, bir sığırtmacın kızıdır. Padişahın oğlu ile ayrı dünyaların insanlarıdır. Ancak bu kızın iyimser yanı, onu bir padişah gelini yapmıştır. Padişah oğlu ile evlenmekten ötürü son derce memnun olan bir tip özelliği göstermektedir. Kızın babası bir sığırtmaçtır. Sığır güderek geçimini sağlayan bu tipin işlevsel bir etkisi yoktur. Masalın çözüm bölümünde olay örgüsüne dâhil olan sığırtmaç, kızını arayan bir baba tipi olarak ortaya çıkmıştır.

Kızın emrine verilen iki hizmetçi kadın, düğüm noktasında etkinlik göstermektedir. Bu kadınlar, gelinin işlerini görmek üzere padişahın oğlu tarafından görevlendirilen kişilerdir. Olay örgüsünün temel düğüm noktasında masal kahramanının yanında yer almışlardır. Sığırtmacın kızı ile padişahın oğlu, masalın iki ana tipidir. Olay örgüsü bu iki kişi etrafında şekillenmektedir. Masal kurgusu, padişah oğlunun on beş yaşına basması ve evlilik zamanının gelmesi ile şekillenmektedir. On beş yaşına gelen kahraman, bu zamana kadar okumamıştır. Devamlı olarak gökyüzünü inceleyen;

geceleri yıldızlara bakmaktan zevk alan bir kişidir. Sığırtmacın kızı ile evlendikten sonra okumak ve eğitimini tamamlamak üzere evinden ayrılır ve ilim kentine doğru yol alır. Babasının hastalığından sonra ülkeye padişah olur.

Masalın kötü tipi hamamcıdır. Yüzüne taktığı tüllü kara peçe ile kadın kılığına girmiştir. Sığırtmacın kızına kötü niyetle yaklaşan hamamcının sonu ayakları bağlanarak ırmağa atılmak olmuştur. Böylelikle masalın kötü tipi cezalandırılmıştır.

2.19.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masal kahramanının, babasında istediği yıldız saati yardımcı unsurların başta gelir. Yıldız saati, yıldız zamanına göre çalışan bir saattir. Geceyi eşit parçalara bölmekte kullanılan; sabit yıldızların doğup batma anlarına göre belirlenen bir sistemin terimidir. Bu unsur, masal kahramanının gökyüzüne olan ilgisinin sembolüdür. O güne kadar oğluna bir saat almadığını fark eden padişah, kolundaki altın saatini çıkarır ve oğluna verir. Babadan oğluna geçen bu altın saat dikkati çeken bir unsurdur.

Hamamcının yüzüne taktığı kara tülden yapılmış olan peçe bir diğer önemli unsurdur. Bu peçe bir gizlenme aracı olarak kullanılmaktadır. Sığırtmacın kızı da peçeyi kullanarak hamamdaki çalışanları işten çıkarmıştır. Masalın kötü tipinin ortadan kaldırılması ve kahramanın tehlikeden uzaklaşması için kullanılan yardımcı unsurlar kazma, satır ve eşek kuyruğudur. Olumsuz birer unsur gibi görünseler de bunlar aracılığı ile masal kahramanı tehlikelerden uzaklaştırılmıştır.

2.19.6- İletiler

2.19.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Bir çocuğa, kendi gücü ölçüsünde sorumluluk verilmelidir.
2- Hatalarından dolayı bir kimseyi kırmak, onu incitmek gerekmez. İnsanlar her zaman yapıcı olmalıdır.
3- Mevkisine göre insanlar arasında ayrım yapmak yanlıştır.

4- Hiç kimse kendisini olduğundan farklı göstermeye çalışmamalıdır. İnsan ne ise o olmalıdır.
5- Aklın ve bilimin önderliğinde ilerlemek gerekir.
6- İnsanı, yapmak istemediği bir şeyi yapmaya zorlamak yanlıştır.
7- Gerçekler er ya da geç açığa çıkar.
8- Güler yüz, tatlı dil birer insanlık vasfıdır.

2.19.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Ayağına taş bağlanarak ırmağa atılan bir kahraman, çocuk okuyucunun korku ve endişeye kapılmasına neden olabilir.
2- On beş yaşında daha bir çocuk iken evlendirilme konusu çağımızın anlayışına aykırı ve ilkeldir. Bu da doğru bir davranışmış gibi gösterilir.
3- Masal kahramanlarının içinde bulunduğu konum çocuğun bilinçaltına korku salıyorsa bu yanlış bir öğretidir.
4- Başkasının eşine sarkıntılık eden; başkalarına karşı kötü emeller besleyen bir kahraman çocuğun hayal dünyasını olumsuz etkiler.
5- Evden ayrılan bir aile bireyini arayıp sormamak normal bir davranış olarak gösterilir, bu ileti olumsuz bir iletidir.

2.19.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.19.7.1- Masal Formelleri/Kalıp Sözü

2.19.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda..."

2.19.7.1.2- Geçiş Formeli / Kalıp Sözü

"Baş vezirle kızı dertlerine yana dursunlar."
"Oğlan gitmekte olsun..."
"Bunlar gülüp oynamada olsunlar..."
"Kırk gün kırk gece düğün ederler."

2.19.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Bunlar yeniden kırk gün kırk gece düğün yapıp muratlarına ererler. Gökten düşen elmalar hepinize."

2.19.7.2- Masal Motifleri

Evlenme Motifi: Padişah oğlu önce baş vezirin kızıyla, daha sonra diğer vezirin kızıyla ve son olarak da sığırtmacın kızıyla evlenir.

Evden Ayrılma: Padişah oğlu okumak için evden ayrılır ve bilim kentine doğru yol alır.

Hainlik Besleme: Hamamcı kötü niyetler besleyen bir tiptir.

Cezalandırma Motifi: Hamamcı, bir ırmağa atılarak cezalandırılır.

Yardımcı Kişiler: Sığırtmacın kızına yardım eden hizmetçi kadınlar.

2.19.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.19.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masal kahramanının yaptığı üç ayrı evlilik ve bu evliliklerin düğün törenlerinden hemen sonra gelişen olaylar tekrar grupları ile ifade edilmektedir.

"Kırk gün kırk gece düğün ederler. Yatsı sularında oğlanı kızın odasına koyarlar. Güveyi, gelinle iki çift söz edip dışarı çıkar. Gelin içerde bekler..."

"... Gelinin konuştuklarını duymuş. Kolundan tuttuğu gibi gelini anasının odasına götürür."

"İlkinden daha şenlikli bir düğün yaparlar. Yatsıdan sonra oğlanı, gelin odasına koyarlar. Herkes çekilip gittikten sonra güveyi dışarı çıkar..."

"... Gelini alıp anasına götürür."

"Öncekilerde olduğu gibi güveyi, gelini odada bırakıp dışarı çıkar..."

Masalın tekrar grupları, gelişme bölümde yaşanan olayları özetlemektedir. Üç olayda birbiri ardına yaşanır ve aynı seyirde gelişir. Ancak üçüncü ve son evlilik, ilk iki evlilikten farklı bir şekilde yol alır.

2.19.8.2- Deyimler

[A] “Bir evde bir olanın üstesinden gelinemez.” (s.33)
bir evde bir olanın üstesinden gelinemez: Evin tek çocuğu olmak ana baba için daha fazla sorumluluk gerektirir. Tek çocuğun sıkıntıları büyük olur.

“Günler suca akar.” (s.33)
suca akmak: Zamanın çabucak geçmesi. Krş. “su gibi akmak.”

“Baş vezirin kızına dünür düşerler.” (s.33)
dünür düşmek: Kızını istemek üzere bir kimsenin ziyaretine gitmek.

“Güveyin geç kalmasına canı sıkılan gelin...” (s.33)
canı sıkılmak: Boş kalmaktan bunalmak; bir kişiye kızmak.

“... gözlerine uyku girmez.” (s.34)
gözüne uyku girmemek: Bir türlü uyuyamamak.

“... derdine yana dursun.” (s.34)
derdine yanmak: Sıkıntıya düşmek; bulunduğu durum için üzüntü duymak.

“... usuna koymuş bir kez.” (s.34)
usuna (aklına) koymak: Bir işi yapmaya kesin karar vermek.

“Padişah da uygun bulur.” (s.34)
uygun bulmak: Aynı düşüncede olduğu kanısına varmak.

“... başka kapılar aşındırmayalım.” (s.34)
kapısını aşındırmak: Bir kimsenin yaşadığı yere onu çok rahatsız edecek şekilde çok gidip gelmek.
“Sabahı zor etmişler.” (s.35)
sabahı zor etmek: Sabaha kadar uyuyamamak; bir an önce sabah olmasını istemek.

“Üçü bir kalkıp evin yolunu tutarlar.” (s.37)
(evin) yolunu tutmak: Bir yere ulaşmak üzere yol almak; ilerlemek.

“... gördüklerinden gözleri kamaşır.” (s.37)
gözleri kamaşmak: Gördüklerinin güzelliğine inanamamak, şaşırmak.

“... dünyalarca sevinirler.” (s.37)
dünyalarca sevinmek: Çok sevinmek.

2.19.8.3- İkilemeler

İki Sözcüğü De Anlamlı Olan İkileme

“Dayalı döşeli odada oturacağım.”
“Bunlar sarmaş dolaş olduktan sonra...”

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Süzüm süzüm süzülüp oturur.”
“Kara kara düşünür.”
“Çeşit çeşit güller açmış.”
“Ev ev, kapı kapı dolaşırlar.”

2.19.9- Özgün Unsurlar

Masalcının, değerli birer taş gibi işlediği birtakım sözcükler vardır. İnceleme alanında bulunan masalların hemen hepsinde, sözü edilen bu kelimeler özenle ve dikkatle işlenmektedir.

Akıl yerine kullanılan *us* kelimesi; belgisiz zamir olarak kullanılan *nen* kelimesi; selamlaşmak yerine kullanılan *esenleşmek* kelimesi “Sığırtmacın Kızı” masalında da geçen ve diğer masallarla ortak olan sözcüklere örnektir.

Us, halvet, uz kelimeleri; *“Bir evde bir taneyim.”* cümlesi özgün değer taşıyan ve masalcının üslubunda eriyen kelimelerdir. Hastalanmak yerine kullanılan

sayrılanmak kelimesi ile *"Bir evde bir olanın üstesinden gelinemez."* atasözünün aynı özgün değere sahip olduklarını belirtmek gerekir.

2.19.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Basit yapı ile kurgulanmış olan masal, okuyucunun ilgi ve merakına seslenir. İncelenen masal, özellikle çocuk okuyucunun dikkatini çekebilecek bir metindir. Bu bakımdan, inceleme alanında bulunan birçok masala kıyasla nitelikli bir metin özelliği gösterir. Nitelikli sıfatından kastedilen, masalın barındırdığı olumlu iletilerin fonksiyonları; çocuk okuyucuya verilen öğretilerin işlevselliğidir.

9–15 arası yaş grubu bilime, tekniğe, araştırmaya ilgi duyan bir kitledir. Hülya Pilancı, "**Çağdaş Eğitimde Halk Edebiyatının Kullanılması"** başlıklı yazısında, çocukların yaşlarına göre gösterdikleri okuma eğilimleri üzerinde durmuştur. Bu çalışmada, 9–15 yaş grubunun, okul yaşantısı, spor, casusluk ve izcilik konularını işleyen masallara eğilimlerinin daha yoğun olduğu sonucu çıkmaktadır.

Çocuğu bilime ve aklın önderliğine yönelten iletiler taşıması bakımından dikkate alınması gereken bir metindir. Öyle ki masal kahramanı, babasından "yıldız saati" isteyen; gökyüzünü incelemekten zevk alan bir kişidir. Masal kahramanı evinden ayrılarak bilim kentinin yolunu tutar. Bilim kenti olarak adlandıran mekân, günümüz koşullarına göre uyarlanabilir. Bugün bilim kenti, eğitim olanakları sunan gelişmiş yerleşim yerleridir. Bulunduğu kentten ayrılarak eğitim olanakları nedeniyle bir başka kente veya ülkeye giden kimseler, aslında bilim kentine doğru yol almaktadır. "Bilim kentinin" yolunu tutan bir masal kahramanının çocuk okuyucuya kazandıracakları azımsanamaz. İncelenen masalın kahramanı, yeni donanım ve bakış açısı ile ülkesine dönen bir kimseyi çağrıştırır. Böyle bir kahraman ile masal atmosferinde yüzleşen okuyucu, eğitimin önemini kavramada bir adım öne geçebilecektir. Bir çocuğun yeni bir şeyler öğrenme isteği masal kahramanının dünyasında şekil bulabilecektir.

Masalda, gerçeklerden uzak tamamen hayal ürünü olan bir dünya çizilmemiştir. Günlük hayatın korkuları, sıkıntıları, endişeleri; arzu ve sevinçleri masal ortamında

yeniden canlandırılmıştır. Gerçek hayattan izler taşıyan unsurlar ile kurgulanmış bir masal örgüsü tasarlanmıştır. Gündelik yaşamın tehlike ve olasılıkları, çocuğun zihnine bir masal kahramanı aracılığıyla iletilmektedir. Bu durum doğrudan doğruya çocuğun kavrama yetisine seslenmektedir.

Masalların ana dili eğitimine katkısı açısından görüşlerini bildiren Nuri Taner; **Oğuz Tansel'in Yetiştiği Masal Çevresi** başlıklı yazısında şunları ifade etmektedir: *"Masalların ana dil açısından taşıdığı önemi çok iyi bilen bir eğitimci, bir şair olarak bunu güzel kullanmıştır. Ana dilin en iyi masallarla verilebileceği kanısında olduğunu belirtir Tansel. Doğrudur. Ana dili zengin olan ulusun masalları da zengindir. Nan dilinin öğrenimini kavrayan ülkeler masalların derlemelerini bitirmiş, atlaslarını yapmış, gelişim ve yayılış yollarını coğrafi boyutta incelemiş, kültürel akış içindeki yerini bulmuş; sınıflamasını ve tiplerin uluslar arası yerini belirlemişlerdir."* (**Folklor Edebiyat:** 158, C.9, S.33). Bu bakımdan inceleme alanında bulunan masalın ana diline katkıları da göz önünde tutulmalıdır. Bilinmelidir ki bir metin, okuyucusuna kazandırdığı kelime ve cümle unsurları bakımından ana diline katkı sunar. Örneğin, sığırtmaç kelimesi 0–15 yaş grubunun ilk kez karşılaşabileceği bir kelimedir. Belli bölgelerde güncelliğini koruyor olsa da bu kelimenin anlamı birçok çocuk ve yetişkin tarafından bilinmemektedir. Sığır güden kimse; sığır çobanı anlamına gelen "sığırtmaç" kelimesi ana dili bakımından bir kazanımdır. Issız ve kapalı mekân; hamamlardaki çok sıcak küçük yer anlamına gelen "halvet" kelimesi de kazanım değeri taşımaktadır.

Anlama ve anlatım becerisi kazanma becerisine yönelik bir diğer öğreti, çocukların yetiştirilme şartları ile ilgilidir. Ana babanın, çocuklarını yetiştirme ve onların eğitimi için gerekli şartları hazırlama konusundaki imkân ve görüşleri, güncel hayat ile bağlantılı konulardır. Dolayısıyla masal atmosferi içinde gündelik yaşamdan öğretiler bulan çocuk okuyucu, bu konu üzerindeki görüşlerini ifade etme olgunluğuna da erişebilecektir. Daha çocuk yaşta evlendirilen kahraman bugünün bakış açısıyla tartışılacak bir konumdadır ve çocuklar bu konu üzerinde eleştirel bir yaklaşımla yorum yapabilir, yeni dünya düzenini konuşma fırsatını bulabilir.

Yardımcı unsur bahsinde geçen "yıldız saati" kavramı, okuyucunun zihninde bilimin ve teknolojinin üstünlüğü çağrışımını uyandıracaktır. Üzerinde dikkatle durulması gereken husus, masalın kavratma becerisine katkılarıdır. Bir masal kahramanın gökbilimine olan merakı, masalın hitap ettiği kitle için birer kişisel kazanıma dönüştürülebilir. Sorgulamacı düşünmeyi ve eleştirel bakış açısını işleyen bir masalın iletileri kişisel kazanım olarak nitelendirilebilir. Tüm bu hususlar çerçevesinde denilebilir ki "Sığırtmacın Kızı" adlı masal, anlama ve anlatma becerisine katkı sunabilen bir metindir.

2.20- MAVİ GELİN (1966: 43)

2.20.1- Konu

Kendisinden daha tecrübeli bir kimsenin nasihatini dinlemeyerek, bir yasağı çiğneyen padişah oğlunun yaşadıkları ve amacına ulaşma uğruna verdiği mücadele konu edilmektedir.

2.20.2- Asıl İleti

Bazı hatalar insanı geri dönüşü olmayan bir yola sürükler. Asıl olan tehlikelerden korunmak ve amacına ulaşmak için yılmadan mücadele etmek, çaba harcamaktır.

2.20.3- Metnin İçerik Çözümlemesi

İlksiz mavi urunda yaşayan padişahın, bir oğlundan başka çocuğu yoktur. Padişah ilerleyen yaşta baba olur ve çocuğunu iyi şartlarda yetiştirir. Tek başına ava çıkabilecek yaşa gelen padişah oğlu Amasya'ya doğru yol alır. Masalın serim bölümü böylece tamamlanmış olur.

Düğüm bölümü birbiri ardına gelişen olaylara sahne olur. Amasya'ya varan padişah oğlu bir aşağı bir yukarı dolanırken "Benimle iki konaklık yol gidene bin altın vereceğim!" diye bağıran bir adamla karşılaşır. Bu adamın peşine takılan kahraman kendisini bir dağ başında, akbaba ve kartallarla mücadele ederken bulur. Dağın tepesinde bulunan inci, mercan dolu bezekleri aşağıya bırakır. Aşağıda bekleyen adam, inci ve mercanları toplayıp ortadan kaybolur. Aldatıldığını anlayan oğlan yedi

gün yedi gece dağın tepesinde çaresizce bekler. Aşağıya inme yolu arar; ancak bir türlü iniş yolunu bulmaz.

Dağın doruğundan kendisini aşağıya bırakan oğlan, yuvarlana yuvarlana yere inmeyi başarır. Kendine gelinceye kadar dinlenir ve kulağına gelen su şırıltısına doğru yol alır. Suyun kenarına varan oğlan, elini yüzünü yıkar ve mavi bir delikanlıya dönüşür. Bambaşka bir ülkeye geldiğini anlayan kahraman, uzaklarda görünen konağın yolunu tutar. Masal kahramanın hayatı artık yeni bir yön alır; yaşamı birdenbire değişir. Artık "mavi bir delikanlı" olmuş ve yaşamı baştan sona değişmiştir. Masalın olay örgüsü kahramanın değişen yaşamı üzerine kurgulanmıştır. Düğüm bölümünü oluşturan olayların tümü bambaşka bir ülkede, ihtiyar bir adamın konağında yaşanılanlar neticesinde gelişir. Konağa varan oğlanı, doksan yaşında bir adam karşılar. Başına gelenleri bir bir anlatan mavi oğlan, artık bu ülkeden ayrılma şansının olmadığını öğrenir ve ihtiyar adamın oğlu olmayı kabul eder. Padişah oğlu, ihtiyarla birlikte bir yaşam sürdürür.

Aradan bir yıl geçer ve ihtiyar adam, kardeşlerini görmek üzere konaktan ayrılacağını söyler. Ancak konaktaki kapılardan birini açmaması konusunda mavi oğlanı sıkı sıkı tembihler. İhtiyarın gidişinin ardından iki gün sabreden oğlan, yasağı çiğner ve kapalı kapıyı açar. Kapının ardındaki bahçe oğlanın gözlerini kamaştırır. Bahçenin ortasındaki havuzun kenarına oturan mavi oğlan, üç ak güvercinin gökten indiğini görür. Bu güvercinler silkelenir ve üç güzel mavi kıza dönüşür. Kızlar havuza girer ve yıkanmaya başlar. Mavi oğlanın gönlü üçüncü kıza düşer.

Kahraman kendisine verilen öğüdü tutmamış ve açılmaması gereken kapıyı açmıştır. Bu durum olay örgüsünün temel düğümünü oluşturmaktadır. Yasağı çiğneme motifi ile gelişen olaylar masal kahramanının türlü tehlikelerle yüz yüze kalmasına neden olur. Kardeşlerini ziyaretten dönen ihtiyar adam olan biteni dinler ve duruma açıklık getirir. Üçüncü güvercinin Güneşkız olduğunu ve yılda bir kez bu bahçeye geldiğini anlatır. Bunun üzerine mavi oğlan bir yıl boyunca Güneşkız'ın yolunu gözler. Bir yıl dolunca Güneşkız bahçeye tekrar gelir ve mavi oğlan Güneşkız'ın gömleğini saklar. Güvercin donu olmadığı için oradan ayrılamayan kız, mavi oğlanın teklifini kabul

eder. Düğüm bölümünün bir diğer önemli olayı padişahın konağında yaşanır. Güneşkız, lov taşına saklanan gömleğini bulur ve yeniden güvercin olup konaktan uzaklaşır. Bu olayın ardından masal kahramanı için yeni bir yol çizilir. Padişah oğlunun Güneşkız'a ulaşmak için harcadığı çaba, masalın ikinci büyük düğümünü teşkil eder.

Masal kahramanı, olay örgüsünün başında yaşadığı olayları yeniden yaşar. Mavi bir delikanlıya dönüştüğü ülkeye varır; ihtiyar adamın konağına ulaşır; ihtiyar adamın kardeşlerinin yaşadığı yere varır. Ortanca kardeşin bir yardımı olmaz; ama büyük kardeş olarak nitelendirilen kişi Güneşkız'ın yaşadığı yere ulaşabilme yolunu gösterir. Nihayet Kelfer Dağı'ndaki Kelfer Kalesi'ne ulaşan oğlan, Güneşkız'a kavuşur.

Mavi oğlan ile mavi gelin evlenir. İkilinin bir ay oğlanın yurdunda bir ay da kızın yurdunda yaşama kararları ile masal sona erer. Bitiş formeli masal kahramanlarının mutluluğu üzerine kurulur.

2.20.4- Yer ve Zaman

Masal mekânları içinde dikkati çeken unsurlar özel adların kullanılmış olması ve gerçek mekânlara yer verilmiş olmasıdır. Bir kurgudan öte olan ve reel mekân olarak nitelendirilebilecek yerlerden biri Amasya ilidir.

Amasya ili aynı zamanda masalın derlendiği bölgedir. Kahraman, yetişkin bir insan yaşına gelince Amasya'ya gider. Burada tanıdığı yaşlı adamın sözüne inanır ve onunla beraber yola koyulur. Padişah oğlu ile yaşlı adamın vardıkları yer ulu bir dağın etekleridir. İçi boşaltılan atın karnına giren oğlan, et kokusunu alan kartallar ve akbabalar tarafından dağın tepesine çıkartılır.

Dağ tepesi olarak nitelendirilen yerin önemli özellikleri vardır. Masal kahramanı, kendisine saldıran akbabalar ve iri kuşları bu dağ tepesinde öldürür. Orada bulunan inci, mercan bezeklerini aşağıya atan oğlan, bir süre sonra aldatılmış olduğunun farkına varır. Yedi gün, yedi gece bu dağ tepesinde kalır. Kahramanın bu oyuna

geldiği ve çeşitli zorluklarla mücadele ettiği yer olması bakımından dikkat çekici bir mekândır. Bezekleri attığı doruğun karşısındaki doruktan yuvarlana yuvarlana inen oğlan, bambaşka bir ülkeye geldiğini fark eder.

Mavi bir oğlana dönüştükten sonra başka bir ülkede olduğunu anlayan kahraman burada çeşitli olaylar yaşar: Uzaklarda gördüğü konağa ulaşır ve bu konakta yaşayan adamın oğlu olmayı kabul eder; çünkü başka bir çaresi yoktur. Yaşlı adamın verdiği öğüdü tutmayan oğlan bir peri kızına âşık olur. İhtiyar adamın yaşadığı konak; ihtiyarın kardeşlerinin yaşadıkları yer; Güneşkız'ın bulunduğu Kelfer Dağı'ndaki Kelfer Kalesi masalın diğer önemli mekânlarıdır.

Masal "ilksiz mavi urunda" formeli ile başlar. Masal kahramanı dünyaya gelir ve çocuğun büyümesine kadar geçen süre atlanır. Yetişkin bir birey olan kahraman, Amasya'ya doğru yol alır. "Yollardan su gibi akıyor." formeli ile kat edilen mesafe ve geçen süre ifade edilir.

Amasya'da tanıdığı adamın peşine takılarak bir dağın tepesinde yalnız kalan oğlan, burada yedi gün yedi gece çaresizlik içinde bekler. Dağın doruğundan aşağı inmeyi başarınca ihtiyar bir adamın konağına ulaşır. "Bir yıl bir gün gibi geçiyor." cümlesi, geride bırakılan zamanı ifade etmektedir.

Masalın en önemli zamanı, kahramanın kendisine verilen öğüdü dinlemediği ve açılması yasak olan kapıyı açtığı andır. Bu andan itibaren olay örgüsü yeni bir yöne doğru gelişir. Masalın temel düğümü atılır. Karşısına çıkan güvercinlerin üç mavi kız olduğunu gören oğlan, üçüncü mavi kıza (Güneşkız'a) âşık olur. Güneşkız'ı bulmak ve ona ulaşmak için geçen süre, olay örgüsünün düğüm bölümünün büyük parçasıdır.

Oğlan, tutulduğu sevdanın acısından hastalanır. Günler, aylar geçer; ancak güvercinlerin yılda bir kez bahçeye geliyor olması oğlanı da daha fazla sıkıntıya sokar. Aradan geçen bir yıl "... günler ayları kovalıyor." formeli ile ifade edilir. Bekleme süresi olarak nitelendirilen üç aylık zaman dilimi de gerçek zaman değeri taşımaktadır.

Üç aylık sürede tamamlanabilecek olan mesafe üç saatte tamamlanır. Zaman akışındaki bu atlama dikkate değerdir. Üç aylık bir sürenin üç saatte alınması, günümüz teknolojisinden izler taşır. Ulaşım araçları sayesinde kısa zamanda alınan mesafe, masal atmosferinde kuşlar ile alınmaktadır.

Güneşkız ile padişah oğlunun düğünlerinin ardından geçen üç gün; Güneşkız'ın kaybolmasından sonra geçen sıkıntılı arayış dönemi; bekleme süresi masalın zaman ifadelerini oluşturmaktadır. Buradan çıkarılacak olan sonuç, masalda yer ve zaman yoktur tezini çürütmeye yöneliktir. İncelenen masalda zaman aralıkları saat ve gün olarak ifade edilmiş, olay örgüsü ise uzun vaka zamanında tamamlanmıştır.

2.20.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.20.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Güneş kız ile bu kızın babası, masalın olağanüstü tipleridir. Ak bir güvercin kılığında olay örgüsüne giren Güneşkız, masalın en önemli ikinci tipidir.

Günşekız ak bir güvercin olarak görünür. Üç ak güvercin silkelenir ve üç güzel kıza dönüşür. Bunlar arasında, en sonda havuza giren ve padişah oğlunun gönlünü çalan kız Güneşkız'dır. Güzelliği ve göz alıcılığı nedeniyle Güneşkız adını almış olması düşünülebilir.

Ak güvercinler yılda bir kez bahçeye gelir. Dolayısıyla masal kahramanı, Güneşkız'ı görebilmek için bir yıl bekler. Tam kavuştum derken Güneşkız'ı kaybeden padişah oğlu büyük sıkıntılar yaşar.

Bir peri kızı olan Güneşkız'ın babası, masalın çözüm bölümünde aksiyona dâhil olur. Kızı ile birlikte Kelfer Dağı'nda yaşayan baba, Periler ülkesinin hakanıdır. Kızının mutluluğunu ve yanında olmasını arzu eden bir baba tipi çizmektedir.

2.20.5.2- Yetişkinler

Masal kahramanı, bir padişahın oğludur. Olay örgüsü bu tipin etrafında şekillenir. Bir padişahın yıllar sonra doğan tek çocuğu olması ve altın beşiklerde büyütülmesi kahramanın başlıca özelliğidir.

"Bir başına ava çıkacak yaşa gelince..." ifadesi, kahramanın yetişkin bir birey olduğuna işaret eder. Evinden ayrılarak bir başka kentin (Amasya'nın) yolunu tutan kahraman, farkında olmadan bambaşka bir ülkede bulur kendini. Bu ülkedeki bir pınarda elini yüzünü yıkayan oğlan mavi bir delikanlı olur. Mavi ten rengi olay örgüsünün çözüm bölümünde de değişmez ve kahraman "mavi oğlan" lakabıyla anılmaya başlar.

Kahramanın başına gelen olayların nedeni, masalın motivasyon unsuru, yasağı çiğneme motifiyle gelişir. Bir peri kızına âşık olan oğlan bu uğurda çeşitli tehlikeleri de göze alır. Amaçları uğruna çaba harcayan, güçlü, kıvrak zekâlı bir tip özelliği gösterir.

Masalın diğer yetişkin tipi, kahramanın Amasya'da karşılaştığı adamdır. Padişah oğlu, bu adamın sözüne kanar ve onunla beraber yola çıkar. Masalın temel iletilerinden biri burada gizlidir: yabancı kimselerin sözüne aldanmak insanın başına olmadık işler açabilir. Kahramanın Amasya'da karşılaştığı adam masalın aldatıcı ve yalancı tipidir. Hile ve aldatma yoluyla karşısındakilere oyun kuran, çeşitli vaatlerle başkalarını aldatan bir tip niteliği gösterir.

İlksiz mavi urunda bir ülkenin padişahı olan masal kahramanı, tipik bir baba portresi çizer. Masala işlevsel bir katkı sunmaz. Masalın başkişisi olan delikanlının babası olması, ilerleyen bir yaşta çocuk sahibi olmuş olması padişah tipinin özellikleridir. Padişah, "kocalığının eşiğinde" baba olabilmiştir ve çocuğunu en iyi şartlarda yetiştirmek için emek harcamıştır.

Padişah oğlu, olay örgüsünün düğüm bölümünde gözünü bambaşka bir ülkede açar. Bu ülkeye vardıktan sonra bir konağın kapısını çalar. Kahramanı, konakta yaşayan ihtiyar bir adam karşılar. Geri dönüş şansı olmadığını anlayan oğlan, ihtiyar adamın oğlu olmayı kabul eder.

İhtiyar adam, masalın yol gösteren ve akıl veren tipidir. Kahramanın başına gelen olayların izahı; içine düşülen durumdan çıkış yolu ihtiyar adam tarafından çizilir. Adam doksan yaşındadır. Başında kuş tüyünden bir papak, sırtında kuş tüyünden giysileri vardır. Yaşlı adam, padişah oğlunu konaktaki kapılar konusunda uyarır; ancak oğlan bu uyarıları dikkate almaz. Bunun neticesinde aksiyon şekillenmeye başlar. İhtiyar adamın iki kardeşi vardır. Üç kardeş yılda bir kez sırayla birbirlerini görmeye giderler.

Kelfer Dağı'ndaki Kelfer Kalesi'ni arayan kahramanın yolu ihtiyar adamın kardeşlerinin yaşadığı yere düşer. Ortanca kardeş, oğlanın derdine çare bulamaz. Güneşkız'a ulaşmanın yolunu büyük kardeş gösterir. Büyük kardeş kuşlar ülkesinin hakanıdır. Bir emri ile bütün kuşları etrafına toplayan; olağanüstü bir güçle gökten arpa, buğday, çavdar yağdırabilen bir varlıktır. Çözüme ulaşma yolunda etkili olan tip büyük kardeştir.

Padişah oğlu ile Güneşkız'ın yolda karşılaştıkları çiftçi, masalın diğer yetişkin tipidir. Oğlan, "Kolay gelsin çiftçi dayı. Padişah babama müjde et, geldiğimi duyur." deyince çiftçi çok şaşırır. "Padişahımızın bir oğlu vardı ya mavi değildi." diye düşünen adam, padişahın yanına varır. Masal kahramanının tenindeki renk değişikliğini fark eden ve bunu dile getiren tip olması bakımından dikkate değerdir.

2.20.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masalda yardımcı öğe niteliği taşıyan unsurlar: İçi boşaltılan at, dağın doruğundaki inci ve mercan bezekleri, güvercin donu, lov taşı, kuş ve şarap tulumudur.

Masalın serim bölümünde Amasya'ya inen padişah oğlu, burada tanıdığı bir adam ile yola çıkar. Yola çıkarken yanlarına aldıkları atlardan birini oracıkta öldürüp içini

boşaltırlar. İçi boşalan atın gövdesine yerleşen oğlan, et kokusunu alan akbaba ve kartalların saldırısına uğrar. İçi boşaltılan at, kahramanın dağın doruğuna ulaşması konusunda yardımcı unsur görevini üstlenir. Dağın doruğundaki inci, mercan bezekleri ise işin maddi kazanç yönüdür. Değerli taşlar olması nedeniyle kahramanları kendine çeken unsur inci ve mercan bezekleridir.

"Boyu Bir Karış, Sakalı Üç Karış" masalındaki yardımcı unsurlardan biri kurbağa donu idi. "Mavi Gelin" masalında ise aynı fonksiyonu gösteren unsur güvercin donudur. Güvercin donu kılık değiştirme motifinin aracı konumundadır. Güneşkız'a ait olan güvercin donu, padişah oğlu tarafından bir lov taşının içine saklanır. Bu bakımdan lov taşı belli bir objeyi gizlemek için kullanılan yardımcı unsur niteliğindedir.

Padişah oğlu, Güneşkız'a ulaşabilmek için kuşlar hakanından yardım alır. Kuşlar, kahramana yol gösteren hayvanlardır. Kahramana yola gösterecek olan kuşlardan biri sırtına şarap tulumu alarak yola çıkar. Şarap tulumu, kahramanın ağırlığına eştir ve bu bakımdan bir ölçüt aracı olarak kullanılmaktadır. Bu tulumu taşıyabilen kuş, oğlanı da taşıyabileceğine kanaat getirir.

2.20.6- İletiler

2.20.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Bir işe girişmeden önce her noktayı ayrıntısı ile düşünmek gerekir.
2- Tanımadığımız kimselerin ardına düşmek, onların sözüne kanmak tehlikeli durumlar doğurabilir.
3- Maddi kazançlar elde etmek uğruna tehlikeleri işler denemek yanlış bir davranıştır.
4- Birbirlerini yılda bir kez düzenli olarak ziyarete giden kardeşlerin bu davranışı kardeşlik duygusu aşılamaya yönelik bir öğretidir.
5- Yasaklar çiğnenmemesi gereken kurallar bütünüdür. Sonunu düşünmeden bu kuralları hiçe saymak yanlış bir davranıştır.

6- Hilebaz, dolandırıcı nitelikleri olan kimselerin oyunları er ya da geç açığa çıkar.
7- İhtiyacı olan kişilere yardım eli uzatmak gerekir.

2.20.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Bir kimseye ait olan eşyayı veya değerli bir objeyi gizleyerek; onlara el koyarak karşısındaki kişiyi zor durumda bırakan bir masal kahramanının bu tutumu, çocuk okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilir.
2- Havyan ölüsü, içi boşaltılan bir canlı, leş yiyen akbabalar okuyucunun ilgisini çekmeyecek; hoşnutsuzluk uyandıracak unsurlardır.

2.20.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.20.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.20.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda..."

2.20.7.1.2- Geçiş Formeli / Kalıp Sözü

"İn misin, cin misin?"
"Ne inim, ne de cinim, kişioğluyum."
"Bir de ne görsün..."
"Yollardan su gibi akıyorlar."
" Az gidiyorlar uz gidiyorlar, altı ay bir güz gidiyorlar."
"O gitmekte olsun..."
"Göz açıp kapayıncaya dek varıyorlar."
"Üç aylık yolu üç saatte alıyor."

2.20.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar mutluluk içinde yaşamakta olsunlar... Ben oradan geliyorum. Size armağanlar getirdim. Bu meteli burada bitirdim."

2.20.7.2- Masal Motifleri

Evden Ayrılma: Bir başına ava gidecek yaşa gelen kahraman evden ayrılır. Ve Amasya'ya doğru yol alır.

Yasaklama Motifi: Masal kahramanına, konaktaki kapılardan birini açmaması konusunda yasak getirilir.

Yasağı Çiğneme: Kapalı kapılardan birini açan kahraman, yasağı çiğner.

Kılık Değiştirme: Üç ak güvercin silkinince üç güzel kız olur.

Sihirli Obje: Güneşkız'ın gömleği (güvercin donu) kılık değiştirmeye yarayan unsurdur.

2.20.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.20.8.1- Tekrarlanan Sözler

Olay örgüsünün büyük bir bölümü, aynı olayın tekrarı üzerine kurulmuştur. Bu bakımdan incelenen masalda tekrar grupları dikkat çekicidir.

Padişah oğlu masalın giriş bölümünde Amasya'ya iner ve burada tanıdığı bir adamın peşine takılır. Gelişen olaylar bu adamın peşine takılan kahramanın bir dağın doruğunda yapayalnız kalması; bambaşka bir ülkeye varıp bir yasağı çiğnemesi üzerine kurulur. Güneşkız'a aşık olan kahraman, olay örgüsü boyunca bu kızı arar. Masal kahramanı, Güneşkız'ı bulabilmek için aksiyonun başında yaşadıklarını yeniden yaşamak zorunda kalır. Bu durum tekrar grupları ile ifade edilir. "Benimle iki konaklık yol gidene bin altın vereceğim.", "... bezek dağının eteğine varıyorlar.", "Karnında oğlan, at leşini kartallar dağın tepesine varıyorlar.", "... arka doruktan kendini bırakıveriyor." şeklindeki cümleler tekrarlanan söz gruplarıdır. Daha önce yaşanmış olayların yinelenmesi benzer cümleler ile ifade edilir.

2.20.8.2- Dua

Masal kahramanına iyi dileklerle söylenen söz dua niteliği taşır. "Yolun açık, işin kolay olsun." cümlesi, çıkılan yolda kişinin engeller ile karşılaşmamasını; yoluna varmasını ve işini görmesini temenni eden bir anlam taşımaktadır.

2.20.8.3- Deyimler

“Yaşlı adamın gözleri gülüyor.” (s.39)
gözü gülmek (gözlerinin içi gülmek): Çok sevinmek; sevincini belli etmek.

“Oracıkta birer ata binip düşüyor yola.” (s.39)
yola düşmek : Bir yere gitmek üzere yola çıkmak

“Yollardan su gibi akıyor.” (s.39)
su gibi akmak: Zamanın ve mesafenin hızla kat edilmesi.

“... iş işten geçmiş.” (s.39)
iş işten geçmek: Olan olmuş; yaşananlar yaşanmış.

“Dört dönüyor...” (s.39)
dört dönmek: 1- Çıkış yolu bulmak üzere çare aramak. 2- İlgi göstermek.

“... doruğu gözüne kestiriyor.” (s.40)
gözüne kestirmek: Bir şeyi elde etmeye karar vermek; bunun için çaba harcamak.

“... gözlerine inanamıyor.” (s.40)
gözlerine inanamamak: Gördüklerinin doğru olduğunu kabul edemeyecek kadar şaşırmak.

“Oğlanın gönlü sondan giren kıza düşüyor.” (s.41)
gönlü düşmek: Bir kimseye karşı ilgi duymak; ondan hoşlanmak.

“... bu derdi elinle sardın başına.” (s.41)
başına dert sarmak (açmak): Zor durumda kalınacak bir işe kendi isteği ile başlamak.

“Belki babanın sözü geçer.”(s.42)

sözü geçmek (söz geçirmek): Herhangi bir konuda karşısındakini ikna edebilecek güçte ve yetkide olma durumu.

"... diye öğüt veriyor." (s.42)
öğüt vermek: Nasihat etmek; faydalı bilgiler sunmak.

"Gözle kaş arasında kız silkelenip..." (s.42)
gözle kaş arasında: Çok kısa bir zaman içinde.

"... derdine derman olmasını diliyor." (s.44)
derdine derman olmak: Bir kimsenin sıkıntısına çara bulmak.

"Oğlanın yüreğine su serpiliyor." (s.45)
yüreğine su serpilmek: Rahatlatıcı ve sevinçli bir haber almak.

"Yolun açık, işin kolay olsun." (s.46)
yolun açık, işin kolay olsun: Çıkılan yolda engeller ile karşılaşmama temennisidir.

"... daha önce konuşup izin almış." (s.46)
izin almak: Bir işe girişmeden önce konu ile ilgili kimsenin onayını almak.

2.20.8.4- İkilemeler

İki Sözcüğü De Anlamlı Olan İkileme

"Elini yüzünü yıkıyor."

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Gün gün sararıp soluyor."
"Köy köy, ev ev ülkeleri tarıyor."
"Ne diyeyim oğlu, kendi kendine ettin."
"... boy boy kuşlar kırmızı mermer havuza yıkanmaya iniyorlar."
Yakın Anlamlı Kelimelerden Kurulmuş İkileme
"Çalgı çağnak, Güneşkız'la oğlan evleniyor."

Yansıma Adla Kurulmuş İkileme

"... içine kütür kütür sular dökülür."

2.20.9- Özgün Unsurlar

Söz ve cümle değeri bakımından özgün nitelikli unsurlarla kurulu bir masal metnidir. Masalcının üslubunun özelliklerini açığa çıkarması bakımından, bu söz ve cümlelerin belirlenmesi gerekir. "Bezek" kelimesi inceleme alanında bulunan diğer masallarda da geçen ortak bir kelimedir. "Bu konağın iyesi olacak." cümlesinde geçen ve sahiplik anlamı taşıyan "iye" kelimesi; "Bilisizliğinden buralara düştün." cümlesinde geçen ve bilgisizlik, akılsızlık anlamına gelen "bilisizlik" sözcüğü özgün değer taşımaktadır. "Bir lov taşı oydurup kızın gömleğini saklatıyor." cümlesinde geçen ve çatısız evlerde yağmurdan sonra; yağmur damı kabartmasın, ev su almasın diye damın üzerindeki toprağın sıkıştırılmasına yarayan alet anlamına gelen "lov" kelimesi de özgün değer taşıyan sözcüklerdir.

Paylaştırmak, bölüştürmek anlamında kullanılan "üleştirmek" kelimesi; "çalgı çağnak" ikilemesi; yorumlatmak anlamına gelen "yordurmak" kelimesi de dikkati çeken unsurlardır.

Mavi kelimesinin sıklıkla kullanılması masalcının üslubunun en önemli özelliğidir. Formel ve betimleme cümlelerinde geçen mavi, okuyucuda bir sonsuzluk hissi uyandırmakta; rahatlık, genişlik ve huzur çağrışımı yapmaktadır: Padişah oğlu, dağın tepesinden yuvarlanarak yere indikten sonra, elini yüzünü yıkar ve mavi bir delikanlı olur. Açılması yasak olan odanın kapısını açınca gördüğü bahçenin ortasında bir havuz görür. Üç ak güvercin silkelenip birbirinden güzel üç mavi kız olur ve havuzun mavi sularında yıkanmaya başlar. Mavi göklerden gümüş kanatlı kuşlar, kırmızı mermerli havuzda yıkanmaya gelir. Dolayısıyla masal, mavi renginin gizemli havasıyla kurulu cümlelere ev sahipliği etmektedir.

Ali Osman Öztürk, **"Oğuz Tansel'in Masal ve Şiirlerinde Mavinin Gizemi"** başlıklı yazısında mavi renginin iki fonksiyonu üzerinde durmuştur: Nesnel mavi, simgesel mavi. Nesnel mavinin kişi, yer ve gök betimlerinde; simgesel mavinin ise

sevgi, umut, dostluk, sevinç, soyluluk, bağımsızlık gibi anlamları yüklemede kullanıldığına dikkat çeker. (**Folklor Edebiyat**, , C.9, S. 33). Özgün nitelik taşıyan mavinin, Tansel masallarında uyandırdığı simgesel etki dikkate değerdir.

2.20.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Birbirine bağlı olaylardan kurulu olan ve bir amaç uğruna mücadele eden bir kahramanın yaşadıklarının anlatıldığı masal metni, çocuğun dünyasına seslenebilen bir mekândır. Günlük yaşamdan izler taşıyan bir metin değildir. Ancak çocuğun masaldan beklentilerini karşılayabilecek niteliktedir.

Masalların temelini oluşturan durum, olay ve kişiler somut tasvirler ışığında belirgin hale getirilir. Özellikle çocuk okuyucunun beklentisi somut unsurlara yöneliktir. Olayların ve kişilerin belirgin özellikleri, açık ve net ifadelerle kavratılır. "Bin boyada güller açmış, sümbüller, laleler birbirine karışmış.", "Bahçenin ortasında bir havuz, içine kütür kütür sular dökülür." şeklindeki ifadeler, durumun bir fotoğraf karesi gibi netleşmesini sağlayan ifade biçimleridir.

Padişah oğlunun yaşadıkları, okuyucunun zihninde belli bir düzenin etrafında şekillenir. Olaylar birbirine bağlı olarak sıralanır. Olaylar arasındaki bağ mantığa uygun bir silsileyi takip eder. Belli bir mantık etrafında kavranan tutum ve davranışların kalıcılığı artar; anlama ve kavratma yönü kuvvetlenir.

Çocuğu çok yönlü düşünmeye yöneltebilecek öğretiler; eleştirel gözle üzerinde durulması gereken öğeler, dört temel dil becerisinin esasını oluşturur. Hayaller, bir amaç uğruna verilen mücadeleler çocuğun bakış açısını şekillendirecek; olayları kapsamlı olarak düşündürecek öğretilerdir. "Her yasak doğru bir davranışı kazandırmaya yönelik midir? Yasaklar çiğnenmek üzere mi konmuştur? Baskı altında kalmak kişiyi yanlış eğilimlere mi yöneltir?" gibi sorular, zihni meşgul edecek sorulardır. Eleştirel gözle ele alınacak olay ve durumlar, çok yönlü düşünmenin yolunu açacak olan unsurlardır.

Masalda çocuğun bilinçaltına korku salacak varlıklara yer verilmemiştir. İçi boşaltılan bir hayvan dışında çocuğun olumsuz etkileneceği bir vaka bulunmamaktadır. Okuyucuyu olumsuz düşüncelere sevk edecek unsurların bulunmayışı, masaldan alınan zevkin artmasına olanak sağlayacaktır. Mavi Gelin masalının dikkati çeken bir diğer özelliği çocuğa denklik ve ölçü kavramlarını kazandırıyor olmasıdır. Aradığı kızın bulunduğu yere ulaşmak isteyen kahraman, bir kuştan yardım alır. Sırtına oğlanın ağırlığına denk şarap tulumu alan kuş yola çıkar. Şarap tulumunu taşıyabildiğine göre oğlanı da taşıyabileceğini anlayan kuşun bu davranışı akıllıca bir davranıştır. Şarap tulumu bir ağırlık ölçü birimi olarak kullanılmaktadır. Çocuk için bu somut bir örnektir. Denklik kavramı şarap tulumu ile verilmekte ve bu sayede çocuk okuyucu olayı daha açık olarak kavramaktadır.

Masal için tercih edilen fiil cümleleri şimdiki zaman kipiyle kurulmuş olması ve konuşma cümlelerinin yoğun olarak yer alması masalın söz dizimi özellikleridir. Konuşma cümleleri ve şimdiki zaman kipi, olay akışının okuyucuya daha etkili sunulmasında bir araç olarak kullanılmaktadır.

Masalın temel öğretileri, çocuğu aklın ve mantığın ışığında yol almaya sevk edici öğretilerdir. Yapılan hataların tekrarlanmaması için alınan önlemler; deneme ve yanılma yöntemi mantık çerçevesinde gelişen durumları kapsamaktadır.

Masal, okuyucuya bambaşka bir dünyanın kapısını aralayan anlatı türüdür. Bu dünyanın havasını soluyan okuyucu, akıp giden bir serüvenin baş yolcusu olmayı planlayan kimsedir. Kendisini masal kahramanı ile özdeşleştiren, kahramanın yolculuğunu paylaşan ve masalın yaşanmışlıklarından pay alan okuyucunun kendisidir.

Padişah oğlu, masalın başkahramanıdır. Ancak çocuk okuyucu masalı okumaya başladığı andan itibaren bir padişah oğlu kılabilir kendini. Padişah oğlu olmanın olanaklarını kullanmak ve karşısına çıkabilecek tehlikelerden sıyrılmak arzusu taşıyabilir. Bu arzusunu gerçekleştirdiği ölçüde masala karşı ilgi duyabilir. Beklentilerini karşılayamadığı anda masaldan uzaklaşmaya başlayabilir.

Masal kahramanının yerine bir dağın doruğuna çıkmıştır okuyucu. Bu dağın doruğundan kendini aşağıya bırakır ve bambaşka bir ülkede açar gözünü. Başına yeni olayların geleceğinin kokusunu almıştır artık. Uğruna mücadele edecek bir şey arar ve çok geçmeden Güneşkız'ı bulur karşısında. Okuyucu için Güneşkız bir semboldür. İdealler, amaçlar; özlem ve arzu henüz elde edilmemiş olan olgulardır. Güneşkız'a ulaşmak uğruna mücadele eden okuyucu aslında hayalleri peşinde koşan bir kimsenin görevini üstlenmiştir. Çeşitli sıkıntılar yaşansa da hedefe ulaşılabilmiştir. Başarısızlıkların sevilmediği masal dünyasında başarı galip gelmiştir ve okuyucu farkında olmadan bir öğretiyi bilinçaltına yerleştirmiştir: Sert bir rüzgârın karşısında durabildiğin sürece amaçlarına bir adım daha yaklaşma fırsatı bulabilirsin. Bu sert rüzgârın karşısında durabilen bir masal kahramanı yaratan "Mavi Gelin", anlama ve anlatma becerisine yönelik bir masal dünyasından seslenir.

2.21- KOCA KARININ OĞLU (1966: 57)

2.21.1- Konu

Odunculuk yaparak geçimlerini sağlayan bir çocuğun başka bir çocuktan satın aldığı üç kutu ile değişen yaşamı konu edilmektedir.

2.21.2- Asıl İleti

Beklenmedik bir anda karşılaşılan hadiseler insan hayatına yeni bir yön verebilir. Yeni bir yöne doğru gelişen yaşamlar bambaşka umutlara gebedir.

2.21.3- Metnin İçerik Çözümlemesi

Anası ile zorlu bir yaşamı paylaşan oduncu çocuğun etrafında şekillenen bir olay örgüsü sunulmaktadır. İki ana bölüm şeklinde kurgulanan masalın serim bölümünde, masal kahramanları tanıtılmaktadır. Masalın başkahramanı koca karının oğludur.

Odun kesmekten dönen çocuk çarşıda gezinirken bir başka çocukla karşılaşır. Masalın motivasyon unsuru bu noktada atılır. Satıcı çocuğun elinde üç kutu; oduncu çocuğun cebinde de on kuruş vardır. *"Bir alan peşiman, bir de almıyan!"* diye bağıran satıcı çocuğun bu sözü oduncu çocuğu çok etkiler. Cebindeki on kuruşun

beşiyle ekmek; beş kuruşuyla da satıcı çocuktan üç kutu alan oğlan, elindekilerle birlikte evine döner. Serim bölümü böylelikle tamamlanır.

Düğüm bölümü çarşıdan alınan üç kutunun açılması ile başlar. Kutuların birinin içinden bir kedi yavrusu, ikincisinden bir it eniği, üçüncüsünden de bir yılan yavrusu çıkar. Günler haftalar boyunca oduncu çocuk bu hayvanları besler. Üç yavru hayvan sağlıkla büyür. Günlerden bir gün yılan yavrusunun dile gelmesiyle olay akışı başka bir yön alır. Yılan, kendisine yapılan iyiliğin karşılığını verebilmek için oduncu çocuğu da yanına alarak yola çıkar. Yılanlar padişahının oğlu olan yılan yavrusu, oduncu çocukla beraber padişah babasının yaşadığı yere ulaşır. Yavru yılan, oduncu çocuğu yolda tembihlemiştir: "Babamın dilinin altında bir mührü var. Sana ne istediğini sorarsa mührü iste, başka bir nen kabul etme." Bu öğüde uyan oduncu çocuk, yılanlar padişahının mührünü de alarak evine doğru yol alır.

Eve varan çocuk mührü yalar ve karşısına bir Arap çıkar. Arap'tan, önce türlü yemekler; sonra bir bey konağı ve daha sonra da ak mermerli bir hamam ister. Bu istekleri yerine getirilen çocuk günlerden bir gün ak mermerli havuzu satılığa çıkarır. Hamamı bir adama satar; ancak Arap'ın öğüdüne uyarak suyolunun anahtarını vermez. Ertesi gün hamam yerle bir olur. Suyolunun anahtarının niçin verilmediği; hamamın niçin yerle bir olduğu masalın önemli bir merak unsurudur. Bu merak unsuru aksiyon boyunca açığa çıkarılmaz. Aynı şekilde açığa çıkmayan bir başka olay yaşanır: Arap'tan bir benzeri olmayan at getirmesini isteyen oğlan, atı bir Beyoğlu'na satar. Arap'ın öğüdüne uyarak bu kez de atın altın başlığını vermez. Her iki olay da gizini korur ve Arap ile oduncu çocuğun niçin böyle bir yol izlemiş oldukları anlaşılmaz.

Oduncunun oğlunun yaşadıklarını kıskananlar bir eğlence düzenler. Bu eğlence, masal kahramanının başına bir iş geleceğinin işaretidir. Eğlencede çok içen ve sarhoş olan oduncu, ağzındaki mührü düşürür ve bu düzeni kuranlardan biri mührü ele geçirir. Bu noktada masalın önemli düğümlerinde biri atılmış olur. Olay örgüsünün bundan sonraki bölümü mührü yeniden ele geçirmek üzere kurgulanır. Mührün kimde olduğunu bilen kedi ile köpek yola çıkar. Köpek, kediyi sırtına alır ve bu ikili

bir denizin karşı kıyısına çıkar. Mührü ağzında tutan adam tıksırınca mühür yere düşer. Mührün asıl sahibine, oduncu çocuğa ulaştırılması ayrı bir düğüm olarak belirir. Dönüş yoluna koyulan kedi ile köpek, denizin ortasında mührü kimin taşıması gerektiği konusunda tartışırlar. Mühür köpekte kalır; ancak köpek balık yakalamak isterken mührü ağzından düşürür. Bu düğüm de bir balıkçı aracılığı ile çözüme ulaşır.

Mührü asıl sahibine ulaştıran kedi ile köpek, masalın kilitlenen noktasını çözmüş olur. Mührün oduncu çocuğa verilmesinde en önemli etken olan yılan yavrusu, oduncuya bir haber gönderir. Yılan, kız kardeşi ile oduncunun evlenmelerini ister. Anne tipinden sonra masalın ikinci kadın tipi, sarı bir yılan görünümünde olay örgüsüne girer. Kavlamak suretiyle kırk kat gömlek değiştiren sarı yılan dünya güzeli bir kız olur. Masal kahramanının evliliği; kötülerin ülkeden kovulması ve halkın mutluluğa ermesi ile masal son bulur.

2.21.4- Yer ve Zaman

Serim bölümünde sözü edilen mekân, masal kahramanının her gün odun kesmek üzere gittiği dağlık alandır. Dağda toplanılan odunların satılması için varılan mekân ise çarşıdır. Masal kahramanının hayatını değiştirecek olan üç kutu, bu çarşıda bir satıcıdan alınır.

Koca karı ile oğlunun yaşadıkları evin tasviri yapılmaz; ancak yaşam şartları göz önüne alındığında köhne bir evde yaşadıkları düşünülebilir. Koca karı ile oğlunun yaşadıkları bu ev, masalın değişen ilk mekânıdır.

Kara maymunlar ülkesi ve yılanlar ülkesi olarak söz edilen yerler geleneksel masal mekânlarıdır. Masal atmosferini yaşatan ve kahramana sürpriz hazırlayan yerlerdir. Yılanlar ülkesinde yaşayan padişaha ulaşan kahraman, padişahın mührünü de alarak evine döner. Padişah mührüne sahip olan oduncu çocuk yeni gelişmelere de tanık olacaktır.

Mühürden çıkan Arap'tan çeşitli isteklerde bulunulur. Bunlardan en önemlisi Beyin konağına benzer bir konaktır. Ertesi sabah uyanan koca karı ile oğlu gözlerine inanamazlar; çünkü köhne evlerinden ayrılıp yeni konakta yaşamaya başlayacaklardır. Konağın dayalı döşeli kırk odası vardır. Halısı, kilimi yerli yerinde olan konak, görenleri şaşırtacak derecede güzeldir. Kahramanların yaşamındaki değişimin somut bir göstergesi olması bakımından dikkat çekicidir.

Arap'tan istenen ve bir süre sonra başkasına satılan hamam, masalın diğer önemli mekânıdır. Hamam ak mermerlerden yapılmış; yedi halveti ve her halvette beş kurnası olan, bir taşı ötekine benzemeyen; gök mermerden yapılmış havuzunda sıcak suları gürül gürül akan ve görenleri kıskandıran bir mekândır.

Aksiyona etkileri bakımından önemli yere sahip olan diğer mekânlar; Beyoğlu'nun gül bahçesi ve denizin ortasındaki konaktır. Beyoğlu'nun gül bahçesinde bir eğlence düzenlenir ve oduncu çocuk bu eğlencede kandırılır. Kahramanı aldatan ve mührü ele geçiren tip, denizin ortasında bir konakta yaşamaya başlar; ancak aksiyonun sonunda bu konak yerle bir edilir. Olay örgüsü uzun vaka zamanını kapsar. Üç yavru hayvanın büyümesi için geçen süre, uzun vaka zamanına işaret eder. Olay örgüsü, üç yavru hayvanın büyümeleri ile gelişmeye başlar.

Masalın en önemli zaman dilimi, satıcı çocuk ile çarşıda karşılaşılan andır. Bu andan itibaren oduncu çocuğu yeni gelişmeler bekler. Beş kuruşa alınan üç kutuyu evine götüren oğlan, kutulardan çıkan yavru hayvanları besleyip büyütür. Bu iyiliğinin karşılığında bir padişah mührü kazanır ki bu mührün yeri önemlidir. Yılan yavrusu ile yola çıkan oğlan, bir süre yılanlar ülkesinde konuk edilir. Orta uzunlukta zaman diliminden sonra evine dönen kahraman çeşitli olaylar yaşar.

Aksiyonun başlamasından, sona ermesine kadar geçen sürede kullanılan zaman ifadeleri şunlardır: "Gene bir gün oğlan, odunu sattıktan sonra...", "Günlerden bir gün...", "Altı ay bir güz gidiyorlar.", "Mührü alan oğlan bir hafta yılanlar ülkesinde kalıyor.", "Ertesi sabah kalkıp baksalar ki ...", "Biraz sonra ...", "Böylece ...", "Kırk

gün kırk gece düğün yapılıyor." Zaman ifadeleri, olay örgüsünün belli bir zamanda başladığına ve belli bir zaman dilimi içinde tamamlandığına işarettir.

2.21.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.21.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Yılanlar padişahının mühründen çıkan Arap geleneksel masal kahramanıdır. Olağanüstü özellikler taşıması ve kendisinden istenilenleri yerine getirmesi bakımından dikkat çekicidir. Mührü ele geçiren kimse Arap'a emir buyurma yetkisine sahip olur. Arap, mühür kimde ise ona itaat etmek ile yükümlüdür. Aksiyon süresince üç kez el değiştiren mührü kim yalamış ise Arap onun emirlerini yerine getirmiştir.

Arap kadar önemli bir yere sahip olan ve olay örgüsü boyunca etkinlik gösteren olağanüstü varlıklar kara maymunlardır. Yılan yavrusu ile oduncu çocuk, yılanlar ülkesine giderken kara maymunlar ülkesinden geçmiştir. Bu sırada yolcuları selamlayan kara maymunlar, masal kahramanları ile konuşmuşlardır. Beyoğlu'nun gül bahçesinde düzenlenen eğlencede konukları eğlendiren ve kötülerin cezalandırılması sırasında görev alan olağanüstü canlılardır.

Çözüm bölümünde oduncu çocuğun önüne gümüş bir tepsi içinde getirilen sarı yılan da olağanüstü bir kahramandır. Kırk kat deri değiştirme suretiyle güzel bir kız olan sarı yılan, yılanlar padişahının kızıdır. Masalın çözüm bölümünde aksiyona dâhil olmuş ve kırk gün kırk gece süren bir düğünün sonunda oduncu çocuk ile evlenmiştir.

2.21.5.2- Yetişkinler

Masal iki erkek çocuk etrafında şekillenmektedir. Her iki kahramandan da çocuk diye bahsedilir; ancak olay örgüsündeki yerleri dikkate alındığında bu kahramanların yetişkinler bölümünde incelenmesi uygun bulunmuştur.

Motivasyon unsurunu sağlayan kahraman, bir satıcıdır. Elindeki üç kutuyu, beş kuruşa satmak isteyen satıcı bir çocuk olarak olay örgüsüne girer. *"Bir alan peşiman, bir de almıyan!"* sözüyle masala dâhil olur. Bu söz, masalın hangi yönde gelişeceğinin de habercisidir.

Satıcı çocuk, oduncu çocuğa üç kutu satar. Bu kutular oduncunun hayatını baştan sona değiştirir. Alış veriş tamamlanır ve satıcı oğlan olay örgüsünden çıkar. Aksiyonun yapılanmasında etkin bir tip olması bakımından satıcının konumu önemlidir. Masalın serim bölümünde görünen satıcı, olay örgüsünden ayrılır.

Masalın başkahramanı bir oduncudur. Oğuz Tansel'in derlediği masalların bir kısmında kahramana verilen görev odunculuktur. "Bir Karı Bir Koca", "Cevahir Yumurtası", "Oduncunun Karsı" masallarında, masal kahramanları odunculuk yapan kimselerdir.

"Koca Karının Oğlu" masalında masal kahramanı odun kesip, bunları çarşıda satarak geçimlerini sağlar. Bir anasından başka kimsesi yoktur. "Koca karının oğlu" olarak anılmakta; anası ile fakir bir hayatı paylaşmaktadır. Çocuğun yaşamı sıradan bir günde değişir. Çarşıdan alıp eve getirdiği üç kutu ve bu kutulardan çıkan üç yavru hayvan, oduncuya başka bir dünyanın kapısını açar. Fakir olan yaşamı birden bire düzelir; konaklar, hamamlar sahibi olur.

Oduncu çocuk, hayvanları seven bir tiptir. Bu bakımdan, sokakta bulduğu hayvanı beslemek isteyen bir çocukla özdeşleştirilebilir. İyi yürekli, akıllı; mücadele etmekten çekinmeyen bir masal kahramanı özelliği göstermektedir.

Oduncu çocuğun annesi koca karı diye anılmaktadır. Oğlunun çarşıdan alıp getirdiği yavru hayvanları isteksiz olarak karşılar; ancak çok geçmeden işin aslını kendisi de kavrar. Çocuğunun yanında olan, onun yaptıklarını destekleyen tipik bir ananın özeliklerini taşıdığı söylenebilir.

Oduncu çocuğun akranları, alış veriş yaptığı kimseler ve çocuğa tuzak kuran insanlar masalın diğer yetişkin tipleridir. Aksiyonun şekillenmesinde etkileri vardır. Oduncu çocuğun, hamamını sattığı alıcı ile atını sattığı Beyoğlu masalın aldatılan tipleridir. Mühürden çıkan Arap'ın sözüne uyan oduncu, her iki alış verişte de alıcılara haksızlık etmektedir.

Koca karı ile oğlunun değişen yaşamlarını kıskanan komşular, masalın oyun kuran tipleridir. Bir eğlence düzenleyerek oduncuyu sarhoş eden kişilerin aklındaki düşünce, bu değişimin kaynağını öğrenmektir. Eğlence sırasında bir fırsatını bulan bu kimseler, işin kaynağının mühürde olduğunu anlarlar. İçlerinden biri bu mührü ele geçirir. Deniz ortasında bir konakta yaşamaya başlayan adamın elinden mühür alınır ve adam cezalandırılır. Masallarda kötüler cezalandırılır motifi böylelikle gerçekleşmiş olur.

2.21.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Kahramanlar genellikle olağanüstü yardımcıları sayesinde başarıya ulaşırlar. Bu yardımcılar; kahramanın atı, köpeği, kedisi, ineği vb. olabileceği gibi; daha önce hayatını kurtardığı veya yardım ettiği bir kuş, balık, karınca, yılan vb. de olabilir. **Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi** (2002: 136).

Masalda, kahramana yardım eden varlıklar; kedi yavrusu, köpek eniği ve yılan yavrusudur. Üç varlık da insan gibi hareket edebilmekte ve konuşabilmektedir. Yılan, kedi, köpek yavrusu; kara maymunlar, yılanlar padişahı ve sarı yılan, masal kahramanın hayatını değiştiren yardımcı unsurlardır.

Yılan yavrusunu bir tarafa, kedi ile köpek yavrusunu da ayrı bir tarafa koymak mümkündür. Kahramanın yaşamına giren yeniliklerin temel kaynağı yılan yavrusudur. Kendisine yapılan iyiliğin karşılığını ödemek isteyen yavru yılan, oduncu çocuğu yılanlar padişahı ile tanıştırır. Yılanlar padişahının mührüne sahip olan kahramanın yaşamında önemli değişmeler meydana gelir. Yılanlar padişahı, yılan yavrusunun babasıdır. Oğluna bunca iyilikte bulunan çocuğu konağında misafir

eder ve çocuğa bir armağan verir. Bu armağan ile oduncu çocuğun yaşam çizgisi bütünüyle değişir.

Kedi ile köpek yavrusu, başı dara düşen kahramana yardım eden unsurlardır. Masalın düğüm noktasının çözüme ulaşmasında etkin görev üstlenirler. Olay örgüsünün tıkandığı noktada çözümü sağlamaları bakımından önemlidirler.

Olay örgüsünü başlatan yardımcı unsur beş kuruşa alınan üç kutudur. Diğer yardımcı öğeler; mühür, hamamın suyolu anahtarı, altından yapılmış at başlığıdır. Hamamın suyolu anahtarı ile atın başlığı, gizemini koruyan iki yardımcı unsurdur. Beş kuruşa alınan üç kutu ile padişah mührü, masal kahramanına yepyeni bir dünyanın kapısını açan unsurlardır. Aksiyon, bu iki unsurun çevresinde şekillenir. Masal kahramanının eline geçen bu unsurların tümü geleneksel masal motifleridir. Padişah mührü, gücü elinde bulundurmanın simgesidir. Masalda bambaşka bir dünyanın kapısını aralayan en önemli unsur padişah mührüdür, bu mühür kahramanın gücünün kaynağını oluşturmaktadır.

2.21.6- İletiler

2.21.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Hayatını kazanmaya çalışan insan için her yeni gün yeni umut demektir. Kimi zaman hayat insanın karşısına umulmadık fırsatlar çıkarır. Aklın yardımı ile bu fırsatları değerlendiren kimseler hayat tarafından ödüllendirilir.
2- Doğayı ve doğadaki canlıları sevmek bir erdemdir.
3- Hayvanları sevmeyen, onları korumayan insanları da sevmez.
4- İhtiyacı olanlara yardım eli uzatmak, onları içinde bulundukları zor durumdan kurtarmak için çaba harcamak insanlık ödevidir.
5- Yalandan, kinden ve nefretten uzak bir dünya kurmak için herkes üzerine düşenleri yerine getirmelidir.
6- Birlik ve beraberliğin olduğu yerde başarıya ulaşmak daha kolaydır.
7- Başkalarını kandırmak ve aldatmak suretiyle bir yerlere varılmaz.

8- Davranışlarını kontrol edemeyen kimseler başkaları tarafından kolayca kandırılabilir.
9- Karşılık beklenmeden yapılan iyilikler, yine insanın kendisine döner.

2.21.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Umulmadık bir anda masal kahramanın hayatına giren, kahramanın yaşamını tümüyle değiştiren olay ve durumlar, çocuk okuyucunun hayale kapılmasına neden olabilir.
2. Masal kahramanı çocuk yaşta bir tiptir. Çocuk yaştaki bir kimsenin içki içmek suretiyle kendini kaybetmesi, sarhoş olması masal atmosferi ile örtüşmeyen bir durumdur.
3. Sattığı mallar ile alıcıyı kandıran bir masal kahramanı, okuyucu için doğru ileti değeri taşımamaktadır.
4. Görmediği, tanımadığı bir kişi ile evlenmeyi kabul eden kahramanların bu tutumu okuyucuyu olumsuz etkileyebilir.

2.21.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.21.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.21.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda bir koca karı, bir de oğlu varmış."

2.21.7.1.2- Geçiş Formeli / Kalıp Sözü

"Az gidiyorlar, uz gidiyorlar, dere tepe düz gidiyorlar."

"Gide gide bir ülkeye ulaşıyorlar."

"Altı ay bir güz gidiyorlar."

"Dil ile anlatılmaz, akça ile olacak nen değil."

"Halk bu olup bitene şaşadursun..."

"Koca karının oğlu düşünedursun..."

"Onlar şaşadursunlar..."

Dolun aya; "Ya doğ ya da doğayım." diyor.

2.21.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar mutluluk içinde yaşıyorlar."

2.21.7.2- Masal Motifleri

İnsan Gibi Davranan Hayvanlar: Kedi, köpek ve yılan yavrusu konuşabilmektedir.

Mükâfatlandırma: Hayvanları besleyen oduncu çocuk, padişah mührü ile ödüllendirilir.

Sihirli Objeler: Yalandığı vakit içinden Arap çıkan padişah mührü.

Olağanüstü Yardımcı: Padişah mühründen çıkan Arap olağanüstü yardımcıdır.

Aldatma, Hile: Gül bahçesinde düzenlenen eğlencede oduncu çocuk kandırılır ve mühür ele geçirilir.

Kılık Değiştirme (İnsan Kılığına Bürünme Motifi): Kırk kat deri değiştiren sarı yılan güzel bir kız olur.

Cezalandırma: Kötülük edenlerin konağı yıkılır; kötüler denize dökülür.

İnsan Olan Hayvanla Evlenme: Sarı yılan, kırk kat deri değiştirme suretiyle insan olur ve oduncu çocukla evlenir.

2.21.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.21.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalın tekrar gruplarını padişah mühründen çıkan Arap'tan istenenler oluşturur. Emir verme; isteğini buyurma şeklinde kurulu olan cümleler tekrar edilir: "Dile benden ne dilersen!", "Buyruğunuz başım üstüne.", "Beyin konağı gibi bir konak istiyorum." , "Ak mermerli bir hamam istiyorum." , "Şimdi bana bir at getireceksin.", "Yirmi tane kara maymun gelini getir.", "Denizin ortasında bir konak isterim." şeklinde kurulan bu cümleler, kahramanın isteklerini ve Arap'ın bu isteklere cevabını içermektedir.

2.21.8.2- Deyimler

"Bir alan pişman bir de almayan!" (s.49)

bir alan pişman bir almayan: Çok gösterişli şeyler için kullanılır. O kadar albenisi vardır ki insan hemen almak ihtiyacını duyar; ancak aldıktan sonra işe yarar bir şey olmadığını anlar.

"... Yılan yavrusu dile geliyor." (s.50)
dile gelmek: Birdenbire konuşmaya başlamak.

"Kedi yavrusuyla köpek eniğini okşayıp düşüyor yola." (s.50)
yola düşmek: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

"... el pençe divan duruyorlar." (s.50)
el pençe divan durmak: Saygı ve sevgi göstermek; isteklerini yerine getirmek üzere hazır olmak.

"Buyruğunuz başım üstüne." (s.51)
baş üstüne: Emirlerini yerine getirmek üzere söylenen saygı sözü.

"Dil ile anlatılmaz, akça ile olacak nen değil." (s.52)
dil ile anlatılmaz, akça ile alınmaz: Ölçü biçemeyecek kadar değerli olma durumu.

"... diyerek gözden kayboluyor." (s.53)
gözden kaybolmak: Bir anda ortalıkta görünmemek; görünmez olmak.

"Böylece keyif süredursun..." (s.54)
keyif sürmek: Sindirerek neşesine, keyfine varmak.

"Oğlan gözlerine inanamıyor." (s.55)
gözlerine inanamamak: Gördüklerinden dolayı şaşkınlık duymak.

"Taş üstünde taş komasınlar." (s.56)
taş üstünde taş koymamak: Her tarafı yıkmak, yıkılmadık bir şey bırakmamak.

2.21.8.3- İkilemeler

İki Sözcüğü De Anlamlı Olan İkileme

"... dere tepe düz gidiyorlar."

"Bunlar gelin güvey oluyorlar."

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Gide gide bir ülkeye ulaşıyorlar."

"Bu gelinler türlü türlü oyunlar çıkarıyor."

Yansıma Adla Kurulmuş İkileme

"Doğal sıcak suları gürül gürül akacak."

"Gözleri pırıl pırıl sürmeli."

2.21.9- Özgün Unsurlar

Masalın özgün nitelik taşıyan unsurları kelime ve kelime gruplarıdır: "İlksiz mavi urunda..." giriş formeli, masalcının üslubuna has bir özellik taşımaktadır. Hemen her masalda karşılaşılan formel, masalcı ile özdeşleşmiş konumdadır.

Belgisiz zamir olarak kullanılan "nen" kelimesi; sırnaşmak, yaltaklanmak anlamına gelen "gılbızlanmak" kelimesi; koşarak gelmek anlamına gelen "yüğüderek" sözcüğü özgün değer taşıyan unsurlardır.

Masalın derlendiği bölgeye özgü olan kelimeler birçok okuyucunun ilk kez karşılaşabileceği türden sözcüklerdir. Özgün değer taşıyan kelimelerin anlamları masal içinde verilmektedir. Bu bakımdan okuyucuyu sıkıntıya sokacak bir durum teşkil etmemektedir.

2.21.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Hayatın gerçek yanları ile kurulu bir masal metni sunulmaktadır. Okuyucu, yaşamın gerçek yanlarından kesitler bulma olanağına sahiptir.

Masal kahramanı oduncu bir çocuktur. Odunculuk, kahramanın mesleki kimliği olarak verilmekte; çocuk okuyucuyu hayata hazırlayıcı bir özellik barındırmaktadır. Masalı okuyan çocuk, geçinmek için bir iş görmenin ve sorumluluk almanın gereğini kavramaktadır.

Masalın gizemli havasına uygun durumlar da söz konusudur. Bunlardan ilki, her gün beş kuruş artan gelirdir. Beş kuruşa aldığı üç kutunun hayatına girmesi ile oduncu çocuk, her gün bir öncekinden beş kuruş fazla kazanmaktadır. Bu durum çocuk okuyucunun, masal atmosferinin gizemli havasına girmesine olanak sağlamaktadır.

Masalın olumlu ve olumsuz tarafları okuyucunun zihninde şekillendiği vakit, metnin değeri ortaya çıkmaktadır. Masal soru işaretleri ile kurulu bir metin özelliği çizmektedir. Nedenler ve niçinler ile kurulu bir masal metni, çocuğu eleştirel bakış açısına ve sorgulayıcı düşünmeye sevk eder. Bu durum çocuğun algılama becerisine doğrudan katkı sunabilir.

Oduncu çocuk ile yola çıkan okuyucu, her gün beş kuruş artan gelirin sebebini; "Bir alan pişman bir de almayan." sözünün dayanağını; kahramana niçin bu kadar değerli bir mührün verildiğini; hamamın anahtarı ile atın başlığının niçin alıcılara verilmediğini sorgular. Her okuyucu bu soruların yanıtını kendince bulur. Çocuğun zihnindeki soruların yanıtları, masal dünyasından hangi ölçüde etkilendiğine bağlı olarak değişir.

Çocuğu iyiye, doğruya, güzele; erdemli olmaya, doğayı sevmeye yönelten en önemli türlerden biridir masal. Oğuz Tansel de masalın bu yönüne dikkati çeker ve masallarının temel amacını şöyle dile getirir: *"Masal derlediklerini, yazdıklarını sananlarla radyoda okunan masalların çocuklarımızı olumsuz yollara saptırdığını söyleyebilirim. Üstüne üstlük, bunların dilleri Türkçenin en kötü örnekleridir. Kanımca, olumlu bir dünya görüşüyle masalları yazarken yorumlayabilmek zorun zoru olsa da bunun, çocuklarımızı yaratıcı olumlu bilimlere yönelttiğini kanıtlayabilirim."* (**Yeni Halkçı**, Ocak 1976).

Buradan çıkarılacak sonuç, Koca Karının Oğlu adıyla derlenen masal metninin amacına uygun olup olamadığıdır. "Koca Karının Oğlu" masalı içerdiği iletiler bakımından çocuğa olumlu bir dünyanın ve yaratıcı düşünmenin kapılarını açan bir metindir. Doğayı ve doğadaki varlıkları sevme, onları koruma; başkalarına yardım eli uzatma, davranışlarını kontrol edebilme gibi temel iletiler olumlu bir dünya görüşünün kanıtlarıdır. Masalın gizli havasını soluyan okuyucu, sorgulayıcı bir bakış açısı kazanarak masal dünyasından ayrılabilir. Bambaşka bir atmosferden kazandığı temel öğretiler ile gerçek dünyaya dönebilir ve hayatın farklı yanlarını eskisinden daha berrak bir pencereden izleme olanağı bulabilir. Günün getirdikleri ile karşılaştığı zaman, hangi yöne adım atacağını bir kez daha düşünüp belki de kendisine "oduncu bir çocuğu" kılavuz seçebilir. Kısaca masal bu amaçlara hizmet edebilecek nitelikte oluşturulmuştur, denilebilir.

Masal kahramanının hayvanlar ile olan ilişkileri çocuğun doğa kavramanı tanımasına; canlıları sevmesine büyük ölçüde fayda sağlayacaktır. Masal kahramanının en büyük yardımcıları yılan, köpek ve kedi yavrudur. Çocuk, bu varlıklar ile günlük hayatında da karşılaşır. Masal atmosferinde de yüz yüze geldiği hayvanlar, çocuk gözüyle dış dünyaya tutulan ayna görevi üstlenmektedirler. Tabiattaki canlıları koruma, güçsüz olana yardım eli uzatma, başkalarını incitmeme gibi öğretiler, üç hayvan yavrusu aracılığıyla kavratılmak istenmektedir.

Metin, söz ve sözcük grupları açısından, dil becerisini geliştirmeye yönelik unsurlar taşımaktadır. Cümleler basit yapıda kurulmuştur ve okuyucu kitlesine hitap edebilmektedir. Yerli yerinde kullanılan deyimler, söz dağarcığını geliştirmeye yöneliktir. Yöresel değer taşıyan ve masalın derlendiği bölgenin dil özelliklerini barındıran "gılbızlanmak, yüğüderek" sözcükleri, söz dağarcığı için kazanım değeri taşımaktadır.

	Konu	Asıl İleti	Ana Kahraman	Yardımcı Güçler	Karşıt Güçler	Özgün Mekânlar	Özgün Kelimeler
Nergis Kız	Padişahın öz oğlu ile üvey oğlunun, bir amaç uğruna giriştikleri mücadele konu alınmaktadır.	Kardeşlik bağı ile birbirine bağlanan insanlar, birbirleri için türlü engelleri göze alabilir.	Nergis kız.	Padişah, padişahın veziri, padişahın öz oğlu, hoca, Padişahın üvey oğlu.	On iki dev, yaşlı kadın.	Çingene çadırı, köknarın altı, cam konak	Sayrılanmak, düşsel.
Padişahın Küçük Oğlu	Erkek kardeşlerini aramak üzere yola çıkan oğlanın yaşadıkları konu edilmektedir.	Büyüklerin verdiği nasihatler dikkate alınmalı.	Padişahın küçük oğlu (Keloğlan)	Padişah, padişahın oğulları	Kör dev	Ulupınar, Çilingir Dağı, asanlalar ülkesi.	Avar, nen, em, ölümsek.
Sığırtmacın Kızı	Kocasının bilim kentine gitmesinin ardından, kaynanası ile hamama giden gelinin başından geçenler konu edilmektedir.	Kötü niyetli kimseler tarafından kurulan tuzaklar, aklın yardımı ile aşılır. Başkaları için kötülük besleyenler bu davranışlarının cezasını çeker; sonunda hep iyiler kazanır.	Sığırtmacın kızı.	Sığırtmaç kadın, padişah, padişah oğlu, vezirler, hizmetçi kızlar.	Hamamcı	Padişah konağı, hamam, bilim kenti	Esenleşmek, us, nen
Mavi Gelin	Yasak çiğneyen padişah oğlunun amacına ulaşma uğruna verdiği mücadele konu edilmektedir.	Bazı hatalar insanı geri dönüşü olmayan bir yola sürükler.	Güneşkız (Mavi gelin)	Padişah oğlu (Mavi oğlan) padişah, ihtiyar adam	Hileci adam	Amasya, konaktaki yasaklı oda, Kelfer Dağı'ndaki Kelfer Kalesi	Üleştirmek, lov, iye, çağnak, yordurmak
Koca Karının Oğlu	Odunculuk yapan kahramanın değişen yaşamı konu edilmektedir.	Beklenmedik bir anda karşılaşılan hadiseler insan hayatına yeni bir yön verebilir.	Kocakarının oğlu	Kocakarı, satıcı adam, yılan yavrusu, kedi yavrusu, köpek yavrusu, Arap, Beyoğlu	Kahramanı kıskanan adamlar	Dağın tepesi, Maymunlar ülkesi, yılanlar ülkesi, konak, hamam	Nen, sayrılanmak, yüğüderek

Tablo 4

2.22- ÜÇ PERİ KIZI (1976: 15)

2.22.1- Konu

Ekmekçilik, çamaşırcılık ve eyercilik yaparak geçinen üç erkeğin karşılarına çıkan üç peri kızı ile değişen yaşamları konu edilmektedir.

2.22.2- Asıl İleti

Dış dünyada yaşanan çatışma ve çalkantılar kişinin iç dünyasında büyük farklılaşmalara sahne olur. Atılan her adım, verilen her karar kazanç getirebileceği gibi birçok şeyi de beraberinde götürebilir. Böyle bir durumda insan iç dünyası ile baş başa olmak zorundadır.

2.22.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Peri olarak nitelendirilen üç kız kardeş ile bir Keloğlan üzerine kurulu olan masalın serim bölümü büyük peri kızı ile başlar. Bir ekmekçiye gönül veren büyük peri kızı, güvercin kılığına bürünerek ekmekçinin evine gidip gelmeye; evdeki işleri düzenli olarak örmeye başlar. Evindeki bu değişime anlam veremeyen ekmekçi, bir arkadaşının tavsiyesine uyarak evde gizlenmeye karar verir. Güvercin kılığında eve gelen peri kızının güvercin donunu ele geçiren ekmekçi ile peri kızı evlenir. Peri kızı bir koşulunu öne sürer: "Yağmur yağar sel suya karışır; kar yağar dünya görünmez olur." Doğanın bu işlerine şaşmamak kaydını kabul eden ekmekçi, peri kızı ile yaşamaya başlar. Ekmekçi bu koşulu bir kez bozar; ancak peri kızı onu affeder. İkinci kez koşulu bozan ekmekçiyi peri kızı terk eder. Bu olaydan sonra küçük peri kızının yaşamına göz atılır.

Küçük peri kızı, çamaşırcılık yapan bir delikanlıya gönül verir. Bir zembille gökten yere inen peri kızı, çamaşırcı delikanlıyı da alarak gökyüzündeki konağına döner. Peri kızı, çamaşırcı delikanlıya bir koşulu olduğunu, bu koşulu bozarsa kendisini gökten aşağıya bırakacağını söyler. Bu durumu kabul eden çamaşırcı, peri kızının bir yatakta kırk gün kardeş gibi yatma şartını kabul etmiş olur. Sözünü tutmayı başaramayan delikanlı, peri kızları tarafından yeryüzüne indirilir. Küçük peri kızı ile ilgili bölüme ara verilir ve ortanca peri kızına dayalı gelişmelere geçilir.

Ortanca peri kızı da bir eyerciye gönül verir. Diğer iki peri kızı gibi ortanca peri kızının da bir şartı bulunmaktadır. Eyerci bu şartı kabul eder ve ortanca peri kızı ile evlenir. Ortanca peri kızı şartını şu cümle ile eyerciye açıklar: "Bir çocuğumuz olursa, ateşe düşüp yansa, suya düşüp boğulsa onu kurtarmağa kalkmayacaksın." Aradan zaman geçer ve eyerci ile peri kızın bir oğlu olur. Günlerden bir gün ekmek yapmak için tandıra inen peri kızının yanına oğlu da gelir. Eyerci, karısına verdiği koşulu bozmak suretiyle tandıra düşen oğlunu kurtarır. Eşinden ve oğlundan ayrılmak zorunda kalan eyerci, bir eyer yapar ve üstüne eşinin ve oğlunun resmini çizer. Eyeri satın alanlar kırk adım uzaklaşınca peri kızı: "Yazıklar olsun, bizi paraya değişiyorsun." diye seslenir. Bunu duyan eyerci, koşarak adamlara yetişir ve eyeri alıp geri gelir. Eyercinin yaşamı bu şekilde sürerken devreye bir başka kahraman girer.

Üç peri kızına dayalı olayların ayrılık ile sonuçlanması üzerine Keloğlan aksiyona dâhil edilir. Mutluluk şehrini bulmak üzere yola çıkan Keloğlan, sırasıyla ekmekçinin, çamaşırcının ve eyercinin başlarından geçenleri öğrenir. Kentte karşılaştığı herkesin bir derdi olduğunu öğrenen Keloğlan Erzurum'a gitmek üzere yola çıkar. Babalarından kalan mirası paylaşamayan üç erkek kardeş ile karşılaşan Keloğlan bambaşka bir gelişmenin içinde bulur kendini. Babalarından miras kalan kilim, değnek ve külâhı bölüşemeyen kardeşlere oyun eden Keloğlan, uçan kilimin üzerine binerek peri kızlarının yaşadığı yere ulaşır. Başına geçirdiği külâh ile görünmez olan Keloğlan elindeki değneği kullanarak kız kardeşleri birbirine düşürür. Külâhını başından çıkaran Keloğlan, peri kızlarını eşlerine dönmeleri konusunda ikna eder. Peri kızlarının eşlerine dönmesi ve Keloğlan'ın "mutlu insanlar ülkesini" bulma umuduyla masal sona erdirilir.

2.22.4- Yer ve Zaman

Olay örgüsü üç ana mekân etrafında toplanmaktadır. Peri kızları etrafında gelişen masal kurgusunda, aksiyona yön veren temel mekânlar ve bu mekânların şahıslar ile ilişkisi şu şekilde açıklanabilir:

Büyük peri kızı ile ekmekçinin yaşadıkları ev masalın birinci mekânıdır. Ev içinde gelişen olaylar, masal kahramanlarının dışa kapalı yaşamlarının sembolü konumundadır. Ekmekçinin evi ile fırın, iki kahraman üzerine kurulmuş olayların tamamının yaşatıldığı ortamlardır. Güvercin kılığına bürünerek ekmekçinin evine gelen peri kızı, güvercin donundan sıyrılmakta ve ev işleri ile meşgul olmaktadır. Dolayısıyla bu iki kahramana dayalı olarak gelişen olayların çıkış mekânının, ekmekçinin evi olduğu söylenebilir.

Ev içinde ve dışa kapalı gelişen olayların her üç kahraman için de ortak olduğu söylenebilir. Masal kurgusunun tamamında dikkati çeken husus, kahramanlar ile mekân arasındaki ortaklıktır. Ekmekçi, çamaşırcı ve eyercinin hayatlarına habersiz ve ansızın giren peri kızları, mekânda yaptıkları değişiklik ile kahramanların dikkatini çekmektedir. Büyük ve ortanca peri kızı için bu durum geçerliliğini korumaktadır. Her iki peri kızı da eşlerinin dikkatini çekebilmek için ev içindeki değişiklik yapar. Evi çekip çevirmek, türlü yemekler hazırlamak bu değişikliklerin başında gelir.

Küçük peri kızı için bu durum daha farklı seyreder. Küçük peri kızı eşinin dikkatini çekmek ve ilgi uyandırmak amaçlı bir etkinlik göstermez. Ev içine girip mekânda değişikliklere başvurmaz. Küçük peri kızı, çamaşırcının karşısına doğrudan çıkar. Küçük peri kızı ile çamaşırcı üzerine gelişen olayların en önemli noktalarından bir diğeri de mekân farklılığıdır. Büyük ve ortanca peri kızı, ekmekçi ile eyercinin evine kılık değiştirerek girmekte ve mekân içinde değişiklik yapmaktadır. Küçük peri kızı ise gökten bir zembille yere inmekte ve çamaşırcıyı kendi konağına götürmektedir. Çamaşırcı ile küçük peri kızı arasında geçen olayların yaşandığı mekân, peri kızının konağıdır.

Keloğlan'ın aksiyona dâhil olması ile olay örgüsüne katılan mekânları nicelik bakımından ayırmak mümkündür. Keloğlan'ın "mutluluk ülkesini" bulmak üzere yola çıkmış olması, soyut bir mekânın yaratılacağına işarettir. Masallarda adı geçen mutluluk şehri, periler ve devler diyarı birer soyut mekân olmaktan ötedir. Bunlar birer iletinin, birer arayışın sembolüdür. Keloğlan mutluluk şehrini ararken, hüzünlü

ve ıstıraplı insanların yaşadığı bir yere ulaşır. Dolayısıyla Keloğlan "mutluluk şehrini" bulma amacına ulaşamaz. Esas olarak bu hedefin doğa ve yaşam kanunlarına da aykırı olduğu söylenebilir. İnsanoğlu ne hep mutludur ne de hep mutsuz. Mutluluk ve hüzün arasındaki denge, yaşam dengesi ile örtüşür. Dolayısıyla kahramanın mekân arayışı bir gerçeğin gün yüzüne çıkışı şekline dönüşmektedir.

Masalda özel olarak kullanılan mekân adı Erzurum'dur. Erzurum masalın derlendiği bölgeye yakın bir coğrafyaya sahiptir. Bulunduğu yerde amacına ulaşmayan kahraman Erzurum'a yönelmektedir. Uzun vaka zamanında tamamlanan olay örgüsü eş zaman diliminde gelişen olaylardan oluşur. Üç peri kızı, ortalama olarak birbirine denk zaman dilimlerinde, üç farklı olay yaşar. Peri kızlarının başlarından geçen bu hadiseler uzun süreli bir zaman dilimini kapsar.

Masalın doruk zamanları üç kahraman için de farklıdır. Büyük peri kızı ile ekmekçinin yaşamında, ikinci şartın çiğnendiği an doruk zamanken; ortanca ve küçük peri kızı için doruk zaman, eşlerine sundukları şartın çiğnendiği andır. Dolayısıyla üç olayın doruk zamanları şartı çiğneme motifinin gerçekleştiği ana denk gelmektedir. Keloğlan'ın aksiyona dâhil olması ile çözüme yaklaşılır. Keloğlan'ın bulduğu yöntem, masalı sonuca ulaştıran çözüm yöntemidir. Üç erkek kardeş ile karşılaşan Keloğlan, bu durumu bir çıkış yolu olarak kullanmaktadır. Üç erkek kardeş ile Keloğlan'ın karşılaşma anları, düğümden çözüme giden yolda önemli bir zaman dilimi olarak belirir.

Uzun vaka zamanında tamamlanan olay örgüsü, üç yaşam kesitinin doruk zamanları ile ilgi uyandırmaktadır. Masal kahramanlarının iç dünyalarında yaşana heyecan ve korkular, masal zamanını zirveye ulaştıran anlardır. Kahramanların iç dünyaları ile olay zamanlarının birbirleriyle uyumu dikkati çeken noktalardan biridir.

2.22.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.22.5.1- Çocuk Kahraman

"Üç Peri Kızı" masalının tek çocuk kahramanı, ortanca peri kızı ile eyercinin oğludur. Annesi ekmek yaparken tandıra düşen ve yanma tehlikesi geçiren çocuk, babası tarafından kurtarılır. Bu hadise başka bir gelişmenin habercisidir: Oğlunu kurtaran baba, sözünü tutmadığından eşinden ve çocuğundan ayrılır. Kısa bir süre babasından ayrı yaşayan çocuk çok geçmeden babasına kavuşur. Ana, baba ve çocuk üçlüsü eski düzenlerini yeniden kurar.

2.22.5.2.- Olağanüstü Kahramanlar

Üç peri kızı ve bir Keloğlan üzerine kurulmuş olan olay örgüsünün olağanüstü kahramanları da üç peri kızıdır. Peri kızları don değiştirme suretiyle kılıktan kılığa girme, üzerlerine aldıkları işleri suretle halledebilme özelliklerine sahiptir.

Olağanüstü özellik taşımalarının yanı sıra cinsiyet taşımaları da dikkate değerdir. Peri kızları birer bayan kahramandır. Bu sıfatın gereği karşı cinse ilgi duyabilirler. Ancak üç perinin de ilgi duyduğu kimseler, olağanüstü özellik göstermeyen tiplerdir.

Üç peri kızı, eş zamanda, birbirlerine benzer hadiseler yaşarlar. Üç kızın başlarından geçen olayların çıkış noktası sevgidir. İstedikleri insanlara ulaşan peri kızları, birer şart motifi kullanır. Ortaya koydukları şartın çiğnenmesi üzerine sevdikleri erkeklerin yanlarından ayrılırlar. Bir şartın etrafında başlayan birleşmenin ayrılma noktası da bu şartın çiğnenmesi neticesinde gelişir. Olağanüstü kahramanlar birbirlerine kardeşlik bağı ile bağlıdır.

2.22.5.3- Yetişkinler

Masallarda kahramanlara yol gösteren tipler, olay örgüsünün çözüme ulaşmasında aracılık eden tiplerdir. Üç Peri Kızı masalının yol gösterici tipi Keloğlan'dır. Geleneksel masal kahramanı olan Keloğlan, aklın öne çıkarılmasında simge bir

kahramandır. Aklını ve mantığını kullanarak iç içe geçmiş olayları birbirinden ayırabilen; dolambaç hadiseleri sonuca ulaştırabilen kahraman konumundadır. Üç peri kızının kilitlenen ve kötüye giden yaşamlarına bir anda giren Keloğlan, bu kilidi açan kahramandır. Benzer olayları farklı mekânda ve farklı şahıslara bağlı olarak yaşayan üç peri kızının hayatlarının kesişme noktasında Keloğlan yer alır.

Ekmekçiye, çamaşırcıya ve eğerciye ulaşmak üzere, üç erkek kardeşe oyun eden Keloğlan, bu girişiminde de aklının ve kurnazlığının yardımıyla başarıya ulaşır. Keloğlanın bir tartışma ortamında denk geldiği kahramanlar üç erkek kardeştir. Olay örgüsünde kısa bir zaman dilimi süresince rol üstlenen kardeşler, aracı tip konumundadır. Aracı tip ifadesinden kasıt, düğümden çözüme ulaşmada kahramanların gösterdikleri fonksiyonların etkinliğidir. Babalarından miras kalan kilim, külah ve değneği bölüşemeyen kardeşler, Keloğlan'ın teklifini kabul etmezler. Sonuçta üç nesneyi de yitiren kardeşler, yaşadıkları bu kayıp ile masal kurgusundan ayrılırlar.

Masal kahramanları içinde yol gösterici konumunda olan bir diğer tip, ekmekçinin arkadaşıdır. Sözü edilen bu tip, ekmekçiye ne yapması gerektiği konusunda bilgi verir. Masallarda aynı rolü üstlenen tiplere rastlanmaktadır: Derviş, aksakallı dede, rüyada görülen ihtiyar ve benzer nitelikler taşıyan kahramanlar... Başı dara düşen, sıkıntı içinde kalan kahramana sufle veren tiplerdir. Ne yapılması, hangi yoldan ilerlenmesi gerektiği, yol gösterici tip aracılığıyla kahramana iletilir.

Üç Peri Kızı masalının, işlevsel etkiler bakımından önemli değer taşıyan diğer yetişkin tipleri şunlardır: Ekmekçi, çamaşırcı, eyerci. Ekmekçi, büyük peri kızının yaşamında rol alırken; çamaşırcı küçük peri kızının, eyerci de ortanca peri kızının yaşamında rol alır. Her üç tip de birer yetişkin erkektir. Kendi halinde bir yaşam sürerken hayatlarına giren kadınların sebep oldukları bir değişim yaşarlar. Yaşamları beklenmedik bir anda değişen bu kahramanlar, kendilerini bir bilinmezliğin içinde bulurlar. Her üç yetişkin tip de birer şart motifi ile karşı karşıya kalır. Bu şart motifi, onların hayatlarındaki doruk anının sembolüdür. İtiraz etmeksizin kendilerine

sunulan koşulları kabul eden kahramanlar, değişen yaşamlarına yeni birer yol çizerler.

Eyercilik yapan kahraman, en ağır şartla karşılaşan kahramandır. Bu durum onu diğer kahramanlardan ayırır. Eyerci babalık duygusu ile sınanır. Kişisel duyguların işe karıştırılması ile eyercinin durumu zorlaşır. Üç kahraman da eşlerine kavuşur ve mutlu sona ulaşır. İnsancıl bir tavır takınmaları, beklenmedik gelişmeler ile yüzleşmiş olmaları, olaylar karşısında sakinliklerini korumaları üç erkeğin ortak özelliklerinin başında gelmektedir. Ekmekçi, çamaşırcı ve eyercinin ortak özellikleri şunlardır:

- Üç kahraman da yetişkin birer erkektir.
- Her üçü de bir iş sahibidir.
- Zanaatlarını gereği gibi yerine getirmeye çalışan tipler, olumsuz bir izlenim bırakmamaktadır.
- Üç erkeğin yaşamına üç peri kızı girer. Üç peri kızı da birer şart ile gelir. Bu şartın çiğnenmesi ile kahramanların yaşamı çıkmaza girer.
- Hüsran ile birlikte gelen bu çıkmazın çözümünde üç erkeğe de Keloğlan yardım eder.

2.22.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masal birçok yardımcı öğe ile desteklenen bir metin özelliği gösterir. Kişilik ve görünüş değişimini sembolize eden güvercin donu, birinci derecede önemli yardımcı unsurdur.

Üç erkek kardeşe babalarından miras kalan kilim, olay örgüsünü çözüme ulaştıran yardımcı öğelerdir. Kilim uçabilmede; değnek her isteği yerine getirmede; külâh ise görünmez olmayı sağlamada kullanılan birer araçtır. Kilim, değnek ve külâh insanoğlunun isteklerini simgeler konumdadır. Kısa bir sürede istenilen yere, istenilen kimseye ulaşma isteği bir kilim ile somutlaştırılırken; bitmek tükenmek bilmeyen istekler, amaç ve arzular bir değnek ile sembolize edilmektedir. Görünmez olma istediği ise ölümsüzlüğü elde etme isteği gibi insanlık tarihinde yer alan bir

amaçtır. Dolayısıyla masal atmosferinde karşılaşılan benzer nitelikli unsurların, insanoğlunun iç dünyasında saklanan özlem ve ideallerin birer sembolü olduğu söylenebilir.

2.22.6- İletiler

2.22.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Başarıya ulaşma yolunda yerine getirilmesi gereken en önemli koşullardan biri doğru zamanda ve doğru yerde adım atabilmektir.
2- İnsanlar, amaçları uğruna kararlı ve tutarlı davranmalıdır.
3- Bir işe başlarken kabul edilen koşullar çiğnenmemesi gereken unsurlardır. Başlangıçta kabul ettiği şartları sonradan çiğneyen kimselerin bu davranışları kendilerine zarar getirebilir.
4- Anlaşmazlıkları sürdürmek yerine ortak bir noktada buluşmak daha faydalıdır.
5- İçine düştüğü sıkıntıdan kurtulamayan kimselere yardım etmek gerekir.
6- Sabırsızlık etmek beklenmedik sonuçlar doğurabilir.
7- Yanlış kararlar insanları sevdiklerinden ayırabilir.
8- Başkalarının her söylediğine inanmak; onlara koşulsuz bağlılık göstermek yanlış bir davranıştır.

2.22.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Bir babayı evladı üzerine kurulu koşullar ile sınmak; babalık duygusunu yıpratmaya yönelik şartlar sunmak, okuyucuyu sıkıntıya düşürebilir. Özellikle çocuk okuyucu bu durumdan olumsuz etkilenebilir.
2- Ateşte yanan veya suya düşen bir çocuk kahraman; çocuk okuyucunun bilinçaltına da olumsuz izler bırakabilir.
3- İnsanları bir takım engellerle oyalamak, kişilerin davranışlarını kısıtlayıcı yöntemler seçmek okuyucuyu olumsuz etkileyebilir.
4- İyi niyetle ile hareket etmiş olsa da bir masal kahramanının karşısındaki insanları aldatması yanlış bir iletidir.

5- Beklenmedik anda kahramanların yaşamlarına giren olağanüstü unsurlar; sıradan bir hayat sürerken sıra dışı değişimler yaşayan kahramanlar, çocuk okuyucunun hayale kapılmasına sebep olabilir. Bu durum akıl ve mantık sınırları dışında seyir etmeğe başladığında olumsuz neticelerin doğmasına neden olabilir.

2.22.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.22.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.22.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Mavi zaman içinde, mavi vaktin birinde..."

2.22.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Kız baktı ki..."

"Biz gelelim küçük peri kızına."

"Periler oyunlu olurmuş."

"Ekmekçiyle çamaşırcı, peri kızlarını bekleyedursunlar..."

"Aylar geçti, çocuk emmeye başladı."

"Eyerci de bekleyedursun."

"Az gitti uz gitti, dere tepe düz gitti."

2.22.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Periler konağından üç mavi elma almıştı, üçü de çocuklara."

2.22.7.2- Masal Motifleri

Şart Motifi: Masalın temel motifidir; üç peri kızı tarafından kullanılır.

Şartı Çiğneme: Ekmekçi, çamaşırcı ve eyerci eşlerine verdikleri sözü tutamazlar; koşulu çiğnemiş olurlar.

Eşini Terk Etme: Üç peri kızı da eşlerini terk eder.

Don Değiştirme: Güvercin donuna bürünen peri kızları, don değiştirme suretiyle insan kılığına bürünür.

Sihirli Nesneler: Kilim, külâh ve değnek birer sihirli objedir.

Yardımcı İnsan: Keloğlan, ekmekçi, çamaşırcı ve eyercinin dertlerini dinler ve onlara yardımcı olur.

Sınama Motifi: Bütün peri kızları, eşlerinin iradesini sınar.

Sabır İmtihanı: Küçük peri kızı, eşinin sabrını ölçer.

Miras Motifi: Üç erkek kardeşe babalarından kilim, değnek ve külâh miras kalır.

2.22.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.22.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalın tekrar grupları üç peri kızın yaşamından alınan parçalardan oluşmaktadır. Üç peri kızı da bir şart motifi kullanmakta; peri kızlarının eşleri tarafından kabul edilen şartlar sonradan çiğnenmektedir. Şart motifinin kabulü ile başlayan ve ayrılık ile sonuçlanan kurguların tekrarlanan ifade biçimleri şunlardır: "Delikanlı gönlüm düştü, vuruldum sana.", "Bir koşulum var onu kabul edersen seninle evlenirim.", "Eğer bu koşulumu tutmazsan..." peri kızlarının ortaya koydukları şartlar farklı olmuş olsa da olay örgüsüne sundukları katkının ortak olduğu söylenebilir. Bu şartlar aksiyona yön vermekte ve masalın düğümünü tayin etmektedir. Birbirine benzer ifade biçimleri ile ortaya konulan hususların çıkış ve sonuç noktalarının da benzer nitelik taşıdığını söylemek mümkündür.

2.22.8.2- Beddua

Eşi tarafından terk edilen eyerci, oğlunun ve karısının resmini bir eyerin üzerine çizer. Eyeri satın alanlar kırk adım uzaklaşınca peri kızı; "Yazıklar olsun!" eyerci diye ses verir. Bu bölümde kullanılan "Yazıklar olsun!" ifadesi, yakınma anlamı içermekle birlikte beddua değeri de taşımaktadır. "Üç Peri Kızı" masalında başka bir beddua ile duaya rastlanmamaktadır.

2.22.8.3- Deyimler

"... bir ekmekçiye gönül vermiş." (s.15)

gönül vermek: Bir kimseye sevdalanmak, bağlanmak anlamındadır.

“... diye kesip attı.” (s.16)
(lafı) kestirip atmak: Sözü uzatmamadan anlatmak; söze ara vermek.

“Ekmekçi evine kendini dar attı.” (s.16)
dar (zor) atmak: Sıkıntılı bir andan sonra istenilen yere ulaşma isteği anlatılır.

“... gözü pencerede ağaçların dallarındaydı.” (s.17)
gözü pencerede (yolda) kalmak: Özlenen bir kimsenin gelmesini istekle beklemek.

“... güzel sözcüğü sönük kalır.” (s.17)
sönük kalmak: Değersiz durumda olmak.

“... usunu oynatmasından korkulur.” (s.17)
usunu oynatmak: Akıl ve mantık sınırları dışında hareket etme hali.

“... usu durur.” (s.17)
usu durmak: Gördükleri ve duydukları karşısında şaşkınlık duymak.

“Delikanlı gönlüm düştü, vuruldum sana.” (s.18)
(birine) gönlü düşmek: Bir kimseye sevdalanmak, bağlanmak anlamındadır.

“Buyruğun gözüm üstüne.” (s.18)
gözüm üstüne: Krş. “baş üstüne”. Emir ve isteklerinizi kabul ederim anlamındadır.

“Periler çamaşırcıyı gözle kaş arasında zembile koyup...” (s.18)
gözle kaş arasında: Çok kısa bir zaman içinde.

“Derdini unutabilmek için işine verir kendini.” (s.18)
kendini işine vermek: İşiyle meşgul olmak.

“... usta yokmuş üstüne.” (s.19)

üstüne usta olmamak: İşinde başarı olmak; yaptığı işi herkesten iyi yapmak.

“Ortalıkta çıt yok.” (s.19)
ortalıkta çıt yok: Sessizlik ve sakinlik hali.

“Sevincinden deli olayazdı.” (s.19)
sevinçten deli olmak: Çok sevinmek.

“Peri kızı küplere binmiş.” (s.20)
küplere binmek: Sinirlenmek; öfkelenme hali.

“... düştü arkasına.” (s.20)
(bir kimsenin) arkasına düşmek: Bir kimsenin peşine takılıp gittiği yöne doğru ilerlemek.

“Delikanlı elini işe sürmüyordu.” (s.21)
elini işe sürmemek: Hiçbir işle meşgul olmamak.

“Keloğlan yanaştı adama, dilini çözdürdü.” (s.21)
dilini çözdürmek: Karşısındakini konuşturmak; istediği bilgileri almak.

“Değilse buralarda derde batacağım.” (s.21)
derde batmak: Sıkıntı içine düşme hali.

“Bu konak dille anlatılmaz.” (s.22)
dille anlatılmaz: Görenleri şaşkınlık içinde bırakacak kadar güzel görünüşte olma durumu.

“Bu özlem çekilir mi ölene dek?” (s.23)
özlem çekmek: Uzaktaki birini çok özlemek; hasret duymak.

2.22.8.4- İkilemeler

Yakın Anlamlı Sözcükler İle Kurulmuş İkileme

"Türlü tevir yemekler pişirdi."

"Kap kacağı yıkadı."

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Böyle böyle günler geçer."

"... boyalarla nakış nakıştı."

"Küme küme yıldızlı..."

"Kızların başlarına usul usul dokunmaya başladı."

"Başladı dolaşmaya sabah sabah."

İki Sözcüğü de Anlamlı Olan İkileme

"Sarmaş dolaş oldular."

"Bunlar yaka paça kavga ediyordu."

2.22.9- Özgün Unsurlar

Söz değerleri bakımından özgün unsurlar taşıyan masal metni, "Mavi zamanda, mavi vaktin birinde..." giriş formeli ile başlamaktadır. Sonsuzluğun, genişliğin ve ferahlığın rengi olan mavi, Oğuz Tansel masallarının ana rengidir.

Tansel masallarından ortak izler taşıyan ve masalcının dil zenginliğini öne çıkaran unsurlar şu şekilde sıralanabilir: Korkmak fiilinin "korkalamış" şeklindeki çekimi söz yapısı bakımından dikkati çeken bir çekim biçimidir. "Giysi, kıyafet" kelimesi yerine kullanılan "giyit"; "sabır" anlamına gelen "çıdam" kelimeleri birer kazanım değeri taşıyan kullanım şekilleridir.

"Buyruğun başım üstüne." deyimi "buyruğun gözüm üstüne." olarak; "muradına ermek" deyimi "muradına yetmek" olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklikler kalıplaşmış bir ifadenin başka bir biçimde kullanıldığını göstermektedir. Deyim ve

atasözlerinin kalıplaşmış ifade biçimleri olduğu göz önüne alındığında, bu ifade şekillerin yöresel kullanımdan kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

2.22.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Üç Peri Kızı masalı, çocuk okuyucunun bilinçaltına çok yönlü kazanımlar sunabilecek nitelikte bir metindir. Olumsuz etkiler barındırmasına rağmen, olumlu iletiler bakımından zengindir.

Anlama ve anlatma becerilerini geliştirmeye yönelik en etkili kahramanın Keloğlan olduğunu söylemek mümkündür. Keloğlan tipi, bir masal kahramanı olmanın yanında çok çeşitli özellikleri de barındırır. Aksiyona yön veren, düğüm noktalarını çözüme götürecek yolda önemli adımlar atan tip özelliği taşımaktadır. Çocuk okuyucu, Keloğlan tipinin hangi amaç uğruna yola düştüğünü kavradığında, amaca giden yolda emek harcamak gerektiği iletisini de sezinleyebilecektir.

Karşılaştığı sorunları aklının ve mantığının yardımı ile çözmeyi öğrenen okuyucu, bu iletiyi masal kahramanının davranışı ile örtüştürebilir. Dolayısıyla masal kahramanı, çocuk okuyucu için bir örnek teşkil edebilir. Mutluluk ülkesine ulaşmak, mutlu insanlar bulmak üzere yola çıkan bir kahramanın bu hedefi, okuyucu için pozitif bir pencere aralayabilir. Çocuklara mutluluk ülkesinin kapılarını açan masallar, onların dünyaya bambaşka bir pencereden bakmalarına olanak sağlar.

Keloğlan tipi, mutlu insanların yaşadığı ülkeyi bulmak üzere yola çıkmıştır. Bu niteliklere sahip bir kahramanın, çocuk okuyucunun zihninde uyandıracağı olumlu etki dikkate alınmalıdır.

Masalın dikkat çeken noktalarından bir diğeri olaylar arasındaki sebep sonuç ilişkisidir. Olaylar arasındaki sebep ve sonuç; amaç ve sonuç ilişkisini kavrama, dört temel dil becerisinin gelişimi için önemli bir noktadır. Üç peri kızının yaşadıkları ilişkilerde araya şart koymaları ve bu şartın çiğnenmesi; sonrasında gelişen olaylar masalın en kuvvetli sebep sonuç ilişkisini doğurmaktadır. İnsanî münasebetlerde kullanılan koşullar, kimi zaman amacından sapmakta; kimi zaman da beklenmeyen

gelişmeleri doğurmaktadır. Bu durumun varlığını sezinleyebilen okuyucu, birtakım koşullar ile kısıtlanan ve sınanan ilişkilerin olumsuz yanını da görebilme fırsatını yakalayabilecektir. Çevresindeki kimselere koşulsuz bağlılık duyan, onların her sözüne inanan bir masal kahramanının bu davranışının yanlış olduğu çocuk okuyucu tarafından keşfedilebilir. Böyle bir durumda çocuk, günlük hayat ile ilişki kurabilir; olaylara ve insanlara karşı daha emin adımlar ile yaklaşması gerektiği iletisini kazanabilir. Bu durum çocuk okuyucuya sunulabilecek önemi bir kazanımındır.

Sade ve akıcı bir dil kullanılarak derlenen masal, özgün unsurları ve söz değerleri bakımından da dikkate değer bir metindir. Birçok olumlu iletiyi bünyesinde barındıran masalın iki noktası üzerinde durulması gerektiği inancındayız. Bu noktalardan ilki ateşe düşen ve son anda kurtarılan bir çocuk kahramanın varlığıdır.

Çocuğun tandıra düşmesi, okuyucu üzerinde olumsuz etki yaratabilecek bir durumdur. Tandırda yanmak üzere olan bir çocuk kahraman, okuyucunun zihninde hoş olmayan durumların yaratılmasına neden olabilir. Bu durumdan daha tehlikeli olan diğer bir nokta, yanmak üzere olan çocuğunu kurtardığı için cezalandırılan babanın varlığıdır. Son derece ağır bir şart ile sınanan kahraman, verdiği sözü tutmadığı için cezalandırılmıştır; ancak bir babanın bu derece ağır bir şartla sınanıyor olması da okuyucunun zihninde soru işaretleri bırakabilir. Üzerinde dikkatle durulması gereken diğer husus küçük peri kızının ortaya koyduğu şarttır. “Kırk gün bir yatakta, bir örtü altında yatmak; yaramazlık etmek; tebelleş olmak” şeklindeki ifadeler masalın hitap ettiği kitleye uygun nitelikte görülmemektedir. Sözü edilen hususlar dışında, okuyucunun dört temel dil becerisini geliştirmeye yönelik bir metin olduğunu söylemek mümkündür.

2.23- ALLI İLE FIRFIRI (1976: 27)

2.23.1- Konu

Evlenecek çağa gelen bir padişah kızının düşünmeden aldığı evlilik kararı sonucunda karşılaştığı tehlike ve zorluklar konu edilir.

2.23.2- Asıl İleti

Sonunu düşünmeden alınan kararların ne gibi tehlikeler doğuracağını düşünmek gerekir. Sağlam sonuçlar almak için sağlam adımlar atmak gerekir.

2.23.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

"Allı ile Fırfırı" masalı iç içe geçmiş olaylardan oluşmaktadır. Dört bölüme ayrılarak değerlendirilen masalın üçüncü bölümü "Külkedisi" masalından izler taşımaktadır.

Babasının evlilik konusunda yaptığı ısrarlara dayanamayan padişah kızı bir karar alır ve bu kararın neticesinde ilk gördüğü erkek ile evleneceğini açıklar. Karşısına çıkan erkeğin yaşadığı yeri görmek üzere evinden ayrılan kızı birçok tehlike bekler. Allı adı verilen kahramanın konağına ulaşan kız, bir yasaklama ile yüz yüze kalır: Kırk odalı konağın kırkıncı odasını açmak yasaktır. Yasağı çiğneyen padişah kızı, Allı'nın ölü ciğeri yiyen tehlikeli bir kimse olduğunu anlar ve konaktan kaçarcasına uzaklaşır. Allı ile padişah kızı arasında geçen bu bölüm masalın birinci bölümüdür.

Kahramanın, yaşlı bir kadınla karşılaşması masalın ikinci bölümünü başlatır. Yaşlı kadın ile giysilerini değiştiren Fırfırı, altın bezeklerini ihtiyar kadına verir; kadından aldığı üç ceviz ile yoluna devam eder. Bu üç cevizin nerede ve nasıl işe yarayacağı merak uyandırır.

Masalın üçüncü bölümü bir padişah konağında geçer. Baba evine dönmeye cesaret edemeyen Fırfırı, hizmetçilik yapmak üzere bir padişahın konağına sığınır. Padişah oğlunun eş seçimi için düzenlenen törene kentin bütün genç kızları katılır. Yaşlı kadının kendisine verdiği cevizlerden ilkini kıran Fırfırı, cevizden çıkan giysileri giyer ve yine cevizden çıkan mavi ata binerek tören alanına ulaşır. Padişah oğlu bu esrarengiz kıza gönlünü kaptırır. Bu olay iki kez tekrarlanır; ancak padişah oğlu Fırfırı'ya ulaşamaz. İstediği kıza ulaşamayan padişah oğlu hastalanır. Masalın üçüncü bölümü "Külkedisi" masalını anımsatmaktadır. Padişah oğlunun hastalığına çare bulabilmek üzere konağa bir falcı kadın davet edilir. Falcı kadının konağa ulaşması ile üçüncü bölüme ilişkin düğüme çözüm yolu görünür.

Falcı (bakıcı) kadının isteği üzerine padişah oğlunun odasına çorba getiren Fırfırı, koynundaki cevizlerden üçünü düşürür. Cevizin yere düşmesi ile ayrı boyda üç tane at çıkar ortaya. Başından geçenleri bir bir anlatan Fırfırı, gerçeklerin açığa çıkmasını sağlar ve padişah oğlu ile evlenir.

Padişah oğlu ile Fırfırı'nın evliliği ile masal sona ermez. Alkuşaklı adam (Allı) aksiyonda yeniden rol alır. Allı'nın aksiyona girmesi ile başlayan dördüncü bölüm tehlikeli ve gerilimli bir dönemi de beraberinde getirir. Fırfırı'nın evlendiğini öğrenen Allı, sırasıyla ayna, düve ve halı kılığında konağa girmeyi başarır. Fırfırı'yı ölümle tehdit eden Allı, ilk iki girişiminde başarılı olamaz. Son olarak halı kılığına bürünen Allı kendisini eski haline (insan görünümüne) büründürür ve konaktaki herkesi uyutur. Konaktakilerin uyanıklık özlerini sineğe dönüştüren ve sinekleri bir kavanoza hapseden Allı, Fırfırı'nın yanına yaklaşır. Odanın ortasına kurduğu kazanda Fırfırı'yı pişirmeyi düşünen Allı, bir anlık dalgınlığı neticesinde, Fırfırı tarafından kazana itilir. Başındaki tehlikeden kurtulan Fırfırı, kavanozdaki sinekleri salınca konak halkı derin uykusundan uyanır. Masal iyi dilekler ile sona erdirilir.

2.23.4- Yer ve Zaman

Masal mekânlarını şahıs kadrosu ile ilişkilendirerek incelemek mümkündür. Olay örgüsüne yön veren kadın kahraman Fırfırı, bir padişah kızıdır ve bunun gereği olarak babasının konağında yaşam sürmektedir. Baba evi, padişah konağı, hane halkının iç içe yaşadığı ve kendine has kuralları olan mekânları sembolize eder. Babasının himayesi altında, babasının konağında yaşam süren kadın kahramanın dış dünyaya açılması, eşinin ya da babasının onayı ile gerçekleşmektedir. "Allı ile Fırfırı" masalının kahramanı da babasının ısrarlarına dayanamayarak bir karar vermekte ve evinden ayrılmaktadır.

Baba evinden ayrılan kahramanı bekleyen yeni mekân birtakım tehlikelerle doludur. Kırk odalı bir konağın uyandırdığı esrarengiz hava doğrulanmakta ve kırkıncı odanın açılması ile gizlenen bir durum açığa çıkmaktadır.

Padişah kızının iç dünyasının dışa açıldığı pencere, olay örgüsünün motivasyonuna etki eden mekândır. Pencere değişimin, farklı bakış açılarının, beklenmedik gelişmelerin habercisidir. Masal kahramanının değişen yaşamına bağlı olarak aksiyonun geçtiği mekân da farklılaşır. Yumuşçuluk (hizmetçilik) yapmak kaydıyla sığındığı mekân, kahramana yeni bir hayat tarzının kapılarını açar. Konağın mutfağı Fırfırı'nın yeni yaşamını geçirmeye başladığı yerdir. Umutsuzluktan umuda uzanan yol ile konağın mutfağından padişah oğlunun odasına uzanan yol birbiriyle örtüşür. Kahramanların yaşamlarına yön veren yeni mekânlardan bir diğeri güreş alanıdır. Kentin kızlarının toplandığı güreş alanı, padişah oğlunun evlilik kararı vermesine aracılık eden mekândır.

Masal kahramanı bir padişah kızıdır. Kızın evlenecek çağa gelmesi ile aksiyonun başlama zamanları denktir. İlk gördüğü erkek ile evlenme kararı alan padişah kızı için bu zaman dilimi büyük değişimlere de gebedir. Kahramanın bu kararı verdiği an, bir dönüm noktasıdır. Babasının ısrarına dayanamayarak, sabahın ilk ışıklarında yola bakmaya başlayan padişah kızı hayatının en önemli kararını verir.

Sabahın ilk ışıkları ile başlayan yeni gün, masal kahramanı için bir karanlıktan ibarettir. Karşısına çıkan ilk adam ile birlikte yola çıkan kahraman, ikinci bir düğümün eşiğine gelir. Bu zaman dilimi kırk odalı konakta geçen süreyi kapsar. Kırkıncı odanın açılmasıyla beraber gelişen olaylar yeni bir çatışmanın habercisidir.

Kahramanın karşısına çıkan yaşlı kadın bir yol göstericidir. Yaşlı kadın ile kahramanın karşılaşma anları düğümden çözüme giden yolda önemli anlardan biridir. Padişah kızı, baba evine dönememenin verdiği çaresizlik ile bir başka padişahın konağına sığınır. Bu konakta geçen süre masalın düğümlerini çözmeye yarayan süredir.

Fırfırı'nın padişah konağında yumuşçuluk yapması ile başlayan olaylar, çeşitli kesitler ile orta uzunlukta zaman dilimlerine bölünür. Padişah oğlunun eş seçme törenleri arasında bir haftalık zaman dilimleri atlanır. Padişah oğlunun içinden

çıkılmaz bir derde düşmesi; beğendiği kıza ulaşamaması sorunu eve gelen bir falcı aracılığı ile giderilir. Fırfırı ile padişah oğlu evlenir.

Kırk gündüz, kırk gece süren düğün töreninin ardından Allı'nın ortaya çıkması ile tehlikeli bir dönem başlar. Ayna, düve ve halı kılığında Fırfırı'ya ulaşmayı başaran Allı, bir tehlikenin habercisidir. Odanın ortasına kurulan kazana itilen Allı'nın ortadan kaybolduğu zaman, aksiyonun çözüme ulaştığı zamandır. Allı, kazdığı kuyuya; kurduğu kazana düşer.

2.23.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.23.5.1- Olağanüstü Kahramanlar

Alkuşaklı adıyla olay örgüsüne katılan kahramanın olağanüstü tip olarak incelenmesinin nedeni kılık değiştirme fonksiyonudur. Kötü bir izlenim uyandıran Alkuşaklı tipi, masalın son bölümünde bir tehlikenin sembolü olur. Halı, ayna ve düve kılığına bürünerek Fırfırı'nın konağına ulaşan kahraman, savunmasız haldeki kimselere zarar vermeye kalkar. Ancak, kendisinden daha atak ve etkili kimse tarafından etkisiz hale getirilir. Masalın düğüm bölümünden çözüm bölümüne kadar aksiyonda rol alan tip, okuyucu üzerinde kötü izlenimler bırakmaktadır.

2.23.5.2- Yetişkinler

Masal bir olağanüstü tip ile birçok yetişkin tip etrafında cereyan etmektedir. Masalın en etkili yetişkin tipi Fırfırı'dır. Fırfırı bir padişah kızıdır. Her istediğine sahip olabilen kahraman, hayatına yön veren bir biçimde baskı altındadır: Babasının ısrarları baskıya dönüşmekte ve Fırfırı zoraki bir evliliğin eşiğine gelmektedir.

Evlenecek çağa gelen masal kahramanları, bir yandan aksiyonun yönünü belirlemekte; bir yandan da karar verme süreci içine girmektedir. Birçok tehlike ile yüzleşmek zorunda kalan padişah kızına yol gösteren tip yaşlı bir kadındır. Yaşlı kadın değerli eşyalar karşılığında giysilerini Fırfırı ile değiştirmeyi kabul eder. Masal kahramanın içinde bulunduğu zor durumdan kurtulabilmesinin yolu bu değişikliktir.

İlerleyen bölümlerde aksiyona giren padişah oğlu ile Fırfırı'nın yolları kesişir. Bu karşılaşma bir evlilik töreni ile sonlanır. Padişah kızı, padişah oğlu, nine tiplerinin aksiyona yön veren yetişkin tipler olduğu söylenebilir. Fırfırı adı verilen kahramanın babası olan padişah, masalın motivasyon unsurunu sağlamakta; Fırfırı'nın eşinin babası da olayları birbirine ilişkilendirme fonksiyonu göstermektedir.

2.23.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Aksiyonun geleceğini tayin eden yardımcı unsur, başı sıkışan kahramana yol gösteren, ona çareler sunan üç cevizdir. Üç ceviz, kapalı üç kutuya benzemektedir. İçinden neyin çıkacağı bilinmez. Bu bakımdan üç cevizin aksiyonda görev alması ile merak unsuru da gelişmeye başlar.

Başı sıkışan kahraman, sırasıyla cevizleri kırar ve cevizlerden mavi bir at, mavi bir giyit, eldiven ve ayakkabı çıkar. Cevizden çıkan nesneler kahramanın görünüşünü değiştirmekte; masal kurgusuna yeni bir yol çizmektedir.

Tehlikeli bir durumun somut göstergesi olan ayna, düve ve halı, Alkuşaklı adamın gizli planlarını uygularken kullandığı öğelerdir. Üç unsur da kahramanın Fırfırı'nın yaşadığı konağa ulaşması için etkili olur; ancak Fırfırı her seferinde tehlikeleri konaktan uzaklaştırır. Ta ki Alkuşaklı'nın, konağa halı olarak girmesine kadar.

2.23.6- İletiler

2.23.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Düşünmeden alınan kararlar tehlikeyi beraberinde getirir.
2- Evlilik gibi önemli bir konuda, sıradan bir seçme yöntemi ile karar vermek yanlıştır.
3- Bir babanın, kızını evlilik konusunda baskı altında tutması hatalı bir tutumdur.

4- Tanımadığı kimseler ile bir yola çıkan insan, başına gelebilecekleri önceden düşünmelidir.
5- Kıymetli eşyalar karşılığında kendi giysilerini hiç tanımadığı bir kimse ile değiştiren kahramanın davranışı yanlıştır.
6- Kötü düşüncelere sahip kimseler kendi düşünceleri içinde boğulmaya mahkûmdur.
7- Görünüşleri ile insanları sınıflandırmak yanlıştır.
8- İyiler iyilikle ödüllendirilirken; kötüler hak ettikleri cezayı bulur.

2.23.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Karşısına ilk çıkan ilk erkekle evlilik kararı alan bir kahramanın bu tutumu, okuyucuyu yanlış düşüncelere sevk edebilir. Üzerinde önemle durulması gereken bir konu okuyucu tarafından değersiz görülebilir. Bu durum yanlış anlayışların doğmasına neden olabilir.
2- Ölü ciğeri yiyen bir masal kahramanı, çocuğun zihnine korku salabilir.
3- Yeni tanıdığı bir kimsenin teklifini hiç düşünmeden kabul eden kahraman, çocuk okuyucunun aklını karıştırabilir. Bu durumun olumlu bir davranış olarak gösterilmesi yanlıştır.
4- "Seni yiyeceğim; seni öldüreceğim!" şeklindeki masal cümleleri, çocuk okuyucunun zihnine istenmeyen endişeler sokabilir. Arkasından itilerek kazana atılan bir kimsenin varlığı da aynı endişelere ortam yaratabilir.

2.23.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.23.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.23.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Zaman zaman içinde, mavi vaktin birinde..."

2.23.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Bir evde bir kız, hele padişah kızı olursa."

"Aramayla bulunmaz, tadına doyulmaz."

“Az gidiyorlar uz gidiyorlar, dere tepe düz gidiyorlar.”

2.23.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

“Dünyamız kötülerden kurtulsun. O ülkedekiler birlik, mutluluk içindeydiler. Oradan geliyorum. Armağanlar gönderdiler hepinize.”

2.23.7.2- Masal Motifleri

Evlenme İmtihanı: Padişah kızı ilk gördüğü erkek ile evleneceğini açıklar.

Kaderin Değişmesi: Verdiği karar neticesinde babasının konağından ayrılan Fırfırı, yepyeni bir yaşama başlamak zorunda kalır.

Yasaklanan Bölge: Allı’nın konağının kırkıncı odası yasaklı bölgedir.

Yasağı Çiğneme: Kırkıncı odanın kapısını açan Fırfırı, bir yasağı çiğnemiş olur.

Şekil Değiştiren İnsanlar: Allı, ayna, düve ve halı kılığına bürünür.

Sihirli Meyve: Yaşlı kadın tarafından verilen üç ceviz.

Sihirli Ses: Ayna, düve ve halıdan gelen ses sihirlidir.

Cezalandırma: Allı kazana itilerek cezalandırılır.

2.23.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.23.8.1 - Tekrarlanan Sözler

Olayların yinelenmesi ile oluşan tekrar grupları, birbirine benzer hadiselerin ifadesi şeklindedir. “Allı ile Fırfırı” masalının dördüncü bölümünü oluşturan kurgu, eş seçme töreninde yaşanan olayların tekrarını kapsar. Padişah oğlu için düzenlenen eş seçme töreninde Fırfırı adlı kahraman iki kez padişah oğlunun önünden geçer. Koynundaki cevizleri sırayla açan Fırfırı, ortaya çıkan giysileri giyer ve mavi bir ata binerek tören alanına ulaşır. Geçiş töreninde yaşanan hadise bir hafta arayla tekrarlanır.

Çözüm bölümüne yaklaşılan zamanda, tehlikeli bir durumun yinelemesi söz konusudur. Ayna, düve ve halı kılığına bürünen Allı, Fırfırı’nın yaşadığı konağa

girmeyi başarır. Amaç Fırfırı'yı öldürmektir. Başarısızlıkla sonuçlanan bu girişimler, masalın tekrar grupları içinde yer almaktadır.

2.23.8.2- Dua

Oğuz Tansel masallarında sıklıkla kullanılan "Surun açık olsun!" cümlesi temenni ve dua niteliği taşımaktadır. Karşılaşacağın olaylar sana sıkıntı ve üzüntü vermesin; başarı ve mutluluk her zaman senin yanında olsun anlamına gelen söz grubu iyi dilek ifadesi taşımaktadır.

2.23.8.3- Deyimler

"Bir dediği iki olmaz." (s.27)
bir dediği iki olmamak: Her istediği şeye ulaşabilme imkânına sahip olmak.

"Dünür düşenlerden birine..." (s.27)
dünür düşmek: Kızını istemek üzere bir kimsenin ziyaretine gitmek.
"Günün burnuyla penceremde karşı yolu gözetleyeceğim." (s.27)
günün burnu: Sabahın ilk saatleri

"Kızın içine bir kurt düşüyor." (s.28)
içine kurt düşmek: Bir konu hakkında endişeye kapılmak.

"Bunu görünce kızın ödü kopuyor." (s.28)
ödü kopmak: Çok korkmak.

"Gömülüp kalıyor acı düşüncelere." (s.29)
acı düşüncelere gömülmek: Üzüntü ve acı veren bir durum karşısında çok fazla düşünceli olma hali.

"Allı küplere biner." (s.29)
küplere binmek: Çok öfkelenmek.

“Ardından kurşun atsan yetişmez.” (s.29)
ardından kurşun atsan yetişmez: Hızlı bir şekilde ilerler durumda olma hali.

“... gözlerin yuvalarından fırlamış, soluk soluğa kalmış.” (s.29)
gözleri yuvalarından fırlamış: Gözlerini pek fazla açarak kızgınlığını ve şaşkınlığını belli etmek.
“Kızım, her nerede başın kalırsa...” (s.29)
başı darda kalmak: Sıkıntı içinde olmak.

“... bir konağı kestiriyor gözüne.” (s.29)
gözüne kestirmek: Arzuladığı bir şeyi elde etmek için düzenler kurmak.

“Surun açık olsun.” (s.29)
surun açık olsun: Karşılaşacağın olaylar sana sıkıntı ve üzüntü vermesin anlamında kullanılan dua sözü. Krş. ‘Bahtın açık olsun.’

“Oğlan yanıp tutuşuyor.” (s.30)
yanıp tutuşmak: Çok büyük bir sevgi beslemek; âşık olmak.

“Bu yüzden sayrılanıp yataklara düşüyor.” (s.31)
yataklara düşmek: Hastalığından dolayı güçsüz kalmak; dinlenmek zorunda olmak.

“Döküp düşünüyor konağa girmenin yollarını.” (s.32)
döküp düşünmek: Bir sonuca varabilmek için tasarı yapmak, düşünmek.

“Bu kez sözüne kulak asmıyor.” (s.33)
kulak asmamak: İlgi ve merak duymamak; dikkate almamak.
“... gözüne bir kavanoz ilişiyor.” (s.34)
gözüne ilişmek: Daha önceden dikkat etmediği bir şeye dikkat etmek; beklenmedik bir anda bir nesneyi ve kişiyi görmek.

2.23.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Zaman zaman içinde, mavi vaktin birinde..."

"Boyaları cıvıl cıvıl, süslemeleri biçim biçim."

İki Sözcüğü de Anlamlı Olan İkileme

"Kendini zar zor topladıktan sonra..."

"Durup dinlenmeden yürüyor."

2.23.9- Özgün Unsurlar

Tansel masallarında 'mavi' giriş formeli olarak kullanılmaktadır: "Mavi vaktin birinde..." girişi, özgün değer taşımakla birlikte masalcının üslup özelliğini de yansıtmaktadır. "Mavi" Tansel masallarını ele veren temel renklerden biridir.

Giysi kelimesi yerine kullanılan "giyit" sözcüğü masalın derlendiği bölgenin dil özelliklerini yansıtır. "Allı ile Fırfırı" masalının özgün nitelikli sayılabilecek söz gruplarından bir diğeri de "döküp düşünmek" deyimidir. Bir sonuca varabilmek için tasarı yapmak, düşünmek anlamında gelen "döküp düşünmek" deyiminin de özgün unsurlardan biri olduğunu söylemek mümkündür. Kader, alın yazısı, baht, gelecek anlamına gelen "sur" kelimesi, "surun açık olsun.", " surunu sınamak" deyimleri ile kullanılmaktadır. Sur sınamak deyimi ile birlikte "ciğer yeme" hadisesi Oğuz Tansel masallarının bir diğer ortak yanıdır.

2.23.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Bir metnin başka bir metinden izler taşıması, okuyucunun karşılaştırma yetisine seslenebilecek bir niteliktir. "Allı ile Fırfırı" masalının üçüncü bölümü "Külkedisi" masalını anımsatmaktadır. Bu durumu fark edebilen okuyucu için masalları kıyaslama imkânı doğabilir.

Üzerindeki durulması gereken temel hususlardan biri, sonunu düşünmeden atılan adımlar ve verilen yanlış kararlardır. Masal bu ileti üzerine yoğunlaşır. Padişah kızı

ilerisini düşünmeden bir karar evlilik kararı vermekte; yaşlı kadın tipi ise kendisine sunulan teklifi hiç düşünmeden kabul etmektedir.

Dil ve üslup bakımından sade, akıcı bir niteliğe sahip olan masal, yapı bakımından ayrıştırma yapabilmeye uygundur. Bu durum okuyucunun analiz yapabilme yönünü geliştirme; kavrama becerisini kuvvetlendirme bakımından kazanç haline dönüştürülebilir. Bu hususların yanı sıra metinde birtakım belirsizliklerin var olduğu tespit edilmiştir. Serim ve düğüm bölümünde verilen bazı olgular ile şahısların akıbetine ilişkin detaylar atlanmıştır. Masalın motivasyon unsurunda etkili olan padişah (baba) tipi ile önemli bir düğümün çözülmesine aracılık eden yaşlı kadın tipine ilişkin sonuçlara varılmamakta; kırk odalı konağın otuz dokuz odasından bahsedilmemektedir. Bu durum olay örgüsünün akıcılığı ve netliği açısından bir eksiklik olarak görülmektedir.

Kahramanın kendi kararı ile yüzleştirildiği masal, okuyucusuna kendi iç dünyasını sorgulama fırsatını verir. Kararlarının hata ve tehlike doğurduğunu sonradan anlayan masal kahramanı, okuyucu için bir model değeri taşımaktadır. Masalın asıl iletisini oluşturan "sağlam kararlar" teması, gündelik yaşamın temel koşullarından birini oluşturmaktadır. Bu bakımdan "Allı ile Fırfırı" masalının, okuyucusuna olumlu davranışlar kazandırabilecek nitelikte bir metin olduğu düşünülmektedir. Çocuk okuyucunun hayal dünyasına korku salabilecek "ölü ciğeri yeme" hadisesi, masaldan çıkarılması gereken bölümlerden biridir. Bu kanaate varmada en önemli nokta ölü ciğeri yiyen bir kahramanın, çocuk dünyasında yaratabileceği tahribattır.

Masal kahramanları okuyucusuna doğruluk, temizlik ilkelerini aşılayan; insanî değerleri kazandırabilen modeller olmalıdır. Ölü ciğeri yiyen bir kahramanın bu tip değerlerden uzak olduğu düşünülmektedir. Hataların bedellerini sezdirmek amacı taşıyan masalda, ölü ciğeri yeme hadisesinin yerine daha ılımlı bir kurgunun kullanılması gerektiği düşünülmektedir.

Masal dünyası, olağanüstü olaylardan kurgulanmış bir düzenden ibaret değildir. İleri görüşlü olma; dünyayı ve insanları sevme; hoşgörü, akıl ve mantığın önderliğini

benimseme bir masal metninde bulunması gereken değerlerdir. Bu niteliklerden uzak olan bir metnin, beklenen düzeyde bir metin olduğu düşünülemez. "Allı ile Fırfırı" masalı, akıl ve mantığın önemini sezdirme; yardımsever olma, doğru kararlar alma konusunda önemli iletiler taşımaktadır. Çocuk okuyucunun zihnine korku salabilecek unsurlardan arındırıldığı takdirde masal, anlama ve anlatma becerilerine daha fazla katkı sunabilir.

2.24- ODUNCUNUN KARISI (1976: 37)

2.24.1- Konu

Odunculuk yaparak ailesinin geçimini sağlayan bir adamın durumundan şikâyetçi olan eşinin, özenti sonucu başına gelen olaylar konu edilmektedir.

2.24.2- Asıl İleti

İnsanın yapması gereken şey, başkalarının yaşamına özenmek yerine kendi koşullarını iyileştirmek için çaba harcamaktır.

2.24.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Hayal ile gerçeğin ortak bir noktada buluştuğu; masal atmosferinin esrarlı havasından gündelik yaşamın gerçek kesitlerine geçilen metin, bir olay etrafında şekillenir. Beyin gösterişli konağına yakın derme çatma bir evde yaşam süren oduncu ile karısı, dış dünyanın sıkıntıları ile yüzleşirler. *"Bu kadın, zenginlerin yaşantısına hem imrenir hem de us erdiremez."* cümlesi, aksiyona yön veren çatışmanın nedenlerini ortaya koyar. İmrendiği olanakların yokluğunu yaşayan kadın, bu durumdan şikâyet etmekte ve kocasıyla tartışmalar yaşamaktadır. *"Eğer sen de zengin olsaydın..."* şeklinde başlayan cümle, içinde bir yakınmanın izlerini taşır. *"Eğer"* bağlacı, varsayım ile ortaya atılan; elde olmayan; ancak düşlenen bir durumun ifadesini taşımaktadır.

Oduncu karısına ancak sıradan bir yaşam sunabilmektedir. Karısının isteklerine karşılık bulamamanın verdiği ıstırap gittikçe bir sıkıntı halini alır. *"Bu sızlanıp durmalardan bıkıp usanıyor oduncu."* cümlesi, kahramanın yaşadığı baskı ve ezikliği gün yüzüne çıkarır.

Tavuk söğüşlü pirinç pilavının düşünü gören kadın, kocasının eve getirdiği tavuktan da hoşnut olmaz. *"Tavuğu zenginler yer; ama onların kadınları yemek pişirmez."* sözünün altında yatan memnuniyetsizlik, masalın önemi bir düğümünü oluşturur. Tavuğu tencereye koyup pişirme işi oduncuya kalır. Karısı kararlıdır; gün boyunca elini hiçbir işe sürmeyecektir. Oduncunun evden ayrılması ile eve gelen gezici göçmen kadın, evin hanımından çok daha kurnaz çıkar. Bu durumun farkında olmayan oduncunun karısı, yattığı terden talimatlar vermekte ve imrendiği yaşama ilişkin rollere bürünmektedir.

Gün boyunca hiçbir iş yapmamaya karar veren kadın, bir oyunun içinde bulur kendini. Zenginlik oyununu kendi kendine oynayan kadın, bir süre sonra büyük bir aldanmanın içinde bulur kendini. Eve gelen göçmen kadın, kendince bir oyun oynayan oduncunun karısına, bir başka oyun ile cevap verir.

Göçmen kadının tekerlemesinde gizli olan anlam açığa çıkarıldığında ise gerçekler de gün yüzüne çıkar. Tencerede pişen tavuğu alan ve yerine tencereye pabucunu atan göçmen kadın bir şarkı söyler ve evden uzaklaşır:
"Sizin tavuk benim torba içinde
Benim çarık sizin çorba içinde.
Sen uyu güzelim yorgan içinde,
Ben tavuğu yerim orman içinde."

Yaşadığı aldanmanın farkında olmayan kadın, kocasının eve gelmesi ile düşünden uyanır. Zenginlik oyunu tasarlayan ve bu oyunu yirmi dört saat bile sürdüremeyen kadın, neden yoksulluk içinde bir yaşama mahkûm olduklarını kavramasa da bu sorunun cevabı oduncunun zihninde şekil bulur.

2.24.4- Yer ve Zaman

Sosyal içerikli bir meseleyi ele alan masalda, yoğun mekân tasvirleri yoktur. İki mekân arasındaki çatışma, doğrudan doğruya şahıs kadrosunu ve olay örgüsünün

gidişatını etkilemektedir. Bu mekânlardan biri bey konağı; diğeri oduncu ile karısının yaşadıkları eski evdir.

Konak ile ev, iki sosyal tabakanın arasındaki ayrıma dikkat çeker. Her iki mekânın da geniş betimlemeleri yapılmaz; ancak buna rağmen konak ile ev arasındaki farklılık sezinlenebilir. Ev daha sade, sıradan bir hayatı sembolize ederken; konak ihtişamın simgesidir. Konakta sürdürülen yaşam rahatlık ve varlık ile iç içeyken, evdeki yaşam yokluğun gölgesinde kalır. Bu durum kahramanların karakterinin şekillenmesinde etkilidir.

Mekânlar olay akışının birer göstergesidir. Farklı mekânlarla ilişkilendirilerek kurgulanan olay örgüsü, şahıslar arası çatışmayı da doğurabilir. Eve gelen göçmen kadını karşılamayan; kocasını uğurlamak için aşağı kata inmeyen kadın kahraman ile ev içi mekân ilişkilendirilebilir. Ev içinde sözü edilen mekânlar mutfak, üst kattaki odadır. Kadının aşağıya inmeye üşenmesi evin bir üst katının olduğuna işarettir.

Olay örgüsü aynı mekân içinde geçer. Eve dışardan gelen konuk, evin hanımının kısa süreli düşüne ortak olur. Göçmen kadının evden ayrılması ile oduncunun karısı düşünden uyanır. Evin geçimini sağlamakla yükümlü oduncu, odun kesmek üzere düzenli olarak dağa gider. Dağ, geçim kaynağının bulunduğu mekândır. Günlük işlerini tamamlayan oduncunun döndüğü yer ise ev içi olarak nitelendirilen kapalı mekândır.

"Öncelerin öncesinde..." zaman formeli ile başlayan masal, gizemli bir havanın yaratılacağı kurguya işaret eder. Kadının bitmek tükenmek bilmeyen istekleri; şikâyet ve yakınmaları oduncu tarafından hoşnutsuzlukla karşılanır. Karısı ile kavga ettiği anlar oduncunun sıkıntılı zamanlarıdır. Bu durumdan hareketle denilebilir ki, şahısların psikolojik durumu masal zamanını da doğrudan etkilemektedir.

2.24.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.24.5.1- Yetişkinler

Aldanmaya müsait kimselerin karşılaşacağı başarısızlıkların nedenleri masalda yer bulmaktadır. Üç yetişkin üzerine kurgulanan masal, iletileri bakımından kahraman sayısı ile ters orantılıdır. Kahraman sayısı çok olmamasına rağmen, masalın sunduğu kazanımlar fazladır.

Üç yetişkin kahraman; oduncu, oduncunun karısı ve göçmen kadındır. Bu üç kahramanın dışında ter alan şahıslar da bulunmaktadır; ancak bu şahıslar işlevsel etki göstermemektedir. Oduncunun karısının, hayatlarına özendiği varlıklı insanlar masalın motivasyonunda etkili tiplerdir. Olay örgüsünde aktif bir rol almamalarına rağmen bir başka yaşam tarzının temsilcileri konumundadır.

Oduncunun karısı, içinde bulunduğu durumdan memnun olmayan ve sürekli 'dırdır' eden bir kadındır. Memnuniyetsizliğini gidermek için hiçbir çaba harcamayan; çıkış yolunu yakınmada bulan saf bir tipi sergilemektedir. Evin geçimine katkı sunmamakla birlikte, içinde bulunduğu durumu daha da zorlaştırmaktadır. Şuursuzca kapıldığı özenti duygusu, aile düzenini zedelemekte; kahramanı hedefsiz bir yola sürüklemektedir. Göçmen kadının evden ayrılması ile 'uykusundan uyanan' kadın, dış dünyanın gerçeklerini biranda tanır. Olağanüstü kahramanların don değiştirme suretiyle yaşadıkları değişim, oduncunun karısında gerçek bir 'uyanışla' şekil bulur.

Evin geçiminden sorumlu olan kişi erkek kahramandır. Bu durum, toplumun şahıslar üzerine yüklediği rollerden kaynaklanır. Aile geçimine kadının da destek olması gerektiği inancı, masal atmosferine yansıtılmamıştır.

İki zıt karakter evlilik bağı ile birbirlerine bağlıdır. Kadın tüketen; erkek üreten konumundadır. Kadın geçimsiz, kötümser, üşengeç; erkek iyi yürekli, çalışkan ve akıllı bir kimse olarak çizilmektedir.

İki kahramanın karakter bakımından karşıtlık göstermesi, hayata bakış tarzlarındaki farklılığın nedenidir. Yaşamı algılayış biçimleri birbirinden farklı olan çiftin kadın bireyi, henüz uykusundan uyanmamıştır. Hayatlarına giren göçmen kadın tarafından aldatılan oduncunun karısı ancak bu olay sonrasında gerçek dünyaya gözlerini açabilmiştir. Dolayısıyla göçmen kadın tipi, kahramana dış dünyanın gerçeklerini gösteren bir aracı tip konumundadır.

2.24.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Olay örgüsüne yön veren yardımcı unsurların başında 'tavuk' gelmektedir. Bir aldanma ve aldatma aracı olarak kullanılan 'tavuk', masal kahramanının saflığına yenik düşmesinde de aracı konumdadır. Kendisinden daha varlıklı olan insanların yaşam tarzına özenen oduncunun karısı, zengin insanlar gibi yeme içme, giyinme ve yaşama olanaklarına sahip olmak ister. Bu isteğin somut göstergeleri 'giyitler', 'bezekler', 'tavuk söğüşlü pirinç pilavı', 'hizmetçilerdir'. Sözü edilen unsurlara sahip olamamanın verdiği sıkıntı ile aile içi huzursuzluk yaratan kahraman, özenti içine girer. Kahramanın bu özentisi çeşitli nesneler ile dışa vurulur.

Mutfakta kaynayan tencerenin içine atılan 'tavuk' ile 'çarık', bir çatışmanın iki sembolüdür. Saflık ile kurnazlık; akıl ile mantıksızlık; aldanma ile aldatma arasındaki karşıtlık 'tavuk' ve 'çarık' ile kurgulanan örgüde şekil bulur. Çatışmaların ele alındığı metinde rol verilen unsurların tümü de bu karşıtlığın ifadesi biçimde algılanabilir.

2.24.6- İletiler

2.24.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Şuursuzca hareket eden kimse bu davranışının cezasını görür.
2- Hayat iki farklı insan tipinin davranışları üzerine kurgulanır: Aldananlar ve aldatanlar. Attığı adımların bilincinde olmayanlar, aldananlar arasında saf tutarlar.
3- Elindekinin kıymetini bilmeyen kimse kaybetmeye mahkûmdur.

4- Dayanışmanın olmadığı ortamlarda fikir ayrılıkları doğabilir.
5- İnsan, başkasının yaşamına özenmek yerine kendi koşullarını iyileştirmek için çaba harcamalıdır.
6- Hane içi düzeni korumakla yükümlü eşlerden biri görevini yerine getirmediğinde düzen karmaşası yaşanabilir.
7- Varlıklı olmak yaşamın tek amacı olmamalıdır.
8- Somut mülkiyetler, manevi değerlerin önüne geçirilmemelidir.
9- Önemli olan içinde bulunulan koşulları iyileştirmek için çaba harcamaktır. Yakınmak, sızlanmak kimseye çare getirmemektedir.
10- Aldatılmaya hazır kimseler sömürülen kimseler arasında yer alabilir.
11- Kontrolsüz bir şekilde eve alınan kişiler, ev halkını sıkıntıya sokabilir.

2.24.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Eşi ile anlaşamayan; içinde bulunduğu durumdan yakınan bir masal kahramanı, çocuk okuyucunun beklentilerine uzak düşebilir.
2- Üretmek yerine tüketmeyi tercih eden kadın kahraman, kişiliği yeni gelişmekte olan bir çocuğun kadınlara bakış açısını olumsuz etkileyebilir.
3- Kontrolsüzce eve alınan bir kimse, okuyucunun yanlış bir kanıya kapılmasına neden olabilir.

2.24.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.24.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.24.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Öncelerin öncesinde, mavi urunun berisinde..."

2.24.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"O, dağ yolunda gitmede olsun."

2.24.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Gökten üç mavi elma düştü, üçü de çalışanlara."

2.24.7.2- Masal Motifleri

Ev İçi Huzursuzluk Motifi: Oduncu ile karısı arasındaki tartışmalar evin düzenini bozmaktadır.

Halinden Memnun Olmayan Kadın Tipi: Oduncunun karısı halinden memnun olamayan; yakınma hali içinde bulunan bir kadın tipidir.

Aldatılma Motifi: Göçebe kadın tarafından aldatılan evin hanımı saflığına yenik düşer.

Elindekini Yitirme Motifi: Elindeki tavuğun değerini bilmeyen kadın, tavuk yerine çarıkla karşılaşır.

Hayale Kapılma Motifi: Oduncunun karsı kendini zenginlik hayaline kaptırır.

2.24.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.24.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masal kahramanın duygularının ifade edildiği cümleler birer tekrar oluşturur: *"Bu kadın, zenginlerin yaşantısına hem imrenir hem de us erdiremez.";* "*Bu sızlanıp durmalardan bıkıp usanıyor oduncu."* Sözü edilen cümleler kahramanın içinde bulunduğu sıkıntının ifadeye dökülmüş biçimidir.

"Eğer sen de zengin olsaydın..." şeklinde başlayan cümle, yakınmanın ve sıkıntının izlerini taşır. *"Eğer"* bağlacı, varsayım ile ortaya atılan; elde olmayan; ancak düşlenen bir durumun ifadesini taşımaktadır. Dolayısıyla kahramanın kurduğu benzer cümleler aynı sona ulaşmaktadır: Yaşanılan durumdan duyulan sıkıntı ve üzüntü hali. Kahramanın ezikliği tekrar grupları ile dışa vurulmaktadır.

2.24.8.3- Deyimler

"... hem imrenir hem de us erdiremez." (s.37)

us erdirememek (akıl erdirememek): İçinde bulunduğu duruma bir anlam verememek.

"... oduncunun başının etini yer, dırlanır durur. Hiç dirlik vermez." (s.37)

başının etini yemek: Bir konuda aşırı ısrarcı olup karşısındaki kimseyi zor duruma düşürmek.
dirlik vermemek: Rahat ettirmemek; rahat vermemek.

“Oduncu, karısına söz geçiremeyeceğini bildiğinde...” (s.38)
(bir kimseye) söz geçirememek: Karşısındaki kimseye söylediklerini dinletememek.

“Sabahın erinde...” (s.38)
sabahın eri: Sabahın ilk saatleri.

“Ev iyesinin usundan zoru olduğunu şıppadak anlıyor.” (s.38)
usundan (aklından) zoru olmak: Aklına gelen her şeyi üzerinde düşünmeden yapmak; mantıksızca hareket etmek.

“... elinden kurtulamayacağını anlıyor.” (s.29)
elinden kurtulamamak: Baskı altında tutulmak; kendisini zor durumda bırakan kimsenin yanından uzaklaşamamak.

“... ballandıra ballandıra anlatıyor.” (s.39)
ballandıra ballandıra anlatmak: Bir konuyu ayrıntıları ile birlikte uzun uzadıya zevkle anlatmak.

“Usuna gelenin başına geldiğini görür.” (s.39)
usuna (aklına) gelenin başına gelmesi: Olmasını istemediği bir olayın veya durumun daha kötüsü ile karşılaşmak.

“Suçlu aramaya kalkarsa kavga dikilekalır.” (s.40)
suçlu aramak: Bir konu ile ilgili sorumlu tutulacak kimse bulmak; gerçek suçluyu ortaya çıkarmak.
kavga dikilekalır: Kavga, tartışma başlar.

“... sıkça gelir başına.” (s.40)

başına gelmek: Beklenmedik bir olay ile karşılaşmak.

"... usu başına gelir ya iş işten geçmiş." (s.40)
usu (aklı) başına gelmek: Ani bir şekilde, daha önce olmuş bir olay veya durumu hatırlamak; yaptığı hatanın farkına varmak.
iş işten geçmiş olmak: Yapmak istenilen iş için fırsatlar kaçtı; fırsat kalmadı.

"Boşa giden yaşamına yanar." (s.40)
(boşa giden yaşamına) yanmak: Geçirdiği zamana ilişkin kaygı duymak; üzüntü çekme hali.

2.24.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"... ballandıra ballandıra anlatıyor."
"... karısı ters mi ters."
"... söyleye söyleye mutfağa girer."

2.24.8.5- Tekerleme

Allı ile Fırfırı masal kitabının başında yer alan tekerleme ile "Oduncunun Karısı" masalının içine yerleştirilmiş olan tekerlemenin özellikleri üzerinde durulması gerekir. Masal kitabının başında yer alan tekerleme özgün unsurlar ile bir araya getirilmiş bir giriş tekerlemesidir. Oduncunun Karısı masalının içinde yer alan tekerleme ise aksiyondan yola çıkılarak oluşturulmuş.

Allı ile Fırfırı Kitabının Masal Tekerlemesi:

"Zaman zaman içinde, kalbur saman içinde;
Develer tellâl, yeşil kurbağalar natır,
Pireler berber, tosbağalar çobanmış.
Kır uğrusu, kent uğrusu çoğalmış.
Eski hamam içinde turnaların tası yok,
Hamamcı şaşırmış, külhancının baltası yok.
Bini bilmez, biri bilir; giden gelir, eden bulur.

Çarşıda bir tazı gezer; boynunda haltası yok.
Hanımlar hamam yolunda peştamallarının ortası yok.
(...)

Oduncunun Karısı Masalının Ara Tekerlemesi:

"Sizin tavuk benim torba içinde
Benim çarık sizin çorba içinde.
Sen uyu güzelim orman içinde,
Ben tavuğu yerim orman içinde."

Her iki tekerlemede özgün bir kurgudan yola çıkarak yapılanmaktadır. Mısra sonlarında sağlanan ahenge benzer seslerin kullanımı destek vermektedir. Akıcı ve yalın bir dilin kullanıldığı tekerlemeler, okuyucunun ilgisine seslenebilecek düzeydedir. Bunun yanı sıra "Oduncunun Karısı" masalı için oluşturulan tekerlemenin olayları özetleyici, ders verici bir nitelikte olduğu da dikkate değerdir.

2.24.9- Özgün Unsurlar

Tansel masallarının ortak değerleri söz dağarcığı bahsinde kendisini ele vermektedir. Masalcının kalıplaşmış dil değerleri hemen tüm masallarında geçen unsurlardandır.
Tansel masallarında akıl kelimesi yerine 'us' sözcüğünün kullanıldığı görülür. 'Us erdirememek, usunu yitirmek, usu almamak...' *'Bezek'* ve *'giyit'* kelimeleri hemen her masalda kullanılan sözcüklerdendir. (Beze-) kökünden türeyen kelime, 'değerli eşya, süs, ziynet; bir şeyin daha güzel görünmesini sağlayan eşya' anlamına gelmekte; 'giyit' sözcüğü ise 'giysi, kıyafet' anlamına gelecek biçimde kullanılmaktadır.

'Her öğünde tarhana çorbası ya da bulgur pilavı..." cümlesinde geçim yiyecek isimlerinin, masalın derlendiği bölgenin sofra kültürünü yansıttığı; kavga, tartışma ile karşı karşıya kalmak; ortamda huzursuzluk yaratmak anlamına gelen 'kavga dikillekalır' deyiminin de ayrı bir söz değeri taşıdır.

"... Oduncunun başının etini yer, dırlanır durur. Hiç dirlik vermez." cümlesinde art arda sıralanan deyimler, kahramanın içinde bulunduğu sıkıntıyı ifade etmektedir. Titizlikle seçilen söz gruplarının, kahramanların ruh dünyalarını yansıtmalarındaki önemi de dikkate değerdir. 'Ev hanımı; evin sahibi' anlamına gelen 'ev iyesi'; 'sabahın ilk saatleri' anlamına gelen 'günün burnu, sabahın eri' söz gruplarının anlatıma kattığı özgünlük de dikkat çekmektedir.

2.24.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Oğuz Tansel'in topluma bakışını yansıtan masal metni, sosyal bir konunun sorgulanışı şeklindedir. Akıllı ile aptal; aldatan ile aldanan; doyum ile doyumsuz arasındaki çatışmanın günlük yaşamın parçası olduğu vurgulanır.

Oğuz Tansel, "Oduncunun Karısı" masalında eleştirel bir gözle topluma bakmakta ve okuyucusuna sosyal bir konunun neden ve sonuçlarını sezdirmektedir. Geçici heveslere kapılan masal kahramanının başına gelen olaylar, gerçek yaşamın herhangi bir köşesinde, herhangi bir zamanında karşı karşıya kalınabilecek bir öykü tadında sunulmaktadır.

Masal kurgusunun temel parçaları olan üç kahraman, çocuk okuyucunun gündelik yaşamında karşılaşacağı kimselerdir. Hayatı başkaları ile paylaşabilen kimseler, bir masal kahramanı olan oduncu ile özdeşleşebilir. Yaşamı yalnızca kendi bakış açısı ile sınırlandıran kimseler ise oduncunun karısı ile örtüşür.

Karamsar bir gözle güne bakan; amaçları olmayan; kendi kararları yerine başkalarının elinde yönetilen kimseler oduncunun karısı tipi ile somutlaştırılır. Derin uykularından uyanabilmek için bir başkasının kendilerini haberdar etmelerini bekleyen kimseler için bir göçebe kadın yaratılır. Dolayısıyla masal kahramanlarının bir kurmacadan ibaret olmadıkları; hayatın gerçekliğinden izler taşıdıkları söylenebilir.

Oduncunun karısının karakterinde gizli olan özenti teması, kadının başına gelen olayların asıl noktasını teşkil etmektedir. Öyle ki, göçmen kadın tarafından aldatılan

masal kahramanı bilinçsiz hareket etmesinin cezasını ömrü boyunca çekmekle yükümlü durumdadır. Masal kahramanları üzerinden çıkarılabilecek iletilerden biri bu durumun somut göstergesidir: Sorumsuz ve bilinçsizce hareket eden; aklını ve mantığını kullanmayan kimseler başkaları tarafından kandırılmaya mahkûmdur.

Masal atmosferinin gizemli havası "öncelerin öncesinde..." giriş formeli ile okuyucusunu kendine çekmektedir. Okuyucuda uyandırması muhtemel etki ile birlikte, içeriğinde gizlenmiş olan iletileri, masalın değerine değer katmaktadır. Kıssadan hisse çıkarılan bir yapıda olması metnin bir diğer önemli özelliğidir.

Masal, varlık ile yokluğun çatışmasını gözler önüne sererken; yaşamı algılayış biçimleri ile yenilgiye uğrayan kimselerin aldanışlarını da ortaya koymaktadır. Masal kahramanları hayatın darbesini yemiş kimseler olarak görülebilir. Sömürülen ve ezilen kesimin temsilcileri şeklinde de algılanabilir. Ancak durum sanıldığından farklıdır. Başkaları tarafından sömürülen kimselerin tutum ve davranışları bu durumun tek sebebidir. Aklını ve mantığını kullanmadan; amaçsız hareket eden kimseler kendilerinden daha kurnaz kimselerce aldatılırlar. Bu noktada üzerinde durulması gereken husus, aldatılan kesimin mantık sınırları dışında gelişen hareketleridir. Eğer bir kimse hayata 'at gözlükleri' ile bakıyor; olayları tek boyutta algılıyor; zararın ve tehlikenin kimden ve nerden geleceğini görmekten kaçınıyor ise başına gelecek olayların tek sorumlusunun kendisi olduğunu bilerek yola çıkmalıdır.

Dört temel dil becerisini geliştirme açısından, kazanımlar ile yüklü olan masal sade bir yapı üzerine kurgulanır. Bir tek olayın etrafında şekillenen kurgu ikinci veya üçüncü olaya ihtiyaç duymadan kazanımlarını okuyucusuna sunabilmektedir. İç içe geçmiş olaylardan oluşmamış olması; sade yapısı ile vermek istediği iletiyi verebiliyor olması metnin dikkat çeken yönlerinden biridir.

"Oduncunun Karısı" masalı bu nitelikler ışığında, gerçek dünyadan somut izler taşıyan bir kurgu ile okuyucusunu selamlamaktadır. Masal içine yerleştirilmiş olan betimleme ve tekerlemeler, okuyucunun ilgisini çekebilecek unsurlardandır. Masal okuma zevkinin uyandırılmasında etkili olan bu unsurlar anlama yeteneğini

geliştirmenin yanı sıra anlatma becerisine de faydalar sunabilir. Bu noktadan hareketle masalın dil ve üslubunun da okuyucu kitlesine uygun nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

2.25- MAVİ BENEKLİ FİRİK (1976: 43)

2.25.1- Konu

Fakir bir karı ile kocanın kümeslerindeki onlarca tavuk arasından mavi benekli olan bir firiğin(ferik) olağanüstü yönü ile birlikte gelişen ve kahramanları çok yönlü olarak etkileyen olaylar konu edilmektedir.

2.25.2- Asıl İleti

Umulmadık bir anda karşılaşılan birtakım unsurlar, insanın yeni bakış açıları kazanmasına ortam yaratabilir. Hayat bazen insana değişik imkânlar sunar.

2.25.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Metin, içeriği bakımından *"Oduncunun Karısı,* TANSEL 1976: 37*"* masalı ile benzerlikler gösterir. Art arda gelen iki masalda da kadın kahraman, beceriksiz ve üşengeç bir kimsedir. "Mavi Benekli Firik" masalının kadın kahramanı, çeşit çeşit tavukları olan birisidir. Kadın, tavuklarının arasında mavi benekli olanı çok sevmektedir. Sıradan bir yaşam süren karı kocanın hayatına bilinmedik yönleri ile giren mavi benekli firik, ikilinin yaşamına bir anda yepyeni tatlar katar.

Kocası işe gittikten sonra kendisini sokağa atan kadının bu davranışı *'... fellik fellik dolaşmaktan yemek yapmaya vakit bulamaz.'* cümlesi ile ifade edilir. Yemek yapmak yerine her gün bir tavuğu kesen kadın, sıra mavi benekli tavuğa gelince onu kesmek istemez. Bu ani karar değişikliği, masalın düğüm bölümünü başlatır. *"Her zaman olduğu gibi adam işine, karısı da gezmelere..."* cümlesi, kahramanlarının tekdüze yaşamlarını özetlemektedir. Bu tekdüzeliğin bozulması, evdeki işlerin esrarengiz bir biçimde düzene girmesi ile başlar. Bu esrarengizlik verilirken kadının olanları fark etmemesi ironi yaratır. Okuyucuların bildiği genç kıza dönüşen firik ile ilgili gerçek, durumdan habersiz olan kadın, kocası ve padişahın karısı tarafından sonraki

gelişmeler neticesinde anlaşılabilecektir. Bu durum masal okuyucusunda heyecan yaratır.

Evinin işlerini düzene koymadan gezmeye giden kadın, döndüğünde evdeki tüm işlerin yapılmış olduğunu görür. Günün birinde güzel bir yemeği tek başına yiyen kadının aklına kocası gelir: *"Bir çocuğumuz olsaydı yemekten adamcağıza gönderirdim."* diyerek kendi kendine söylenen kadın, beklenmedik bir olay ile karşılaşır. Bu olay ile birlikte masalın ilk merak noktası kırılır. Evdeki işleri yapanın mavi benekli firik olduğu anlaşılır.

Olay örgüsünün en önemli düğüm noktası, mavi benekli firik üzerine toplanır. Sıradan bir tavuktan farklı birçok özelliği olan firik, kahramanların hayatına sunulmuş bir ödülü sembolize eder. Konuşabilen; suya daldığında *'ayın on dördü'* gibi güzel bir kız olan; kendisinden istenilenleri kolaylıkla yapabilen olağanüstü bir canlıdır mavi benekli firik.

Olay örgüsünün en önemli ve en yoğun bölümü bir padişahın meyve bahçesinde geçen hadiselerden meydana gelir. Mavi benekli firik, bahçıvanla padişah oğlu arasında yaşanılan olaylar çözüme ilişkin düğümlerden oluşur. Meyve toplamak üzere padişahın bahçesine giden firik; *"Bahçeci, bahçeci, başın baş aşağı; ayakların baş yukarı kalasın. Ellerin şippik çalarken ağzın türkü söylesin."* der ve o anda bahçeci ayaklarından bir dala asılıverir. Bu söz, bahçıvanı etkisiz hale getirmek için söylenmiş sihirli bir söz grubudur ve masalın düğüm bölümünde etkili olması bakımından da dikkate değerdir. Bahçıvanın etkisiz hale getirilmesinden sonra suya dalıp çıkan firik, dünya güzeli bir kıza dönüşür; böylelikle kılık değiştirme fonksiyonu kahraman tarafından tekrar kullanılmış olur.

Geleneksel masalların birçoğunda karşılaşılan duruma, 'Mavi Benekli Firik' masalında da rastlanır. Olağanüstü bir şekilde kılık değiştiren varlıklar, aksiyona yön verir. Bunun yanı sıra güzelliği ile çevresindekileri kendisine hayran bırakan esrarengiz kimseler, masalın merak öğesini de oluşturur.

Mavi benekli firik, beş torba altın karşılığında padişah oğluna satılır. Bu alışverişin ardından geçen süre, padişah oğlunun yalvarışı ve firiği bir türlü don değiştirmeye ikna edemeyişi ve bir düğün eviyle padişah konağı arasında gidip gelmelerden oluşur. Düğün evine don değiştirerek güzel bir kız kılığında giden firik, herkesi kendine hayran bırakır. Mavi benekli firiğe ait olan ve kılık değiştirme fonksiyonunda kullanılan donun, padişah oğlu tarafından gizlice ortadan kaldırılması ile masal çözüme ulaşır. Mavi benekli firik, güzel bir kıza dönüşür ve padişah oğlunun eşi olur. Kılık değiştirme fonksiyonunun aracılığı ile masal çözüme ulaşır.

2.25.4- Yer ve Zaman

Masalcının diğer birçok masalından ortak izler taşıyan metnin mekân sayısı sınırlıdır. Çocukları olmayan karı kocanın yaşadıkları ev, evin kümesi; adamın işyeri, padişahın meyve bahçesi ve konağı; düğün evi masala yön veren mekânlardır. Aksiyon bu mekânlar arasında cereyan etmektedir.

Çocuksuzluk sıkıntısı ile kendilerini tavuk yetiştirmeye veren karı koca, evlerinin yanındaki kümes ile dükkân arasında gidip gelen bir yaşamı paylaşırlar. Ev ile ilgili fazla bir açıklama yoktur. Mekânlar arsında özgün bir biçimde betimlenen yer padişahın meyve bahçesidir. Türlü meyvelerin yetiştirildiği padişah bahçesi ile konak masalın düğüm bölümlerinin sürdürüldüğü mekânları temsil eder. Padişah hanımının gidip geldiği düğün evi ise masalın merak unsurunu üzerinde toplayan mekânıdır.

Masalın yetişkin kahramanlarının yaşadığı ortamdan öte, masalın olağanüstü kahramanının (Firik'in) yaşadığı ortam son derece önemli bir özelliği üzerinde barındırır: Bu mekân, masala yön veren unsurun ortaya çıktığı mekândır. Olay örgüsünün serim bölümünde itibaren masala bambaşka bir etki sunacağı hissedilen mavi benekli firiğin, aksiyona katılmadan önce yaşadığı mekân bir kümestir. Diğer tavuklar ile aynı ortamda yaşam süren firik, aksiyona girdiği andan itibaren büyük bir değişim ile karşı karşıyadır. Bu değişim fizikî bir değişimden çok daha ötedir. Değişen mekân ile başlayan yaşam tarzı farklılığı, masalın tüm kurgusuna da yön vermektedir.

Orta uzunlukta vaka zamanında tamamlanan olay örgüsü birbirine bağlı kısa zaman dilimlerinden oluşur. Masalın iki önemli kahramanı olan karı kocanın yaşamlarına ilişkin verilen kesit, 'mavi vaktin birinde...' şeklindeki zaman formeli ile başlatılır. Karı kocanın gündelik yaşamlarına dayalı olan özet bölümünde, kahramanların kişilikleri hakkında da sezdirici bilgilere değinilir.

'Kocası sabahları er kalkar, kümse uğrar. Tavuklara yem, su verir, dükkânına gider. Karısı da eve, ocağa bakmaz; yataktan kalktığı gibi sokağa..." cümlelerinin geniş zaman kipi ile oluşturulmuş olması, yaşanan olayların uzunca bir süreden bu yana devam ettiğini gösterir. *"Günlerden bir gün; günün birinde"* şeklindeki zaman kalıpları, meydana gelecek yeni gelişmelere işaret eder.

Geniş zaman kipi ile devam ettirilen masalda, düğüm bölümünün ikinci kısmında kip değişikliğine başvurulur. Belli bir amaç güdülmeden yapıldığı düşünülen kip değişikliği, masal zamanını bir karışıklılığın içine sokmakta; masal okuma zevkini de olumsuz yönde etkilemektedir. *"girer; bakınır; yer; yollar; der..."* eylemlerinin geniş zaman kipi ile çekimlenmiş olduğu; aksiyonun aynı kip ile devam ettirileceği düşünülürken, beklenmedik bir anda eylem zamanı değişir ve şimdiki zaman kipine geçilir: *"gezdiriyor; yapıyor; açıyor; kırıyor..."* Eylem zamanında başvurulan bu ani farklılaşma aksiyon boyunca belli bir düzen takip etmeden devam ettirilmektedir. Bu durum, Tansel masallarının birçoğunda karşılaşılan ve masal akışını olumsuz yönde etkilediği düşünülen bir hadiseye işaret etmektedir.

Olay örgüsünün dikkat çeken zaman dilimlerinden biri, mavi benekli firiğin suya dalıp çıktığı ana denk gelmektedir. Kılık değiştirme motifinin etkin olduğu bu bölümler, aynı zamanda masalın merak uyandıran bölümleridir. Masalın çözüm bölümüne doğru yaşanılanlar da aynı motif etrafında kurgulanan; kısa zaman dilimlerinde tamamlanan olaylardan oluşmaktadır.

2.25.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.25.5.1- Olağanüstü Kahramanlar

Olay örgüsü olağanüstü bir varlık etrafında gelişir. Aksiyonun yön bulmasında en etkili fonksiyonu gösteren kahraman, mavi benekli bir firiktir. Firik (ferik), kümes hayvanlarının civcivlikten çıkmış yavrusu; piliç anlamına gelmektedir. Masalın olağanüstü kahramanı, mavi beneklere sahiptir. Mavi benekler, onu diğer canlılardan ayırmaktadır. Don değiştirme suretiyle genç kıza dönüşen firik, iki ailenin yaşamını etkiler: Sıradan bir yaşam süren karı kocanın, beklenmedik bir anda karşılarına farklı donla çıkan firik, bir padişah oğlunun yaşamını da bütünüyle etkiler.

Tek başına, bir masal kurgusuna yön veriyor olması mavi benekli firiğin en önemli özelliğidir. Bu denli etkin kahramanların olay örgüsüne sundukları katkının büyük olduğu düşünülmektedir. İnsan olmayan; olağanüstü özellikler taşıyan benzer nitelikli kahramanların, masal dünyasında yer buldukları; masal kurgusunu bütünüyle etkiledikleri görülmektedir. Bu bakımdan benzer nitelikli kahramanların, masal dünyasının kahramanlarına ışık tutan; onlara gidecekleri yönü gösteren kimseler olduğunu söylemek mümkündür.

2.25.5.2- Yetişkinler

"Mavi Benekli Firik" masalının yetişkin kahramanları bir karı koca; bahçıvan; padişah oğlu; padişah hanımı ve kent sakinleridir.

Birbirine uyumlu bir çift örneği sergilemeyen karı koca, yaşamlarına giren olağanüstü bir unsurun şaşkınlığını yaşayan tiplerdir. Kadın ile kocası farklı kişilik özelliği taşır. Kadın bir iş yapmaktan hoşlanmayan, her sabah evden ayrılarak sokağa çıkan ve gönlünce gezmekten hoşlanan bir tiptir. Ev işleri ve evin düzeni ile ilgilenmeyen bir kadın tipi sergilemesi, kocası tarafından da hoş karşılanmaz. Erkek kahraman, düzenli bir yaşamı tercih eden; her sabah işine giden bir tiptir. Karısının sorumluluklarını da üzerine alan koca, işine gitmeden önce kümes işleriyle de ilgilenmektedir. Kadın, itici bir tip örneği sergilerken; erkek kahraman daha ılımlı bir tip çizmektedir.

Karı kocadan sonra, olay örgüsünde benzer faaliyet gösteren kahramanlar bahçıvan, padişah oğlu ve padişah hanımıdır. Adı geçen şahısların, ikincil derecede tipler olduğunu söylemek mümkündür. İkincil kahramanlar, asıl kahramanın etkinlik göstermesine aracılık eden kimselerdir.

Bahçıvan, padişah oğlu ve hanımı, olay örgüsünde dekoratif olarak değer kazanan kişilerdir. Bahçıvan bir bekçi; padişah ailesi ise bir bey ailesi ile örtüştürülebilir. Ancak birincil kahraman olan 'firik' için bu durum söz konusu olamaz.

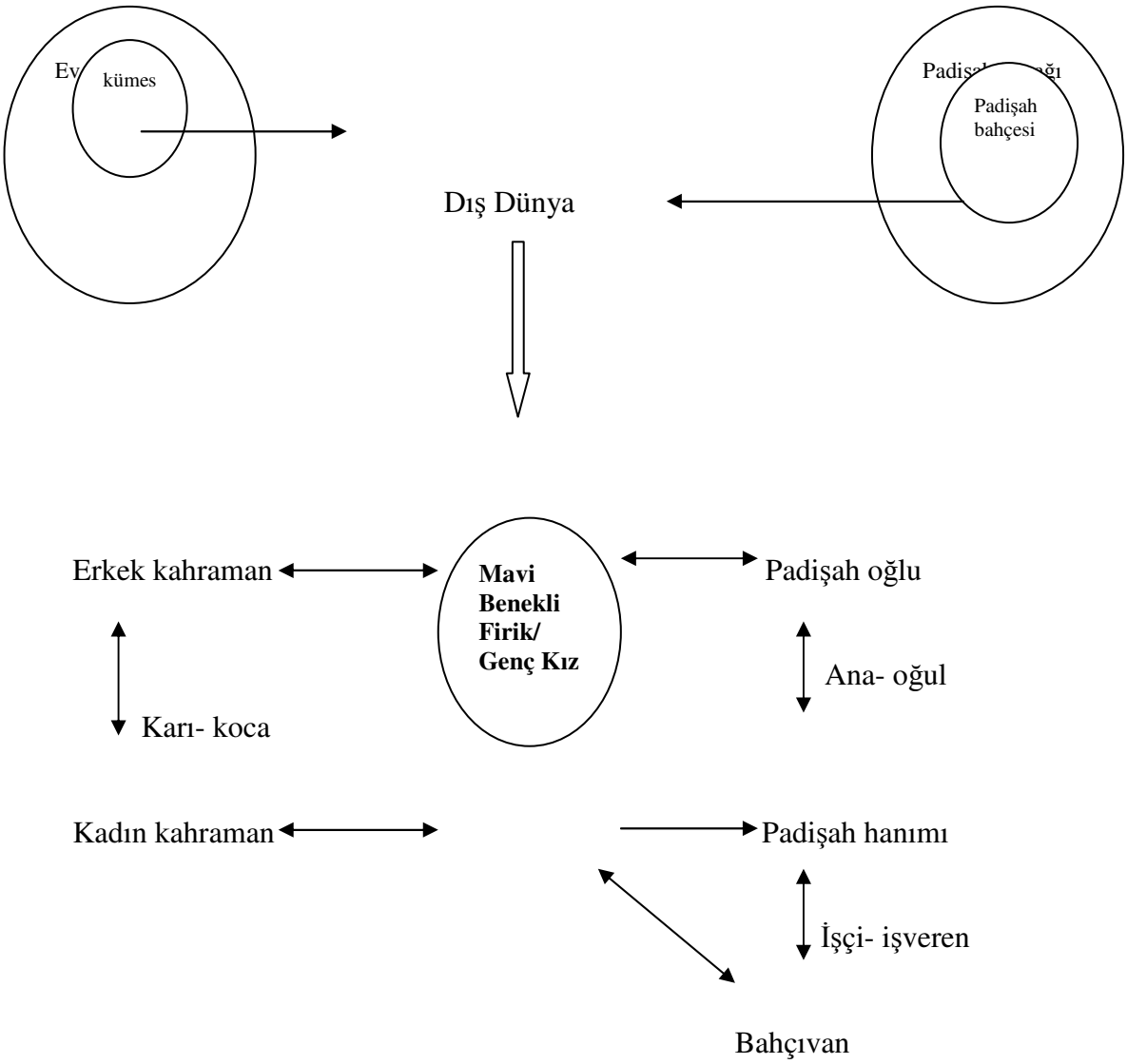

2.25.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Olağanüstü özellikleri olan bir kahraman üzerine kurgulanmış olan masalın yardımcı öğelerinin başında sepet gelmektedir. Sıradan bir nesne gibi görünen sepet, olay örgüsünün yön bulmasında etkilidir. Bilindiği üzere edebî nitelik taşıyan eserlere serpiştirilen nesnelerin, kurgu üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Dekorda yer alan tüm nesneler bir değer taşımaktadır. "Mavi Benekli Firik" masalında yer bulan sepetin de böyle bir amaca hizmet ettiği; masal kahramanın serüvenine yön verdiği; aksiyonun başlamasında aracı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Mavi benekli firiğin şekil değiştirmesi için girdiği havuz, yardımcı unsur değeri taşımasının yanı sıra masalın önemli motiflerinden birine de ortam yaratmaktadır. Olay örgüsünün etkin motiflerinden biri olan 'kılık değiştirme motifi', benekli firiğin havuza atlaması, havuzdan çıkıp silkelenmesine dayalı olan fonksiyon göstermektedir.

Değer biçme; tartma motifi ile kullanılan terazi ve altın diğer yardımcı unsurlardandır. 'Ağırlığınca altın isteme' motifi, terazi ile yapılan ölçüm ile sonuçlanır. Terazinin iki kefesinde bulunan unsurlardan biri değeri ölçülecek unsuru; diğeri ise ölçüme dayalı olarak verilecek kararı temsil etmektedir. Her iki öğe de aksiyonun yönünü belirlemede fonksiyon gösterecek etmenleri sembolize etmektedir.

2.25.6- İletiler

2.25.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Emek harcamadan elde edilen birtakım değerleri tüketmek kolaydır. Önemli olan üzerinde çaba harcanmış; alın teri ile meydana getirilmiş ürünlerin hayata katılmasına olanak sağlanmasıdır.
2- Elimizdekinin değerini bilerek harcamalarımıza dikkat etmeliyiz. Elimizdekileri harcarken bir yandan da yerine koymaya gayret etmeliyiz.
3- Hayatı paylaşmak üzere bir araya gelmiş kimseler, üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmelidir.

4- Her birey kendi seviyesine uygun bir uğraş ile meşgul olmalıdır.
5- İstekler uğruna emek harcayan kimseler başarıya ulaşan kimselerdir.
6- Yardımlaşmanın önemi her birey tarafından kavranmalıdır.

2.25.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Çeşitli işleri olağanüstü bir biçimde düzene koyan esrarengiz bir masal kahramanı, çocuk okuyucunun hayale kapılmasına ve buna bağlı olarak kendi sorumluluklarını hafife almasına neden olabilir.
2- Masal kahramanı olsa dahi bir kadının üşengeç, beceriksiz, sünepe olarak tanımlanması yanlıştır.
3- Canlılar üzerinde çeşitli ayrımlara başvurmak doğru değildir.
4- Ağaçların kırılması; bir canlının tüylerinin yakılması; yanık kokusunun etrafı kaplaması gibi durumlar okuyucuyu olumsuz etkileyebilir.

2.25.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.25.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda, mavi vaktin birinde..."

2.25.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Bahçeci kendini toparlayadursun."
"O gitmede olsun..."
"Ayın on dördü gibi..."
"... dille anlatılmaz, akçayla satın alınamaz."

2.25.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar ermiş muratlarına, biz de erelim muratlarımıza."

2.25.7.2- Masal Motifleri

Beceriksiz Kadın: Masal kahramanı iş yapmaktan hoşlanmayan beceriksiz bir kimse olarak nitelendirilir.

Halinden Memnun Olmayan Erkek: Karısının yaşam tarzı eşine sıkıntı vermektedir.

Kaderin Değişmesi: Kahramanların hayatına giren mavi benekli firik, karı kocanın hayatına yeni bir yön verir.

Ağırlığınca Altın İsteme: Kahramanın padişah oğlunun teklifini kabul etmek için istediği altındır

Kılık Değiştirme: Mavi benekli firik suya girdikten sonra güzel bir kız olur.

Olağanüstü Yardımcı: Şekil değiştiren; insan kılığına bürünen firik olağanüstü bir yardımcıdır.

Olağanüstü Bir Varlığa Âşık Olma: Padişah oğlu, firik donuna girmiş olan kıza gönül verir.

2.25.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.25.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalın tekrar grupları, birbiri ardına sıralanan cümlelerden ibaret değildir. Tekrar gruplarını oluşturan yapılar, geniş zaman diliminde devam eden olaylardan ve durumlardan oluşmaktadır.

Her sabah erken kalkan, kümese uğrayan, tavuklara yem ve su veren; işe gitmek üzere evinden ayrılan masal kahramanı, her gün sırası ile bu işleri tekrar etmektedir. Sıradan bir uğraş halini alan faaliyetler, kahramanın yaşamının bir parçası olmuştur. Hayat tarzı olarak benimsenen rahatlık olgusu ise kadın kahramanın bakış açısını yansıtır. Ev işleri ile meşgul olmak yerine, gönlünce gezmeyi tercih eden kadın kahraman için bu yaşam şekli bir tekrardan oluşur.

Kılık değiştirme motifinin fonksiyon gösterdiği durumda tekrar edilen bir olay bulunmaktadır: Suya dalıp çıkan firik, güzel bir kız olmakta; güvercin donunu

giydiğinde yeniden firiğe dönüşmektedir. Şekil değiştirme eyleminin faaliyet gösterdiği bölümler de tekrar grupları için birer örnek konumundadır.

2.25.8.2- Deyimler

"Kadın fellik fellik dolaşmaktan ." (s.43)
fellik fellik dolaşmak: Hiçbir şey düşünmeden; yapması gereken işleri erteleyerek gönlünce gezip tozmak; çevrede çok dolaşmak.

"Hazıra dağ dayanmaz." (s.43)
[A] hazıra dağ dayanmaz: Elimizde bulunan mal ve para ne kadar çok olursa olsun, harcamakla bir gün bitecektir.

"... hazıra konuyor hep"(s.44)
hazıra konmak: Kolayca elde edilen, kolay alınan.

"Olup bitene usu ermiyor ya, kocasına, komşularına da söz açmıyor." (s.44)
us erdirememek: Olan bitene bir anlam verememek.
söz açmamak: Konu hakkında karşısındakine bilgi vermemek.

"... içeriye göz gezdiriyor."(s.45)
göz gezdirmek: Dikkatli bir biçimde çevresini incelemek.

"Bahçecinin eli ayağı tutuşur."(s.45)
eli ayağı tutuşmak: Çok telaşlanmak, ne yapacağını bilememek.

"Bahçeci kendini toparlamaya dursun."(s.46)
kendini toparlamak: Yaşadığı olaylardan sonra görünüşünü ve ruh halini düzeltmeye çalışmak.

"...yalvarıp yakarıyor."(s.46)
yalvarıp yakarmak: Çok yalvarmak.

“Bu kıza saygı gösterip ağırlıyorlar”(s.47)
(bir kimseyi) ağırlamak: Konuğuna saygı gösterip onun istekleri ve rahatlığı ile ilgilenmek.

“Görenlerin parmağı ağzında kalıyor.”(s.47)
parmağı ağzında kalmak: Gördükleri karşısında şaşkınlığını gizleyememek.

“Padişahın karısı gözlerini ayıramıyor kızın üstünden.”(s.47)
gözünü ayırmamak: Dikkatlice incelemek, takip etmek.

“... cin ifrit kesilir...” (s.47)
cin ifrit kesilmek: Bir kimseyi veya bir olayı dikkatle izlemek.

“... kızı görünce denizlerce seviniyor.”(s.47)
denizlerce sevinmek: Çok sevinmek.

“Onlar ermiş muratlarına ...”(s.47)
muradına ermek: İsteğine, dileğine kavuşmak.

2.25.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“.Çilli tavuklar çeşit çeşitmiş.”
“Boy boy, kınalı, türlü boyada piliçlerle kümesleri doluymuş...”
“Anlata anlata bitiremiyor.”
“Tin tin geliyor.”

Yansıma Sözcüklerle Kurulu İkileme

“... cırt cırt bıraktığı için herkes kızıyor Firik’e ya, dokunamıyorlar.”

Biri Anlamlı Diğeri Anlamsız İki Kelimeden Kurulmuş İkileme

“...çocukları mocukları olmamış.”

2.25.9- Özgün Unsurlar

Masalın giriş bölümünde verilen ve betimlemeler ile kurulu olan kısım, ilk andan itibaren okuyucunun dikkatini çekmektedir: *"Beneksiz, sütçe ak tavuklar, lekesiz kömür gibi karatavuklar, ayçiçeği boyasında sarı, turuncu tavuklar..."* Masalcının üslubundan özgün izler taşıyan bu bölüm, masal okuma isteğini olumlu yönde etkilemeye yöneliktir.

Masalcının dilinden izler taşıyan özgün unsurları şu şekilde sıralamak mümkündür: *"Kapıyı kıyadalayıp içeriye göz gezdiriyor."* cümlesinde geçen *"kıyadalamak"* kelimesinin, *'yoklamak, kollamak'* anlamına gelecek biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra; *"Olup bitene usu ermiyor ya, kocasına, komşularına da söz açmıyor."* cümlesinde geçen her iki deyimin de, Tansel dilinin yansımasından birer örnek oldukları söylenebilir.

Masalın düğüm bölümünde tekrarlanan, kahramanın bir başka kahramanın dikkatini çekmek üzere söylediği söz grubu da dikkate değerdir: *"Bahçeci, bahçeci, başın baş aşağı; ayakların baş yukarı kalasın. Ellerin şippik çalarken ağzın türkü söylesin."* Hitap grubunda geçen *'şippik'*, Van ve yöre bölgelerde kullanılan, *'terlik'* anlamına gelen bir sözcüktür. Yansıma sözcük olarak kullanılan *'şippik'* kelimesi, 'alkışlamak; ellerini birbirine vurarak ses çıkarmak' anlamı da taşımaktadır.

"Firik seğirtiyor havuza." cümlesinde geçen *'seğirtmek'* kelimesi, çabuk adımlarla veya sıçrayarak yakın bir yere doğru yürümek; *"Bazı dalları da erekli kırıyor."* cümlesinde geçen *'erek'* kelimesi ise *'gerçekleştirmek için tasarlanan ve erişmek istenilen şey, amaç, gaye, maksat*' anlamına gelmektedir. *'Çok sevinmek'* anlamına gelen *'dünyalarca sevinmek'* ; *'bir kimseyi veya bir olayı dikkatle izlemek'* anlamına gelen *'cin ifrit kesilmek'* söz grupları ise özgün nitelikli deyimlere örnek verilebilir.

Özgün unsurlar bölümünde incelenen kelime ve kelime grupları, okuyucu açısından birer kazanımdır. Daha önce duymadığı kelimler ile tanışan okuyucu, söz dağarcığına yeni sözcükler katma olağanı bulabilecektir.

2.25.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Okuyucuya yeni bakış açıları sunmak yerine alışılmış bir kalıbın devamı niteliğinde olan masal, farklı metinlerden ortak izler taşımaktadır. "Allı ile Fırfırı" masal kitabında yer alan bazı masallar ile ortak izler taşıyan "Mavi Benekli Firik"; sıradan bir yapı etrafında kurgulanır. Tembel, üşengeç bir masal kahramanından hareketle gelişen olaylara heyecan katan tek unsur "mavi benekli firik"tir. Don değiştirme/kılık değiştirme özelliğinden başka, ilgi uyandırıcı bir özelliği bulunmayan varlığın ayrıcı bir özelliği de bulunmamaktadır. Olağanüstü kahramanların hemen hepsinde bulunan niteliklere sahip olan firiğin dikkat çeken fonksiyonu kılık değiştirmesidir.

Masalda kahramanların duyduğu endişe ve şaşkınlık okuyucuya da hissettirilir. Bu durum soyut unsurların etkileyici bir anlatım ile okuyucuya sezdirilmesi bakımından önemlidir.

Üşengeç, sünepe, beceriksiz olarak tasvir edilen kahramanın kadın olması da üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır. Kadın kahramanların bu tür özelliklerle gösterilmesi okuyucuda olumsuz duygular yaratabilir.

Basit bir yapıda kurgulanan masal, çocuk okuyucunun aşina olduğu türden bir olay dizgesine sahiptir. Bu bakımdan masal, yeni bakış açılarına ve yeni heyecanlara kapalıdır, denilebilir.

Dil ve üslup bakımından akıcılık sağlayan bölümler tasvir bölümleridir*: "Beneksiz, sütçe ak tavuklar; lekesiz kömür gibi tavuklar; ayçiçeği boyasında sarı, turuncu tavuklar, çilli tavuklar çeşit çeşitmiş. Boy boy, kınalı, türlü boyada piliçlerle kümesleri doluymuş..."* Özellikle ikilemeler ile kurulu olan bölümlerin, okuyucunun ilgi ve merakına seslenebilecek niteliktedir.

Olay dizgesinin yanı sıra masal mekânları ve kahramanları bakımından da sıradanlık gösteren metinde, konak, ev, bahçe mekân olarak belirirken; yoksul karı koca ile padişah, padişahın oğlu, karısı ve bahçıvan da kahraman olarak değer kazanır. Okuyucusuna yeni kelimeler ile tanışma fırsatı sunan metin, kişiyi araştırma yapmaya sevk etmektedir. Önceden anlamını bilmediği birtakım kelimelerin anlamlarını araştırmak, okuyucu için son derece faydalı bir çalışmadır. *'Şippik, us, erek, kıyadalamak' gibi halk diline ait* kelimeler bu bakımdan önemlidir.

Masalın en önemli kahramanı, her gün kesilen tavuklar içinden çıkan firiktir. Mavi benekli olması ve güvercini hatırlatması onu diğer tavuklardan ayırır. Ayırıcı nitelik sahibi olması çocuk okuyucunun dikkatine seslenebilecek bir özelliktir. Çok sevildiği için kesilmekten kurtulmuş olması da çocuk okuyucuya 'değer verme; sevgi duyma' kavramlarını tanıtabilir. Soyut bir kavramın somut örnekler üzerinden sezdirilmiş olması, masalın olumlu taraflarındandır.

2.26- ÇOBANLA BEY KIZI (1976: 49)

2.26.1- Konu

Gökçeciklerin dokuduğu kilimi bulabilmek üzere yola çıkan iki sevgilinin başından geçen olaylar konu edilmektedir.

2.26.2- Asıl İleti

Beraberinde çeşitli tehlikeleri, bilinmezlikleri, endişeleri getirse de her hedef bir yaşamın var olduğunun en önemli delilidir. Hedeflediği yola ulaşmak isteyen kimse, önüne çıkabilecek engellere hazır olmalı ve amacından vazgeçmemelidir.

2.26.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Değerli bir madeni işler gibi kelimeleri işleyen yazar, masalın döşeme bölümünden itibaren şair kimliğini ortaya koyar. Döşeme bölümü masalın özeti niteliğinde olup; kelimeler arasında sağlanan ahenk ile okuyucuyu kendisine çeken bir bölümdür. Masalı oluşturan olay örgüsü, döşeme bölümünde bir tekerleme havası içinde sunulmakta; ayrıntılara değinilmeden kesit kesit verilmektedir.

Masalın çıkış noktası, Gökçeciklerin dokuduğu kilimi bulabilme isteğidir. Bu arzu, masalın iki ana kahramanının ulaşmak istedikleri yeri göstermektedir. Masal kurgusu içerisinde belirlenen yolda ilerleyen kahramanlar Deveci Kız ve Deveci Oğlan'dır. İkilinin amaçlarına ulaşmasında yol gösterici tip ise İyilik Anası'dır.

Darda kalanların yardımına yetişen İyilik Anası'nın kapısı bir akşamüstü çalınır. Gelen konuklara yardım etme; yol gösterme işi İyilik Anası'na düşer; ancak imkânsızı arayan kahramanlara yardım edemez, İyilik Anası. Kapısına gelen iki misafire, anasından dinlediği öyküyü anlatan kınalı saçlı kadın, konuklarına yalnızca yol gösterebilir. Konuşan kayalıkta kaybolan çobanı bulmadan aradıkları kilime ulaşamayacaklarını anlayan iki sevgili yola düşer.

Fantastik ve gizemli bir kurgu ile başlayan; büyülü atmosferine bozmadan ilerleyen masal, merak uyandırıcı bir özellik gösterir. Deveci Kız ile Deveci Oğlan'ın, hedeflerini bulmaya doğru ilerledikleri yolda, kendilerini bekleyen tehlikeler döşeme bölümünde okuyucuya daha önceden sezdirilir: *"Çoban yıldızıyla çıktılar yola, bu yolculuğun sonu iyi ola. (...) Dayanın çocuklar tuzaklar var yolunuzda."*

Gökçeciklerin sevi ipiyle dokudukları kilimi bulabilme arzusu iki sevgiliye amaç olmuştur. Zorlu ve yorucu bir yolculuğun ardından, öte dağda bir koyağa ulaşan kahramanlar konuşan kayalığa yaklaştıklarını anlarlar. Ormanın uğultusundan ürperen ikili konuşan kayalığa yakın bir ağacın dibine oturur ve Çoban Kocayı beklemeye başlarlar. Kayalık ağaçlarının toz duman içinde kaldığı bir sırada mavi sakallı, mavi saçlı bir koca çıkar ortaya. Serim bölümünden itibaren aranan yanıt, Çoban Kocanın açığa çıkması ile bulunur. Çoban Koca, Gökçeciklerin kuş olmadan önce insan olduğunu; erkeğinin Göktepeli bir çoban, dişisinin Söbüçimenli bir kız olduğunu söyler.

Çoban Kocanın söylediğine göre gökçeciklerin yerini ancak Göktepeliler bilebilir. Bu gerçeğin anlaşılması ile kahramanlara ikinci bir yol görünür: Göktepelilere ulaşmak. Yollarının üstünde karşılarına çıkan çakır gözlü kız; bir süre kahramanları

evinde konuk eder. Çoban Kocanın kendilerine verdiği büyülü tüy ile yola devam eden iki sevgiliyi yeni gelişmeler bekler.

Gökçeciklerin kilimini buluruz umuduyla kaldıkları yerden yollarına devam eden ikili, bir ara karamsarlığa kapılsalar da umutlarını hiç yitirmezler. Bir yayla evine ulaşan kahramanları, yaşlı kadın karşılar. Bir gecelik konukluğun ardından buradan da ayrılan ikili, Göktepe'ye, Güldağı'na çıkmak istediklerini ifade ederler. Gömmece Munarı, Dibektaşı, derken Dipsiz Göl'e ulaşan 'Kümebulut' ile Deveci Oğlan, güzeller güzeli bir kıza rast gelir. Saçlarını tarayan kızın herkese görünmediğinin anlaşılması ile masalın temel düğümüne ilişkin ipuçları dökülür, obalı bir kadının ağzından: *"Bu kız her zaman görünmez. Temmuz ayı içinde görünür ya, herkese görünmez. Surunuz var sizin. Söbüçümenlidir; Güldağı'nda gülleri, çobanı Göktepeli aradığınız kilimin..."* Bu sözler, aksiyonun devamına ilişkin öz bilgi sunmaktadır.

Yaşlı kadının söylediklerinden hareketle kahramanlar için farklı bir yola doğru seyir başlar. Söbüçimenli kızla Göktepeli çobanın öyküsünü dinlemek için tek seçenek Göktepe'ye varmaktır. Bu amaç, kahramanları yeni bir yola iter. Sabahın ilk saatleriyle yola düşen iki sevgili, Kındam Tepesi'ni yaya olarak tırmanmaya başlar. Kayalıkta kilim dokuyan; avcıların vurmadığı yılanlarınsa dokunmadığı iki mavi kuş görünür. Dişisi Söbüçimenli, erkeği Göktepelidir. Göktepelilerin kilimlerinden de nakış toplayan Kümebulut ile Deveci Oğlan yollarına çıkan devlerden de büyülü tüy aracılığı ile uzaklaşırlar. Güldağı'na ulaşan kahramanların kılavuzdan dinledikleri öykü, masalın içine yerleştirilmiş bir biçimde sunulur: Çok eski zamanlarda genç bir çobanının Söbüçimen'e, sevdiği kızı aramaya gitmesini konu alan hikâye, masalın asıl kurgusu ile de örtüşür. Söbüçimenli kızı arayan çoban ile kahramanların yaşadığı sıkıntılar da birbirine denktir. Bin bir güçlükle sevgilisine ulaşabilen çoban ve çobanın sevdiği kız, Dipsiz Göl'ün anası tarafından iki kuşa dönüştürülür. Söbüçimenli kızın yıldız olup uçtuğu; her yılın temmuz ayında doruklarda saçlarını taradığı anlatılır kahramanlara.

Masalın çözümünde, iki sevgilinin amaçlarına ulaşmasına tanık olunur. Çoban Kocanın büyülü tereği ile her türlü güçlüğü yenen kahramanlar, ceylanların düğün evine ulaşırlar. Ceylanlar, akşam vakti iki sevgilinin ayaklarına bir kilim serer. Bu kilim bakmakla doyulmaz; para ile alınmaz türden bir kilimdir. Aradıklarına ulaşan iki sevgili gümüş tekerlekli altın arabaya binerek kendi diyarlarının yolunu tutar.

2.26.4- Yer ve Zaman

"İlksiz mavi urunda..." başlayan masal zamanı, çeşitli ve değişken mekânlarda süren bir yolculuğu kapsamaktadır. Zaman ile mekân arasındaki serüven, masalın gizemli atmosferi ile örtüşmekte; bir yolculuktan ibaret olan olay örgüsü değişken zaman ve mekân aralıkları ile bütünleşmektedir.

'Günlerden bir gün, akşamın eşiğinde' kapısı ansızın çalınan 'kınalı saçlı ihtiyar kadın' masal zamanını başlatan kahramandır. Evine konuk gelen iki sevgiliye yol gösteren yaşlı kahraman, sevgililerin yolculuk yönünü belirlemekle kalmaz, masalın zaman ve mekân öğelerini de ortaya çıkarır. Öyle ki yaşlı kadının kendilerine çizdiği yoldan ilerlemeye başlayan iki sevgili, birbirinden farklı mekânlar arasında eşit zaman dilimleri içinde yolculuğa başlar.

'Kümebulut' ile *'Deveci Oğlan'ın* yola çıkmaları ve sonrasında *'İyilik Anası'* ile karşılaşmaları, aksiyonun başladığı zaman ile birbirine denktir. İyilik Anası'nın evindeki konukluklarını günün ağarması ile sona erdiren ikili, amaçlarına doğru giden yolda uzunca bir süreyi kapsayacak olan yolculuklarına başlarlar. Gökçeciklerin dokuduğu kilimi bulabilme amacı ile başlayan yolculuğun ikinci durağı *'ucu bucağı belirsiz'* bir ormandır. *'Az gittiler, uz gittiler; dere tepe düz gittiler.'* Formeli ile desteklenen yolculuğun orta uzunlukta bir zaman diliminden oluşması; masalın esrarlı havasını yaşatması dikkate değer iki önemli noktadır.

"İki atlı, hem yol alıyor hem de Gölçeciklerin sevi iplikleriyle dokudukları kilimi düşünüyorlardı." cümlesi, aksiyonun bu bölümünde atlanan zamanı ve kahramanların amacına ilişkin ipuçlarına işaret etmektedir. Ormanda geçen sürenin ardından kahramanlar, Öte Dağında bir koyağa ulaşırlar. Koyakta geçen süre kısa zaman

dilimini kapsar. Yolculuk süresince kahramanları zor durumdan kurtaran öğe, Çoban Koca'nın kendilerine verdiği büyülü tüy olur. Büyülü tüy, yardımcı unsur olmanın yanında en tehlikeli, en zor anlarda kahramanlara yol gösteren önemli bir öğe değeri de taşır. Dolayısıyla 'büyülü tüy', dış tehlikelerden kaynaklı sıkıntılı zaman dilimlerini, anları, sonuca ulaştırması bakımından da dikkate değerdir. Aksiyonun geride bırakılan anları *'Akşam oldu, yiyip içip yattılar.', 'Az gittiler, uz gittiler...", "Sular kararդı.', 'Tutup ışığı gittiler.', 'Düşten uyandılar.', 'Bir konak gittiler...', 'Öğle yemeğinde ak kekik yediler.'* cümleleri ile ifade edilmektedir.

Çeşitli tehlikeleri, şaşkınlıkları; rastlantıları, sevinçleri ve korkuları içinde barından zaman zarfının ardından iki sevgili, Dipsiz Göl'e ulaşır. 'Gecenin bir saatinde' büyük bir gürültü ile uyanan Deveci Oğlan'ın yanına obalı bir kadın gelir. Obalı kadının aksiyona girdiği zaman dilimi, olay örgüsü içine yerleştirilmiş olan ikinci kurgunun başladığı zaman dilimine denktir. İkinci kurgunun anlatıldığı zaman zarfından sonra iki sevgilinin yolları Gölcük kıyısında bir obaya düşer. Geceyi burada geçiren kahramanlar, oba halkı tarafından konuk edilir. Bir gecelik konukluğun ardından yola düşen ikiliye dayalı olarak gelişen olay örgüsünde atlanan zaman dilimi *"Geceleri kalıp, gündüz gittiler."* formelinde gizlidir.

Masalın çözüm zamanı, bir düğün evindeki konaklama ile başlar. Periler evine varan iki sevgilinin ayaklarına bir kilim serilir. İki sevgilinin uzunca bir süreyi kapsayan yolculuklarının asıl amacı bu kilimde gizlidir. 'Gökçeciklerin sevi iplikleriyle dokudukları kilime' ulaşma anı yaşanır. Bu an, bir bitiş anından çok farklıdır. Masalın çözüm zamanı, yeni bir başlangıçtan ibarettir. *"Bu masal bundan sonra başlar..."* cümlesi, masal zamanının sonsuzluğunu anlatmak için seçilmiş bir ifade şeklinin göstergesidir.

Birden fazla ve çok çeşitli mekânlar arasında yapılan bir yolculuktan oluşan kurgu, çeşitli mekânlar arasında gidip gelen bir aksiyon ile sağlanır. Masal mekânlarına ait en önemli detaylar, mekân tasvirlerinde gizlenir:
Mekân olarak bir ormanın seçilmiş olması, aksiyonu devam ettiren esrarlı havanın sürdürüleceğine işarettir.

İyilik Anası'nın evi; ucu bucağı belirsiz ormandan sonra Öte Dağı, masalın önemli üçüncü mekânıdır. Öte Dağı'ndaki koyakta Çoban Koca ile karşılaşan kahramanlar hangi amaçla nereye ulaşmak istediklerini yinelerler: *"Dipsiz Göl'den Göktepe'ye, Güldağı'na gitmek; Gökçeciklerin dokuduğu kilimi görmek istiyoruz."* Bu cümle, kahramanların ulaşmak istedikleri noktayı göstermekte, bunun yanı sıra yolculuk süresince geçilecek mekânları belirtmektedir. Mekân sıralaması bozulmadan ilerleyen olay örgüsünde önce Dipsiz Göl'e, ardından Göktepe'ye varan ikili nihayet Güldağı'na ulaşır. Güldağı'nda kısa bir süre konaklayan iki sevgili, Gökçeciklerin kilimine ulaşabilmek için tekrar yola koyulur. Ormanlarda, derelerden geçen ikili bir ovada bulurlar kendilerini. Ceylanların yaşadığı ova, masalın çözümüne tanıklık eden mekân olması bakımından değer taşımaktadır.

2.26.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.26.5.1- Olağanüstü Kahramanlar

Olay örgüsünün çıkış noktasında yer alan Gökçecikler, olağanüstü tipler olarak incelenebilir. Bu değerlendirmenin kaynağı, Gökçeciklerin kuş olmadan önce insan olduğu; erkeğinin Göktepeli bir çoban, dişisinin Söbüçimenli bir kız olduğu gerçeğidir. Kılık değiştirme motifinin, masal motivasyonunu sağlayan bu iki tipe, olağanüstü özellik kazandırdığı söylenebilir. Gökçecikler, soyut bir kavramın somut şekle dönüşmesini simgeleyen tiplerdir. Bu kahramanların gösterdiği fonksiyon, sevgi bağı ile bağlılık gibi bir olgunun dışa vurumu biçimindedir. Her iki tip de bir arayışın ve bir amacın sembolize edildiği somut unsurlardır.

Gökçecikler, erkeğinin Göktepeli bir çoban; dişisinin Söbüçimenli bir kız olduğu iki kuştur. Kuş olmadan önce insan oldukları ise bilinmektedir. Masalın adının bu iki kahramandan kaynaklı seçilmiş olduğu görülür. Gökçecikler ile özdeşleşen tipler Deveci Oğlan ve Kümebulut'tur. Kümebulut tipinin de olağanüstü değer taşıdığı açıktır, yolda gördüğü kişi ve nesnelerden birtakım şeyler toplaması olağanüstü özelliğinin sonucudur: Sokakta oynayan çocukların yüzlerini yanına alması; suyun

gölgelenen yerini, çingenelerin yüzünü, her türlü nakışı alıp cebine koyması kahramanın sözü edilen özelliğine örnektir.

2.26.5.2- Yetişkinler

Masal kahramanları, birbirine bağlı halkaları anımsatmaktadır. Her kahraman, kendisinden sonra aksiyona girecek olan kahramana doğru olay örgüsünü yönlendirmektedir. Olay örgüsünü devam ettiren iki kahramanın etrafında şekillenen diğer tipler, aksiyonun yönünü belirlemekle kalmamakta; aracı, yol gösterici tip özelliği de taşımaktadır.

Olay örgüsünü devam ettiren; motivasyon ile çözüm arasındaki dengeyi sağlayan iki yetişkin tip birer sevgili olarak çizilir. İki sevgilinin birtakım olağanüstü özellikleri vardır. Bu özelliklere 'Olağanüstü Kahramanlar' başlığında değinilmektedir. İki sevgili, 'sevi iplikleri ile dokunmuş kilimi' bulabilmek üzere yola çıkar. Dolayısıyla kahramanlar ve kahramanlara yol aldıran amaç, "sevgi ve güzellik" temelleri üzerine kurulur. İki öğreti, kahramanların somut kimliklerine bürünerek okuyucuya ulaşmaktadır. Asıl kahramanların iki sevgili olarak seçilmesi de bu hedefi desteklemektedir.

Masal kahramanları, üzerlerine çeşitli fonksiyonlar yüklenen sembolik tiplerdir. Bu konuda Propp, kahramanların adlarının değişebileceğini; ancak fonksiyonlarının sabit kalacağını vurgulamaktadır: *"Kahramanların adları ve özel nitelikleri değişiklik gösterir; fakat aksiyon ve fonksiyonlar değişmez. Buradan çıkarılacak sonuç, masallarda değişik kahramanlara genellikle benzer aksiyonların verilmesidir."* Propp (1987: 36). "Çobanla Bey Kızı" masalı için bu durum geçerliliğini korumaktadır. Aksiyona yön veren kahramanlar, aracı tipler ve yol gösterici tiplerdir. Birçok mekân arasında belli bir düzlemde gelip giden olay örgüsü, yol gösterici kahramanlar aracılığı ile gelişir.

Belirlenmiş bir amaç ile yola çıkan iki sevgili tipi, İyilik Anası'nın kendilerine gösterdiği yoldan ilerler. Başı dara düşene kapılarını açan bu tip, masalın birinci yol

göstericisidir. Aynı fonksiyonel etkiye sahip olan bir diğer tip Çoban Koca'dır. Cinsiyet farkından kaynaklı herhangi bir ayrıma başvurulmadan, kadın ve erkek tipine aynı fonksiyon yüklenir: Çıkış yolu göstermek.

Yol üstünde konaklanan köyler, yerleşim yerleri, masala yeni tipler kazandırır. Oba halkı, köy halkı; yayla evlerinde yaşayan insanlar; sokaklarda oyun oynayan çocuklar, obalı kadın; turuncu bir çiçek ile iki sevgiliyi karşılayan dilsiz kız, aksiyona aynı etkiyi sunan tiplerdir. Bunlar, yol açan, kahramanlara çıkış yönünü gösteren kimselerdir.

2.26.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Olay örgüsünün içine yayılmış olan yardımcı öğeler, aksiyonun yönünü belirlemede önemli araçlardandır. *"Çobanla Bey Kızı"* masalının en önemli yardımcı unsurlarından biri *"büyülü tüydür"*.

Geleneksel masal motiflerinden olan büyülü, sihirli objeler, kahramanları çeşitli tehlikelerden uzaklaştıran ve onları koruyan unsurlardır. Büyülü nesnelerin adı ve çeşidi değişmekle beraber fonksiyonları sabit kalmaktadır. Dolayısıyla *'büyülü tüy'*, birçok yardımcı unsur gibi, tehlike ve sıkıntı anında kahramanlara yol gösteren yardımcı bir öğedir.

Masal motivasyonunda etkili olan kilim, bir yardımcı unsur olmanın yanı sıra, aksiyonun temel öğelerindendir. *"Gökçeciklerin"* dokuduğu kilimin en önemli özelliği *"sevi"* iplikleriyle işlenmiş olmasıdır. Kilim, bir arayışın ve amacın sembolüdür. Masalın derlendiği bölgede kilime, *"farda"* denildiği bilgisi de metinden çıkarılmaktadır. *"Aylı gülizarlar, benlikaralar, günlüortalar nakış nakıştı. (...) Nakışların biçim uyumunda boyalar cıvıldaşıyordu."* cümlelerinde, kilimin özelliklerine ilişkin detaylar verilmektedir. Kahramanın yol boyunca topladığı türlü nakışlar, desenler ise yardımcı unsura ulaşma yolunda derlenen malzemeleri simgelemektedir.

2.26.6- İletiler

2.26.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Sevgi ve dostluk bağı en güçlü bağlardandır.

2- Aynı amaç uğruna yola çıkan kimseler, birbirlerine destek olmalıdır.

3- İhtiyacı olan kimselere yardım eli uzatmak gerekir.

4- Zor durumda kalmış kimselere destek olunmalıdır.

5- Dostluk, hoşgörü, iyimserlik sınırları içinde atılan adımlar başarı getirir.

6-Çeşitli tehlikeler ile yüzleşmek insanları yıldırmamalı; aksine onları güçlendirmelidir.

7- Umudun yaşatıldığı yerde zaman, başarıya doğru akar.

2.26.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Masal dünyasında yer alan ve insanları çeşitli tehlikelerden uzaklaştıran büyülü nesneler, gerçek yaşamın mantık kurallarına uymaz. Çocuk okuyucunun sihir ve büyüye yönelme ihtimali olumsuz bir etken olarak görülmektedir.

2- Bilinmeyen yerler birtakım tehlikeleri içinde barındırır. Bu durumla yüzleşen; ancak kolaylıkla tehlikeden uzaklaşan kahramanlar, çocuk okuyucunun hayal dünyasına kapılmasına neden olabilir.

2.26.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.26.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.26.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda, mavi vaktin birinde..."

2.26.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Az gittiler, uz gittiler. Dere tepe düz gittiler."

"Ayın on dördü gibi bir kız..."

"Aya sen doğma ki ben doğayım diyor."

“Yol gitmekle biter.”

“Esenleşip düştüler yola...”

“Gide gide...”

“Bunlar gelmekte olsunlar...”

“Kona göçe gittiler.”

“Güneş, dağlarla bulutların karıştığı mavi bir denize düşedursun...”

2.26.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

“ Bu masal bundan sonra başlar! Bir heybe dolusu yıldız getirdim güvercinlere.”

2.26.7.2- Masal Motifleri

Amaç uğruna yola çıkan tipler: Deveci Oğlan ile Kümebulut, sevi iplikleriyle dokunmuş kilimi bulabilmek üzere yola çıkar.

Bir hayale ulaşma arzusu: Sevi iplikleriyle dokunmuş kilimi bulabilme arzusu.

Yol gösteren kimseler: Kahramanlara yolculukları süresince yol gösteren tipler.

Olağanüstü tipler: Gökçecikler, masalın iki önemli olağanüstü tipidir.

Büyülü nesne: Çoban Kocanın verdiği büyülü tüy.

Aranan şeye ulaşma: Deveci Oğlan ile Kümebulut, yolculuklarının sonunda aradıkları nesneye ulaşırlar.

2.26.8- Masaldaki Sözvarlığı

2.26.8.1- Tekrar Grupları

Masal kahramanlarının, hedeflerini bulmaya doğru ilerledikleri yolda, kendilerini bekleyen tehlikeler döşeme bölümünde sunulmuştur: *“Çoban yıldızıyla çıktılar yola, bu yolculuğun sonu iyi ola. (...) Dayanın çocuklar tuzaklar var yolunuzda.”*

Bu bölüm, masalın düğüm bölümünde yaşanacak olan olayların habercisidir. Önceden sezdirilen olayların ilerleyen bölümlerde yinelenmesi de tekrar niteliği taşır. Masal kahramanının özelliklerinin anlatıldığı söz dizimi de yinelenmektedir: *“Bu kız her zaman görünmez. Temmuz ayı içinde görünür ya, herkese görünme...”* Bu sözler, bir yandan aksiyonun devamına ilişkin bilgi sunana tekrar ifadelerdendir.

*2.2*6.8.2- Deyimler

“Anası kondurup göçürdü bunları.”(s.52)
kondurup göçürmek: Kendisine konuk olan kimseyi ağırlamak.

“... yaşlı kadının gözleri gölgelendi.” (s.53)
gözleri gölgelenmek: Hüzünlenmek; ağlamaklı olmak.

“... sabahın erinde tutup gideceğiniz yolu gösteririm.” (s.53)
sabahın eri: Günün ilk saatleri.

“Atlarına binip düştüler yola.” (s.54)
yola düşmek: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

“... üç kez ünlediler bir ağızdan.” (s.55)
bir ağızdan ünlemek: Birçok kişinin aynı şeyi yüksek ses tonu ile söylemesi durumu.

“...ortalık sus pus oldu.” (s.56)
sus pus olmak: Hiç konuşmamak; konuşacak bir şey bulamamak.

“Uğrunuz, yolunuz açık olsun.” (s.56)
yolunuz açık olsun: Gittiğin yolda karşına tehlikeli durumlar çıkmasın anlamına gelen temenni sözü.

“Görkemli yapının dışı yürekler acısıydı.” (s.57)
yürekler acısı: Çok acısı, içler acısı.

“Yolcu yolunda gerek.” (s.58)
yolcu yolunda gerek [A]: Yola çıkmayı düşünen kimse vakitlice yol almalıdır.

“Yol gitmekle biter.” (s.58)
yol gitmekle biter [A]: Her iş gerekli zamanda yapılarak tamamlanır.

“Sular karardı. Günün burnuyla kalktılar.” (s.59)
suların kararması: Akşam saatlerine yakın zaman dilimi.
günün burnuyla kalmak: Sabahın ilk saatlerinde uyanmak.

“Bütün canlılar göz kulak kesildi.” (s.60)
göz kulak kesilmek: İlgi ile davranmak.

“Kındam’ın uçurumları yürekleri hoplatır.” (s.60)
yürek hoplatmak: Aniden korkup heyecanlanmak.

“Kan ter içinde düzlüğe ulaştılar.” (s.60)
kan ter içinde kalmak: Fazla sıkıntıdan çok terlemek.

“... us ölçüsüne sığmaz.” (s.61)
us ölçüsüne sığmamak: Akıl ve mantık sınırları dışında kalan.

“Küplere binmişliğini duyurmuş.” (s.61)
küplere binmek: Çok sinirlenmek.

“Kızının kaçırılmasına çok içerleyen baba...” (s.62)
(bir duruma) içerlemek: Çok üzülmek; sıkıntısını dışa vurmamak.

“... soluk soluğa koşmuş.” (s.62)
soluk soluğa kalmak: Yorulmak; nefes almada güçlük yaşamak.

2.26.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“... beyler yaman mı yaman.”
“... köpürdü köpürdü.”
“Yiğitler süzüle süzüle, analar üzüle üzüle.”

"... derken derken."

"zamanı sarmalayın yıl yıl."

"Tezin tezinde, ilkin ilkinde."

"...ciğerlerine doldura doldura gidiyorlardı."

"... bir esintiyle kıpır kıpırdı."

"Dağlar kat kat yükseliyordu."

"Dal dal serilivermişti."

"Bu yoldan gide gide."

"Savura savura uçup gitti."

"Soluk soluğa koşmuş."

"... isteksiz isteksiz ürüyorlardı."

"Ormanın kokusunu ciğerlerine doldura doldura gidiyordu."

"... nakış nakıştı bu bahçede."

"... maviş maviş gülüyordu."

Benzer Kelimelerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Ortalık sus pus oldu."

"Yeyip içip yattılar."

"Dağıla döküle dağları inletti."

"Bu eveleme develeme..."

"Ebeleme debeleme..."

"Dere tepe düz gittiler."

"Dağlar taşlar sevinmişti bu kavuşmaya"

"Dallarında yüzlerce yıldız yanar döner."

2.26.9- Özgün Unsurlar

Döşeme bölümünden başlayarak özgünlüğünü okuyucuya hissettiren masal metni, betimlemeleri, söz grupları ve kişileştirmeleri ile dikkati çeker. Canlı tasvirler, bir fotoğraf karesini andıran sunumlar; kelimeler arası ses uyumları, masalın dikkati çeken özelliklerinin başında gelmektedir. *"... arka bahçede bir telli kavak vardır. Dallarında yüzlerce yıldız yanar döner; bir esintiyle kıpır kıpır, salkım söğütle konuşur (...); Dağlar kat kat yükseliyordu. Meşeler kuşağı koyu yeşil, çamlar kuşağı*

açık yeşil, göknarlar kuşağı maviydi (...); Dağlar taşlar sevinmişti bu kavuşmaya. Yolun çoğu yokuştu (...)" cümleleri, canlı tasvirlere verilebilecek örneklerdendir.

İnsana ait birtakım unsurların doğaya aktarıldığı; kişileştirme ve benzetme sanatlarına başvurulan bölümler de dikkate değerdir: "Sanki dağ göle atlamış yüzüyordu; Kındam sanki gökyüzüne asılmış iki üç bin katlı taş merdivendi; Dağın bir doruğu dev kılıcıyla kesilmişçesine uçurumlaşmış, sonra sarı düğün çiçeklerini toplayacakmış gibi eğilmişti..." Bunun yanı sıra, (ş, s, r) seslerinin kullanıldığı ve yansıma adlardan kurulu ikilemelerin de betimlemelere ses ve ahenk kazandırdığı görülür. Masalın tamamına serpiştirilmiş olan benzetme, betimleme ve kişileştirmeler, aynı zamanda okuyucunun masal okuma zevkine de seslenmektedir.

2.26.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Varlık ile yokluk; sır ile gerçek; hayal ile hayat; umut ile karanlık arasında gidip gelen; düşten gerçeğe, gerçekten düşe kayan masal kurgusu, esrarengiz havası ile insanı büyüler. Masalın büyülü havasından sıyrılmak zaman zaman okuyucu için imkânsız bir hale dönüşebilir. Masalcılığının yanı sıra, şairliğini de kelimelerine yansıtan Tansel, *"Çobanla Bey Kızı"* masalında bambaşka bir dünya ile okuyucusunu selamlar.

Uzakta olan, erişilemeyen, yeri yöresi bilinmeyen bir amaca doğru yol alan kahramanlar, birer masal kişisi konumundadır. Masal dünyasının düş ile gerçek arasındaki serüvenini yaşatan kahramanlar, tam anlamıyla birer masal kişisidir. *"Sevi"* ipleriyle dokunan kilim, iki sevgili için bir olgunun somut biçimidir. Kavramların ve olguların somutlaştırılması konusunda okuyucu için bir örnek olan metin, yepyeni bakış açıları için de son derece önemli bir göstergedir.

Kahramanların çıktıkları yol bir amacın yoludur. Amaca giden yolda karşılaşılan engeller, sık ormanlar, kurtlar, uğurlular uğursuzlar gerçek hayatın bir parçasıdır. Gündelik yaşamın engelleri, sıkıntıları, masal dünyasının aşılmazları ile sembolize

edilir. Dolayısıyla hayal dünyasından öte, gerçek zamanın getirilerini de içinde barındıran bir masaldır *"Çobanla Bey Kızı"*.

Masal kahramanlarının en yakın yol arkadaşları önce sevgi, sonra umuttur. Sevgi iki insanın arasından sıyrılıp genişçe bir çevreyi kaplamaktadır. Umut ise kahramanların en önemli güç kaynağıdır. İki kavram, çocuk dünyasında bir kuş misali salınması gereken iki olguyu temsil eder. Okuyucu, masal atmosferinin içine kendini bıraktığı andan itibaren sevgi ve umut dünyasında da yol almaya adaydır. Masal kahramanlarının yol üstünde rast geldikleri kimseler, onlara kapı açmak; yol göstermek konusunda hızlı hareket ederler. Bu durum, önemli bir öğretiyi de beraberinde getirir: 'Yardıma ihtiyacı olan kimseye, gücü yeten her el uzanmalıdır.' İnsanlık ödevinin gereği olan bu tür iletilere yer vermesi bakımından da "Çobanla Bey Kızı" masalının önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

Döşeme bölümünden itibaren çocuk okuyucuya kapılarını açan fantastik dünya, birçok öğretiyi içinde barındırır. Çocuk okuyucunun yaşama umutla bakabilmesi için gayret gösteren masaldan alınan ve ileti değeri taşıyan birkaç örnek vermek gerekir: *"Çoban yıldızıyla çıktılar yola, özenle baktılar sola, bu yolculuğun sonu güzel ola..."; ""Dayanın çocuklar, tuzaklar var yolunuzda; yaklaşmak üzereyiz umutlu sona..."* (Tansel 1976: 50). Görüldüğü gibi masal ilk andan itibaren dil ve anlatım özellikleri ile okuyucuyu kendisine çekmekte; çocuk dünyasına umut salmakta ve dış dünyadan gelebilecek tehlikeler konusunda okuyucuyu uyarmaktadır. *"Masallar gerçek, gerçekler masal... İlle de yüreğimin ortası bu masal. Bir varmış, birler varmış, binler varmış; dünyacık gide gide daralmış... Dayanın çocuklar, yolları katlayın kuşak kuşak; zamanı sarmalayın yıl yıl..."* cümleleri, masalcının araladığı büyülü dünya ile gerçek dünyayı birbirine kaynaştırmakta; dinleyicisine masal lezzetini tattırmaktadır.

Tansel, düşten gerçeğe; umutsuzluktan umuda; tutsaklıktan özgürlüğe; uykudan uyanışa dönük çağrıları ile çocuk okuyucuya seslenmektedir. Bu seslenişin yankıları masal boyunca sürmekte; özenle oluşturulan kurgu, öğretiler ile desteklemektedir. *"Kındam'ın şaşması, düşçe masalcının aynası... Gerçektir ya, düşten güzel, iyi...*

Burada konaklayalım çocuklar! İndirelim yükümüzü, deniz yaratıklarını kavuşturalım özgürlüğe..." cümleleri sıradan bir masal tümcesi olmaktan çıkmakta; adeta masalcının okuyucusuna armağanına dönüşmektedir.

2.27- NAZ KIZ (1976: 69)

2.27.1- Konu

Arap Vezir'in oğlunun evlilik çağının gelmesi ve vezirin oğlu için Naz Kız adında bir eşin seçilmesi sonrasında gelişen olaylar konu edilmektedir.

2.27.2- Asıl İleti

Yaşam belirtisinin olduğu her yerde beklenmedik birtakım gelişmelere hazır olunmalıdır.

2.27.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Tansel masallarının kahramanı kimi zaman bir padişah kızı, bir padişah oğlu; kimi zamansa bir bey, bir vezir çocuğu olarak çıkar okuyucunun karşısına. "Naz Kız" masalının kahramanı bir vezirin 'bi'tecik' oğludur. Kahramanın kimliğine ilişkin detay da verilmektedir: Vezir bir Arap'tır.

Arap vezirin bir oğlundan başka çocuğu yoktur. Masal motivasyonu, vezirin oğlunun evlilik zamanının gelmesi ile başlar. Oğluna uygun bir eş bulabilmek için yola çıkan anne, olay örgüsünü başlatarak aksiyonun yol almasını sağlar. Geleneksel masal motiflerinden olan evlilik kararı alma; uygun eş arama "Naz Kız" masalının aksiyonunu belirleyici motiflerdendir.

Oğluna eş bulma görevi anne tipine yüklenir. Annenin evden ayrılması ile aksiyon yeni bir seyre doğru yol almaya başlar. Masala seçilen başlık, olay örgüsüne ilişkin ipucu taşımaktadır. "Naz Kız" başlığı, vezir oğlu için önerilen eşlerden birinin adının Naz Kız olabileceği çağrışımı yapar. Bu durum, serim bölümünün sonlarında açığa çıkar: Başka bir ülkenin vezirinin dünya güzeli kızı Naz Kız olarak anılmaktadır.

Naz Kız'ın güzelliğinin vurgulandığı bölümün hemen ardından kız isteme ve söz kesme törenleri yapılır. Nişan günü için yapılan hazırlıklar; *"... Yüzlerce kurban kesildi; görkemli bir tören yapıldı."* cümleleri ile ifade edilir. Düğün töreninin ardından gelinin, oğlan evine getirilmesi ile olay örgüsünün en önemli düğümü atılır. Bu bölüme kadar olağan bir düzende ilerleyen masal kurgusu, yeni bir dönüm noktasına sahne olur: Gelin ile güveyin yalnız kaldıkları an, olay örgüsünün dönüm noktasını oluşturan andır.

Güvey, gelinin duvağını açmadan gelin odasından ayrılır. Silahlarını kuşanan damadın odadan ayrılmasından sonra, Naz Kız uykusuz bir gece geçirir. Güneşin doğması ile hane halkını bir telaş alır. Sabahın getirdiği aydınlık ile konak halkının içine düştüğü karamsarlık, korku ve telaş çatışır. Bu iç sıkıntısının nedeni, damadın o geceden sonra ortalarda görünmemesidir. Evdeki telaş ile birlikte başlayan koşuşturmadan bir sonuç alınmaz. Ülkenin dört bir yanı aranır; ancak vezirin *'bi'tecik oğlu'* bulunamaz. Bu yitimin ardından yedi yıl geçer. *" Kız da sabırlıymış ha..."* cümlesinde, aradan geçen uzun zaman vurgulanır.

"Günün birinde..." girişi ile düğüm bölümünde yeni gelişmelerin yaşanacağı sezdirilir. Oldukça fakir olan bir başka kahramanın, Arap vezirin kentine gelmesi ile olay örgüsü yeni gelişmelere tanık olur. Arap vezirin oğlu ile kente gelen fakir oğlan arasındaki yaşam tarzı farklılığı vurgulanır; ancak bundan daha önemli olan nokta, iki kahramanın fiziksel görünüşündeki bezerliktir. Biri zengin, biri çok fakir olan iki kahraman, ikiz kardeşmişçesine birbirlerine benzemektedirler. Bu benzerlik, fakir oğlanın, Arap vezirin konağına götürülmesi ve kayıp kahramanla özdeşleştirilmesi ile neticelenir. Düğüm bölümünde yaşanılan bu karışıklık, yeni gelişmelerin habercisi konumundadır.

Yaşanılan karışıklığın açığa kavuşması beklentisi aksiyonun tamamına yayılır. Hamamcının anlattıkları doğrultusunda kurduğu oyunu devam ettiren kahraman, bir süre, durumundan şikâyetçi olmaz; ancak gerçek ana babasını özlemeye başladığında kahramanı bir sıkıntı alır. Olay örgüsü, beklenen biçimde tamamlanmaz. Büyük bir benzerlik üzerine kurulan oyun devam eder. Fakir oğlan, gerçek ailesini de Arap

vezirin konağına aldırır. Bir anda yaşamları değişen aile yeni hayatlarını sürerken, Arap vezir ve karısı gerçek oğullarına kavuştukları umuduyla yaşamaya devam ederler.

2.27.4- Yer ve Zaman

Masalın tüm mekânları genelden özele giden bir sıra izler. Ülkeden şehre; şehirden konağa; konaktan odaya giden sıralama aynı zamanda olay örgüsü dizgesini de vermektedir. Adı verilmeyen bir masal ülkesinde başlayan kurgunun ilk durağı Arap Vezir'in konağıdır. Dış yapısının görkemini kahramanlarının makamına yansıtan konaklar, dış dünyaya hükmedebilen mekânlardır.

Belirlenmiş zaman diliminin gelmesi ile iç mekândan dış mekâna açılma zorunluluğu doğmaktadır. "Naz Kız" masalı için sözü edilen 'belirlenmiş an', Arap Vezir'in oğlunun evlilik çağının geldiği andır. Bu zaman diliminin gelmesi ile iç mekândan dışa doğru bir açılım başlar. Oğluna uygun bir eş bulma amacıyla evden ayrılan anne, bir başka konakta aradığını bulur. Bir konaktan diğerine uzanan yol, mekânlar arasındaki uyumu simgeler: Konak içindeki bir kimseye uygun olan eş, bir başka konakta yaşamaktadır. Bu durum, mekân ile şahıs arasındaki dengenin somut göstergesidir.

Evlilik töreni için seçilen mekânlar, kahramanların sosyal yapılarını da yansıtır. Kahramanların yaşadığı büyük ve ihtişamlı haneler, düğün törenine de sahne olmaktadır. Evlilik töreninin ardından gelişen olayların ilk durağı yine bir iç mekândır. Genelden özele giden sıralama bozulmamakta; konağın en güzel odası yeni düğümlerin kurgulandığı mekân olmaktadır.

Olay örgüsünün en önemli düğümlerinden birinin ortaya atıldığı mekân, geleneksel masal yapısına uygundur. Düğümden çözüme giden yolda en önemli dönemecin yaşatıldığı ortam bir hamamdır. Hamamlar, iç mekân özelliği gösteren; dışa kapalı; kendi içinde mahremiyeti bulunan ortamların başında gelmektedir. Gerçekten çok düşsel olayların temelleri bu tür iç mekânlarda atılmaktadır.

Uzun vaka zamanında tamamlanan olay örgüsü için iki kilit zamandan söz etmek mümkündür: Bunlardan ilki Arap Vezir'in öz oğlunun ortadan kaybolduğu an, diğeri asıl kahramana benzeyen ikinci tipin aksiyona girdiği andır. Asıl kahramanın ortadan kaybolması ile ikinci tipin olay örgüsüne girmesi arasında geçen süre yedi yıldır. Zamanda atlama tekniği kullanılarak geride bırakılan yedi yıl, masal kurgusunun demlendiği zaman dilimidir. Aradan geçen yedi yıl, Naz Kız'ın sabrını; ana babanın çocuk özlemini ve okuyucunun merakını sınamada kullanılan zaman dilimidir.

Yer yer kullanılan ve olay örgüsünün geride bırakılan zaman dilimlerini simgeleyen formeller de dikkate değerdir: *"Bir günün birinde; bir süre aktı mavi zaman..."* şeklindeki ifade biçimleri, geçen sürenin yoğunluğuna ve beklenen anın geldiğine işarettir.

Merak unsurunun doruğa ulaştığı zaman dilimi, fakir oğlanın masal kurgusunda yer bulması ile işlemeye başlamaktadır. Düğüm noktalarının nasıl bir sonla çözüme ulaşacağı konusunda merak giderek artar. Aksiyonun hangi gelişmeye bağlı olarak sonuca bağlanacağının anlaşılması üzerine merak yerini durağan zamana bırakır. Çözüm bölümünde okuyucuya hissettirilen geniş zaman, masalın sonuna uygun olarak akıcılığını devam ettirebilir.

2.27.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.27.5.1- Yetişkinler

Şahıs kadrosu bakımından sınırlı sayıya sahip olan metinde, kahramanların fiziksel ve ruhsal portrelerinden öte, onlara yüklenen fonksiyonlar ağır basmaktadır. Evlilik çağı gelmiş bir kahramanın etrafında gelişmeye başlayan masal, düğüm bölümünde yeni tiplere yüklenen fonksiyonlara dayalı olarak gelişimini sürdürür.

Arap Vezir, bir oğlundan başka çocuğu olmayan bir baba olarak sunulur. 'Baba' kimliğinin yanı sıra 'vezirlik makamının' ağırlığı aksiyon süresince yerini korur. Vezirlik makamının kahramana yüklediği güç, istediğini elde edebilme olasılığını da kuvvetlendirir. Oğlunun evlilik çağının gelmesiyle harekete geçen vezir, bu konu ile

ilgilenmesi için eşini görevlendirir. Ana ve baba tiplerinin fonksiyonel etkileri oğul tipine bağlı olarak gelişir. Baba, gücün ve kudretin sembolü iken ana, yapıcılığın ve düzenin sembolüdür. Oğlunun evlilik kararı baba tarafından alınırken; uygun eş bulma görevi anneye yüklenir. Baba, karar verici; anne düzen kurucu olarak değer kazanır.

Kurguda dikkat çeken nokta kahramanların kendileri ile ilgili kararlar alınırken fonksiyonel etki göstermeyişleridir. Anne ve babası, oğulları adına birtakım kararlar alırken asıl kahraman devre dışı bırakılmaktadır. Güzel Asıl kahramanın devre dışı bırakılması aksiyonun ilerleyen bölümlerinde yeni gelişmelerin yaşanacağına işarettir. Düğüm bölümü ile olay örgüsüne dâhil edilen kahraman ismine yaraşır özellikler taşımaktadır: *" Sütten ak dişleri, yosun yeşili boyada gözleri, telli telli kirpikleri varmış. Oğul balınca teni, gece benzeri bulutça saçları..."* Naz Kız, olaylara istem dışı itilen gözlemci kahraman konumundadır. Yaşadıklarını *'Surum böyleymiş...'* diyerek kabul eden kahraman, sorgulayıcı ve eleştirel bir tip değildir.

Arap Vezir'in öz oğluna benzerliği sayesinde aksiyonda yer bulan kahramanın fiziksel nitelikleri dikkat çekmektedir. Bu niteliklerin başında vezirin oğluna bir elmanın yarısı kadar benzer oluşu gelmektedir. Kurnaz; işini bilen, çıkarları doğrultusunda karar veren bir kimse oluşu da bu tipin diğer özellikleridir. Kahramanın aksiyonda yer alması ve istediği doğrultuda bir serüvene dâhil olması konusunda en büyük yardımcısı hamamcıdır. Hamamcı, farkında olmadan bir yanlışı başlatan ve bu yanlışa ortak olan kimsedir. Hamamcının gösterdiği yolda ilerleyen kahraman için bambaşka bir dünyanın kapıları açılmıştır. Kapıları açılan yeni yaşamın içine ana, baba ve kardeşten oluşan bir aile de dâhil edilir. Dolayısıyla bir aileyi oluşturan tüm bireyler, aynı oyunun parçası olan kahramanlar sıfatı almaktadır.

2.27.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Arap Vezir'in oğlu ile Naz Kız üzerine kurgulanan masalda, düğün töreni ile ilgili hazırlıklar dikkat çekmektedir. Dayatılıp döşetilen konak; pişirilen çeşit çeşit

yemekler; çalınan çalgılar ve kesilen kurbanlar, düğün töreni için yapılan hazırlıklardan bazılarıdır.

Masalın ikinci sıradaki yardımcı unsurları şu şekilde sıralanabilir: Arap Vezir'in öz oğlunun kuşandığı silah takımı; vezirin öz oğluna çok benzeyen fakir kahramanın giyindiği yeni giysiler; gümüş eyer takımlarıdır. Vezirin öz oğluna çok benzeyen fakir oğlanın kullandığı nesneler, bir aldatmacanın aracı olarak kullanılır. Giysiler, gümüş eyer takımları; hediyelik eşyalar, yen bir hayata başlayan kahramanı olay örgüsüne dâhil eden fonksiyonel unsurlardır.

2.27.6- İletiler

2.27.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Kaderci yaklaşım, kişiyi sorumluluk duygusundan uzaklaştıran bir yaklaşımdır. "Surum böyleymiş" diyerek yaşadıklarını kabul eden bir kahraman, çocuk okuyucu için eleştirel düşünmenin hareket noktalarından biri olabilir.
2- Ana ve babalar, evladının geleceğini düşünen kimselerdir.
3- Kimseye haber vermeden; bir iz bırakmadan evinden ayrılan kişilerin bu davranışı yanlıştır.
4- Yalan ve oyun üzerine kurulan yaşamlar, bazı sıkıntıların doğmasına neden olabilir.

2.27.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Masal kahramanı dahi olsa bir ana babanın, çocuklarının yalanına ortak olmaları yanlıştır.
2- Birbirini tanımayan iki kişi adına evlilik kararı almak doğru değildir.
3- Bir oyun üzerine kurulmuş yeni hayatların sorunsuzca ilerlediğini göstermek doğru bir tutum değildir.
4- Kurnazlık, kişiye fayda sağlar şeklinde bir sonuca yer vermek olumlu bir tutum olarak değerlendirilemez.

5- Gerçek dünyanın beklentilerine ve sonuçlarına uygun düşmeyen metinler, çocuk dünyasında birtakım çatışmalara neden olabilir.

2.27.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.27.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.27.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Mavi zaman içinde, mavi vaktin birinde..."

2.27.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Bu gece sen dur da ben çıkayım dermiş doğan aya."
"Gide gide..."
"Bir günün birinde."
"... ayın on beşi gibi."
"Oğlan hamamda çimmekte olsun."
"Yenilip içilenlerin ölçüsü, tartısı yok."
"Az gitti, uz gitti..."
"Dere tepe düz gitti."

2.27.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Masalın tadı söylemekle, dinlemekle çıkar. Ben o ülkeden geliyorum. Armağanlar getirdim, herkesin usundan geçirdiği. Yitmedim, düşürmedim. Önüme uğrular çıktı vermedim. Tümü çocuklara."

2.27.7.2- Masal Motifleri

Evden Ayrılma Motifi: Arap Vezir'in öz oğlu evi terk eder.
Dünür Gitme (Kız İsteme): Naz Kız, Arap Vezir'in oğluna eş olarak istenir.
Yedi Yıl Boyunca Kayıp Kahraman: Arap Vezir'in öz oğlu evini tek eder ve yedi yıldan bu yana kayıptır.
Başkasının Kılığına Giren Kahraman: Fakir bir ailenin oğlu olan kahraman, Arap Vezir'in oğlunun kılığına girer.

Bir Elmanın Yarısı Gibi Birbirlerine Benzeyen Kahramanlar: Arap Vezir'in öz oğlu ile fakir oğlan birbirlerine çok benzer.
Gerçeğin Gizli Kalması: Fakir oğlanın oynadığı oyun açığa çıkamaz; gerçekler gizli kalır.

2.27.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.27.8.1- Tekrarlanan Sözler

"Naz Kız" masalında, kız isteme ve kılık değiştirme motiflerinin kullanıldığı bölümlerde tekrarlanan sözlere yer verilmektedir. Kahramanın annesinin diyar diyar dolaşıp, oğluna uygun eş bulma arayışı tekrarlanan eylemler ile ifade edilmektedir: *"Naz Kız'ın anası babası biraz nazlandılarsa da söz kesildi. Birkaç gün sonra kızın babasına ulak saldı. Öte yandan kızın babası büyük nişan hazırlığı yapmış."* cümleleri düğün için yapılan hazırlıkları ifade etmektedir. Masalın ilerleyen bölümünde 'kılık değiştirme motifiyle' aksiyona giren kahramanın yeni yaşamına alışma süreci de tekrar grupları ile ifade bulmaktadır: *"Sen hiç kaygılanma, ben onların hepsini öğretirim."; "Onlar şimdi padişahın sarayında toplantıdalar. Ortada oturan padişahtır, sağındaki baban, solundakiler de vezirler..."; "... İçerdekileri, konağımızdakileri sana tanıtıp öğretirim."* cümleleri kahramanın başına gelebilecek sıkıntıları önleme amacıyla tekrarlanan sözleri ifade etmektedir.

2.27.8.2- Deyimler

"... görenlerin yüreğini hoplatırmış." (s.69)
yüreğini hoplatmak: Korkmak, korkutmak anlamına gelen deyim metinde 'çok heyecanlandırmak' anlamında kullanılmıştır.

"Sözü döndürüp dolaştırdı." (s. 70)
sözü döndürüp dolaştırmak: Söylemek istediğini bir türlü söyleyememek.

"... dereden tepeden konuştu." (s.70)
dereden tepeden konuşmak: Sıradan konulardan bahsetmek.

“Benim de surum böyleymiş.” (s.70)
surum böyle: Başına gelen şeylerinin nedenini yazgıya bağlamak.

“... uğurlayıp yola vurdular.” (s.71)
yola vurmak: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak. Krş. ‘yola düşmek.’

“Konağını döşetip dayatmış.” (s.72)
dayayıp döşetmek: Hanenin tüm gereksinimlerini karşılamak; en güzel şekilde döşemek.

“Düğün alayı yola koyuldu.” (s.72)
yola koyulmak: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak; yol almak.

“Babasının da canı çok sıkıldı.” (s.72)
canı sıkılmak: Yaşanılan olaylardan ötürü sıkıntı içine girmek; üzülmek.

“Neredeyse uslarını oynatacaklar.” (s.73)
usunu (aklını) oynatmak: Mantıklı karar alamayacak düzeye gelmek. Krş. ‘aklını yitirmek; aklı başından gitmek.’

“Üstünden yoksulluk akıyor.” (s.73)
üstünden yoksulluk akmak: Yoksulluğunun her halinden belli olması durumu.

“... muştular olsun.” (s.73)
muştular olsun: Müjdeler olsun; mutluluk veren bir haber alma durumu.

“İşin üstesinden nasıl geleceğini düşünüyordu.” (s.74)
işin üstesinden gelmek: Başladığı işi başarı ile tamamlayabilmek.

“... gözlerine inanamadı.” (s.75)

gözlerine inanamamak: Gördüklerinin doğru olduğuna inanamamak; çok şaşırma hali.

2.27.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Gide gide..."

"... telli telli kirpikleri varmış."

İkisi De Anlamlı Olan Kelimeler İle Kurulmuş İkileme

"Konağı döşetip dayatmış."

"Yemekler pişer türlü çeşit."

"Boyu posu, yüzü gözü..."

"Döne dolaşa..."

"Yenilip içilenin ölçüsü, tartısı yok."

2.27.9- Özgün Unsurlar

Özgün unsurlar, okuyucunun söz dağarcığına sunulması muhtemel katkılarda gizlidir. Dil ve anlatımdaki yalınlığa ek olarak, mahalli kelimelerin kullanımı dikkate değerdir.

Benzetmelerde başvurulan özgün ifade biçimlerine ek olarak, tamlamalar için seçilen kelimelere de dikkat etmek gerekir: *"Gayet zeyrek, iyi bir yöneticiymiş."* cümlesinde geçen 'zeyrek' kelimesi, sözü edilen kişinin 'zeki, anlayışlı ve uyanık' bir kimse olduğunu belirtmek için kullanılır. 'Bi'tecik' kelimesi ise 'tek, bir tane' anlamına gelen mahalli bir sözcük değeri taşımaktadır. *"Kızın babasına ulak saldı."* cümlesinde geçen 'ulak' sözcüğünün, 'haberci' anlamında kullanılır. Özgün unsurlar, sözcük değeri taşımakla kalmamakta; deyim ve benzetme gruplarının içinde de yer bulmaktadır: *'usunu oynatmak; muştular olsun; sayrılık geçirmek; surum böyleymiş; sabahın eri; usu başından gitmek...'* söz grupları, özgün değer taşıyan kelime birlikteliklerine örnek olarak verilebilir.

2.27.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Tansel masallarından ortak motifler taşıyan ve geleneksel masal kurgusu ile başlayan metin, duru ve akıcı bir anlatımla kaleme alınmıştır. Anlatımdaki akıcılık, okuyucu kitlesinin algılama düzeyine seslenmekte ve kurgunun tamamının kavranmasına olanak sağlayabilmektedir.

Bir vezirin oğlu üzerine kurgulanan metin, iki önemli düğüm noktasına sahne olur. Vezirin gerçek oğlunun evden ayrılması ve gerçek kahramanın yerine yabancı bir kimsenin geçmesi, masalın iki önemli düğümünü oluşturur. Düğüm noktalarının ortaya atılması sırasında doğabilecek soru işaretleri; okuyucunun düşünme ve sorgulama yetilerine seslenebilecek niteliktedir. Ancak serim bölümünün bitimiyle gelişen olaylar, birtakım anlamsızlıkları da beraberinde getirir.

Anlamsız unsurlardan kasıt, masalın bütününe yayılan belirsizliklerdir. Öyle ki masal kahramanının nedensiz yere evden ayrılması ve birdenbire ortadan yok olması, okuyucunun zihninde birtakım soru işaretleri doğurabilir. Soru işaretleri ile gelen belirsizlik, çözüm bölümünde de açığa kavuşturulmaz. Dolayısıyla masal için pürüzsüz bir kurgudan bahsetmek mümkün görünmemektedir.

Üzerinde dikkatle durulması gereken noktalardan bir diğeri, olay örgüsünün bir oyun üzerine yapılandırılmış olmasıdır. İkincil kahramanların oynadığı oyun beraberinde bir yalanı doğurmaktadır. Masal dünyasında kurgulanan bu oyunun, okuyucuya kazanımlar sunması da olası değildir. Kazanımlar sunmanın aksine olumsuz öğretiler ile okuyucunun zihnini bulandırabilecek bu tür karmaşanın, anlama ve anlatma becerilerini de olumsuz etkileyeceği açıktır.

Aile içi ilişkilere yön veren birtakım değerlerin kötüye kullanılmış olması çocuk okuyucu için yanlış iletilerin doğmasın sebep olabilir. Güvensizlik ve sadakatsizlik gibi temlerin vurgulanması okuyucu kitlesi açısından düşünüldüğünden olumsuz bir taraf teşkil eder. Evlilik ve yaşam gibi konularda ani ve düşüncesizce alınan kararların vurgulanması da aynı derecede sakıncalıdır. Dolayısıyla sözü edilen unsurların metinden çıkarılmasının daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Akıcı bir dil, yalın bir anlatım; şahıs kadrosundaki sadelik; masal kurgusunun basit yapıda olması gibi birtakım nitelikler, masalın göze çarpan olumlu yanlarıdır. Metnin bütünü göz önünde bulundurulduğunda (söz dizimi bakımından), okuyucu kitlesine uygun bir metin olduğu söylenebilmektedir. Ancak masalın kurgusu göz önünde bulundurulduğunda aynı olumlu yargıya varılması söz konusu değildir. Bunun nedeni olay örgüsünün içine yerleştirilmiş yalana dayalı bir oyunun var olmasıdır. Yalan üzerine kurgulan aksiyon, aynı yalanın devamı ile sonlandırılmaktadır. Amacı ve sonu belli olmayan olaylar dizgesi, masalın hitap ettiği okuyucu kitlesinin zihin dünyasına uygun değildir.

2.28- BECERİKLİ KIZ (1976: 79)

2.28.1- Konu

Anneleri ile kente yakın bir orman evinde yaşayan üç kız kardeşin hayatlarından alınan yaşam kesit konu edilmektedir.

2.28.2- Asıl İleti

Bilinmeyen yerler, savunmasız konumda olan kimseler için büyük tehlikeleri beraberinde getirir.

2.28.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Özgün unsurlarla bir araya getirilen giriş formelini, geleneksel masal kurgusu devam ettirmektedir. Anneleri ile birlikte yaşam süren üç kız kardeşin sahip oldukları ‘tavuk’, onların hayatlarındaki en önemli varlıktır. Bu tavuğun diğer tavuklardan farkı pırıl pırıl tüylerinin olması; günde üç yol yumurtlaması, yumurtalarının da hep çift sarılı çıkmasıdır. Masalın motivasyon unsuru, bu tavuğun sık sık ortadan kaybolmasıyla sağlanmaktadır. Tavuğun eve dönmediği günlerin birinde olay örgüsü başlar. Üç kız kardeş, tavuklarını bulmak üzere evden ayrılmaya karar verir. Bu durum, aksiyonun üç kız kardeş ve kayıp tavuk üzerine kurgulanacağının işareti olur.

Kayıp tavuklarını bulmak üzere evden ilk olarak büyük kız ayrılır. Sivri kayalıklı bir tepeye çıkan büyük kız, kuyu ağzı gibi bir delikten aşağı düşer. Ablalarının da kaybolduğunu düşünen kardeşleri bir telaş alır. Bir sonraki günün sabahında ortanca kız yola düşer. Ablasının düştüğü delikten aşağı düşen ortanca kız da geriye dönmez. Aksiyonun bu bölümünde dikkatler küçük kızın üzerindedir. İki ablasının da kaybolmasının ardından yola çıkma zamanı küçük kıza gelir. Ablalarını ve yitik tavuğu bulmak üzere evden ayrılan küçük kızın etrafında gelişecek olan olaylar, düğümden çözüme giden yolda yaşanılacak olaylardan oluşur.

Bir süre ormanın içinde ilerleyen küçük kız da büyük ve ortanca ablalarının düştüğü delikten içeri düşer. Bu olay ile birlikte üç kız kardeşi bekleyen son, aynı şekilde gerçekleşir. Küçük kız, düştüğü inde bir dev ile karşılaşır. Dev: "*Eğer ağlamazsan, anamı isterim iye tutturmazsan seni kendi kızım yaparım. Bu dediklerimi tutmazsan, şu tahta kapağın altındaki odada iki kız var, oraya atarım seni de."* der. Ablalarının tahta kapaklı bir odada tutulduğunu anlayan kız, devin şartını kabul eder. Bu durum, büyük ve ortanca kızın da aynı şartla karşı karşıya kaldığını; ancak devin söylediklerini kabul etmediklerini gösterir. Küçük kız aklını kullanır, deve süpürge üstüne yemin ettirir ve kendi isteklerini yerine getirmesi konusunda devi ikna eder.

Karşılıklı şart koymaların ardından küçük kız istediklerini deve yaptırmaya başlar. İlk olarak tahta kapağın altındaki odayı görmek istediğini; aksi takdirde yemeğini yemeyeceğini söyleyen kızın dediği olur. Dev, tahta kapağı kaldırır; küçük kız da ablalarını görür. Bütün gece uyumayan kız çeşitli planlar kurar. Devin güvenini kazanan kız, evde yalnız olduğu vakitlerde planlarını ablalarına anlatır.

Günlerden bir gün küçük kız, hazırladığı öteberiyi yoksul annesine götürmesi konusunda devi ikna eder. Hazırladığı yiyeceklerin arasına ablasını da koyan kız, devi bir konuda uyarır: *"Hadi baba, bu çuvalı anama götür ama içine bakayım deme sakın. Sözünde durmazsan kızın olmam."* Dev, çuvalı sırtlayıp yola koyulur. Bir ara çuvalın içine bakacak olur; ancak *'çuvala bakma'* diye bir ses duyar. *"Benim kızın ne keskin gözleri var. Ta uzaktan beni görüyor."* diye düşünen dev, yoluna devam eder ve aradığı eve ulaşır. Getirdiği çuvalı yaşlı kadına teslim eden dev yaşadığı ine geri

döner. Aradan beş altı gün geçer ve küçük kız daha önceki yöntemini kullanarak ortanca ablasını da eve gönderir. Devin evde olmadığı bir saatte küçük kız da yaşadığı inden kaçar ve ailesinin yanına ulaşır. Masalın çözüm bölümünde üç kız kardeş kurtulur; ancak kayıp tavuk hakkında bilgi verilmez. Kızların başına gelen sıkıntıların çıkış noktasını 'kayıp tavuk' oluşturmuştur. Masalın çözüm bölümünde, aksiyonun en önemli merak unsuruna ilişkin bir gelişmenin yaşanmaması, masalın bir belirsizlik ile sona ermesine sebep olmaktadır.

2.28.4- Yer ve Zaman

Üç kız kardeşin anaları ile birlikte yaşadıkları orman içindeki ev, hem masalın temel mekânı hem de aksiyonun başlatıldığı mekân olması ile de dikkate değerdir. Annelerinin kurduğu düzen içinde aynı mekânı paylaşan kahramanlar, sırayla bu mekânı terk ederler. Evden ayrılma motifinin kaynağını ise bir arayış oluşturur. Dolayısıyla kahramanların yaşadığı mekân değişikliği kendi iradelerinin dışında gelişen bir olaya bağlanır. Bu olay, aksiyona katılan yeni bir mekân içinde çözüme ulaştırılır.

Büyük kız kardeş ile başlayan 'evden dışarı çıkma' fonksiyonu, ortanca ve küçük kız kardeş ile devam ettirilir. Üç kahramanı bekleyen yeni ortam bir devin yaşadığı in olarak çizilmektedir. Dev, dış dünyanın korkularını ve tehlikelerini; devin yaşadığı ortam da bilinmezliği ve gizliliği sembolize etmektedir.

Geleneksel masalların birçoğunda olduğu gibi 'Becerikli Kız' masalında da dev, bir mağarada yaşamaktadır. Mağara, masal dünyasının korku ve giz uyandıran mekânlarındandır. Kahramanlar birer olgunun somutlaştırılmış biçimi; mekânlar da bu olguların yaşatıldığı sembolik ortamlardır. Evden ayrılan üç kız kardeşin düştükleri kuyu dibi kayboluşu, saklanmayı ve esrarengiz gelişmeleri çağrıştıran bir mekândır. Devin yaşadığı inde bir süre tutuklu kalan kahramanlar, tahta kapakla örtülü bir odada tutulurlar. Bu tutukluluğu yalnızca küçük kız kardeş yaşamaz. Küçük kızın esaret hayatı sürmemesinin nedeni, aklını ve mantığı kullanabilmesidir. Buradan çıkarılacak olan sonuç mekân ve kahraman arasındaki ilişkiden kaynaklanır. Öyle ki mekânlar, kahramanların çizdiği fonksiyonlar etrafında oluşturulan

ortamlardır. Bu ortamların gerçek dünyada var olup olmadığı önemli değilken; masal dünyası ile reel dünya arasında kurduğu bağın niteliği son derece önemlidir. Masallar, düş dünyası ile gerçek dünyanın belli bir noktada bir araya getirildiği özgür ifade biçimleridir. Dolayısıyla masal mekânları da dış dünyanın gerçekliklerinin yaşatıldığı ortamlardır. Aynı nedene bağlı olarak evden ayrılan kardeşlerin karşılaştığı yeni mekânlar da gerçek dünyanın getirilerinin sembolize edildiği masal ortamlarıdır.

Devin yaşadığı inden, üç kız kardeşin yaşadığı orman içindeki eve uzanan yol, karanlıktan aydınlığa uzanan bir geçit üzerine kurulur. Kızların düştükleri delik, devin yaşadığı inin penceresi olarak çizilir. Dolayısıyla pencereden içeri süzülmesi muhtemel olan ışık huzmesi, karanlıktan aydınlığa giden yolun somutlaştırılmış biçimidir. Bu durum gizlikten gerçeğe; tutsaklıktan özgürlüğe; karamsarlıktan umuda uzanan yolculuğun dışa vurumudur.

Üç kız kardeş ve annelerinin hayatlarında önemli bir yere sahip olan 'tavuk' günün birinde kaybolur. Tavuğun kaybolması sonrasında başlayan 'arama süreci' olay örgüsünün sınırlarını oluşturur. Aksiyon zamanı, kayıp tavuğu bulmak üzere kahramanların evden ayrılması ile işlemeye başlar ve orta uzunluktaki vaka zamanında tamamlanır.

Kısa zaman aralıkları ile evden ayrılan kız kardeşler, bir süre devin yaşadığı mağarada yaşamak zorunda kalır. *"Sabahlar olur, akşamlar olur..."* cümlesi, kızların mağarada geçirdikleri süreyi ifade eder. Devin yaşadığı mağarada yaşamak zorunda kalan kahramanların geride bıraktıkları zaman dilimi, iç sıkıntılar ve korkular üzerine kurulu anlardan oluşur. Küçük kız kardeşin kurguladığı oyunun başarıya ulaşmasına kadar geçen sürede zaman, kahramanların aleyhine işler. Çözüm bölümü beraberinde 'kurtuluş zamanını' getirir. Yaşadıkları sıkıntılı dönemi geride bırakan kardeşler, nihayet annelerine ulaşırlar. Bu kavuşmanın yaşanması ile masal zamanı sona erer. Olay örgüsünün çözüme ulaşması ile kahramanlar, içinde bulundukları tehlikeli süreçten de uzaklaşmış olurlar.

2.28.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.28.5.1- Olağanüstü Varlıklar

"Becerikli Kız" masalının olağanüstü kahramanı bir devdir. Masal kahramanlarını ele geçirdikten sonra onları çeşitli koşullar ile kendisine bağlı kılan dev, 'şart koyma' motifinin de uygulayıcısıdır.

Fiziksel görünüşü hakkında fazla bilgi verilmeyen bu devi, diğer masal devlerinden ayıran en önemli özellik daha ılımlı bir tavır gütmesidir. İnsanlara zarar vermek yerine çeşitli yöntemler ile onları kendilerine bağlayan dev bir istekte bulunur. Devin isteğini yerine getirmeyen kahramanlar kapalı odada tutsak edilirken; devin söylediklerini eksiksiz yapan kahraman için aynı tutsaklık söz konusu değildir.

Devler, birer masal kahramanı olmanın yanı sıra, kişinin içinde yaşattığı birtakım olguların dışa vurumudur. Dev, görünüşü, ses tonu, cüssesi ile diğer canlılardan ayrılır. Fiziksel görünüşlerindeki heybet, onların taşıdığı sembolik değerlerin etkinliğini göstermektedir.

2.28.5.2- Yetişkinler

Masal ile gerçek dünya arasında bağ kuran masal kahramanları, kimi zaman bir saray halkı, kimi zaman iki sevgili, kimi zaman da çekirdek ailenin bireyleridir. Bir aileyi oluşturan bireyler, gerçek dünyadan koparak düş dünyasına gelmiş izlenimi uyandırırlar. Gerçek dünyanın kişileri olmalarına rağmen anne, baba, kardeş gibi aile bireyleri masal dünyasında bambaşka olguların temsilcileridir. "Becerikli Kız" masalında da bu durum geçerliliğini korumaktadır: Anne, bütünü bir arada tutmakla görevli kimsedir. Üç kızı ile sade bir yaşamı paylaşan anne, ailesini korumak, kollamak ve dağıtmamakla yükümlüdür. Aile bireylerinden herhangi birinin başına bir sıkıntı geldiğinde bu duruma en çok endişelenen kişi annedir. Üç kızını da belli bir süreliğine yitiren anne, bu bekleme sürecinde, sıkıntılarını yalnız başına yaşamak zorunda bırakılan tip olmuştur.

Üç kız kardeş, belli aralıklar ile aynı nedene bağlı olarak benzer olayları yaşayan tiplerdir. Büyük ve ortanca kız kardeşi bekleyen gelişme aynı iken; küçük kız, ablalarından farklı bir gelişme ile yüzleşir. Bu farklılığın nedeni küçük kızın aklını ve mantığını kullanabilmesidir. Dolayısıyla geleneksel masal unsurunun bozulmadığı ve geçerliliğini koruduğu söylenebilir: Küçük kardeş, kıvrak zekânın, aklın ve mantığın sembolüdür. Bu durum; üç kardeşi içinde bulundukları sıkıntıdan kurtaran masal kahramanının en küçük kız olduğu gerçeği ile desteklenmektedir.

2.28.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Olay örgüsünün yapılmasında etkili bir görevi üstlenmiş olan unsur 'tavuktur'. Pırıl pırıl tüylere sahip olması; günde üç yol yumurtlaması, yumurtalarının da hep çift sarılı çıkması bu tavuğu diğer cinslerinden ayırmaktadır. Masalın motivasyon unsuru ise tavuğun sık sık kaybolması ile sağlanır. Tavuklarını yitiren kız kardeşlerin, kayıp hayvanı arama süreçleri masala konu olur.

Motivasyonu destekleyen unsurun yanı sıra, küçük kız kardeşin kurduğu oyunda kullanılan araçlar da dikkate değerdir. Ablalarını kurtarmak düşüncesi ile hareket eden kahramanın yardımcı nesnesi 'çuvaldır'. Çuvalın içine öteberi koyan kahraman, bu nesneyi devin sırtına yükler ve annesine gönderir. Kahramanın asıl amacı ablalarını kurtarmaktır. Bu nedenle küçük kız, çuvalın içine yiyecek içecek koymakla yetinmez ablalarını da yerleştirir. Kahramanın planı işler ve üç kardeş yaşadıkları sıkıntıdan kurtulur. Dolayısıyla 'çuval', masalı çözüme ulaştırmada kullanılan etkili bir araçtır.

2.28.6- İletiler

2.28.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Tek başına evden ayrılan çocuklar, üstesinden gelemeyeceği birtakım tehlikeler ile karşılaşabilir.
2- Bilmedikleri yerlere gitmek, tanımadıkları kimselerle bir araya gelmek insanlar için çeşitli sıkıntılar doğurabilir.

3- Aklını ve zekâsını kullanabilen insanlar, içinde bulundukları sorunlardan arınabilirler.
4- Güven kazanmak, insan ilişkilerinde önemli bir olgudur.
5- Kardeşlik olgusu çeşitli tehlikelere göğüs germeyi gerektirir.
6- Zekâsını kullanabilen kişi, başkalarının yaptığı hataları yapmaz ve başkalarının yaşadığı sıkıntıları yaşamak zorunda kalmaz.

2.28.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Karşısındakinin güvenini kazanan masal kahramanının hangi sebepten olursa olsun bu güveni zedeleyici hareketlerde bulunması çocuk okuyucu için olumsuz bir örnek teşkil edebilir.
2. Birtakım koşullar koyarak karşısındakini kendisine bağlayan; isteklerini çeşitli şartlara bağlı olarak yaptıran masal kahramanları, gelişme çağında olan bir okuyucunun yanlış fikirlere kapılmasına neden olabilir.
3. Masalın çıkış noktası ile (kayıp tavuğu bulmak) çözümü arasında yaşanan belirsizlik, okuyucunun beklentisini karşılamayabilir. Bu durum masaldan alınacak okuma zevkini olumsuz yönde etkileyebilir.

2.28.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.28.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.28.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Eski zaman İçinde hem var hem yokmuş. Çok az; az çokmuş."

2.28.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Yine günlerden bir gün..."
"Öte yandan..."
"Kızcağız gözlerini açıp baksa ki..."
"Tam o sırada..."

2.28.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Bütün kızların surları açık, yaşantıları erinçli olsun."

2.28.7.2- Masal Motifleri

Yardımcı Hayvan: Motivasyon unsurunun kurulmasına yardım eden hayvan tavuktur.

Evden Ayrılma: Tavuklarını yitiren kız kardeşler, kayıp hayvanı bulabilmek için evden ayrılır.

Olağanüstü Varlık: Yeraltında yaşayan devdir.

Esaret: Üç kız kardeş, bir süre devin himayesinde kalır.

Süpürge Üstüne Ant İçmek: Dev, süpürge üstüne ant içerek küçük kıza söz verir.

Tutsaklıktan Kurtulma: Küçük kız kardeşin planı işler ve kahramanlar, devin elinden kurtulur.

2.28.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.28.8.1- Tekrarlanan Sözler

Üç kız kardeşin yaşantılarından alınan bir kesit üzerine kurgulanan masalın tekrar grupları da üç kıza bağlı olarak oluşur. Kız kardeşlerin başlarından geçen olaylar birbirine benzer cümleler ile ifade edilir. Kayıp tavuğu bulmak üzere evden ayrılan kızlar, belli zaman aralıkları ile benzer olaylara tanık olurlar: "Ormanın köşe bucağını arıyor.", "Sivri kayalıklı tepeye çıkıyor.", "Kuyu ağzı gibi bir delikten aşağı düşüveriyor.", "Ablası gibi bu kız da delikten düşüyor.", "Otları karıştırırken yuvarlanıveriyor o delikten içeri." Bu ifadelerden çıkarılacak olan sonuç şöyledir: Birbiri ardına tekrar eden olay ve durumlar, benzer şekillerde söze dökülür.

2.28.8.2- Deyimler

"Üç kız kardeş dört döner." (s.79)

dört dönmek: Aşırıya kaçacak biçimde hareketlenmek.

"... ellerinden ne gelir!" (s.80)

elden ne gelir: Yapılacak fazla bir şeyin olmadığı durumlar için kullanılır.

“... derdini ağlaya ağlaya döküyor ona.”(s.80)
(bir kimseye) derdini dökmek: Derdini, sıkıntısını karşısındakine anlatmak.

“Anasının usunu çelip gönlünü yapıyor ya...” (s.80)
usunu çelmek: Çeşitli sözler ile karşısındakini ikna etmek, kandırmak.
gönlünü yapmak: Karşısındakinin rızasını almak; ikna etmek.

“... korkudan su kesilir.” (s.80)
korkudan su kesilmek: Çok korkmak; korkudan hareketsiz kalmak.

“Dev süpürge üstüne ant içerek söz verir.” (s.81)
ant içmek: Bir şeyi yapacağına dair söz vermek. Krş. ‘söz vermek’.

“Kız da işin üstesinden nasıl geleceğini kuruyor.” (s.81)
işin üstesinden gelebilmek: Başladığı işi tamamlamak için çaba göstermek.

“... gibisine gözdağı veriyor.” (s.81)
gözdağı vermek: Bir kimseyi çeşitli sözler ile korkutmak; tehdit etmek.

“Çuvalı sırtlayıp koyuluyor yola.” (s.81)
yola koyulmak: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

“Kulağı kirişte bekleyen kızların anası...” (s.82)
kulağı kirişte beklemek: Söylenenleri duymak için dikkatle takip etmek.

“... erinç içinde yaşıyor.” (s.82)
erinç içinde yaşamak: Mutluluk içinde bir yaşam sürmek.

“... sırtladığı gibi düşüyor yola.” (s.82)
yola düşmek: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

“... dağlar taşlarca seviniyorlar.” (s.82)

dağlar taşlarca sevinmek: Çok sevinmek.

"Kızların surları açık, yaşantıları erinçli olsun." (s.82)
suru açık olsun: Yaptıkları her işte, gelecekte talihleri iyi olsun.

2.28.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Tüyleri pırıl pırıl..."
"... sık sık yitermiş."
"... derdini ağlaya ağlaya döküyor ona."
"... düşüne düşüne eve varıyor."
"... koşa koşa evlerine."

İkisi De Anlamlı Olan Kelimeler İle Kurulmuş İkileme

"O günleri aramakla geçer, yorulup ırılırlar."
"... dağlar taşlarca seviniyorlar."

2.28.9- Özgün Unsurlar

Masalda dikkat çeken özgün öğeler deyimler ve formellerdir. Masalcının dil özelliklerini yansıtan unsurlar ayrı bir değer taşımaktadır. "Dağlar taşlarca sevinmek; erinç içinde yaşamak; korkudan su kesilmek; kulağı kirişte beklemek; suru açık olsun; usunu çelmek" söz grupları bunlara örnektir. "Eski zaman İçinde hem var hem yokmuş. Çok az; az çokmuş."; "Bütün kızların surları açık, yaşantıları erinçli olsun." Formelleri de Oğuz Tansel masallarına farklı bir tat katan öğelerdendir. Sözü edilen unsurların özgün değer özelliği göstermesi dikkat çekmektedir.

2.28.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Çocukların, ilk çocukluk döneminden başlayarak anlam evrenlerine uygun olarak görsel, işitsel ve dilsel iletilerle beslenmeleri gereklidir. Çocuklara anlatılan söylenen; türkü, ninni, mani, bilmece, tekerleme ve halk şarkıları, çocukları

anadilinin söz varlığıyla tanıştırır. Bir dilin sözcüklerini, deyimlerini, söz kalıplarını, özdeyiş ve atasözlerini, dil musikisini çocuklara halk edebiyatı ürünleri kazandırır. Bir dilin bütün kuralları, anlatım olanakları önce sözlü edebiyat ürünü dediğimiz halk anlatılarından konuşma dilinden hareketle günlük yaşam içerisinde çocuklar tarafından doğal bir süreç içerisinde fark edilir. Daha sonra bu halk edebiyatı ürünlerinin yazılı dile geçmesiyle devam eden dil eğitimi yazılı edebiyat ürünleriyle varlığını sürdürür (Hülya Çevirme: 2004).

Çocukların dil gelişimi üzerinde azımsanamaz katkıları olan masallar, öncelikle dil özellikleri ile okuyucuya seslenir. Masal dil yapısı, hitap ettiği kitleye uygunluğu; barındırdığı tekerlemeleri, söz oyunları, deyimleri ile okuyucunun zihninde yer eden edebî bir türdür. Yalın ve akıcı bir anlatımla bir araya getirilmiş olan "Becerikli Kız" masalı, gerek içeriği gerekse de dil özellikleri bakımından okuyucu kitlesinin ilgisini toplayabilecek bir metindir. Kardeşlik bağlarının kuvvetlendirilmesi; karşılıklı ilişki temelleri üzerine iletiler taşıyan masalın, kazanımları açısından da okuyucu kitlesine uygun olduğu söylenebilir. Kardeşlerini bulmak üzere çeşitli sıkıntılar ile karşı karşıya kalan; aklını ve zekâsını kullanan bir masal kahramanı, okuyucunun model alabileceği bir tiptir. Hangi uğurda ne tür engellerle başa çıkılabileceği, bir öğreti olarak okuyucuya sunulmaktadır. Çocuğun dünyasında açılan yeni bakış açıları bu öğreti etrafında şekillendirilmekte ve gelişmekte olan bir beyne masal tadıyla ikram edilmektedir.

Sanıldığının aksine masallar, gerçek yaşama en yakın olan edebî türdür. Dış dünyanın sıkıntılarının, engellerinin, tehlikelerinin; umutlarının ve beklentilerinin en rahat ifade bulduğu yerdir, masal dünyası. Devler, insanoğlunun korkularının sembolüdür. Gerçek yaşamdaki güç ve kudret, masal dünyasında bir devin cüssesi ile çizilmektedir. Devin yaşatıldığı in, kuyu dibi, gündelik hayatın bilinmezliklerini simgelemektedir. Karanlık ve kapalı ortamlarda çizilen büyülü hava, gerçek dünyanın bilinmezlikleri ve endişeleriyle örtüşür. Bu sebeple masallar, birtakım sembollerin aracılığı ile dış dünyanın yansıtıldığı atmosferlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla okuyucu için bir masal metni gündelik yaşama açılan en gerçekçi kapılardan biridir.

"Becerikli Kız" masalı, iki farklı dünyanın kapılarını açar okuyucusuna: Sığınma duygusu ile güven içinde yaşanılan ortam; savunmasız bir biçimde endişe ve korkunun kol gezdiği ortam. Çocuk okuyucu aynı pencere aracılığı ile iki dünyaya da ulaşabilmektedir *"Becerikli Kız"* masalında. Annelerinin kanatları altında sıradan bir yaşam süren üç kız kardeş bağlılık, sığınma ve güven duygusu ile donatılmıştır. Kendilerini bekleyen gerçek ile yüzleşme anı gelinceye kadar bu olgular ile iç içe olan kahramanlar, gerçek yaşamda yer bulan büyük bir çoğunluğun temsilcisidir. Sıkıntılar ile yüzleşme anı geldiğinde kendilerini bekleyen tehlike ortaya çıkar. Bu durumda aklını kullanabilen kahraman devreye sokulur. Akıl ve mantık; kimi zaman da kurnazlık kurtarır, kahramanları. Günlük yaşamın bir parçası olan insanoğlu için de aynı durum geçerliliğini korumaktadır. Karşılaşılan engelleri aşmakta; içinde bulunulan sıkıntılardan sıyrılmada en önemli yol göstericidir akıl. Dolayısıyla masal dünyası bir düşten sıyrılmakta; günlük hayatın en derin noktalarına temas etmekte ve gerçek ile düş arasındaki ortaklıkları su yüzüne çıkarmaktadır. Bu yönüyle masal, gelişmekte olan bir zihne yeni bakış açıları kazandırmaya uygun ortamlar yaratan bir anlatı türüdür denilebilir.

2.29- ALACA BULACA (1976: 85)

2.29.1- Konu

Filluri Sultan ile evlenebilmek için, padişahın ortaya koyduğu şartı yerine getirmek zorunda olan Keloğlan'ın başından geçenler konu edilmektedir.

2.29.2- Asıl İleti

İnsan, kesin kararlar almadan önce konuyu tüm ayrıntıları ile düşünmeli; başına gelebilecek sıkıntılara hazırlıklı olmalıdır.

2.29.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Masal kahramanlarının tanıtımı ile başlayan serim bölümünde, olay örgüsünün ilerleyen bölümlerine ilişkin ipuçlarına yer ver verilir. Çobanlık yapan Keloğlan ile anası, sıradan bir yaşamı paylaşır. *"O ülke padişahının Filluri Sultan adında bir kızı varmış. Bu kız o denli güzelmiş ki..."* cümlesi, Keloğlan'a bağlı olarak aksiyonda yer

alacak kahramanı ele vermektedir. *"O denli güzelmiş ki..."* ifadesinde gizli olan hayranlık olgusu, iki kahraman arasındaki ilişkinin kaynağını belirlemektedir.

Keloğlan'ın, Filluri Sultan'ı gördüğü an yaşadığı duygu yoğunluğu *'Usu başından gider.'* ifadesi ile verilir. Filluri Sultan'ın güzelliğine vurulan Keloğlan bu durumu anasına açar. Anasının:*"Padişah, kızını bize verir mi? Gel yavrum, sen bu sevdadan vazgeç..."* yanıtı, iki kahramanın arasındaki sosyal farklılıklara da dikkat çekmektedir. Keloğlan'ın tehdit edici, baskıcı ve ısrarcı tutumuna daha fazla dayanamayan annesi, padişah konağına varır ve Filluri Sultan'ı oğluna ister. Bu noktada 'sınama motifi' aksiyona dâhil edilir: Bu evliliğinin mümkün olmadığını düşünen padişah, Keloğlan'dan imkânsız bir dileği gerçekleştirmesini ister: *"Ondan öyle bir şey isteyeceğim ki, yerde gökte bulamaz..."* Padişahın bu sözü, kahramanın çeşitli sıkıntılar ile yüz yüze geleceğinin ve oldukça zor bir görevi yerine getirmek zorunda bırakılacağının işaretidir. Padişah, Keloğlan'dan 'Alaca Bulaca'yı' getirmesini ister. Ancak "Alaca Bulaca'nın" kim olduğuna, neye benzediğine; nerede ve nasıl bulunacağına ilişkin herhangi bir ayrıntı verilmez. Tüm bu belirsizlikleri düşünmeyen Keloğlan, padişahtan kırk gün izin ister ve konaktan ayrılır. Kahramanın yola çıkması ile kırk günlük süre işlemeye başlar. Keloğlan'ın amacı; 'Alaca Bulaca' adındaki varlığa ulaşmak ve onu padişaha getirmektir. Keloğlan, bu şartı yerine getirebildiği takdirde Filluri Sultan ile evlenebilecektir.

Amacına ulaşmak üzere yola çıkan Keloğlan, bir belirsizliğe doğru yol alır. Nereye gittiğinin ve nasıl bir şey ile karşılaşacağının bilincinde olmayan kahraman sıkıntı içine düşer. Bu sırada Keloğlan'ın karşısına çıkan esrarengiz kız, kahramana yol gösterir. Alaca Bulaca'nın, bu kızın babasındaki tılsım olduğunu öğrenen Keloğlan hedefine bir adım daha yaklaşır. Kız, Keloğlan'ın karşılaşabileceği olaylara ilişkin ön bilgiler de sunar. Kızı dikkatle dinleyen Keloğlan, kızın babasının konağına girebilmek için dilsiz taklidi yapar.

Dilsizmiş gibi davranan Keloğlan kendisini kızın babasının konağına uşak olarak kabul ettirir. Keloğlan'ın amacı bir ay konakta yaşamak ve kızın babasının bütün tılsımlarını öğrenmektir. Gece gündüz büyücünün hizmetini gören kahraman,

gördüğü her şeyi belleğinde tutar. Günün birinde konağa hasta bir adam gelir. Adamın hastalığının nedeni beynindeki kurbağadır. Büyücü, hasta adamı iyileştirmek için çaba harcar; ancak bir türlü başaramaz. O zamana kadar dilsiz taklidi yapan Keloğlan oyununu bozar ve büyücüye yol göstermek için konuşur. Hasta adam iyileşir; ancak büyücü kendisini bir doğana dönüştürerek Keloğlan'ın peşine düşer. Büyücüden öğrendiği tılsımlardan birini kullanan Keloğlan da kendisini bir güvercine dönüştürür. Bu kovalamaca padişahın konağına kadar sürer. Sultan Hanım güvercini, padişah da doğanı yakalar. Padişahın elinden kurtulan doğan, bir anda bir horoza dönüşür. Önce darıya dönüşen güvercin, büyücüden daha hızlı davranarak Keloğlan'a dönüşüverir. Horozu oracıkta öldürür, padişahın istediğini yapabilmenin mutluluğu içinde Filluri Sultan ile evlenir.

2.29.4- Yer ve Zaman

Olay örgüsü, 'mavi vaktin birinde...' bir masal ülkesinde başlar. Keloğlan ile Filluri Sultan'ın yaşadıkları bu ülke, masalın çıkış mekânıdır.

Kahramanlar arasındaki sosyal farklılıklar mekânlara yansır. Filluri Sultan bir padişah kızı olduğu için konakta yaşar; ancak fakir bir çoban olan Keloğlan ve annesi sıradan bir evde yaşam sürer. Konak ile ev arasındaki ayrım, birbirinden farklı olan yaşamlara işaret eder.

Osmanlı saraylarından da tanınan 'Has Bahçe' kavramı, padişah ve ailesi için ayrılan bahçelik mekânlara işaret eder. Açık penceresinden Has bahçedeki bülbüllerin sesini dinleyen Filluri Sultan'ın gösterişli ve rahat yaşamı, olay örgüsünün geçtiği mekânlar aracılığı ile verilir. Keloğlan tipinin temsil ettiği 'alt tabaka', konak içinde bir yaşam sürmez. Hayat şartlarının somutlaştırıldığı ortamlar; konak, saray, han, ev, kulübe olarak çizilir. Sade ve sıkıntılı bir hayat geçiren kahramanlar 'ev içi mekânlarda' yaşatılır. Evden ayrılan kahramanı dışarıda çeşitli tehlikeler bekler. Başka mekânlarda sürdürülen geçici hayatlar beraberinde sıkıntı ve engel getirir. Büyücünün konağı, Keloğlan'ın amacına ulaşması için konaklaması gereken kapalı bir mekândır.

Serimden çözüme uzanan yolda değişen mekânlar, değişken zaman dilimleri ile aşılır. Orta uzunlukta vaka zamanını kapsayan olay örgüsünde amaca ulaşmak için harcanan zaman, aksiyonun bütününü kapsar. Keloğlan'ın Filluri Sultanı görmesinin ardından geçen süre bir bekleyiş zamanıdır. Bu bekleyiş süreci 'kırk günlük zaman dilimi' ile sınırlandırılmıştır. Padişahın bir şart öne sürmesinden sonra, Keloğlan'ın bu şartı gerçekleştirmek için emek harcadığı süre, masalın 'arayış zamanını' oluşturur. Amaca ulaşmak bir arayışı gerektirir. Padişahın bir koşul öne sürmesi ile başlayan geçiş süreci hedefe varmak için geride bırakılan anlardan oluşur.

2.29.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.29.5.1- Olağanüstü Varlıklar

'Alaca Bulaca' adı verilen tılsımı üzerinde taşıyan kahraman ile kızı, masalın diğer tiplerinden ayrılır. Her iki tip de olağanüstü yanları ile dikkat çekmektedir. Düş dünyasının ürünü olan kahramanların gösterdikleri fonksiyon, masalın çözüme ulaşması noktasında etkili olmaktadır.

Keloğlan'ın karşısına beklenmedik bir anda çıkan 'kız', bir büyücünün kızıdır. Keloğlan'a yol gösteren ve onu çeşitli konularda uyaran kimsedir. Kızın babası bilgili bir büyücüdür. Hasta ve sakat kimseleri iyileştiren ve onlardan para, armağan almayan bir kimsedir. İyileştirdiği kimselere kendi pişirdiği kahveyi içiren büyücü, konağında iş görmek üzere tılsımını kimseye anlatamayacak nitelikte dilsiz bir uşak arar. Dilsiz bir kimsenin taklidini yapan Keloğlan'ı konağına alan büyücü, aksiyonun çözümlenmesinde etkili bir tip özelliği gösterir.

2.29.5.2- Yetişkinler

Geleneksel masal kahramanı olan Keloğlan, *"Alaca Bulaca"* masalında aksiyona yön veren tiptir. Masalda fonksiyon gösteren Keloğlan'ı geleneksel masal tipinden ayıran bir takım özellikler vardır. Keloğlan, zor durumda kaldığında aklını kullanabilen; çeşitli akıl oyunları ile içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtulabilen sembolik bir tiptir. Bu sembolik tip halkın arasından çıkmıştır. Dolayısıyla halkın

özelliklerini yansıtmaktadır. Toplumsal farklılıkları hicveden; asıl gücün mevkide değil de zekâda olduğunu kanıtlayan; içinden çıktığı toplumun olumlu yanlarını yansıtan bir tip özelliği gösterir. *"Alaca Bulaca"* masalında bu durum bir ölçüde kırılmaktadır. Keloğlan, fakir annesiyle yaşam süren bir çobandır. Toplumun alt kesiminden gelmektedir. Karşısına çıkan engelleri aklını kullanarak aşabilen bir kimsedir. Ancak Alaca Bulaca masalının kahramanı olan Keloğlan, annesine karşı sert tutum gösteren; saygısız davranışlarda bulunan bir portre çizer. Bu durum, 'Keloğlan' tipinin sembolize ettiği tutum ve davranışlara uygun düşmez.

Oğlu ile sade bir yaşam süren anne, çocuğundan aldığı tepkileri üzüntü ile karşılayan bir kimsedir. Oğlunun isteklerini yerine getirmek uğruna sıkıntı çeken anne, birtakım sembolik değere işaret eder. Özveri, bağlılık, koruma güdüsü anne tipi ile dışa vurulan değerlerdir.

Filluri Sultan ve ailesi, bir duruşun sembolü olmakla birlikte bir yaşam biçiminin de temsilcisidir. Masal kahramanlarının yüklendikleri roller, düş dünyası ile gerçek dünya arasında bağ kurmaktadır. Filluri Sultan güzelliği ile dikkat çeken bir padişah kızıdır. Ailesinin sahip olduğu güç, kahramana bazı ayrıcalıklar getirir. Padişah kızı olmasının yanı sıra güzelliği ile de ilgi toplayan kahraman, erişilmesi zor olanı temsil etmektedir.

Keloğlan ve Filluri Sultan arasındaki yaşam tarzı farklılığı, iki ailenin sosyal konumlarındaki farlılıklardan kaynaklanır. Bu husus, masalın çıkış noktasını oluşturur. Toplumun farklı kesimleri, değişik bakış açıları ile dünyaya bakmakta; bu durum da kahramanların fonksiyonlarına yansımaktadır.

2.29.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Olay örgüsünde yer alan birtakım unsurlar, aksiyon süresince atılan düğümlerin çözüme ulaşmasında aracı olan öğelerdir. Amacına ulaşmak üzere yola çıkan kahramanlar, bu öğeleri kullanarak varmak istedikleri noktaya varırlar. *'Alaca Bulaca'* masalında kahramana yol gösteren unsurların yanı sıra, masal kurgusunda

dekoratif nesne gibi kullanılan bazı öğeler mevcuttur. Dekoratif unsurların olay kurgusunda taşıdıkları değere dikkat çekmek gerekir: Keloğlan'a ait olan *'çivili değnek'* bir korkutma aracıdır. Olumsuz bir model teşkil eden değnek, kahramanın kızgınlık duygusu ile ortaya çıkan somut bir araçtır. Dolayısıyla sıradan bir değnek izlenimi veren unsur, kahramanın iç sıkıntısının yansıtılmasında aracı olarak kullanılmaktadır.

Keloğlan ve annesinin yaşadığı evin bir köşesinde bulunan kap, gümeç gibi saklama araçları, dekoratif unsur özelliği gösterir. Kahramanlar tarafından doğrudan doğruya kullanılmayan bu nesneler, tasarrufun ve gereksinimlerin sembolüdür. Bu nesnelerdeki yiyecekler, bir süre sonra kullanılmak üzere muhafaza edilmektedir.

Kahramanların kılık değiştirme motifini kullanarak büründükleri yeni görünümler de birer yardımcı öğe değeri taşır. Doğan, horoz, güvercin, kahramanların büründükleri yeni görünüşlerdir. Aksiyonun çözüme ulaşmasında etkili olan bu unsurlar, aynı zamanda belirlenen amaçlara ulaşmada kullanılan 'aracı öğe' özelliği de gösterir.

2.29.6- İletiler

2.29.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Üzerinde fazla düşünmeden alınan kararlar beraberinde birtakım sıkıntılar getirebilir.
2- İnsan, amacına ulaşmak uğruna gerekli çabayı harcamalıdır.
3- Ulaşılması imkânsızmış gibi görünen hedeflere, yeterince emek harcandığı vakit ulaşılabilir.
4- Aklın ve mantığın üstesinden gelemeyeceği sıkıntı yoktur.
5- İnsanlar arasında çeşitli ayrımlar yapmak yanlış bir davranıştır.
6- Kendi çıkarları uğruna başkalarının emanetine zarar veren kimselerin bu davranışı yanlıştır.
7- Kesin sonuca ulaşmadan umuda kapılmak hayal kırıklığı yaşatabilir.
8- Herhangi bir karşılık beklemeden yapılan işler insanları yüceltir.

2.29.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Annesine saygısızca davranan bir masal kahramanı, çocuk okuyucu için iyi bir örnek değildir.
2. Yeterince tanımadığı bir kimseyle sadece güzel olduğu için evlilik kararı alan bir masal kahramanı, gelişmekte olan genç zihinlere yanlış örnek olabilir.
3. Karşısındaki kimseyi 'çivili değnek' gibi tehlikeli araçlarla tehdit eden masal kahramanı olumsuz örnek teşkil etmektedir.
4. "Bu kargıyı soktum mu böğrüne, kaburgalarından çıkarırım.", "Bu kızı istemezsen bunu başına indiririm." şeklindeki ifade biçimleri, masal dünyasına uygun düşmemektedir.

2.29.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.29.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.29.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Mavi zaman içinde, mavi vaktin birinde..."

2.29.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Bir günün birinde..."

"Aya sen dur, ben doğayım dermiş."

"Az gitti uz gitti; dere tepe düz gitti. Dönüp arkasına baktı ki bir çuvaldız boyu yol gitmiş."

2.29.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar ermiş muratlarına, biz çıkalım kerevetine."

2.29.7.2- Masal Motifleri

Keloğlan: Geleneksel masal kahramanı olan Keloğlan, sembolik değerleri bakımından aynı zamanda bir masal motifidir.

Padişah Kızına Gönül Verme: Keloğlan, Filluri Sultan'a âşık olur.

Kız İsteme (Dünür Düşme): Keloğlan'ın annesi, padişah kızını babasından ister.

Sosyal Eşitsizlik: Padişah kızı ile Keloğlan iki ayrı dünyanın insanıdır.

Sınama Motifi: Padişah, öne sürdüğü şart ile Keloğlan'ı sınar.
Kırk Gün İzin İsteme: Keloğlan, kendisinden istenileni yerine getirmek için, padişahtan kırk gün süre ister.
Evden Ayrılma: Keloğlan, Alaca Bulaca'yı bulmak üzere evden ayrılır.
Olağanüstü Unsur: Tılsımlı büyücüdür.
Kılık Değiştirme: Büyücü ve Keloğlan kılık değiştirir.
Evlilik: Padişahın koşulunu yerine getiren Keloğlan, Sultan ile evlenir.

2.29.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.29.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalın 'tekrar grupları' olay tekrarlarına dayanmamaktadır. Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinde yaşanan olaylar ikinci bir kez yinelenmez; ancak bu olayların içinde yer olan durum ve hareketler benzer şekillerde ifade edilir: Keloğlan'ın annesinin, padişah karşısında yaşadığı sıkıntı; Keloğlan'ın sevinç belirtileri ve şuursuzca yaptığı hareketler benzer şekilde ifade edilmektedir. Padişahın karşısına çıkan ve Filluri Sultan'ı oğluna istemeye hazırlanan annenin içinde bulunduğu durum ve yaşadığı eziklik; *'korka korka kapıyı çaldı; dizlerinin bağı çözüldü; dili tutuldu; yığılakaldı bedelin üstüne...'* şeklindeki sıralı söz öbekleri ile ifade edilir. Bu duruma verilebilecek bir diğer örnek kahramanın aşırıya kaçan davranışlarının ifadesinde kullanılan deyimlerdir: *'sabahı zor etmek, başının etini yemek, oralı olmamak, evi ören değirmenine döndürmek, küplere binmek...'* Sonuç olarak, benzer ifade biçimleri ile oluşturulan tekrar öbeklerinin, aksiyonu oluşturan hareketlenmeyi hızlandırdığı ve kurguya canlılık getirdiği söylenebilir.

2.29.8.2- Deyimler

"... kızlarının dillere destan güzelliğiyle övünürlermiş." (s.85)
dillere destan olmak: Sözü edilen konuda herkesin ilgisini çekmek.

"... usu başından gider." (s.85)
usu başından gitmek: Mantığı ile hareket edemez duruma gelmek.

“... benim için dünür düşersin.” (s.85)
dünür düşmek: Bir kızı, evlenmek üzere başkası için istemek.

“... ikimizi kaldırsın dünya yüzünden.” (s.86)
dünya yüzünden kaldırmak: Bir kimseyi öldürmek.

“.... sarayın yolunu tuttu.” (s.86)
yolunu tutmak: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

“Dizlerinin bağı çözüldü.” (s.86)
dizinin bağı çözülmek: Çok korktuğu için ayakta duramaz hale gelmek.

“... usu başına gelince padişah sordu:” (s.87)
usu başına gelmek: Düşünmeden yaptığı işleri bırakıp mantıklı bir yol tutmak.

“... başımın etini yiyor.” (s.87)
başının etini yemek: Bir konuda karşısındakine aşırı ısrarcı davranmak.

“.... yerde gökte bulamaz, yakamızdan düşer.” (s.87)
yerde gökte bulamamak: Hiçbir yerde izine rast gelmemek.
yakasından düşmek: Etrafında olduğu kimsenin peşini bırakmak.

“Başım gözüm üstüne.” (s.87)
başım gözüm üstüne: Kendisinden istekte bulunan kimsenin isteğini yerine getireceğini ifade eden saygı sözü.

“Dönüp arkasına baktı ki bir çuvaldız boyu yol gitmiş.” (s.88)
bir çuvaldız boyu yol gitmek: Mesafe kat edememek.

“... kara kara sonunu düşünüyordu.” (s.88)
kara kara düşünmek: Dalgın bir durumda düşünmek.

“Canı burnundan çıkacak.”(s.88)
canı burnundan çıkmak: Çok yorulmak; çok sıkıntı çekmek.

“... yüzünden düşen bin parça olur.”(s.89)
yüzünden düşen bin parça: Yüz ifadesi ile sıkıntısı ortaya koymak.

“Gözünü dört aç.” (s.91)
gözünü dört açmak: Çevresini iyice kollamak; olabileceklere karşı önlem almak.

“Padişah sözünde durmuş.” (s.92)
sözünde durmak: Yapacağını söylediği şeyleri yerine getirmek.

“... dünyalarca sevindi.” (s.92)
dünyalarca sevinmek: Çok sevinmek.

2.29.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Korka korka kapıyı çaldı.”
“Sürüte sürüte dışarı çıkardılar.”
“... ağlaya ağlaya kaldı anası.”

İkisi De Anlamlı Olan Kelimeler İle Kurulmuş İkileme

“... sığır sıpa çobanı.”
“... kara kara sonunu düşünüyordu.”
“Yorulup ırılana dek...”

2.29.9- Özgün Unsurlar

Metnin özgün unsurları, Tansel’in hemen tüm masallarında yer alan ve masalcının üslup özelliklerini yansıtan öğelerden oluşmaktadır. Masal, adından başlayarak dikkat çeker: Alaca Bulaca... Bulunması güç, karışık, esrarengiz bir nesneyi çağrıştıran isim, kahramandaki tılsımın adıdır.

Kullanılan deyimlerin ve söz öbeklerinin de özgün değer taşıdığı ortadadır: *'Usu başından gitmek', 'canı burnundan çıkmak', 'yorulup ırılana dek', 'sığır sıpa çobanı', 'sürüte sürüte çıkarmak'*. Özgün unsurlar, başlı başına bir değer taşımanın yanı sıra masal kurgusuna kattıkları bakımından önemle ele alınması gereken öğelerdir. Masalın bütününe hâkim olan ahenk ve akıcılığın sağlanmasında, başta yöresel kullanımlar olmak üzere, masalcının dili kullanma biçiminin etkisi de azımsanmamalıdır.

2.29.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

"Ben masallarımda, çocukların dünyasını bozmamak için kötülüklerin, düşmanların, kötülerin simgelerini; onlara verilen cezaları abartmamağa özendim. (...) Masallarımı bazı masalcıların yaptığı gibi tekerlemelere, yuvarlamalara boğmadım. (...) Yöresel ağız özelliklerinden kurtarırken bazı sözcüklerde halk deyişini korudum. 'Vaktin yerine vaktın; padişah yerine padışah' gibi... Yabancı sözcüklerin yerine Türkçelerini kullandım." (Tansel 1976: 141) diyen Oğuz Tansel'in bu açıklamaları dikkatle incelendiğinde, masallarının içinde saklı olan ana iletiye ulaşmak mümkün olacaktır. "Alaca Bulaca" masalına, Tansel'in amaçlarından yola çıkılarak, anlama ve anlatım becerilerine katkısı bakımından şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür:

'Evvel zaman içinde, kalbur zaman içinde...' gibi kalıp sözleri kullanmayan, masalını *'İlksiz mavi urunda...'* formeli ile başlatan Tansel, geniş bir dünyanın kapılarını aralar. Bu dünyada kötüler cezalandırılır, iyiler yüceltilir; doğru olan övülür, yanlış olan yerilir. Dolayısıyla masalcı hedeflediği çizginin ölçütlerine ulaşır. Ancak çocuk okuyucunun olumsuz etkilenebileceği bazı durumlar vardır ki bunlar, masalcının vardığı nokta ile hedeflediği nokta arasında çelişkilerin doğmasına neden olabilir. Çocuk okuyucunun olumsuz etki altında kalabileceği düşünülen noktalar 'olumsuz iletiler' bahsinde verilmektedir.

Masalın anlama ve anlatma becerileri kazandırma açısından taşıdığı değerler, yaratıcı düşünceyi geliştirmeye yöneliktir. Okuyucuya yeni dünyaların kapısını açan masallar, genç beyinlerin yaratıcı ve eleştirel düşünce gücüne ulaşmasına olanak tanırlar. Hasta bir insanın beynine saplanan kurbağa, düş dünyasının ürünüdür.

Gerçek yaşamda beyne saplanmış bir kurbağa tanısı ile karşılaşmak olanaksız görülebilir. Ancak masal dünyası sınırları genişletilmeye uygun bir dünyadır. 'Beyne saplanan kurbağa' ile masal dünyasında tanışan çocuk okuyucu için bu durum bir çağrışımı beraberinde getirebilir. Yaratıcı düşünebilen zihin, beyne saplanan tümör ile beyne saplanan kurbağayı özdeşleştirebilir. 'Kurbağa' düş dünyasının bir ürünü iken 'tümör' gerçek yaşamın bir parçasıdır.

Gündelik hayatın sınırları içinde insanoğlunun şekil değiştirmesi, başka canlıların kimliğine bürünebilmesi gerçek anlamda mümkün değildir. İnsan bedeninin bir anda herhangi bir canlının kimliğine bürünmesi olanaklı görülmemektedir. Ancak masal dünyasında etkili olabilen 'kılık değiştirme' motifi, gerçek dünyada farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Karakter değişimi de aslında bir kılık değiştirmedir. Kişisel çıkarları uğruna karakterinden ödün veren kimseler, gerçek dünyada kılık değiştirebilen kimselerdir. Dolayısıyla masal dünyası bütünüyle imkânsızı yansıtan bir dünya değildir. Masal dünyasında çizilen resimler, yaratıcı bakış açıları ile gerçek dünyadan alınmış izleri taşımaktadır. Simgeler, semboller; tipler ve hareketler eşliğinde verilen birtakım olay ve olgular, okuyucuda derin düşünme yetisi uyandırma amacı taşır. Yaratıcı bakış açısı kazandırması ve derin düşünme yetisine sevk etmesi bakımından 'Alaca Bulaca' masalı, dikkatle ele alınması gereken bir metin özelliği göstermektedir.

	Konu	Asıl İleti	Ana Kahraman	Yardımcı Güçler	Karşıt Güçler	Özgün Mekânlar	Özgün Kelimeler
Üç Peri Kızı	Üç peri kızının yaşam kesitleri konu edilir.	Dış dünyadaki çatışma ve çalkantılar kişinin iç dünyasında büyük farklılaşmaların yaşanmasına neden olur.	Üç peri kızı	Keloğlan, ekmekçi, çamaşırcı, eyerci	Üç erkek kardeş	Erzurum, mutluluk şehri	Giyit, çıdam
Allı ile Fırfırı	Evlenecek çağa gelen bir padişah kızının düşünmeden aldığı evlilik kararı sonucunda karşılaştığı tehlike ve zorluklar konu edilir.	Sonunu düşünmeden alınan kararların ne gibi tehlikeler doğuracağını düşünmek gerekir.	Fırfırı	Yaşlı kadın, padişah, padişah oğlu, falcı kadın	Allı (Al kuşaklı adam)	Baba evi, padişah konağı, güreş alanı	Giyit, sur, döküp düşünmek
Oduncunun Karısı	Odunculuk yaparak ailesinin geçimini sağlayan bir adamın durumundan şikâyetçi olan eşinin, özenti sonucu başına gelen olaylar konu edilmektedir.	İnsanın yapması gereken şey, başkalarının yaşamına özenmek yerine kendi koşullarını iyileştirmek için çaba harcamaktır.	Oduncunun karısı	Oduncu	Göçmen kadın	Köhne ev, evin mutfağı ve odaları; bey konağı	Bezek, giyit
Mavi Benekli Firik	Mavi benekli firik ile yaşamları değişen aile konu edilmektedir.	Umulmadık bir anda karşılaşılan birtakım unsurlar, insanın yeni bakış açıları kazanmasına ortam yaratabilir.	Mavi benekli firik	Padişah oğlu, bahçıvan	Üşengeçlik yapan kadın	Kümes, padişahın meyve bahçesi	Kıyadalamak, şippik, erek, cin ifrit kesilmek

Tablo 5.a

	Konu	Asıl İleti	Ana Kahraman	Yardımcı Güçler	Karşıt Güçler	Özgün Mekânlar	Özgün Kelimeler
Çobanla Bey Kızı	Gökçeciklerin dokuduğu kilimi bulabilmek üzere yola çıkan iki sevgilinin başından geçen olaylar konu edilmektedir.	Hedeflediği yola ulaşmak isteyen kimse, önüne çıkabilecek engellere hazır olmalı ve amacından vazgeçmemelidir.	Çoban ile kız	İyilik anası, Çoban Koca, Gökçecikler, Söbüçümenli kız, çoban, Göktepeliler	Dipsiz Göl'ün anası	Göktepe, Güldağı, Munarı, Dibektaşı, Dipsiz Göl	Gülizarlar, benlikaralar, günlüortalar, sevi, farda
Naz Kız	Arap Vezir'in oğlunun evlilik çağının gelmesi ve vezirin oğlu için Naz Kız adında bir eşin seçilmesi sonrasında gelişen olaylar konu edilmektedir.	Yaşam belirtisinin olduğu her yerde beklenmedik birtakım gelişmelere hazır olunmalıdır.	Naz Kız	Arap vezir, Arap vezirin oğlu, vezirin karısı, hamamcı	Fakir oğlan	Arap vezirin konağı, hamam	Bi'tecik, zeyrek, ulak, us, muştu, sayrılık
Becerikli Kız	Anneleri ile kente yakın bir orman evinde yaşayan üç kız kardeşin hayatlarından alınan yaşam kesit konu edilmektedir.	Bilinmeyen yerler, savunmasız konumda olan kimseler için büyük tehlikeleri beraberinde getirir.	Becerikli küçük kız	Büyük ve ortanca kız, kızların annesi	Dev	Devin mağarası, tahta kapaklı oda, orman içindeki ev	Korkudan su kesilmek, kulağı kirişte olmak, suru açık olmak
Alaca Bulaca	Filluri Sultan ile evlenebilmek için, padişahın ortaya koyduğu şartı yerine getirmek zorunda olan Keloğlan'ın başından geçenler konu edilmektedir.	İnsan, kesin kararlar almadan önce konuyu tüm ayrıntıları ile düşünmeli; başına gelebilecek sıkıntılara hazırlıklı olmalıdır.	Alaca Bulaca,	Keloğlan, Keloğlan'ın anası, Filluri Sultan, padişah, sultan, yol gösteren kız	Büyücü	Padişah konağı, Has Bahçe	Us, ır, kerevet

Tablo 5.b

2.30- DÜNYA GÜZELİ (1976: 95)

2.30.1- Konu

Ablalarının kıskançlığının kurbanı olan kahramanın etrafında gelişen olay örgüsü, değişen hayatları konu almaktadır.

2.30.2- Asıl İleti

Kötülük eden kimse yaptığının cezasını çeker.

2.30.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

'İyi yürekli olup; halkının mutluluğu için çalışan' bir padişahtan yola çıkarak kurgulanan masalın serim bölümünde gizlenen sosyal ileti dikkati çekmektedir: *"Padişah bu, buyruklarının tutulup tutulmadığını sıkı izlermiş..."* cümlesi olması gereken yönetici kimliğini vurgulamaktadır. *'Sıkı'* zarfı ile padişahın işine verdiği önem okuyucuya sezdirilmektedir.

Masalın isteklendirme unsuru, olumsuz bir tutumu beraberinde getirmektedir. İstediği gibi bir eş bulamadığı için evlenmemiş olan padişah, günün birinde baş vezirini yanına çağırır ve emrini dile getirir: *"... Akşamdan sonra ışık yakılmayacak. Her kimin ışığını yanar görürsem kellesi vurdurulacak." 'Kellesini vurdurmak'* söz gurubu ile estirilen soğuk rüzgâr, masalın ilk düğümünün atılması ile yerini meraklı bir bekleyişe bırakır.

Günlerden bir gün dolaşmaya çıkan padişah, bir evin penceresinden dışarıya sızan ışığı fark eder. İçeride üç kız kardeş gergef işlemektedir. Kız kardeşlerin kendi aralarında yaptıkları konuşmayı duyan padişah kendi geleceği ile ilgili karar alma sürecine girer. Büyük kız kardeş, padişah ile evlenirse eşi benzeri olmayan bir halı dokuyacağını; ortanca kız kardeş bu halıdan çok daha güzelini dokuyacağını; küçük kız ise padişah ile evlenirse ona altın perçemli bir oğlan ile altın saçlı bir kız doğuracağını söyler. Üç tasarı da masalın ilerleyen bölümlerine yön verecek olan çıkış noktalarını oluşturur.

Padişah, sarayına üç kız kardeşi de konuk eder. Büyük ve ortanca kız, daha önce vaat ettiklerini yerine getirmez ve kaz damına atılarak cezalandırılırlar. Küçük kız ise padişaha altın perçemli bir oğlan ile altın saçlı bir kız çocuğu doğuracağına ilişkin söz verir. Bu sözün üzerine küçük kız ile padişah evlenir. Sultanın hamile kalmasının ardından dokuz ay geçer ve doğum anı gelir. Masalın doruk noktası bu anda yaşanır. Ablalarından başka kimseyi yanına istemeyen sultan, bu arzusu ile masalın yeni düğümlerine ilişkin ipuçlarını da sezdirmektedir.

Sultan, vaat ettiği gibi bir oğlan ve bir kız çocuğu dünyaya getirir. Ancak bu durumu çekemeyen iki abla, çocukları bir çekmeceye koyar ve yoldan geçen Cadıkarı'ya verir. Büyük ve ortanca kardeşlerin söylediği *"Aman nine bu çekmeceyi öyle bir yere götürüp at ki insan eline geçmesin."* sözü onların bu işte ne denli kararlı olduklarını göstermektedir. Cadıkarı, içinde iki çocuk olan çekmeceyi bir ırmağın kıyısına bırakır ve yol üstünde bulduğu köpek yavrusu ile kedi yavrusunu sultanın ablalarına götürür. İki kız kardeş, sultanın çocuk yerine bu yavru hayvanları doğurduğunu padişaha iletirler. Haberi alan padişah karısını yedi yolun birleştiği bir yerde göğsüne kadar toprağa gömdürür; baldızlarını ise kaz damına attırır.

Irmak kıyısında çekmecenin içine gizlenmiş olan çocukları bir değirmenci bulur. Hiç çocukları olmayan değirmenci ile karısı, iki kardeşi kendi çocukları gibi yetiştirirler. Bu durum uzun yıllar bu şekilde devam eder ve altın perçemli oğlan okula başlar. Yaşadıklarına bir anlam veremeyen padişah, vezirlerini de yanına alarak okulları dolaşmaya başlar. Değirmencinin oğlunu gören padişahın yüreğine bir ateş düşer. Saraya dönen padişah, baldızlarını konuşturmaya çalışır; ancak bir sonuç alamaz. Padişahın durumundan şüphelenen kardeşler kaz damının penceresinden Cadıkarı'ya seslenirler: *"Aman nine, bu çocuklar insan eline geçmiş olacak. Padişah derimizi yüzecek. Çocukları arayıp bulmalısın, yok etmenin yoluna bak onları. Padişah, çocukları görmüşe benziyor..."* Bunun üzerine Cadıkarı, değirmencinin evine ulaşır ve kapıyı açan kızı kandırır. Cadıkarı'nın sözüne kanan kız, oğlan kardeşini Yıldızdağı'nın başındaki ulu ağaca gönderir. Kız kardeşinin isteğini yerine getirmek üzere yola çıkan oğlan, yolda karşılaştığı aksakallı adamın gösterdiği yoldan ilerler.

Birbiri ardına atılan düğüm noktaları, iki kardeşin gerçek ailesinden koparılması amacıyla ortaya çıkmaktadır. Kıskançlık güdüsü ile hareket eden ablalarının oyununa gelen sultan ile padişahın değişen hayatları; kötülüğe ortak olan Cadıkarı'nın oyunları; koruyucu ve kollayıcı bir iz güden değirmencinin yaklaşımı aksiyona yön veren temel öğelerdir.

Aradan geçen yıllar, kahramanlara ayna tutar. Yapılan hatalar, söylenen yalanlar açığa çıkar zorlu bir süreç geçiren kahramanlar içinde iki kardeş (altın perçemli oğlan ile altın saçlı kız), gerçeklerin açığa kavuşması konusunda en etkili tiplerdir. Cadıkarı'nın birbiri ardına tekrarladığı oyunları sonuçsuz kalır. Aksakallı adamın gösterdiği yoldan ilerleyen oğlan, her defasında başarıya ulaşır. Yıldızdağı, Güldağı iki kardeşi birbirinden ayırmak için planlanan oyunun yönünü bildirir. Ancak, aksakallı adamın söylediği yolda ilerleyen oğlan, kız kardeşinin isteklerini yerine getirebilir. Masalın son düğüm noktası Dünyagüzeli'nin bulunduğu yere ulaşma sürecinde atılır. Cadıkarı'nın sözüne kanan altın saçlı kız, erkek kardeşinden Dünyagüzeli'ni bulup getirmesini ister. Kardeşinin bu isteğini de yerine getirmek üzere yola çıkan oğlanın en büyük yardımcısı yine aksakallı adamdır. Şafak denizinin ortasındaki konakta yaşayan Dünyagüzeli'ne ulaşmak isteyen oğlan Yelkısrağı ile yola koyulur. Konağa ulaşan kahramanın yapması gereken şey Dünyagüzeli'nin konaktan dışarı çıkarmaktır. "*Ey Dünyagüzeli, çık da bi'yol yüzünü göreyim"; "Dünyagüzeli, Şafak denizini, güneylik ülkesinin kümebulutlarını seversen çık dışarı."; "Ey güzeller güzeli, güneş ananın, ay atanın başı için çık da göreyim yüzünü..."* diye seslenen oğlan, Dünyagüzeli'nin dışarı çıkmasını sağlar ve kızı alıp evlerine götürür. Cadıkarı'yı taş çevirerek cezalandıran Dünyagüzeli; yaşanan olayların iç yüzünün açığa kavuşmasını sağlar.

Masalın çözüm bölümünde kötüler cezalandırılır; iyiler ise ödüllendirilir. Gerçek ailesine kavuşan altın perçemli oğlan ile altın saçlı kızı, mutlu bir yaşam bekler. Dünyagüzeli ile altın perçemli oğlan için yapılan düğün töreni ile masal sona erer.

2.30.4- Yer ve Zaman

Padişah konağında başlayan olay örgüsü, kahramanların fonksiyonlarına göre çeşitli mekânlara yayılır. Padişah konağının kahramanlara sunduğu hayat biçimi dışa kapalı bir yaşamdan ibarettir. Kendi içinde büyüklüğü olan, dış mekânlardan etkilenmeyen konaklar, olay örgüsünde etkinlik gösterir.

Birbiriyle ilişkisi olan ve aksiyonu başlatan iki mekân; padişah konağı ile ara sokaklarda bir evdir. Masalın isteklendirme unsuru da bu mekânlara dayanır. Padişahın koyduğu yasak, üç kız kardeşin yaşadığı evde çiğnenir. Kentin arka sokaklarında sıradan bir evde yaşayan üç kız kardeş, padişah konağında yeni bir yaşama başlar. Mekânda yaşanılan değişimler, kahramanların yaşam tarzlarında da birtakım değişikliklerin yaşanmasına neden olur. Buradan yola çıkarak masalın mekânsal özellikleri ve mekândan kaynaklı fonksiyonel etkileri şu şekilde sıralanabilir:

Kapalı mekânlar kahramanların tutsaklığına işarettir. Kaz damı, büyük ve ortanca kız kardeşlerin esaretlerine sahne olan mekândır. Çeşitli planların yapıldığı mekânlar, kahramanların hayatlarını doğrudan doğruya etkiler. Kaz damında kararlaştırılan türlü oyunlar, Cadıkarı'nın aracılığı ile uygulanır ve diğer kahramanların yaşamı değişir. Bazı mekânlar kahramanların içinde bulunduğu sıkıntının giderilmesine aracılık eder. Irmak kenarında bir çekmece içinde bulunan çocuklar için değirmencinin evi bir 'sığınma alanı'dır. Gerçek ailelerinden uzakta olduklarını da bilmeyen iki kardeşin yeni yaşamları burada çizilir. Masal mekânlarının birçoğu aksiyonu çeşitli yönlere kaydırmaktadır. Bir amacı gerçekleştirmeye yönelik masal mekânlarının sayısı fazladır: Yıldızdağı, Güldağı, Dünya güzelinin yaşadığı konak. Bunlar masalın önemli düğümlerinin çözülmesi için ulaşılması gereken ortamlardır.

Uzun vaka zamanında tamamlanan olay örgüsünde reel zaman ifadelerine rastlanır: *"Günün birinde, sabaha dek, saraya varınca, öte yandan, oğlan okuldan dönünce…"* Reel zaman ifadeleri kahramanların ruh hallerini dışa vuracak olan söz grupları ile desteklenir: İçinde bulunduğu zaman diliminde sıkıntı yaşayan kahraman *'usu başından gideyazdı'* deyimi ile aksiyona katılır.

Olay örgüsü ‘yasak çiğneme’ motifi ile hız kazanır. Evlerinin ışığını söndürmeyerek padişahın şartına karşı gelen kız kardeşler aksiyonun başlama zamanını belirler. Kardeşlerinin oyununa gelerek cezalandırılan sultan için sıkıntılı bir dönem başlar. Gerçek ailesinden koparılan çocuklar ise başka bir ailenin yanında yetişir. Bu yetişme süreci zamanda atlama tekniği ile geçilir. Çocukların okul çağını tamamlamaları ve evlilik kararı alabilecek yaşa gelmiş olmaları aradan uzunca bir sürecin geçtiğine işaret eder. Geride bırakılan zaman dilimi kahramanlar için bir ‘arayış ve bekleyiş’ sürecidir.

Kardeşinin isteğini yerine getirmek üzere yola çıkan altın perçemli oğlan için zorlu bir dönem başlar. Kahramanın karşısına çıkarılan engeller eş zaman dilimlerinde çözüme ulaşılır. Son olarak Dünyagüzeli’ne ulaşan altın perçemli oğlan karşısına çıkan engelleri aşarak başarıya ulaşır. Bu başarı olay örgüsünü çözüme ulaştıran zaman dilimine denktir.

2.30. 5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.30.5.1- Çocuklar

Masalında aksiyon iki çocuk kahraman üzerine yoğunlaşır. Çocuk kahramanların aksiyonda var olması ile gelişen olaylar, beraberinde çeşitli düğümleri de doğurur. Altın saçlı kız ile altın perçemli oğlan birer masal kahramanı olmakla kalmamakta; aynı zamanda kardeşlik olgusunu da temsil etmektedirler. Doğumları ile birlikte olay örgüsüne büyük etki yaparlar. Başka bir ailenin koruması altında büyüyen iki kardeş, çeşitli zorluklar ile yüzleşirler.

Cadıkarı tipi ile çocukların karşısına çıkarılan engeller birer sınama motifi değeri taşır. Kardeşlik bağının sembolize edildiği iki çocuk kahraman, karşılarına çıkan engelleri aşabilir. Doğumlarından evlilik çağlarına kadar geçen sürede iki kahraman çocukluktan çıkar ve yetişkin birer birey olurlar.

2.30.5.2- Yetişkinler

Padişah ve üç kız kardeş etrafında gelişen olay örgüsü ilerleyen bölümlerde kalabalık bir şahıs kadrosuna ulaşır. Serim bölümünden itibaren aksiyona ağırlığını koyan padişah, gücü ve yetkiyi elinde bulundurur. Padişah emretme yetkisine sahip bir masal tipidir. Onun aldığı kararlar aksiyonun geleceğini belirler. Padişahın koyduğu kurallara karşı çıkanlar masal motivasyonunu sağlayan tiplerdir.

Gergef işleyen üç kız kardeş kendi talihleriyle yüzleşmek zorundadır. Bu yüzleşme sırasında kahramanların iç dünyalarındaki gerçekler de açığa çıkar. Öyle ki büyük ve ortanca kardeşler kıskançlıkları ile ön plana çıkan kötü tiplerdir. Onların kötülük ve oyunlarına kurban olan tip ise küçük kız kardeştir. Küçük kardeş aklın ve mantığın sembolüdür, geleneksel masallarda. Ancak Dünyagüzeli masalında küçük kız kardeş etkinliğini kaybetmiş silik bir tiptir. Olaylara doğrudan müdahale etmesi engellenmiştir. Birbirlerine zıt fonksiyonlar gösteren iki kahraman Cadıkarı ve aksakallı adamdır. Oyun kurma, kahramanlar üzerine planlar geliştirme fonksiyonu Cadıkarı üzerine yüklenir. 'Cadı' ön adı ile kahramana yüklenen rol okuyucuya sezdirilir.

Geleneksel masal dünyasında iyi ile kötü karşıtlığı kahramanların fonksiyonları ile verilir. Aksakallı adam yetişkin tip olmasının yanı sıra bir masal motifidir. İçine düşülen çıkmazdan kurtulmak isteyen kahramanın karşısına çıkar ve ona yol gösterir. Aksakallı adam ile eş fonksiyona sahip diğer kahraman değirmencidir. Değirmenci savunmasız konumda olan masal kahramanlarına sığınak olan tiptir. Masala adını veren Dünyagüzeli bir amacın simgelendiği tiptir. Masalı çözüme ulaştıran ve diğer kahramanların hayatlarındaki çıkmaza son veren, kötüleri cezalandıran tip olması bakımından dikkat çekicidir.

2.30.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masalın dikkat çeken önemli unsurlarının başında *'halı'* gelmektedir. Büyük ve ortanca kız kardeşlerin padişaha verdikleri vaat 'halı dokumak' ile ilgilidir. Dünyada eşi benzeri olmayacak; bakmakla doyulmayacak ve değeri para ile ölçülemeyecek

olan halı, serim bölümünde aksiyona giren bir vaatten öteye geçememiştir. Olay örgüsünün geleceğini tayin eden yardımcı unsur *çekmecedir*. Çekmece, gizliliğin ve sırrın sembolüdür. Yeni doğmuş iki çocuğun gizlendiği çekmece, aksiyonun geleceğini önemli ölçüde etkilemiştir. Burada üzerinde dikkatle durulması gereken husus yardımcı unsurların taşıdıkları sembolik değerlerdir. Çekmece, kahramanların talihinin değişeceğine işarettir. *Altın tepsi içinde sunulan yemekler, altın ibrikten dökülen sular, sırma işlemeli havlular* ise aksiyonun çözüme ulaştığına; kahramanların iç sıkıntılarından arındığına işarettir.

2.30.6- İletiler

2.30.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Yapamayacağı şeylere ilişkin vaatlerde bulunan bir kimsenin bu davranışı yanlıştır.
2. Doğa kanunlarına dayanan ve gerçekliği kanıtlanmamış olan birtakım şeylere dayalı tahminlerde bulunmak (henüz hamile olmayan bir kadının doğuracağı çocukların fiziksel özellikleri üzerine söz vermesi) yanlış bir davranıştır.
3. Kıskançlık duygusu insana zarar getirir.
4. Kötülük eden kötülük bulur.
5. Maddi kazançlar uğruna başkalarına zarar veren kimseler bu davranışlarının cezasını çeker.
6. Tanımadığı kimselerin sözüne kanan insanları çeşitli tehlikeler bekler.

2.30.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Kellesini vurdurmak; bir insanı canlı canlı toprağa gömdürmek şeklindeki ifade biçimleri çocuk okuyucunun bilinçaltına korku salabilir.
2. Birbirlerine büyük kötülük etmekten çekinmeyen kahramanların kardeş olarak çizilmesi, okuyucunun zihnindeki değer yargılarına zarar verebilir.
3. İnsanları tutsaklık ile cezalandıran bir masal kahramanı çocuk okuyucunun beklentilerine ters düşebilir.

2.30.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.30.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.30.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda, vaktin birinde…"

2.30.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Günün birinde usuna erer…"

"İki kardeş büyümede olsunlar."

"Az gitti uz gitti. Dere tepe düz gitti."

2.30.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar muratlarına erdiler. Ben de bulundum o düğünde. Bir araba dolusu armağanlar getirdim, beğendiğini alsın çocuklar."

2.30.7.2- Masal Motifleri

Şart (yasak) Koyma: Padişah, kent halkını evlerinin ışıklarını yakmamaları konusunda uyarır.

Yasağı Çiğneme: Üç kız kardeş, padişahın koyduğu yasağı çiğner.

Kötülük Etme: Büyük ve ortanca kardeşler, küçük kız kardeşlerine oyun ederler.

Yalan Söyleme (İftira): Büyük ve ortanca kardeşler, küçük kardeşlerinin bir enik ile kedi yavrusu doğurduğu konusunda yalan söyler.

Cezalandırılma: Üç kız kardeş, padişah tarafından cezalandırılır.

Çekmeceye saklanan çocuklar: Padişahın öz çocukları, teyzeleri tarafından bir çekmeceye gizlenir.

Nehir kıyısında bulunan nesne: Değirmenci, nehir kıyısında bir çekmece bulur.

Aksakallı adam: Kahramana yol gösteren yardımcı tip.

Evden ayrılma: Altın perçemli oğlan, kız kardeşinin isteklerini yerine getirmek üzere evden ayrılır.

Hedefe ulaşma: Altın perçemli oğlan aradığına ulaşır.

Evlilik: Dünya güzeli ile altın perçemli oğlan evlenir.

2.30.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.30.8.1- Tekrarlanan Sözler

Benzer olayların benzer ifade biçimleri ile verilmesi çeşitli tekrar gruplarını oluşturur. Bunların başında kurduğu plan ile kahramanlara oyun eden Cadıkarı'nın sözleri gelir. Altın saçlı kızın kapısını çalan ve her defasında çeşitli oyunlar planlayan Cadıkarı, kahramanları tuzağa düşürmeyi hedefler: *"Kızım sen burada yapayalnız sıkılırsın." ; "Yıldızdağı'nın tepesinde ulu bir ağaç var…"; "Kardeşine yaraşan Yelkısrağı'nı iste ondan. Güldağı'nın başındadır…"; "Gördün ya kızım, ninende yalan yoktur! Şimdi kardeşine yaraşan bir nen var, getirirsin onu…"* Bu oyunlara karşı kahramanlara yol gösterme işi aksakallı adama yüklenir: *"Oğlum şu yolu tutarsan tez zamanda dağın tepesine ulaşırsın."; "Öyleyse söyleyeceklerimi yapacaksın…"* Buradan çıkarılacak olan sonuç masalın tekrarının grupları kötülük yapan ve kötülüğe karşı çözüm getiren tipler arasında geçen diyaloglardan oluştuğudur.

2.30.8.2- Deyim

"Günün birinde usuna erer…" (s.95)
usuna ermek: Daha önce düşünmediği bir konuda karar almak.

"Kent karanlığa gömülmüş."(s.95)
karanlığa gömülmek: Işıksız kalmak; çok karanlık.

"... padişahın usu başından gitti." (s.96)
usu başından gitmek: Mantıklı düşünemez hale gelmek.

"... sabaha dek uyku girmedi gözüne." (s.98)
gözüne uyku girmemek: Uyuyamamak; uykusuz kalmak.

"Padişahım sözümden dönmem." (s.99)
sözümden dönmemek: Bir iş konusunda, o işi yapacağına dair güvence vermek ve işi yerine getirmek.

“Olup bitenlere us erdiremedi.” (s.99)
us erdirememek: Olup bitenlere bir anlam verememek.

“... derdini kimselere açamadı.” (s.101)
derdini kimselere açamamak: Derdini anlatacak kimse bulamamak.

“Değirmencinin oğlu gözüne çarpıyor.” (s.101)
gözüne çarpmak: Dikkatle bakmadığı bir şeyi bir anlığına görmek.

“Usu başından gideyazdı, yüreğine bir ateş düştü.” (s.102)
usu başından gitmek: Mantıklı karar alamaz hale gelmek.
yüreğine ateş düşmek: Üzülmek; sıkıntıya kapılmak.

“... diye ayak dirediler.” (s.102)
ayak diremek: İnat etmek.

“... suratını asık gördü.” (s.102)
suratı asık: Yüz ifadesi ile sıkıntısını ortaya koyma.

“... dağın yolunu tuttu.” (s.103)
yolunu tutmak: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

“… senin yardımınla üstesinden gelirim.” (s.104)
bir işin üstesinden gelmek: Başarı ile o işi sonuçlandırmak.

“Yolun açık olsun.” (s.104)
yolun açık olsun: Gideceğin yolda karşına engeller çıkmasın.

“Görenlerin usu durur.” (s.104)
usu durmak: Şaşkınlık ile karşılamak.

“Görenlerin gözleri kamaşır.” (s.104)

gözleri kamaşmak: Hayranlık ile izlemek.

"Canım sıkılmıyor." (s.105)
canı sıkılmak: Uğraşacak bir işi olmadığından sıkıntıya kapılmak.

"Ortalık gözle kaş arasında…" (s.106)
gözle kaş arasında: Çok kısa bir zaman içinde.

2.30.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Araya araya değirmencinin evini buldu."
"Gide gide…"
"Kana kana içtiler."
"Yalbırt yalbırt yanar…"
"Şaşkın şaşkın bakınırken..."

İkisi De Anlamlı Olan Kelimeler İle Kurulmuş İkileme

"Türlü tevir oyunlar…"
"Dağı taşı inletti."
"Öteden beriden…"

2.30.9- Özgün Unsurlar

Masalın özgün değer taşıyan öğeleri şunlardır:
Akıl anlamda kullanılan 'us' sözcüğü;
İnat etmek anlamında kullanılan 'ayak diremek' deyimi,
Olup bitenlere bir anlam verememek anlamında kullanılan 'us erdirememek' deyimi,
Mantıklı karar alamaz hale gelmek anlamına gelen 'usu başından gitmek' deyimi,
Şaşkınlık ile karşılamak anlamına gelen 'usu durmak' deyimidir.

2.30.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Masal, okuyucusunu ve dinleyicisini bir arayışın peşinden sürükler. Yaşı kaç olursa olsun okuyucu ve dinleyici kitlesi için beklenti ve merak unsurunun canlı tutulduğu bir metin özelliği gösterir.

"Dünyagüzeli" masalında, karşısındakine zarar vermek amacıyla 'kıskançlık' güdüsü ile hareket eden kahramanlar, diğer kahramanları da etkisi altına alırlar. Dolayısıyla masal kahramanları ile yola çıkan okuyucu için de bir arayış süreci başlatılır. Bu arayış, temelleri aynı güdüye dayandırılan bir süreçtir. Kahramanlara yüklenen fonksiyonlar masalı çözüme ulaştıracak olan basamakların aşılmasında birer aracıdır.

Kahramanların gösterdikleri fonksiyonel etki, sembolik değer taşımaktadır. *'Kıskançlık duyma; kin besleme; karşısındakine kötülük etme'* olguları büyük ve ortanca ablaya yüklenmiştir. *'Yapılan kötülüğe ortak olma'* fonksiyonu ise Cadıkarı tipi ile sembolize edilir. Çocuk dünyasına umut salabilecek olan *'başarı; amaca ulaşma; kardeşlik'* olguları ise iki çocuk kahraman ile özdeşleştirilmiştir. Masal kahramanları ve onlara yüklenmiş olan fonksiyonlar, insanlık tarihinin var oluşundan bu yana süre gelen bir döngüye işaret eder. Toplum düzenini yapılandıran insan ilişkileri, birtakım kavramlar üzerine kurulmuştur. Bu kavramlar, masal dünyasının fantastik atmosferi ile yoğrularak somutlaştırılmıştır.

Masalın çıkış noktası, art arda gelen arayışlara dayandırılır. Bu durum iç sıkıntılarından arınmak isteyen bireylerin gösterdikleri çabaya denktir. Diğer bir tespit, mevcut değerlerin ileti biçiminde sunulması ile ilgilidir. Yapamayacağı şeylere ilişkin vaatlerde bulunan bir kimsenin bu davranışının yanlışlığı; kıskançlık duygusunun insana zarar verebileceği; okuyucunun masaldan çıkarması muhtemel sonuçlardan birkaçıdır. Masalın değindiği değerler üzerinde durulması gereken hassasiyetlere işaret eder. Kardeşlik, yardımlaşma, yol gösterme, ihtiyacı olana el uzatma temaları masalın sunduğu kazanımlardır.

Basit bir kurgu etrafında ilerleyen olay örgüsü, ilerleyen bölümlerde daha karmaşık bir yapıya yönelir. Bu karmaşık yapının satır aralarında gizlenen öğretiler ile çocuk dünyasına yeni pencereler açılabilir. Yetişkin bir birey olma yolunda ilerleyen yaş grupları için masalın karmaşık yapısının çözülmesi, zihnin göstereceğe çabaya bağlıdır. Okuyucunun düş dünyasında yaratılan 'arayış süreci' ile sunulan kazanımlar bu çabayı doğru orantıda desteklemektedir.

Masalda insanın talihi ile karşı karşıya kalmasını engelleyecek bir durum yoktur. Bir başka ifade ile olay örgüsünde cin, peri, dev gibi olağanüstü varlıkların bulunmayışı; kahramanların gerçekler ile yüzleşmesine olanak sağlamaktadır. 'Aksakallı adam' motifi ile desteklenen fonksiyonlar da kahramanların talihleri ile yüzleşmesini engellememektedir. Bu durum düş dünyası ile gerçek dünya arasında bağ kurmaya çalışan okuyucu için son derece önemlidir.

2.31- BALIKÇI (1976: 111)

2.31.1- Konu

Babası ile birlikte balıkçılık yapan kahramanın kendi iradesi ile verdiği karar neticesinde değişen talihi konu edilmektedir.

2.31.2- Asıl İleti

İyilik yapmak, insanın öz benliği ile karar verdiği bir olgudur. İyilik yapan kimse bu kararının karşılığını mutlaka alır.

2.31.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Masalın serim bölümü balıkçılık yapan baba oğul üzerine kurulmuştur. Günlerden bir gün balığa çıkan ikili, ağlarına takılan büyük bir balığın şaşkınlığını yaşar. Yaşadıkları şaşkınlığı üzerlerinden attıktan sonra büyük balığı bir telli kavağa bağlarlar. Baba, kente gidip bir araba ve kendilerine yardım edecek insanlar bulmaya karar verir. Balığa iyi bakması ve elinden kaçırmaması konusunda oğlunu uyaran adam, kentin yolunu tutar.

Telli kavağa asılı duran balık dile gelip de konuşmaya başlayınca olaylar farklı bir boyut kazanır. Balığın yalvarmasına dayanamayan oğlan, babasına verdiği sözü tutamayarak, balığı özgürlüğüne kavuşturur. Bir süre sonra kentten dönen baba, oğlunun yaptığını görünce çok sinirlenir. Baba ile oğul arasında çıkan tartışma, oğlanın başını alıp gitmesi ile neticelenir.

Babası ile yaptığı tartışmaya ve babasının kendisini azarlamasına dayanamayan kahraman, bulunduğu yerden uzaklaşır. Bu olay ile aksiyon hızlanmaya başlar. Balıkçının oğlu, yolda rastladığı bir başka oğlan ile arkadaş olur. İki kahraman arasındaki temel benzerlik aynı olayları yaşamış olmalarıdır. İki kahraman ortak bir karar alır: *"İkimizin de derdi birmiş. Ölene dek kardaş olalım. Her ne kazanırsak ortadan bölüşelim …"* Bu karar, aksiyonun geleceğini belirleyecek olan karardır. Bir süre iki arkadaş birlikte zaman geçirir; kazandıklarını bölüşürler. Günün birinde balıkçı oğlunun arkadaşı (ikinci oğlan), ortadan kaybolur. Bu durum balıkçı oğlunu çok kaygılandırır. Oğlan kaygılar içinde beklerken arkadaşının yolu bir kente düşer. Balıkçı oğlunun arkadaşı konakladığı kentte yepyeni olaylara tanık olur. Bu olaylar aksiyonun düğümlerini çözecek ve masal kurgusunu çözüme ulaştıracak olan olaylardır: Kentin padişahının konuşamayan bir kızı olduğunu ve bu kızı konuşturmayı başaracak olan kimseye padişah hazinesinin yarısının verileceğini öğrenen oğlan, padişah sarayına gider; kızı konuşturacağını söyler. Balıkçının oğlunun arkadaşı olan kahramanın girdiği yol, beraberinde yeni merakları uyandırır. Oğlan önce bir sobayı konuşturur. Bu gelişme padişah tarafından hayretle karşılanır. İkinci gün altın bir şamdanı konuşturur. Şamdanın anlattıkları masal kurgusu içine yerleştirilmiş ikinci kurguyu oluşturur.

Altın şamdanın anlattığı hikâyenin kahramanları bir bezirgân, bir marangoz ve bir terzidir. Altın şamdanın yandığı odada nöbetleşe uyumaya karar veren üç arkadaştan ikisi yatar, biri nöbete başlar. İlk nöbetçi marangozdur. İnin önündeki ağaçlardan birini seçen marangoz özene bezene bir insan yontusu yapar. İkinci nöbetçi ise bu insan yontusuna elbise diker; onu giydirir. Nöbet sırası bezirgâna gelince işin en önemli kısmı başlar. Ağaçtan yapılan insan bedeni giydirilip kuşatılmıştır; ancak cansızdır. Yaprakları ışıl ışıl parlayan telli kavağa seslenen bezirgân sayesinde cansız

beden can bulur. Sıra bu kızı paylaşmaya geldiğinde üç arkadaş da hak iddia eder. Hikâye burada bitince altın şamdan padişaha döner ve *" Padişahım bu kız hangisinin olur?"* diye sorar. Bu sorunun cevabını padişahın kızı verir: *" O kız bezirgânındır."* Böylece önemli bir düğüm çözülür ve padişah kızı konuşur. Padişahın kızını konuşturmayı başaran oğlan devlet hazinesinin yarısını ve kızı da yanına alarak yola çıkar. Balıkçının oğlu ve arkadaşı yeniden bir araya gelir. Kızı ikiye bölüp paylaşamayacakları ortadadır. Balıkçı oğlunun arkadaşı, padişah kızının üstüne yürüyünce kızın ağzından bir tuluk düşer yere. Tuluğun içinden çıkan güzel kızı da balıkçı oğlu alır ve iki arkadaş birbirlerine verdikleri sözü tutmanın mutluluğunu yaşar. Masalın temel düğümünün çözümü ise tuluktan çıkan kızın ağzından dökülen şu sözlerde gizlidir: *" Ey balıkçı oğlu! Vaktiyle denize bıraktığın balık gönderdi beni. Padişahın kızı bu yiğidin, onlar muratlarına ersinler. Biz de muradımıza erelim …"*

2.31.4- Yer ve Zaman

Bir deniz kıyısında başlayan olay örgüsünün en önemli motifleri de aynı mekânda atılır. Işıl ışıl çırpıntılar içinde kalan denizin etrafı irili ufaklı koylar ile çevrilmiştir. Bu mekân, masal kahramanlarının talihleri ile yüzleşecekleri ve değişen hayatlarına doğru yol alacakları mekândır.

Yasak çiğneme motifi ile gelişen olayların ikinci durağı bir yol ayrımıdır. Bu yol ayrımı, kendi geçmişine benzer bir geçmiş yaşamış olan ikinci kahraman ile karşılaşan balıkçı oğlu için bir dönüm noktasıdır. Yol ayracı, masal kurgusunun geleceğini tayin eden; kahramanların yaşamlarına yön veren kesişme noktalarıdır. Bu bakımdan mekânsal ve fonksiyonel bir değer taşırlar.

Balıkçı oğlunun arkadaşının yeni durağı bir padişah konağı olur. Konaktaki beklenmedik gelişmeler, mekânların olay örgüsüne yansımasına işarettir. Konağa giriş ve konaktan çıkış arasındaki ilişki, aksiyonun temelini oluşturacak örgüye dayanır. Kahraman kendi iradesi ile konağa girer; ancak konaktan çıkabilmesi bir şarta bağlanır. Kahraman konağa girmiştir; ancak konaktan ayrılmadan önce bir görev üstlenmiştir: Padişahın konuşmayan kızını konuşturma görevi. Bu görev, içinde bulunulan mekânın büyüklüğüne bağlı olarak yerine getirilmesi şart olan bir

görevdir. Padişah kızını konuşturmayı başaran kahraman için geriye dönüş süreci başlar; konaktan ayrılan kahraman beraberinde birçok ödül de götürür.

Olay örgüsü içine yerleştirilmiş olan ikinci kurguda yer alan mekânların işlevsel etkilerine de dikkat çekmek gerekir. Altın şamdanın anlattığı öykü bir inde geçer. İn, dışa kapalı bir mekândır. Bunun yanı sıra birtakım gizleri içinde barındırması bakımından da dikkate değerdir. İç içe geçmiş olay örgüsündeki farklı mekânların fonksiyonel olarak birbirlerini etkiledikleri görülmektedir. Dolayısıyla, aynı düğüm noktasından hareketle aksiyona dâhil edilen mekânların, masal kurgusunu bütünüyle etkiledikleri sonucuna ulaşmak mümkündür.

Masalın motivasyon zamanı telli kavağa bağlanan balığın özgürlüğüne kavuşturulduğu andır. Bu süre zarfının ardından aksiyon gelişmeye başlar. Balıkçı oğlunun evden ayrılması ile kahramanın kendi geleceğini yaşama zamanı başlar. Yolları kesişen iki arkadaş bir süre birlikte zaman geçirir. Bu zaman dilimi içinde kazandıklarını bölüşen iki arkadaşın (balıkçının oğlu ve arkadaşı) yoları ayrılır. Balıkçı oğlunun arkadaşı bir padişah konağına varır; ancak balıkçı oğlu bulunduğu yerden ayrılmaz. Balıkçının oğlu için bir 'bekleyiş süreci' başlar. Bu bekleyiş süresinde kahraman, kendisini bekleyen gelecekten habersizdir. Aksiyon zamanı artık ikinci oğlan üzerine yönelmiştir. Olay örgüsünün devamını sağlayacak olan kurgu, ikinci oğlana bağlı gelişir. Balıkçı oğlunun arkadaşı, bir padişah konağında bir süre konaklar. Bu konaklama kısa zaman dilimi içinde tamamlanır. Kahraman, üzerine aldığı görevi yerine getirmek için konakta bulunmaktadır: Padişahın konuşmayan kızını konuşturabilmek. Dolayısıyla yolları ayrılan iki kahramandan birincisi 'bekleyiş sürecini' tamamlarken diğeri üzerine aldığı görevi yerine getirebilmek adına 'kilit zamanı' tamamlamaktadır. Her iki kahramanın geleceği padişah konağında geçen süreye ve bu sürede kat edilecek yola bağlıdır. Altın bir şamdanı konuşturmayı başaran masal kahramanı, olay örgüsü içine ikinci bir zaman zarfını dâhil etmiştir. Öyle ki altın şamdanın anlattığı öyküde de doruk ve çözüm zamanı mevcuttur. Doruk zaman beraberinde büyük bir merakı getirir: Ağaçtan yontulan kız kime aittir? İç içe geçmiş iki kurgunun da çözüme ulaşması bu sorunun

yanıtına bağlıdır. Sorunun yanıtı padişah kızından gelir. Böylelikle olay örgüsü çözüm zamanına ulaşır.

2.31.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.31.5.1- Yetişkinler

Yetişkin tipler bölümünde incelenecek olan ve aksiyonun gelişme sürecini devam ettiren kahramanlar balıkçı, balıkçının oğlu, balıkçı oğlunun arkadaşı, padişah ve padişah kızı, marangoz, terzi ve bezirgân, tuluktan çıkan ikinci kızdır. Balıkçı ve oğlu arasındaki ilişki baba oğul ilişkisinden ibarettir. Masalın isteklendirme unsuru bu iki kahraman ile sağlanır. Baba oğul aynı işle uğraşan iki tiptir. Balıkçılık kahramanlar için bir uğraştır. Olay örgüsüne sunduğu katkı bakımından balıkçılığı doğrudan bir iş grubu olarak görmek yanlıştır. Masal motivasyonunu sağlayan uğraşlar olması ve baba oğul birlikteliğini sunması bakımından önemlidir. Masalın yetişkin tipleri birer meslek grubunun temsilcileridir.

Balıkçının oğlu motivasyon unsurunu başlatan ve masalın önemli düğüm noktasını atan tiptir. Padişah ve padişah kızı aracı tiplerdir. Aksiyonun çözüme ulaşmasından önceki önemli düğüm noktalarının uygulayıcılarıdır.

Balıkçı oğlu ve arkadaşı aynı talihi paylaşmış iki masal kahramanı olarak çizilir. Dolayısıyla iki kahramanı bir araya getiren neden de aynıdır. Aynı nedenle bir araya gelmiş olan kahramanların gelecekleri de birbirine benzer. Padişah kızı ve padişah kızının ağzından düşen tuluktan çıkan diğer kız, iki kahramanın yaşamına girer. Tuluktan çıkan kız, sıradan bir masal kahramanından ötedir. Tuluk beklenmedik bir gelişmeyi doğuran unsurdur; tuluktan çıkan kız ise bir iyiliğin karşılıksız kalmayacağının sembolüdür. Dolayısıyla kahramanların taşıdıkları sembolik değerler, olay örgüsü içinde gizlenen iletileri temsil etmektedir.

2.31.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masal motivasyonunda etkili olan ve olay örgüsünün düğüm ve çözümlerine yön veren temel unsur ‘balıktır’. Büyük balık sembolik bir değer üstlenir: İyilik etmek ve yapılan iyiliğin karşılığını görmek. Balık, talihin ve şansın simgesidir. Masal

kahramanlarının hayatına apansız giren ve onların yaşamını bütünüyle değiştiren temel unsurdur. Yardımcı unsurların bir diğeri telli kavaktır. Büyük balığının bağlandığı telli kavağın bir eşi ağaçtan yontulmuş kıza can verir. "Allı kavağım, telli kavağım; bulut huylum; yıldız soylum…" şeklindeki seslenme, bu yardımcı unsurun masal kurgusundaki önemine işarettir. Konuşan nesne altın şamdan ise kilit konumda olan bir unsurdur. Olay örgüsünün kilitlendiği anda fonksiyon gösteren altın şamdan, tüm düğümlerin çözüm noktasında bulunmaktadır. Şamdanın etrafını aydınlatan bir nesne oluşu fonksiyonel bakımdan da geçerliliğini korumuş ve şamdan olay örgüsünü çözüme ulaştırmada yardımcı öğe görevi üstlenmiştir.

2.31.6- İletiler

2.31.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Baba oğlu ilişkisinin yansıtıldığı masal metni okuyucu için iyi bir örnek teşkil edebilir.
2. Karşılık beklemeden yapılan iyilikler sahibine döner.
3. Babasının sert çıkışlarına rağmen babasına karşı saygısını bozmayan masal kahramanın davranışı olumlu bir davranıştır.
4. Özgürlük en büyük varlıktır.
5. Dostluk ve vefa birer insanlık ödevidir.
6. Arkadaşlığın ve paylaşmanın önemini her insan bilmelidir.
7. Verilen sözler yerine getirilmelidir.

2.31.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Babasına küserek evini terk eden, başını alıp bilmediği yerlere giden masal kahramanı çocuk okuyucu için yanlış bir örnek olabilir.
2. Çocuğunu döven ve bu sebepten çocuğunun evden ayrılmasına neden olan kahramanın (balıkçı oğlunun arkadaşı günde bir kez babasından dayak yiyen bir tiptir) bu davranışı yanlıştır.
3. Baba ile yaşanılan herhangi bir sıkıntıdan sonra evi terk etme fikri çocuklar için yanlış bir örnek oluşturabilir.

4. Her şeyi paylaşma düşüncesi sevgili için asla söz konusu edilmemelidir. Bunun düşüncesine bile yer verilmemelidir. Bu da çocuğun bakışını etkileme bakımından olumsuzluk taşır.

2.31.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.31.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.31.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda vaktin birinde bir balıkçı vardı."

2.31.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Bir de baksalar ki…"

"Bir günün birinde…"

"O gitmekte olsun…"

"Az gitti, uz gitti, dere tepe düz gitti."

"Az gittiler uz gittiler, altı ay bir güz gittiler."

"Derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi…"

"Bir de ne görsün!"

2.31.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Mavi gökten maviş bir elma düştü, o da dinleyenlere…"

2.31.7.2- Masal Motifleri

Büyük Balık: Denizden çıkarılan büyük balık, kahramanların hayatını değiştirir.

Yasağı Çiğneme: Babasının sözünü tutmayan oğlan yasak çiğnemiştir.

Telli Kavak: Büyük balık bir telli kavağa asılır; cansız bedene telli kavağın rüzgârı can verir.

Evden Ayrılma: Babasının sözlerine içerlenen oğlan evi terk eder.

Şans ve Talih: Yaptığı iyiliğin karşılığını gören kahramanın yaşamı bütünüyle değişir.

Padişahın Konuşamayan Kızı: Padişahın konuşamayan bir kızı vardır. Kızı konuşturmayı başarana çeşitli vaatlerde bulunulur.

Konuşan Nesne: Altın şamdan ve soba konuşan bir nesnelerdir.
Ödüllendirme: Padişah kızını konuşturmayı başaran oğlan, padişah hazinesi ile ödüllendirilir.
Evlilik: Balıkçı oğlu ile arkadaşı talihlerine düşen kızlarla evlenir.

2.31.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.31.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalın önemli bir öğretisi, olay örgüsü içinde tekrar edilerek sezdirilir. Balıkçı oğlu ile arkadaşının birbirlerine verdikleri söz, aksiyon süresince etkinliğini korumakta ve yeri geldikçe tekrar edilmektedir: *" Ölene dek arkadaş olalım. Her ne kazanırsak ortadan bölüşelim." " Arkadaş biz seninle sözleşmiştik. İğne bulsak bölüşecektik …"* Balıkçı oğlu ve arkadaşı arasında geçen diyaloglar; bezirgân ve iki arkadaşı arasında geçen diyaloglar dostluk kavramını tekrar eden içeriğe sahiptir. Karşılıklı konuşmalarda gizlenen temel ileti arkadaşlık ve paylaşım olguları üzerine yoğunlaşır. Bu iletiler, tekrarlanan ifadeler ile sezdirilir.

Altın şamdanın anlattığı hikâye olay örgüsünü çözüme ulaştırmaktadır. Bu hikâye içinde geçen ifade biçimleri ise birbirine yakın anlatım tarzlarından oluşmaktadır: *" Bu arkadaş marangozmuş. Ustalığını bana gösteriyor." ; " Biri ağaçtan yontmuş, öteki elbisesini dokuyup dikmiş. Şimdi bu işin en önemli yanı bana kalmış."* Görüldüğü üzere benzer durumların benzer ifade biçimleri ile sunulması, masalın tekrar gruplarının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

2.31.8.2- Dua ve Beddua

Beddua niteliği taşıyan söz grubu 'başını yiyesice' söz grubudur. Başına türlü dertler gelsin, sıkıntı çekesin anlamına gelmektedir. 'Güle güle gidin, muradınıza yetin…' söz grubu iyi niyet bildiren bir temenni ifadesidir. Dua niteliği taşıyan bu sözler, karşısındakine iyi dileklerini sunan kişi tarafından söylenmektedir.

2.31.8.3 - Deyim

“Güç belâ denizden çıkarırlar.” (s.111)
güç belâ: Zorlukla, çok sıkıntı çekerek.

“Balık birden dile geldi.” (s.112)
dile gelmek: Uzun süredir konuşmayan kimsenin bir anda konuşması hali.

“… diye yakarıp diller döktü.” (s.112)
dil dökmek: Bir konuda ikna edici sözler söylemek.

“Oğlunu acı sözlerle azarladı.” (s.112)
acı söz: Karşısındakini kıracak, üzecek söz.

“Oğlu çok içerledi.” (s.112)
(bir duruma) içerlemek: Karşısındakine fark ettirmeden üzüntü duymak.

“Başımı alıp gidiyorum…” (s.112)
başını alıp gitmek: Kimseye haber vermeden bulunduğu yeri terk etmek.

“Canıma tak etti, başımı alıp savuştum.” (s.112)
canına tak etmek: Sabrını zorlar hal almak.

“Kavil karar ettiler, bir kentin yolunu tuttular.” (s.112)
kavil karar etmek: Kesin karar vermek; sözleşmek.
yol tutmak: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak.

“Dilini çözüp söyletemezsen…”(s.113)
dilini çözdürmek: Karşısındakini konuşturup ondan bilgi almak.

“Başını yiyesice…” (s.114)
başını yiyesice (Beddua): Başına türlü dertler gelsin, sıkıntı çekesin.

"… gözlerinden uykuyu sildi." (s.115)
gözlerinden uykuyu silmek: Uykusu açılmak; uyku halinden sıyrılmak.

"Görenlerin kanı kaynar, yüreği oynardı." (s.115)
kanı kaynamak: Karşısındakini sevgi ile karşılamak; içi ısınmak.
yüreği oynamak: Heyecanlanmak; mutlu olma hali.

"Bezirgân uykudan çözülürken…" (s.115)
uykudan çözülmek: Uykusu açılmak; uyku halinden sıyrılmak.

"… gökler dolusu sevindi."(s.116)
gökler dolusu sevinmek: Çok sevinmek.

"Onlar muratlarına ersinler." (s.117)
muradına ermek: İsteğine, dileğine kavuşmak.

"Evli evine, köylü köyüne." (s.117)
evli evine, köylü köyüne: Toplumda her kişi kendi işinde kendi görevinin başında olmalıdır.

2.31.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Deniz kıyısı kıvrım kıvrım.."
"Deniz ışıl ışıl…"
"… donuk donuk bakıyordu."
"… usul usul çekmeye başlar."
"Yıllar yıllar önce…"
"Heybesinde dolaştırdı ülke ülke."
"Kendi kendine…"
"Güle güle gidin."

Yakın Anlamlı Sözcükler İle Kurulmuş İkileme

"Kesip biçti."

"Özene bezene…"

"Açlar tıkındı doyundu."

Zıt Anlamlı Sözcükler İle Kurulmuş İkileme

"İrili ufaklı koylar…"

Yansıma Sözcükler İle Kurulmuş İkileme

"Yaprakları ışıl ışıl, pır pırdı."

2.31.9- Özgün Unsurlar

Tansel masallarından ortak izler taşıyan ve masalcının dil özelliklerini yansıtan temel unsurlar, anlatıma akıcılık katmakta ve Tansel'in masal dilini yansıtmaktadır. Bu yapı taşlarının başında betimleme ve tanımlamaların içine yerleştirilmiş olan ikilemelerin kullanımı gelmektedir. İkilemeler, betimlemeye canlılık katarken masalın dil özelliklerini de yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra dikkat çeken özgün unsurlar söz ve söz gruplarında gizlidir: Beddua niteliği taşıyan *'başını yiyesice'* söz grubu; seslenmek, çağrıda bulunma anlamına gelen *'ünlemek'* sözcüğü; hazine kelimesinin yerine kullanılan *'hazne'* kelimesi özgün öğelere örnektir.

2.31.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Dil ve anlatımdaki akıcılığın yer yer betimlemelerle desteklendiği masal metni, geleneksel masal motifleri üzerine kurulmuştur. Tekneye çekilen büyük balık, telli kavak motifleri, çocuk okuyucuya masal dünyasının kapılarını aralar. Motiflerin en belirgin özelliği soyut değerleri somutlaştırmasıdır. 'Işıl ışıl parlayan denizden çıkarılan büyük balık' beklenmedik anda insanın karşısına çıkarılan değerler ile özdeşleştirilebilir. Bu unsurlar insanın yüzleştiği talihi sembolize eder. Dolayısıyla okuyucu gerçek dünya ile düş dünyası arasında bağ kurma olanağını bulabilir.

Betimlemeler ile desteklenen anlatımın dikkat çeken birtakım özellikleri vardır. Bu özelliklerin başında anlatımı kuvvetlendiren ikilemeler gelmektedir. İkilemeler adeta

bir fotoğraf karesini andıran tanımlama ve tasvirler ile masala canlılık katar: *"Deniz kıyısı kıvrım kıvrım; irili ufaklı koylar. Deniz ışıl ışıl…"*

Okuyucunun bilinçaltına korku ve endişe salabilecek unsurlara yer verilmemiştir. Bu durum, anlama ve anlatım becerileri açısından olumlu bir gelişmeye işaret eder. Masal, çocuk dünyasına temel öğretiler ile seslenir: 'Özgürlük; tutsak olana bağımsızlığını verme…"

Soyut zekâsı gelişmekte olan okuyucu kitlesi için birtakım kavramların somutlaştırılması gerekmektedir. Henüz somut zekâ seviyesinden çıkmamış olan çocuk okuyucuya bölüm, bölüşme, pay ve ölçü kavramları sezdirme yöntemi ile sunulmalıdır. Masal metni bu konuda araç olarak kullanılabilecek türden bir metindir. Öyle ki kazandıklarını kendi aralarında pay eden iki kahramanın varlığı, okuyucuya paylaşma, bölüşme konusunu somut bir biçimde sezdirebilir. Bir masal kahramanın kazandıklarını arkadaşı ile paylaşması 'bölme' kavramını sezdirmekle beraber; arkadaşlık ilişkilerinin temelini oluşturan manevi değerlere, paylaşıma da dikkat çeker. Ancak paylaşmanın sınırı bir ölçüde zorlanmıştır: Sevgilinin, eşin paylaşılması söz konusu dahi edilmemelidir. Okuyucun algısını bu anlamda bir sorgulamaya yöneltecek olan bir metnin sunabileceği kazanımlar da göz ardı edilmemelidir.

'Balıkçı' masalının düğüm bölümünde çeşitli olağanüstü hadiselere yer verilir. Masal olağanüstü olaylarla gelişir. Balık, düğüm bölümünde bir kıza dönüşür. Ağaç yontusu can bulur, telli kavak, soba, şamdan konuşur. Bunlarla beraber bir ağaç kavuğundan oyulan ve ikinci bir unsur aracılığı ile can verilen insan bedeni üzerinde durmak gerekmektedir. Bu durum doğanın temel döngüsüne işaret etmektedir. Var olma ve bir kimliğe bürünme, tabiat döngüsünün başlangıç aşamasıdır. Burada masalın taşıdığı öğreti var olma süreci ile sınırlı kalmamaktadır. 'Benlik kazanma, kendini gerçekleştirme' kavramaları asıl öğretide barınan temel hususdur. İnsan davranışlarına yön veren ana güdü, bir masal kahramanı ile somutlaştırılır. Masal kahramanları, öz iradesi ile hareket eden ve kendi benliklerini algılamak isteyen

tiplerdir. Dolayısıyla kahramanların gösterdikleri fonksiyonun altında yatan gerçek okuyucuya sunulan öğretilerde gizlidir.

Masal kahramanları, kendini gerçekleştirme amacı taşıyan bireyler olarak çizilir. Aksiyon, kim olduğunu ve ne yapmak istediğini bilen; hem kendisi hem de çevresi için iyi düşünceler besleyen; geçmişten çok geleceğe dönük olan yaratıcı tipler etrafında şekillenmektedir. Masal, kendine saygı duymayı bilen, değişime ve yeniliğe açık bireyler yaratma konusunda etkili ileti ve öğretiler ile kurgulanmıştır.

2.32- KABAK DONUNDA KIZ (1976: 121)

2.32.1- Konu

Toprak Ana'ya yalvaran kadın kahramanın kabak donunda bir çocuğa sahip olması ile gelişen olaylar ve bu kızın yaşamından alınan kesit konu edilmektedir.

2.32.2- Asıl İleti

İnsanın dış görünüşündeki kusurları onun gerçek kimliğine zarar vermez. Asıl olan kişileri iç güzelliği ile değerlendirmeyi başarabilmektir. Bir şey isterken ve dilerken dikkatli olmak, sonuçları da dikkate almak gerekir.

2.32.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Yalnızlığından yakınan ve çocuk özlemi çeken masal kahramanının Toprak Ana'ya yalvarması ile başlayan olay örgüsü, sade bir kurgu etrafında gelişimini sürdürmektedir. *"Anaların anası, bana bir çocuk ver de nasıl olursa olsun."* dileği, masalın çıkış noktasıdır. *'Ver de nasıl olursa olsun'* ifadesi, beklenmedik bir gelişmenin yaşanacağına işaret eder.

Kahramanın dileği kabul olunur; ancak *'ver de nasıl olursa olsun'* şartı korunur. Kabak donunda bir kız çocuğuna sahip olan kadın kahraman, annelik rolünü üstlenir. Kız çocuğu kabak çiçeğinin içindedir ve elleri kolları yoktur. Böyle böyle sürdürülen yaşamda on beş yıl geride bırakılır. Aksiyonun ana düğümü, bu zaman diliminde atılır: Elleri kolları olmamasına rağmen pınara çamaşır yıkamaya giden kız, büyük

bir değişim yaşar. Kız, kabak donundan sıyrılır. Parmağındaki yüzüğü de bir meşe dalına asar. Kızın kılık değiştirmesi masalın merak unsurunu doruğa çıkarır. Bu beklenmedik gelişme, aksiyonun devamında yaşanacaklara ortam hazırlar.

Pınarın başına gelen ve kılık değiştiren kız, bir Beyoğlu tarafından izlenir. Dolayısıyla Beyoğlu da aksiyona dâhil edilir. İşini bitiren kız, pınar başına başka kimseler gelmeden, tekrar kabak donuna girer ve evinin yolunu tutar; ancak yüzüğünü meşe dalında unutur. Gizlendiği yerden çıkan Beyoğlu meşe dalındaki yüzüğü alır ve evine varır.

Beyoğlu vakit geçirmeden anasını, kabak donundaki kıza dünür gönderir. Beyoğlu'nun anası elleri kolları olmayan kızı görünce çok şaşırır. Ancak fikrinden cayması konusunda oğlunu ikna edemez. *'Herkes kabak donundaki gelinimize gülecek.'* sözü, Beyoğlu'nun anasının iç sıkıntısını belirtir. Beyoğlu'nun anası, oğlu için bu kızı ister ancak *'içi kan ağlar'*. Düğün töreni başlar, davullar dövülür. *'Bu oğlanın usundan zoru var bula bula bir elsiz kolsuz buldu.'* dedikodusu ortalığa yayılır. Beyoğlu söylenenlere aldırmaz; çünkü bütün gerçeklerin farkındadır. Düğün gecesi meşe dalında bulduğu yüzüğü geline veren Beyoğlu, olay örgüsünü de çözüme ulaştırır. Masal, kabak donundaki kızın gerçek kimliğine ulaşması ile sona erer.

2.32.4- Yer ve Zaman

Hiç çocuğu olmayan ve kendini işlerine adamış olan kadın kahramanın kendi eliyle ekip baktığı bahçe, masalın 'çıkış mekânıdır'. Bu büyük bahçede kendi işini gören masal kahramanı çeşitli çiçekler, süs ve meyve ağaçları yetiştirmektedir. Masal kahramanının Toprak Ana'dan dileği bir çocuk sahibi olabilmektir. Kahramanın isteği masal kurgusunun temelini oluşturur. Kahramanın bu isteği, masalın çıkış mekânında gerçekleşir.

'Bahçe' olay örgüsünü başlatan temel mekândır. Aksiyonun devamını sağlayan yer ise *'pınar başıdır.'* Çamaşır yıkamak üzere pınar başına giden kahraman, olay örgüsünün temelini bu mekânda atar. Pınar aynı zamanda, kabak donundaki kız ve

annesinin yaşadığı ev ile Beyoğlu'nun evi arasında yer alan ve aksiyona düğüm atan geçiş mekânıdır. Beyoğlu'nun evi çözüme sahne olan yerdir.

Uzun vaka zamanında tamamlanan olay örgüsünde ilgiyi üzerinde toplayan anlık dilim 'dilek kapılarının açık olduğu saat' olarak adlandırılan dilimdir. Bu anlık zaman zarfında bir dilek tutan kahraman, kısa süre sonra dileğinin gerçekleştiğini görür: Kabak donunda bir kız çocuğuna sahip olur. Kabak donundaki kahramanın on beş yaşına basması, on beş yıllık zaman diliminin geride bıkıldığına işaret eder. Zamanda atlama tekniği kullanılarak geride bırakılan anların toplamı bir yaşam kesitini oluşturmaktadır. Aksiyon, kahramanın pınar başına inmesinden sonra hız kazanır. Bir Beyoğlu'nun da olay örgüsüne dâhil edilmesi ile kurgunun temel düğümleri şekillenir.

Beyoğlu'nun ısrarları başlı başına bir sürece işaret etmektedir. Pınar başında gördüğü kızı çok beğenen ve hiçbir olumsuzluğa aldırmayan Beyoğlu, bu kıza dünür gitmesi konusunda annesine baskı yapar. Düğün törenin ardından çözüm zamanına yaklaşılır. Tüm gerçeklerin bilincinde olan Beyoğlu'nun yüz görümlüğü olarak meşe dalındaki yüzüğü kıza verdiği an, temel düğümlerin çözümlendiği andır. Yüzüğü alan kız, kabak donundan sıyrılarak gerçek kimliğine bürünür ve bu durum herkes tarafından sevinç ile karşılanır.

2.32.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.32.5.1- Olağanüstü Kahraman

Kabak donundaki kız, kılık değiştirme motifinin uygulayıcısıdır. Kişisel özellikleri bakımından olağanüstü değer taşımaktadır. İstediği anda kılık değiştirme fonksiyonuna sahip olması kahramana gerçek dışı birtakım özellikler katmaktadır. Masalın olağanüstü tipi, elsiz kolsuz biri olarak sunulur. Fiziksel yapısındaki bu noksanlık, düğüm bölümünün ilerleyen bölümlerine kadar sürdürülür. 'Kabak donundan sıyrılma' motifinin kullanılmasının ardından kahramanın asıl görünüşü ortaya çıkar. '*Ayın on dördü gibi…'* formeli, kahramanın fiziksel güzelliğini ifade eder.

2.32.5.2- Yetişkinler

Masal, kahraman sayısı bakımından sınırlı bir metindir. Çocuk özlemi çeken ve yalnızlıktan bulunan kadın kahraman masalın isteklendirme tipidir. Toprak Ana, içten gelen kuvvetli arzunun sembolize edildiği masal tipidir. Motivasyon tipi ile Toprak Ana arasındaki bağın sınırları, bir isteğin dışa vurumu ve bu isteğin gerçekleşmesi olgularına dayanmaktadır.

Yetişkin kahramanlar bahsinde dikkati çeken önemli unsurlardan biri Tansel masalları arasındaki kahraman benzerliğidir. *"Kabak Donunda Kız"* masalı ile *"Hemeçikçi Kadın"* masalı, kahramanları ve masal kurgusu bakımından birbirine benzerlik gösterir: Her iki masalı da çocuğu olmayan ve çocuk özlemi çeken bir kadın kahraman başlatır. Çevresindekilere kötülüğü dokunmayan, kendi sınırları içinde sade bir yaşam süren kadın kahramanların en büyük eksikliği çocuksuzluk olarak verilir. Bunun yanı sıra her iki kahramanın da eşi yoktur; bir erkek kahramandan (eşten) söz edilmemektedir. *"Kabak Donunda Kız"* masalında kahraman, Toprak Ana'dan bir dilekte bulunur ve bu sayede çocuk sahibi olur; *"Hemeçikçi Kadın"* masalında ise esrarengiz bir gelişme sonunda kahraman bir çocuğa sahip olur. Her iki masalda da çocuk kahraman kızdır. Bu kızı görüp beğenen bir Beyoğlu, çok geçmeden aksiyona dâhil edilir. Her iki masalda da Beyoğlu'nun beğendiği kızın bir kusuru vardır: *"Kabak Donunda Kız"* masalında kahramanın eli kolu yoktur; *"Hemeçikçi Kadın"* masalında ise kahraman konuşmamaktadır. Ancak iki masalında kahramanı çok güzel kimseler olarak nitelendirilir. Beyoğlu, ısrarcı ve dayatmacı bir tip olarak verilir. Görüp beğendiği kızı almaları konusunda annesine baskı yapan bir kimsedir. Her iki masalda da anne tipi, oğlunun ısrarlarına dayanamaz ve zorla da olsa kendilerine gelin; oğullarına da eş seçer.

2.32.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Kahramanların fonksiyonlarına aracılık eden unsurlar kabak donu ve meşe dalındaki yüzüktür. Her iki unsur da birer motif değeri taşır. Kabak donu, kılık değiştirme motifinin sağlayıcı unsurudur. Fiziksel değişimden öte anlam taşır. 'Don' yalnızca görünüşteki değişimi simgelemez. İnsanın dış dünyaya uyumu sürecinde geçirdiği

evreler de ‘don değiştirme’ motifi ile simgelenir. İç dünyasıyla birlikte dış dünyaya uyum sağlamaya çalışan birey ‘don değişimi’ yaşar. Bununla beraber bir ‘tanıma işareti’ olan ‘yüzük’ de çevreye uyum sağlayabilmenin aracıdır. Olay örgüsünde yeni bir rol bulan kahraman ‘yüzük’ sayesinde bu kurguda yer alır. ‘Meşe dalında unutulan yüzük’, kahramanın gerçek kimliğine ulaşması ve kurgunun çözümlenmesi konusunda kullanılan yardımcı öğedir.

2.32.6- İletiler

2.32.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. İnsan, gerçekten istediği hedeflerine ulaşabilmek için tüm engellere karşı durmalıdır.
2. Hak ettiğine kavuşmak arzusu her bireyde var olan bir istektir. Bu arzunun gerçekleşmesi birtakım sınırlar ile engellenemez.
3. Fiziksel görünüşüne bakarak insanları belli sınıflara ayırmak yanlıştır.
4. Dış görünüş değil; iç güzellik önemlidir.
5. İnsanları belirli sınıflandırmalara sokan bir kimsenin bu davranışı yanlıştır.

2.32.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Beyoğlu, annesinin ısrarına kulak asmayan ve bildiğini yapmakta direten bir tiptir. Sonunda mutluluğa ulaşabilmiştir. Ancak büyüklerinin tecrübe ve uyarılarını dikkate almamış olması, bu tipin çocuk okuyucu üzerinde olumsuz tesir bırakmasına neden olabilir.

2.32.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.32.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.32.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

“İlksiz mavi urunda, mavi vaktin birinde…”

2.32.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

“Kırk gün, kır gece…”

“Bunlar evlerine gitmekte olsunlar…”

“Dereden tepeden konuştular.”

“Masallarda zaman tez geçer.”

“Günün birinde…”

“Günlerden bir gün…”

2.32.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

“Onlar erer muratlarına, sizler de erin muradınıza.”

2.32.7.2- Masal Motifleri

Çocuksuzluk: Masal kahramanı çocuk özlemi çeken bir kadındır.

Toprak Ana: Kadın, çocuk sahibi olmak için Toprak Ana’ya yalvarır.

Don Değiştirme: Kabak donundaki kız don değiştirebilir.

Yüzük (Tanıma İşareti): Meşe dalında unutulan yüzük bir yardımcı öğedir.

Kız İsteme: Kabak donundaki kız, Beyoğlu’na istenir.

Evlilik: Kabak donundaki kız ile Beyoğlu evlenir.

2.32.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.32.8.1- Tekrarlanan Sözler

Birtakım olay ve olgular, geleneksel masal dünyasında yer bulan ve sıklıkla yinelenen hususlardandır. ‘Kabak Donunda Kız’ masalı, geleneksel masal atmosferinde yansıtılan belirgin öğeleri içerir. Başka bir kimliğe bürünmüş kahramanın esrarengiz bir biçimde aksiyonda yer bulması; bir Beyoğlu’nun ilk kez gördüğü kıza âşık olması; oğlunun evliliğine razı olmayan bir anne, masal dünyasının tekrarlanan olay ve olgularıdır. ‘Donundan sıyrılma’, ‘gerçek kimliğine ulaşma’ motifleri ise düğümü çözüme götüren ve yinelenen hususlardır.

2.32.8.2- Dua

Toprak Ana’ya yalvaran ve ondan bir çocuk isteyen kahramanın duası: *“Anaların anası, bana bir çocuk ver de nasıl olursa olsun.”* Bu dua, masalın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

2.32.8.3- Deyim

“İçini ateş yakıp kavurur.” (s.121)
içini ateş yakıp kavurmak: Bir durum karşısında aşırı üzüntü çekmek.

“… yüreğini sızlatır.” (s.121)
yüreği sızlamak: Üzülmek, dertlenmek.

“Gözlerinden inciler döker.” (s.121)
gözlerinden inciler dökmek: Ağlamak.

“Dünyalarca sevinir.” (s.121)
dünyalarca sevinmek: Çok sevinmek.

“Gözlerine inanamaz.” (s.121)
gözlerine inanamamak: Yaşadıklarının ve gördüklerinin doğruluğuna inanamamak.

“Sabahın erinde vurur yola.” (s.122)
(kendini) yola vurmak: Bir yere gitmek üzere bulunduğu yerden ayrılmak.

“Kızın bundan haberi yok.” (s.122)
haberi olmamak: Konu hakkında bilgi sahibi olmamak.

“… gidip dünür düşer.” (s.123)
dünür düşmek: Bir kimsenin kızını istemek üzere ziyaretine gitmek.

“Oğlanın kulağına söz gitmez, öğüt dinlemez.” (s.123)
kulağına söz gitmemek: Nasihat dinlememek; kendisinden büyük kimselerin tecrübelerini dikkate almamak. Krş. ‘öğüt dinlemez’.

“… us erdirmez.” (s.123)
us erdirmemek: Yapılan işe; alınan karara anlam verememek.

“Sözü kesip atar.” (s.123)
sözü kesip atmak: Karşısındakinin söylediklerini dikkate almamak; sözü bitirmesine izin vermemek.

“Ananın içi kan ağlar.” (s.123)
içi kan ağlamak: Bir durum karşısında aşırı üzüntü çekmek.

“Oğlu gökler dolusu sevinir.” (s.123)
gökler dolusu sevinmek: Çok sevinmek. Krş. ‘dünyalarca sevinmek’.

“Sarmaş dolaş olurlar.” (s.124)
sarmaş dolaş olmak: Sevgisini belli edecek hareketlerde bulunmak, sarılmak.

2.32.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Anası ister istemez kabul eder.” *(Biri olumlu, diğeri olumsuz sözcük tekrarı ile kurulmuştur.)*
“Bula bula bir elsiz, kolsuz buldu.

Benzer Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Dereden tepeden konuştular.”
“Kızın evini yerini tutup…”
“… özene bezene yaratmış.”
“Sarmaş dolaş olurlar.”

2.32.9- Özgün Unsurlar

Tansel masallarından ortak nitelikleri ile dikkat çeken metnin özgün kullanımları şunlardır: ‘Mavi’ renginin kuvvetlendirdiği genişlik hissi, giriş formeliyle sağlanmakta ve masal zamanına ilişkin ipuçları taşımaktadır. “Kız, öğürleriyle pınara çamaşır yıkamaya gitmeye kalkar.” cümlesinde geçen; ‘kusur, özür, eksiklik’

anlamına gelen ‘öğür’ kelimesi; ‘kulağına söz gitmemek’, ‘us erdirememek’, ‘gökler dolusu sevinmek’ deyimleri özgün değer taşımaktadır.

2.32.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Masal dünyasını gündelik yaşama yaklaştıran öğeler, bu yazınsal türün en önemli yapı taşlarıdır. Birtakım sembolik değerlerin somutlaştırıldığı; ifade zenginliğinin kuvvetlendirildiği masallar, yardımcı öğeleriyle diğer türlerden ayrılır.

‘Kabak Donunda Kız’ masalı, bir kimliğin somutlaştırıldığı ve bu kimliğe karşı olan tutumların dışa vurulduğu bir kurguya sahiptir. Okuyucunun iç görüşüne seslenen metinde ele alınan olguların tümü çeşitli yollar ile dışa vurulmaktadır: *‘Kabak donu’* bir siluettir. Kahramanın dış dünyaya uyumunu yansıtan görünüş biçimi, çeşitli yaklaşımlara ortam hazırlamaktadır. Dışavurum ve gerçekçilik ekollerin masal dünyasına yansıması bu çeşit motifler aracılığı ile yapılır. Kişinin öz benliğini oluşturan ve ona yön veren yaklaşımlar bir *‘don’* olarak çizilir. Bu dondan sıyrılma, bakış açısında meydana gelen değişimi simgeler. İç dünyasında var olan yaklaşımları bir kenara bırakan ve gerçek dünyaya ayak uyduran insanoğlunun konumu ile donundan sıyrılan masal kahramanının konumu bir noktada kesişmektedir. Gündelik yaşamdan izler taşıyan tipler ve olaylar, okuyucunun ‘çağrışım kurma’ yetisine seslenir. Olaylar arasında bağ kurabilen okuyucu, masal dünyasından kendi yaşamına dönük öğretiler çıkarabilir. Bu öğretiler, olumlu birer kazanım haline dönüştürüldüğünde çocuk dünyasının ufkunu genişletebilir; çocuk okuyucunun bakış açısını zenginleştirebilir.

Var oluşun temelini kuran ‘denge’ kavramı, yazınsal türler içinde de önemini korumaktadır. Sanıldığının aksine masal dünyasında da kuvvetli dengelerin varlığından söz etmek mümkündür. Masal, gerçek dünyandan alınan kesitlerin düşsel öğeler ile buluşturulduğu yansımalardan oluşur. Reel ile reel olmayan arasındaki ilişki, hayal dünyasının unsurları ile dışa vurulur. Düşsel dünya ile gerçek yaşam arasında kurulan denge, kişiye fayda getirecek dönütlerin doğmasına ortam yaratabilir.

'Kabak Donunda Kız' masalı, değişen bakış açılarının ve kimlikten sıyrılışın yansıtıldığı, nasıl ve neden sorularını ayrıştırmaya; olay ile kişi arasındaki ilişkileri yorumlamaya; düş ile gerçek arasında bağ kurmaya yönelik bir metindir.

2.33- TOPAL DEV (1976: 127)

2.33.1- Konu

Hançeroğlu adı verilen kahramanın değişen yaşamında karşılaştığı zorluklar konu edilir.

2.33.2- Asıl İleti

Her türlü zorlukla başa çıkabilmek için azim ve kararlılık gerekir. Başarıya giden yolda yılmadan ilerlemek şarttır.

2.33.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Ana aslanın elinde yetişmiş olan masal kahramanın serüvenlerinin konu edildiği metinde zamanda atlama tekniği dikkat çeker. Olay örgüsü belirgin geçiş ve atlamalar ile sunulur. Ana aslanın yanında yetişen Hançeroğlu için büyük bir değişim süreci geride bırakılır. Bu süreç Hançeroğlu'nun yaşadığı fiziksel değişimi içerir. Normal bir insandan daha güçlü, daha atak, daha yapılı bir hal alan Hançeroğlu, hayat karşısında sıradan insandan daha güçlüdür.

Günlerden bir gün, ana aslan; yiyecek bulmak üzere ininden ayrılır. Bunu fırsat bilen Hançeroğlu ışık deliklerinden birini sivri tırnaklarıyla genişletir. Dışarı çıkar ve kendine bir yol tutar. Az gider, uz gider; yemyeşil bir ovanın ortasında, bir köye ulaşır. O köyde çıkmaz ayın ilk çarşambasında güreş tutmak gelenektir. Oğlanın köye vardığı gün de çıkmaz ayın ilk çarşambasıdır. Köyün ünlü güreşçileri, yetişkin delikanlıları güreşirler. Halk, eğlenmek için toplanır. İnden kaçıp gelen oğlan, güreşenlere baktıkça titrer.

Yıllar geçer, oğlan yirmi yaşına girer. Ana aslan, oğlanı dener: İkisi güreşe tutuşurlar, oğlan aslanı yener. Bunun üzerine, ana aslan, oğlana bir hançer verir.

Böylece kahramanın adı Hançeroğlu olarak kalır. Ana aslan, hançeri kayaya vurur, kaya yarılır; içinden bir kır at çıkar. Yelelerinden güneşler uçar, yıldızlar dökülür. Kişnemesi dağları inletir… Yola düşen Hançeroğlu iki oğlan ile tanışır: Denizoğlu ve Yıldızoğlu. Üç arkadaş, Topal dev ile karşılaşırlar. Topal devi önlerine düşürüp devler konağına ulaşan kahramanlar, devler konağının her yanını görürler. Bir süre sonra Topal devin karnı acıkır. Hançeroğlu, yetmiş batman kepeği suyla karar, deve verir.

Hançeroğlu sırasıyla üç kez yol arkadaşlarının yanından ayrılır. İlk olarak Topal Devin kardeşinin konağına giden Hançeroğlu burada bulunan güzel kızı Denizoğlu'na; birbaşka konaktaki güzeli de Yıldızoğlu'na getirir. Üçüncü güzel de Hançeroğlu'nun eşi olur. Günlerden bir gün, Hançeroğlu'nun karısı yıkanmak üzere ırmak kenarına varır. Kadının saçının bir teli akıntıya kapılır ve ırmaktaki suyla bir havuza dökülür. Bu havuz komşu ülke padişahının bahçesindeki havuzdur. Padişahın oğlu, havuzun suyunda eliyle oynarken ışıklı saç oğlanın eline dolanır. Padişah oğlu saçın sahibine gönül verir. Oğlan bir yerlerde duramaz, geceleri uyuyamaz olur. Dayanamaz, sonunda durumu padişah babasına anlatır. Babası ırmağın nerden geldiğini bilmektedir. Masalın düğüm bölümü bu hadiseden sonra hız kazanır. Kızı alıp getirecek gönüllüler seçilir. Gönüllüler gide gide devlerin konağına yaklaşırlar. Topal dev, gelenleri görünce öyle bir tepinir ki, gökler yıkılıyor sanır Hançeroğlu. Devin yanına koşan Hançeroğlu gelenleri görür. Oğlan Hançerini çeker ve gönüllüleri oracıkta öldürür. Topal dev de ölüleri beş dakikada yer. Gönderdiği adamların geri dönmediklerini gören padişah öfkesinden küplere biner. Ordusunu toplar ve devlerin konağına yaklaşır. Dev bir tepinir, dağlar yerinden oynar. Bunları gören padişah, kara kara düşünmeye başlar. Bu olayların ardından aksiyona yeni bir tip dâhil edilir: Cadı karı. Cadı karı tipi birtakım esrarengiz olayların habercisidir.

Oğlunun durumuna çok üzülen padişahın emri ile cadı karıya haber verilir. Cadı karı bir küpün içine biner ve görünmez olur. Devlerin konağına ulaşan kadının amacı Hançeroğlu'nun karısını alıp padişahın oğluna götürebilmektir. Hançeroğlu'nun konağına iyice sokulan kadın küpünü otların arasına gizler. Varır kapıyı çalar. İçerden Hançeroğlu'nun karısı çıkar, ne istediğini sorar. Genç kadını kandıran cadı

karı bir ara kadına küpü gösterir. Küpün içi altın ile doludur. Altınları gören kadın eğildiği sırada cadı karı genç kadını küpün içine sokar. Biner küpün üzerine, kamçısını vurur, havalanır. Padişahın sarayına götürür. Kadın, küpün içinden çıkartılır. Kahramanı görenler kadının güzelliğine hayran kalır. Padişah, tezinden buyurur, kırk gün kırk gecelik düğün başlar. Padişah oğlu ile Hançeroğlu'nun karısı evlendirilir. Fakat kız odasına hiç kimseyi sokmaz. Zorla girmek isteyenleri de ölümle korkutur.

2.33.4- Yer ve Zaman

Masal zamanının en önemli noktalarından biri ana aslan ile Hançeroğlu'nun ayrılık anlarıdır. Yirmi yılın ardından gelen bu ayrılık masal kahramanına yeni bir yol çizer. Bu yolun devamında üç arkadaşın başlarından geçenler anlatılır. Hançeroğlu, Denizoğlu ve Yıldızoğlu'nun arkadaşlığı kesişen zaman dilimi ile başlar. Üç arkadaşın yolları aynı noktada kesişir ve üçlü yola birlikte devam eder. Hançeroğlu'nun belirlediği yola adım atan üç kahraman, yeni bir yaşamın da başlangıcını yaparlar. Bu yeni başlangıç değişen yaşamların yol göstericisi olan zaman dilimine denk düşer.

Topal dev ile karşılaşan kahramanlar önemli bir düğümün eşiğine gelirler. Karşılaşma anından ayrılma anına kadar geçen süre masalın temel düğümünü kapsayan süreye denktir. Başka bir konakta bulunan güzeli almak için Topal devin konağından ayrılan Hançeroğlu 'beş saatlik' bir zaman diliminden söz eder. Bu zaman dilimi bekleyiş süresi olarak biçilmiştir. Hançeroğlu tarafından belirlenen bekleyiş süreleri birbirini izleyen bir sıra takip eder. 'Beş ve on saatlik' zaman dilimleri reel zaman ifadeleridir. İki düğümün de çözüme ulaşması ile masal kahramanları başka bir düğümle karşılaşırlar. Hançeroğlu ve karısının, Topal devin yanında geçirdiği süre zamanda atlama tekniği kullanılarak geride bırakılır.

Masal mekânları kahramanın yaşam kesitlerine bağlı olarak değişmektedir. Ana aslan ile masal kahramanının yirmi yılarını beraber geçirdikleri in masalın temel mekânlarındandır.

Hançeroğlu'nun inden dışarıya çıkması ile aksiyon hız kazanır. Dışarı çıkan ve kendine bir yol tutan masal kahramanı için yeni mekânlara açılması fırsatı da doğar. Olay örgüsünün devamında kahramanın yüzleştiği yeni mekânlar etkindir. Bu mekânlar dış dünyanın sembolüdür. Özel isimler ile nitelendirilmeyen; ancak kahramanın dış dünya ile yüzleşmesine imkân veren ortamlar düğümden çözüme giden mekânların sembolüdür.

2.33.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.33.1- Olağanüstü Kahramanlar

Masalın olağanüstü tipleri ana aslan ile devlerdir. Konuşabilme, insan gibi davranma gibi özellikleri barındırırlar. Ana aslan masal kahramanını hayata hazırlayan tiptir. Masal kahramanı ana aslanın elinde yetişmiş bir tip olarak çizilir. Kahramanın dış dünya ile yüzleşmesinde belirleyici olan olağanüstü tipler devlerdir. Dış dünyanın zorlukları ve tehlikeleri dev tipi ile sunulur. 'Topal dev' olarak çizilen olağanüstü kahraman fiziksel niteliği ile diğerlerinden ayrılır.

2.33.2-Yetişkin Kahramanlar

Bir aslanın yanında yetişen Hançeroğlu masalın asıl kahramanıdır. Hançeroğlu'nun yaşadığı fiziksel değişim, aksiyonu başlatan süreci temsil eder. Normal bir insandan daha güçlü, daha atak, daha yapılı bir tip olan Hançeroğlu, hayat karşısında da daha güçlüdür. Denizoğlu ve Yıldızoğlu olarak tanıtılan tipler ise aksiyonda önemli bir yer edinirler. Masalın düğüm bölümünde etkin olarak rol alan bu tipler masal kahramanının yol arkadaşlarıdır. Masal kahramanın yolu günlerden bir gün bir köye düşer. Bu köyün gençleri ve güreşçileri masalın yetişkin tiplerindendir. İşlevsel etkileri bakımından diğer tiplere oranla daha az etkilidirler. Masalın kadın tipleri Hançeroğlu, Denizoğlu ve Yıldızoğlu'nun eşleridir. Bu tipler içinde işlevsel etkisi en yoğun hissedilen kadın kahraman Hançeroğlu'nun eşidir. Günlerden bir gün Hançeroğlu'nun eşinin saçından bir tel akıntıya kapılır. Bu olayın ardından masalın karşıt tipleri aksiyona dâhil olur. Olay örgüsünün temel düğümlerinde etkili olan karşıt tipler padişah oğlu ve cadı karıdır. Padişah oğlu saçın sahibine gönül verir ve

böylece kurgu başka bir yöne doğru akmaya başlar. Karşıt tip ile asıl kahramanın çatışması ve asıl kahramanın galibiyeti ile masal sonlanır.

2.33.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masalın en önemli yardımcı unsuru hançerdir. Ana aslan tarafından masal kahramanına verilen hançer yaşanacak değişimlerin de habercidir. Hançer ile sembolize edilen değerler güç, kuvvet, zorluklar ile mücadele edebilme yetisidir.

Masal kahramanına yol gösteren yardımcı unsur ise attır. Ana aslan, masal kahramanına verdiği hançeri kayaya vurur, kaya yarılır; içinden bir kır at çıkar. Kır at ile hançer birbirleriyle bağlantılı olan iki yardımcı öğedir. *"Yelelerinden güneşler uçar, yıldızlar dökülür. Kişnemesi dağları inletir… Atın hiç böylesi görülmemiştir. Görenlerin usu durur, gözü kalır ya, binip üstünde durmağa yürek ister. Yelce uçar bu at."* cümleleri kır atın özelliklerini belirten ifadelerdir.

Cadı kadın tarafından konağa getirilen küp ve küpün içindeki altınlar da birer aldatma aracı olarak kullanılır. Küpün içindeki altınları gören genç kadın bir anda oyuna getirilir. Cadı karı tarafından kullanılan iki unsur da aldatma motifine aracılık etmektedir.

2.33.6- İletiler

2.33.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Başarıya giden yolda kararlı olmak gerekir.
2. Zorluklar ile başa çıkabilmek için kişinin kendine güvenmesi gereklidir.
3. Çeşitli tehlikeler ile baş edebilmenin yolu akılcı çözümlerde gizlidir.
4. İnsan amaçları doğrultusunda ilerlediği vakit başarıya ulaşabilir.
5. Başkalarının canına ve malına zara vermek isteyen kimseler yaptıklarının cezasını çekerler.

2.33.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Bir başkasının karısına gönül veren bir masal kahramanın varlığı çocuk okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilir.
2. İnsanları yiyen bir masal kahramanı çocuk okuyucu olumsuz yönde etkileyebilir.

2.33.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.33.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.33.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda…"

2.33.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Az gider, uz gider; dere tepe düz gider."
"Günlerden bir gün…"
"Gide gide bir konağa ulaşır."
"Dere, tepe düz giderler, gece gündüz giderler."
"Kanatlı giderler, düz giderler."

2.33.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Bunlar mutlu yaşamının savaşını verip muratların erdiler. Sizler de savaşıp muratlarınıza eresiniz. Mavi elmalarım çocuklara."

2.33.7.2- Masal Motifleri

Yetişme Şartı: Masal kahramanı ana aslanın elinde yetişmiş bir tiptir.
Evden Ayrılma: Bulduğu delik ile dış dünyaya açılma fırsatı bulan masal kahramanı yirmi yılını geçirdiği evini (aslan inini) terk eder.
Tehlikelere Karşı Koyma: Masal kahramanları ilerledikleri yolda karşılarına çıkan tehlikelere karşı durmuşlardır.
Esrarengiz Nesne: İçi altın ile dolu olan küp çözüm bölümünde kullanılan bir nesnedir.

2.33.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.33.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masal kahramanın yeni yol arkadaşları ile karşılaşması sırasında kurulan diyalog benzer şekilde ikiz kez tekrar edilir:

Gezginim der öteki, yönüm, yolum belli değil.

Gel der Hançeroğlu bile gidelim…

Olur, der öteki, gidelim.

Adım Hançeroğlu, ya seninki?

Benimki de Denizoğlu.

(…)

Adım Hançeroğlu, ya seninki?

Benimki de Yıldızoğlu.

Olay örgüsünün önemli temel düğüm noktasında da bir başka ifade dikkat çeker. Hançeroğlu ile Topla dev arasında geçen karşılıklı konuşmalar da tekrarlanan ifadelerden meydana gelir: Topal devin karnı acıktıkça Hançeroğlu ona yemek verir.

Nasıl der, doydun mu?

Eh, der topal dev, şöyle böyle.

Karşılıklı konuşma cümleleri üç kez tekrar edilir. Her yemeğin ardından yeni bir hadise meydana gelir. Gelişen olaylar da yeni düğümlerin şekillenmesine aracılık eder.

2.33.8.2- Deyimler

"Görenlerin usu durur, gözü kalır ya, binip üstünde durmağa yürek ister."(s.127)

usu durmak: Gördükleri karşısında büyük şaşkınlık yaşamak.

gözü kalmak: Gördüklerine imrenmek ve onlara sahip olma isteği ile hareket etmek.

"Surun da açık olsun."(s.128)

suru açık olmak: Karşılaşacağın olaylar sana sıkıntı ve üzüntü vermesin anlamında kullanılan dua sözü.

"Git güle güle…" (s.128)
güle güle git: Sağlıcakla git, iyi yolculuklar.

"Böylece anlaşıp düşerler yola."(s.129)
yola düşmek: Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak; yol almak.

" Oğlanın içerisine bir köz düşer."(s.129)
içine köz düşmek: Yüreği yanmak. Çok büyük bir acı içinde olmak.

"Padişah cin ifrit kesilir."(s.130)
cin ifrit kesilmek: Bir kimseyi veya bir olayı dikkatle izlemek.

"Padişah, öfkesinden küplere biner."(s.130)
küplere binmek: Sinirlenmek; öfkelenme hali.

"Bunları gören padişah, kara kara düşünür."(s.131)
kara kara düşünmek: Derin derin, üzüntülü düşünmek.

2.33.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Gide gide bir konağa ulaşır."
"Git güle güle."
"Bunları gören padişah, kara kara düşünür."
"Irmağa ışıklandıra ışıklandıra…"
"İçinde çil çil altınlar."

2.33.9- Özgün Unsurlar

Söz varlığı açısından özgün değerler ile donatılmış bir metindir 'Topal Dev' masalı. Deyimlerde ve benzetme unsurlarında kullanılan özgün unsurlar dikkate değerdir: 'Uyanılmaz uykular' söz grubu; 'cin ifrit kesilmek' deyimi; 'esenleşmek' sözü özgün unsulara örnek olarak verilebilir.

“Ana aslan, hançeri kayaya vurur, kaya yarılır; içinden bir kır at çıkar. Yelelerinden güneşler uçar, yıldızlar dökülür. Kişnemesi dağları inletir… Atın hiç böylesi görülmemiştir. Görenlerin usu durur, gözü kalır ya, binip üstünde durmağa yürek ister. Yelce uçar bu at…” cümleleri ise benzetme öğeleri bakımından dikkat çekmektedir.

Masalın bitiş formeli Oğuz Tansel’in bakış açısını yansıtan önemli bir örnektir. Tansel masallarında temel amaç olarak güdülen iletilerden biri bitiş formeli ile verilir. “Başarıya giden yolda birtakım zorlukları aşmak gerekir.” iletisi “Bunlar mutlu yaşamının savaşını verip muratların erdiler. Sizler de savaşıp muratlarınıza eresiniz. Mavi elmalarım çocuklara.” Formeli ile sezdirilir. Bitiş formelinde geçen ‘savaşmak’ eylemi ile ‘mükâfatlar uğruna verilen çaba’ kast edilmektedir. Savaşmak eylemi olumsuz anlam ifade etmemekte; zorluklara göğüs germek anlamında kullanılmaktadır.

2.33.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Doğaüstü olayların yoğun olarak işlendiği “Topal Dev” masalında kişiler arası ilişkiler farklı bir düzlem ile verilmektedir. Ana aslanın elinde yetiştirilmiş olan kahraman kişilerin sosyal ve fiziksel gelişim süreçlerini masal atmosferinde irdelemektedir. Olay örgüsünün kurgulanmaya başladığı andan itibaren sözü edilen gelişim süreci çeşitli düğümlere doğru kaymaktadır. Böylece masalın çocuk okuyucunun sezilerine ve olayları ayrıştırma yetisine katkı sunması muhtemel görülmektedir.

Işık deliklerinden süzülerek dış dünyaya ulaşan kahraman düş ile gerçeğin buluştuğu noktada var edilmektedir. Böylelikle düş ile reel arasındaki bağlantı okuyucunun algısına sunulmaktadır. Bir yaşamdan başka bir yaşama geçişin vurgulandığı metinde çeşitli değişim aşamaları ön plana çıkarılmaktadır: Kişilik gelişimi, benlik kavramı, düş ile gerçek arasındaki yüzleşmeler okuyucunun kavrayabileceği bir düzeyde sunulmaktadır.

Masal atmosferinin kalıpları zorlanarak adeta gerçek dünyanın somut göstergeleri sembolize edilmektedir. Böylelikle okuyucu tamamen düş âlemine itilmemekle birlikte önsezilerini kullanmaya teşvik edilmektedir. Kurgu boyunca canlı tutulan merak unsuru da bu amacı desteklemektedir. Dil ve anlatım bakımından duru bir yapıya sahip olan metin benzetme ve mecaz öğeleri ile desteklenmektedir. Böylelikle okuyucu kitlesinin dil gelişimine katkı sunabilecek çeşitli kazanımlar da ön plana çıkarılmaktadır. Aşırı korku uyandıracak ve çocuğu endişeye sürükleyebilecek durumların bulunmaması da masalın olumlu yönlerinden bir diğerini desteklemektedir. Çocuğun bilinçaltına sakıncalı düşüncelerin itilmemesi, masal ile çocuk dünyasını belli noktalarda birleştiriyor olması "Topal Dev" masalının ele alınması gereken önemli noktalarından biridir. Bu bağlamada düşünüldüğünde metnin kazanımlar ile yüklü bir antlı olduğunu söylemek mümkündür. Özel isimlerin kullanımı ve yöresel kelimeler ile desteklenen ifadelerin varlığı masalın bir diğer dil özelliğini yansıtmaktadır. Olayların birbirlerine ilintilendirilmesi konusunda, zaman ve mekân kavramalarının yerinde kullanılmış olması da dikkate değer bir nokta olarak görülmektedir.

2.34- KORKAK ADAM (1976: 15)

2.34.1- Konu

Korkak bir adamın, komşusuna akıl danışan ve ona göre önlemler alan karısının çabaları sonucu gerçekler ve iç dünyası ile karşılaşması, yüzleşmesi.

2.34.2- Asıl İleti

Korku insanlar tarafından yaratılan bir olgudur. Korkuya sebep olan unsurlarla karşı karşıya bırakılan insan zekice çözümler üretir.

2.34.3- Metnin İçerik Çözümlemesi

"İlksiz mavi zamanda, mavi vaktin birinde..." başlangıcı ile O.Tansel, geleneksel masal girişinden uzaklaşarak kendine özgü bir başlangıç yapmaktadır. "Mavi" kelimesi ile okuyucu masal atmosferine dâhil edilmekte ayrıca bu atmosferinin oluşturduğu derinlik de sunulmaktadır.

"Bir kadınla bir kocası varmış." cümlesi ile masaldaki olayların bu iki kişi etrafında gelişeceği izlenimi verilirken bir yandan da masal kahramanlarının özellikleri de verilmektedir: "Bu adam ortalık kararıktan sonra evden dışarı çıkamazmış..." ifadesi masal kahramanın çok korkak bir kimse olduğunu açığa çıkarmaktadır. Eserin başlangıç noktası geleneksel masal yapısı gereği aile bireylerinin tanıtımı ile yapılmaktadır. Olay, masal kahramanın çok korkak bir kimse oluşu ve bu nedenle karısı tarafından bir gece eve alınmamasıyla teşekkül eder. Asıl hareket noktası, adamın evden ayrılmasıyla gerçekleşir.

Kahramanı evden ayrılmaya iten sebep masalın motivasyon unsurudur. V.Ja. Propp, Masalların Yapısı ve İncelenmesi adlı eserinde motivasyonu şöyle tanımlamaktadır: *"Kahramanları şu veya bu şekilde bir eylem yapmaya sevk eden ferdî sebepler ve ferdî niyetlerdir."* **(Propp1987: 115).** Kocasının durumuna çok üzülen kadın olan biteni komşusuna anlatır. Komşusunun verdiği akla uyan kadın, kocasını folluktan yumurta alması için yollar ve geri döndüğünde kocasını içeri almaz. Bu unsur, adamın evden ayrılmasını ve devamında gelişecek olan fonksiyonları başlatır.

Masalın hareket noktası, adamın evden ayrılmasıdır. Karısı tarafından akşam karanlığında dışarıda bırakılan korkak adam, torbasına koyduğu yumurta ve un ile yola çıkar. Karşısına çıkan devleri çeşitli akıl oyunları ve kurnazlıklarla yenerek eve döner. Kahraman, her türlü maceranın kendisi beklediği yola belli başlı bir şey arama gayesi olmadan çıkar. Kahramanın yola çıkışından itibaren aksiyon gelişmeye başlar. Yolda ilerleyen adam, dağın tepesinde yanıp sönen ışığa dikkat çeker. Kahramanın ışığın bulunduğu yere ulaşmasıyla düşmanları ile karşılaşır.

"Baksa ki on iki dev, ateşin başında oturmuş." Buradaki baksa ki ifadesi kahramanın şaşkınlığını ve peşinden gelen korkuyu çağrıştırırken; on iki dev olağanüstü unsurların başında gelir. Bu noktadan itibaren, kahramanın hasımlarını aldatma yolları şekillenir: İlk olarak, devlerden yerdeki taşı sıkıp suyunu çıkartmalarını ister. Devler bu sınamada başarılı olamayınca masal kahramanı torbasındaki yumurtayı sıkarak onlara karşı galip gelir. Masal kahramanının, devleri aldatmada kullandığı

yöntemler sırasıyla şöyledir: Yerdeki taş yerine kaplumbağayı yürütmesi; devlerin planını anlayınca yatağına tomruk gizlemesi; giysisini kullanarak tavşanı diri diri yakalaması, devler kadar odun getiremeyeceğini anlayınca dağı sırtında taşımak amacıyla dağın etrafına ip dolaması, kum yerine torbasındaki unu gökyüzüne üflemesi. Yukarıda sıralanan aldatma yollarının her biri, kahramanın duruma verdiği tepkileri oluşturmaktadır. Kahraman aklını kullanarak rakiplerini yatıştırır. Kahraman yumurtayı taşın yerine koyarak sıkar. Yerdeki taş yerine kaplumbağayı yürütür; avını diri diri yakalamak için giysini avını üstüne atar; dağı sırtında taşımak amacıyla dağın etrafına ip dolamak ancak başarılı olamayacağını anlayınca suçu devlerin üzerine atar. Dönüş yolunda kum yerine havaya kepekli unu üfleyen ve eteği yerine uçkurundan kıl çıkaran kahraman, karşısına çıkan devleri yener.

Masalın sonu adamın eve dönmesiyle çizilmektedir. Yukarıda sıralanan aldatma yollarını kullanarak hasmına galip gelen kahramanın geriye dönüşü aksiyona yeni bir yön verir: Bu noktada, hasmı aldatma fonksiyonuna kahramanın karısı da dâhil olur. Kahraman, karısından kıllı teke tulumuna yün doldurmasını; ardından devi korkutmak amacıyla tulumu tekmeleyerek dışarı atmasını ister. Bu noktada emir veya isteğin gerçekleşmesi fonksiyonu devreye girmektedir. Kadın kocasının isteğini yerine getirir ve devi korkutup evden kaçırırlar. Masalın düğüm noktası, hasmın yenilmesi ile çözülmektedir. Karı kocanın barışması ile kurtulma ve mutluluğa erişme fonksiyonları gerçekleşmiştir.

2.34.4- Yer ve Zaman

Masalların geneline bakıldığın da zaman kavramı, başlangıç bölümünde şu şekilde verilmektedir: “Evvel zaman içine, kalbur saman içinde...” , “Bir varmış, bir yokmuş...” Masalcı Oğuz Tansel “Korkak Adam” masalına, diğer birçok masalında olduğu gibi, farklı zaman motifleriyle başlamaktadır: “İlksiz mavi zamanda, mavi vaktin birinde...”

Mavi kelimesinin zamanda sonsuzluğu ve genişliği simgelemesi masal girişinden itibaren okuyucuda derinlik duygusu oluşturmaktadır. Okuyucu bir yandan masal atmosferinin içine dâhil edilirken diğer bir yandan da halk masallarının özelliği olan

masal zamanında belirsizlik kavramını da sezinlemiş olmaktadır. Masalın tamamına hâkim olan ve anlatıcının kullandığı zaman çekimi geçmiş zamandır. “Kocasının tutumuna çok üzülüyor**muş**.” , “Onca yakarmasını dinleme**miş**...” , “Adam benekli bir taş seç**miş**...” Zaman akışı “Günün birinde komşusuna gidip anlatmış...” , “Bugün yemek yapma...” “Dağlara doğru giderken...” , “Gide gide ulaşmış ışığın olduğu yere...” , “Bu av kendi ayağıyla geldi, sabah yeriz...” , “Ertesi gün sabahın erinde kalkmışlar...” , “...bu gece adamı uyuyunca öldürelim.”, “Sabah baksalar ki adam uyuyor...” , “Ertesi gün de balta, urgan alıp oduna gitmişler...” biçiminde başlayan cümlelerle olur.

Başlangıç bölümündeki geniş zaman izahından sonra, kahramanın karısı günün birinde komşusuna gider ve bu görüşmeden sonra aksiyon zamanı başlar. Adamın evden kovulması, başını alıp yola çıkması ve devler ile karşılaşması aynı gece yaşanır. Kahramanın, devler ile mücadelesi üç gün sürer. Karşılaşmanın yaşandığı ilk gece korkak adam, devleri sınamaya tâbi tutar; yumurta ve kaplumbağa ile kurnazlık yapar ve devlere karşı zafer kazanır. Sabah erkenden kalkan adam, devler ile birlikte ava gider. Tavşana tüfeğini doğrultamayan korkak adam giysisini tavşanın üzerine atar ve hayvanı diri diri yakalar. Devler ile karşılaşmanın yaşandığı geceden başlayarak ava çıkılan günün gecesine kadar geçen sürede bir gün tamamlanmış olur. İkinci günün sabahı, hep birlikte oduna giderler. İkinci günün gecesi devler, adamı öldürmeye karar verirler. Ancak korkak adam, yatağına kendisi yerine bir tomruk yatırınca bu suikasttan da kurtulur. Böylece ikinci gün de tamamlanmış olur.

Ertesi sabah olduğunda, devler ile mücadelenin üçüncü günü başlamaktadır. Korkak adam topal dev ile evine gönderilir. Topal dev adamı evinin kapısına kadar götürür. Aynı günün sonunda, adam ile karısı topal devi korkutarak evlerinde uzaklaştırırlar. Mutluluk içinde bir yaşama başlarlar. Bu masal mekân açısından da halk masallarına uygunluk gösterir. Kesin bir yer belirtilmemiştir. Masalın başlangıç bölümü açıkça tasvir edilmemekle birlikte kadın ve adamın evinde geçmektedir. Komşusunun bulunduğu yer, ayakyolu, folluk, ahır başlangıç bölümünde geçen mekânlardır.

Kahramanın devlerle karşılaştığı in, devlerle birlikte çıkılan av alanı; tomruk toplamak üzere gidilen ve masalcı tarafından Tınas dağına benzetilen dağ diğer mekânlardandır. Av alanının ve tomruk toplamak üzere çıkılan dağın açık mekân olmasına rağmen; kahramanın içinde bulunduğu psikolojik durum, sıkıntı ve korku beraberinde labirent mekân kavramını da doğurmaktadır

2.34.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

Kişi yönünden kalabalık olmayan masalın ana kahramanı korkak adamdır. Bunun dışında karısı, devler, topal dev ve komşu kadın vardır. Bir de masalın sonunda halktan söz edilir, fakat sadece ad olarak yer alır. Kişi kadrosu içinde işlevsel bir yer tutmaz. Korkak adam ile karısının ruhsal yönleri, sınırlı da olsa verilir ve bu nokta masal için önemlidir. Çünkü ortalık karardıktan sonra dışarı çıkmaktan çok korkan adam, bu korkaklığı yüzünden evinden ayrılıp devler ile karşılaşmak zorunda kalmıştır. Korkak adamın evden kovulması neticesinde devler ile giriştiği mücadele, bir bakıma onun karakterini de değiştirmiştir.

Evinden "korkak" olarak ayrılan adam kurnazlığını keşfederek "cesaretli" biri olarak evine dönmekte ve artık korkak olmadığını karısına ispat etmektedir.

2.34.5.1- Olağanüstü Varlıklar

Masalda geçen olağanüstü varlıklar, bir dağın tepesinde yaşayan devlerdir. Sayıları on ikidir. Halk masalı kahramanı olan devlerden ayrı bir özellik taşımamaktadır. İçlerinden birinin ayağı topaldır.

2.34.5.2- Yetişkinler

Masalın yetişkin kahramanları başında adam ile karısı gelmektedir. Diğer yetişkin tip ise komşu kadındır. Korkak adamın fiziki görünüşüne yer verilmemektedir. Ruhsal özelliğinin başında, masala ad vermesi bakımından da, korkaklığı gelmektedir. Özellikle geceleri dışarıya çıkmaktan çok korkan bir kimsedir. Diğer bir özelliği de kurnaz olmasıdır. Kurnazlığı sayesinde birçok oyun planlayabilen ve içinden çıkılması zor durumlardan kurtulabilen bir kimsedir.

Masalın başlangıcında karısına karşı ezik davranışlar gösteren korkak adam, yolculuğu sonrasında karısına karşı da üstünlük sağlamıştır. Bunu karısına karşı kurduğu emir ve gereklilik cümlelerinden sezinlemek mümkündür: "Yemek işine boş ver! Bu devin ödünü patlatmalısın." Ancak masalın başlangıcında kurduğu cümleler emir cümlelerine zıtlık oluşturmaktadır: "Karıcığım, kuttan kuştan korkuyorum.(...) Geceleri bu yüzden, sensiz çıkamıyorum kapıya, dama..."

Masalın bir diğer yetişkin tipi olan komşu kadının en önemli işlevsel özelliği; kahramanı çeşitli aksiyonları gerçekleştirmeye iten motivasyonu sağlamasıdır. Korkak adamın karısı, komşusundan aldığı akla uyarak kocasını akşam karanlığında folluğa gönderir ve döndüğünde onu eve almaz. Komşu kadının katı ve acımasız bir mizaca sahip olduğunu da şu cümlelerinden anlamak mümkündür: "...Gitmezse, sopayı kaptığın gibi yürü üstüne. Döve döve çıkart, kapıyı kitle, yalvarsa da içeri alma..."

2.34.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Kahramana yardımcı unsurların başında, aksiyona yön veren ve kahramanın kaderini değiştiren yumurta, kaplumbağa, tavşan, kıl, teke tulumu ve un gelmektedir.

Masal kahramanı evden ayrılıp yola çıkarken torbasına un ve yumurta koyar. Yolda ilerken gördüğü kaplumbağayı da yanına alır. Masalcı, bu nesneleri ne amaçla taşındığını kahramana söyletmez. Adı geçen semboller, masalın ilerleyen bölümlerinde aksiyona yön veren ve masalın gidişatını değiştiren yardımcı unsurları oluşturmaktadır.

2.34.6- İletiler

2.34.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1-İnsanlar korkuları kendileri yaratır.
2-Akılla üstesinden gelinemeyecek hiçbir şey yoktur.
3-Önemli olan cüsse değil akıldır.

4-Şartlar insanları değiştirir; zorluklar ise insanları güçlü kılar.

5-Zorlukların üstesinden gelebilen kimse başarıya ulaşabilir.

6-Aklın önderliğinde ilerlenen yolda mükâfat elde etmek mümkündür.

2.34.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1-Bir kimseyi döve döve dışarı atmak yanlış bir davranıştır.

2-Savunmasız bir kimseyi öldürmek amacıyla dövmeye kalkışmak yanlış bir davranıştır.

2.34.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.34.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.34.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlkiz mavi zamanda, mavi vaktin birinde; bir kadınla bir kocası varmış."

2.34.7.1.2- Geçiş Formeli

"Gide gide bir dağın tepesine ulaşmış."

"Baksa ki, on iki dev..."

2.34.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Halk mutluluk içinde yaşamış."

2.34.7.2- Masal Motifleri

Motif hikâye etmenin en küçük unsurudur. Bu unsurun geleneksel olarak hikâye etme şeklinde muhafaza edilen bir gücü mevcuttur (Seyidoğlu 1975: 83).

Devler (G) : Korkak adamın mücadele ettiği on iki dev.

Aldatmalar (K) : Taş yerine yumurtanın suyunu çıkartma; kum yerine un üfleme; taş yerine yerdeki kaplumbağayı yürütme; etek yerine uçkurundan kıl çıkarma suretiyle kahramanın devleri aldatması.

Olağanüstülükler (F) Devleri yenen adam: Korkak adam aklını kullanarak devlere karşı zafer kazanır ve devleri pes ettirir.
Mükâfatlar (Q) : Altın ile mükâfatlandırılan korkak adam.

2.34.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.34.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masal formelleri, dua ve beddualar dışında, masalda kullanılan ve tekrarlanan sözlerin başında benzer durumlarda kullanılan ortak ifadeler yer almaktadır. Devlerin her seferinde adamı av olarak gördüklerini ifade eden cümleler masalın kalıp cümlelerindendir: "Bu av kendi ayağıyla geldi, sabah yeriz...", "Bu gece adamı uyuyunca öldürelim." , "... Sabaha çorba yaparız." Adamın kurduğu oyunlara her defasında inanan ve bu oyunlara yenik düşen devlerin şaşkınlığını ve korkusunu ifade eden cümleler şunlardır: " Bunu gören devlerin gözleri fal taşı gibi açılmış." , "Taş yürüyünce devler, adamdan iyice korkmuşlar." , "Adamın diri tavşan yakalamış olması, devleri temelli korkutmuş.", "Devler, adamla başa çıkamayacaklarını anlamışlar..." , "Dev, arkasına bile bakmadan kaçmış..."

Adamın devleri sınamaya tabi tuttuğu anlarda söylediği ve her defasında devlerin şaşkınlıkla karşıladıkları benzer ifadeler ise şunlardır: "Devler, demiş. Şimdi sizinle sınava gireceğim; kim kazanırsa onunla güreşeceğim..." , "Bunu avucunda sıkıp suyunu çıkarabilenle güreşeceğim." , "Bunu demiş, hanginiz yürütürse onunla güreşeceğim." , "Arkadaş demiş, birer avuç toz alıp üfleyelim. Kimin tozu daha yükseğe çıkar, uzağa düşerse, öteki onu sırtında götürsün." , "Bir denemeye daha girelim..."

2.34.8.2- Beddualar

Korkak adam, evine döndüğünde kadın kocasına beddua özelliği gösteren şu sözü sarf eder: "Seni ocağı sönesice seni!" "Ocağı sönmek", ailenin dağılması veya bir felaketle karşı karşıya gelmek anlamını taşıyan bir bedduadır.

2.34.8.3- Deyim

"Ayakyolunda beklemekten bıktım diye dert yanmış." (s.15)
dert yanmak: Bir kimseye derdini, sıkıntısını anlatmak.

"Kocasını kapı dışarı etmiş." (s.16)
kapı dışarı etmek: Bulunduğu yerden uzaklaştırmak; kovmak.

"Ahırdan çıkıp tutmuş yolu." (s.16)
yol tutmak: 1.Yaşayış ve davranışını kendine göre kurduğu düzene uygun olarak sürdürmek. 2.Bir yere; bir amaca ulaşmak üzere bulunduğu yerden ayrılmak.

"Bir yanıp bir sönen ışığı gözünden ayıramamış" (s.16)
gözünden ayırmamak: Dikkatlice bakmak; bir noktaya odaklanmak.

"Adamın ödü kopmuş ya..." (s.16)
ödü kopmak: Çok korkmak. Krş "Ödü patlamak."

"Adam çevresine göz gezdirmiş." (s.16)
göz gezdirmek: Etrafında olan biteni incelemek; çevresine bakmak.

"Bunu gören devlerin gözleri fal taşı gibi açılmış." (s.16)
gözü fal taşı gibi açılmak: 1.Büyüklük ya da başarı karşısında hayran olmak. 2.Çok şaşırmak.

"... gözle kaş arasında kaplumbağa yavrusunu koyvermiş yere." (s.17)
gözle kaş arasında: Çok kısa bir zaman içinde.

"Tüfek atıldıkça adamın yüreği hopluyormuş." (s.17)
yüreği hoplamak (yüreği hop etmek): 1.Heyecanlanmak. 2.Yüksek ses veya ani bir haber karşısında korkmak.
"Adam öfkeli, baltaya el sürmemiş." (s.18)

el sürmemek: 1.Dokunmamak. 2.Hazırlanacak şeyi hazırlamaya katkıda bulunmamak.

"Her biri yüklenir düşmüşler yola." (s.18)
yola düşmek: Bir yere ulaşmak üzere bulunduğu yerden ayrılmak.

"Karısı gözlerine inanamamış." (s.20)
gözlerine inanamamak: Gördüklerinin doğru olduğunu kabul edemeyecek kadar şaşırmak.

"Bu devin gözünün kurdunu kırmalı." (s.20)
gözünün kurdunu kırmak: Bir kimseyi korkutmak.

"Seni ocağı sönesice seni." (s.20)
ocağı sönmek: Bir belâ ile ailenin dağılması. Aile bireylerinden birinin ölmesi.

2.34.8.4- İkilemeler

İki Sözcüğü De Anlamlı Olan İkileme

"Adamı yedirip içirmişler." (s.16)
"Dağlardan tepelerden ..." (s.17)
"Kocasında bir kurum bir kurum." (s.20)

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Döve döve çıkart..." (s.15)
"... yüreklendire yüreklendire gidiyormuş." (s.16)

Yarı Anlamlı İkileme

"İki yarışı da kazanamayan dev kös kös düşmüş yola." (s.19)

Yansıma Addan Türemiş İkileme

"Onun boğazını sıkmış, vıklata vıklata götürmüş." (s.20)

2.34.8.5- Tekerlemeler

"Korkak Adam" masalının içinde geleneksel özelliklere sahip bir tekerleme bulunmamaktadır. Masalcının kullandığı özgün unsurlar formeller bahsinde sunulmuştur. Masalın yer aldığı "Al'lı ile Fırfırı" masal kitabının başında özgün unsurlar da barındıran (Kır uğrusu, kent uğrusu, saçları bulutça; bir teli mavi, bir teli sarı...) bir tekerleme yer almaktadır.

Masal kitabı "Al'lı ile Fırfırı" nın başında yer alan tekerleme şöyledir:

Zaman zaman içinde
Kalbur saman içinde:
Develer tellâl, yeşil kurbağalar natır,
Pireler berber, tosbağalar çobanmış.
Kır uğrusu, kent uğrusu çoğalmış.
Eski hamam içinde kurnaların tası yok,
Hamamcı şaşırmış, külhancının baltası yok.
(...)

2.34.9- Özgün Unsurlar

Oğuz TANSEL, "Korkak Adam" masalını çocukluğunda Meyre köyünde annesinden dinlemiştir. (Tansel 1976: 154). Kendi üslubunu da katarak derlediği masalından tespit edilen özgün unsurların başında "giriş formeli" gelmektedir.

Geleneksel halk masallarından tanınan "Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde...", "Bir varmış, bir yokmuş..." giriş formellerini kullanmak yerine; "İlksiz mavi zamanda, mavi vaktin birinde..." giriş formelini kullanan masalcı kendi üslubunu yansıtmaktadır. "Selamlaşmak" yerine "esenleşmek" kelimesini kullanması bir diğer özgün unsurdur. Bunun yanı sıra "ağırlamak, ikramda bulunmak" anlamına gelen "kondurup göçürmek" ; "bir kimseyi korkutmak" anlamına gelen "gözünün kurdunu kırmak" söz gruplarını kullanması; "giysi" yerine "üstlük" kelimesini kullanması ve yöresel özellik taşıyan "çalba" kelimesini kullanması da dikkati çeken diğer hususlardandır.

Padişah, Keloğlan, dev, cin peri, ejderha (…) masalların olağanüstü varlıklarıdır ve kalıp kahramanların başında gelmektedir. "Korkak Adam" masalının halk masalı özelliklerine uygun olarak olaya katılan kalıp kahramanı devdir. Devlerin sayısı on ikidir. Özellikleri bakımından bu devler, geleneksel halk masalı kaidelerine uymaktadır. Dev, bazı masallarda hem şekil hem ruh yapısıyla insana benzer. Genellikle büyük cüsselidir. Tozu dumana katarak yıldırım hızıyla gider. Bir aylık yolu bir saniyede aşmak onun için basit bir olaydır. İnsan eti yemeyi sever. Genellikle köşk ve saraylarda yaşar. En değerli nesneler onların hâkimiyeti altındadır. İnsanlarla yaptıkları mücadeleleri sonunda kaybederler. "Korkak Adam" masalında da devler iri cüsselidir. İnsan eti yemeyi severler öyle ki masal kahramanını öldürmek suretiyle yemeye kalkışmış; ancak başarılı olamamışlardır. Bir sebepten evden ayrılma, yola çıkma; olağanüstü güçlerle mücadele etme ve kurtulma masalın olaylar dizgesini vermektedir.

2.34.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Oğuz Tansel, Al'lı ile Fırfırı adlı masal kitabının ön sözünde, masallarını dokuz ile on beş yaş (9–15) arası çocuklar için düzenlediğini ifade etmektedir. Bu bakımdan masalın anlama ve anlatma becerilerine sunduğu katkı; ilköğretim öğrencileri açısından değerlendirilecektir.

İtibaren kavrama ve ifade edebilme yetisini geliştiren en önemli dil becerilerinin başında dinleme yeteneği gelmektedir. Ancak dinlediğini doğru kavrayabilen kimse doğru ifade edebilme yeteneğini kullanabilmektedir. Bu bakımdan; edebi türler içinde masalın ayrı bir değer kazandığı muhakkaktır. Küçük yaşlardan itibaren, büyüklerden dinlenen masallar çocuğun zihinsel gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. İncelenen masal metni çocuğun hayal gücüne hitap etmekte ve bununla beraber çocuğun mizah duygusunu da geliştirebilmektedir. Metnin ana temasında verilen korku ile mücadele edebilme iletisi çocuğun korku ve telaş durumuna da seslenmektedir.

İncelenen masal, ilköğretim çağı öğrencilerinin (4. 5. sınıftan itibaren) dinleyebileceği ve dinlerken olayın özelliklerini kavrayabileceği türden bir metindir.

İlköğretim ikinci kademesinde dinleme alışkanlığı ile ilgili verilen amaç 20–25 dakikalık bir metni dinleme becerisini geliştirmeye yöneliktir. İncelenen masal metni 15–20 dakika içinde okunabilmektedir. Bunun yanı sıra, metinde kullanılan deyimler soyut zekâya seslenen söz gruplarıdır. Deyimlerin kullanılması ile soyut zekâ zamanı paralellik göstermektedir. Dinleme alışkanlığı bilgi depolamaya giden yoldur. Bu bakımdan dinleme alışkanlığı çocuklara küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gereken bir davranıştır. Çocuklarda dinleme alışkanlığı kazandırabilmek için onlara ilgilerini çekici metinler sunulmalıdır. İncelenen masal metni dinleme alışkanlığı kazandırıcı nitelikler taşıması bakımından dikkat çekicidir. Masalda kullanılan deyimler, olağanüstü varlıklar, ikilemeler, tekerlemeler çocuğun iç dünyasında ilgi ve heyecan uyandırabilecek nitelikte söz ve söz gruplarıdır.

İnsanların birbirleri ile iletişim kurabilmelerinde en etkin yol konuşmadır. Dört temel dil becerisinin kazanımı ve gelişimindeki amaç, çocuğun çevresiyle iletişim kurabilmesinin sağlanmasıdır. Masal metninin konuşma ilkelerine uygun olarak anlatılması ve aynı ilkelere uyarak dinleyenin masalı anlatmasının sağlanması konuşma becerisini geliştirmeye katkı sunabilecektir. Çocuğun konuşma becerisine olumlu katkılar sunan unsurların başında söz varlığı gelmektedir. İncelenen masal metninde yer alan özgün ifadeler ve orijinal deyimler bir yandan söz varlığına katkı sunmakta diğer yandan da konuşma becerisini geliştirmeye fayda sağlamaktadır.

Masalda anlatılan olay günlük hayatla bağlantı kurulabilecek nitelikte bir olaydır. Bu bakımdan okuduğu metni kavrayabilen ve günlük yaşantısı ile bağ kurabilen çocuklar anlatma becerisini kullanarak olaylar arası kompozisyonu da kurabilecektir. Okuduğu masalın kahramanları (korkak adam, başkalarına akıl veren bir komşu, komşusuna akıl danışan bir kadın) ile kendi çevresindeki insanlar arasında ortak özellikler belirlemesi ve bunları ifade edebilmesi doğrudan konuşma becerisine fayda sağlayacak unsurlardandır.

9–15 yaş arası çocuklara yönelik kaleme alınmış olan masal metni ilköğretim 4. 5. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin okuma düzeyine uygun bir metindir. Masal 1104 kelimeden oluşmaktadır. Okuma süresi okuma hızına bağlı olarak 15 ile 20 dakika

arasında değişebilmektedir. Masalda geçen ve çocuğun ilk kez karşılaşabileceği varsayılan sözcükler "üstlük ve çalba" kelimeleridir. Anlamını bilmekte zorlanabilecekleri deyimlerden bazıları ise şunlardır: "Dert yanmak, gözü fal taşı gibi açılmak, gözünün kurdunu kırmak kapı dışarı etmek, yüreği hoplamak, ocağı sönmek". Sözü edilen kelime ve kelime grupları çocuk okuyucunun dil becerilerini geliştirmeye yönelik birer kazanım değeri taşımaktadır.

2.35- KIRK KARDEŞLER (1976: 23)

2.35.1- Konu

Evlilik çağı gelen kırk erkek kardeşin, evlerinden ayrılması ile gelişen olaylar ve kardeşlerden en küçüğünün karşılaştığı engeller konu edilmektedir.

2.35.2- Asıl İleti

Büyük hedefler, uğrunda emek harcanması gerekenlerdir. Başarıya ulaşmanın yolu engelleri aşmaktan geçer.

2.35.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

1945 yılında Amasya ilinden derlenen masalın kaynak kişisi Dursun Aytaç'tır. Masalın diğer ismi '*Gamsız*' dır**.**Olay örgüsünü başlatan temel etken bir padişahın kırk oğlunun da evlilik çağlarının gelmiş olmasıdır. Eltiler arasında geçimsizlik olmaması için, kendilerine eş olacak kırk kız kardeş bulmak üzere evden ayrılan oğlanları büyük engeller bekler. Evlenecekleri kızları bulmak üzere yola çıkan kırk kardeş, ormanlık alanda bir konak görür. Ormandaki konak, geriden gelecek olan gelişmeleri sezdirir. Konakta biri topal diğeri sağlam iki dev ile karşılaşırlar. Geceyi burada geçiren kırk kardeş, devlerden kaynaklı bir tehlike ile yüz yüze kalır. Gece bitip de sabah olduğunda devlerden sağlam olanın en küçük oğlan tarafından öldürüldüğü anlaşılır. Bu olayın ardından kırk erkek kardeş konağı gezmek istediklerini ifade eder; ancak topal dev odaların anahtarını vermek istemez. Anahtarı bulabilmenin yolu topal devin saçlarını taramaktan geçer; çünkü odaların anahtarı topal devin saçları arasındadır. Eski bir tarak bulan kardeşler, devin saçlarını tarar ve anahtarı bulurlar. Geleneksel masal motiflerinden biri olan 'devin saçlarına gizlenmiş

anahtar' masal kurgusunun önemli bir merak öğesini temsil eder. Anahtarın açacağı kapılar yeni gelişmelerin yaşanacağına işaret eder. Konaktaki odaların kapıları bir bir açılır. Her odadan ay yüzlü bir kız çıkar. Kardeşlerin her biri kendi talihine düşen kızı eş olarak seçer.

Talihleri ile yüzleşen kahramanlar eve dönüş planları kurar. Topal devin bir zararını görmeyen kardeşler ortak bir karar alır. Topal devi de yanlarına alarak evlerinin yolunu tutan kahramanları büyük bir tehlike bekler. Su içmek üzere bir çeşmenin başında duraklayan topal dev taş oluğa ağzını dayar ve bir başka deve seslenir: *"Evini barkını yıktılar; kardeşini öldürdüler, kızları aldılar. Tez yetiş…"* Topal devin seslendiği dev orman içindeki konağın asıl sahibidir. 'Evin barkın' ikilemesinde kullanılan ve sahiplik bildiren ekler bu yargıya işaret eder. Topal devin kendilerine ihanet ettiğini anlayan kardeşler, devi oracıkta öldürürler. Yollarına devam eden kardeşlerin karşısına bir süre sonra topal devin çağırdığı dev çıkar. Küçük oğlan devi öldürür; ancak çok geçmeden dev yeniden ortaya çıkar. Bunun üzerine en küçük oğlan bir karar alır: "*Kardeşlerim tümümüz ölmektense birimiz ölelim. Sizler gidin ben kalıyorum yavuklum yedi yıl beklesin gelmezsem dilediğiyle evlensin."* Bu sözler masal kahramanın sağduyusuna güvendiğine ve kardeşleri uğruna fedakârlık yapmaya hazır olduğuna işarettir. Yavuklusu için biçtiği yedi yıllık süre de olay örgüsünde bir 'bekleyiş sürecinin' başlayacağının kanıtıdır.

Kardeşlerinden ayrılan küçük oğlan yola dev ile devam eder. Devin küçük oğlandan bir isteği vardır: Dünya güzelini bulup getirmesi. Bu istek aksiyonun hangi yönde gelişmeye devam edeceğini gösterir. Dünya güzelini bulabilmek için çeşitli tehlikeler ile yüzleşecek olan kahraman, bir bakıma olay örgüsünün ikici bölümünü şekillendirecektir. Kırk kardeşin aynı amaçla evlerinden ayrılması ile gelişen olayların, iki mücadele etrafında kurgulandığı söylemek mümkündür. Kırk erkek kardeş birlik olup topal dev ile mücadele etmişlerdir. Ormanlık içindeki konakta bir gece geçiren kardeşler, devlerin tehlikesine maruz kalmışlardır. İkinci arbede küçük oğlan ile dev arasında geçmektedir. Kardeşleri uğruna tek başına mücadele etmeyi göze alan küçük oğlan, dev ile baş başadır. Devin şatlarını yerine getirmekten başka

şansı yoktur. İçinde bulunduğu durumun farkında olan küçük oğlan aklını ve mantığını kullanmayı tercih eder; sağduyusunun kendisine gösterdiği yolda ilerler.

Küçük oğlan, devin elinden kurtulmayı bir kez dener; ancak başarısız olur. Dünya güzelinin bulunduğu yere ulaşmayı amaçlayan kahramanın karşısına suda boğulmakta olan topal bir karınca çıkar. Karıncayı boğulmaktan kurtaran oğlan gördüklerine çok şaşırır: Karınca silkelenir ve bir adam olur. Oğlana iki kıl veren adam gözden kaybolur. Küçük oğlan bir süre sonra da ayağı iki ağaç kökü arasına sıkışmış bir aslana yardım eder. Yardım ettiği aslan, küçük oğlana kızarmış aslan yüreği yedirir. Yolda giderken dişlerinin arasında kalan eti çıkarmak için bir ağaç dalı koparmaya çalışan kahramanın eline ağaç kökü ile gelir. Böylelikle kahraman artık bir aslan kadar güçlü olduğunu anlar. Geceyi geçirmek için bir inde konaklayan küçük oğlan, orada eğlenen cinlere ve perilere ilişmez. Bunun üzerine periler oğlana iki sarı kıl verir. Birbiri ardına gerçekleşen üç olay da üç iyiliğe işaret eder. Bu iyilikler düğüm bölümünün ilerleyen safhalarında kahramana döner ve kahramanı büyük bir sıkıntıdan kurtarır. Üç ayrı olayla sağlanmak istenen temel öğreti, *iyilik eden iyilik görür,* çok geçmeden açığa çıkar.

Dünya güzelinin yaşadığı kente ulaşan kahraman, yaşlı bir kadın yol gösterir. Oğlan, dünya güzelinin babası ile karşılaşır. Baba, kızını vermesinin üç şarta bağlı olduğunu söyler. Reddetme şansı olmayan kahraman üç şartı da kabul eder. Dünya güzelinin babasının öne sürdüğü şartlar: Bir gecede bir kazan çorbayı bitirmek, bir kile çavdarla bir kile buğdayı birbirinden ayırmak ve bir Arap ile güreşmek. Kahramanın yolda karşılaştığı yardımcı güçler sınama motifini aşma konusunda oğlana el uzatırlar. Bir kazan çorbayı içme sırası geldiğinde kahraman, perilerin verdiği iki sarı kılı birbirine çakar; buğday ile çavdarı ayırma sırası geldiğinde karınca adamın verdiği iki kılı birbirine çakar ve bu sınamalardan başarı ile kurtulur. Sıra Arap ile güreşmeye geldiğinde devreye 'kızarmış aslan yüreği' girer. Aslandan aldığı güçle Arap'ı yenen kahraman, güreş tuttuğu Arap'ın aslında kılık değiştirmiş dünya güzelinin kendisi olduğu görünce şaşkınlığını gizleyemez. Amacına ulaşmanın mutluluğunu yaşayan oğlan ile dünya güzeline 'kırk gece' süren bir düğün yapılır.

Dünya güzeli ile birlikte devin konağına dönen kahramanı bir engel daha beklemektedir. Oğlan, dünya güzelini getirmiştir; ancak karısını devin eline bırakıp gitmeye razı değildir. Bu durumdan habersiz olan dev, oğlana artık evine dönebileceğini söyler. Devin ava gitmesini fırsat bilen oğlan karısını tembihler: "Devin canı neredeymiş. Öğrenmeye çalış!" Kahramanlar için son bir engel kalmıştır; devin canını bulup onu ortadan kaldırmak. Bu engelin kalkması durumunda masal kurgusu çözüme ulaşabilecektir.

'Devin canı' geleneksel masal motiflerinden biridir. Canının önce çuvaldaki fındıklardan birinin içinde olduğunu, sonra süpürgenin içinde olduğunu söyleyen dev, kahramanları bir süre oyalar; ancak kahramanların uğraşı boşa çıkar. Dev, canının gizli olduğu yeri açıkça anlatır: *"Hint padişahının otağında, sürünün en önünde giden turunç kınalı bir inek var. Onun karnında bir çekmece, çekmece içinde kırk bohçaya sarılı şişedeki üç kurt benim canımdır."* Devin canının gizli tutulduğu yerin tasviri yapılırken kullanılan tamlama ekleri ortaya atılan düğümün zorluğuna işarettir. Bu zorlu düğüm masal kahramanın başarısı ile çözülür. Hint padişahının otağına ulaşan kahraman bir at bakıcısının yanında çalışmaya başlar.

Kahramanın baktığı at kısa sürede güçlenir ve ele avuca sığmaz bir hal alır. Bu durumu gören padişah, oğlanı at bakıcılarının başı yapar. Bütün çobanların içkili bir şölende sızmasını fırsat bilen oğlan, turunç boyalı ineğe ulaşır. İneğin karnındaki üç kurdu öldüren kahraman görevini başarı ile sonlandırmış olur. Dünya güzelini de alarak evine dönen kahraman, yedi yıllık süreyi aştığı için, 'ilk yavuklusunun' da büyük vezirin oğlu ile evlenmiş olduğunu öğrenir. Böylelikle masal, temel düğümlerin çözüme ulaşmasıyla birlikte beklenen son ile tamamlanır.

2.35.4- Yer ve Zaman

Çeşitli zaman formelleri ile zamanda ve mekânda yapılan atlamalar dikkat çeker. Değişen anlık dilimlere oranla mekân sayısı sınırlıdır. Kırk kardeşin birlik içinde yaşadıkları mavi ülke masalın temel mekânıdır. Olay örgüsü bu mekândan hareketle gelişmeye başlar. Aksiyonun tamamlanması ile kahramanların döndüğü mekânda bu mavi ülkedir. Dolayısıyla padişah ülkesi kahramanların dönüp dolaşıp ulaştıkları

buluşma mekânıdır. Kırk kardeşin yollarının düştüğü ormanlık alan ile Kındam'ın ortasındaki konak, düğüm bölümlerinde sözü edilen mekânlardır. Kındam, Kırşehir iline bağlı bir yerleşim yeri olması ve masalın derlendiği bölgeye coğrafi olarak yakın düşmesi bakımdan dikkate değerdir.

Ormanlık alan, içine düşülen karanlığın sezdirildiği; korku ve bilinmezliğin yoğun olarak hissedildiği bir ortamdır. Topal devin yaşadığı konak, devler ile çizilen esrarlı havayı destekler. Konaktaki odaların sayısı verilmez. Ancak her odadan ay yüzlü bir kız çıkması ve bu kızların sayısının kırk erkek kardeşe eşit düşmesi, konakta kırk odanın bulunduğuna işaret eder. En küçük kardeşin yol üstünde durakladığı yerler ise ara mekânlardır. Zümrüt ormanlar ülkesinde, Altın Dağ'da, Dünya güzelini bulmak için yola çıkan kahraman, çeşitli mekânlarda konaklar. *'Zümrüt ormanlar ülkesi'* masal dünyasının gizemli mekânlarından biridir. Bir kurmacanın ürünü olan bu mekân, olay örgüsünü yapılandıran geniş mekânlara işaret eder.

Dünya güzeline ulaşan kahraman, amacına ulaşmanın rahatlığı ile devin konağına ulaşır. Devin canını almak üzere gidilen masal mekânı *'Hint padişahının ülkesi'* olarak tanımlanır. En küçük oğlan da yedi yılı aşkın bir sürenin sonunda baba evine döner. Zaman öğeleri bakımından kapsamlı olan masalda çeşitli zaman formellerinin etkinliği görülür. *'Gel zaman git zaman…'* formeli ile giriş yapılan olay örgüsünde, uzun zaman dilimini atlanır. Padişahın kırk oğlunun da aynı zamanda evlenecek çağa gelmesi bir zaman karmaşasına neden olur: Kırk kardeş de aynı zamanda evlenecek yaşa gelir. Buradan çıkarılacak sonuç kırk kardeşin de aynı zamanda doğmuş olmalarıdır ki bu mümkün değildir. Ancak masal dünyasının temel özelliği ise mümkün olmayan olaylar üzerine kurulmuş bir kurguya elverişli olmasıdır. Kırk kardeşin de aynı zaman diliminde evlenecek çağa ulaşmaları, masal zamanının genişliğine işaret eder. Kahramanları doğrudan etkileyen ve aksiyonu başlatan an, evlilik çağının geldiği andır. Kırk kardeşin de evlerinden ayrılarak yola koyulmaları ile işleyen zaman, çeşitli formeller aracılığı ile hızla geçilir: *'Az gider uz gider…; günün birinde…; sevinçten kanatlı hem yayan hem atlı giderler; eşkin giderler…'* formeller aracılığı ile geride bırakılan zaman dilimleri bir sonraki olayın olgunlaşma zamanını oluşturur.

Yolları bir ormanlığa varan kardeşler, bir konakta konaklar. Kardeşler burada bir tam gece geçirir. *'Sözü unutmayalım. Sabah olur.'* cümleleri geride bırakılan bir tam güne işaret eder. Devin saçlarında buldukları anahtar ile odaların kapılarını bir bir açan kardeşlerin talihleri değişmek üzeredir. Her odada bir kız ile karşılaşan oğlanlar, kızları da yanlarına alıp yola devam eder; ancak en küçük oğlan, kardeşlerine katılmaz. Konaktaki kapıların ardından çıkan kızlardan biri de küçük oğlanın eş adayıdır. Küçük oğlanın, kardeşleri ile birlikte dönmemesi bu eş adayı için bir bekleyiş sürecini başlatır. Bu bekleyiş süreci 'yedi yıl' ile sınırlandırılır. 'Yedi yıllık' bu süreç, olay örgüsünü şekillendiren ana zaman dilimidir.

Yolları ayrılan kardeşlerden en küçüğü için yeni bir yön çizilir. Yedi yıl içinde döneceği sözünü veren kahraman, zorlu bir sürece atılır. Bu bekleyiş sürecinde, geride bırakılan zaman dilimleri masalda *'Gün biter yol bitmez…; dört nala gider eşkin gider…'* formelleri ile anlatılır. Kahramanın yedi yıllık bir sürenin ardından eve dönmesi, olay örgüsünün uzun vaka zamanında tamamlandığına işaret eder.

2.35.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.35.5.1- Olağanüstü Kahramanlar

Masalın olağanüstü tipleri devler, periler, cinler; aslan ve karıncadır. Serim bölümünde aksiyona dâhil olan iki devden biri topadır. Ormanlık alan içinde yaşayan devler, fiziksel nitelikleri ile birbirlerinden ayrılır. Topal dev, masal dünyasının geleneksel kahramanlarından biridir. Devler dış dünyanın tehlikelerini ve korkularını; bilinçaltına itilmiş duyguları ve bastırılmış inanışları sembolize eder. Devlerin ölümü dış dünyanın bastırılmış korkularına işaret eder. Bilinçaltında aşılan engeller, düş dünyasında ölen devler ile özdeşleşebilir.

Topal devin çeşme başında çağırdığı diğer dev ise ölümsüzlüğü sembolize eder. Ölümsüzlük kavramı ise insanoğlunun bastırılmış güdülerine işarettir. Devin canına uzun aramalar sonucu ulaşılır. Buradan çıkarılması muhtemel sonuç engellerin bitmiş gibi göründüğü bir anda yeni sıkıntıların doğmasının kaçınılmaz olduğudur. Periler

ve cinler ise beklenmedik anda insanın karşısına çıkan durumların sembolüdür. Umulmadık bir anda insanoğlunun karşısına çıkan ve değerlendirilmeyi bekleyen fırsatlar, masal dünyasının perileridir. Karınca ve aslana yüklenen olağanüstü vasıflar da (konuşma, kılık değiştirme) beklenmedik anda ortaya çıkan gelişmelere işarettir. Aslan ile simgelen güç ve iktidar olguları düğüm bölümünde ağırlığını hissettirmektedir. Olağanüstü kahramanlar ile sağlanan merak unsuru da bu savları desteklemektedir.

2.35.5.2- Yetişkinler

Babalarının yönlendirmesi sonucu aynı amaç ile yola çıkan kardeşler masalın etkin kahramanlarıdır. Kırk kardeşin tümü işlevsel etki göstermemektedir; ancak en büyük ve en küçük oğlanlar birtakım soyut değerlere işaret etmektedir.

Kırk sayısı ile sağlanan çokluk, kahramanların yola çıkma amaçları ile devam eder. Kırk erkek kardeş kendilerine uygun eş olarak kırk kız kardeşi bulmak için yola çıkar. Sayıca birbirlerine denk olan kahramanlar içinde en büyük ve en küçük erkek kardeşler dikkat çeker. En büyük oğlan kararlılığın ve sert mizacın sembolü iken en küçük oğlan atılganlığın, korkusuzluğun ve çevikliğin sembolüdür. Masal dünyasının *'en küçük kardeşleri'* akıl ve mantığın uygulayıcısı olmuşlardır. Dolayısıyla akıl ve mantık, en küçük kardeş kavramı ile somutlaştırılmaktadır.

Kılık değiştirme fonksiyonuna sahip olan Dünya güzeli, bir masal kahramanından öte değerlere işaret eder. Sınama yöntemlerinin uygulanması sırasında kılık değiştiren Dünya güzeli, Arap kimliğine bürünür. Dünya güzeli, bir amacı ve ulaşılması istenen yeri sembolize eder. Henüz ulaşılmamış olan değerler ve kavramalar Dünya güzeli ile hayat bulur. Dünya güzeli, kahramanların bulunduğu ortamdan uzak olan ve kendisine ulaşılması son derece zor olan bir kahramandır. Dolayısıyla erişilmezlik vasfı yüklenir kahramana. Dünya güzelinin babası, kahramana sınama motifi ile yaklaşan tiptir. Sınama yöntemlerinin başarıyla sonlanması, küçük oğlan ile Dünya güzelinin evlenmelerine ortam yaratır. Masal kahramanına yardım eli uzatan yetişkin tip ninedir. Dünya güzelinin yerini arayan kahramana, nine tipi yardımcı olur ve yol gösterir.

Hint padişahı işlevsel olarak yoğun etki sunmayan bir tiptir. Ancak kahramanın olay örgüsüne dolaylı yoldan yaptığı katkı büyüktür. Hint padişahı; padişahın otağındaki at bakıcıları ve çobanlar, masal kurgusunu çözüme ulaştırmada aracılık eden tiplerdir. Devin canını arayan kahraman, sözü edilen bu kahramanların bulunduğu ortama ulaştığında aradığını bulabilir. Dolayısıyla masal kahramanlarının bir bölümünün fiilen gösterdiği etkiden çok dolaylı yönden sağladıkları katkıya dikkat çekmek gerekir. Temel düğümlerin çözüme ulaşmasında son noktayı koyan tipler çözüm bölümünde aksiyona dâhil olan tipler olmuştur.

2.35.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Yardımcı unsurların tümü masal kurgusunda önemli bir yer edinmiştir. Bu unsurlardan ilki kırk odanın kapısını açacak olan anahtardır. Anahtar, devin saçında gizlidir. Anahtarın aranması ile birlikte merak unsuru da doruğa çıkar. Anahtar bir yardımcı öğe olmasının yanı sıra gizliliği ve merakı destekleyen unsur niteliğine sahiptir.

Kahramanın çıktığı yolda ona eşlik eden ve engellerin ortadan kaldırılmasın aracılık eden yardımcı unsurlar şunlardır: Suda boğulmaktan kurtarılan karıncanın kahramana verdiği iki kıl; aslanlar kralının ikram ettiği aslan yüreği; bir eğlence düzenleyen periler ile cinlerin kahramana verdikleri iki sarı kıl. Sözü edilen yardımcı unsurların tümü, masalın ilerleyen bölümlerinde kahramanın karşısına çıkarılan engellerin aşılmasında fonksiyon gösterir. Dünya güzelinin babası tarafından sunulan sınama üç aşamadan oluşur: Bir gecede bir kazan çorbayı içmek; birbirine karışmış olan buğday ile çavdarı ayrıştırmak ve bir Arap ile güreşmek. Üç sınama unsurunun aşılmasında sırasıyla iki sarı kıl, karıncanın verdiği iki kıl ve aslanlar kralının ikramı olan kızarmış aslan yüreği kullanılır. Periler ve cinlerin kendisine verdiği iki sarı kılı birbirine sürten kahramanın yardımına yine periler yetişir. Periler, bir kazan çorbayı bir içişte bitirir. Karıncanın verdiği kıl ise buğday ve çavdarı birbirinden ayırmakta kullanılırken, aslan yüreği de kahramana ‘aslan gücü’ verir. Dolayısıyla üç yardımcı unsur da üç büyük engelin aşılmasında kullanılır. Bunların yanı sıra fındık çuvalı ve süpürgenin içi, devin canını bulmak için kullanılan yardımcı unsurlardır. Devin

canının fındık çuvalında olduğu iddiası bir süre kahramanları oyalar. Buradan sonuç alamayan kahramanlar, devin canını süpürgenin içinde arar. Dolayısıyla iki yardımcı öğenin de fonksiyonel bakımından etkinlik gösteren; ancak kahramanları bir süre oyalayan unsur olduğu söylenebilir. Masalın çözüm bölümünde öne çıkan yardımcı öğe bir attır. Hint padişahının otağına girmeyi başaran kahraman bir süreliğine at bakıcılığı yapar. Oğlanın baktığı at kısa sürede diğer cinslerinden ayrılır. Atın ele avuca sığmaz bir hal alması masal kahramanını Hint padişahına yaklaştıran etken olur.

2.35.6- İletiler

2.35.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Birlikte hareket eden ve aynı amaçla yola çıkan kardeşler, kardeşlik bağının önemini vurgular.
2. Kardeşlik bağı, birbirleri uğruna fedakârlık yapmayı gerektirir.
3. Amaçlanan yere ulaşmanın yolu, birtakım zorluklara göğüs germekten geçer.
4. Yardımlaşma toplum olmanın gerekliliğidir.
5. İhtiyacı olana yardım eli uzatmak gerekir.
6. Birlikte yola çıkan kimseler yolun sonuna kadar birbirlerinden ayrılmamalıdır. Beraberliğin temel şartı birlik olabilmektir.
7. Karşısındakini aldatma düşüncesi ile hareket eden kimse çok geçmeden yanlışını anlar.
8. Kötülük düşünen kötülük bulur.
9. İhanet eden kimse ihanetinin cezasını çeker.
10. Kendisine hiçbir kötülüğü dokunmayan kimseye iyilikle yaklaşmak bir insanlık vasfıdır.

2.35.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Birbiri ardına öldürülen kahramanlar; başı bir yana gövdesi bir yana saçılan vücutlar çocuk dünyasına korku salabilir.
2. *'Kan dökmek'* söz grubu hitap kitlesi bakımından metne uygun düşmez. Bu nitelikteki ifade biçimleri, okuyucu üzerinde olumsuz etki yapabilir.

3. İçkili şölenlerin ve sızıp kalan kimselerin işlendiği masal metni okuyucu kitlesine uygun düşmemektedir.

2.35.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.35.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.35.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Mavi vaktin birinde mavi ülkede…"

2.35.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Gel zaman git zaman yıllar akmış metelce."
"Sevinçten kanatlı hem yayan hem atlı…"
"Az giderler, uz giderler; dere tepe düz giderler."
"Eşkin giderler, dörtnal giderler."
"Sözü uzatmayalım, sabah olur."
"Biz gelelim küçük oğlanla deve…"
"Baksa ki bir aslan!"
"Oğlan gide gide bir ine ulaşıyor."
"Masallarda gün biter yol bitmez."
"Bir süre mutlu ünler geçirirler."
"Uzatmayalım. Gide gide bir gün…"
"Dağlardan uçarak, soğuk sular içerek…"
"Az gidiyor, altı ay bir güz gidiyor."

2.35.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Gökten mutluluk elmaları düştü; kötülerle kötülüklerle savaşanlara…"

2.35.7.2- Masal Motifleri

Evlilik Çağı: Padişahın kırk oğlunun da evlilik çağlarının gelmiş olması, olay örgüsünün başlamasında etkilidir.

Evden Ayrılma: Kırk erkek kardeş, eltiler arasında sıkıntı çıkmaması için, kırk kız kardeş bulmak amacıyla evden ayrılır.

Olağanüstü Varlık: Ormanlık içindeki konakta yaşayan devler; boğulmaktan kurtarılan karınca adam; konuşan aslan; periler ve cinler masalın olağanüstü tipleridir.
Devin Saçındaki Anahtar: Konağın odalarının kapısını açacak olan anahtar devin saçında gizlidir.
Kırk Oda: Orman içindeki konağın kırk odası vardır.
Kırk Odadan Çıkan Kızlar: Kırk odadan kırk güzel kız çıkar.
Ortaya Konulan Süre: Masal kahramanı yedi yıl içinde dönmez ise yavuklusunun dilediği kimse ile evlenebileceğini söyler.
Ölüm, Cezalandırma: Kahramanlara karşı kötülük besleyen devler ölüm ile cezalandırılır.
En Küçük Kardeş: Kırk erkek kardeşin en küçüğü, aksiyon süresince en etkin olan tiptir.
Fedakârlık: En küçük erkek, kardeşleri uğruna ölümü göze alır.
Yardımlaşma: Masal kahramanının yardım eli uzattığı varlıkların tümü vakti geldiğinde kahramana döner.
Sınama Motifi: Dünya güzelinin babası üç ayrı sınama yöntemi ile kahramana yaklaşır.
Sınamaya Bağlı Tutulan Hasmın Galibiyeti: Dünya güzelinin babası tarafında sınamaya bağlı tutulan kahraman galip olur.
Mükâfat: Öne sürülen şartları yerine getiren oğlan, dünya güzeli ile evlenir.
Devin Canı: Hint padişahının otağındaki sürüde bulunan turunç boyalı ineğin karnındaki şişede tutulan üç kurt, devin canını simgeler.
Evlilik: Dünya güzeli ile küçük oğlana, kırk gündüz kırk gece süren bir düğün tertiplenir.

2.35.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.35.8.1- Tekrarlanan Sözler

Geleneksel masal motiflerinin iç içe geçtiği metinde, benzer durumların tekrarına rastlanır. Kırk kardeşin eş bulmak üzere evden ayrılmaları, dev ile girişilen mücadele geleneksel masallar ile ortak olan bir çıkış unsuru niteliğindedir.

Kapısı sırayla açılan kırk odadan ay yüzlü kızların çıkması ve kahramanların kendi talihleri ile yüzleşmeleri, belirli bir düzen içinde işleyecek olan olaylara işaret etmektedir. Bu düzen içinde önemli bir yere sahip olan olaylar, devin canını bulmaya yöneliktir. Motif değeri gösteren ve kurgu içinde yer yer ele alınan öğelerin birçoğu da aynı amaca hizmet eder: Devin canını bulmak ve onu öldürmek. İlk olarak fındık çuvalında, daha sonra da bir süpürgenin içinde aranan unsur, Hint padişahın otağında bulunabilir. Bu arayış süreci içinde karşılaşılan engeller ve aşılan basamaklar, masalın yinelenen öğelerini oluşturur.

2.35.8.2- Deyim

"Yolunuz açık uğrunuz gür olsun." (s.23)
yolunuz açık uğrunuz gür olsun: Çıktığınız yolda karşınıza tehlikeler çıkmasın anlamını taşıyan temenni sözü.

"… düşerler yola."(s.23)
yola düşmek: Çok gerekli bir konuyu gerçekleştirmek üzere yola çıkmak.

"Eşkin giderler, dörtnal giderler." (s.24)
eşkin gitmek: Yavaş yavaş yürümek, avare dolaşmak. Bir at yürüyüşü.
dörtnal gitmek: Hızla, süratle ilerlemek.

"Ortalıkta in yok cin yok." (s.24)
in yok cin yok: Ortalıkta kimselerin olmamasına; sessiz bir ortamın olduğuna işaret eder.

"Horlayarak tilki uykusuna yatar." (s.24)
tilki uykusuna yatmak: Kesintisiz bir uykuya dalmak.

"Küçük dillerini yutacak olurlar." (s.24)
küçük dilini yutmak: Gördükleri ve duydukları karşısında çok şaşırmak.
"Dev ayakta durabilmek için kan tere batar." (s.25)

kan tere batmak: Fazla sıkıntıdan çok terlemek.

"O zaman topunuzun kanını dökeceğim." (s.25)
kan dökmek: Öç almak için bir kimseyi öldürmek.

"Yiğit sözünü tuttun." (s.29)
sözünü tutmak: Verdiği sözü yerine getirmek.

"… boynu bükük yüzü asık durur." (s.29)
boynu bükük yüzü asık durmak: Üzüntüsünü görünüşüne yansıtmak.

"Kızın yüzünden düşen bin parça olacak." (s.30)
yüzünden düşen bin parça: İçinde bulunduğu duruma çok üzülmek; sıkıntısını belli etmek.

"Sevinçten deli oluyorlar."(s.31)
sevinçten deli olmak: Çok sevinmek.

"Onlar ermiş muratlarına."(s.31)
muradına ermek: İsteğine, dileğine kavuşmak.

2.35.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Olanı biteni birem birem anlatır."
"Oğlan gide gide bir ine ulaşıyor."
"Oğlan koşa koşa gidiyor."

Benzer Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Döküp düşündükten sonra…"
"Yedirip içirirler."
"Uğraşa vuruşa yorulacaksınız."
"Dönüp dolaşıyor."

Zıt Anlamlı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Gelen giden olmaz."

Yansıma Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"… dişlerini gacur gucur biler."

2.35.9- Özgün Unsurlar

Masalın özgün ifade biçimleri hareket ve zaman tasvirleri ile dikkat çeker. Aksiyona yön veren geçiş formelleri ile aksiyonun gelişimini belirleyen ifade biçimleri bu bağlamda ele alınabilir: *'Sevinçten kanatlı, hem yayan hem atlı…'; 'Eşkin giderler, dörtnala giderler…'; 'Eşkin gider, gider de gider.'; 'Dağlardan uçarak soğuk sular içerek lale sümbül biçerek…'* Bu zaman formelleri bir yandan masal dilinin özgün unsurlarını sezdirmektedir. Bunun yanı sıra çeşitli söz ve söz gruplarının da özgün değer taşıdıkları söylenebilir: *'Uğrunuz gür olsun.'; 'İkimizin de suru böyleymiş.'; 'Oda kapısı ardına siğnenir.'; 'Birem birem anlatır.'; 'Kan tere batar.'* Kelime anlamlarında ve yapısında gizlenen unsurlar, masalcının hemen tüm masallarında iz yapan başlıca öğelerdir. Bu bakımdan özü edilen unsurların Tansel masallarının ortak niteliklerini yansıttığı düşünülmektedir.

2.35.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Kırk sayısı üzerine kurgulanan masalda birtakım soyut değerler somutlaştırılır. Bilinçaltına itilen olay ve olguların dışa vurumu belirgin semboller aracılığı ile yapılır. Somutlaştırma, masalın belirgin niteliği halini alır. Burada üzerinde durulması gereken husus masalın okuyucuda uyandıracağı sorgulama gücüdür.

Ayrıştırma ve eleştiriye açık unsurlar ile okuyucuda yeni bakış açıları uyandırması, masalın etkileyici yönlerinden biridir: Kırk erkek kardeşin aynı itici güçle yola çıkması, bir amaç için atılan ilk adımın simgesidir. Yola çıkış nedeni aynıdır; ancak yol ayrımına ulaşmak kaçınılmazdır. Yol ayrımları aslında birer set görevi görür. Belirgin bir hedefe doğru ilerleyen insanın karşısına setler ve engeller çıkabilir. Kişi

kendi talihi ile yol ayrımında yüzleşir. Kahramanların yolları ormanlığa düşer. Ormanlık alan büyük bir çetrefilin ipucudur. Sıkıntı, kargaşa ve bilinmezlik olguları, orman ile sembolize edilir. Okuyucu bu ince ayrıntıyı fark ettiğinde eleştirel bakış açısı yakalamaya bir adım daha yaklaşabilir.

Masal kahramanı erkek kardeşlerden en büyüğü ile en küçüğü fonksiyonel bakımından etkin tiplerdir. Her iki kahraman da temel olguların sembolüdür. Büyük kardeş güç ve atılganlığın; sertliğin ve kararlılığın uygulayıcısı iken küçük kardeş akıl ve mantığın; iyimserliğin ve fedakârlığın uygulayıcısıdır. Küçük kardeş ile akıl ve his çağrıştırılır. Acıma ve insanlık vasıfları öne çıkarılır. Birtakım temel öğretiler kahraman aracılığı ile işlevsel hale getirilir. Dev, bir masal kahramanı olmaktan çıkmakta ve kişisel güdülerin simgesi halini almaktadır. Masal dünyasının iri ve güçlü kahramanları, gerçek dünyadan birtakım değerlere işaret etmektedir: Korkular, endişeler; ulaşılmaz gibi görünen olgular dev kimliği ile fonksiyon gösterir. Bastırılmış duyguların dışa vurumu dev ile yapılan amansız mücadele ile su yüzüne çıkarılır. Burada esas olan tema, okuyucunun kişisel duyguları ile masal kahramanlarının fonksiyonlarının örtüşmesidir. Devin korunması insanın iç dünyasındaki hareketlenmelere sahip çıkışının sembolüdür. Devin ölümü ise birtakım duyguların bastırıldığına işarettir.

Bir kimseyi öldürmek, parçalamak, gövdesini bir yana savurmak çocuk dünyasında korku yaratabilecek olaylardır. Çocuğun gözünde canlanan bu sahne endişe ve korkuların doğmasına neden olabilecek türden olaylarla iç içedir. Bu durum okuyucuda olumsuz çağrışımların uyanmasına neden olabilir. Karıncaya ve aslana yardım eli uzatan kahraman yardımlaşma olgusuna dikkat çeker. İhtiyacı olan kimseye yardım eli uzatmanın bir insanlık vazifesi olduğu sezdirilir. Korkusuzluk, iyi yüreklilik, fedakârlık kavramları yüceltilir. Bu hususların hemen hemen tamamı okuyucusunun iç görüsüne sunulabilecek birer kazanım değeri taşımaktadır.

Masalın dikkate değer katkılarının başında ‘denklik kavramı’ gelmektedir. Kırk erkek kardeşin, aynı ana babadan kırk kız kardeş bulmak üzere evlerinden ayrılması bu kavrama işaret eder. Sayıları birbirine eşit öğelerin birbirleri ile denk olduğu

gerçeği, masal dünyasının kendine özgü unsurları aracılığı ile verilir. Çeşitli kavramların sunulması ve ana dili özelliklerinin kavratılması bakımından yazınsal türlerin değeri bir kez daha açığa vurulur. Kahramanlar ve yardımcı unsurlar yalnızca bir işlevi yerine getirmekle kalmaz; çeşitli öğretilerin sezdirilmesi görevini de üstlenir. Görsel ve işitsel öğeler bu savı destekler. "Çocukların, ilk çocukluk döneminden başlayarak anlam evrenlerine uygun olarak görsel, işitsel ve dilsel iletilerle beslenmeleri gereklidir. Çocuklara anlatılan söylenen; türkü, ninni, mani, bilmece, tekerleme ve halk şarkıları, çocukları anadilinin söz varlığıyla tanıştırır. Bir dilin sözcüklerini, deyimlerini, söz kalıplarını, özdeyiş ve atasözlerini, dil musikisini çocuklara halk edebiyatı ürünleri kazandırır. Bir dilin bütün kuralları, anlatım olanakları önce sözlü edebiyat ürünü dediğimiz halk anlatılarından konuşma dilinden hareketle günlük yaşam içerisinde çocuklar tarafından doğal bir süreç içerisinde fark edilir. Daha sonra bu halk edebiyatı ürünlerinin yazılı dile geçmesiyle devam eden dil eğitimi yazılı edebiyat ürünleriyle varlığını sürdürür" (Hülya Çevirme: 2004). Masal metninin doğal işleyişi içinde verilen denklik, fedakârlık, kardeşlik olguları çocuk okuyucu tarafından algılanabilir. Dolayısıyla masal birtakım vasıfları kazanmasında okuyucuya yol gösterici olabilir.

	Konu	Asıl İleti	Ana Kahraman	Yardımcı Güçler	Karşıt Güçler	Özgün Mekânlar	Özgün Kelimeler
Dünya Güzeli	Ablalarının kıskançlığının kurbanı olan kahramanın etrafında gelişen olaylar konu almaktadır.	Kötülük eden kimse yaptığının cezasını çeker.	Dünya güzeli	Padişah, üç kız kardeş, vezir, aksakallı adam Altın perçemli oğlan	Cadıkarı	Yıldızdağı, Güldağı, Dünya güzelinin yaşadığı konak.	Us, ayak diremek, us erdirememek, usu başından gitmek, usu durmak
Balıkçı	Babası ile birlikte balıkçılık yapan kahramanın değişen talihi konu edilmektedir.	İyilik yapmak, insanın öz benliği ile karar verdiği bir olgudur. İyilik yapan kimse bu kararının karşılığını mutlaka alır.	Balıkçının oğlu	Balıkçı, balıkçı oğlunun arkadaşı, padişahın kızı	-	Koy, telli kavak, padişah konağı	Ünlemek, hazne
Kabak Donunda Kız	Toprak Ana'ya yalvaran kadın kahramanın kabak donunda bir çocuğa sahip olması ile gelişen olaylar konu edilmektedir.	Bir şey isterken ve dilerken dikkatli olmak, sonuçları da dikkate almak gerekir.	Kabak Donunda Kız	Beyoğlu, Toprak ana, Beyoğlu'nun anası	-	Bahçe, pınar başı, konak	Us, öğür,gökler dolusu sevinmek
Topal Dev	Hançeroğlu adı verilen kahramanın değişen yaşamında karşılaştığı zorluklar konu edilir.	Her türlü zorlukla başa çıkabilmek için azim ve kararlılık gerekir. Başarıya giden yolda yılmadan ilerlemek şarttır.	Topal dev	Ana aslan, Denizoğlu, Yıldızoğlu, Hançeroğlu, Hançeroğlu'nun karısı	Padişah, cadı karı, padişah oğlu, devler	Topal devin ini, Ana aslanın evi	Us, sur; cin ifrit kesilmek
Korkak Adam	Korkak bir adamın iç dünyası ile yüzleşmesi konu edilir.	Korkuya sebep olan unsurlarla karşı karşıya bırakılan insan zekice çözümler üretir.	Korkak adam	Adamın karısı	On iki dev	Tınas dağı, devlerin mağarası, av alanı	Esenleşmek, gözünün kurdunu kırmak, çalba, üstlük
Kırk Kardeşler	Evlilik çağı gelen kırk erkek kardeşin, evlerinden ayrılması ile gelişen olaylar konu edilmektedir.	Büyük hedefler, uğrunda emek harcanması gerekenlerdir.	Kırk kardeşin en küçüğü	Kırk erkek kardeş, kırk elti, yaşlı kadın	Devler	Kındam, topal devin konağı, Altın Dağ, Zümrüt ormanlar ülkesi	Siğnemek, kan tere batmak, birem birem anlatmak

Tablo 6

2.36- ALLI TİLKİ (1976: 33)

2.36.1- Konu

Kurnaz bir tilkinin oyunları sonucu elindeki mahsulünü her seferinde bu tilkiye kaptıran; saflığı dillere destan olmuş olan köylü adamın, kurnaz tilki ile mücadelesi ve mücadele sonunda saf köylünün tekrar tekrar oyuna gelmesi konu edilmektedir.

2.36.2- Asıl İleti

Saflık ile kurnazlığın çatışmasında yenilgiye uğrayan taraf, saflığından kurtulamayan taraftır. Geriden gelmesi muhtemel olaylara karşı düşünmeden atılan her adım aklın galibiyetine tanık olmaktadır.

2.36.3- İçerik Çözümlemesi

Al'lı Tilki masalı dört paragraf, 21 cümleden oluşan bir döşeme bölümü ile başlamaktadır. Döşeme, masalcının dinleyenleri masal atmosferine hazırlamak için derlediği sözler zinciridir. İnceleme alanında bulunan diğer masallar ile karşılaştırma yapıldığında, *Al'lı Tilki* masalının döşeme bölümünün uzun olduğu görülmektedir. Döşeme bölümünün birinci paragrafı bir ülke tasviri ile başlamaktadır. Ülke tasviri çeşitli sıfatlarla desteklenmekte; masal üslubuna uygun olarak nesir sonu ses benzerlikleri kullanılmaktadır. Ülkenin "güneş ülkesi" olarak betimlenmesi geleneksel masal tarzına uygun yapıdadır. Güneş uzaklığın, mesafenin ve ulaşılmaz olanın simgesidir. Anlatıcının, bu simgesel özellikten dolayı ülkeyi güneşe benzetmiş olması düşünülebilir.

Ülke tasviri ardından genelden-özele doğru geçiş yapılmakta ve bu ülkede yer alan bir köyün betimlemesi verilmektedir. Bu bölümde bir yandan köyün ünü ve yaşayanları anlatılmakta; diğer bir yandan da bu köyde yaşayanların çevirdikleri dalavereler ahenkli bir üslupla sunulmaktadır. Köyün ünü dillere destan olmuştur. Köy tasvirinden çıkarılan en önemli yargı, bu köydeki gidişatın toplum düzenine aykırı olmasıdır. Bu aykırı unsurlar masalcı tarafından hicvedilmektedir. Bu köyde oklu oklavalı alay beylerinin köye kizir olması da çakalların kurtça uluması da birer

semboldür. Bazı kimselerin idare yetkisine hâkim olamamalarına karşın, bu yetkiye sahipmiş gibi davranmalarının simgesidir. Çakal, kurttan küçük bir yaban hayvanıdır. Bu hayvan, kurnaz, yalancı, düzenci, aşağılık kimselerin sembolüdür. Çakalların kurtça uluması da böyle kendilerini farklı göstermelerine işarettir. Abdestsiz namaz kılanlar; şapı bal şerbeti diye satanlar kerevetlere kurulmuştur bu köyde. Bu ifadelerle, haksız kazanç elde edenler; inanışları ve değerleri sömürenler eleştirilmektedir. Kerevet, yatmaya ve oturmaya yarayan sedir manasındadır. Ancak burada kerevet ile makam ve mevki; bolluk ve ihtişam sembolize edilmektedir.

Masalın ana karakteri olan; motivasyonu gerçekleştiren ve olay akışını kendi etrafında toplayan tilkinin özellikleri de döşeme bölümünde sunulmaktadır.
Tilki, kurnazlığın ve akıl oyunlarının sembolüdür. Bu bakımdan, masaldaki aksiyon tilkinin sembolik özelliği etrafında şekillenmektedir. Üçüncü paragrafta verilen öğüt masalın sonucunu sezdirirken anlatıcı çocuklara şu öğüdü vermektedir: “Siz siz olun çocuklar, yalancı olur hırsızlar. Eriyip aktı tuz, kelebek balığında yalancı göz öyküdeki öz.” (Tansel 1976: 33).

Döşeme bölümünün epizotlarına göre özeti şöyledir:

1- Dünlerin mavi dumanlı tasında, ormanlar ortasında; ırmakları kuru, erkekleri işli, işsiz; kadınların gözü sulu bir güneş ülkesi varmış.
2- Mavi urunda, baklava ve börek tepsileri fırında; yüce dağların talanladığı bir köy varmış.
3- Bu köyün ünü dillere destanmış.
4- Bu köyde, alay beyi kizir olmuş, çakallar kurtça ulurmuş. Abdestsiz namaz kılanlar, şapı bal şerbeti diye satanlar kerevetlere kurulmuş.
5- Bu köyde, bol paralı beyler, ağalar bir koca hamamda manasız sohbetler eder; çalışır gibi yapıp atıp tutarlarmış.
6- Yandaşları çoğaldıkça meydan hırsız tilkilere kalmış.
7- Kurnaz tilkilerin gözü Kum bağlarındaki üzümlerdeymiş. Köylü, bağını beklese de üzümünü tilkilerin elinden kurtaramazmış.

Döşeme bölümündeki söz zincirleri arasındaki nesir kafiyesi (seci) ahengi sağlamakta ve akıcı bir üslup oluşturmaktadır. Bu özelliği bakımından geleneksel masal tarzı ile yakınlık göstermektedir. Anlatıcı benzetmelerden faydalanmış, hece sonlarındaki ses uyumları ile ahengi yakalamış ve tamlamalardan faydalanmıştır.

Döşeme bölümünde ilgili ilgisiz; manalı manasız birçok söz grubu yer almaktadır. Bu özelliğini de geleneksel Türk masallarından aldığı muhakkaktır. Bu söz grupları arasındaki hece sonu ses benzerlikleri dikkat çekicidir:

"... köseleri sakal**lı**; kellerin alnı ay**lı**"

"... ırmakları kur**u**, kadınların gözü sul**u**"

"... varlı yokt**a**, altı batman bir okk**a**"

"... abdestsiz namaz kıl**anlar**, şapı bal şerbeti diye sat**anlar**"

"... göz**süz** gör**müş**, kulak**sız** duy**muş**"

"Çalışır iş yapar gibi görünüp yan yatmı**şlar** ha bire, atıp tutmu**şlar**."

"**Uyandı** yılan çıyan, **uyandı** dağ taş..." (Kelime tekrarı ile kurulan uyum).

"... uyandı kut **kuş**; yolumuz cam gibi yo**kuş**."

"Kulaklar tık**anacak**, gözler kap**anacak** diyorlarmış."

"Sazı sazanın **uzunu**, kıramadım b**uzunu**..."

"Sarıkız'ın menevşe boyalı gö**zü**, kurtlar yedi bin ök**üzü**."

"Beklese de bağını köyl**ü**, kurtaramadı üzüm**ü**."

"Dünlerin mavi dumanlı tasında.../ Urunun depreme tutulup zangırdadığı yüz bin köyden birinde..." başlangıcı ile O.Tansel, diğer birçok masalında olduğu gibi *"Al'lı Tilki"* masalında da geleneksel masal girişinden uzaklaşarak kendine özgü bir başlangıç yapmaktadır. Olay, masal kahramanının çok saf bir kimse oluşu ve bunun neticesinde her seferinde üzümlerini kurnaz tilkiye kaptırmasıyla gelişecektir. Günlerden bir gün, üzüm bağına varan adam, tilkinin bağa geldiğini ve üzümleri yediğini görür. Çaresiz kalan saf köylü üzümlerden arta kalanı toplar ve kağnısına yükler. Masalın asıl hareket noktası da bu anda gerçekleşmektedir.

Saf köylü, evinin yolunu tutar; ancak yol üzerinde böğürtlenlerin gölgesinde bir tilkinin boylu boyunca yattığını görür. Başlangıçta tilkinin ölmüş olduğuna inanan

kahraman yanılmaktadır. Bu noktada devreye aldatma fonksiyonu dâhil olmuştur. Çünkü yerde ölü gibi yatan tilki aslında sağdır ve saf adama bir oyun daha etmek üzeredir. Yerde boylu boyunca yatan tilkinin bağı bozan olduğunu anlayan saf köylü, tilki ile ilgili planlar kurmaya başlar. Bu noktada saflığının kurbanı olacağından habersizdir. Masalın bu bölümünde dikkati çeken en önemli unsur merak unsurudur. Okuyucu üzerinde uyanan merak "Şimdi ne olacak?" sorusuyla başlamaktadır. Aynı soruyu saf adam kendi kendine yöneltir ve türlü planlar kurar:
Öncelikle tilkiyi yakmayı düşünse de arzuları buna karşı koyar. Tilkiyi yakmak yerine eve götürüp derisini yüzmek ve postunu satıp kışlıklarını çıkartmak saf köylüye daha akıllıca gelir. Oysa karşısında duran kurnazlığı ile ün salmış olan tilkidir.

Saf köylü türlü planlar kurarak evine doğru ilerler. Bu sırada tilkinin sembolize ettiği kurnazlık devreye girer. Tilki içinde bulunduğu durumun fırsatını kaçırmaz ve küfelerdeki üzümlerle karnını doyurur. Masal kahramanı yine aldatılmıştır ve aldatma fonksiyonu yerini gerçekler ile yüzleşmeye bırakır. Tilki kağnıdan atlar ve kaçmaya başlar. Kaçarken peşine düşen çoban köpeklerinin havlamalarını duyan köylü, gerçek ile yüz yüzedir. "... Durumu anlayınca ağzı açık kalakaldı." Cümlesi masal kahramanın sonunu çizen cümledir. Masalın düğüm noktası, kahramanın adatılması ile çözülmektedir. Masalın sonunda verilen öğüt cümlesi asıl iletinin yer aldığı cümledir: "Siz siz olun kurnaz tilkilere kanmayan, hırsızlar padişahına aldanmayın." (Tansel 1976: 34). Buradaki "kurnaz tilkiler" ifadesi, hayatta karşılaşılabilecek benzer kişi ve durumların sembolüdür. Hırsızlar padişahı, kurnaz, yalancı ve düzenci kimseleri simgeleyen bir tamlamadır.

2.36.4- Yer ve Zaman

Al'lı Tilki masalı, "Dünlerin mavi dumanlı tasında..." zaman formeli ile başlamaktadır. Masala hâkim olan ve anlatıcının kullandığı yargıların bir bölümü geniş zamanın hikâyesi "...yaşardı.", "...yapardı.", "... biçerdi.", "... kurtaramadı."; kalan bölümler ise görülen ve duyulan geçmiş zaman kipleri ile çekimlenmektedir ("... düşündü", "... kırıldı", "...yeğledi", "...varmış", "... kalmış". Zaman akışı "Yaz aylarında, ilk güzde..." , "Yıllardan o yıl, güz gelip çatınca..." "Az önce

öldürülmüş...” , “Eve varınca...” , “Beri yandan tilki fırsatı kaçırmadı.” biçiminde başlayan cümlelerle olur. Başlangıç bölümünde, çiftçilikle uğraşan köylüden bahsedilmektedir. Yaz aylarında, ilk güz vaktinde bu köylünün işi başından aşkın olurmuş. Bunun nedeni, ekin biçme zamanının yaz aylarına gelmesi ve bu zamanda çiftçilerin mahsulünü toplamalarıdır.
Yine böyle bir yaz vakti, güz gelip çatınca günlerden bir gün saf köylü üzüm bağına gider. Aksiyon bu andan itibaren başlayacaktır.

Saf köylü adamın bağa varışı, tilkiden kalan üzümleri kağnısına doldurması ve evinin yolunu tutması birkaç saat içinde gerçekleşmesi mümkün hadiselerdir. Kahramanın evine doğru yola çıkması, yolda yatan tilkiyi çeşitli ümitlerle kağnısına alması; yolda tilkinin oyununa gelmesi ve olayın çözümlenmesi de kısa zaman dilimlerinde gerçekleşmektedir. Masal mekân açısından da halk masallarına uygunluk gösterir. Kesin bir yer belirtilmemekle beraber döşeme bölümündeki ülke tasviri geniş yer tutmaktadır. Yine döşeme bölümünde betimlenen açık mekânlardan biri de bu ülkede yer alan bir köydür.

Masalın aksiyon bölümü, döşeme kısmında tasvir edilen köyde geçmektedir. Köylünün geçimini sağladığı mekân olarak tarlaları verilmekte; kurnaz tilki ile giriştiği mücadeleler ise bu tarlalarda olmaktadır. Masalda adı geçen tek belirli mekân Kum bağlarıdır. Masalın asıl hareket noktası üzüm bağında cereyan etmektedir. Üzüm bağından sonraki ev yolu böğürtlenlerle örülmüş bir yoldur. Masal kahramanın oyuna geldiği açık mekânlardan biri de evine doğru ilerlediği yoldur.

2.36.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

“Al’lı Tilki” masalı kişi yönünden çok kalabalık olmayan bir masaldır. Masalın asıl kahramanı saf köylü adamdır. Kahramana ilişkin detaylı bilgiler olay bölümünde verilmektedir.
Masalın diğer kahramanı, aksiyona yön veren kurnaz tilkidir. Tilkinin sembolize ettiği unsurlar onun karakteri etrafında şekillenmektedir.

2.36.5.1- Yetişkinler

Masalın yetişkin kahramanları başında saf adam gelmektedir. Diğer yetişkin tipler ise döşeme bölümünde verilen kimselerdir.

Döşeme bölümünde özellikleri sıralanan yetişkin tiplerin işlevsel katkıları bulunmamakta; yalnızca özellikleri bakımından masalda yer almaktadır. Bu tipleri şöyle sıralamak mümkündür:
Oklu oklavalı alay beyleri, abdestsiz namaz kılanlar, şapı bal şerbeti diye satanlar, zurnacılar, bilginler, bol paralı beyler... Bahsi geçen bu kimseler, ülkede dönen dalaverelere; düzencilerin yaptıkları işlere işaret olması bakımından önemlidir. Masalın asıl yetişkin kahramanı saf köylüdür. Kahramanın saflığı herkesçe bilindiğinden evlenememiştir. Tek başına yaşayan, anası da olmayan bir kimsedir. Tarlaları ve keçileri de çok değildir. Geçimini çiftçilikle yapan bu adam, bütün işlerine de kendisi koşmak zorundadır. Masal kahramanın en önemli özelliği saflığı ve avanaklığıdır. Bu nedenle sürekli olarak tilkinin oyunlarına gelmekte ve bu özelliği herkes tarafından bilinmektedir. Saf adamın diğer bir özelliği de beceriksiz bir kimse oluşudur.

2.36.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Kahramana yardımcı unsurların başında, yükünü yükleyip evine taşımasına yardımcı olan kağnısı ile öküzleri gelmektedir. Adı geçen unsurlar aksiyonun gerçekleşmesi sırasında da önemli rol üstlenmektedir: Masal kahramanı, kurnaz tilkiden arta kalan ürününü kağnısına yükler ve evine doğru yol alır. Bu sırada böğürtlenlerin gölgesinde yatar vaziyette bulduğu tilkiyi de kağnısına alır ve yola devam eder. Masalın hareket noktası da bu anda devreye girmektedir.

Masal aksiyonunda kahramandan sonra gelen ve son derece önemli bir yere sahip olan diğer varlık kurnaz tilkidir. Tilki, saf köylüye çok çektirmekte ve köylünün mahsulüne ortak olmaktadır. Tilkinin kurnazlığı masalın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Tilki karakteri ile sembolize edilen unsurlar kurnazlık ve

düzenciliktir. Tilkinin fiziksel özelliklerinin başında da iğneli vatoz başlı oluşu gelmektedir.

2.36.6- İletiler

2.36.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1- Birtakım özellikleri herkesçe kabul görmüş kimselere karşı temkinli davranmak gerekmektedir.
2- İnsanlar aciz yönlerini kendilerinden güçlü görünen kimselere belli ettiklerinde yenilgiye sürüklenirler.
3- Akıl akıldan üstün gelebilir.
4- İsteklerine karşı koymayı bilmeyen kimse arzularına kapılıp tehlikeler ile yüzleşmek zorunda kalabilir.
5- Daha iyisini ararken, düşünmeden atılan her adım elindekini de kaybetmekle sonlanacak durumları doğurabilir. Midyat'ta pirince giderken evdeki bulgurdan olmak tabidir.
6- Hırsızlığı ve düzenciliği karakter haline getirmiş kimselerden uzak durmak gerekir.
7- Haksız şekilde kazanç elde etmek ahlâkî kurallara aykırıdır.
8- Başkalarının malına göz koymak yanlış bir davranıştır.
9- Eksik yönlerini tamamlamayan; karşındakine zaaflarını göstermekten çekinmeyen kişiler aldatılmaya mahkûmdurlar.

2.36.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1- Yanlış bir davranış olan başkalarının malına göz koyma hadisesi, doğru bir davranışmış gibi görülebilir.
2- Haksız şekilde kazanç elde etmek güzel bir davranış gibi sezilebilir.

2.36.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

36.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.36.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Dünlerin mavi dumanlı tasında, ormanlar ortasında (...) bir güneş ülkesi varmış."

2.36.7.1.a- Tekerlemeli Giriş Formeli

Tekerleme adı da verilen, bazılarında bir olayın anlatıldığı, genellikle yalanlama ağırlıklı iç kafiyeli cümlelerin eklenmesiyle kurulan formellerdir. (Sakaoğlu 1999: 59). Masalın döşeme bölümü tekerlemeli giriş formeli özelliği gösteren cümlelerden kurulmaktadır.

2.36.7.1.2- Geçiş Formeli/ Kalıp Sözü

"Yıllardan o yıl..."

"Armudu taşlayalım öykümüze başlayalım."

"Biz dönelim öğütlü öykümüze."

"O, düş kurmakta olsun..."

"Sazın sazanın uzunu, kıramadım buzunu, deli dananın nazını çekedurun..."

2.36.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

Özetleyen Bitiş Formeli

"Siz siz olun kurnaz tilkilere kanmayın, hırsızlar padişahına aldanmayın."

2.36.7.2- Masal Motifleri

Hayvan Motifi (B): Kurnazlık yaparak kahramana oyun kuran tilki.

Aldatmalar (K): Tiklinin çeşitli oyunlar kurarak saf köylüyü aldatması; mahsulüne ortak olması.

Akıllı ve Aptal (I): Tarlaya ürün eken ve aptallığı ile ürününü tilkilere kaptıran adam.

Karakter Özellikleri (W): Beceriksizliği ve avanaklığı herkesçe bilinen adamın saf karakteri.

2.36.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.36.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalcı tarafından eklenmiş olan ve masaldaki asıl fikri vermeye yönelik öğüt cümleleri tekrarlanan sözler grubuna girmektedir: *"Siz siz olun çocuklar, yalancı olur hırsızlar..." , "Siz siz olun kurnaz tilkilere kanmayın..."*

Bunların dışında, adamın avlama yöntemleri kurarak her keresinde tilkinin oyununa geldiği durumları ifade eden tekrar cümleleri de bulunmaktadır: *"Adam nice avlama yöntemleri düşündü: Ne fak, ne ok, ne de tuzak kâr etti." , "Neyledi nettiyse kurtaramadı yakasını..." , "Yere çaldı şapkasını..." , "Avanak bağda yatıp üzümleri beklemeyi yeğledi ya tilkiyi bir türlü öldüremedi." , "Beri yandan tilki fırsatı kaçırmadı..." , "Beklese de bağını köylü, tilkilerin elinden kurtaramazdı."*

2.36.8.2- Deyim

"İğneli vatoz başlı bir tilki kan ağlatmış köylüye." (s.32)
kan ağlatmak: Bir kimseyi büyük bir üzüntü içinde bırakmak.

"Çalışır, iş yapar görünüp yan yatmışlar." (s.32)
yan yatmak: Bir iş yapmadan zamanını geçirmek; rahatına düşkün olma durumu.

"... tilkilerin elinden kurtaramazdı üzümü." (s.33)
elinden kurtaramamak: Bir kimsenin hazırladığı zor durumun içinden çıkamamak.

"Tüm işlerine kendi koşardı." (s.33)
işe koşmak: Bir amaç uğruna çaba harcamak; düzenli olarak işini görmek.

"Neyledi nettiyse kurtaramadı yakasını." (s.33)
yakasını kurtaramamak: İçinden çıkılması güç durumlardan kendini kurtaramamak.

"Yere çaldı şapkasını..." (s.33)
şapkasını yere çalmak: Pes etmek

"... işleri başından aşkın olurdu." (s.33)
işi başından aşkın olmak: Yapılması gereken işlerin çok olması.

"... kaşıyamazdı başını." (s.33)
başını kaşıyamamak: Vakit bakımından sıkıntı yaşamak; çok yoğun çalışmak.

“Kırıldı gözünün kurdu.” (s.33)
gözünün kurdunu kırmak: Bir kimseyi korkutmak.
“Suratı üç karış.” (s.34)
Suratı üç karış: Öfkeli olma hali
“Tilkiye öfkesi diz boyu.” (s.34)
öfkesi diz boyu: Kızgınlığın çok fazla olması durumu.

“... tuttu köy yolunu.” (s.34)
yol(unu) tutmak: Bir yere ulaşmak için yola çıkmak.

“Neredeyse düşlere batmıştı.” (s.34)
düşlere batmak: Düş kurma hali.

“Önce gözlerine inanamadı.” (s.34)
gözlerine inanamamak: Çok şaşırmak. Gördüklerinin doğru olup olmadığına inanamamak.

“Avanak köylünün gözlerinin içi güldü.” (s.34)
gözlerinin içi gülmek: Çok mutlu olmak.

“Kim ağıladıysa eline sağlık.” (s.34)
eline sağlık: Yapılan işe teşekkür etmek; sağ ol.

“Öküzlerin baş ipini tutup yola düzüldü.” (s.34)
yola düzülmek: Yola çıkıp yürümeye koyulmak.

“Köylü dayımız uyanıkken düş görüyordu. O, düş kurmakta olsun...” (s.34)
düş görmek(düş kurmak): Bir şey yapmayı düş olarak tasarlamak.

“Beri yandan tilki fırsatı kaçırmadı...” (s.34)
fırsatı kaçırmamak: Ele geçirilen şansı yitirmek.

"... kağnıdan atladığı gibi tabanları yağladı." (s.34)
tabanları yağlamak: Kaçmak.

"... tilkiyi görüp haklamak üzere ardına düştüler." (s.34)
ardına düşmek: Birini veya bir şeyi yakalamak; ele geçirmek amacıyla arkasına düşmek.

"... durumu anlayınca ağzı açık kalakaldı." (s.34)
ağzı açık kalmak: Çok şaşırma hali.

2.36.8.3- İkilemeler

İki Sözcüğü De Anlamlı Olan İkileme

"Oklu oklavalı alay beyi..."
"Uyandı yılan çıyan; uyandı dağ taş."

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Azdan az yaz kuzuları..."

Zıt Anlamlı Sözcüklerle Kurulmuş İkileme

"Varlı yokta..."

Yansıma Addan Türemiş İkileme

"... vırvır kumaşı dokuyup dırdıra satarlarmış."

2.36.8.4- Tekerlemeler

"Al'lı Tilki" masalının içinde geleneksel özelliklere sahip bir tekerleme bulunmamakla beraber masalın döşeme bölümünde özgün özelliklerle kurulmuş; tekerleme özelliği gösteren bölümler yer almaktadır:

(...)

Köseleri sakallı, kellerin alnı aylı...

Mavi urunda börek tepsileri, baklava tepsileri fırında ...

(...)

sandık balığı baş imam olunca zurnacılar davul çalmış
gözsüz görmüş, kulaksız duymuş
aç tavuklar arpalığa, bilginler sivri kalemliler dama girmiş.
(...)
Sarıkız'ın menevşe boyalı gözü, kurtlar yedi bin öküzü,
Kum bağlarındaki üzüme dönük kurnaz tilkilerin yüzü.

Masalın yer aldığı "Al'lı ile Fırfırı" masal kitabının başında da bir tekerleme yer almaktadır:

Zaman zaman içinde
Kalbur saman içinde:
Develer tellâl, yeşil kurbağalar natır,
Pireler berber, tosbağalar çobanmış.
Kır uğrusu, kent uğrusu çoğalmış.
Eski hamam içinde kurnaların tası yok,
Hamamcı şaşırmış, külhancının baltası yok.
(...)

2.36.9- Özgün Unsurlar

Masala ait özgün unsurlar arasında öncelikli olarak dikkati çeken unsur söz öbekleridir. Oğuz Tansel birçok masalında olduğu gibi Al'lı Tilki masalında da geleneksel halk masallarından farklı formeller kullanmaktadır.

Masalcının döşeme bölümünde kullandığı söz grupları özgünlük bakımından dikkat çekicidir. Bununla beraber "ur, sazan, uz, fak" kelimelerini; "bir kimseyi korkutmak" anlamına gelen "gözünün kurdunu kırmak" söz gruplarını kullanmasıdır.

2.36.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Masal dinleme alışkanlığını geliştirici özellikleri barındırmaktadır. Bu özelliklerin başında cümleler arası ses uyumları gelmektedir. Dinleyicide ahenk duygusunu uyandıran bu ses uyumları masalın tamamına yayılmaktadır.

Tüm yaş gruplarının dinleyebileceği ve dinlerken olayın özelliklerini kavrayabileceği türden bir metindir. Metnin tamamı 10–15 dakikalık bir süre zarfında sesli olarak okunabilmekte; bu sürede dinleyicinin dikkati dağılmamaktadır. Kelimeler arası ses uyumları ile birlikte kullanılan söz ve sözcük grupları soyut zekâya seslenmektedir. Dinleme alışkanlığı kazandırabilmek için seçilen metinler, dinleyicide ilgi uyandırmalıdır. Bu bakımdan "Al'lı Tilki" masalı dinleme alışkanlığını geliştirmede katkı sunabilecek türden bir metindir.

Masal metni sosyal iletiler barındıran bir metin olma özelliği göstermektedir. Sosyal konular çeşitli yaş grupları arasında münazara edilebilen konulardandır. Bunun neticesi olarak incelenen masal metni, üzerinde konuşulabilecek; içerisinden ders ve sonuçlar çıkarılacak iletilerle örülmüştür. Masalın bu özelliği Oğuz Tansel'in hitap ettiği kitlenin yaş sınırını zorlamaktadır. Ancak 9–15 yaş grubu masaldan kendine uygun iletileri alırken masal konusunu da günlük hayatı ile bağdaştırabilmektedir. Okuduğu metni kavrayabilen ve günlük yaşantısı ile bağ kurabilen kimseler anlatma becerisini kullanarak olaylar arası kompozisyonu da kurabilecektir.

Okuma süresi okuma hızına bağlı olarak 10 ile 15 dakika arasında değişebilmektedir. Okuma becerisini destekleyici unsurlardan biri merak unsurudur. Geleneksel masal tarzı ile de paralellik gösteren merak uyandırma unsuru "Al'lı Tilki" masalında da etkindir. Okuma sırasında okuyucunun dimağında uyanması mümkün sorulardan biri "Şimdi ne olabilir?" sorusudur. Sonucu bulmaya yönelik sorular merak unsurunu da doğru oranda desteklemekte; okumaya olan ilgiyi de artırmaktadır.

Tansel'in hemen tüm masallında görülebilen özgün kelimelere incelenen metinde de rastlanmıştır: "ur, uz, fak, erikçilin pelidi, ağılamak..." İlköğretim çağı öğrencilerinin anlamını bilmekte zorlanabileceği söz ve söz grupları mevcuttur. Cümleler bir kısmı uzun yapıdadır. Masal ahengini tamamlamak amacıyla kurulduğu düşünülen devrik yapılı cümlelerin fazlalığı da dikkat çekicidir.

Yazma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler arasında yeni kelimeler tanıma ve bunları kullanma gelmektedir. Bu özellik okuma becerisini geliştirmek için de kullanılmakta; kişinin kazandığı her yeni kelime söz dağarcığına katılmaktadır.
İncelen masal metni taşıdığı özgün unsurlar bakımından söz dağarcığına yeni kelimeler kazandırmakta; kazanılan kelime ve cümle öbekleri de doğrudan yazınsal yetiye katkı sunmaktadır.

Bilindiği üzere masallar yarı düş yarı gerçek olaylar zinciridir. Çocuğun düş kurma becerisine, hayal dünyasına seslenebilen metinler yazma becerisi geliştirme hususunda yeni yollar çizebilmeye olanak sağlar. İncelenen metnin günlük hayat ile ilişki kurabilmeye elverişli olması yazma yollarını geliştirebilen yollardan biri olmasını da sağlayabilmektedir. Masal mantığı ile çocuğun mantığı ortak bir noktada birleşebilirse bu mantık paralelliği günlük hayattan notlar çıkarmaya ve bunları yazıya dönüştürmeye de olanak sağlayabilir. Bu noktadan işaretle "Al'lı Tilki" masalının, iletileriyle ve olay örgüsüyle çocuğun mantığına seslenebilecek türden bir metin olduğu söylenebilir.

2.37- AVCIOĞLU (1976: 47)

2.37.1- Konu

Avcılık yapan babasını kaybettikten sonra avcılık mesleğini devralan masal kahramanın, anasına atılan bir iftira nedeniyle değişen yaşamı konu edilmektedir.

2.37.2- Asıl İleti

Gerçek dışı duyumlara inanarak hareket eden kimse bu davranışının yanlış olduğunu ve başkalarının sözüne inanmadan önce gerekli araştırmayı yapmak gerektiğini er geç anlar. İftira atan er geç cezasını bulur.

2.37.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Avcılık yaparak ailesinin geçimini sağlayan bir baba, ölüm döşeğinde eşine "Oğlumuz avcı olmasın." diye vasiyet eder. Bu söz bir babanın, oğlunun geleceği için duyduğu kaygının dışa vurumudur. Aile reislerini kaybeden ana ile oğul iki

kişilik bir yaşamı paylaşmaya başlar. Oğlanın okul çağının gelmesi masalın motivasyon zamanına denk düşer. Öğretmenlerinin önerisi üzerine okul hayatına son veren oğlan, baba mesleğini devam ettirmeye karar verir. Babasının hangi işte usta olduğunu öğrenmek isteyen kahraman, anasına danışır. Anne, eşine verdiği sözden dolayı oğluna yalan söyler: *"Babanın işi kalaycılıktı."* Bir annenin eşine verdiği sözden dolayı ileri sürülen bu yalan, çocuğun yaşamını baştan sona değiştirir.

Oğlan ilk olarak bir kalaycının yanında işe başlar; ancak bu işte başarılı olamaz. Ardından bir tecimenin (tüccarın) yanında işe başlar ve bu işte de başarı elde edemez. Oğlan, kulağına gelen bir bilgiye dayanarak babasının asıl işinin avcılık olduğunu öğrenir ve bu işi yapmaya başlar. Bir gün av dönüşü 'Uğru- Başı' adı verilen, kırk uğurun başı olan kahraman, Avcıoğlu'nun yoluna çıkar. Uğru-Başı, Avcıoğlu'nun avını almak ister. Avcıoğlu bu pazarlığa yanaşmayınca Uğru-Başı bir iftira atar: *"Ayağı kaçık anana götür de ünün artsın!"* Bu söz aksiyona yön verecek olan olayları başlatırken; masal kahramanlarının iç dünyalarında da büyük yıkımlara neden olur. Avcıoğlu, Uğru-Başı'nın sözüne inanarak annesine çıkışır; ancak çok geçmeden işin aslını öğrenir ve Uğru-Başı'nın peşine düşer. Masalın düğüm bölümünü oluşturan olaylar Avcıoğlu ile Uğru-Başı arasında geçen kovalamacadan oluşur.

Avcıoğlu, giysilerini değiştirerek güzel bir kız olur ve Uğru-Başı'nın peşine düşer. Uğru-Başı'nı kandıran Avcıoğlu, bir cendereye sıkıştırdığı Uğru-Başı'nın ciddi şekilde rahatsızlanmasına sebep olur. Cenderenin bulunduğu odaya; *'Avcıoğlu'yum işçi oğluyum. Bu küçük oyunum, büyük oyunum geride.'* yazılı bir not bırakan Avcıoğlu ortadan kaybolur. Akşama doğru eve gelen kırk uğrular, Uğru-Başı'nın içinde bulunduğu durumu görünce telaşa kapılırlar. Avcıoğlu bu sefer de bir doktorun kılığına bürünür. Avcıoğlu, Uğru-Başı'nı iyileştireceğini söyleyerek kırk uğrulardan bir hamam bulmalarını ve hamamdan hasta ile kendisinden başka bir kimsenin bulunmamasını ister. Avcıoğlu'nun bu isteği de yerine getirilir. Kısa bir zaman zarfının ardından Uğru-Başı ölür. Bu ölüme Avcıoğlu'nun sebebiyet verdiğini anlayan kırk uğrular, kahramanın peşine düşer.

Düğüm bölümüne ağırlığını koyan bir diğer kovalamaca ise kırk uğurlar ile Avcıoğlu arasında yaşanır. Bu mücadele, Uğru-Başı'nın ölümünün ardından başlar. Avcıoğlu sırasıyla bir simitçi kılığına ardından da nöbetçi kılığına bürünerek kırk uğruları aldatmayı başarır. Kahraman her defasında kurnazlık yaparak kırk uğruların elinden kurtulur. Ülkesinde çıkarılan huzursuzluktan rahatsızlık duyan padişah, Avcıoğlu'nun peşine bir adam gönderir. Adamın yanına da bir deve verilir. Deve nerede çalınırsa, çıkan huzursuzlukların sorumlusu olan kişinin orada bulunacağına inanılır. Deveyi çalan Avcıoğlu, izinin bulunmaması için peşine düşen cadı karıyı da öldürür. Bu durum padişahın üzüntüsünün artmasına neden olur. Babasının üzüntüsüne dayanamayan padişah kızı bir bölük askeri yanına alarak saraydan ayrılır. Konakladığı çadırda geceyi Avcıoğlu ile geçiren kız sabah olduğunda yanında kesilmiş bir kol olduğunu görür. Bu kol cadı karının koludur ve Avcıoğlu tarafından kesilmiştir. Yaşanan olayları onuruna yediremeyen padişah bu kez de Hint Padişahı'ndan yardım ister; ancak isteğine karşılık alamaz. Birbiri ardına atılan düğümlerin iyiden iyiye çıkmaza girdiği anda padişah kızının doğumu gerçekleşir. Çocuğun büyümesi ile çözüm zamanı yaklaşır. Çözüme tanıklık eden olaylar çocuğun babasının kim olduğunun anlaşılmasının ardından yaşanır. Yapılan hatalar affedilir; Avcıoğlu ile padişah kızı evlenir. Masal, evlilik motifi ile sona erer.

2.37.4- Yer ve Zaman

Masalın serim bölümü hane içinde geçen olaylardan oluşur. Avcılık yapan baba işi gereği haneden ayrılarak dışarıya yönlenir. Babanın ölümünden sonra geride kalan aile üyelerinin (ana ile oğlun) yolları ayrılır. Anne ev içinde kalırken, oğlu dış dünyaya açılır. Mekân değişikliği masal kahramanlarını doğrudan etkisi altına alır.

Avcıoğlu'nun yaşamından alınan kesitte en önemli mekân değişikliği haneden kopma ile başlar. Annesine atılan iftiranın intikamını alma güdüsüyle harekete geçen kahraman için çeşitli mekânlar arasında gidip gelmeler baş gösterir. Düğüm bölümünün temel mekânlarından biri kırk uğruların yaşadığı evdir. Orman içindeki bu ev, dış dünyanın tehlikelerini barındırır. 'Konak denli büyük' olan bu evin kırk odası vardır. Otuz dokuz odanın da fonksiyonel etkisi yoktur; ancak kırkıncı odanın önemi büyüktür. Kırkıncı oda, kapısı en son açılan odadır. 'Kırk' sayısı ile sağlanan

çokluk yerini büyük bir gizeme ve meraka bırakır. Kırkıncı odanın açılması ile tehlikelerle yüzleşme başlar. Bir cenderenin bulunduğu bu oda 'zenginlerden para sızdırmak' amacıyla kullanılır. Bu durum masal dünyasının sıcak cephesini bir anda soğutur. Kırkıncı odanın açılması ile başlayan sert etki kurgu boyunca devam eder.

Avcıoğlu ile Uğru-Başı arasında geçen mücadelenin ikici durağında hamam vardır. Hamam dışa kapalı bir mekândır. Hamamın en önemli fonksiyonu merak unsuru oluşturmasıdır. Kahramanlar arasında geçen mücadeleye sahne olan mekânlardan bir diğeri de padişah konağıdır. Padişah konağı çözüme aracılık eden mekândır. Konakta yaşanan olaylar temel düğümleri çözmeye yöneliktir. Padişah kızının konaktan ayrılması ile yeni mekânlar aksiyonda yer bulur. Çadır, Hint Padişahı'nın sarayı ve halkın toplandığı arazi bu mekânlara örnektir. Çadır, göçebe kitlelerin toplanma mekânıdır. Konağından ayrılan padişah kızının, pınar başında konaklaması ve geceyi çadırda geçirmesi ile olayların seyri değişir. Kız, bu çadırda Avcıoğlu'ndan hamile kalır. Bu durumu onuruna yediremeyen padişah, Hint Padişahından yardım diler. Böylelikle yeni bir mekân daha (Hint Padişahı'nın sarayı) aksiyona dâhil edilir.

Padişah emri ile halkın toplandığı alan geleneksel masal mekânıdır. Birlik sağlamak; bir soruna çözüm bulmak; sözü edilen sorundan halkı haberdar etmek için seçilen yer geniş bir arazidir. Toplanma alanı olan bu mekân, çözüme giden yolda kahramanlara ortam sağlayan alandır. Uzun vaka zamanında tamamlanan olay örgüsünde, çeşitli formeller aracılığı ile zamanda atlamalar yaşanır. Avcının ölümünden, Avcıoğlu'nun hayata atılmasına kadar geçen süre; *"Ölenle ölünmez; aylar yılları kovalar; anneyle oğlun acısı küllenir…"* cümleleri ile ifade edilir. Bir kimsenin acısının küllenmesinden kasıt, geride bırakılan zaman diliminin uzunluğuna işaret etmektir.

Avcıoğlu'nun kalaycılık ve tecimenlik yaparak geçirdiği süre orta uzunlukta zaman dilimini kapsar. Bu süre başarısızlıkla geçirilen süredir. Avcıoğlu'nun, Uğru-Başı ile karşılaşması ve bu karşılaşmanın ardından gelişen olaylar bir arayış sürecini kapsar. Bu arayış sürecinde karşılıklı mücadele ve kovalamaca ağır basar. Kız kılığına bürünen kahramanın Uğru-Başı'nın evine ulaşması ve Uğru-Başı'na zarar vermesi, mücadele zamanını başlatır. Mücadele zamanı kırk uğurlar ile Avcıoğlu arasında

yaşanır. Avcıoğlu ile padişah kızının çadırda geçirdikleri günün ardından olaylar farklı bir seyir alır. Padişah kızının hamile kalmasından, doğuma kadar geçen süre zamanda atlama tekniği ile aşılır. 'Masallarda zaman tez geçer' kalıp sözü, geride bırakılan zaman dilimini ifade eder. Masalın doruk zamanı, en önemli merak unsurunu üzerinde toplar. Alanda toplanan halkın arasından padişah kızının çocuğunun asıl babasının bulunacağı gün doruk zamandır. Bir günlük zaman diliminde yaşanan olaylar, çözüme ilişkin merakı kuvvetlendirir. Halkın bir araya geldiği gün Avcıoğlu bir kargaşa çıkarır. Çıkan kargaşadan faydalanan kahraman, çocuğunu alır ve alandan uzaklaşır. Ancak kısa bir zaman zarfının ardından gerçek açığa kavuşur ve çözüm zamanına ulaşılır.

2.37.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.37.5.1- Çocuk Kahraman

Masalın tek çocuk kahramanı Avcıoğlu ile padişah kızının çocuklarıdır. Çocuk kahraman, çözüm bölümüne ulaşmadan önceki doruk zamanda aksiyona girer. İşlevsel olarak etki göstermese de aksiyona dâhil olduğu vakit bakımından dikkat çekici bir tiptir. Çocuğun birtakım şeyleri kavrayabileceğine inanan halk, padişahın emri ile bir alanda toplanır. Amaç çocuğun babasının kim olduğunu ortaya çıkarmaktır. Toplantı sırasında çıkan kargaşadan yararlanan Avcıoğlu, çocuğunu kaçırır. Bu durum kısa süreliğine bir gerginliğe neden olsa da işin aslı çok geçmeden öğrenilir. Çocuğu ve ailesini mutlu son bekler.

2.37.5.2- Yetişkinler

Avcılık yaparak ailesinin geçimini sağlayan baba tipi, olay örgüsünü başlatan kişidir. Masal kahramanını avcılık yapmaya iten sebebin başında 'geçim sıkıntısı' gelmektedir. Bu durum kahramanın cümleleri ile şöyle ifade edilir: "Hayvanların, kuşların canını yakmak hiç güzel değil; ama el eline bakmaya, köleliğe dayanamaz adam olan." Hayvanları öldürmenin yanlış bir davranış olduğunun bilincinde olan baba, oğlunun avcı olmasını istemez. Ölümünden önce bu konuda eşini tembihleyen avcı, tüfeğini ve av gereçlerini bir dolaba saklar.

Anne tipi ev içini ve aile düzenini korumakla görevlidir. Eşini kaybeden kadını, oğlu ile sürdürülecek yalnız bir yaşam bekler. Anne, koruyucu ve kollayıcıdır. Dış dünyadan gelen tehlikeleri üzerine almaya hazırdır. Bir iftira ile karşı karşıya kaldığında dahi tehlikeyi üzerine almaktan çekinmez. Savunmasız konuma itilen annenin haklılığı kısa sürede anlaşılır. Olay örgüsünün temel kişisi Avcıoğlu'dur. Avcıoğlu, duyduklarını sorgulamadan kabul eden bir tiptir. Erken yaşta hayata atılmak zorunda kalır. Avcıoğlu'nun karakterinde iz bırakan bir geçiş süreci söz konusudur. Kahramanın, baba mesleğini bulmakta gösterdiği çaba dikkat çeker.
Avcıoğlu'nu kısa süreliğine işe alan kalaycı ve tecimen işveren tiplerdir. Kahramanlar aracılığı ile ön plana çıkarılan unsur 'meslek ve yetenek' kavramlarıdır. Kişinin yetenekleri doğrultusunda hareket etmesi gerektiği vurgulanır. Avcıoğlu bu geçiş sürecini atlatır ve baba mesleğini yapmaya başlar. Düğüm bölümünde kahramanın kişilik özellikleri su yüzüne çıkar: Eleştiriye kapalı olan ve sorgulayıcı zihniyetten uzak olan bu tip, aynı zamanda güçlü ve dirayetlidir. Karşılaştığı zorluklara rağmen sağduyusunu kullanmayı bilen bir masal kahramanıdır.

Avcıoğlu'na tehlike unsuru ile yaklaşan kahramanlar Uğru-Başı ve otuz dokuz uğrudur. Uğru-Başı karşısındakini incitmekten çekinmeyen bir tiptir. İftira ve yalan ile olay örgüsüne giren kahramanın arkasında destekçileri vardır. Kahramana yardımcı olan masal kişileri kendi aralarında bir grup oluşturmuştur. Bu grup 'kırk uğrular' adıyla anılır. Geleneksel masal kurgusunda 'grup oluşturmuş' tiplere sıkça rastlanır. 'Kırk, üç, yedi' sayıları ile sınırlandırılan kahramanların en önemli fonksiyonları, arkalarında oldukları kimseye bağlılık göstermeleridir. Uğru-Başı ve otuz dokuz kardeşi, Avcıoğlu'na karşıt tiplerdir. Aksiyonun önemli bir bölümü bu karşıt gruplar arasında geçen mücadeleden oluşur. Padişah, padişah kızı, Hint Padişahı, Cadı karı masal kurgusuna yön veren yardımcı tiplerdir. Avcıoğlu'nun yaşadığı ülkenin padişahı ile Hint Padişahı karşılıklı restleşmeleri ile dikkat çeker. Cadı karı tipi, olumsuz izlenim uyandıran bir kimsedir. Padişah tarafından görevlendirilen kahramanı kötü bir son bekler. Padişah kızı ise Avcıoğlu'nun eşidir. Düğüm bölümünde aksiyona giren kahraman, bir çocuk dünyaya getirir. Çocuğun doğması ile masalı kilitleyen düğümler de bir bir çözüme ulaşır.

2.37.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Yardımcı unsurların her biri sembolik birer değere işaret eder. Avcılık yapan babanın, tüfeğini gizlediği ve üzerini balçık ile sıvadığı tahta dolap yardımcı öğelerin başında gelir. 'Tahta dolap' bir geçeğin ört pas edilmesi ve gizlilik olgularının sembolü konumundadır. Masalın motivasyon unsuru ise 'tavşandır.' Olay örgüsü, tavşanın aksiyona dâhil edilmesi üzerine hız kazanır. Halkın telaşlanması ve çıkan karmaşadan fırsat bulan kahramanın, çocuğunu kaçırması gibi olaylarda da tavşanın etkinliği, dikkate değerdir. Birtakım olguların somutlaştırıldığı unsurlara şu örnekler verilebilir: Cezalandırma motifinde aracı olarak kullanılan cendere; düşmanını çıplak bırakarak cezalandıran kahramanın el koyduğu giysiler; iz sürme motifine aracılık eden deve; bir padişahın başka bir meslektaşını küçümsemek için gönderdiği kirman ve bir çile yün; ölüm temasının dışa vurulduğu tabut… Sözü edilen unsurların tümü bir yandan aksiyonun geleceğini tayin etmekte öte yandan da kahramanların fonksiyonlarına aracılık etmektedir. Dolayısıyla yardımcı unsurların tümü masal kurgusu içinde sağlamlaştırılan niteliklere erişebilmektedir.

2.37.6- İletiler

2.37.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. İnsan, yetenekleri doğrultusunda kendisini geliştirmelidir. Baba mesleğini devam ettirmek de yetenek gerektirir.
2. Hayvanlara zarar vermek, onların da bir canlı olduğunu unutup hayvanları öldürmek yanlış bir davranıştır.
3. Başkaları hakkında kötü düşünceler besleyen, hiç çekinmeden başkalarına iftira atan kimseler toplum tarafından dışlanır.
4. Gerçek dışı olayları gerçekmiş gibi yansıtan kimselerin bu tutumu yanlıştır.
5. Başkalarının sözüne göre hareket etmek yanlıştır. İnsan, kendi aklı doğrultusunda hareket etmeli ve bu doğrultuda kararlar almalıdır.
6. Herhangi bir sebepten dolayı başkasının canına kastetmek büyük hatadır.
7. Bir kimseyi öldürmek ve birilerinin malına göz dikmek; iftira ve yalan, ahlâk dışı olay ve olgulara örnektir.

2.37.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Nedeni her ne olursa olsun okul çağındaki bir çocuğunun öğretmenleri tarafından okuldan uzaklaştırılması; çocuğun okul hayatına son verilmesi yanlış bir tutumdur. Bu durum, çocuk okuyucunun olumsuz yargılara ulaşmasına sebep olabilir.
2. Bir annenin herhangi bir sebepten dolayı oğluna yalan söylemesi yanlıştır. Annenin bu tavrı bir çocuğun geleceğinin baştan sona değişmesine neden olmuştur. Masal kahramanı olan bir annenin, çocuğuna yalan söylemesi okuyucunun bilinçaltına olumsuz iletilerin yerleşmesine neden olabilir.
3. Kahramanın ağzından dökülen *"Ayağı kaçık anana götür de ünün artsın!"; "kötü kadın…"* sözü, hem masal atmosferine hem de bir masal kahramanın ağzına yakışmayan uygunsuz bir sözdür.
4. Cendereye sıkıştırılarak öldürülen masal kahramanı; ölümünden sonra kolu kesilen kahraman ve bu türden olaylarla yoğunlaştırılmış olan metin, okuyucunun zihnine korku salabilir.
5. Eline sigara tutuşturulan bir kahramanın masal kurgusu içinde resmedilmesi yanlıştır.

2.37.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.37.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.37.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Bir ülkede vaktin birinde…"

2.37.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Çok geçmeden günün birinde…"

"Aylar yılları kovalar…"

"Dereden tepeden konuştuktan sonra…"

"Biz gelelim kırk uğrulara."

"Aylar yılları kovalar…"

"Biz gelelim uğrulara…"

"Bir de baksa ki…"

“Gençler geçmede olsunlar.”

“Ortalık durulunca halk baksa ki…”

“Az gidiyorlar, uz gidiyorlar.”

“Masallarda zaman tez geçer.”

2.37.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

“Onlar ermiş muratlarına sizler çıkın tahtına.”

2.37.7.2- Masal Motifleri

Baba Mesleği: Avcılık, masal kahramanın baba mesleğidir.

Gizlenen Gerçek: Babasının asıl işinin ne olduğu oğlundan gizlenir.

İftira: Uğru-Başı, Avcıoğlu’nun anasına iftira atar.

İntikam Alma: Avcıoğlu, anasına atılan iftiranın öcünü alma güdüsüyle hareket eder.

Kılık Değiştirme: Avcıoğlu sırasıyla güzel bir kız, doktor, simitçi ve nöbetçi kılığına bürünür.

İşkence ile Ölüme Sebebiyet Verme: Uğru-Başı, Avcıoğlu tarafından cendereyle sıkıştırılarak öldürülür.

Aldatma: Kırk uğrular, Avcıoğlu tarafından aldatılır.

İz Sürme: Padişah Avcıoğlu’nun peşine adam salarak kahramanın izini sürer.

Küçümseme: Hint Padişahı, kendisinden yardım dileyen padişahı küçümser.

Evlilik: Avcıoğlu ile padişah kızı evlenir.

2.37.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.37.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalın tekrar grubunu Avcıoğlu’nun bıraktığı notlar oluşturur. Planladığı iş doğrultusunda ilerleyen Avcıoğlu, geride çeşitli notlar bırakır. Uğru-Başı’nı cendereyle sıkıştıran Avcıoğlu; *‘Avcıoğlu’yum işçi oğluyum. Bu küçük oyunum, büyük oyunum geride.’* yazılı bir not bırakır. Bu cümle düğüm bölümünde yer yer tekrar edilir. Doktor kılığına giren kahraman geride bir not daha bırakır: *“İşçi*

başıyım, kuşçu başıyım. Küçük oyunum bu büyüğü geride." Kahramanın bıraktığı bu notlar benzer bölümlerde tekrar edilmektedir.

2.37.8.2- Deyim

"Ona buna el açmadan yaşayıp giderlermiş." (s.47)
(başkasına) el açmak: Bir başkasının yardımını dilemek; ona muhtaç olmak.

"… el eline bakmaya dayanamaz." (s.47)
el eline bakmak: Geçimini başkalarının yardımı ile sürdürmek zorunda kalmak; muhtaçlık hali.

"… derdini karısına döker." (s.47)
derdini dökmek: Sıkıntısını paylaşmak.

"İçim kan dolar, yüreğimin başı sızlar." (s.47)
içi kan dolmak, yüreğinin başı sızlamak: Üzücü bir durum karşısında duyulan sıkıntı hali.

"… acıları küllenir." (s.48)
acısı küllenmek: Yaşadığı acının üzerinden uzunca bir zamanın geçmesi, acısının hafiflemesi.

"Kadın, oğluyla başa çıkamayacağını anlıyor." (s.49)
(bir kimseyle) başa çıkamamak: Karşısındakinin hal ve hareketlerine müdahale edemez duruma gelmek.

"Kırk gün taban eti bir gün av eti" (s.49)
kırk gün taban eti bir gün av eti: Avcılar, genellikle av bulmak için günlerce dolaşır; ancak eli boş döner.

"Ayağı kaçık anana götür." (s.49)
ayağı kaçık: Hoş karşılanmayacak şekilde olmak; gezmeye çok düşkün olmak.

"O uğru çamur atmış anana." (s.49)
çamur atmak: Bir kimseyi karalayıcı sözler söylemek; iftira atmak.

"… usu yatıyor oğlanın." (s.49)
usu yatmamak: İçinde bulunulan duruma anlam verememek.

" Uğru-Başı'nın dili çözülüyor." (s.50)
dili çözülmek: Konuşmaya başlamak.

"İnanamamışlar gözlerine." (s.50)
gözlerine inanamamak: Gördüklerinin doğru olduğunu kabul edemeyecek kadar şaşırmak

"Ormanın yolunu tutuyorlar." (s.51)
yol tutmak: Yaşayış ve davranışını, kendine göre kurduğu düzene uygun olarak sürdürmek.

"Adamı yoklayıp gözden geçirince." (s.52)
gözden geçirmek: İncelemek, detayları ile ele almak.

"Çıt çıkartmayacaksınız." (s.52)
çıt çıkartmamak: Ses çıkarmamak, gürültü yapmamak.

"Biz ne haber saldık…" (s.53)
haber salmak: Haber vermek, haber göndermek.

"Bize oyun etti." (s.54)
oyun etmek: Kurnazlık yaparak aldatmak.

"… canı çok sıkılmış." (s.54)
canı sıkılmak: Yapacak bir uğraş bulamamak; bir olay karşısında sıkıntı ve üzüntü yaşamak.

“Yerinde yeller esiyor devenin.” (s.54)
yerinde yeller esmek: Yok olup ortadan kaybolmak.

“Padişah onuruna yedirememiş.” (s.55)
onuruna yedirememek: Guru kırıcı bir davranış ile karşılaşınca bu durumu kabullenmemek.

“Çocuğun kanı kime kaynarsa…” (s.55)
kanı kaynamak: Sevgi ve ilgi göstermek.

“Olup bitenlere us erdirememiş.” (s.56)
us erdirememek: Akıl ve mantık sınırları içinde sözü edilen konuya açıklık getirememek.

“Çıkar yolu padişah buluyor.” (s.56)
çıkar yol bulmak: İçine düşülen duruma çözüm getirmek.

2.37.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“… sıkı sıkı söylüyor kıza.”
“Yavaş yavaş uyanma çok önemlidir.”
“Birer birer girmeyin.”

Benzer Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Dereden tepeden konuştuktan sonra…”
“… söğüp sapanlıyor.”
“… dirlik düzenlik kurmuş.”

2.37.9- Özgün Unsurlar

Özgün öğeler olay örgüsünün içine serpiştirilmiş cümlelerde gizlidir. *“Bu kez de bir kumaş tecimeni yanına verir.”* cümlesinde geçen ve ‘tacir, tüccar’ anlamına gelen *‘tecimen’* kelimesi; ‘sarıp sarmalanmak; örtünmek’ anlamına gelen *‘bürüklenmek’*;

‘bas-‘ kökünden türeyen *‘bastılamak’*; hastalık anlamına gelen *‘sayrılık’*; ‘giy-‘ kökünden türemiş *‘giyit’* kelimesi özgün unsurların başında gelir. ‘Sabırsızlık’ anlamına gelen *‘çıdamsızlık’* sözcüğü ile ‘iplik bükme aleti’ anlamını taşıyan *‘kirman, kırman’* sözcükleri ise yöresel değer taşıyan kelimelerdendir.

2.37.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Serim bölümünde, sıradan bir masal kurgusu izlenimi uyandıran metin ilerleyen bölümlerde aynı etkiyi sürdürmemektedir. Olumsuz öğretilerin yoğun olduğu metinde masal atmosferine aykırı unsurlar dikkat çeker.

Masallar, çocuk okuyucunun dünyasına endişe ve korku salmaktan çekinen metinler olmalıdır. Bu anlayış beraberinde masal kurgusundan beklenen öğeleri de getirir. Farklı dünyaların kapılarını açması; hoşgörü ve sevgi temelleri üzerine kurulması; korku ve endişeye yer vermemesi, bilimin ışığında yol gösterici olması bu anlatı türünden beklenen niteliklerdir. “Avcıoğlu” masalı ise ilk andan itibaren okuyucunun bilinçaltında soğuk bir etki uyandırır. Bir iftiraya kanan masal kahramanının öç alma, intikam gütme duygusu ile harekete geçmesi beklenmedik olayların yaşanacağının delilidir. Çocuk okuyucunun zihninde henüz somutlaştırılmamış olan bu itici tema, masal kahramanları aracılığıyla somutlaştırılır. Ancak bu somutlaştırma beklenenin aksine olumsuz bir temanın dışa vuruluşuna dönüşür.

Tansel maslarının birçoğunda göze çarpan nitelik okuyucunun, akıl ve mantığın önemini kavramasına yöneliktir. Ele alınan masalların birçoğunda uygulanan temel öğreti beyin fırtınası yapmaya yöneliktir. Çalışkanlık, dürüstlük, atılganlık, iyimserlik birçok masalda vurgulanan olgulardandır. “Avcıoğlu” masalında ilk andan itibaren karamsarlık ve kötülük etme teması öne çıkar. Masal kişisi bu güdüler ile harekete geçer. Dolayısıyla metin düş dünyasının korku salıcı yanları ile ön plana çıkarılır. Kötüler ve onlara verilen cezalar abartılır; korku salıcı unsurlar pekiştirilir. Buradan yola çıkılarak denilebilir ki masal, okuyucu kitlesinin yaş seviyesine uygun düşmemektedir. Masal kahramanlarının ağzından dökülen sözlere dikkat çekmek gerekir: “Ayağı kaçık anana götür de…”; “Sen kötü kadınmışsın.” Bir çocuğun, annesine hitap ettiği cümlelerde yer alan sözcükler masal atmosferine aykırı

düşmektedir. Masalın hitap kitlesi olan '9-15' yaş grubunun ötesinde, bir yetişkinin duymaktan haz almayacağı türden söz gruplarına yer verilmektedir: "Vay Uğru-Başı denen dürzü…"; "Ulan burası ahır mı?" cümleleri, okuyucunun beklentilerine uygun düşmeyebilir. Elinde sigara ile bir ceset, çocuk okuyucunun bilinçaltında büyük korkular yaşatır.

Masallar, çocuğu kendi kişiliğini keşfetmeye yönlendirmelidir. Doğanın karanlık yüzünü görmesine; bu karanlık yüze boyun eğmeden yaşamını tehdit eden tehlikelerden uzaklaşmasına olanak sağlamalıdır. "Avcıoğlu" masalı, çocuğun doğa ile yüzleşmesine bir ölçüde imkân sağlar; ancak bunu yaparken birtakım konularda sınırlar zorlanır. Ölüm ve işkence üzerine kurgulanan bölümler; bir masal kahramanının dilinden dökülen incitici sözler, düş dünyasının sert olgular ile yoğrulmasına neden olur. Taze beyinlerin korku ve karamsarlığa kapılmasına; itici öğeler ile yüzleşmesine sebebiyet verir. Sonuç olarak denilebilir ki; sözü edilen temalardan arındırıldığı takdirde masal, daha elverişli bir metne dönüşebilir; beklentilere yanıt verebilir.

2.38- KONUŞAN BALIKLA YALNIZ KIZ (1976: 61)

2.38.1- Konu

Yazdığı mektup ile yalnız bir çocuğun dünyasına seslenen 'konuşan balığın' deneyimlerinin Masalcı Baba aracılığıyla anlatılmasıdır.

2.38.2- Asıl İleti

Büyük öğretiler, küçük yüreklere de ulaştırılmalıdır. Asıl olan, tecrübeleri başkaları ile paylaşabilmek ve dış dünyanın ihtimallerine karşı önemler alabilmektir.

2.38.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

"Konuşan Balıkla Yalnız Kız" masalı döşeme bölümünden başlayarak dikkat uyandıran bir metindir. Döşeme bölümü bir fotoğraf karesini andıran mekân tasviriyle yoğunlaşmaktadır. İyimser duygular ile çizilen ve aynı duygulardan esinlenerek oluşturulan mekân tasviri bir anda değişir. Döşeme bölümünde merak

uyandıran bu değişim, okuyucuyu da etkisi altına alır. Aydınlık hava içinde tanımlanan güneş ülkesi birden bire kararır. Bu karartı masalın düğüm bölümünü oluşturacak olan kilit noktaların habercisidir. Irmaklarıyla derelerinde alabalıklar bulunan güneş ülkesinin suları azalır. Bin bir boyada balığın yaşadığı denizler, altın kumlu kıyılar yağmalanır. Tüm doğrular yalana döner, değer bilinmez olur. Yolcular ağlar, çiftçiler ağlaşır. Sosyal ileti özelliği taşıyan döşeme bölümü serimden düğüme geçerken yaşanması muhtemel olayları sezdirir. Tansel masalları içindeki farkını ilk andan itibaren hissettiren metin, düşsel bir dünyanın kapılarını sonuna dek açmaktadır.

Lodosun hızını arttırdığı günün sonunda deniz kabuğundan atlayıp kıyıda duran Masalcı Baba, çocuk başlı mavi kanatlı bir balık ile karşılaşır. Mavi kanatlı mercan kuyruklu balık konuşabilmektedir. Lodosun çıkardığı yangın – ki bu denizdeki hareketlenme için kullanılır- döşeme bölümündeki karartıya benzer. Güneş ülkesi kararır, midye kayalıkları mercan tepeleri örene döner. Konuşan balığın su kenarında can çekiştiğini gören Masalcı Baba onu boğulmaktan kurtarır. Konuşan balığı tenekedeki suya koyan ve balığın hayatını kurtaran Masalcı Baba, vicdani sorumluluğunu yerine getirmenin huzurunu yaşar. Bir süre sonra konuşan balığı Alibey deresinin denize karıştığı yere bırakır. İkili arasında bir anlaşma yapılır. Konuşan balık, Masalcı Babanın iyiliğine karşılık bir görevi yerine getirmeyi üstlenir*: " Bu iyiliğime karşılık üç evin beş yaşındaki yalnız kızına mektup yazmanı istiyorum. Mektupta edindiğin deneyimlerle kazandığın ilkeleri yazmalısın…"* Bu istek, masal kurgusunun geleceğini belirleme yönünden etkilidir.

Bir balığın diliyle dış dünyanın gerçekleri yansıtılırken; hayata ve insana dair öğretiler de sunulmaktadır. Konuşan balık Alibey deresine bırakılır. Balık, kalem olarak denizatı sazından bir kamış; kâğıt olarak bir filkulağı, zarf olarak da balık pulları ile nakışlanmış kalkan balığı derisi kullanır. Bu araç gereçler kaplumbağa hanım tarafından kahramana ulaştırılır. Mektup tamamlanır. Mektubu alan Masalcı Baba, yalnız kızın yanına varır. Mektupta yazılanlar ve yalnız kızın vereceği tepki merak unsurunu doruğa çıkarır. Konuşan balık, ülkesinde çıkan lodostan en fazla etkilenen ve ölümle karşı karşıya gelen canlıdır. Yaşadıklarını anlatırken; *"Ben bir*

evin bitecik çocuğum. Kimim kimsem olmadığından kurtulamadım; ayılıp bayılıyorum. Kardeşleri onlalar, birbirlerine kol kanat oldular…" Konuşan balık ile yalnız kızın ortak özellikleri bu cümlelerde gizlidir: İki kahraman da evin tek çocuğudur. Bu nedenle en büyük sorun kardeşsizlik olarak verilir.

Masalcı Baba ile konuşan balık arasındaki diyalog iki kez tekrarlanır. İlkinde yazar anlatıcının ağzından; ikincisinde ise kahramanın ağzından verilir. Masalcı Babanın ağzından dökülen sözler, dil ve anlatımdaki akıcılık ile dikkatleri çeker. Şiirsel anlatımla birleşen masalsı üslup öne çıkar. Sorun giderici olarak görülen bölüm, tekrar grubundan sonra gelişir. Konuşan balığın mektubu bir yandan merak unsurunu kuvvetlendirirken diğer yandan da temel düğümün çözüme ulaşmasına aracılık eder. Konuşan balık, Masalcı Babaya verdiği sözün gereği olarak bir mektup yazar ve mektubu Masalcı Babaya verir: *"Masalcı Baba, istediğin mektubu getirdim; yalnız kıza götürüp verirsin. Güvercin kız okuyacak yaşta değil ya bizim dilimizi de anlamaz üstelik. Sen okuyuverirsin ona."* Bu konuşmanın ardından Masalcı Baba sevinçle yola düşer. Yolda bir göl çıkar karşısına. Masalcı Baba, gölü geçemeyeceğini anlayınca orman perilerini yardıma çağırır. Birden bire başı çekiççe küçük, boynu ceylan boynunca ince, uzun, sağrısı geniş bir at çıkar karşısına. Atın burun deliklerinden, ağzından alev püskürür. 'Dereleri sellerce, tepeleri ormanları yellerce geçen at', Masalcı Babayı yalnız kızın evine ulaştırır. Mektup açılır ve Masalcı Baba başlar mektubu okumaya.

Mektubun açılması ile merak doruğa çıkar. Mektup, bir çocuğun duygularına ve bakış açısına seslenici niteliktedir. Masalın temel iletileri konuşan balığın sözlerinde gizlidir: 'Kötülüğün yok edilmesinin ve çocuklara yaraşır bir dünyanın yaratılmasının gerekliliği; kardeşlik ve birlik olgularının önemi; iyilik ve hoşgörüden yana olmanın, doğrunun yanında yer almanın, doğayı ve canlıları sevmenin birer erdem olduğu iletileri' mektubun ana temini oluşturur. Olağanüstü bir masal kahramanının dilinden dökülen mektup, iletileri ile sıradan bir masal unsuru olmaktan çıkmaktadır. Masal, barış dolu bir yaşam alanının yaratılması üzerinde durarak yazar anlatıcının iyi dilekleri ile sona ermektedir.

2.38.4- Yer ve Zaman

Döşeme bölümünde çizilen tablo, geniş zaman diliminde geniş mekânlara açılan bir tasvir niteliğindedir. 'İlksiz mavi urunda, masmaviliğin ortasında' var olan 'güneş ülkesi' insanoğlunun iç dünyasında yaşattığı aydınlığın mekânsal ifadesidir. 'Gel zaman git zaman' formeli ile sağlanan geçiş sürecinin ardından sözü edilen mekânlarda büyük değişimler yaşanır. Sular azalır, yılan fili yutar, altın kumlu kıyılar yağmalanır… Bu durum, zamanın getirilerinden etkilenen döngünün geçirdiği değişimlerden kaynaklanır.

Olay örgüsünün başlatıldığı ana mekân deniz kıyısıdır. Denizin derinliklerinde çıkan lodostan etkilenen canlıların yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldıkları yer, bu deniz kıyısıdır. Gemisi kıyıya vuran Masalcı Baba ile yaşadığı felâketten son anda kurtulan balığın karşılaşma noktası büyük dalgaların vurduğu kıyıdır. Denizin derinliklerinde yaşanan olay "yanıp kül olmak; örene dönmek" deyimleri ile ifade edilmektedir. Talihleri aynı noktada kesişen iki kahraman, aldıkları karar doğrultusunda yollarına devam eder: Hayat kurtarma ve hayata yeniden tutunma olguları iki kahraman için yeni bir başlangıcın habercisidir. Bu durumdan en fazla etkilen taraf konuşan balıktır. 'İçi su dolu teneke' konuşan balık için yeni yaşamının ilk durağıdır. 'Teneke' sanıldığının aksine oldukça geniş bir mekâna işaret eder. Tenekede geçirilen birkaç dakikanın ardından hayata kaldığı yerden devam eder. Ölüm ile yaşam arasındaki ince çizginin olgunlaştığı yer, konuşan balık için, bu tenekedir. Tenekedeki bir miktar su, varlığı yaşama bağlayan temel unsurdur. Alibey Deresi'nin denize karıştığı nokta da aynı derecede öneme sahiptir. Sınırları daraltılmış yaşamdan, geniş ve özgür bir hayata geçişin noktası, derenin suya karıştığı yerdir.

Yalnız kız ile ailesinin yaşadıkları mekân, olay örgüsünün çözüme erdiği yerdir. Sessiz bir bekleyiş içinde olan bu yer, içinde yaşayan tipleri de aynı ölçüde etkiler. Hiçbir ayrıntısına girilmeden verilen mekân, sade ve sıradan bir yapı izlenimi uyandırır. Bu yargının oluşmasında etkili olan güç ise yalnız kızın sessizliğidir.

Masalın en önemli zaman dilimi, denizin derinliklerinde çıkan felaketin yaşandığı andır. *'Lodos delirdikçe delirdi; sular köpürdü. (…) Kıyı belli değil kara belli değil; deniz öğütülmüş buğday unu…'* ifadeleri yaşanılan felaketin derecesine işaret etmektedir. Balığın, yaşama tutunarak bir başkasının yaşamını etkilemesi de aksiyon zamanının önemini arttırmaktadır. Konuşan balığın verdiği söz doğrultusunda yalnız kıza ulaşan Masalcı Baba, sıradan bir seyirde ilerleyen yaşamların değiştiği anda rol alan kimsedir. Masalcı Babanın yalnız kıza ulaşması ve konuşan balık tarafından kıza gönderilen mektubun okunması, çözümden önceki doruk zamana işaret eder. Olaylar dizgesi 'kısa vaka zamanında' tamamlanmaktadır. Ancak kurgunun bütününü oluşturan sürecin geniş zaman dilimine denk geldiğini söylemek mümkündür. Düşten gerçeğe giden yolda geride bırakılan zaman dilimi, insanoğlunun bilinçaltında yaşattığı süreç denli geniştir.

2.38.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.38.5.1- Çocuk Kahraman

Masalcı Baba tipinin işlevsel etkisi ile aksiyona dâhil edilen tip 'yalnız kızdır'. Yalnız kız, üç evin beş yaşındaki çocuğu; masalın da tek çocuk kahramanıdır. 'Üç evin beş yaşındaki kızı' kardeş sahibi değildir. Bu nedenle yalnız bir yaşamı sürdürmek zorundadır. Kızın yalnızlığı olay örgüsünün çıkış noktasını belirleyen unsurdur. Konuşan balık ile yalnız kızın ortak sorunu bir evin bir çocuğu olmalarıdır. Bu durum iki kahramanı birbirine bağlar ve aksiyonun yönünü belirler. Kardeşsiz büyümekten kaynaklı yalnızlık olgusu, düğüm bölümünde yaşanılacak olaylara zemin hazırlar. İki kahramanın da olay örgüsünde yer almasında ve gösterdikleri fonksiyonların işlevsel hale gelmesinde sözü edilen öğe etkili olmaktadır.

2.38.5.2- Olağanüstü Kahramanlar

Masalın olağanüstü kahramanı 'konuşan balıktır'. Konuşma ve düşünme yetilerine sahip olması, kahramana olağandışı bir özellik katar. Masal kurgunun şekil almasında, konuşan balığın başından geçen olaylar rol oynayıcı olur. Ülkesinde çıkan yangından (lodos fırtınasından) büyük ölçüde etkilenen kahramanın taşıdığı sembolik değerlere dikkat çekmek gerekir: Çocuk başlı, mavi kanatlı, mercan kuyruklu balık

ayırıcı özelliklerle donatılmıştır. *'Çocuk başlı'* olması kahramanın yaşça küçük olduğuna ve sevimli bir görünüşe sahip olduğuna işaret ederken; *'mavi kanatları ve mercan kuyruğu'* kahramana dikkat çekici bir nitelik katmaktadır. Mavinin genişlik ifadesi ile donatılan kanatlar özgürlüğün sembolüdür. Deniz altındaki geniş dünyada serüvenine devam eden balık, mavi kanatları sayesinde dilediğince yol alabilmektedir. Mercan ışıltısının yüklendiği kanatlar, balığın çekim gücünü yönetmektedir. Beklenmediği bir anda ülkesinde çıkan yangın küçük kahramanın yaşadığı yerleri tarumar eder. Kıyıya vuran kahraman, ölüm ile yüz yüzedir. Bu durum var oluştan tükenişe giden süreçte insanoğlunun yüzleşmek zorunda kalabileceği tehlikelere işaret eder. Kahramanın ölümün kıyısından dönmesi ve yeniden yaşam döngüsüne karışması, tükenişin geldiği anda yeniden var olmanın sembolüdür. Bu yeni var oluş, yaşam döngüsüne yepyeni bir başlangıç ile katılmaktan ibarettir.

Yalnızlıktan yakınma, birlik olmaya duyulan özlemden kaynaklanır. Kahramanın yakındığı nokta kardeş sahibi olmamasıdır. İçine düştüğü felâket yara almasının nedeni olarak da kahramanın kimsesizliği gösterilir. Küçük dünyalarda yaşatılan büyük umutlar ve karşılıksız iyilik yapma güdüsü, 'konuşan balık' ile sembolize edilen; karanlıktan aydınlığa çıkma yolunda simgeleştirilen olguların başında gelmektedir.

2.38.5.3- Yetişkinler

Masal kurgusuna yön veren yetişkin tipler sayıca sınırlıdır. Ancak kahramanların üstlendikleri fonksiyonlar son derece önemlidir. Birkaç kahramana yüklenebilecek birçok fonksiyon yalnızca bir kahramanla yeterli kılınmıştır: Masalcı Baba.

Masalcı Baba, 'mavi saçlı bir adam' ön adıyla ile olay örgüsüne girer. Beklemediği bir anda düşünden uyanan mavi saçlı adam, bilinçaltının dışa vuruluşunda etkili bir tiptir. Düş ile gerçek arasındaki gelip gitmeler; düşten sıyrılarak dış dünyaya uyum gösterme çabaları 'Masalcı Baba' tipi ile somutlaştırılır. Boğulmaktan kurtardığı balık, kahramanın düşünü kurduğu hedefi gerçekleştirmesinde etkili olur. Can çekişen balığın hayatını kurtaran Masalcı Baba günü geldiğinde bu yardımının

karşılığını alır. Ancak sözü edilen karşılık Masalcı Babanın kişisel çıkarları ile ilgili değildir. Masalcı Babanın, beş yaşında bir kız çocuğuna uzattığı ışıktır sözü edilen karşılık. Masalcı Babanın fonksiyonundan etkilenerek dolaylı yoldan aksiyona giren tipler anne ile babadır. Yalnız kızın anne ve babası, gelişen olayları dışarıdan izleyen ve işlevsel etki göstermeyen tiplerdir. Temel düğümün sorumluları olarak ana ve baba gösterilir. Bu temel düğüm, konuşan balığın çizdiği yol ile açığa çıkmaktadır. Bir çocuğun kardeşsiz olmasının yaratacağı sonuçlar, ana ve babaya verilmek istenen iletiden ibarettir.

Masalın döşeme bölümünde yansıtılan tabloda rol alan kişiler, üzerlerinde taşıdıkları sembolik değerler ile dikkat uyandırır. Birtakım olay ve durumlar, döşeme bölümünde yerilen tipler ile somutlaştırılır. Mutluluk ülkesine kara bulutları getiren; dirliği ve düzeni bozan kimseler 'zorba' olarak nitelendirilir. Yağmalanan yerlerde kol gezen kötüler; iş için evini barkını terk edenler; onurları çiğneneler; emeğinin karşılığını alamayanlar… Dış dünyanın 'düş dünyasında' eleştirilmesi, sözü edilen şahısların yerilmesine sebep olmuştur. Sosyal düzene karşı geliştirilen eleştiren bakış açısı döşeme bölümünde dışa vurulmuştur. Sorgulayıcı yaklaşımının etkisi altında kalan tipler de döşeme bölümünde işlenen konuya aracılık etmişlerdir.

2.38.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Düş dünyasının malzemelerinden faydalanan olay örgüsünde, anlatıcının açtığı pencere, okuyucunun hayal gücüne sunulur. Yardımcı öğelerin hayal dünyasında yoğrulması ile çizilen tabloda 'masal tadı' kelime anlamı ile doruğa çıkar. Masal tadının olgunlaşmasında aracılık eden temel unsur mektuptur. Konuşan balığın yalnız kıza yazdığı mektup, iletileri bakımından zengin bir öğedir. Çocuk dünyasına seslenen bu mektup, düş dünyası ile reel dünyayı özdeşleştirir. Sunduğu öğretiler, çocuk okuyucu açısından büyük değerlere işaret eder. 'Kayıkça iri bir deniz kabuğu'; 'yorak ununa dönen deniz; örene dönen mercan tepeleri', hayal gücünün zorlandığı öğelerdir. Ölüm ile yaşam arasındaki ince çizgide tutunmaya çalışan kahramanın yaşam bağı 'içi su dolu bir tenekedir'. Diğer yardımcı unsurların başında kaplumbağa hanımın, kahramana ulaştırdığı 'mektup araç gereçleri' gelir: Kalem

olarak denizatı sazından bir kamış; kâğıt olarak bir filkulağı, zarf olarak da balık pulları ile nakışlanmış kalkan balığı derisi... Düş dünyasında yaratılan atın da dikkat çekici özellikleri vardır. Bir yardımcı unsur olan atın dikkat çekiciliği, anlatıcının üslubunda gizlidir: *"Başı çekiççe küçük, boynu ceylan boynunca ince, uzun, sağrısı geniş; yalbırt yalbırt yanardı. Burun deliklerinden, ağzından alev püskürüyordu. Bu dille anlatılmaz atın üzerine atladığım gibi kanatlandık…"* Görüldüğü üzere kullanım yerleri bakımından aksiyonun ilerlemesine destek veren yardımcı öğeler, kimi zaman gerçek dünyadan izler taşımakta kimi zaman da hayal dünyasının ürünleri olarak kalmaktadır.

2.38.6- İletiler

2.38.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. 'İyilik etmek yüce bir erdemdir'.
2. Bir insanın yardım edebileceği bir konuda başkalarına destek olması doğru bir davranıştır.
3. İnsan, ihtiyacı olana yardım eli uzatmayı bilmelidir.
4. Sadece kendi çıkarları doğrultusunda hareket edenler değil çevresini de düşünenler başarıya ulaşabilir.
5. Kazanılan deneyimler, edinilen bilgiler başkaları ile paylaşıldığı sürece fayda getirir.
6. Bir başkasına ait olan özel eşyalara izinsiz olarak el sürmek yanlıştır.
7. Güçlükleri yenebileceğine inananlar başarıya ulaşabilir.
8. 'Yalan söylemek, sözünde durmamak kötü alışkanlıklardandır'.
9. Kişi öncelikle kendisine saygı duymalıdır ki çevresine saygı duyabilsin.
10. Başkalarının özgürlüklerini kısıtlamak doğru değildir.
11. İyiliklerin ve iyi düşüncelerin çoğaldığı yerde, kötülükler ortadan kaldırılabilir.
12. Birlikten kuvvet doğar.
13. Kardeşlik olgusunun değeri çok büyüktür.
14. Kardeşlik fedakârlık ve bağlılık ister.
15. 'Anne ve babaların sözleri dinlenmelidir'.

16. Doğayı ve doğadaki canlıları sevmek; onları korumak gerekir.
17. Barış, yeryüzüne huzur, başarı ve mutluluk getirir.
18. Savaşların olmadığı ve barışın kol gezdiği bir dünyada yaşamak tüm insanlığın isteğidir.
19. Yoksulu ve güçsüzü ezmek, onları sömürmek insanlık vasfına aykırıdır.
20. Dostluğun ve hoşgörünün olduğu yerde güzel bir yaşayışın temelleri atılabilir.

2.38.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Anne ve babasının yaşam standartlarını; kendilerine sunabileceği imkânları göz önüne almadan kardeş sahibi olma konusunda baskı yapan bir çocuğun bu davranışı, olumsuz sonuçlar doğurabilir. Çocukları bu konuda ısrara davet etmek de yanlıştır.
2. Günümüzün yaşam şartları ve sosyal koşulları düşünüldüğünde, bilinçsizce çocuk sahibi olan kimseler çeşitli sıkıntılar ile yüzleşmektedir. Dolayısıyla evli çiftleri bu konuda baskı altına almak yanlıştır. *'İkiz ikiz doğurmak, çok çocuk sahibi olmak'* konusunda ısrarcı bir tutum sergileyen ifade biçimleri, okuyucu üzerinde olumsuz etki yapabilir.
3. Tekerleme içinde kullanılan *"Gel dayı, git ayı oğlu ayı…"*söz grubu, okuyucu kitlesi için uygun düşmeyen bir ifade biçimidir.

2.38.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.38.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.38.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda, masmaviliğin ortasında…"

"İlksizin ilkinde bir konuşan balıkla bir yalnız kız vardı."

2.38.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Gel zaman git zaman…"

"Uzatmayalım sözü boyunduruğa vuralım öküzü, güldürelim öksüzü."

"Tabak gibi bir ay doğdu."

“Azdan az gitmiş, gölden kaz gitmiş; güzde yazda gitmiş…”
“Ay balkıyıp durdu göklerde, hem denizde hem ovada…”
“Az gittim suda, öz gittim koylarda; düzde, yokuşta yellerce uçup sellerce gittim!”
“Az gittim uz gittim, dere tepe düz gittim.”
“Bu dille anlatılmaz.”
“Uçan attan indim, onu özgürlüğüne bıraktım.”

2.38.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

“Ben bu güneş ülkesini gördüm oradan geliyorum. Atları görünmez arabalara yüklenmiş küfeler dolusu yıldız getirdim; hepsi de çocuklara. Mutlu olabilir insanlar.”

2.38.7.2- Masal Motifleri

Konuşan Balık: Masal kahramanı çocuk başlı, mercan kuyruklu konuşan bir balıktır.
Fırtına: Denizin derinliklerindeki ülkede bir fırtına kopar. Lodos fırtınası her yeri tarumar eder.
İyilik Etme: Masalcı Baba, konuşan balığın hayatını kurtarır.
İyiliğin Karşılığını Ödeme: Konuşan balık sözünde durarak, kendisine yapılan iyiliğin karşılığını da ödemiş olur.
Bir Evin Tek Çocuğu Olma (Kardeşsizlik Motifi): Masalın temel motifidir. Konuşan balığın da yalnız kızın da kardeşi yoktur. Yalnız kız, üç evin beş yaşındaki tek çocuğudur.
Alev Püskürten At: Masalın yardımcı öğelerinden biridir.

2.38.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.38.8.1- Tekrarlanan Sözler

Aynı olayın birbirine benzer yorumlarla sunulduğu bölümler, olay örgüsünü pekiştirmektedir. Masalın çıkış noktasını oluşturan olaylar dizgesi yazar anlatıcının diliyle sunulur: *“Mavi saçlı mavi bıyıklı adam, kayıkça iri bir deniz kabuğundan atladı, kıyıda durdu. (…) Kuşlar ivediyle uçmaya başladı, uçamadı kör saksağan.*

Derken kuzey örüzgeri, iğneleyip dilerken delendi; patladı, koptu bir fırtına…" Denizin derinliklerinde kopan fırtına sonunda gelişen olaylar, masal kahramanlarını doğrudan etkiler. Yaşanan bu süreç kahraman anlatıcı tarafından da dile getirilir: *"Az gittim suda, öz gittim koylarda… Karanlıklar çoğaldı. Ak kanatlı bir gemide buldum kendimi. (…) Yönet esmiyordu örüzger. Bir kıble, iki keşişleme derken derken bir lodos fırtınası patladı…"* Denilebilir ki; tekrar grupları, masal kurgusunun temelini oluşturan olaylar üzerine kurulur. Bu nedenle benzer olayların farklı ağızlardan söze dökülmesi ile oluşan yinelemeler de kurguyu destekleme amacı taşır.

2.38.8.2- Deyim

"Sürü kurttan habersiz, onurlar çiğnendi." (s.61)
onur çiğnemek: Bir kimsenin gururunu zedeleyici davranışta bulunmak.

"Deniz kabara köpüre yorak ununa dönüştü." (s.62)
yorak ununa dönüşmek: Yaşanan olayın ardından çok kötü bir hal almak.

"… mercan tepeleri örene döndü." (s.62)
örene dönmek: Büyük bir sorun veya felaketin ardından darmadağın olmak; gücünü yitirmek.

"Birbirlerine kol kanat oldular."(s.62)
kol kanat olmak: Birbirine destek vermek, zor gününde birbirinin yanında olmak.

"Işıklı kuyruğunu yerlere vura vura yalvarıp yakardı." (s.63)
yalvarıp yakarmak: Çok yalvarmak.
"Gözden ıralayıp giden mercan kuyruklu, vara gide…" (s.63)
gözden ıralamak: Uzaklaşarak gözden kaybolmak.

"… kanatlanıp düştüm yollara." (s.65)
yola düşmek: Bir yere varmak üzere yola çıkmak.
"Can çekiştiği besbelliydi." (s.65)
can çekişmek: Ölmek üzere olmak; sona yaklaşmak.

“Yalnız kızın anası, babası kulak kesilmişti.” (s.65)
kulak kesilmek: Dikkatle dinlemek.

“Yurdumuzda depremli yangın çıktı, örene, değirmen damına döndü evlerimiz.”(s.65)
değirmen damına dönmek: Büyük bir sorun veya felaketin ardından darmadağın olmak; gücünü yitirmek.

“… diye diller döktü.” (s.65)
dil dökmek: Karşısındakini ikna etmek için çok fazla uğraşmak.

“Sesindeki acı yüreğime işledi.” (s.65)
yüreğine işlemek: yaşadığı acıdan çok fazla etkilenmek.

“Yalan söylemek, sözünde durmamak kötü bir alışkanlıktır.” (s.65)
sözünde durmamak: Yapacağına ilişkin kesin güvence verdiği bir konuda, karşısındakini aldatmak; yarı yolda bırakmak.

“Gözlerime inanamadım.” (s.66)
gözlerine inanamamak: Gördüklerinin doğruluğuna inanamamak, çok şaşırmak.

“Ballandıra ballandıra anlattı.” (s.66)
ballandıra ballandıra anlatmak: Söz ettiği konuyu büyük bir zevkle ve tüm ayrıntıları ile anlatmak; abartmak.

“Bu, dille anlatılmaz.”(s.67)
dille anlatılmaz: Güzelliğini ifade edecek söz bulamamak; ilgi çekici nitelikte olma durumu.

2.38.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“… denizden denize çoğalmaya giderdi uskumrular.”

"Işıklı kuyruğunu yerlere vura vura yalvarıp yakardı."

"… şaşkın şaşkın bakıp duruyordum."

"Tezin tezinde koştum."

"… yalbırt yalbırt yanardı."

"Ballandıra ballandıra anlattı."

"Bir kıble, iki keşişleme derken derken bir lodos fırtınası patladı…"

"Tek tek ağaçlardan, ormanlardan daha güzeldir. Bu gerçeği hiç mi hiç unutma."

"Analar ikiz ikiz doğurmalı."

Benzer Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Odsuz ocaksız kazanda…"

"Deniz kabara köpüre yorak ununa dönüştü."

"Uyandı kurtlar kuşlar."

Zıt Anlamlı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Varsıllığı içli dışlı ortaklarca talanlandı."

"Karşılığını er geç öderim."

"Gözden ıralayıp giden mercan kuyruklu, vara gide…"

Yansıma Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"… ay ışığında par par yanıyordu."

"Demir kapıya güm güm vurmuş."

2.38.8.4- Tekerleme

Masal kahramanının dile getirdiği söz gruplarından birkaçı tekerleme özelliği gösterir. Ses uyumlarına dikkat edilerek oluşturulan bu söz grupları, olay örgüsü içine özenle yerleştirilmiştir. Tekerleme özelliği gösteren ifade biçimleri şunlardır:

"Eski cami avlusunda güvercin alayı,
Bakırlar tutmaz oldu kalayı…
Uğrulara bal ayı.
Gel dayı, git ayı oğlu ayı…"
(Tansel 1976: 62)

"Uyandı kurtlar kuşlar.
Aylar, yıldızlar uyandı.
Uyan Yalnız Kızım uyan.
Dillendi ak gözlü tavşanlar."
(Tansel 1976: 64)

2.38.9- Özgün Unsurlar

Masalın dil ve anlatım özelliklerine ağırlığını koyan temel unsurlar ikilemeler, söz kalıpları, mekân tasvirleri ve durum ifadeleridir. Bu unsurların her biri özgün değer taşıyan ve masalcının dil özelliklerini yansıtan yapı taşlarıdır. Durum ve olay ifadelerinin özgünlüğü dikkat çekmektedir. Büyük kötülüklerin habercisi olarak verilen *'fili yuttu bir yılan; varsıllığı içli dışlı ortaklarca talan edildi.'* söz grupları, bu ifade biçimlerine örnektir. Formeller de özgün değer taşımaktadır: *"İlksizin ilkinde; ilksiz mavi urunda; ünleyelim Keloğlan'ı kör çobanı, dinletelim bu meteli; atları görünmez arabalara yüklenmiş küfeler dolusu yıldız getirdim; hepsi de çocuklara…"* Betimleme ile benzetmelerde kullanılan ve anlatıcının dil özelliklerini yansıtan kullanımlar da dikkate değerdir. Doğa olayının tanımlanmasında kullanılan benzetmeler, okuyucunun ilgisini bu noktaya çekebilir: *"Tabak gibi bir ay doğdu. Karanlığı yalbırtdattı. Deniz kabara köpüre yorak ununa döndü. Örene döndü evimiz…"* '*Yalbırdamak', 'çıdamsızlık', 'yorak ununa dönmek', 'örene dönmek'* söz ve söz grupları, masalcının sözü edilen dil özelliklerini sezdirici nitelikteki kullanımlara örnektir. Tansel masallarında yer bulan ifade biçimleri bir yandan okuyucunun ilgisini toplamakta, diğer yandan da anlatıma çeşitli 'öz değerler' yüklemektedir. Bu öz değerlerin oluşmasında, masalcının anlatım özelliklerinin ve masalın derlendiği bölgenin dil zenginliğinin etkisi azımsanmamalıdır.

2.38.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Okunduğu ilk anadan itibaren okuyucuyu kendisine çeken ve farklı havası ile diğer örneklerinden sıyrılan masal, gerek kurgusu gerek dil özellikleri bakımından dikkat çekmektedir. Akıcı üslubu 'şiirsel anlatım' ile desteklenen metin, canlı bir tablonun

yorumu şeklindedir. Döşeme bölümünde kullanılan etkileyici betimlemeler, aksiyonun tamamına yayılmakta ve canlı ifade biçimleri korunmaktadır.

Masal kurgusunu yapılandıran öğeler geleneksel masal kurgusundan sıyrılır. Okuyucunun düş dünyasına sunulan unsurlar kalıplarını aşmış yapı taşlarına dönüşür. Dolayısıyla metin, okuyucunun masaldan alacağı hazzı güçlendirirken; okuyucunun okuma zevkini de olumlu ölçüde destekleyebilir.

Sade bir yapı etrafında gelişen olay örgüsü, iç içe geçmiş karmaşık hadiselerden uzaktır. Bu durum çocuk okuyucunun anlama yetisine olumlu yönde seslenebilir. Birbirine bağlı temel iki olaydan oluşan masal, okuyucunun anlama ve ayrıştırma becerilerini güçlendirebilir. Basit ve anlaşılır yapı ile sıralanan olaylar dizgesi temel kavramlar ve ana öğretiler ile bütünleşir. Ayrıntılara fazla girmeden asıl ileti etrafında şekillenen metin yaş grubu ayrımı yapılmaksızın tüm okuyucu kitlelerine seslenebilecek düzeydedir. Üzerinde durulması gereken temel özelliklerden biri masalın içerdiği 'evrensel temadır'. Bir yörenin, bir bölgenin sınırları arasında sıkışıp kalmayan; tüm dünyada gelişime açık beyinlere seslenen masal, evrensel öğretiler ile yüklüdür. Kardeşlik, birliktelik; iyi olanın yanında olma ve kötülüklerden arınma olguları masalın sınırlarını bir anda genişletir. Bölgesel kalıplardan sıyrılarak tüm evrene yayılmasına olanak sağlar. İnsanlık vasıflarını sezdiren metin her şeyden önce düşünen zihniyetlerin var olması gerektiğine işaret eder. Düşünen, sorgulayan ve eleştiren bakış açısı ile donatılmış bireylerin var olması zorunluluğuna dikkat çeker. *'Konuşan Balıkla Yalnız Kız'* masalı önemli kazanımlar ile yüklüdür. 'Barış, hoşgörü, iyilik, sevgi ve saygı' kavramları kurgu boyunca yüceltilir. Birer erdem niteliği taşıyan unsurların kurgu süresince yüceltilmesi masal atmosferine yeni bir soluk getirir. Olay örgüsü küçük bir balığın yalnızlıktan bunalan masal kahramanına seslenişinden oluşur. İki kahraman arasında aracılık eden kişi Masalcı Babadır. Kurgunun temel öğretileri okuyucunun beklentilerine hitap eden kişiler aracılığıyla verilir. Masalcı Baba, çocuk okuyucunun bilinçaltında yer edebilecek bir masal kişisidir. Tüm unsurlar, içinde yaşanılan dünyanın kötülüklerinin yok olduğu bir güne işaret eder. Çocukların temiz yürekleri, çocuk saflığı ve çocukların çok olduğu

bir dünyanın güzelliği aksiyon içine yerleşmiş ana kalıplardır. Masal, amaçları ve olası kazanımları bakımından çocuk dünyasını besleyecek niteliktedir.

Güneş ülkesi, dipsiz göl, deniz kıyısı ile simgelenen genişlik ve ferahlık olguları birer mekân olarak sınırlanmamaktadır. Tüm bu öğeler okuyucunun bilinçaltında sorgulamaya elverişli yönlerin gelişmesine olanak sağlayabilir. Bunun yanı sıra masalın taşıdığı bir diğer özellik; doğa olaylarını sezdirici olmasıdır. Terim anlam taşıyan sözcükler ile kurulan yinelemeler, okuyucunun doğa ile tanışmasına olanak sağlayabilir. 'Rüzgâr, lodos, keşişleme' sözcükleri terim anlamları ile masalda yer bulur. Kelimeler arasındaki ilişki, okuyucuyu sebep-sonuç ilişkisi kurmaya yönlendirebilir.

Kahramanların tamamı ve masal unsurlarının tümü düşsel dünyadan sıyrılmaktadır. Düşsel öğelerin yardımı ile kurgulanan olaylar dizgesi gerçek dünyadan izler taşımaktadır. Karamsarlığın yıkıldığı ve korkuların yok edildiği düşsel dünya aslında dış dünyanın kendisidir. Böyle olunca okuyucunun bilinçaltında somutlaşan unsurların reel dünya ile örtüşmesi de mümkün olabilecektir. *"Balıkların korkusu olmayacak ağdan; bıldırcınları keklikleri öldürmeyecek avcılar…"* sözü edilen amaçlar bu iki cümlede gizlenmektedir. Önemli iletilere ve kazanımlara yer veren metin, çocuk gözüyle kaleme alınmış bir masal izlenimi uyandırır. Masalın sunduğu iletilerin tümü, çözüm bölümünde açıkça sunulur. Bu bakımdan çocuk okuyucuya verilmek istenen temel olgular hiçbir gizliliğe dayandırılmadan ifade edilir. Sözü edilen bu özellik, masal dünyasının yaşatılmasındaki temel amaçlardan biridir.

2.39- ÜÇKARDEŞLER (1976: 70)

2.39.1- Konu

Babalarının nasihatine uyarak evden ayrılan üç kardeşten en küçüğünün başına gelen olaylar konu edilmektedir.

2.39.2- Asıl İleti

Doğru bildiği yolda yılmadan ilerleyen kimseler en büyük tehlikelerin dahi üstesinden gelebilir.

2.39.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Olay örgüsü ölüm vakti gelen bir babanın, üç oğluna nasihatte bulunması ile başlar. Bu nasihat bir babanın, çocuklarını ne denli düşündüğünün göstergesidir. Babanın ölmeden önceki son sözleri olay akışının hangi yöne doğru seyredeceğine işaret eder. *"Günün birinde darlığa düşerseniz, duvarda asılı kılıcı gösterir, ondan üç tane orak yaptırırsınız."* Bu sözler üç erkek kardeşin çok geçmeden darlığa düşeceklerini ve duvarda asılı duran kılıca ihtiyaç duyacaklarını sezdirir. Çok geçmeden sıkıntılar su yüzüne çıkar. Babalarının bıraktığı malları tüketen kardeşler, duvardaki kılıçtan üç orak yaptırır ve yola düşerler. Küçük oğlanın diline dolanan türkü, kahramanların içinde bulundukları durumu özetler: *"Geçtiğimiz yollar kurak; neyler buna altın orak…"* Orak altından da olsa, biçilecek ekin bulunmadığı sürece, bir işe yaramamaktadır.

Ekin biçerek geçimlerini sağlamak isteyen kardeşlerin yolu bir tarlaya düşer. Ortalıkta kimsenin olmadığını fark eden oğlanlar başlar ekin biçmeye. Bir süre sonra öfkeli dev meydana çıkar. Devin öfkesinin sebebi izinsizce tarlasına giren kimselerin tavırlarıdır. Öfkesi gittikçe artan dev, karısına bir mektup yazar. Mektubu yerine teslim etme görevi küçük oğlana verilir. Küçük oğlan mektubu ulaştırmak üzere yola koyulur; ancak içindeki kuşku gittikçe artar. Oğlanın kuşkuları yersiz değildir; çünkü devin mektubunda *"Karıcığım, sana mektubu getiren keliği şiş yaparsın, akşama yeriz."* yazılıdır. Küçük oğlan, aleyhine olan durumu lehine çevirme işini başarıya erdirir ve devin mektubunu değiştirir: *"Karıcığım bu akşam üç konuğumuz olacak. Bunları ünümüze yakışacak biçimde ağırlamamız gerek…"* Değiştirilen mektup devin karısına ulaştırılır. Büyük ve ortanca oğlanla birlikte eve dönen dev gördüklerinin şaşkınlığını üzerinden atınca, oğlanlar için kötü planlar kurmaya başlar. Devin amacı gece yarısı oğlanları öldürmektir. Oğlanlar o geceyi devin kızları ile aynı odada geçirir. Odadaki herkes kısa süre sonra uyur; ancak küçük oğlan bir türlü uyuyamaz. Gece yarısı odaya gelen dev, küçük oğlana niçin uyumadığını sorar. Devin kötü planlarını sezen oğlan, devi oyalamak için çeşitli yollara başvurur: Küçük oğlan, devden sırayla üç ayrı istekte bulunur. Küçük oğlan ilk olarak 'helva' yemeden uyuyamayacağını söyler. Dev gider ve helva yapıp getirir. İkinci olarak da

'keşkek' yemeden uyuyamayacağını söyler; dev bu kez de keşkek getirir. Son olarak da 'kalburdan su içmeden' uykusunun gelmediğini söyleyen oğlan, devin yokluğunu fırsat bilerek kardeşlerini uyandırır. Kendi feslerini devin kızlarının başına geçiren oğlanlar, gece karanlığında kaybolur. Elinde baltası ile odaya giren dev ise oğlanlar yerine kendi kızlarını öldürür. Sabah olduğunda durumun farkına varan dev öfkesinin nelere sebep olduğuna tanık olur. Kızlarının etlerinin boşa gitmesini istemeyen kadın ise etleri pişirmeyi önerir. Bu öneri masal dünyasına yaraşmayacak bir tablonun göstergesidir. Dev figürünün ürkütücü yanını gözler önüne sermek amacıyla kurgulanan olay, okuyucunun beklentileri ile masal dünyası arasında derin uçurumların oluşmasına sebep olabilir.

Üç kardeşin yolu bir padişah konağına düşer. Kısa zamanda padişahın takdirini kazanan küçük oğlan, kardeşleri tarafından kıskanılır. Büyük ve ortanca oğlan, sabahları geç kalkmaya başlar. Bu durum padişahın dikkatini çeker. Padişah, niye erken kalkmadıklarını sorunca oğlanların yanıtı şu olur: *"Buraya gelmeden önce bir devin yanında çalıştık. Onun altın ibikli bir horozu vardı. Onun ötmesini duymayınca uyanamıyoruz."* Oğlanların yanıtı, daha önce devin evinde geçen konuşmayı anımsatır: *"Niye uyumuyorsun oğlum?"; "Anam bana helva bular yedirirdi. Helva yemediğimden uyuyamıyorum."* Padişah, küçük oğlanı devin konağına gönderir. Küçük oğlan, altın ibikli horozu kimselere görünmeden yakalamayı başarır. Padişah, başarısından dolayı küçük oğlanı ödüllendirir.

Küçük oğlan, ağabeyleri tarafından planlanan üç tehlikeyle daha yüzleşmek zorundadır. Bu tehlikeli girişimler sırasıyla devin yorganını, devin atını ve devin karısının yüzüğünü ele geçirmektir. Küçük oğlan tüm görevlerin üstesinden gelir; ancak her seferinde devin öfkesini bir kat daha şiddetlendirir. Devin öfkesi büyürken padişahın takdiri de kat kat artmaktadır. Dolayısıyla büyük ve ortanca oğlanın kıskançlıkları da kuvvetlenir. Küçük oğlanın tamamlaması gereken son bir görev kalmıştır: Devin kendisini padişah konağına getirmek. Bu en zorlu görevdir. Kahraman, padişahtan kırk gün izin ister ve yola düşer. Devin konağına ulaşan küçük oğlan büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalır. Çocuk kendi isteğiyle deve teslim olur. Bunun üzerine dev, oğlanı bir zembilin içine koyarak tavana asar. Kırk gün boyunca

oğlanı fındık, fıstık, üzümle besler. Kırkıncı gün dev ava gider. Devin yokluğunu fırsat bilen oğlan, devin karısını kandırarak zembilden kurtulur. Oğlan, devin karısını öldürür ve parçalarını kazana atar. Bir süre sonra eve dönen dev, kazandaki eti yer bitirir. Karısının ortalıkta olmadığını gören dev, tüm gerçeğin farkına varır.

Kısa süre sonra oğlan bir bıçkıcıyı yanına alarak devin konağına döner. Padişahın öldüğünü ve padişahın eşinin dul kaldığını söyler küçük oğlan. Bu yalana inanan dev, padişahın karısı ile evlenme umuduyla oğlanın her dediğini kabul eder. Oğlan, bıçkıcının yardımı ile devi bir tabuta koyar ve padişah konağına götürür. Dev, iç içe geçmiş kırk odanın ilkine hapsedilir. Devi bulunduğu yerden çıkartmak ve eğitmek görevi de büyük ve ortanca oğlana verilir. Deve zehirli öküz eti verilir. Eti yiyen dev acılar içinde bağırarak ölür. Küçük oğlan, padişah kızı ile evlenerek mutluluğa erişirken; büyük oğlan ile ortanca oğlan da kötülüklerinin cezalarını çekmek zorunda bırakılır.

2.39.4- Yer ve Zaman

Masal bir baba evinde başlar. Öleceğini anlayan baba oğullarını yanına çağırır. Bu olay, mekân içindeki köklü değişimin başlayacağına ve zamanın farklı yönlerde seyredeceğine işarettir. Babanın ölümü hane içinde kopmalara nede olur. Üç erkek kardeş, aile düzenlerini korumayı ve devam ettirmeyi başaramaz. Çok geçmeden darlığa düşen kardeşler yaşamlarını sürdürdükleri mekânı terk ederek dış dünyaya açılırlar.

Üç oğlan ile babaları arasında geçen olayların tümü ev içinde seyreder. İç mekân, ailedeki birliğin ve beraberliğin sembolü niteliğindedir. Babalarını kaybeden üç kardeş evlerinden ayrılma kararı alır. Ev içi mekânı terk ederek dış mekânlara yöneliş yeni bir başlangıcın habercisidir.

Geleneksel masal örgüsünde dış mekânlara açılma belli bir nedene bağlıdır. Üç erkek kardeş, babalarından kalan mirası kısa sürede tükettikten sonra evlerinden ayrılma kararı alır. Dolayısıyla iç sıkıntılar, dış dünyaya yönelmeyi gerektirir. İş bulma umuduyla yola düşen kardeşler *'kurak'* yollardan geçer ve biçecek ekin bulamazlar. Kahramanların iç sıkıntıları giderek çoğalır. Umutsuzluk içinde ilerlerken; yolları

üstünde altınca sarı, bir tarla dolusu ekin görürler. Yollarına çıkan bu tarla, kahramanları yeni ortamlara savuracak olan aracı mekândır. Kısa süre sonra tarlanın asıl sahibinin bir dev olduğu anlaşılır. Dev ve devin yaşadığı konak, gelecek tehlikelerin işareti konumundadır.

Kahramanların içinde bulunduğu hayat şartları devin konağında gittikçe ağırlaşır. *'Devin konağı, konaktaki odalar; devin bahçesi, kümesi, ahırı'*, olay örgüsünü doğrudan etkileyecek olan kapalı mekânlardır. Tehlike ve sıkıntı, bu mekânlarda yaşanır. Devin konağı, kahramanları içine alan ve en küçük erkek kardeşin tehlikelerle yüz yüze gelmesine neden olan dar ve kapalı mekânlardan biridir. Devin konağından kaçmayı başaran kardeşler, bir padişah konağına varır ve burada *'yumuşçuluk'* yapmaya başlar. Ancak kardeşlerden en küçüğü için iki mekân arasında gidip gelmeler başlar: Padişah konağından devin konağına yapılan sıralı yolculuklar.

Büyük oğlan ve ortanca oğlan, en küçük oğlanın başarılarına tahammül edemez. Kıskançlık güdüsüyle hareket eden kahramanlar, gözlerini kırpmadan, kardeşlerini tehlikeye atarlar. Padişahın konağı ile devin konağı arasında yaşanılan gidip gelmeler kısa aralıklarla tekrarlanır. İçine girdiği zorlu mücadeleyi tamamlayan kahraman, devin horozunu, atını ve devin karısının yüzüğünü padişaha ulaştırır. Küçük oğlanı son bir görev bekler: Devi, padişahın konağına getirebilmek. Bu görev, çözümden önceki son zorlu görevdir. Dolayısıyla devin konağı en ürkütücü yüzünü göstermek üzeredir. Dev tarafından bir zembile konularak tavana asılan küçük oğlan aklını ve kurnazlığını kullanarak içinde bulunduğu zorluğu aşar. Üstlendiği görevi yerine getiren kahraman için kapalı olan tüm mekânlar, padişah konağında genişler ve açık mekân halini alır. Masalın motivasyon zamanı, baba tipinin oğullarına nasihat etmesi ve ardından ölmesine denk düşmektedir. Babalarını yitiren üç kardeşin ellerindeki mal varlığını kısa sürede bitirmeleri, yaklaşan zamanın kötü olaylara gebe olduğunu gösterir. Yaklaşan zaman dilimi kahramanlar için büyük bir tehlikenin doğacağına işaret eder. Evden ayrılma zamanı, üç kardeşi farklı bir mekâna yönlendirir. Devin konağına ulaşan kahramanlar burada bir gece geçirir. Devin konağında geçirilen gece, kahramanların yüzleştikleri korku ve tehlikelerle iç içedir. Gecenin bitiminde

beklenen son yaşanmaz. Üç erkek kardeş devin elinden kurtulur; ancak devin kızlarını kötü bir son bekler.

Sabahın ilk ışıkları ile devin konağından ayrılan kahramanlar bir süre daha yolculuklarına devam ederler. Yolculuğun sonunda ulaşılan yer, bir padişah konağıdır. Padişah konağında yaşamlarını sürdüren kardeşlerden en küçüğü için talihi ile yüzleşme anı gelir. Kendi talihi ile yüzleşmek zorunda bırakılan küçük oğlan, mekânlar arası gidip gelmeler yaşar. Olay örgüsünün temel düğüm zamanı, çeşitli mücadeleler ile yüklü hale getirilir. Çözüme yaklaşılırken aşılması gereken zaman dilimi *'kırk gün'* ile sınırlandırılır. Kırk günlük izin süresi aynı zamanda bir masal motifidir. Uzun vaka zamanında tamamlanan olay örgüsü, zorlu mücadelelerin ardından gelen iç rahatlığına tanıklık eder.

2.39.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.39.5.1- Olağanüstü Kahramanlar

Olağanüstü kahraman olan devin, diğer kahramanlar ile karşılaşması bir çatışmaya neden olur. İzinsizce devin tarlasında çalışmaya başlayan erkek kardeş, bu davranışlarının ilk tepkisini devden görürler. Tarladaki ekinlerin kendisine ait olduğunu belirten dev, sert bir çıkışla kahramanlara yaklaşır. Devin kimliğinde yatan asıl unsur itici bir güç etrafında şekillenir. Dev kimliğinin okuyucu üzerinde uyandırdığı hâkim duygu korkudur. Dev, etrafındakilere korku salan; iri cüssesi ile çevreye hâkimiyet kuran bir tiptir. Devin kızları ile karısı ise ürkütücü bir şekilde ölüme terk edilmiş olağanüstü tiplerdir.

2.39.5.2- Yetişkinler

Olay örgüsünün akışında önemli yere sahip olan yetişkin kahramanların başında üç erkek kardeş gelir. Üç kardeşin yeni bir yaşama doğru yol almasında belirleyici olan tip ise babadır. Baba tipi serim bölümünde kısa süreliğine aksiyona dâhil edilmiştir. Ancak babanın varlığı sırasında gelişen olay, masal kurgusunun devamını sağlayacak olan olaydır. Baba, oğullarına nasihatte bulunur ve ölür. Babanın ölümü aile içi düzenin sarsılmasına; kardeşlerin dış dünya ile yüzleşmesine neden olur. Üç kardeşin

yeni yaşamlarında attıkları ilk adım da babalarının birikimini kısa sürede tüketmek olur.

Babalarını kaybeden üç erkek kardeş yeni yaşamlarına doğru yol alır. Kardeşlerden en küçüğü aklını ve kuvvetini kullanabilen bir tiptir. Türlü zorluklarla karşılaşan küçük oğlan, kendi talihi ile yüzleşme fırsatı bulmuştur. Mantığını kullanmayı bilmesi, mücadeleden yılmaması ve doğru bildiği değerler uğruna mücadele etmesi, kahramanı başarıya ulaştırır. Bu başarı, büyük ve ortanca oğlan tarafından kıskançlıkla karşılanır. Kardeşlerini kıskanan ağabeyler, kardeşleri için kötülük düşünmekten de çekinmezler.

Çeşitli engelleri aşmak için çaba harcamayı tercih etmeyen oğlanlar, küçük kardeşlerinin başarılarını çekemeyen, masalın aykırı tipleridir. Düğüm bölümünün ikinci safhasında olay örgüsüne giren tip padişahtır. Çalışanı takdir eden, ihtiyacı olanı koruması altına alan bir tiptir. Padişahın istekleri, küçük oğlan için birer emirdir. Bu istekler ve yönlendirmeler masalın düğüm bölümünü yapılandırır. Yetişkin kahramanlar içinde padişah kızının yeri de dikkate değerdir. Padişah kızı, işlevsel etki göstermeyen ve dolaylı yoldan aksiyona dâhil edilen bir tiptir. Padişah kızının masal kurgusuna etkisi çözüm bölümü ile ilişkilidir. Padişah kızı ile küçük oğlanın evliliği masal kurgusunun mutlu sona ulaştığının delilidir. Mücadelelerin ardından gelen başarı, iki kahramanın evliliği ile pekiştirilir.

2.39.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Motivasyon unsurunun belirleyicisi olan temel öğe *'duvarda asılı duran kılıçtır'*. Kılıç, baba tipinin sağlığı boyunca yerini korumuş olan; ancak babanın ölümü ile işlevsellik gösteren temel unsurdur. Kılıcın duvardan indirilmesi ile üç yeni yardımcı öğe fonksiyon gösterir: Üç orak. Üç orak, üç erkek kardeşe aittir. Ekin biçme aleti olan unsur kahramanların darlığa düştüklerine ve çeşitli sıkıntılar ile karşı kaşıya kaldıklarına işaret eder.

Küçük oğlanın bir gece içinde devden istediği *'helva, keşkek ve kalburda su'*, içinde bulunulan tehlikeye karşı koyma unsurlarıdır. Üç ayrı unsur da kahramanın çeşitli tehlikeleri sezmesi ve bu tehlikelerden kaçmak istemesi üzerine kullanılır. Üç istek de aslında birer kaçış yöntemidir. Devden, kalbur içinde su getirmesini isteyen kahraman, imkânsızı istemektedir. Sözü edilen unsurlar birer oyalama arcı olarak aksiyonda yer bulur. Düğüm bölümünü şekillendiren yardımcı unsurlar ise *'altın ibikli horoz, devin yorganı, devin atı ve devin karısının yüzüğüdür'*. Sözü edilen dört unsur büyük ve ortanca oğlanların küçük kardeşlerini kıskanmaları dolayısıyla ortaya atılır. Kahramanı tehlikeye düşürecek unsurların ortak özellikleri deve ait öğeler olmasıdır. Kahraman amacına doğru ilerlediği yolda dört engeli de aşarak başarıya ulaşmaktadır. Dolayısıyla yardımcı öğeler kahramanı tehlike içine alamadan işlevlerini tamamlamaktadır.

2.39.6- İletiler

2.39.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Söylenen her söze, verilen her öğüde uymadan önce konuyu iyice düşünmek ve emin adımlar atmak gerekir.
2. Aile içi düzenin korunmasından tüm aile bireyleri sorumludur. Hane reislerinin kurduğu düzeni devam ettirmek evlatların görevidir.
3. Elindekinin değerini bilmeyen ve düşüncesizce hareket eden kimseler büyük sıkıntılar ile yüzleşmek zorunda kalır.
4. Yarınını düşünmeden adım atan kimse günü geldiğinde hatasının farkına varır; ancak vakit geçmiş olabilir.
5. Aklını kullanan kimse, içinde bulunduğu zorlukları aşabilir.
6. Öfkeyle kalkan zararla oturur.
7. Başarı ve mutluluk, onu gerçekten hak edenindir.
8. İyi yürekli ve dürüst olmak kişiye fayda getirir.

2.39.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Kızlarının başını balta ile kesen bir dev portresi okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilir.

2. Kızlarının etini pişirip yemeyi düşünen bir annenin yaklaşımı, çocuk okuyucunun masal atmosferinden soğumasına neden olabilir.
3. Kardeşleri için çeşitli oyunlar kuran ağabeylerin tavrı, çocuk okuyucunun değer yargılarını olumsuz etkileyebilir. Kardeşlik olgusuna ters düşen tavır ve davranışlar, okuyucunun bilinçaltına yersiz duygular salabilir.
4. Tabut, kazanda pişirilen canlı, ölüm ve öldürme gibi öğeler ve olgular çocuk dünyasına korku salabilecek nitelikte öğelerdir.

2.39.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.39.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.39.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi urunda, mavi vaktin birinde…"

2.39.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Günün birinde…"
"Az gitmişler uz gitmişler…"
"Gide gide bir konak ötede…"
"Bir süre gittikten sonra…"
"Bu işler yapılmakta olsun."

2.39.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Onlar mutluluğa ermişler sizler de erişin mutluluğa. Mavi gökten yıldızlar düştü, tümü de çocuklara."

2.39.7.2- Masal Motifleri

Baba Nasihati: Baba tipi ölümünden önce oğullarına nasihat eden bir tiptir.
Altın Orak: Masal motivasyonunu sağlayan temel unsurdur. Babaları tarafından üç kardeşe miras kalır.
Evden Ayrılma: Babalarını kaybeden kardeşler evlerinden ayrılmak zorunda kalır.
Dev ve Karısı: Masalın olağanüstü tipleridir.
Kıskançlık: Küçük kardeşin başarıları ağabeyleri tarafından kıskanılır.

Aldatma: Küçük oğlan aklını kullanarak devin tuzaklarından kurtulur.
Ölüm: Devin kızları ile devin karısı korku içeren unsurlar neticesinde ölür.
Evlilik: Küçük oğlan ile padişah kızı evlenir.
Cezalandırma: Dev; büyük oğlan ve ortanca oğlan kötülüklerinin cezasını çeker.

2.39.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.39.8.1- Tekrarlanan Sözler

Tekrarlan söz gruplarının başında, kahramanın isteklerini beyan ettiği cümleler gelir. Kendilerine kurulan tuzaktan sıyrılmak için aklını kullanan küçük oğlan, üç ayrı istekte bulunur. Karşılıklı konuşma şeklinde kurulan ifade biçimleri şöyledir:

"Niye uyumuyorsun oğlum?"
"Anam bana helva bular yedirirdi. Helva yemediğimden uyuyamıyorum."
"Oğlum, niye uyumadın?"
"Anam bana helvadan sonra keşkek pişirirdi. Keşkek yemediğimden uyuyamıyorum."
"Oğlum neyin var; niçin uyumuyorsun?"
"Helvayı, keşkeği yedim. Çok susadım, içerim yanıyor. Böyle olunca anam kalburla su getirirdi; içer uyurdum."

Kardeşlerin birbirlerine ihanetini bildiren söz grupları da tekrarlanan ifadelerden oluşur. Küçük kardeşlerinin başarılarını çekemeyen büyük ve ortanca oğlan, padişahı etkileyerek planlarlar kurarlar. Kardeşlerini tehlikeye atmaktan çekinmezler. Sözü edilen durum, şu cümlelerde gizlidir: *"Buraya gelmeden önce bir devin yanında çalıştık. Onun altın ibikli bir horozu vardı. Onun ötmesini duymayınca uyanamıyoruz."; "Üşüyoruz, donuyoruz. Devin yorganı olmayınca ısınıp uyuyamıyoruz."; "Devin bir atı var görmeyin…"; "Devin karısının parmağında bir yüzük var. Yüz fener ortalığı o denli ışıtamaz."* Ağabeyleri tarafından tehlikeye atılan küçük oğlan, bu sözler neticesinde padişah tarafından görevlendirilir. Küçük oğlan tüm tehlikelerin üstesinden gelmeyi başarır.

2.39.8.2- Deyim

“Har vurup harman savurmuşlar.” (s.70)
har vurup harman savurmak: Elindeki malın değerini bilmeden düşüncesizce harcamak, onu kısa sürede tüketmek.

“İçlerine açlık, ayaklarına yorgunluk ağıca çökmüş.” (s.70)
içine açlık çökmek: Çok acıkmak.
ayaklarına yorgunluk çökmek: Çok yorulmak.

Devin gösterdiği yolu tutuyor. (s.71)
(bir yerin) yolunu tutmak: Bir yere ulaşmak amacıyla yola çıkmak.

“Öfkesinden gözlerini duman bürümüş.” (s.73)
gözlerini duman bürümek: Çok öfkelenmek; öfkesini görünüşüne yansıtmak.

“Atlarınızın hiçbiri onun gölgesi olamaz.” (s.75)
(bir kimsenin) gölgesi olamamak: Kast edilen kişinin, canlının veya nesnenin değerine ulaşamamak.

“Atın gönlünü ediyor oğlan.” (s.76)
gönlünü etmek: Karşısındakini bir konuda ikna etmek; sevindirmek.

“Dev kulak kabartmış ya, nal seslerini duymayınca aldırış etmiyor.” (s.76)
kulak kabartmak: Belli etmeden dinlemeye çalışmak.

“Dilim damağıma sarmaşmış.” (s.77)
dili damağına sarmaşmak (yapışmak): Susuzluğunun artması, çok susamak.

“Kardeşleri çekemezlikten patlayacaklar. Döküp düşünüyorlar.” (s.77)
döküp düşünmek: Ele alınan konuyu ayrıntıları ile düşünmek, tartışmak.

“Oturup karısının gelmesini bekliyor, gelmediğine bakıp usu başına geliyor.” (s.78)
aklı (usu) başına gelmek: Davranışlarının yanlışlığını sezerek doğru yolu bulmak.

“En sonunda karımı da kesip, bana yedirdi diye küplere biniyor.” (s.78)
küplere binmek: Öfkesinden ne yapacağını bilememek; çok sinirlenmek.

“Kırk gün kırk gece düğün tutuluyor.” (s.80)
düğün tutmak: Düğün töreni düzenlemek.

“Onlar mutluluğa erişmişler.” (s.80)
muradına ermek (erişmek): Dileğine kavuşmak.

2.39.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“… döşeğe uzanmış çıldır çıldır bakıyor.”

Benzer Kelimelerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Yenilip içiliyor.”

Zıt Anlamlı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Sağa sola koşturuyor.”

Yansıma Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Yaklaştıkça homur homur homurdanıyor.”
“Birinci fıçıya dayıyor ağzını, hör hüp ediyor.”
“Böğüre böğüre konağı sallıyor.”

2.39.9- Özgün Unsurlar

Masalın özgün değerleri söz ve söz gruplarında gizlidir. Masalcının dil özelliklerini yansıtan unsurlar şunlardır: Şüphelenmek anlamına gelen ‘küşümlenmek’; başarı anlamına gelen ‘erinç’ sözcüğü; ‘homur homur etmek’, ‘çıldır çıldır bakmak’ söz grupları; ‘keşkek’, ‘yumuşçu’ gibi yöresel kullanımlar; izin, müsaade anlamına gelen ‘önel’ kelimesi. Özgün değerler, olay örgüsünün yapılanmasına önemli katkılar

sunan, masalın derlendiği bölgeden izler taşıyan kalıplar olması bakımından da dikkat çekmektedir. "İlksiz mavi urunda…" giriş formeli ile başlatılan masal, ilk andan itibaren Tansel masalı olduğunu sezdirmekte ve kurgu süresince aynı atmosferi korumaktadır.

2.39.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Olay örgüsü bir babanın oğullarına nasihatte bulunmasıyla başlar. Baba nasihati üç erkek kardeşin yeni yaşamlarında önemli bir yere sahiptir. Babalarının nasihati üzerine kılıçtan orak yapıp geçimlerini sağlamak için yola düşen üç kardeş ellerindeki mal varlığını kısa sürede tüketir. Kahramanların talihleri ile yüzleşme zamanı gelir. Bu noktada okuyucunun çıkarım yapma yetisi etkilidir. Okuyucu, kahramanların hayatından alınan kesiti işleyerek çeşitli öğretileri kazanabilir. Masal dünyasının unsurları gerçek dünyanın yansıması biçiminde algılanabilir. Dolayısıyla düş ile gerçek arasındaki bağı kurma, okuyucunun kavrama becerisine seslenmektedir.

Aksiyon süresince yer yer değinilen 'ölüm ve öldürme' kavramları, masal dünyasına ters düşmektedir. Kahramanın parçalara ayrılması, etinin kazanda kaynatılması ve bu etin iştahla yenilmesi; dev tarafından iki kardeşin yutulması, masal dünyasının aydınlık penceresini karartmaktadır. Çocuk okuyucunun bilinçaltında korku ve endişeye yer verecek unsurlar, masalın temel öğeleri konumundadır. Ürkütücü öğelerin sıklıkla işlendiği metin, okuyucu kitlesinin yaş seviyesine uygun düşmemektedir. Olay örgüsüne yayılmış bir biçimde olan ölüm, öldürme; kesme, parçalama gibi olgular çocuk dünyasının sıcak havasını bir anda soğutabilir. Birbirini kıskanan kardeşlerin gözü kara tavırları okuyucuyu ürkütebilir. Kardeşlik temine aykırı bir durum, okuyucunun değerlerine aykırı düşebilir. Bilinçaltına itilen bu unsurlar okuyucuya zarar verecek bir hal alabilir. Dev, bilinçaltının dışa vurumudur. Bilinç adı verilen karmaşık yapı devin iri cüssesi ile açığa çıkar. Korkular ve çekinceler, dev ile girişilen mücadele olarak sembolize edilir. Okuyucu için dev, bir masal kahramanından öte değer kazanır. Sembolik anlamlar içeren bu değerlerin her biri kavrama yetisine seslenen öğelerdir.

Okuyucunun dış dünya ile ilişki kurmasını sağlayacak birtakım öğelere temas etmek gerekir. Ev tipi ile sembolize edilen korkular ve endişeler, dış dünyanın parçasıdır. Devin cezalandırılması; ortadan kaldırılması gibi öğeler gerçek dünyanın itici unsurlarının alt edilmesi ile ilişkilendirilebilir. Masal kurgusunun bütünü göz önüne alındığında okuyucunun, kavramasal anlamda neden- sonuç ilişkisini; amaç-sonuç ilişkisini tanıması olasıdır. Hadiseler arasındaki ayrımı fark etmesi mümkündür. Kardeşler arasındaki kıskançlık temi ortaya atılan düğümlerin temel nedenleridir. Aksiyona yön veren ana karmaşa, kardeşler arasındaki çatışmaya bağlanabilir. Küçük oğlan tipinin gösterdiği tüm fonksiyonlar bir amaca işaret eder. İçinde bulunan tehlikelerden sıyrılma amacı kahramanı farklı yollara sevk etmektedir.

Düğümden çözüme giden yolda olaylar arası bağlantılar belli bir sistematiğe işaret eder. Zamanda ve mekânda yapılan sıralamalar da bu sistemin bir parçasıdır. Dolayısıyla okuyucunun hem gözlem yetisi, hem de olaylar arası ilişki kurabilme becerisi ön plana çıkarılabilir. Masal dünyasının sistematiğini çözme becerisi okuyucunun gerçek dünyayı ayrıntıları ile keşfetmesine olanak sağlayabilir.

	Konu	Asıl İleti	Ana Kahraman	Yardımcı Güçler	Karşıt Güçler	Özgün Mekânlar	Özgün Kelimeler
Allı Tilki	Kurnaz bir tilkinin oyununa gelen saf köylünün Başından geçenler konu edilir.	Saflık ile kurnazlığın çatışmasında yenilgiye uğrayan taraf, saflığından kurtulamayan taraftır.	Saf köylü	-	Tilki	Üzüm bağı	Ur, sazan, uz, fak
Avcıoğlu	Avcılık yapan babasını kaybettikten sonra avcılık mesleğini devralan masal kahramanın, anasına atılan bir iftira nedeniyle değişen yaşamı konu edilmektedir.	Gerçek dışı duyumlara inanarak hareket eden kimse bu davranışının yanlış olduğunu ve başkalarının sözüne inanmadan önce gerekli araştırmayı yapmak gerektiğini er geç anlar.	Avcıoğlu	Avcıoğlu'nun annesi, kalaycı ile tüccar, Hint padişahı, padişahın kızı	Uğrubaşı	Kırk odalı konak, Hint Sarayı	Tecimen, bastılamak, çıdamsız, kirman
Konuşan Balıkla Yalnız Kız	Yazdığı mektup ile yalnız bir çocuğun dünyasına seslenen 'konuşan balığın' deneyimlerinin Masalcı Baba aracılığıyla anlatılmasıdır.	Büyük öğretiler, küçük yüreklere de ulaştırılmalıdır.	Konuşan Balık	Masalcı baba, beş yaşındaki kız, kızın ailesi	-	Alibey Deresi	Yorak unu, çıdamsız, yalbırdamak
Üç Kardeşler	Babalarının nasihatine uyarak evden ayrılan üç kardeşten en küçüğünün başına gelen olaylar konu edilmektedir.	Doğru bildiği yolda yılmadan ilerleyen kimseler en büyük tehlikelerin dahi üstesinden gelebilir.	Üç kardeşin en küçüğü	Baba, padişah,	Büyük ve ortanca kardeş; dev	Baba evi, devin konağı, padişah konağı	Erinç, keşkek, önel

Tablo 7

2.40. DALYANOĞLU (1976: 81)

2.40. 1- Konu

Arkadaşlarının ihanetine uğrayan kahramanın karşılaştığı gelişmeler ışığında başlayan olaylar ve kahramanın yeni yaşam serüveni konu edilmektedir.

2.40. 2- Asıl İleti

İnsanın karşısına beklenmedik anda çıkan fırsatlar, değerlendirilmeyi bekleyen yeni umutları doğurur. Engeller ve sıkıntılar aşıldığında umut ve başarı katlanarak çoğalır.

2.40. 3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Masal, Dalyanoğlu adındaki kahramanın erken yaşta hayattan kopması ile başlar. Kahramanın adı oğluna verilir ve yeni kahraman olay örgüsünü başlatmak üzere yola çıkar.

Üç yaşında iken babasını kaybeden kahraman, baba mesleğini öğrenmek konusunda ısrarcı davranır. Benzer bir durum *"Avcıoğlu"* masalında da yaşanır. Her iki kahraman da baba mesleğini öğrenmek ve sürdürmek amacıyla evlerinden ayrılma kararı alır. Her iki masalın anne tipi, oğullarını farklı yollara sevk eder. Annelerin bu tutumlarının altında, baba tipinin ölmeden önceki son isteği yatar. Bu durum "Dalyanoğlu" masalında da böyle olur. Eşinin son isteğini yerine getirmek isteyen anne, oğlunu önce bir sarrafın; sonra kahvecinin ve daha sonra da bir nalbandın yanına verir. Oğlan üç işte de başarılı olamaz. Bunun üzerine annesi, oğluna iki eşek alır. Dalyanoğlu yanına iki arkadaşını alarak Keldağ'a gidip odun getirmek üzere yola çıkar. Masalın temel düğümleri bu noktadan sonra atılmaya başlar. Keldağ'a varmak üzere yola çıkan kahramanların karşılaşacakları tehlikeler, yaşayacakları olaylar ve çatışmalar, masalın düğüm bölümünü oluşturur.

Üç arkadaş kara meşeli bir koyağa varır. Bir süre sonra Dalyanoğlu, kımıldamaya başlayan bir taşı kaldırır. Kahramanın gördükleri, merak unsurunu kuvvetlendirir. Taşı kaldırıp baktıklarında içi balla dolu bir kuyu olduğunu görürler. Dalyanoğlu ve arkadaşları bir gün sonra hazırlıklarını yapar ve koyağa varırlar. Beline ip bağlayarak

kuyuya inen Dalyanoğlu'nun bakraçlara doldurduğu balı, dışarıda bekleyen iki kahraman yukarıya çekmeye başlar. Yanlarında getirdikleri kazanlar bir bir dolmaya başlar. Dışarıda bekleyen iki oğlan, bal dolu kazanları alırlar ve Dalyanoğlu'nu kuyuda bırakarak oradan uzaklaşırlar. Dalyanoğlu'nun eve gelmediğini gören annesi merak içinde çocukların yanına varır. Oğlanlar: *"Oğlun, bugün bizim gittiğimiz yere gelmemişti. Eşeğin biriyle kendini kurtlar yemiştir. Birini biz yolda bulduk getirdik."* diyerek yalan söylerler. Kadın, oğlunu aramaya çıkar; ancak bir sonuç elde edemez.

Anne, oğlundan umudunu kesmeye ve acısını yaşamaya başlar. Büyük bir yalan ile arkadaşlarını tuzağa düşüren iki kahraman ise on beş katır satın alır ve tecimenlik yapmaya başlar. Bu sırada Dalyanoğlu bal kuyusunun dibinde beş gün geçirmiştir. Kuyudan kurtulmaya çalışırken bulduğu oyuğu iyice derinleştiren kahramanın karşısına mermerlerle bezenmiş bir çarşı çıkar. Bu yeni gelişme ile düğüm bölümü derinleşmeye; aksiyonda hız kazanmaya başlar. Masal kahramanı için çizilen yeni yol, yepyeni bir yaşamın başlayacağının da habercisi olur. Bu bölümle birlikte ***"Dalyaoğlu"*** masalının, ***"Şahmeran (Şahnazar)"*** masalı olduğu anlaşılır. Bir ihanetin kelimelere dökülüşünün ve masal dünyasındaki seyrinin işlendiği kurgu hızla gelişmeye başlar.

Dalyanoğlu, Şahmeran'ın yanında on yıl geçirir. Bu süre zarfında kahraman ile Şahmeran arasında bir sıkıntı yaşanmaz. Anasını çok özleyen kahraman, Şahmeran'dan izin ister. Şahmeran, kendisini gördüğünü kimseye söylememesi konusunda oğlanı uyarır ve oğlanın serbest kalmasına izin verir. Yeryüzüne dönen oğlanın ilk işi annesini bulmak ve kendisine ihanet eden iki arkadaşından hesap sormak olur.

Yeryüzünde normal hayatına dönen oğlan, Şahmeran'ı gördüğünü hiç kimseye söylemez. Bu sırada ülkenin padişahının amansız bir hastalığa yakalandığı ve padişahın iyileşmesi için Şahmeran'ın bulunması gerektiği haberi tüm ülkeye yayılır. Padişahın hastalığının tedavisi için Şahmeran'ın eti ve kanı gerekmektedir.

Şahmeran'ın yerini bulabilmek için ülkenin en bilgili keşişleri çağrılır. Keşişlerden birisi, Şahmeran'ı bulabilmek için de vücudu pullu kişilerin aranması gerektiğini ve bu kişiyi bulabilmek için de bir yunak yaptırılması gerektiğini bildirir. Bunun üzerine yunak yaptırılır ve ülke halkı bu yunakta yıkanır. Ancak Dalyanoğlu, yunağa girmemek konusunda çok kararlıdır. Bütün diretmelerine rağmen oğlanı yıkanmaya ikna edemeyen vezirler durumu padişaha açar. Padişahın baş güreşçisi, oğlanı zorla yunağa sokar. Oğlan yıkandıkça yunağın içi ışıl ışıl olur. Böylelikle Dalyanoğlu Şahmeran'a verdiği sözü tutamaz ve yılanın yerini baş vezire gösterir.

Şahmeran: *"Gerçekte suç sende değil. Beni koynuna koy, padişahın konağına varınca iki şişe getirt. Beni kendi elinle boğazla. İlk kanımı bir şişeye, ikincisini bir şişeye koyarsın. Belimden aşağısını padişaha, göksümü keşişe, kuyruğumu baş vezire yedir. Başımı da sen yersin. İlk kanımdan keşişle baş vezire içirt. İkinci kanımdan üveyik teleğiyle padişahın yarasına sürersin. Kalanını da sen iç. Üç gün sonra padişahı yunağa götür, yıka. Yaraları dökülür, sap sağ olur, kurtulur sayrılıktan. Bundan sonra, sana da bütün bitkilerin gizlerini söyleyecek. Hangi otun ne gibi sayrılığa iyi geldiğini bildirecek. Bu da son iyiliğim olsun sana."* der. Dalyanoğlu, Şahmeran'ın söylediklerini sırayla uygular. Keşiş ve baş vezir ölür. Yeryüzündeki bütün bitkilerin dilinden anlar hale gelen kahraman, padişahın baş veziri olur. Dalyanoğlu ile padişah kızı evlenir. Bir ihanet ile başlayan masalda kötüler ortadan kaldırılır; Şahmeran'ın gizemi günden güne yayılarak bir efsaneye dönüşür.

2.40. 4- Yer ve Zaman

Derin mekân olgusu üzerine yapılandırılmış olan kurgu, mekân ile aksiyon arasındaki dengeye dayanır. Mekân ile sağlanan derinlik olgusu masalın bütününe yayılmakta ve bu etki okuyucu kendine çekmektedir.

Odun kesmek üzere Keldağ'a varan kahramanlar beklemedikleri bir anda yeni bir dünya ile yüzleşirler. Bu yüzleşmenin ilk durağı bal dolu kuyudur. Kuyunun bal ile dolu olması, mekânın çekiciliğini vurgulamakta; kahramanların amaç ve yönelişlerini işaret etmektedir. Bu beklenmedik gelişme bir anda kahramanı içine çeken bir gizemi doğurmaktadır. Kuyu aynı zamanda karanlığın ve bilinmezliğin sembolize edildiği

kapalı bir mekândır. Kuyudan kurtulmaya çalışan kahramanın bulduğu delik ise karanlıktan aydınlığa giden yolun başlangıcı olarak kabul edilir. Gittikçe genişleştiği delikten içeri girmeyi başaran masal kahraman, yeni bir yaşamına doğru yol alır. Türlü boyada kesme mermerler ile donatılmış olan derin mekân, kahramanı içine çeken bambaşka bir dünyanın somut özellikleridir. Şahmeran'ın yaşadığı bu gizemli ortam, masal kurgusunun temelini oluşturan esrarengiz hava ile örülmüştür. Sözü edilen gizemin yaşatıldığı ortam, dış dünyanın özlemini de sezdirmektedir. Kapalı mekândan açık mekâna geçiş, iç dünyadaki gizemin dışa vuruluşunun da ifadesi konumundadır.

Masal kurgusuna hâkim olan fantastik hava, gerek iç ve dış mekânlarda gerekse de zamanın ifade ediliş biçiminde kendisini açığa çıkarmaktadır. Zaman ifadeleri masal kurgusuna yaraşır biçimde, olay örgüsünün gizemini bozmayacak bir şekilde kullanılmaktadır. Babasının ölümü üzerine hayata atılan kahramanın yaşamı bir günün içinde değişir. Evinden ayrılarak Keldağ'a ulaşan kahraman, daha önce karşılaşmadığı bambaşka bir döngünün içinde bulur, kendini. Bal dolu kuyuda geçirilen beş gün çaresizliğin doruğa tırmandığı, umudun yok olmaya başladığı bir zaman dilimidir. Beş günün ardından doğan ışık ise süresi belli olmayan bir başkalaşıma işaret eder. Yılanların şahının mekânına konuk olan masal kahramanı, bu yeni dünyada ne kadar süreyle kalacağını bilememektedir. Dış dünyaya duyulan özlemin giderek kuvvetlenmesi, eve dönüş zamanının geldiğini çağrıştırmaktadır. Dalyanoğlu, Şahmeran'ın yuvasında on yıl kalır. Anasının ağzından dökülen "Evet onlar söyledi yıllar önce." sözü, aradan geçen uzun zaman dilimini işaret eder. Yaşadığı olayların etkisinden kurtulmadan dış dünyaya çıkma fırsatı bulan Dalyanoğlu için zaman aşamalı olarak ilerler. Anasına kavuşan kahramanın ilk işi kendisine kötülük eden arkadaşları ile yüzleşmek olur.

Ülke padişahının hastalığa tutulmasının ardından olay örgüsü bir beklentiye doğru kayar. Padişahın hastalığının dermanını bulabilmek için geçen süre, bir bekleyiş sürecine dönüşür. Kurtuluşun kaynağı Şahmeran'dadır. Bu nedenle yapılacak olan ilk iş Şahmeran'ın yerini bilen kimseyi bulabilmektir. Şahmeran, bu noktada yeniden etkinliğini hissettirir. Kendisini gören kişinin üzerinde iz bırakan esrarengiz

kahraman, masal zamanını hızlandırır. Padişahın adamları tarafından ele geçirilen Dalyanoğlu çaresizlik içinde kalır ve Şahmeran'ın yerini zorla da olsa gösterir. Kahramanın bir başka kahramana verdiği sözü çiğnemesinin ardından gelişen olaylar, düğümlerin sırayla çözümlenmesi ile sonuçlanır. Uzun vaka zamanında tamamlanan olay örgüsü, yaraları dökülen padişahın mutluluğuna tanıklık eder. İhanetin ve gizemin iç içe geçtiği kurguda masal zamanı, fantastik havayı yaşatacak biçimde ilerler ve sona ulaşır.

2.40. 5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.40.5.1- Olağanüstü Kahraman

Yılanların şahı olarak olay örgüsünde yer alan kahraman, kurgu boyunca gösterdiği fonksiyonları bakımından 'olağanüstü varlık' niteliğine bürünür. Şahmeran bir yılandır. Yılların en özeli, en niteliklisidir. Konuşabilmesi ve duyguları olan bir varlık olması onun ayırıcı niteliklerindendir. Şahmeran bir efsanenin sembolüdür. Yıllar boyunca Anadolu kültüründe varlığını sürdürmüş ve çeşitli değerler ile işlenmiştir. Günümüzden binlerce yıl önce Güney Anadolu'da özellikle Tarsus şehri çevresinde, yerin yedi kat dibinde yaratıkların yaşadığına inanılmaktadır. Bu yaratıkların temel özelliği sevgiye, hoşgörüye ve arkadaşlığa büyük önem vermeleridir. Sözü edilen yaratıkların prensesi (kraliçesi; başkanı) olarak bilinen varlığın adıdır, Şahmeran. Belinden aşağısı yılan, üstü insan olan varlık halk edebiyatının önemli kahramanlarından biridir.

Birçok anlatıda Şahmeran tipi erkek olarak çizilmekte; ancak Tarsus bölgesinde doğan efsanelerde ise kadın olarak resmedilmektedir. "Dalyanoğlu" masalında da Şahmeran tipi kadın portresi ile verilir. Güzellik kavramının kadın figürüne yüklenmesi, Şahmeran'ın bir cinsiyet ile özdeşleşmesine vesile olur. Anadolu'da yaygın olarak bilinen Şahmeran efsanelerinde, Şahmeran ile tanışan insanın kimliği farklılık gösterir. Şahmeran'la tanışan ilk insanın ismi kimi kaynaklarda *Belkıya* olarak geçerken, bazı kaynaklarda bu isim *Camsab* olarak görülmektedir. Kimi kaynaklarda ise Şahmeran'la ilk buluşan kişinin *Lokman* olduğu tespit edilmiştir. 'Dalyanoğlu' masalında ise Şahmeran'la tanışan kahramanın adı Dalyanoğlu'dur.

İsimler farklılık göstermekte; ancak Şahmeran'ın öldürülüş biçimi değişmemektedir. Şahmeran'ın öldürülüş amacı 'sağlık, şifa ve ölümsüzlük' kavramalarına denk düşmektedir. Şahmeran insanoğlunun şifa bulması amacıyla öldürülmektedir. Şifa veren otların nereden ve nasıl temin edileceği de Şahmeran tarafından ifade edilmektedir. "Şahmeran" kelimesinin yapı ve anlam bilim açısından kısa açılımı şöyledir: Şahmeran 'yılanların kralı' anlamına gelen Farsça bir sözcüktür. Kral anlamına gelen "şah" ile yılan anlamına gelen "maran" kelimelerinin birleşmesinden oluşur. Kullanım yumuşaklığı bakımından 'Şahmeran' olarak dile getirilmektedir.

2.40.5.2- Yetişkin Kahramanlar

Aksiyona yön veren yetişkin kahramanların tümü aynı olağanüstü varlık etrafında toplanır. Doğrudan ve dolaylı biçimde 'Şahmeran' tipinin etrafında toplanan yetişkin kahramanları çeşitli yönlerden sınıflandırmak mümkündür. Olay örgüsü baba tipi tarafından başlatılır. *"Ben ölünce oğlumuza işimi söyleme sakın…"* sözleri bir babanın son isteğini ifade etmektedir. Bu sözlerin altında yatan gerçek, masal kurgusunun çeşitli gizemlere hazır olduğunun da işaretidir. Babanın ölümü aile bireylerinin yeni yaşamlara yönelmesi demektir.

Oğlu ile yalnız kalan anne, üzerine büyük sorumluluklar yüklenen bir tip halini alır. Oğlunun çizeceği yaşam çizgisi bir bakıma annenin elindedir. Anne, bir süre de olsa eşine verdiği sözü tutar ve babasının işinin ne olduğunu oğluna açıklamaz. Bu giz kısa süre sonra başka bir şekilde açığa çıkarılmaya çalışılır: *"Oğlum, babanın işi dağdan odun çekmekti. Hadi sen de bu işi tut."* Babanın gerçek mesleği anne tipi tarafından gizlenmeye devam etmektedir. 'Dalyan' kelimesi bir denizcilik terimine işaret eder. Deniz, göl ve ırmakların kıyılara yakın yerlerinde ağ ve kazıklarla oluşturulan, büyük balık avlama yeri anlamına gelen 'dalyan' kelimesi, gizlenen gerçeğin (baba mesleğinin) denizcilik ile ilişkili olduğunu ifade eder. Yanına iki arkadaşını alan oğlan odun çekmek üzere dağa gider. Oğlanın evden ayrılması ile gelişecek olan olaylar, düş ile gerçek arasındaki çatışmayı da su yüzüne çıkaracaktır.

Odunculuk yaparak ailesinin geçimini sağlamak isteyen kahraman, yanlış arkadaşlar ile yola çıktığının farkında değildir. Kahramanın yol arkadaşları ihanet etme güdüsü

ile hareket eden kimselerdir. Bal dolu kuyunun cazibesine kapılan iki oğlan, asıl kahramanı yarı yolda bırakmaktan çekinmezler. Burada vurgulanan nokta, masalın işleyişini belirleyecek olan temi işaret etmektedir. Söz vermek, sözünde durmamak; hırs ve ihtirasa kapılmak; dost görünmek ve dostunu yarı yolda bırakmak olguları, masalın çıkış ile bitiş noktaları arasında cereyan edecek olan süreci çağrıştırmaktadır.

Beklenmedik bir anda hayatın kendisine sunduğu fırsatlar ile yüzleşen masal kahramanı, tüm insanlığın özlemini duyduğu olgunluğa ulaşan kişidir. Amansız bir hastalığa yakalanan padişahın derdinin dermanı Dalyanoğlu'ndadır. Padişahın kurtulabilmesi için Şahmeran'ın etine ihtiyaç vardır. Şahmeran'ın yerini bilen tek kişi de Dalyanoğlu'dur. Dalyanoğlu bir anlamda Şahmeran'a ihanet eder. Şahmeran'ın ilk kanını baş vezir ile keşişe içiren; ikinci kanı da padişaha içiren Dalyanoğlu, padişahın içtiği kandan kendisi de içer. Dalyanoğlu, amansız hastalığın şifasını bulduktan sonra birçok derde derman olacak bilgilere de sahip olur. Dalyanoğlu, insanlık için faydalı bilgiler ile donatılmış bir kahramandır, artık.

2.40.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Olay örgüsünü başlatıcı temel güçlerden biri üç arkadaşın Keldağ'a varmasıdır. Keldağ'daki kuyu aksiyona yön verecek olan olayların başlangıcı niteliğindedir. Bal ile simgelenen varlığa ve bolluğa ulaşma olguları, insan karakterinin ne denli değişimlere uğrayabileceğinin göstergesidir. İhanet ve kötülük temleri, beklenmedik anda ulaşılan bal dolu kuyu ile somutlaştırılmaktadır.

İnsanlık tarihinin var olduğu günden bu yana şifa bulmak adına el atılan girişimler, masal dünyasında da yer almaktadır. Şifa veren öğelere ulaşma amacı Anadolu mitolojisinde yer etmiş belirgin özelliklerdendir. Çağın gereklerine uygun olarak bilimin ışığında atılan adımlar masal dünyasında şifa veren kan ile sembolize edilir. Günümüzde herhangi bir hastalığın tedavisinde kullanılan bilimsel yöntemler, masal dünyasının kendine özgü çözüm yöntemleri ile ifade edilmektedir. 'Dünyaya şifa dağıtmak görevini üstelenen' yılan, Dalyanoğlu masalının en önemli öğesidir. Etinden ve kanından yararlanılan yılanların şahı, olay örgüsünün yapı taşlarının

başında gelmektedir. Bu bağlamda Şahmeran'ın kanının doldurulduğu iki şişenin de önemi dikkate değerdir. Şişelerden biri ölümü, diğeri ise yaşamı simgelemektedir. Ölüm ile yaşam arasındaki çizgi bu iki yardımcı öğenin içinde muhafaza edilmektedir. Dolayısıyla masal kurgusunu doğrudan etkileyen bu unsurların aksiyona yön veren ve içinde çeşitli olguların sembolize edildiği etmenler olduğunu söylemek mümkündür.

2.40. 6- İletiler

2.40.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Hayat, insanın karşısına yeni fırsatlar çıkarabilir.
2. Beklenmedik anda beklenmedik gelişmeler yaşanabilir. Kişi bu gelişmelere hazırlıklı olmalıdır.
3. Umudun tükendiği sanılan bir noktada yeni umutlar doğabilir.
4. Arkadaşına ihanet eden ve onu yolda bırakmaktan çekinmeyen bir kimsenin bu davranışı yanlıştır.
5. Aynı amaçla hareket eden kimseler yolun sonuna dek birbirlerine destek olmalıdır.
6. Küçük çıkarlar uğruna büyük hatalara yapmaya yönelmek kişiye zarar getirir.
7. İyiliğin karşılığı iyilikle ödenir.
8. Karşısındakinin güvenini sarsmak yanlış bir davranış biçimidir.
9. İnsan, verdiği sözü tutmasını bilmelidir.
10. Yalan söylememek, doğruluktan ve bilgelikten yana olmak erdemli olmanın ön koşuludur.
11. İhanet ve kötülük ile beslenen yürekler, kendi kötülükleri içinde kaybolurlar.

2.40.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Bir takım çıkarlar uğruna arkadaşını yarı yolda bırakan masal kahramanları, çocuk okuyucunun güven duygusunu zedeleyebilir.

2. Başı gövdesinden ayrılan, kanı şişelere doldurulan bir canlı betimlemesi çocuk okuyucuyu ürkütebilir. Bu durum çocuğun masaldan soğumasına sebep olabilir.

2.40.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.40.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.40.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksizin ilkinde, mavi vaktin birinde…"

2.40.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Mavi kanatlı zaman acılarını alıp götürüyor."

"Ana dövünüp saçlarını yolmakta."

"Baksa ki büyük bir çarşı…"

"Padişah baktı ki oğlan söz dinlemiyor."

"Biz gelelim Dalyanoğlu'na."

"Gide gide bir köşke vardı."

"Az gittiler, uz gittiler; dere tepe düz gittiler."

"Yenildi, içildi büyük bir şölen yapıldı."

"Yeryüzü türlü çiçeklerle bezendi. Kişioğlu zorbalardan kurtuldu, kötülüklerden arındı."

2.40.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Ben oradan geliyorum. Tüm armağanlar, güzel günler çocuklara."

2.40.7.2- Masal Motifleri

Evden Ayrılma: Babasının ölümünün ardından evin geçimini yüklenen kahraman odun kesmek üzere evden ayrılır ve uzun süre geri dönmez.

Beklenmedik Gelişme: Keldağ'a ulaşan kahramanlar içi bal ile dolu olan bir kuyu ile karşılaşır.

İhanete Uğrama: Dalyanoğlu, iki arkadaşının ihanetine uğrar.

Yerin Yedi Kat Dibi: Şahmeran yerin yedi kat altında yaşamaktadır.

Olağanüstü Canlı: Yılanların şahı olan Şahmeran insan başlı, yılan vücutlu bir canlıdır.

Söz Verme: Dalyanoğlu, yerini kimselere söylemeyeceği konusunda Şahmeran'a söz verir.

Sözünü Tutmama: Dalyanoğlu, Şahmeran'a verdiği sözü tutamaz.

Affetme, Bağışlama: Şahmeran bütün yaşananlara rağmen Dalyanoğlu'nu bağışlar.

Amansız Hastalık: Vücudunda yaralar oluşmaya başlayan padişah amansız bir hastalığa yakalanmıştır.

Hastalığa Çare Bulma: Padişahın hastalığının dermanı Şahmeran'dadır ve Şahmeran'ın yerini yalnızca Dalyanoğlu bilmektedir.

Lokmanlık Vasfı Kazanma: Dalyanoğlu bitkilerin hangi derde çare olduğunu anlayacak nitelik ile donatılır.

Ödül, Mükâfat Motifi: Padişahın derdine derman bulan kahraman vezirlik makamı ile ödüllendirilir.

Evlenme Motifi: Dalyanoğlu ile padişahın güzel kızı evlenir.

2.40.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.40.8.1- Tekrarlanan Sözler

Olay örgüsü sade ve akıcı bir temel üzerine kurgulanmıştır. Yaşanılan olayların tekrar tekrarlanmaz. Ancak, Dalyanoğlu ile Şahmeran'ın birlikte geçirdiği sürecin ardından yaşanılan olaylar iki kez ifade edilmiştir. Padişahın amansız derdine derman bulabilmek için Şahmeran'ın öldürülmesi gerekir. Şahmeran'ın gizlendiği yere ulaşılır ve yılanların şahı öldürülür. Şahmeran'ın öldürülmesi, kanının şişelere konulması, etinin pay edilmesi gibi olaylar kahramanın ve anlatıcının ağzından anlatılır. Şahmeran'ın ağzından dökülen ve kısa bir süre sonra da uygulamaya konulan olayların ifade ediliş biçimi şu şekildedir: *"Beni koynuna koy, padişahın konağına varınca iki şişe getirt. Beni kendi elinle boğazla. İlk kanımı bir şişeye, ikincisini bir şişeye koyarsın. Belimden aşağısını padişaha, göksümü keşişe, kuyruğumu baş vezire yedir. Başımı da sen yersin. İlk kanımdan keşişle baş vezire içirt. İkinci kanımdan üveyik teleğiyle padişahın yarasına sürersin. Kalanını da sen*

iç. Üç gün sonra padişahı yunağa götür, yıka. Yaraları dökülür, sap sağ olur, kurtulur sayrılıktan. Bundan sonra, sana da bütün bitkilerin gizlerini söyleyecek. Hangi otun ne gibi sayrılığa iyi geldiğini bildirecek. Bu da son iyiliğim olsun sana."
Bu bölümün tekrarlanmış olması, anlatılan olayın aksiyondaki öneminin vurgulanması amacını taşır. Üzerinde durulması gereken temel sonuç bu noktada gizlenmektedir: Masal örgüsüne ağırlığını koyan olgu ve olayların yinelenmesinin amacı, sözü edilen bölümlerin önemini vurgulamaktır.

2.40.8.2- Deyim

"Oğlunu bağlayamıyor bir kazığa." (s.82)
(bir kimseyi) bir kazığa bağlayamamak: İş güç sahibi olmayan kimselerin durumunu ifade eder.

"Yukarıdakilerin içine bir kuşku düşüyor." (s.82)
içine bir kuşku düşmek: Şüphe duymak, kuşkuya kapılmak.

"Kadının yüreğine bir köz düşüyor." (s.83)
yüreğine köz düşmek: Büyük bir acı ile karşı karşıya kalmak, üzüntü duymak.

"Bunlar başlarını kaldırıp oğlana baktılar yan gözle." (s.83)
yan gözle bakmak: Dikkat çekmeden bakmak; sezdirmeden incelemek.

"Masadaki başını kaldırıp dile geldi." (s.84)
dile gelmek: Konuşmak; uzun aradan sonra konuşmaya başlamak.

"Anam usuma düştü." (s.84)
usuna (aklına) düşmek: Uzun zamandır hatırlamadığı bir kimseyi hatırlamak.

"Oğlumu kurt yedi diyorum söz anlamıyor." (s.85)
söz anlamamak: Karşısındakinin söylediklerini dinlememek; konuyu bir türlü anlayamamak.

“Anası sevinçten kanatlar takındı.” (s.85)
sevinçten kanatlar takınmak: Çok sevinmek, sevincini belli etmek.

“… anasına göz aydınına geldiler.” (s.86)
göz aydınına gelmek (göz aydını vermek): Karşısındakini kişinin sevincine ortak olmak; mutluluğunu paylaşmak.

“Anasına kavuşmanın tadını çıkarıyordu.” (s.86)
tadını çıkarmak: Sevincini ve mutluluğunu doyasıya yaşamak.

“Duyar, bilirsem külünüzü savururum.” (s.86)
külünü savurmak: Bir şeyi tümden bitirip yok etmek.

“Oğlan söz dinlemiyor.” (s.87)
söz dinlememek: Karşısındakinin söylediklerini önemsememek, söylenenlerini yerine getirmemek.
“Bunu gözetleyenlerin gözleri kamaştı.” (s.88)
gözleri kamaşmak: Gördükleri karşısında hayranlık duymak.

“Barış için savaşanlar erişecekler mutluluk konağına.” (s.90)
mutluluk konağına erişmek: Mutlu olmak; mutluluk dilemek anlamında temenni sözü.

2.40.8.3- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulan İkileme

“ O aşağıda bakraç bakraç dolduruyor.”
“Gide gide bir köşke vardı.”
“Askerler köy köy, ev ev gitti.”
“İstemeye istemeye soyundu.”

Benzer Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Az gittiler, uz gittiler; dere tepe düz gittiler.”

"Biz seni korur kollarız."

Biri Anlamlı Diğeri Anlamsız Sözcükler İle Kurulmuş İkileme

"Padişah kulları sayrılık mayrılık dinlemez."

2.40.9- Özgün Unsurlar

Şahmeran (Şahnaz, Dalyanoğlu) masalı, Anadolu kültüründen izler taşıyan ve farklı derleyicilerin dilinden söze dökülen 'efsaneleşmiş' bir anlatı türüdür. Masalın temel kurgusu korunmuştur. Masala yeni tatlar katma görevi, kurgunun söze döküldüğü andan itibaren başlatılmıştır.

Tansel masallarının kendine özgü girişi ve masal içindeki geçişleri dikkati çeken unsurlardır. Kelimeler arasında sağlanan ses ahenkleri, özgün unsurların devamı niteliğindedir. "Bit**ec**ik, boy**ca**, bos**ça**, gü**c**ü, yet**ece**k, tez**ce**ne …" sözcükleri (a,e,c) seslerinin uyumuna örnektir. Dikkati çeken öğelerden bir diğeri de seçilen yöresel kelimeler ve bu kelimelerle kurulan ifade biçimleridir. *'Acıları alıp götüren mavi kanatlı zaman', 'ölenin tutsunu yerine getirmek', 'yöğürterek gelmek', 'bir işte varsıl olmak', 'tutarsağı olmak'* ifadeleri, masalcının dil özelliklerini yansıtan ve masal diline yeni tatlar katan örneklerdir.

2.40.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Düş dünyasının ürünlerini gerçek yaşamın kesitleri ile birleştiren masal, iyilerin kazanması amacıyla kurgulanır. Çocuk okuyucunun farklı bir pencereden dış dünyaya bakmasını sağlayan bu fantastik atmosfer, merak ve heyecan duygularını doruğa çıkarır. Gerçek dışı öğelerin kullanımında aşırıya kaçılmamış olması, çocuğun bu kurmaca dünyada kaybolmasını engeller. Ele alınan temlerin işleniş biçimi gerçekten düşe düşten gerçeğe giden çizginin sınırları içinde genişler.

Gündelik yaşamın sıkıntıları, çelişkileri ve çatışmaları, kahramanların kimliğine yüklenerek sunulmaktadır. 'İçi balla dolu bir kuyu' gerçek dünyanın fırsatlarını ve kazançlarını sembolize ederken; kahramanların tavır ve davranışları bu fırsatlar karşısında geliştirilen tutumları sergiler. Beklenmedik anda insanın karşısına çıkan ve yepyeni olanakları kişiye sunan fırsatlar, masal dünyasında bal dolu bir kuyu

görünümünü ile yer alır. Ele geçen imkânları değerlendirmeyi bilme ve hayatın getirilerinden faydalanma olguları, düş dünyasından gerçek dünyaya farklı açılardan yansır. Bencillik ve ihanet ile yoğrulan karakterler, masal dünyasının kötü tipleri olarak sunulur. Arkadaşını yarı yolda bırakmaktan çekinmeyen ve hayata karşı sahte yüzünü göstermekten sakınmayan kimseler, düşsel atmosferin bir parçası biçiminde dışa vurulur. Masal kişileri ve masalın temleri bütünüyle gerçek dünyadan kopuk değildir. Böyle olunca, gerçek ile düş arasındaki bağlantıyı kurmak pek de zor değildir. Masal meraklısı, masalın temlerinden hareketle çıkarımlar yapmaya ve kazanımlar elde etmeye olanak bulabilir. Dolayısıyla masalın, okuyucuyu gerçek yaşamdan koparmadığı sonucuna ulaşılabilir.

"Dalyanoğlu (Şahmeran)" masalı, yüzyıllarca etkisini sürdürmüş ve efsaneye dönüşmüş bir anlatıdır. Şifalı suyu için öldürülmüş olan Şahmeran'ın yılanlar tarafından beklendiği inanışı, halk arasında yaygındır. Şahmeran'ın bir kadın portresi ile verilmesi, 'güzellik' olgusunun evrenselliği ile ilişkilendirilebilir. Şahmeran bir motif olarak Anadolu coğrafyasının hemen her köşesine yayılmış ve Anadolu insanın gündelik yaşamına sokulmuştur. Resimlerde, heykellerde birer motif olarak kullanılan Şahmeran 'Yılanların Kraliçesi' olarak bilinir. Şahmeran iyi yürekliliğin ve hoş görünün sembolüdür. Ürkütücü ve soğuk bir hayvan olan yılan, Şahmeran motifi ile birleşerek bu soğuk havasından sıyrılmaktadır. Böylece düş ile gerçek bir kez daha ortak noktada buluşmaktadır.

2.41- AT, TİLKİ, KURT (1976: 105)

2.41.1- Konu

At, tilki ve kurdun yakınlaşmasının işlendiği olay örgüsünde, ihanetin ve kurnaz geçinmenin zararları konu edilmektedir.

2.41.2- Asıl İleti

Aklını ve zekâsını kötü amaçlar uğruna kullanan; ihanet etme duygusu ile hareket eden kimse hayat karşısında başarısız olur.

2.41.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Serim bölümü kurt ile tilkinin arkadaşlığının anlatılması ile başlar. Birlikte avlanan, günün büyük bölümünü beraber geçiren kurt ve tilki, bir gün bir at ile karşılaşır. Üçü anlaşır ve arkadaş olur. Tilki ile kurt, aralarına yeni katılan arkadaşlarına bir tavşan şöleni vermek üzere karar alır. 'Tavşan şöleni', tilki ile kurdun bir plan dâhilinde hareket ettiklerine işarettir. At, tavşan yemeyen bir hayvandır. Bu sebepten at için düzenlenecek olan tavşan şöleninin ardında gizli amaçlar yattığı sezilmektedir. Üç arkadaş yola çıkar. Uzun süren yolculuk sırasında at, karnını doyurabilecek lezzete otlara ulaşır; ancak tilki ve kurt karınlarını doyuracak av bulamaz. At, günden güne gelişirken; tilki ile kurt zayıflar, bir deri bir kemik kalır. Bu durum tilkinin yeni bir plan kurmasına ortam yaratır. Tilki ile kurt aralarında anlaşır ve yeni arkadaşları olan ata bir oyun hazırlar. Tilki ile kurt kendilerine av olarak 'atı' seçer. Hazırladıkları oyun ile başarıya ulaşacaklarına inanan ikili, fikirlerini ata açar: *"Arkadaş, üçümüzden hangisi anasını babasını bilmezse, bilenler onu yesin…"* Bu fikir at tarafında da kabul edilir ve at ilk olarak kurdu sorguya çeker:

" Baban kim? "

" Kurt. "

" Ya sen? "

"Ben de kurt oğlu kurdum."

At aynı soruları tilkiye de yöneltir:

" Baban kim? "

"Tilki. "

" Ya sen? "

"Ben de tilki oğlu tilkiyim."

Kurtla tilki de atı sorguya çeker:

" At arkadaş, baban kim?"

" Babam, ben doğmadan önce ölmüş."

" Ya anan kim?"

" O da babamın acısına dayanamayarak arkasından göçmüş."

Atın verdiği yetersiz bilgiler tilki ile kurdu tatmin etmez. İşin şaka olmadığını anlayan at biraz düşündükten sonra: "Arkadaşlar az kalsın unutuyordum. Anam bizim soyağacını arka ayağımdaki nallara yazmış. Okumanız varsa öğreniverin." Bunun üzerine tilki okuma yazma bilmediğini söyleyerek işin içinden sıyrılır. Atın arka ayaklarındaki yazıyı okumaya kararlı olan kurt ise aldığı darbe sonunda oracıkta ölür. Masal, tilkinin kaçışı ve atın uyanışı ile sonlanır.

2.41.4- Yer ve Zaman

Orta uzunlukta vaka zamanını kapsayan olay örgüsünde hâkim yapı, açık atmosfere yayılır. Hayvan masallarının ortak alanlarında açık ve geniş mekân dikkat çeker: *Ahır, kümes, geniş otlaklar,* hayvan masallarının temel mekânlarındandır.

'Mavi vaktin birinde bir ülkede' arkadaş olan tilki ile kurt, yaşamlarını avlanarak sürdüren canlılardır. Bu ikilinin serüvenlerine bir at dâhil edilir. Üçlünün kurdukları yeni yaşamda, av bulabilmek uğruna ulaşılan geniş araziler etkilidir. Başkası için çeşitli oyunlar planlayan kimselerin, kazdıkları kuyuya düşmelerinin konu edildiği masalda *'bomboş dağlar, ormanlar' 'soğuk sulu pınarlar'* temel mekânlardır. Bu geniş araziler tilki ile kurt için dolambaç mekân özelliği gösterir. Arazi geniştir; ancak kahramanların iç sıkıntıları geniş alanda kapalı atmosferin yaratılmasına neden olur. Sözü edilen mekânlar at için ferahlığa; tilki ve kurt içinse açlık ve sıkıntıya işarettir.

Masalın isteklendirme zamanı, tilki ile kurdun arkadaşlarına tavşan şöleni verme planı ile şekillenir. Bu plan, bu arkadaşlığın gerçek olmadığına; geriden gelecek olan olayların çeşitli planlar dâhilinde gelişeceğine işaret eder. Üç kahraman yiyecek bulma umuduyla yola çıkar. Bu yolculuk sırasında yaşanan olaylar atın lehine sonuçlanır; çünkü at karnını doyurabilecek tazelikte yiyecekler bulabilir. Tilki ile kurt için durum farklıdır. Etçil iki hayvan, karınlarını doyuracak av bulamazlar. Açlığın gittikçe bastırması, temel düğüm zamanının ortaya atılmasını sağlar. Tilki ile kurdun bu yolculuk sırasında 'bir deri bir kemik kalmaları' orta uzunlukta zaman diliminin geride bırakıldığına işaret eder. Yolculuk iki kahraman açısından sıkıntılı geçmektedir. Bu sıkıntıya çözüm getirme amacı ile bir plan kurulur. Tilki tarafından

hazırlanan oyuna kurt da dâhil edilir. Oyun kurma ve oyunu uygulama zamanı arasında anlık zaman dilimi atlanır. Tilki ve kurdun planlarına atın ne tepki vereceği hususu merak unsurunu güçlendirir. Tilki ve kurdun at ile diyaloga geçmeleri masalın 'doruk zamanına' işaret eder. İşin şaka olmadığını anlayan at, tilki ile kurda farklı bir oyun eder. Atın arka ayaklarındaki yazıyı okumaya çalışan kurt aldığı darbe sonunda ölür; tilki ise kaçar. Bu kaçış zamanı masalın çözüm anını da beraberinde getirir.

2.41.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

Olay örgüsüne yön veren üç kahraman da hayvan kahramandır. 'Hayvan masalı' özelliği gösteren metinde dikkat çeken ana unsur kahramanlar ve kahramanların fonksiyonlarıdır. Aksiyonda yer bulan üç kahraman da sembolik birtakım değerleri ve bakış açılarını yansıtmaktadır. At, tilki ve kurt, masalın üç kahramanıdır. Tilki, kurnazlığı ile ön plana çıkan; kazdığı kuyuya düşen; aklını ve zekâsını kurnazlık yapmak adına işleten bir tiptir. Tilkinin planlarını destekleyerek onunla ortak hareket eden kahraman ise kurttur. Tilki ile kurdu, arkadaşları üzerine plan kurmaya iten sebep açlıktır. Aralarına yeni katılan arkadaşlarına bir 'tavşan şöleni' vermeyi planlayan tilki ile kurt, uzun süren yolculuk boyunca yiyecek et bulamaz. Gün geçtikçe zayıflayan tilki ile kurdun sıkıntıları büyür. Üçüncü kahraman olan at, üçlüye sonradan dâhil edilmiştir.

Tilki ile kurdun geçmişe dayanan arkadaşlıklarının yeni ortağı attır. At, asilliği ve dik duruşu simgeler. Kendinden ödün vermeyen tavrı ile dikkat çeker. Kurnazlık ve kötü düşünceler ile hareket eden: ihanet ve oyun planlayan tilki ile kurdun karşıt tipidir. At, otçul bir hayvan olmasından dolayı açlık ile yüzleşmez; karnını doyuracak yiyecekleri kolaylıkla bulabilir. Bu durum diğer iki kahramanın tepkisini çeker. 'Tavşan şöleni' de tilki ve kurdun oyunlarının bir parçası olarak tasarlanır. At otçul bir hayvan olduğu için et ve türevlerini yemez. Bu durum tilki ile kurdun oyun kurması içi yeterli olur. Ortada dönen oyunların farkında olan at, son ana kadar tepki vermez. Oyun kurucu rolündeki tilki çareyi kaçmakta bulurken; kurt başkalarının sözü ile hareket etmenin cezasını çeker.

2.41.5.4- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masal motivasyonunda etkili olan başlıca unsur *'et'*tir. Masal kahramanlarının ikisi *etçil*ken; diğeri *otçul*dur. Tilki ile kurda sıkıntı veren neden, avlanma süreçlerinde yiyecek et(av) bulamamalarıdır.

'İnce otlar, taptaze çayırlar', kahramanlar arasında çıkan ikileme işaret eder. İki kahraman karınlarını doyuramazken at *'ağzına layık'* yiyecekler bulabilir. Kısa ve sade bir kurgudan oluşan olay örgüsünde ikinci yardımcı unsur atın arka ayağındaki naldır. Nal, kötülük düşünenlerin; arkadaş gibi yaklaşarak karşısındakini zor durumda bırakmaya çalışanların çarptırıldığı cezayı sembolize eder. Atın arka ayaklarında yazı olduğuna inanan kurt, nalın şiddetine maruz kalır. Ölüm ile sonuçlanan olay örgüsünde ceza aracı yalnızca naldır.

2.41.6- İletiler

2.41.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Arkadaşlık olgusu birlik olmayı gerektirir.
2. Ava giden avlanır.
3. İhanet eden kötülük bulur.
4. Kurnazlık yaparak başkalarına zarar vermeye çalışan kimseler, kazdıkları kuyuya düşerler.
5. Arkadaş seçmek çok önemlidir.
6. Birlik olmanın temel şartı sadakattir. Buna aykırı davrananlar, arkadaşsız kalmak zorunda olanlardır.

2.41.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Aklın ve zekânın, kötü amaçlar uğruna kullanıldığını göstermek yanlıştır.
2. Arkadaşlık ilişkilerinin yansıtıldığı bir masalda, arkadaşlık ve dostluk kavramanın olmadığını göstermek okuyucu üzerinde olumsuz etki yaratabilir.

3. Güvendiği kimselerden zarar gören bir kahraman, çocuk okuyucunun hayata karşı güven duymasını engelleyebilir. Güvensizlik ise çocuğu yersiz korkuya ve endişeye sevk edebilir.
4. Kahramanın ölüm ile cezalandırılması ve ölüm şeklinin ürkütücü olması (kafasının ikiye bölünmesi) okuyucu üzerinde olumsuz etki bırakabilir.

2.41.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.41.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.41.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"Mavi ilksizde, mavi vaktin birinde, bir ülkede; deve tellal, pire berberken…"

2.41.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Günün birinde…"

"Sözle karın doymaz."

"Derelerden geçerler, tepelerden aşarlar."

"Dağ bayır dolaşırlar."

"Tilki bir oyun düşünmüş…"

2.41.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"At böylece iki kötü arkadaştan kurtulmuş."

2.41.7.2- Masal Motifleri

Konuşan Hayvanlar: At, tilki ve kurt konuşan masal kahramanlarıdır.

Oyun Kurma: Tilki ile kurt, aralarına yeni katılan arkadaşları için bir plan kurar. Bu plan olay örgüsünü şekillendiren oyundan ibarettir.

İhanete Uğrama: At, tilki ile kurdun ihanetine uğrar. Ancak bu işten zararlı çıkan taraf tilki ile kurt olur.

Cezalandırma: İstedikleri doğrultuda gelişmeyen olaylar kurdun ölümüne tilkininse kaçışına sebep olur.

Aklını Kullanma: At, içinde bulunduğu durumun farkına varınca aklını kullanarak tehlikeyi kendinden uzaklaştırır.

Ölüm: Çözüm bölümü kurdun ölümüne tanıklık eder.

2.41.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.41.8.1- Tekrarlanan Sözler

Tekrarlanan söz grupları karşılıklı diyalogdan oluşmaktadır. Kahramanın sorularına, diğer kahramanların verdikleri cevaplar masalın tekrarlanan sözleridir. İlk diyalog at ile kurt arasında geçer:

“ Baban kim? ”

“ Kurt. ”

“ Ya sen? “

“Ben de kurt oğlu kurdum.”

İkini diyalog ise at ile tilki arasında geçmektedir:

“ Baban kim? ”

“Tilki. ”

“ Ya sen? “

“Ben de tilki oğlu tilkiyim.”

Kurt ve tilki de ata aynı soruları yöneltir; alınan yanıt değişir:

“ At arkadaş, baban kim?”

“ Babam, ben doğmadan önce ölmüş.”

“ Ya anan kim?”

“ O da babamın acısına dayanamayarak arkasından göçmüş.”

Temel düğümün çözüme ulaşmasında kullanılan söz grupları, olay örgüsünün temel çıkış noktasını oluşturur.

2.41.8.2- Deyim

[A] “Birlikten güç doğar.” (s.105)

birlikten güç doğar: Birlik ve beraberlik içinde olanlar üstlendikleri işi başarıya ulaştırırlar.

“Dağ bayır dolaşırlar.” (s.105)

dağ bayır dolaşmak: Uzun süren yorucu bir yolculuk yapmak; çok dolaşmak.

[A] "Sözle karın doymaz." (s.105)
sözle karın doymaz: Düşüncelerini harekete geçirmeyen kimse sonuca ulaşamaz.

"Ölümlü, korkulu işlerin içinden çıkarlar; yaşantılarını böylece sürdürüp tadını çıkarırlarmış." (s.105)
işin içinden çıkmak: Bulunduğu durumdan sıyrılmak; kendi işini başkasına yüklemek.
tadını çıkarmak: Keyfini sürmek, rahata ermek.

"Karnımız açlıktan dümbelek çalıyor." (s.106)
açlıktan karnı dümbelek çalmak: Çok acıkmak, yiyecek bir şey bulamamak.

"Kurt kardeş biz boşuna taban tepiyoruz." (s.106)
taban tepmek: Çok yürümek, dolaşmak.

"İkisi de bir deri bir kemik kalmış." (s.106)
bir deri bir kemik kalmak: Çok zayıflamak; halsiz kalmak.

"Onu yenebilmek için bir yol bulalım."(s.106)
yol bulmak: İçinde bulunduğu durma çare bulmak, çözüm üretmek.

"Sen usunla bin yaşa." (s.106)
(usunla) aklınla bin yaşa: İleri sürülen düşüncenin uygun bulunması.

" O da babamın acısına dayanamayarak arkasından göçmüş." (s.107)
arkasından göçmek: Ölen kimsenin ardından ölmek.

"Pabucun ucuz olmadığını gören tilki de tabanları yağlayıp kaçmış." (s.107)
pabuç pahalı: Girişilecek olan iş zorludur ve mücadele gerektirir.
tabanları yağlamak: Hızla uzaklaşmak, kaçmak.

2.41.8.3- İkilemeler

Benzer Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Birlikte gezip tozarlarmış."

"Dağ bayır dolaşırlar."

2.41.9- Özgün Unsurlar

Duruma uygun ifade biçimleri ve kullanılan deyimler, masalcının dil ve anlatım özelliklerini yansıtır. Giriş formelinin oluşturuluş biçimi Tansel masallarından ortak izler yansıtır. *"Mavi ilksizde, mavi vaktin birinde…"* ifadesi, mavinin sonsuzluğuna ve genişliğine işaret eder. Canlı tasvirler ve hareketli durum ifadeleri de dikkat çekmektedir: "Derelerden geçerler, tepelerden aşarlar. Dağ bayır dolaşırlar."; "At, ağzına uygun kokulu, ince otlar; taptaze çayırlar bulup yemiş…"; "Pınarlardan soğuk sular içmişler…" Duruma uygun söz gruplarının ve açıklayıcı deyimlerin varlığı, masalın özgün değerleri arasındadır. Kahramanların çok zayıflamış oldukları 'bir deri bir kemik kalmak' söz grubu ile girişilen işin zorluğu 'pabuç pahalı' deyimi ile uzun süre yürümek ve yorulmak anlamı ise 'taban tepmek' deyimi ile sezdirilmektedir. Durum ve olayların tümü canlı ifade biçimleri ile desteklenmektedir.

2.41.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

"At, Tilki, Kurt" masalı insana ait özelliklerin hayvanlara yüklendiği; hayvanların konuşması suretiyle olay örgüsünün yapılandırıldığı bir masaldır. İnsanlara ait kişilik özellikleri, değer yargıları 'at, tilki ve kurda' yüklenir. Bu nitelikteki masallar, birtakım yargıların eleştirildiği masallardır. Üstü kapalı bir şekilde sosyal işleyişin hicvi söz konusudur. Masal kahramanları birer sembolik değer olarak yansıtılır. Okuyucunun eleştiri ve sorgulama yetisine seslenen metin, çıkarımlar ile donatılmıştır. Sade bir yapı üzerine kurgulanan masal, karmaşık olaylar dizgesinden uzaktır. Masalın hareket noktasında 'arkadaşlık' temi vardır. Toplumsal yaşamın gereksinimlerinden biri olan arkadaşlık kavramı çeşitli bakış açıları ile yoğrularak dışa vurulmaktadır. Öyle ki kahramanlar üzerinden eleştiriye açık bırakılan noktalar, okuyucu tarafından ayrıştırılmaya müsaittir.

Gerçek kimliklerini birtakım maskelerle gizleyen kimseler birer masal kahramanı olarak çizilir. Bu noktada okuyucunun anlama yetisinin etkinliği önemlidir. Masal okuyucusu, kahramanların taşıdıkları sembolik değerleri çözmekle işe başlar. Bu sembolik değerlerin her biri sosyal işleyişin parçası konumundadır. Toplumsal düzene ve insan ilişkilerine yönelen bakış açısı, okuyucunun bilinçaltında mukayese edilebilir. Tilki ve kurdun yaşamlarına üçüncü bir ortak dâhil edilir: At. Tilkinin sembolize ettiği 'kurnazlık ve oyun kuruculuk' kavramları ana hatları ile yansıtılır. Tilkinin oyunlarına ortak olan kahraman kurt; oyunlara alet edilmeye çalışılan ise attır. İhanet etme düşüncesiyle harekete geçen tilki ve kurt, planladıkları oyunun kurbanı olur.
Karşısındakine kötü düşünceler ile yaklaşan kimselerin aynı kötülük denizinde boğulmaları somutlaştırılır.

Okuyucunun yaş seviyesinde sınır tanımayan bir metindir. Somut işlemler döneminden soyut işlemlere geçişin başladığı süreçten itibaren kavranmaya uygun bir masal özelliği göze çarpar. Masalın ele aldığı ve çeşitli unsurlar aracılığı ile dışa yansıttığı temalar, okul öncesi dönemden başlayarak yetişkinlik dönemini de kapsayan geniş bir kitlenin ilgi alanına hitap edebilir. İnsan olmanın vasıfları; insanlık değerleri ile hareket etmenin önemi vurgulanır. Masal, ihanet edenin zarara uğrayışı ile son bulur. Aklın ve zekânın faydalı amaçlar uğruna kullanılması gerektiği sezdirilir. Birlik olmanın gerektirdiği doğrultuda hareket etmeyen kimselerin zarara uğrayışı vurgulanırken, arkadaşlığın ve sadakatin önemi üzerinde durulur.

Kurnazlığın ve oyun kuruculuğunun kişiye dönütü üzerinde durulur: Aklını ve mantığını zararlı amaçlar için çalıştıran kişilere, toplumun hemen her kesiminde rastlanabilir. Bu nitelikteki kişiler er geç kazdıkları kuyuya düşer ya da düşürülürler. Dolayısıyla olay örgüsü amaç-sonuç ilişkisi üzerine kurulur. Topluma ayna tutan metin, okuyucusu için bir kılavuz görevini üstlenir. İnsanın karşılaşabileceği tehlikelere ilişkin ipuçları ile donatılan masal, bir yaşam kesitinden çıkarılan öğretilerin gündelik yaşam ile kesişmesini sunar. Bu kesişme noktaları okuyucu için

bir kazanıma dönüşebilir. Bu kazanımlara ek olarak verilen birtakım unsurlar okuyucunun dış dünyaya karşı takınması gereken tavrın şekillenmesinde etkilidir. Arkadaşlık ve dostluk kavramlarının çiğnendiği; güvensizlik yaratan durumların vurgulandığı, ölüm ve benzeri olayların öne çıkarıldığı bölümlerden arındırıldığı takdirde metnin daha verimli bir yapıya dönüşeceği düşünülmektedir.

2.42- KARANLIK DÜNYA (1976: 108)

2.42.1- Konu

Kardeşlerinin ihanetine uğrayan masal kahramanının yüzleştiği tehlikeler ve aşmak zorunda bırakıldığı engeller konu edilmektedir.

2.42.2- Asıl İleti

Dürüst insan türlü sıkıntılarla mücadele etmek zorunda bırakılsa da hak ettiği başarıyı er geç elde eder.

2.42.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

Dağlarda ormanlarda avlanmayı seven üç kardeş günlerden bir gün avlanmak amacıyla dağa gitmeye karar verirler. Padişah oğlu olan üç kardeşin bu kararları olay örgüsünü başlatan temel unsurdur. Avlanmak üzere dağa gitmek üç kardeş için de zevkli ama sıradan bir uğraş halini almıştır. Ancak aksiyonun başladığı anda çıkılan yolculuk sıra dışı olaylara sahne olmaktadır. Dağın tepesine ulaşan kardeşler tabak gibi bir düzlük ile karşılaşırlar. Düzlüğün ortasındaki kuyudan dışarı vuran sıcaklığı fark eden kahramanlar korkuya kapılırlar. Sebebi belli olmayan bir doğa olayı ile karşılaşmış olmaları, kahramanları endişeli bir ruh haline sürükler. Kuyudan içeri girmek mümkün değildir; çünkü yoğun sıcaklık insan vücudunu zorlamaktadır. Büyük ve ortanca oğlan kuyudan içeriye girmeye çalışırlar; ancak sıcaklığa dayanamazlar. Küçük kardeş olağanüstü bir gayretle kuyudan içeri girmeyi başarır.

Küçük kardeşin kuyudan içeri girmesi ile gelişen olaylar kahramanın kendi talihi ile yüzleşmesi anlamını taşır. Yeraltındaki konağa inmeyi başaran kahraman için yeni ve sıra dışı mekânların kapıları da birer birer açılır. Konağın kapısını açan oğlan ceylan

gözlü bir kız ile karşılaşır. Bu karşılaşma aksiyonun yönünü belirleyecek olan olayların ilk durağını oluşturur. *Kekik Ülkesi*'nin padişahının ceylan gözlü kızı, yedi başlı bir dev tarafından kaçırıldığını ve bu konakta tutulduğunu anlatır. Kızı dinleyen oğlan çevrede dolaşmaya çıkar ve çok geçmeden bir başka kapıyı aralar. Bu kapının ardında da *Güneyik Ülkesi*'nin padişahının kızı çıkar. Bir süre sonra bir başka kapı aralanır ve buradan da *Gül Ülkesi*'nin padişahının kızı çıkar. Üç kızın da burada bulunma nedeni ortaktır: Yedi başlı dev, kızları kaçırmış ve konakta alıkoymuştur. Oğlan, yedi başlı devden yaptıklarının hesabını sormak üzere kızların yanından ayrılır. Bir tek kılıç darbesi ile devin yedi başını da uçuran oğlan, devi ortadan kaldırır ve kızların yanına döner.

Kuyunun başında kendisini bekleyen kardeşlerine seslenen oğlan, kızlardan ilkini büyük kardeşine; ikincisini de ortanca kardeşine gönderir. Küçük oğlanın kısmetine de Tomurcuk kız kalır. Sıra Tomurcuk kızın yukarıya çekilmesine gelir. Tomurcuk kız, oğlanı uyarır: "Ey yiğit, kişioğlu çiğ süt emmiştir. Kardeşlerin de olsa ben o iki kızdan güzelim, bir oyun edebilirler. Önce yukarı sen çık, sonra urganı gönder beni çıkart…" Küçük oğlan, Tomurcuk kızın bu sözlerine aldırmaz ve kızı yukarı gönderiir. Tomurcuk kız gitmeden önce son bir nasihatte bulunur: *"Bu inin şu bucağından bir kapı açılır. Biri ak biri kara koç çıkar oradan. Koçlar birbirleriyle tokuşup dövüşmeye başlar. Öldüresiye, kıyasıya vuruşurlar, al kanlara bulanırlar. Çevrende fır dönerler. Eğer ak koçun üstüne binersen ışık dünyaya çıkarır. Kara koçun üstüne binersen yedi kat karanlık dünyayı boylarsın. Gözünü dört aç…"* Tomurcuk kızın söylediği her şey gerçekleşir. Öyle ki küçük oğlan ağabeylerinin ihanetine uğrar ve kuyunun dibindeki dünyada yaşamaya mahkûm edilir. Tomurcuk kızın gösterdiği bucaktan bir kapı açılır ve iki koç ortaya çıkar; ancak oğlan, kara koçun üstüne biner ve kendini karanlık dünyada bulur.

Masal kahramanının aşmak zorunda olduğu engeller gittikçe çoğalır. Karanlık dünya, küçük oğlan için yeni bir mücadelenin başladığı yerdir. Küçük oğlan tanımadığı, bilmediği bu yeni dünyada kendine sığınacak yer arar ve bir kocakarının misafiri olur. Oğlan, kocakarıdan bir tas su ister. Kocakarı suyu getirir; oğlan bakar ki tasın içindeki su değil, sade kan. Bu durum ülkede yaşanılan büyük dramı açığa çıkarır.

Kocakarı, olan biteni oğlana anlatır: *"Bu kentte bir tek pınar var. Bir ejderha o pınarın gözünde yatar. Sırası geleni götürüp o taşa bağlarlar. Halk orada toplanır. Ejderha kalkar, taşın yanına gelir; taşta bağlı duranı yiyene dek su akar. Halk seğirtir suyunu doldurur. Her kim ulaşamazsa böyle kanlı su alır. (…) Durumumuz işte böyle oğlum. Bu kentin padişahının bi'tecik kızı var; bugün sıra onda."* Bu durum masal kahramanının ejderha ile girişeceği zorlu mücadelenin ipucudur. Küçük oğlan, padişahın kızını kurtarmak amacıyla ejderhanın yanına varır. Büyük bir savaş başlar. Oğlan ejderhayı parçalar; padişah kızı da elini ejderhanın kanına bular ve oğlanın sırtına bastırır. Pınarın suyu bir anda billur gibi akmaya başlar. Halk, padişah kızının kurtuluşunu biraz kıskançlıkla izlese de padişahın mutluluğuna kimse engel olamaz.

Padişah, kızını kurtaran genci bulabilmek için tüm halkını büyük bir meydanda toplar. Halk, padişah konağının önünden sırayla geçer. Asıl kahramanın kimliği, padişah kızının bıraktığı ize bakılarak açığa çıkarılır. Padişah, kızını küçük oğlana vermeyi ister; ancak oğlan bu teklifi kabul etmez. Masal kahramanının önünde bir tek engel kalmıştır: Işık dünyaya çıkabilmek. Bu engel çözüme giden yolda aşılması gereken son basamaktır. Kılıcını kuşanan oğlan dağ bayır gezmeye çıkar. Bir ağacın altında dinlenen oğlanın kulağına acı çığlıklar gelir. Oğlan, ağaca sarılmış bir yılan olduğunu fark eder. Yılan, ağacın tepesindeki kuş yuvasına akmaya çalışmaktadır. Oğlan, yılanı öldürür. O ağacın başındaki yuva Zümrüt Kuşu'nun yuvası imiş. Zümrüt Kuşu, yavrularını kurtaran oğlana vefa borcunu ödemek üzere oğlanı ışık dünyaya götürmeye karar verir. Oğlan, Zümrüt Kuşu ile yolculuğa çıkmadan önce padişahın konağına son bir kez varır. Padişahtan kırk batman et ile kırk batman şarap alan oğlan, Zümrüt Kuşu ile yolculuğa çıkar. Kuş 'gak' dedikçe oğlan 'et'; 'guk' dedikçe 'şarap' verir. Et bitince oğlan, kuşa, kendi baldırından bir tutam verir. Böylece yolculuğu tamamlarlar. İkili ışık dünyaya çıkar. Zümrüt Kuşu bakar ki oğlan topallıyor. Ağzında sakladığı eti çıkaran kuş, oğlanın yarasına basar ve o anda yara iyileşir. Bunun üzerine tüm düğümler çözülür. Evine varan oğlan ailesine başından geçenleri anlatır, kardeşlerinin bağışlanmasını ister. Konaktaki padişah kızlarının ülkelerine de haber gönderilir. Kekik Ülkesi'nin güzeli büyük oğlan ile Güneyik

Ülkesi'nin güzeli ortanca oğlan ile Tomurcuk kız da küçük oğlan ile evlendirilir. Görülmemiş güzellikteki düğün töreni ile masal sona erer.

2.42.4- Yer ve Zaman

"Karanlık Dünya", *'Masallarda zaman ve mekân aranmaz.'* savını çürütebilecek nitelikte bir metindir. Mekân ve zaman olguları masalın geneline hâkim yapıdadır ve bu yapı aksiyonun şekillenmesinde kuvvetli bir etki göstermektedir. *'İlksiz mavi zaman…'* ifadesi, masal dünyasının genişliğine ve zamanın akıcılığına işaret etmektedir. "Karanlık Dünya" masalında zaman ve mekân birbirine bağlı olarak aynı doğrultuda genişlemektedir.

Masal kahramanlarının avlanmak üzere gittikleri dağlık alan, olay örgüsünün düğümleneceği derin mekânlara işaret eder. Dağın tepesindeki düzlük ve bu düzlükteki kuyu, mekânda derinlik olgusunu kuvvetlendirir. Su içmek için kuyunun başına varan kahramanlar kuyudan dışarıya yükselen sıcaklığı fark ederler. Bu sıcaklık yerin derinliklerinden gelmektedir. Sıcaklığın kaynağı bilinmemektedir; ancak bu sıcaklık düş dünyası ile gerçek dünyayı birbirine bağlamaktadır. Jeoloji biliminin temelini oluşturan ve yerkürenin şekillenmesinde etkili olan bu sıcaklık, doğrudan "çekirdek" e giden ve derinlere inildikçe katman katman yoğunlaşan bir sıcaklığı sezdirmektedir. Yoğun sıcaklık, kahramanlar için büyük bir engel halini alır. Büyük ve ortanca kardeş sıcaklığa dayanamayıp geri dönse de küçük kardeş bu engeli aşar. Aşılan engelin neticesinde kahraman kendi talihi ile yüzleşmesine imkân verecek olan mekândadır.

Kuyunun derinliklerindeki konak ve konağın kapalı kapıları düğüm bölümünün şekillenmesinde etkili olan unsurlardır. Temel düğümler yedi başlı devin konağında atılır ve bu konaktaki kapalı kapılar, kahramanı bekleyen çetrefilli yollara açılır. Kuyunun dibindeki konakta yaşanılan mücadele, masal kahramanının talihi ile yüzleşmesi sırasında doğan engelleri sembolize eder. Yedi başlı dev ile girişilen mücadelenin ardından dış dünyaya dönme sırası gelir. Kardeşlerinin ihanetine uğrayan en küçük oğlan dış dünyaya dönemez. İçinde bulunduğu kuyuda kalmaya bir süreliğine mahkûm edilir. Bu mahkûmiyet giderek derinleşir ve küçük oğlan kendini

karanlık bir dünyanın ortasında bulur. Karanlık dünya, masalın temel düğümlerini çağrıştıran kapalı mekânlardan biridir. Karanlık dünyadan ışık dünyasına ulaşabilmek için birtakım zorluklara göğüs germek gerekir. Masal kahramanı, içine düşürüldüğü dar ve kapalı mekândan, açık ve geniş mekâna geçiş yapmak için türlü engelleri aşmak zorundadır. Billur Dağı, Pınarbaşı, Zümrüt Kuşu'nun yuvası, Saylıpınar, karanlıktan aydınlığa giden yolda aşılan engelleri ve geçilen yolları sembolize eden mekânlardır. Dolayısıyla masal mekânlarının kahramanın iç sıkıntılarına bağlı olarak ortaya atıldığı söylenebilir. Mekândaki daralmalarda; kapalı mekânlardan açık mekânlara yapılan çeşitli geçişlerde zaman olgusunun etkinliği hissedilmektedir. Kahramanın iç sıkıntılarına bağlı olarak masal zamanı daralmakta ve zamanın ağırlığı aksiyonun geneline yayılmaktadır. Bir kuyunun derinliğinde geçirilen zaman zarfından, kuyudan çıkış anına kadar masal kahramanı bu düğümler arasında savrulmaktadır. Kuyunun dibindeki karanlık dünya kapalı bir mekândır. Bu mekânda geçirilen süre de aynı oranda kısıtlıdır.

İç sıkıntıların, tehlikelerin ve mücadelelerin ağır bastığı zaman dilimleri bir arayış sürecine işaret eder. Bu arayışın temelinde içine düşülen sıkıntıdan kurtulma amacı yatar. Kahramanın kişiliğinde yer etmiş olan iyilik ve hoşgörü unsurları sıkıntılı zamanların aşılmasına olanak sağlar. Kötülük düşüncesinden arınmış olan benliği, kahramanın arınmasına ve bulunduğu girdaptan kurtulmasına imkân verir. Masal zamanı kahramanın iç dünyasındaki çalkantılarına ve masal mekânlarının konumuna göre daralmakta; sıkıntıların ve çalkantıların alt edilmesi ile mekân ve zaman olguları genişlemektedir.

2.42.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.42.5.1- Olağanüstü Kahramanlar

Masalın olağanüstü kahramanları yedi başlı dev, insan eti yiyen ejderha ve Zümrüt Kuşu'dur. Yedi başlı dev, büyük etki göstermese de fonksiyonel bakımından önemli bir kahramandır. Yedi başlı dev fiziksel özelliği ve dev kimliğinin büyüklüğü ile korku duygusunu ön plana çıkarır.

Masal kahramanı ile yedi başlı devin mücadelesi kısa zamanda sonuçlanır; kazanan taraf masalın en küçük erkek kahramanı olur. Devin uyandırdığı korku ve endişe unsuru, insan eti yiyen ejderha figürü ile sürdürülür. Ejderhaya yem olarak seçilen kişi pınarın başındaki taşa bağlanır ve taşın yanına gelen ejderha kendisini bekleyen avını alarak oradan uzaklaşır. Ejderhayı öldürmeyi başaran yiğit için biçilen mükâfat da padişah kızı ile evliliktir. Bu ödül küçük oğlan tarafından kabul edilmez. Oğlanın tek isteği ışık dünyaya çıkabilmektir. Aksiyonun kilitlendiği bir noktada kahramana yardım eli uzatan olağanüstü bir diğer kahraman da Zümrüt Kuşu'dur. Zümrüt Kuşu'nun konuşabilme özelliği ona olağanüstü bir özellik katmıştır.

2.42.5.2-Yetişkin Kahramanlar

Bir padişahın üç oğlunun etrafında gelişmeye başlayan olay örgüsünde kardeşlerin arasına giren ihanet temi vurgulanır. Büyük ve ortanca oğlan, küçük kardeşlerinin başarısını çekemeyen ve kıskançlık güdüsü ile hareket eden tiplerdir. Geleneksel masal motiflerinden biri olan "ihanet ve kıskançlık etme", üç kardeş arasına giren büyük bir engele dönüşür.

İyilik ve hoşgörü olguları ile yoluna devam eden tip en küçük kardeştir. Karşılaşılan engeller, sıkıntılar ve düğümler en küçük oğlan tarafından aşılır. Büyük ve ortanca kardeşler ise karşıt tiplerdir. Elde edemedikleri değerler ve kazanımlar, iki kardeşi ihanet etmeye sevk eder. Aksiyonun hangi yönde gelişeceğini belirleyen tipler de sözü edilen karşıt tiplerdir. Yaşadığı zorlukları aşarak başarıya ulaşan küçük kardeş, ağabeylerinin kötülükleri altında ezilmekten kurtulur.

Malasın aracı tipleri yedi başlı devin konağında tutulan üç kızdır. Bu kızlar birer padişah kızıdır. Kızlardan biri Kekik Ülkesi'nin; diğeri Güneyik Ülkesi'nin bir diğeri de Gül Ülkesi'nin padişahının kızıdır. Kızların üçü de birbirinden güzeldir; ancak içlerinden en güzeli Tomurcuk kızdır. Gül Ülkesi'nin padişahının kızı olan Tomurcuk kızın güzelliği kardeşler arasında sıkıntı doğmasına neden olur. Tomurcuk kızın güzelliğine hayran kalan büyük ve ortanca oğlan, hiç çekinmeden küçük kardeşlerine ihanet ederler. Burada vurgulanan fonksiyon, iradesine hâkim olamayan

ve çıkarları doğrultusunda ilerlemeyi seçen kimselerin büyük kötülükler yapmaktan çekinmemeleridir. Masalın yardımcı tipleri padişah, padişah kızı, Karanlık Dünya'da yaşayan nine ve halktır. Aksiyonun şekillenmesinde belirleyici olan bu tipler, ortaya atılan düğümlerin çözüme ulaşmasında aracıdırlar. Kocakarı tipi kahramana yol gösteren, sıkıntıların aşılmasında belirleyici olan masal kahramanıdır. Masal kahramanı kendisine yapılan yardımı karşılıksız bırakmaz ve kocakarıya maddi destek olur. Padişah kızını bir ejderhanın elinden kurtaran kahraman ise padişah kızıyla evlenme yolunu seçmez. Kahramanın yöneldiği kişi masal motivasyonunun şekillenmesinde etkili olan Tomurcuk kız olur.

2.42.5.3- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Masalın temel unsuru kuyunun derinliklerinden yükselen sıcaklıktır. Bu sıcaklık kahramanları içine çeken ve aksiyonun gelişimini başlatan temel öğedir. Kahramanları kendine çeken sıcaklık, beraberinde yeni ve zorlu gelişmeleri getirir.

Biri ak diğeri kara olan iki koç aksiyonun gelişim sürecini belirleyen öğelerdir. Tomurcuk kızın nasihati üzerine masal kahramanı ya kara koça ya da ak koça binecektir. Ak koç ışık dünyasını, kara koç ise yerin yedi kat altındaki karanlık dünyayı simgeler. Birbirleri ile vuruşmaya başlayan koçlar al kanlara bulanırlar. Ak koça bineyim derken kara koça binen kahraman çeşitli tehlikeler ile karşı karşıya kalır; böylece aksiyonu oluşturan düğümler şekillenir.

Çözüm bölümüne ulaşmadan önce ortaya çıkan son engelin asılmasında belirleyici olan kahraman Zümrüt Kuşu'dur. Zümrüt Kuşu'nun sırtında ışık dünyasına doğru yol alan kahraman çeşitli yardımcı öğeler eşliğinde yoluna devam eder. Kuş 'gak' dedikçe kendisine et; 'guk' dedikçe şarap verilir. Bu alış veriş yol boyunca devam eder. Et ve şarap bir masal motifi olmaktan sıyrılarak yardımcı unsur halini alır. Et bitince oğlan kendi baldırından koparak kuşu besler. Oğlanın bacağındaki yarayı iyileştirme görevi de Zümrüt Kuşu'na düşer. Kuş ağzında sakladığı eti oğlanın baldırına yerleştiriri ve üzerine gagasındaki sıvıyı sürer ve yara bir anda iyileşir. Son

düğümün de aşılması ile masal kahramanı gerçek dünyasına ulaşmanın mutluluğuna erişir.

2.42.6- İletiler

2.42.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Kardeşlik olgusunun temelinde sadakat ve bağlılık vardır.
2. Kötülük ile beslenen yürekler hayatın güzel yüzünü göremezler.
3. İyilik ve hoşgörü birer erdemdir.
4. İçindeki sevgiyi dışarıya yansıtmasını bilen kimse yaşamın aydınlık yüzü ile ödüllendirilir.
5. Bilinmeyen yerler çeşitli tehlikeler ile doludur. Bu tür yerlerden uzak durmak gerekir.
6. Herkes hak ettiği ölçüde yaşamda yer bulur.
7. Ödül başarıyı hak edenin; ceza ise dünyaya kötü gözle bakanındır.
8. İhanet eden ihanetinin cezasını çeker.

2.42.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Taşa bağlı bir kimsenin başka bir canlı tarafından diri diri yenilmesinin anlatıldığı bölümler okuyucunun korkuya kapılmasına neden olabilir.
2. İhanet teminin vurgulandığı düğüm bölümünde ihanete uğrayan kahramanın içinde bulunduğu durumun sorumlusu öz kardeşleridir. Böyle bir durum çocuk okuyucunun değer yargılarını zedeleyebilir.
3. İnsan eti yiyerek beslenen bir ejderha çocuk okuyucunun korkuya kapılmasına neden olabilir.

2.42.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.42.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.42.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi zamanda, kalburlar samanda, mavi vaktin birinde…"

2.42.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"Bir günün birinde…"

"Baksalar ki tabak gibi bir düzlük..."

"Baksalar ki içerde ceylan gözlü bir kız."

"Bir de ne görsün!"

"Oğlan kalakaldı."

2.42.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

"Kötülerle savaşanlar muratlarına erdiler. Sizler de erin muradınıza."

2.42.7.2- Masal Motifleri

Evden Ayrılma: Padişahın üç oğlu avlanmak üzere evden ayrılır.

Kuyudan Yükselen Sıcaklık: Dağın tepesine ulaşan kahramanlar, kuyudan yükselen yoğun sıcaklığa anlam veremezler.

Beklenmedik Yer: Kuyunun dibine inmeyi başaran küçük oğlan yepyeni bir dünyaya gözlerini açar.

Yedi Başlı Dev: Kuyunun dibindeki konakta yedi başlı bir dev yaşamaktadır.

İhanet: Küçük oğlan, ağabeylerinin ihanetine uğrar.

Ejderha: Masal kahramanı, insan eti yiyen bir ejderha ile mücadele eder.

Zümrüt Kuşu: Küçük oğlanı ışık dünyaya çıkaran canlı, Zümrüt Kuşu'dur.

Yardımcı Hayvan: Aksiyonun yön almasında belirleyici olan yardımcı hayvanlar ak koç ile kara koçtur.

Kötülerle Savaşma: Olay örgüsünün bütününe hâkim olan tema kötüler ile girişilen mücadelelerdir.

Ödül (Mükâfat): Küçük oğlan başarılarının karşılığını ışık dünyaya çıkarak ve Tomurcuk kız ile evlenerek alır.

Evlilik: Kekik Ülkesi'nin güzeli büyük oğlan ile Güneyik Ülkesi'nin güzeli ortanca oğlan ile Tomurcuk kız da küçük oğlan ile evlendirilir.

2.42.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.42.8.1- Tekrarlanan Sözler

Geleneksel masal motiflerince yapılandırılan metinde ortak motiflerin etkinliği hissedilir. Masal dünyasının ortak temleri, olay örgüsünün tekrar gruplarını şekillendir. Kardeşler arasındaki ihanet temi birçok masalda karşılaşılan ve motivasyon unsuru belirleyici ortak itici güçtür.

Karanlık Dünya'da yüzleşilen sıkıntılar, karşılaşılan engeller bir başka masal olgusuna işaret eder. Kahramanın iç sıkıntılarının yoğunlaştığı dar ortamlarda birbiri ardına karşılaşılan engeller, geleneksel masal dünyasının ortak temlerindendir. Yedi başlı dev etrafında yapılandırılan sıkıntı ve zorluklar, olay örgüsünün yol almasında belirleyici olan unsurlardandır. Masalın tekrarlanan hadiseleri, karşılaşılan zorluklar ve bu zorlukların aşılma sürecini ifade eder. İçinde bulunulan geçiş süreci çeşitli engeller ile donatılmıştır. Dolayısıyla tekrar grupları benzer ifade biçimlerinden çok benzer durumların yinelenmesinden oluşmakta ve bu durum geleneksel masal dünyasından izler taşımaktadır.

2.42.8.3- Deyim

"Oğlan ayak diredi." (s.110)
ayak diremek: İnat etmek.

"Devin gözleri külhan gibi yanıyor." (s.110)
gözleri külhan gibi yanmak: Çok öfkelenmek, öfkesini yüzüne yansıtmak.

"Kişioğlu çiğ süt emmiştir." (s.111)
çiğ süt emmek: Kötülük yapmaya ve ihanet etmeye yatkın olmak.

"Söyleyeceklerime kulak ver." (s.111)
kulak vermek: Söylenenleri dikkatle dinlemek.
"Gözünü dört aç." (s.111)
gözünü dört açmak: Bir hileye düşmemek, aldanmamak için çok dikkatli olmak.

"… görünce küçük dillerini yutayazdılar." (S..112)
küçük dilini yutmak: Çok şaşırmak, hayrete düşmek; hiçbir şey söyleyemez olmak.

"Bunları duyan padişah küplere bindi." (s.112)
küplere binmek: Çok sinirlenmek, öfkesini belli etmek.

"Padişah dert denizine gömüldü." (s.112)
dert denizine gömülmek: Yaşadığı olay karşısında büyük üzüntülere kapılmak, çevresi ile ilişkisini kesmek.

"Göz açıp kapayıncaya dek karanlık dünyada buldu kendini." (s.113)
göz açıp kapayıncaya dek: Çok kısa bir süre içinde.

"Onu görenler birbirlerine düştüler." (s.114)
birbirine düşmek: Kavga etmek, birbirine düşmanca davranmak.

"Padişah kızı her geçeni gözden geçiriyordu." (s.115)
gözden geçirmek: Durumu incelemek; niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak.

"Onun boynuna sarılıp dile geldi." (s.117)
dile gelmek: Konuşma yeteneği yokken konuşmak.

"Zümrüt Kuşu'nun yüreği sızladı." (s.117)
yüreği sızlamak: Karşısındakinin durumuna çok fazla acımak.

"Oğlanın benzi sarardı, küle döndü." (s.118)
benzi sararmak: Bir sebepten ötürü aniden yüzünün rengi sararmak, solmak.

2.42.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Odalarından birer birer aldı üçünü de."

"Gide gide kentlerine ulaşıp…"

"Kenti ev ev arayın."

"Geze geze bir tepeye vardı."

"… parça parça etti."

"İri iri parçalarını gördü yılanın."

"Uça uça gittiler."

Benzer Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

"Ormanları döne dolana babasının ülkesini buldu."

2.42.9- Özgün Unsurlar

Karanlık Dünya masalı düş ile gerçeğin kesiştiği noktaları dışa vurmaktadır. Ele alınan unsurlar ve aksiyon boyunca işlenen değerler dış dünyadan izler taşıyan sembollere dönüşmektedir. Masalcı bunu yaparken derinlik olgusundan faydalanmakta ve anlatım özellikleri ile bu durumu desteklemektedir.

Güzelliğin tasvir edildiği ifade biçimlerinde gizli olan imgesel anlam aksiyon süresince kendini hissettirir. "Yosun boyada gözleri, mor boyada dudakları, karanlıktan kara saçları…" bir betimlemeden sıyrılarak derin anlam kazanan ifade biçimlerine örnektir. Olay örgüsünün çözüm anına kadar yaşatılan etkileyici atmosfer yer yer sözcüklerle yer yer de sözcüklerden zengin sunuluş biçimleri ile ön plana çıkarılır. Masalın geneline yayılan özgünlük seçilen kelimelerden çok olay ve durumların ifade ediliş biçimlerinde gizlenmektedir. Bu durum ifadedeki özgünlüğü korumakla birlikte masalın derin atmosferini de yansıtmaktadır. Ak koç iyilik ve ışık, kara koç kötülük ve karanlığı simgelemektedir.

2.42.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Karanlık Dünya masalı okuyucuyu insan ilişkilerini irdelemeye sevk edici bir metindir. Kişisel menfaatlerin karıştırıldığı olay ve olguların yol açtığı kötü sonuçlar, insan ilişkilerindeki hassas noktalara zarar vermektedir. Bu durum masal dünyasının öğeleri ile sunulmakta, ancak gerçek dünyanın yansıması olarak görülmektedir. Kardeşlik olgusunun ihanet temi ile işlendiği metinde, dış dünyanın tehlikeleri gün yüzüne çıkarılmaktadır. Okuyucu, masal kahramanı ile yola çıkarak yeni dünyaları keşfetme olanağı bulabilmektedir. Hayal gücünün zorlandığı ve yaratıcı düşüncelerin kapılarının aralandığı bu masal dünyasında, okuyucu dış dünyadan izler bulabilir.

Masalda, iyiyi ve güzeli hak eden kimselerin kötülükle karşılaştıklarında ne denli güçlü olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu durum düş dünyasında yaratılan bir anlayışın dışa vurumu ile sınırlı kalmamakta; gerçek dünyadan somut izler de taşımaktadır. Olay örgüsü bilinmeyen bir mekânda karşılaşılan engeller ile donatılmıştır. Yerin yedi kat altında kendi talihi ile yüzleşmek zorunda bırakılan masal kahramanı, çocuk için önemli bir model değeri taşımaktadır. Yaşanılan birçok olumsuzluk ve göğüslenmek zorunda kalınan engeller tamamen gerçek dünyanın yansımasıdır.

Yaşam, nereden geleceği belli olmayan engeller ile yoğrulmaktadır. Bu durum masal dünyası içinde canlı tasvirler ile sunulmakta ve okuyucuyu zarar görmeden dersler alabilmesi için bu fantastik dünyaya çağırmaktadır. Masal, düş dünyasının ürünlerini hayatın gerçekleri ile iç içe yansıtır. Çocuk okuyucunun bilinçaltına korku salabilecek unsurların dışında tutulduğunda 'Karanlık Dünya' masalı, çocuk eğitimine katkılar sunan bir masaldır, Olaylar arasında bağ kurma yetisine seslenen bir metindir. Çıkarımların kazanımlara dönüşmesine olanak sağlamaya elverişli olan masal, sade ve duru bir dizge etrafında şekillenmiştir. Kişinin iç dünyasındaki çatışma ve sıkıntıların, daralan mekân ve zamanlarla ifade edilişi dikkate değer temel özelliklerden biridir. Masal dünyasındaki bu önemli özellik okuyucunun dışa açılan penceresine büyük ölçüde kazanımlar ekleyebilir. Metin insanın iç dünyasını yansıtan kavramların birtakım masal değerlerine dönüşebileceğinin göstergesidir.

2.43- YEDİ DULLAR (1976: 122)

2.43.1- Konu

Eşine ikinci bir şans vermeyen ve kadını sadece hizmet edici kimse olarak gören masal kahramanının başına gelenler konu edilmektedir.

2.43.2- Asıl İleti

Yaptığı hatalardan ders çıkarmayan ve aynı yanlışa tekrar tekrar düşme yolunu tercih eden kimse sorumsuzluğunun cezasını çeker. Aklını kullanmayı bilmeyen kimse sıkıntılar ile yüzleşmek zorunda bırakılır.

2.43.3- Masalın İçerik Çözümlemesi

"Yedi Dullar" masalı birbiri ardına kısa aralıklarla evlilik yapan ve evliliklerinin tümünde de mutlu sona erişemeyen masal kahramanı üzerinde şekillenir. İçerik çözümlemesi bahsinde sırasıyla masal kahramanın evlilikleri ve bu evlilikleri nasıl sona erdiği işlenmektedir. Masal kahramanı tecimenlik yapan genç bir erkektir. Olay örgüsü boyunca kahramandan 'kınacı' diye bahsedilmektedir. Kınacı sıfatı kahramanın kına alıp satması ile ilişkili olarak yüklenmiş olan bir unvandır.

Kınacı günün birinde yedi çuval kına alıp evine gelir. Karısından bu kınaları denemesini ve hangi çuvaldaki kınanın daha iyi olduğu konusunda kendisini bilgilendirmesini ister. Kadın çuvaldaki kınalardan birer tutam alarak denemek yerine çuvalların tamamını kullanır. Evine dönen kınacı eşinin yaptıklarını görünce çok sinirlenir, kendisini büyük zarara uğratan karısını evden kovar. Kısa bir zaman sonra ikinci kez evlenir. Bu kez de bir sandık dolusu fincan ile çay bardağı alarak evine döner. Karısından, fincanların onunu evleri için; damgalı sandıktaki çay bardaklarını da konukları için ayırmasını geri kalanları da bir hamalla dükkâna göndermesini ister. Kadın mor sandıktaki çay bardaklarının süslerine bakarken bardaklardan bir tanesini yere düşürür. Bardağın yere düşerken çıkardığı sesi çok beğenen kadın sandıktaki tüm eşyaları teker teker kırmaya başlar. Evine dönen kınacı başına gelenleri görünce ikinci eşini de kapı dışarı eder.

Kınacının üçüncü evliliği sıkıntılı bir olaya sahne olur. Yakın arkadaşı ile başka şehirlere doğru yol alan kınacı, yaşlı bir kadının evinde konaklar. Yaşlı kadının torununu çok beğenen adam kızı ninesinden ister. Ailesi kızlarını kınacıya vermez. Bunun üzerine kınacı ve arkadaşı kızı kaçırırlar. Kınacı kaçırdığı kızı kenti kentine getirir. Günlerden bir gün genç kadın kocasına ekmek yapmak üzere un çuvallarının başına varır. Beş çuval unu kuyuya dökerek hamur elde etmeye çalışan kadın bu işte başarılı olamaz. Eve dönen kınacı, karısının yaptıklarını bir türlü hazmedemez ve üçüncü eşini de kapı dışarı eder.

Kınacı başından geçenleri bir arkadaşına anlattığı sırada yaşlı bir adam dükkâna gelir. Kınacı derdini bu adama da anlatır: *"Bu dert mi sanki? Bir kızım var. Kuyu temizlemesini bilir. Yarın göndereyim temizleyiversin."* diye yanıt veren yaşlı adam ertesi gün kızını kınacının evine yollar. Kınacı kuyuyu temizlemek üzere gelen kızı babasından ister. Böylelikle kahramanın dördüncü evliliği de gerçekleşmiş olur. Kuyuyu temizlemek üzere işe başlayan genç kadın, kuyudan çıkınca üşürüm düşüncesiyle evdeki on çuval kabuklu fındığı ateşe atar. Kuyudaki işini tamamlayamadan dışarı çıkan kadın fındıkların tamamının köz olduğunu görür. Eve dönen kınacı gördüğü manzara karşısında dördüncü karısını da evden kovar. Kınacının evden kovduğu dört kadının yolları kesişir ve dört kadın birlikte yaşamaya başlar. Kınacı derdini bir başka adama açar. Adam güzel bir kızı olduğunu ve kızını kendisine verebileceğini söyleyince kınacı bu fikri çok beğenir. Kınacının beşinci evliliği de kısa süreli olur. Kadın evdeki tencereleri temizlemek isterken bulduğu bir dibek eli ile kapların tümünü ezer. Bunu gören kınacı beşinci eşini de evden kovar. Kınacının kapı dışarı ettiği kadın, kınacının eski eşleri ile yaşamaya başlar.

Yaşadıklarından bir türlü ders çıkarmayan kınacı altıncı evliliğini de yapar. Yeni karısı da bir torba sabunu bir anda harcadığı için kapı dışarı edilir. Kınacının yedinci evliliği de benzer bir sebepten ötürü sona erer. Un ve bulgur alarak eve dönen kınacı yedinci eşinden kış için yarma ve dövme yapmasını ister. Kadın buğdayı ayıklamak için işe koyulur. Bu sırada kapıya gelen yoksul bir kadın, kınacının eşinden ekmek ister. Kınacının karısı; *"Ekmeğimiz tükenmiş. Şimdi sen bu buğdayı götür. Bulgur, un yap getir."* der yoksul kadına. Buğdayı alan yoksul kadın bir daha dönmez. Bir süre

bekleyen kadın, yoksulun bir türlü dönemediğini görünce *"Gidip arayayım, bu kadın niye gelmedi?"* der. Bunun üzerine kınacı, karısına şu yanıtı verir: *"Boyacı küpü değil, gelir. Hele biz yemeğimizi yiyelim."* Kocasının sözlerine anlam veremeyen genç kadın 'bir küp boya yapayımda yoksul kadın gelsin' diye evdeki bütün boya kutularını küpün içine boşaltır. Eve dönen kınacı başına gelenleri görünce yedinci evliliğine de son verir. Kınacının yedi eşi bir hamamda buluşur. Gün boyunca eğlenen yedi kadın akşam olduğunu fark etmezler. Hamamda kilitli kalan kadınlar geceyi türkü söyleyip eğlenerek geçirirler. Sabahın ilk ışıklarıyla hamama gelen yumuşçu yedi kadının çalıp oynadığını görür. Kadınlar yumuşçuyu yanlarına çağırır: *"Aman yavrum şu tecimen kınacıyı bulup getir buraya. Nedenli para istersen vereceğiz. Hamamda bir dostun bekliyor dersin…"* diyerek yumuşçuyu kınacının yanına yollarlar. Hamama gelen kınacı yedi kadını bir arada görünce çok şaşırır. Kınacı yedi kadının dayağını yemekten kurtulamaz. Çırılçıplak kendini dışarı zor atan adam *'Yedi dulların yeline tutuldum.'* diyerek dağlara kaçar. Yaptığı hatalardan ders çıkarmayan genç adamın cezalandırılması ile masal sona erer.

2.43.4- Yer ve Zaman

Olay örgüsü kesin zaman ifadelerinin yoğun olduğu ve bağlantılı mekânlara sahip olan bir dizge etrafında şekillenir. Masal mekânları birbirleriyle ilişkili olan giriş ve çıkış alanları şekline dönüşür. Masalın ortak mekânı bir giriş mekânıdır. Kınacının evi olarak adlandırılan bu mekân tüm masal kahramanların ilk uğrak noktasıdır.

Kınacının evi benzer hadiselerden kurulu olan kısa olayların başlatıldığı temel mekândır. Yedi evlilik yapan masal kahramanının eşleri birbirini takip eden bir sıralama ile bu mekâna uğrarlar. Kınacının evinde yaşanılan yedi olay temelde tek bir noktaya işaret eden küçük parçalara benzetilebilir. Bu yedi olay birleştirildiğinde masalın asıl iletisine ulaşmak mümkün olur. Dolayısıyla bir 'giriş mekânı' özelliği gösteren kınacının evi, tüm kahramanların ortak uğrak noktası olmuştur. Ana düğümlerin çıkış noktasında kınacının evi bulunmaktadır. 'Çıkış mekânı' olarak nitelendirilebilecek olan yer bir hamamdır. Geleneksel masal mekânlarından biri olan hamam, "Yedi Dullar" masalında buluşma noktası olarak kullanılır. Birbirine benzer hadiselere tanık olan ve farklı sebeplerden dolayı aynı şekilde cezalandırılan kadın

kahramanlar, buluşma noktası olarak bir hamamı seçmişlerdir. Benzer olayları yaşayan yedi kadın kahramanın bir hamamda buluşmuş olmaları sözü edilen mekânın önemi arttırmaktadır. Öyle ki hamam sıradan bir masal mekânı olmaktan çıkmakta; çözüme işaret eden mekân özelliği kazanmaktadır. Olaylar dizgesinin çözüme ulaşması masal kahramanlarının çıkış noktasına ulaşmasını sağlar. Dolayısıyla 'hamam' kahramanları içinde bulundukları sıkıntıdan arındıran mekân özelliğine bürünmektedir.

Masalın ara mekânlarından da söz etmek mümkündür. Bunlar kahramanların önceki yaşamlarına ilişkin yerlerdir. Yedi evlilik yapan masal kahramanı eşlerini farklı yerleşim yerlerinden seçmektedir. Kahramanın uzun süren yolculukları da bir takım mekânların aksiyonda yer bulmasına ortam yaratmaktadır.

Uzun vaka zamanında tamamlanan olay örgüsünde kesin zaman ifadelerine rastlamak mümkündür. *'Ertesi gün, tam o sırada, biraz sonra, erken, akşam oluyor…'* şeklindeki ifade biçimleri masal zamanını kuvvetlendirmektedir. Zamana ilişkin bir diğer dikkat çekici nokta belli aralıklarla birtakım olayların yaşanmış olmasıdır. Masal kahramanı yedi evlilik yapmıştır. Kahramanın evlilikleri arasında geçen süre kısa bir zaman dilimini kapsamaktadır. Kısa aralıklarla yedi kez evlenen kahraman hayatının küçük bir bölümüne büyük hadiseleri yerleştirmiştir. Olay örgüsü kesişen zamanlara sahne olur. Yedi kadının kısa süreli evlilikler yaşaması ve genç kadınların bu evliliklerden olumsuz olarak etkilenmeleri daralan zamanların yaşanmasına neden olur. Kahramanların içine düştükleri sıkıntılı anlar ve bu sıkıntıdan arınma zamanı yedi kadın için de aynı zaman dilimine denk düşer. Yedi kadın kahraman için sıkıntılarından arınma zamanı, olay örgüsünün çözümü ile kesişir. Dolayısıyla benzer düğümlerin çözümü de tek bir noktada toplanmış olur.

2.43.5- Kahramanlar ve Fonksiyonları

2.43.1-Yetişkin Kahramanlar

Masal kahramanları benzer tavır ve davranışları üzerinde taşıyan tiplerdir. Yedi kadın kahraman, aynı fonksiyonu gerçekleştirmek üzere bir araya getirilmiş olan

masal tipleridir. Yedi kadın kahraman ile vurgulanan fonksiyonların tümü de aynı yetişkin tipe yönelmektedir.

Olay örgüsü bir genç adam ile yedi genç kadın etrafında şekillenir. Hayata karşı alması gereken tavrı geliştirememiş olan erkek kahraman, sorumsuzluğunun cezasını ödemektedir. Atılan adımların kişiye olan dönütleri masalın erkek kahramanı üzerinde sembolize edilir. Evlilik kurumunun ciddiyeti ve devamlılığı da masal kahramanının hal ve tutumları ile gözler önüne serilir. Kahramanların fiziksel niteliklerinden çok aksiyon süresince göstermiş oldukları işlevsel etki, olaylar dizgesinin temelini oluşturur. Kahramanların kimliği ön plana çıkarılmaz, olay örgüsüne sundukları katkı dikkate sunulur. Masal kahramanlarının her biri birer 'masal kişisi' olmaktan sıyrılarak, insana ait temel özelliklerin vurgulandığı somut yapılara dönüşür. Aklını ve mantığını kullanamayan, aldığı kararların kendisine neler getireceğini ve kendisinden neler götüreceğini kestiremeyen bireyler yedi kez evlenen adam tipi ile dışa vurulur. İnsan zaafları, saflık ve sığ düşünce temleri, başarısız girişimlerden görülen zararlar ise yedi kadın kahraman aracılığı ile somutlaştırır.

Masalın temel kişisi tecimenlik yapan bir adamdır. Mesleğinin gerektirdiği kıvrak zekâya sahip olduğuna inanan kahraman, defalarca aynı hatayı yinelemekten kendini alamaz. Bu durum masal kahramanının geçek kimliği ile çizmek isteği kimlik arasında derin farklılıklar olduğunu gözler önüne serer. Masal kahramanının eşi yedi çuval kınayı boş yere harcayan ve böylelikle eşine büyük zarar veren bir kadın kahramandır. İkinci eş ise sandıklar dolusu fincanı kıran ve bu sebepten evliliğini sürdüremeyen bir tiptir. Üçüncü eş, hayatını yalnız sürdüren yaşlı bir kadının torunudur. Yaşlı kadın ve tecimenin arkadaşı, bu bölümde fonksiyon gösteren aracı tiplerdir. Yaşlı kadın, torununu dünürcülere vermek istemez. Bunun üzerine tecimen ve arkadaşı, kızı kaçırır. Tecimen(kınacı) ile kaçırdığı kızın evliliği de benzer bir sebepten dolayı uzun sürmez. Bu olay ardı ardına tekrarlanır ve masal kahramanının hayatına yedi eş girer. Eşlerin her biri de kısa bir süreliğine tecimenin hayatında kalır.

Masal kahramanına yol gösteren aracı tip arkadaş kimliği ile verilir. Yedi dul kadının yaşamlarını bir noktada buluşturan aracı tip ise hamamda çalışan yumuşçu tipidir. Yedi dul kadın, bir hamamda buluşurlar. Yumuşçu, kınacıyı (tecimeni) hamama çağırır, böylece yedi kadın kendilerine zarar veren kişiden öç alır.

2.43.5.2- Kahramana Yardımcı Unsurlar

Olay örgüsüne yön veren yardımcı unsurlar, masal kahramanının hayatına giren yedi kadın ile ilişkilidir. Kınacının yaşamına giren yedi kadının her biri olay örgüsüne yeni bir unsur getirir. Yedi yardımcı unsur "yedi dul kadın" aracılığı ile aksiyonda yer bulur. Bir masal formeli olan "yedi" sayısı da aksiyonun tümünü şekillendiren bir işlev üstlenir. Yedi sayısı ile sağlanan bütünlük olaylar dizgesine süreklilik ve çokluk katar.

Yardımcı unsurların her biri aynı fonksiyonu işaret eder. Uzun süreli olmayan bir evliliğin temellerini zedeleyen unsurlar aynı noktada kesişir. Sözü edilen yardımcı öğelerin ilki yedi çuval kınadır. Yedi çuval kınanın tümü boşa harcanınca bir evlilik sona erer. Sandık dolusu fincanlar, beş çuval un, on çuval kabuklu fındık, şekilleri bozulan tabak çanaklar, bir torba sabun, içi dolu boya kutuları… Yardımcı öğe olarak değer kazanan bu unsurlar, masal kahramanının zarara uğrayışını göstermektedirler. Masal kahramanı ivedilikle karar almanın sonucunu zarara uğrayarak görmektedir. Yardımcı unsurların tümü kahramanı aynı yanlışa sürükleyen aracı öğelerdir.

2.43.6- İletiler

2.43.6.1- Çocuk Eğitimi Açısından Olumlu İletiler

1. Hayat insanı beklenmedik olaylar ile yüzleşmeye sevk eder. Bu durumda asıl olan, kişinin hayata karşı olumlu tavır geliştirebilmesidir.
2. Kişi kendi kararlarının ve attığı adımların sorumluluğunu taşımayı bilmelidir.
3. Yapılan yanlışın tekrarı söz konusu olduğunda sorumsuzca adım atmaktan çekinmeyen insanlar zarara uğrar.
4. Acele ile alınan kararlar kişiye fayda sağlamaz.

5. Hatalarından dolayı insanları acımasızca cezalandırmak yanlış bir davranıştır. Böyle bir durumda insan, daha akılcı davranmalıdır..
6. Attığı adımın sonucunu düşünmeyen kimseler, çok geçmeden bu davranışlarının cezasını çekerler.
7. Yarınını düşünmeden hareket eden kimseler hem kendilerini hem de çevresindekileri etkileyecek olaylara sebep olurlar.

2.43.6.2- Çocuk Eğitimi Açısından Olumsuz İletiler

1. Aklını kullanamayan ve saf duygular altında sorumsuzca hareket eden kahramanların kadın kimliğinde çizilmesi olumsuz bir tutumdur.
2. Yanlışı yapan taraf hep kadın kahraman olurken bu yanlıştan zarar gören kimse ise erkek kahraman olmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken husus hataların tek taraflı olmayışıdır. Ancak olay örgüsü kadın kahramanların pervasızca hareketleri üzerine şekillenmektedir. Bu durum yanlış kanıların doğmasına sebep olabilir.
3. Yedi kez evlenen bir masal kahramanı okuyucuda olumsuz izlenimler bırakabilir. Evlilik ciddi bir kurumdur; ancak bu ciddiyet olaylar dizgesine yansıtılmamıştır.
4. *"Bu yaptıklarını yanına bırakmayacağız köpek diye başlıyorlar vurmaya…"* şeklindeki bir ifade biçimi okuyucu kitlesi üzerinde olumsuz tesir bırakabilir.

2.43.7- Masalın Biçim Çözümlemesi ve Özgünlüğü

2.43.7.1- Masal Formelleri/ Kalıp Sözü

2.43.7.1.1- Giriş Formeli / Kalıp Sözü

"İlksiz mavi zamanda mavi vaktin birinde bir tecimen varmış."

2.43.7.1.2- Bağlayış (Geçiş) Formeli

"O gitmede olsun."

"Az gidiyorlar uz gidiyorlar…"

"Az gidiyor uz gidiyor, dere tepe düz gidiyor."

“Arkalarına bakıyorlar ki gittikleri bir buğday boyu yol.”

“Bunlar derelerden tepelerden konuşurken...”

“Onlar gitmede olsunlar…”

“Bunlar aramakta olsunlar…”

“Bunlar konuşmakta olsunlar…”

2.43.7.1.3- Bitiş Formeli / Kalıp Sözü

“Gökten ne elma düşer ne bulut. Dertlenme, bulursan bir iş tut. Tozdan dumandan buyruk okunmaz. Bilinçlenmeyenler kurtulamaz. Uzay küçük, uzay az…”

2.43.7.2- Masal Motifleri

Tekrarlanan Evlilikler: Masal kahramanı yedi kez evlenir.

Başarısız Evlilikler: Masal kahramanı hiçbir evliliğinde de başarıya erişemez.

İkinci Şans: Kınacı yedi karısından herhangi birine ikinci şans vermez.

Öç Alma: Eşleri tarafından terk edilen kadınlar öç alma duygusu ile hareket ederler.

Cezalandırma: Kınacı terk ettiği yedi eşi tarafından cezalandırılır.

2.43.8- Masaldaki Söz Varlığı

2.43.8.1- Tekrarlanan Sözler

Masalın tekrar grupları, yedi kez evlenen ve evliliklerinin hiç birinde mutlu sona erişemeyen kahramanın konuşmalarıyla şekillenir. Olaylar ve olaylara verilen tepkiler benzer ifade biçimlerinin tekrarı niteliğinde sıralanır: *“Beni batırdın. Sencileyin karısı olanın iki yakası bir araya gelmez…”; “Daha başıma getireceklerin var anlaşılan. Ocağıma su bağlamışsın.”; “Eyvah, ocağıma incir diktin. Nedir bu yazgım benim!”; “Sen de bunu mu yapacaktın? Gözlerin kör olsun. Bana ettiğini bulasın…”* Kahramanın öfkesini dile getirdiği söz grupları yaşanan olayların nasıl bir sona sahne olduğunu ortaya koymaktadır. Birbiri ardına tekrarlanan evlilikler aynı olumsuz son ile noktalanmakta ve kahramanın benzer tepkileriyle ifade edilmektedir.

2.43.8.2- Beddua

Masal kahramanı başına gelen olaylardan bunaldığı bir anda karısına şunları söyler: "Gözlerin kör olsun, bana ettiğini bulasın…" (Tansel 1976: 133). "Sencileyin karısı olanın iki yakası bir araya gelmez…"; "Ocağıma su bağlamışsın."; "Eyvah, ocağıma incir diktin." cümlelerinde geçen 'iki yakası bir araya gelmemek; ocağına su bağlamak; ocağına incir ağacı dikmek' söz grupları da beddua niteliği taşıyan ifade biçimleridir. Bu sözler bir kimsenin karşısındakine olan kızgınlığının ifadesidir. Öfkesini dile getiren masal kahramanları bunu yaparken beddua anlamı içeren ifade biçimlerini seçerler.

2.43.8.3- Deyim

"Kınacı küşümleniyor, sıkıntı basıyor içini." (s.123)
içini sıkıntı basmak: Sıkıntıya kapılmak; üzülmek.

"Usu başından gideyazıyor." (s.123)
aklı (usu) başından gitmek: Çok korkudan veya çok sevinçten ne yapacağını şaşırmak.

"Sencileyin karısı olanın iki yakası bir araya gelmez." (s.123)
iki yakası bir araya gelmemek: Geçim sıkıntısı içinde olmak ve borçtan kurtulamamak, gelir ve giderini denkleştirememek.

"... kapı dışarı ediyor karısını." (s.123)
kapı dışarı etmek: Bulunduğu yerden uzaklaştırmak; evden kovmak.

"Evde yalnız olduğumdan onlarla gönlümü eğlendiriyorum." (s.124)
gönlünü eğlendirmek: İstediği, dilediği gibi vaktini geçirmek.

"Durumu gören kınacının dumanı tepesinden çıkıyor." (s.124)
dumanı tepesinden çıkmak: Çok sinirlenmek, öfkesini belli etmek.

"Kara kara düşünüyor." (s.125)
kara kara düşünmek: Düşünceye kapılmak, fazlaca düşünmek.

"Ocağıma su bağlamışsın." (s.125)

ocağına su bağlamak: Birinin evini barkını dağıtmak, düzenini alt üst etmek, yuvasını yıkıp toparlanamaz hâle getirmek.

"Bir sütü sümüğü temizini bulana değin arayalım." (s.125)
sütü sümüğü temiz: Ahlakı düzgün kimse. Krş. *"Helal süt emmiş kimse."*

"Olur diyor, yüreği serinliyor." (s.125)
yüreği serinlemek: Duyduğu üzüntüyü hafifletecek bir haberle karşılaşmak, ferahlamak.

"Ertesi sabah ikisi bir düşüyor yola." (s.125)
yola düşmek: Bir yere gitmek üzere yola çıkmak.

"Eyvah ocağıma incir diktin." (s.128)
ocağına incir (ağacı) dikmek: Birinin evini barkını dağıtmak, düzenini alt üst etmek, yuvasını yıkıp toparlanamaz hâle getirmek.

"… diye dert yanıyor." (s.128)
dert yanmak: Karşısındaki kimseye derdini anlatmak.

"Kızı için adama dünür düşüyor." (s.129)
dünür düşmek: Kızını istemek amacıyla bir kimseye konuk olmak.

"Neredeyse usunu oynatacak adam." (s.131)
aklını (usunu) oynatmak: Karşılaştığı olayın şaşkınlığı ile mantıklı düşünemez hale gelmek.

"Usu başında birini bulana değin arayalım."
aklı (usu) başında olmak: İyi düşünebilir durumda olmak.

"… diye küplere biniyor." (s.133)
küplere binmek: Çok sinirlenmek, öfkesini belli etmek.

“Kadın hiç oralı değil.” (s.133)

oralı olmamak: Olan bitenden habersiz olmak; ilgisiz davranmak.

2.43.8.4- İkilemeler

Aynı Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Kara kara düşünüyor.”

“… yüğürte yüğürte -koşa koşa- anasının evine geliyor.”

“Bu gelin ağlaya ağlaya giderken…”

“Kınacı böyle böyle diyerek…”

“Söylene söylene giderken…”

“Köpüğü bakraç bakraç döküyor.”

“Başımdan böyle böyle bir iş geçti.”

Benzer Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Bir sütü sümüğü temizini bulana değin arayalım.”

“Kuru yavan, acı soğan yedirip...”

“Bunlar derelerden tepelerden konuşurken...”

“Konuya komşuya soruyor.”

“Olanı biteni anlatıyor.”

“Ağızlarını yamru yumru edip...”

“Terekte kap kacak bırakmamış.”

“Karı koca oturup bekliyor.”

“... karısı da yunup paklanmak için hamama gidiyor.”

“Yedi kadının çalıp oynadığını görüyor.”

Yansıma Sözcüklerin Tekrarı İle Kurulmuş İkileme

“Şangır mıngır sesler çıkıyor.”

“… şıkır şıkır oynuyor karısı.”

2.43.9- Özgün Unsurlar

“Yedi Dullar” masalının giriş ve bitiş formelleri özgün değer içeren bölümlerdir. Tansel masallarında formeller ile sağlanan kendine özgülük dikkati çeker. “Yedi

Dullar" masalın formel ifadeleri de bu özgünlüğü sergilemektedir. *'İlksiz mavi zamanda…"* ifadesi olay örgüsüne genişlik anlamı katmakta ve formel bir zenginlik sağlamaktadır. Çözüm bölümü de benzer bir ifade biçimi ile tamamlanmaktadır: *"Gökten ne elma düşer ne bulut. Dertlenme bulursan bir iş tut. Tozdan dumandan buyruk okunmaz. Bilinçlenmeyenler kurtulamaz. Uzay küçük, uzay az."* Bitiş formeli Tansel masallarının tümüyle kıyaslandığında ayrı bir değer taşımaktadır. Formel, olay örgüsünün asıl iletisini içinde barındırmakla birlikte Tansel dilinin özgün üslubunu da yansıtmaktadır.

2.43.10- Masalın Anlama ve Anlatma Becerilerine Katkısı

Yapılan hatanın yinelenmesi üzerine kurgulanan masalda okuyucunun çıkarım yetisine seslenebilecek unsurlar dikkati çeker. Olay örgüsü, temelde bir olgu üzerine yapılandırılmıştır. Pekiştirme yöntemi ile yapılan olay tekrarları aynı ana sonuca ulaşmaktadır.

Verilen kararların kişiye getirileri ve sorumluluk temleri üzerinde durulan olay örgüsünde okuyucunun bakış açısını genişletmeye yönelik kazanımlar bulunmaktadır. Bu noktada fonksiyonların çıkış noktaları da kesişmektedir. Kadın erkek ilişkilerinin aksayan yönlerinin işlendiği masalda tecrübe etme kavramı kuvvetlenmektedir. Kısa aralıklarla alınan evlilik kararı fayda teminden uzaklaşmakta ve zarara dönüşmektedir. Bu husus geleceğe ilişkin düşünce yapısı gelişmekte olan okuyucu kitlesi için birer sezdirici öğe görevi üstlenebilir. İtici, korku ve endişe uyandırıcı unsurların bulunmayışı masal için olumlu bir değerdir. Korku ve endişe uyandırmayan unsurlardan kasıt öldürme, kesme, çiğ çiğ yeme gibi olumsuz temalardır. Ancak temelsiz evliliklerin kurulması ve benzer sebeplerden dolayı bu evliliklere son verilmesi konusu da üzerinde durulması gereken bir noktadır.

Masal, çocuk okuyucunun karşılaştırma yapma yetisine de seslenmektedir. Olanla olması gerekeni ayrıştırma konusunda "Yedi Dullar" masalı elverişli bir metindir. Kahramanın başına gelen olaylar "var olanı" göstermekte; eleştiriye açık bölümler ise "olması gerekeni" sezdirmektedir. Aksiyonu meydana getiren olayların tümü

sosyal bir konuya işaret etmektedir. Dolayısıyla okuyucuya düş dünyasından elde ettiği malzemeleri gerçek dünyanın getirileri ile kıyaslayabilme imkânı sunulmaktadır. Bu bakımdan ele alınan masalın, okuyucunun anlama ve yorumlama yetilerini geliştirmeye yönelik bir metin olduğu söylenebilir.

	Konu	Asıl İleti	Ana Kahraman	Yardımcı Güçler	Karşıt Güçler	Özgün Mekânlar	Özgün Kelimeler
Dalyanoğlu	Arkadaşlarının ihanetine uğrayan kahramanın olaylar konu edilmektedir.	İnsanın karşısına beklenmedik anda çıkan fırsatlar, değerlendirilmeyi bekleyen yeni umutları doğurur.	Dalyanoğlu	Şahmeran, padişah, Dalyanoğlu'nun anası	Dalyanoğlu'nun iki arkadaşı	Keldağ, Şahmeran'ın yuvası	'ölenin tutsunu yerine getirmek', 'yöğürterek gelmek', 'tutarsağı olmak'
At, Tilki, Kurt	İhanet etmenin ve kurnaz geçinmenin zararları konu edilmektedir.	Aklını ve zekâsını kötü amaçlar uğruna kullanan; ihanet etme duygusu ile hareket eden kimse hayat karşısında başarısız olur	At	-	Tilki, kurt	Ahır, geniş otlaklar	Mavi ilksiz
Karanlık Dünya	Kardeşlerinin ihanetine uğrayan masal kahramanının yüzleştiği tehlikeler ve aşmak zorunda bırakıldığı engeller konu edilmektedir.	Dürüst insan türlü sıkıntılarla mücadele etmek zorunda bırakılsa da hak ettiği başarıyı er geç elde eder.	Padişahın küçük oğlu	Tomurcuk kız, Koacakarı	Oğlanın ağabeyleri, yedi başlı dev, ejderha	Karanlık Dünya Kekik Ülkesi, Billur Dağı, Pınarbaşı, Zümrüt Kuşu'nun yuvası, Saylıpınar	Sayrılık, yosun boyada gözler
Yedi Dullar	Eşine ikinci bir şans vermeyen masal kahramanının başına gelenler konu edilmektedir.	Yaptığı hatalardan ders çıkarmayan ve aynı yanlışa tekrar tekrar düşme yolunu tercih eden kimse sorumsuzluğunun cezasını çeker.	Kınacı	Yedi kadın, kınacının arkadaşı, hamamcı	-	Hamam, kınacının evi	Sencileyin (senin gibi), us

Tablo 8

3. BÖLÜM:
OĞUZ TANSEL MASALLARINA GENEL BİR BAKIŞ

3.1 OĞUZ TANSEL'İN MASALLARININ İÇ DÜNYASI

Söyleyişinde gizli olan özgünlüğünü masallar ile dışa vuran Tansel derlediği masallara yeni bir tat yeni bir soluk getirir. Masalların özüne bağlı kalmak kaydıyla onları yeniden işleyen yazar masalları adeta kendi süzgecinden geçirir. Böylelikle masallar Tansel'in dünya görüşü ve hayata bakış açısı ile yoğrulmak kaydıyla yeniden can bulur.

Oğuz Tansel'in şair kimliği masallarında da kendisini hissettirir. Şiir tadındaki söyleyiş güzelliği Tansel'in masallarına kalıp sözler ile betimlemeler ile yansır. Doğanın içindeki anlam derinliği masal diliyle okuyucuya sunulur. Dolayısıyla Oğuz Tansel'in masallarında şiir ile masal birbirine yaklaşır. İki yazın türü tek çatı altında kaynaşır.

"Oğuz Tansel adı bana Anadolu toprakları altında yatan gün ışığına çıkmayı bekleyen mozaikleri anımsatıyor. Renkliliği, sıcaklığı, yerel ve evrenseli bütünleştiren gücü ile ürünler verdi. Düşün adamı kimliği yanında düşündüklerini yaşama geçiren eylem adamı yanıyla da güçlü bir insandı Oğuz Tansel…" (Ümit Öztürk 1999: 41). Ümit Öztürk ve Yaşar Öztürk'ün "Anadolu Çınarı Oğuz Tansel" başlıklı yazılarında da değindikleri üzere Oğuz Tansel renkli ve yöresel kimliği ile yazın hayatında iz bırakan bir kimse olmuştur. Tansel'in yaşama bağlılığı, eleştirel düşünce gücü ve yerel ile evrensel arasında bağ kurabilme yetisi onun masallarının iç dünyasını oluşturmuştur.

Oğuz Tansel masalları sembolik kavramlar aracılığı ile birtakım değerlerin okuyucuya sezdirildiği metinler olarak tanımlanabilir. Tansel masallarının iç âleminde var olan olgular düş ile gerçeğin kaynaşmasından doğan temlerin

bütünüdür. Dolayısıyla Tansel masalarında düş gerçekten kopuk değildir. Dış dünyanın özünde bulunan realiteler masal evreninde de yerini korumaktadır. Düş ile gerçeğin kaynaşmasından doğan yansımalar ise masal kahramanları aracılığı ile verilmektedir. Dolayısıyla okuyucu Oğuz Tansel'in masallarında evreni tanımaya ve kendi benliğini bulmaya olanak bulabilmektedir.

3.1.1- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARININ SINIFLANDIRMASI

Tansel masalları içeriğinde gizli olan temleri açısından ele alındığında çeşitli sınıflandırmalara bağlı tutulabilir. Bu sınıflandırmada belirleyici olan unsur masalların çıkış noktaları ve ana iletilerinde barındırdıkları olgulardır. Bu bakımından bir bütün olarak ele alınan Tansel masalları şu alt gruplara ayrıştırılabilir:

3.1.1.1- Kahramanının Kendi İç Dünyası ile Yüzleştirildiği Masallar

Masalların iskeletinde var olan temel yaklaşımlardan biri kişinin iç görüsü ile yüzleşmesidir. Bu durum Oğuz Tansel masallarında da çeşitli şekillerde kendisi göstermektedir. Öyle ki masalların birçoğunda kahramanlar kendi benlikleri ile yüzleşirken çeşitli olgu ve kavramları da ön plana çıkartmaktadır. Oğuz Tansel masallarında kahramanların iç benlikleri ile yüzleşmelerini esas alan masalları çeşitli alt gruplara ayırmak mümkündür:

3.1.1.1.1- Kahramanların Öz İradeleri ile Baş Başa Bırakılması

Masal dünyasına yön veren ana süreçlerden biri kahramanın kendi benliği ile hayata hazırlanma sürecidir. Bu safhada masal kahramanları, öz iradeleri ile yaşamı sınayan kimselere dönüşmektedir. Dolayısıyla masal kahramanı gerçekliğin temsilcisi olmaktadır. Tansel masallarının sekizinde bu durum ağırlığı korumakta ve masala yön veren başlangıç noktasını belirlemektedir. Kahramanların öz iradeleri ile baş başa kalmaları aşağıda sıralanan masalların ana düğüm noktasını teşkil etmektedir:

Altın Ne Gümüş Ne Bakır Ne? (Tansel 1963: 24)
Padişahın Bir Kızı (Tansel 1963: 69)

Oduncunun Karısı (Tansel 1976, C.1, s.37)
Mavi Gelin (Tansel 1966: 43)
Alaca Bulaca (Tansel 1976, C.1, s.85)
Korkak Adam (Tansel 1976, C.2, s.15)
Yedi Dullar (Tansel 1976, C.2, s.122)
Allı ile Fırfırı (Tansel 1976, C.1, s.27)

3.1.1.1.2- İhanet ve İhtirasın Dışa Vurumu

İhanet ve ihtiras düş dünyasından öte gerçek dünyanın birer parçasıdır. Kişilerin karakterine sinen ve onların adımlarına yön veren güdülerden ikisidir ihanet ve ihtiras. Masal kahramanları bu iki güdünün esiri olduklarında aksiyonun seyri farklı bir boyut kazanmakta ve kahramandan kaynaklı düğümler atılmaktadır. Aşağıda adı geçen masallarda masalın karşıt güçleri kin, kıskançlık, ihanet ve hırs ile yoğrulmuş olan kimlikleri ile hareket etmekte ve olay örgüsünün seyrine yön vermektedir:

Hotlu Kız (Tansel 1962: 52)
Cevahir Yumurtası (Tansel 1963: 7)
At, Tilki, Kurt (Tansel 1976, C.2, s.105)

3.1.1.1.3- Başarıya Giden Yolda Azmin Önemi

Amaç uğruna gösterilen çaba, masal dünyasında mükâfata yaraşık görülen değerlerin başında gelmektedir. Masal kahramanı belli bir amaç uğruna yola çıkan ve hedefine ulaşmak için çeşitli tehlikeleri göze alan kimselerdir. Adı geçen üç masal da masalın temel kişisi belirlenmiş bir amaca doğru ilerleyen ve tehlike karşısında yılmadan adım atan kimselerin sembolüdür:

Topal Dev (Tansel 1976, C.1, s.131)
Perioğlu (Tansel 1959: 5)
Çobanla Bey Kızı (Tansel 1976, C.1, s.49)

3.1.1.1.4- Doğru ile Yanlışın Çatışması: Doğrunun Galibiyeti

Çatışmalar üzerine kurulmuş olan yaşam döngüsünün bir örneğidir masal dünyası. Masalda solunan hava birtakım karşıtlıkların yoğun olarak hissedildiği yansımadan ibarettir. Oğuz Tansel masallarının yedisinde iyi ile kötünün, doğru ile yanlışın, varlık ile yokluğun çatışması aksiyona yön veren unsurlardandır. Olay örgüsü bu ve benzeri karşıtlıklar üzerine kurgulanmıştır:

Hemeçikçi Kadın (Tansel 1959: 54)
Altın Şamdan (Tansel 1963: 47)
Taş Evin İki Kızı (Tansel 1963: 55)
Sığırtmacın Kızı (Tansel 1966: 35)
Dünya Güzeli (Tansel 1976, C.1, s.95)
Avcıoğlu (Tansel 1976, C.2, s.47)
Karanlık Dünya (Tansel 1976, C.2, s.108)

3.1.1.1.5- Aile Bağı ile Erdemin Karaktere Yansıması

Gerçek yaşamdan izler taşıyan ve masal dünyası içinde yer bulan karakterler kimi zaman birtakım değerlerin sorgulayıcısı olurlar. Tansel masallarının ikisinde özellikle aile bağları işlenmekte ve töresel değerler sorgulanmaktadır:

Boyu Bir Karış Sakalı Üç Karış (Tansel 1962: 29)
Nergis Kız (Tansel 1966: 9)

3.1.1.2- Kahramanın Dış Dünya ile Yüzleştirildiği Masallar

Masallardaki yaşam, kişilerin iç benliklerinin dış dünya ile yüzleşmelerinden ibarettir. Bu doğrultuda düş ile gerçek aynı noktada buluşabilmektedir. Oğuz Tansel masallarında da dış dünya masalın atmosferini şekillendirmektedir.

Dış dünyanın bilinmezlikleri, tehlikeleri; dış dünyadan kaynaklı yaklaşımların kişiye yansımaları Tansel masallarının önemli bir bütünü oluşturur. Bu bağlamda ele alındığında Oğuz Tansel'in kurgularında etkin olan unsurları şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

3.1.1.2.1- Gerçek Yaşam ile Yüzleşme

Aşağıda sıralanan masallarda masalın düğüm noktası bir yüzleşme ile hız kazanmaktadır. Kendi içinde kapalı bir yaşam süren masal kişisi bir sebeple dış dünyaya açılmakta ve gerçek yaşamın getirileri ile karşı karşıya kalmaktadır:

Kahkaha Gülü (Tansel 1959: 17)
Padişahın Küçük Oğlu (Tansel 1966: 23)
Bitlice Karının Kızı (Tansel 1962: 23)
Koca Karının Oğlu (Tansel 1966: 57)
Becerikli Kız (Tansel 1976, C.2, s.79)
Allı Tilki (Tansel 1976, C.2, s.33)
Yedi Devler (Tansel 1962: 6)

3.1.1.2.2- Beklenmedik Olaylarla Karşı Karşıya Kalma

Masal kahramanının karşısına çıkan birtakım fırsatlar yaşamın yönünü belirlemekte ve kimi zaman kahramana yol göstermektedir. Aşağıda adı geçen masallarda masal kahramanı yaşamın kendisine sunduğu fırsatları değerlendirmeyi bilen kimselerdir:

Bir Karı Bir Koca (Tansel 1962: 41)
Altı Kardeşler (Tansel 1959: 30)
Sarı Yılan (Tansel 1959: 42)
Mavi Benekli Firik (Tansel 1976, C.1, s.43)
Naz Kız (Tansel 1976, C.1, s.69)
Balıkçı (Tansel 1976, C.1, s.111)
Kabak Donunda Kız (Tansel 1976, C.1, s.121)
Konuşan Balıkla Yalnız Kız(Tansel 1976, C.2, s.61)
Dalyanoğlu (Tansel 1976, C.2, s.81)

3.1.1.2.3- Ayrılan -Kesişen Yollar; Dış Dünya İle Yüzleşme

Masal dünyası farklı yolların aynı noktada buluşmasına tanıklık eden bir dünyadır. Bu durum gerçek yaşamın da bir parçasıdır. Çeşitli sebeplerden dolayı yolları ayrılan

veya tesadüfler eşliğinde yolları kesişen masal kahramanları için dış dünya ile yüzleşme anı sözü edilen zaman dilimi ile başlamaktadır:

Üç Kızlar (Tansel 1963, s.31)
Üç Peri Kızı (Tansel 1976, C.1, s.15)
Kırk Kardeş (Tansel 1976, C.2, s.23)
Üç Kardeşler (Tansel 1976, C.2, s.70)

Masallar iyi ile kötünün, yanlış ile doğrunun, varlık ile yokluğun, düş ile gerçeğin çatışmasından oluşan kurgulardır. Bu bakımdan masal dünyasında kahramanlar çeşitli yüzleşmeler ile karşı karşıya bırakılır. Aksiyona yön veren masal kahramanı hem kendi iç görüsü ile hem de gerçek dünyanın getirileri ile yüzleşir. Kahramanın kendi iç dünyası ile sorgulandığı bir masal metninde, dış dünyanın getirileri ile karşı karşıya kalma olgusu da söz konusudur.

Masal atmosferinde iç görü ile gerçek dünyanın çeşitli bağlamlarda karşılaşmaları işlenmektedir. Dolayısıyla bir masalda, masal kahramanın dış dünyayla ve kendi iç dünyası ile yüzleşmesi iç içe geçmiş olabilir. Gerçek ile karşı karşıya kalan bir masal kişisi aynı zamanda iç muhakemesini de yapabilmektedir. Bu bakımında sözü edilen iki olguyu birbirinden kopuk değerler gibi görmek doğru bir yaklaşım değildir. Yukarıda yapılan sınıflandırmada belirleyici olan unsur masalın temel düğüm noktasıdır. Temel düğüme yön veren unsur masalda ağırlığını hissettiren iteneğe işaret etmektedir.

3.2- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARINDA ORTAK İLETİLER

İletiler bir masalın içinde taşıdığı değerleri içeren yapı taşlarıdır. Oğuz Tansel masallarında da iletiler okuyucunun dünya görüşüne sunulan birer kazanımdır İletilerin içinde barındırdığı esinti masal ile okuyucu arasında kurulan bağı temsil etmektedir.

Tansel masallarının iletilerinde var olan tema bireylerden topluma yönelişi vurgulayan unsurlar ile donatılmıştır. Masallarda birey toplumun bir parçası olarak

görülmektedir. Bu sebeple masal dünyasında yapılan ve bireylere yönelik olan eleştirilerin tümü sosyal bir kavrama işaret etmektedir. Oğuz Tansel masallarında iletiler çeşitli çatışmaların vurgulanması ile okuyucuya fayda sağlama amacı taşımaktadır. Sorgulayıcı yaklaşım masalların yapılandırılmasında ve iletilerin sezdirilmesinde esas alınan bir yaklaşımdır. Bu bakımdan Tansel masallarının iletilerinde eleştirel bakış açısı kendini hissettirmektedir. Oğuz Tansel'in masallarının yapı taşlarını oluşturan ve okuyucunun kendini keşfetmesine olanak sağlayabilecek ortak değerleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

3.2.1- Akıl ve Mantığın Önemi

Akılla üstesinden gelinemeyecek hiçbir şey yoktur.
Aklın önderliğinde ilerlenen yolda mükâfat elde etmek mümkündür.
Akıl akıldan üstündür.
Önemli olan cüsse değil akıldır.
Mantığı ile hareket eden kimse zara uğramaz.
Aklın önderliğinde alınan kararlar ve atılan adımlar kişiye fayda getirir.
Düşünmeden atılan her adım elindekini de kaybetmekle sonlanacak durumları doğurabilir.

3.2.2- Azmin ve Emeğin Önemi

Başarıya giden yolda kararlılık şarttır.
Azmin sonunda mükâfat vardır.
Başarı uğruna çeşitli engelleri göze almak gerekir.
Şartlar insanları değiştirir; zorluklar ise insanları güçlü kılar.
Zorlukların üstesinden gelebilen kimse başarıya ulaşabilir.
Amaca ulaşmak sabır gerektirir
Emeksiz kazanç elde edilmez.
Hedeflenen noktaya ulaşabilmek için, o uğurda çaba harcamak gerekir.
İnsanlar, karşılarına çıkan engelleri aşmak için çaba göstermelidir

3.2.3- Kişisel Bakış Açısının Önemi

İnsanlar korkuları kendileri yaratır.

Birtakım özellikleri herkesçe kabul görmüş kimselere karşı temkinli davranmak gerekmektedir.

İnsanlar aciz yönlerini kendilerinden güçlü görünen kimselere belli ettiklerinde yenilgiye sürüklenirler.

İsteklerine karşı koymayı bilmeyen kimse arzularına kapılıp tehlikeler ile yüzleşmek zorunda kalabilir.

Doğruluk kişinin özünde olmalıdır.

Eksik yönlerini tamamlamayan; karşındakine zaaflarını göstermekten çekinmeyen kişiler aldatılmaya mahkûmdurlar.

İnsanlar olduğu gibi görünmeli; ne iseler o olmalıdırlar: Ya göründüğün gibi ol ya olduğun gibi görün.

İç görünün sesine kulak vermeden önce içinde bulunulan şartlar gözden geçirilmelidir.

Beklenmedik anlarda, beklenmedik kişilerden gelebilecek tehlikelere karşı hazırlıklı olunmalıdır.

Haylazlık ve uyuşukluk kişiyi tembel ve işe yaramaz kılar.

Avarelik kişiye fayda sağlamaz.

3.2.4- Ahlâkî Değerlerin Önemi

Haksız şekilde kazanç elde etmek ahlâkî kurallara aykırıdır.

Başkalarının malına göz koymak yanlış bir davranıştır.

Başkalarına ait malları, onların rızası olmadan ele geçirmek yanlış bir eğilimdir.

Yapılan iyiliklerin karşılığı kişiye döner. Zor durumda kalan bir kimsenin yardımına koşmak gerekir.

İnsanları ekonomik güçlerine ve dış görünüşlerine göre sınıflandırmak yanlıştır.

Şartları olgunlaşmadan kimse kimseyi küçümsememelidir.

Karşılık umulmadan yapılan yardımlar, başı dara düştüğünde kişiye döner.

İyilik ve doğruluk yolunda ilerlemek insanlık görevidir.

Canlıları sevmek; kavga ve hırçınlıktan uzak olmak doğru davranışlardır.

Başkalarını tehdit etmek; onlara zorbalıkla bir şeyler yaptırmaya çalışmak doğru bir davranış değildir.

Yalanı ve yanlışı karakter haline getirmiş kimselerden uzak durmak gerekir.

Başı darda kalan kimse aklının da yardımı ile sıkıntılarından kurtulabilir.

3.2.5- Ailenin ve Arkadaşlığın Önemi

Aile bir toplumun temel yapı taşıdır.

Aile içi düzene uymak tüm bireylerin görevidir.

Aile içi düzende herkes üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir.

Aile ile değerler erdem ile çatışmamalıdır.

Kardeşlik bağı korunmalı ve yaşatılmalıdır.

Kardeşlik yeryüzündeki en kuvvetli bağlardan biridir.

Kardeşler birbirleri için çeşitli sıkıntıları göze almalıdır.

Ana ve babaya saygılı olunmalıdır.

Ana babanın sözü tutulmalıdır.

Anne, baba nasihati yerine getirilmesi gereken ödevlerdendir.

Aile bağını korumak adına tüm ödevler yerine getirilmelidir.

Dostluk ve arkadaşlık olgularına önem verilmelidir.

Dostluğun temelinde vefa vardır.

Sağlam temeller üzerine kurulan arkadaşlıklar kolay sarsılmaz.

Birlikte yola koyulan insanlar zor durumda kalan arkadaşını yalnız bırakmamalıdır.

3.2.6- Doğruluktan Yana Olma

Doğru yerde ve doğru zamanda verilen kararlar olumlu sonuçlar doğurur.

Doğruluk her zaman galip gelir.

Kötüler er geç cezasını bulur.

Başkalarının arkasından konuşmak, dedikodu etmek yanlıştır.

Çeşitli oyunlar kurarak bir kimseyi aldatmak; onu zor durumda bırakmak doğru değildir.

Yalan ve dolanla bir başkası için tuzaklar hazırlayanlar bu tuzaklara er ya da geç düşerler.

Hile, oyun ve düzen üçgenini kuran kimseler, eninde sonunda cezalandırılan kimselerdir.

Başkalarına haksızlık eden bir kimsenin davranışı mutlaka cezalandırılır.

Doğruluktan yana olan kişiler, hayatın olumlu yönleri ile karşılaşırlar.

Doğruluk ve dürüstlük bir erdemdir.

İnsanlar, erdemlilik gösterdiği vakit hayatın olumlu yönlerinden faydalanır.
Başkasına ait olan mallara göz koymak yanlış bir davranıştır.
Zorlama ve tehdit ile bir başkasının elindekini almaya çalışmak yanlıştır.
Birtakım konularda sıkıntı yaşayan; mağdur konumda olan kimselere yardım eli uzatmak gerekir.
Hayatın getirileri karşısında kazan taraf iyilikten yana olan; kaybeden tarafsa kötülükten yana olan kimsedir.

3.2.7- Bilginin ve Eğitimin Önemi

Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıptır.
Her şeyin başında eğitim vardır.
Kişi kendisini eğitmek konusunda bilinçli olmalıdır.
Her türlü tehlikeden korunmanın başlıca yolu bilgiden geçer.
Bilmek ve bilmediğini öğrenmeye çalışmak kişiyi yanlışa düşmekten kurtarır.

3.2.8- Doğayı ve Canlıları Sevme

Doğayı ve doğadaki varlıkları sevmek; onları korumak ve yetiştirmek insanlık görevidir.
Doğanın parçası olan değerlere saygılı davranmak gerekir.
Savunmasız konumda olan canlılara saldırmak doğru değildir.
Doğayı tüketmek tüm insanlığa zarar verir.

İyilik ve güzellikten yana bir dünya kurma ve bu dünyayı yaşatma, doğruluktan yana olma ve kötülükten uzak durma, yaşama ve evrene insancıl bir tutum ile yaklaşma temleri Oğuz Tansel'in masallarının ortak penceresini oluşturmaktadır. Bu pencereden yansıyan değerler ise masalların özüne şekil vermektedir.

Tansel masallarının muhtevasında yer tutan tüm öğeler aynı sonuca varmamaktadır: Evren bir bütündür. Evreni yaşatmak ve korumak bireylerin görevidir. Bu bakımından masal atmosferine şekil veren unsurların tümü evrene ve insana yöneliktir. Doğruluk, erdem ve insanlık kavramları da masalların ortak dilinden yansıyan ve evrensellik bağı ile kuvvetlendirilen değerlere işaret etmektedir.

3.3- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARINDA ÖZGÜN UNSURLAR

Türk dilinin öz kaynakları ile bezenmiş olan kelime hazinesine yeni tatlar ve kazanımlar sunmayı amaçlamış bir yazar olan Oğuz Tansel, söyleyişindeki farklılık ile kendini hissettirmektedir.

"Mavi" Oğuz Tansel masallarının rengidir. Mavi ile bir yandan geniş zaman kavramı yaşatılırken öte yandan mavin işaret ettiği sonsuzluk özlemi masal atmosferinde işlenir. Bu konuda Ali Osman Öztürk şunları ifade eder: "Oğuz Tansel maviyi, masallarının özellikle girişine oturtmuştur. Gerçekliğin terk edilip, yeni bir evrenin kapısının aralandığını imleyen bu betimlemeli kalıplarda, maviye yoğun biçimde yer verilir. "Mavi zaman içinde, mavi vaktın birinde…" Burada mavi ve zaman kavramları özellikle bağlantılı kılınmıştır; hem zamanın mavi olduğu, hem de anlatılacak masalın mavi vakitlerin birinde geçtiği belirtilir böylece. Dolayısıyla hem geçmiş bir zaman, hem de gizemli bir zaman imlenmiş olur." (Ali Osman Öztürk 1997: 17). Oğuz Tansel'in söyleyişindeki özgünlük masallarına ve şiirlerine yansımış bir biçimde dışa vurulmaktadır. Masal ile şiir onun dilinde iç içe geçmiş vaziyettedir. Şiirsellik masala yansımakta ve Tansel'in dili ile bütünleşmektedir. Masallarındaki kurgu yazarın ifade biçimiyle farklı bir boyut kazanmaktadır. Masalların içine sinmiş olan özgünlük gerek kelimelerle gerekse de söz kalıplarındaki ferdiyetlik ile değer kazanmaktadır.

Tansel'in söyleyişiyle yoğrulmuş olan sözsel değerleri şu şekilde sıralamak mümkündür: *Ağnamak, avar, bastılamak, bar, bezek, bitecik, büngüldemek, çağnak, çalba, çıdam, çıdamsızlık, düşsel, esenleşmek, eşkin, evtik, ezinç, farda, gıbal, giyit, gürpedek, hazne, ıramak, ivedilenmek, Kındam, kıyadalamak, kerevet, kirman, metel, muştu, nen, öğür, ölümsek, önel, örgen, örüzger, sayrılık, sığırtmaç, sencileyin, sevi, siğnemek, sur, Şapit, şippik, tamu, tecimen, tolamak, tutarga, ulak, us, üstlük, yalbırt, yerik, yılınç, yordumak, yüğüderek, zeyenet.*

Oğuz Tansel'in sözü özgün kullanma özelliği kalıp sözlere ve deyimlere de yansımaktadır. Bu özellikteki kullanımlar şu şekilde sıralanabilir:

"Ayak diremek, beşiğe belemek; birem birem anlatmak, boynunu kösmek, cin ifrit kesilmek, döküp düşünmek, dünleri mavi dumanlı tasında…,elleri böğründe kalmak, gökler dolusu sevinmek, göresi gelmek, gözünün kurdunu kırmak , ilksiz mavi urunda…, ilksiz mavi urunda masmaviliğin ortasında…, kan tere batmak, korkudan su kesilmek, kulağı kirişte olmak, mavi ilksiz…, mavi vaktın biri…, mavi vaktın birinde mavi ülkede…, suru açık olmak, sökün etmek, usu durmak, surunu sınamak, yorak ununa dönmek." Oğuz Tansel "Kındam" sözcüğünün üzerinde önemle durmaktadır: "1. Doğadaki olağanüstü güzellik. 2. Kazmanın, çapanın, baltanın ağzı. 3. Güneybatı Toroslar'da Sülek Yaylası ile Göktepe arasındaki iki, üç bin taş basamaklı yolun adı. 4. Fethiye dolaylarında bir mağaranın adı. 5. Ankara ilimizde bir köyün adı. 6. Ben sevdiğimin adına Kındam diyorum. 7. Çıkarmayı düşlediğim şiir kitabımın adı Kındam olacak." (**Türk Dili**: 1978, S.321). Sözü edilen örneklerde de görüldüğü üzere Oğuz Tansel'in dili kullanım biçimi dikkat çekmektedir. Masal atmosferinin geneline yayılmış olan özgünlük yazarın ifade biçimi ile bütünleşmekte ve böylelikle anlatımdaki büyüye dönüşmektedir. Dil zenginliği ile sağlanan güçlü etki masal dünyasında büyülü bir serüvene dönüşmektedir.

3.4- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARINDA TEMEL MOTİFLER

Motifler, masalların yapısını oluşturmada temel yapı taşı görevini üstlenen unsurlardır. Bu bakımdan çalışmanın şekillenmesinde üzerinde önemle durulan bölümlerden birini de 'motifler' maddesi oluşturmaktadır. Masalların kurgusunu oluşturmada belirleyici olan motifler, bu kurguyu çözümleme aşamasında da etkili olmuştur. Yer, zaman ve kişi döngüsü içinde ele alınan masalların olay örgüleri doğrudan doğruya motif kavramına bağlı olarak ayrıştırılmıştır.

Oğuz Tansel'in masalcı kimliğine motifler açısından bakıldığında birtakım temel yargılara ulaşmak mümkündür. Oğuz Tansel masallarının temel motifleri, masal kurgusu içinde çeşitli olgu ve olaylara karşılık gelmektedir:

MOTİF	**MASAL KURGUSU İÇİNDEKİ KARŞILIĞI**
Baba Nasihati	Çocuklarının tehlikelerden korumak amacı güden baba ile bu nasihati dinleyip dinlememe konusunda iç seslerine kulak veren kahramanların ilişkisini yansıtan unsurdur. Motivasyon

	değeri taşır.
Cezalandırma	Yapılan hatanın, atılan yanlış adımın sonunda cezalandırma vardır. 'Hiçbir kötülük cezasız kalmaz.' iletisini destekleyen motiflerdendir.
Çocuksuzluk	Çocuk özlemine bağlı olarak yeni olayların doğacağının habercisidir.
Devin Canı	Dev ile sembolize edilen korkuların ve güçlüklerin bir süre daha etkili olacağının habercisidir.
Don Değiştirme	Kendi kimliğinden sıyrılarak bilinçaltında saklı tutulan arayışa ulaşma isteğini simgeler. Don değiştirme, beklentilerine ulaşma arayışında olan kahramana yardım eden unsurdur.
Evden Ayrılma	İç dünyasında çalkantılar yaşayan masal kahramanı, kapalı mekândan ayrılarak dış dünyaya yönelir. Motif, kahramanın dış dünya ile yüzleşmesinde belirleyici öğedir.
Esaret/ Tutsaklık	Sınırları daralan masal kahramanının geçici süre etkinliğinin azalacağını bildirir. Esaretten kurtulana kahramanı yeni gelişmeler bekler.
Evlilik	Mutlu sonun geldiğini bildiren temel motiflerdendir.
İhanete Uğrama	Masal kahramanın, güven duyduğu noktadan vurulmasına karşılık gelir.
Kaderin Değişmesi	Beklemediği olaylar ile yüzleşen masal kahramanının, yaşamına yeni bir yön çizdiğinin habercisidir.
Kırk Gün İzin İsteme	Kırk günlük süre zarfında kahramanın sınamadan geçeceğinin habercisi olan zaman motifidir.
Kırk Oda	Umulmadık gelişmelerin ve ani korkuların, şaşkınlıkların habercisi olacak mekâna işaret eder.
Kız İsteme	Aile kurma, düzen oluşturma motifidir.
Mükâfatlandırma	İyilikten ve doğruluktan yana olan kahraman, masal atmosferinin kendisine sunduğu ödülleri kazanır. İyilikten yana olma güdüsünü vurgulayan temel motiflerdendir.
Ölüm	Yaşam döngüsünü temsil eder.
Sadakatsizlik	Güven duygusunun yıprandığı noktada istenmeyen durumların meydana geleceğini sezdiren temel motiflerdendir.
Sınama / İmtihan	Sınamaya tabi tutulan masal kahramanı, yaşamına yön verecek olan gücü elinde barındırır. Sınamanın sonunda gelen zafer, kahramanın istediği yolda ilerlemesine olanak sağlayan

	motiftir.
Şans ve Kader	Kahramanın yaşamında meydana gelecek beklenmedik olayların habercisidir.
Yasak Çiğneme	İçinde bulunduğu şartları kabul etmeyen kahramanın dış dünyaya açılmasında etkili olan unsurlardandır. Masal kahramanı tehlikeler ile yüzleşmek zorunda bırakılır.

3.5- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARINDA İKİLEMELER

Masallarda geçen ikilemeler alfabetik sıra esasına uyularak sınıflandırılmıştır. Aynı sözcüğün tekrarı ile kurulu ikilemelerin, diğer ikileme türlerine kıyasla, yoğun olarak kullanıldığı saptanmıştır:

3.5.1- Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Kurulmuş İkilemeler

Ağlaya ağlaya / alı alına / anlata anlata / aptal aptal / ararken ararken / avuç avuç azar azar / bakraç bakraç / ballandıra ballandıra / biçim biçim / bir bir / birer birer boy boy / böyle böyle / bula bula / çeşit çeşit / çıldır çıldır / çil çil / dal dal / damla damla / derken derken / donuk donuk / döve döve / dura dura / düşüne düşüne / ev ev / geze geze / gide gide/ güle güle / ışıklandıra ışıklandıra / ikiz ikiz / inil inil isteksiz isteksiz / kağış kağış / kapı kapı / katıla katıla / kendi kendine / kıvrım kıvrım / kıpır kıpır / kızgın kızgın / korka korka koşa koşa / köpürdü de köpürdü kös kös / kötü kötü / köy köy / maviş maviş / moru moruna / nakış nakış / ovarken ovarken / parça parça / sağ sağ / salına salına/ şaşkın şaşkın / savura savura / sıkı sıkı / soluk soluğa / sürüm sürüm / sürüte sürüte / süzüm süzüm / taze taze / tez tez tek tek / top top / uça uça / usul usul / ülke ülke / üzüle üzüle / vara vara / yabansı yabansı / yalbırt yalbırt / yana yana / yele yele / yıllar yıllar / yüğürte yüğürte / yük yük / zaman zaman.

3.5.2- İki Sözcüğü De Anlamlı Olan İkilemeler

Ak pak / ateş alev / çala oynaya / çalıp oynamak / çayır çimen / dağ bayır / dağıla döküle / dağlar taşlar / dayalı döşeli / dere tepe / dirlik düzenlik / döne dolana / döküp düşünmek ellenmek ayaklanmak / eninde sonunda / gelin güvey / gezer tozar / kabara köpüre / kap kacak / karı koca / kesip / biçmek / korur kollar / kurtlar kuşlar

/ kuru yavan / odsuz ocaksız / oklu oklavalı / olanı biteni / özene bezene / sığır sıpa / söğüp sapanlıyor / sütü sümüğü / tıkınmak doyunmak / uğraşa vuruşa / yaka paça / yılan çıyan / yunup paklanmak.

3.5.3- Yansıma Sözcükler İle Kurulmuş İkilemeler

Böğüre böğüre / cırt cırt / cıvıl cıvıl / cip cip / fışlaya fışlaya / gacur gucur / gürül gürül / güm güm / homur homur / hor hor / hör hüp / ışıl ışıl / ışılak ışılak / kütür kütür / par par / pır pır / pırıl pırıl / şangır mıngır / şıkır şıkır / şırıl şırıl / tın tın / tin tin / vah vah / vıklata vıklata / vır vır / vız vız .

3.5.4- Yarı Anlamlı İkilemeler

Arı doru / börtü böcek / çalgı çağnak / çocuk mocuk / çoluk çocuk / eveleme develeme / konu komşu / sayrılık mayrılık / süklüm püklüm / türlü tevir / yamru yumru / yorulup ıralanmak / zar zor.

3.5.5- Zıt Anlamlı Sözcükler İle Kurulmuş İkilemeler

Düşe kalka / er geç / gelen giden / gelip giden / içli dışlı / irili ufaklı / konup göçmek öte beri / sağa sola / vara gide / varlı yokta .

3.6- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARINDA DEYİMLER

Oğuz TANSEL'in masallarında kullanılan ortak deyimler cümledeki anlamlarına göre verilmiştir. Deyimlerin sıralanışında alfabetik diziliş esasına uyulmuştur:

A

Acı söz söylemek: *Karşısındakini kıracak, üzecek söz söylemek.*
Acısı küllenmek: *Yaşadığı acının üzerinden uzunca bir zamanın geçmesi, acısının hafiflemesi.*
Ad çekmek: *Kura çekmek; kura yolu ile sonucu belirlemek.*
Adam olmak: *Yaşı ilerledikçe olgunlaşmak; iyi bir seviyeye gelme hali.*
Acı düşüncelere gömülmek: *Üzüntü ve acı veren bir durum karşısında çok fazla düşünceli olma hali.*
Ağzı açık kalmak: *Çok şaşırma hali.*
Ağzını aramak: *Bir kimseyi konuşturarak düşüncesini anlamaya çalışmak.*
Ağzını bıçak açmamak: *Hiçbir şey söylememek.*
Alı alına moru moruna karışmak: *Koşup yorulmaktan; telaş ve heyecandan; utanmadan dolayı yüzü kıpkırmızı kesilmek.*

Akıl erdirememek: *Bir işin sonuçlarını kestirememek.*
Akıl öğretmek: *Bir kimseye kendi eğilimine ya da çıkarına uygun bir davranış yolu göstermek.*
Akıl yormak: *Bir konu üzerinde çok düşünmek.*
Akla sığmamak: *Bir şeyin, aklın alamayacağı ölçüde sınırlı ve şaşırtıcı olması durumu.*
Aklı (usu) başında olmak: *İyi düşünebilir durumda olmak.*
Aklı (usu) başından gitmek: *Çok korkudan veya çok sevinçten ne yapacağını şaşırmak.*
Aklı yatmamak: *Olup bitenlere bir anlam verememek.*
Aklına gelmek: *Hatırlamak; kafasında bir düşünce doğması.*
Aklına gelmemek: *Hatırlamamak; üzerinde fazlaca düşünülmeyen bir konunun hatırlanmaması durumu.*
Aklına şaşmak: *Şaşırmak, hayret etmek.*
Aklını (usunu) oynatmak: *Karşılaştığı olayın şaşkınlığı ile mantıklı düşünemez hale gelmek.*
Aldırış etmemek: *İlgilendirmek istendiği şeye önem vermemek, ilgisiz kalmak. Krş. "kulak asmamak".*
Ant içmek: *Bir şeyi yapacağına dair söz vermek. Krş. 'söz vermek'.*
Ardına (arkasına) düşmek: *Birini veya bir şeyi takip etmek; onun izini sürmek.*
Ardından kurşun atsan yetişmez: *Hızlı bir şekilde ilerler durumda olma hali.*
Arkasına düşmek: *Bir kimsenin peşine takılıp gittiği yöne doğru ilerlemek.*
Arkalarına düşmek: *Bir kimsenin gittiği yoldan gitmek. Krş. "peşine düşmek."*
Aşk olsun: *Karşındakinin davranışına serzenişte bulunduğunu ifade etmek anlamındadır.*
Ateşe atmak: *Çok tehlikeli bir durumla karşı karşıya bırakmak.*
Ayağı kaçık: *Hoş karşılanmayacak şekilde olmak; gezmeye çok düşkün olmak.*
Ayı günü gelmek: *Gebe kadının doğum vaktinin gelmesi durumudur.*
Ayva gibi sararıp solmak: *Hastalık veya üzüntü sonucunda halsiz kalmak.*

B

Bal ile şeker olsun: *İyilik ve esenlik temenni eden dilek cümlesidir.*
Ballandıra ballandıra anlatmak: *Bir konuyu ayrıntıları ile birlikte uzun uzadıya zevkle anlatmak.*
Baş üstüne: *Bir buyruk ya da dileğin yerine getirileceğini belirtmek için; "İstediğinizi yaparım, peki efendim." anlamında kullanılan söz."*
Başa büyük yıkımların gelmesi: *Büyük güçlükler yaşamak.*
Başa çıkamamak: *Karşısındakinin hal ve hareketlerine müdahale edemez duruma gelmek.*
Başa gelen başta kalmaz [A]: *Elde olmayan nedenlerle yaşanan kötü olaylar geçer.*
Başı darda kalmak: *Sıkıntı içinde olmak.*
Başına dert sarmak (açmak): *Zor durumda kalınacak bir işe kendi isteği ile başlamak.*
Başına devlet kuşu konmak: *Beklemediği büyük bir nimete kavuşmak.*
Başına hal gelmek: *Bir işi yaparken büyük güçlük çekmek.*
Başına iş açmak: *Bir kimseyi zor durumda bırakmak.*

Başına iş gelmek: *Zor duruma düşmek.*
Başından geçmek: *Vaktiyle böyle bir durumla karşılaşmış olmak.*
Başından (atmak) savmak: *İstekte bulunan kimseyi bir bahan ile yanından uzaklaştırmak.*
Başını alıp gitmek: *Kimseye haber vermeden bulunduğu yeri terk etmek.*
Başını alıp yollara düşmek: *Kimseye danışmadan ve nereye gideceğini kimseye bildirmeden çevresindekilerle ilgisini kesip bulunduğu yerden uzaklaşmak.*
Başını kaşıyamamak: *Vakit bakımından sıkıntı yaşamak; çok yoğun çalışmak.*
Başını yiyesice (Beddua): *Başına türlü dertler gelsin, sıkıntı çekesin.*
Başının altından çıkmak: *Kötü bir işi gizlice ve kurnazca kendisi hazırlamış olmak.*
Başının etini yemek: *Bir konuda aşırı ısrarcı olup karşısındaki kimseyi zor duruma düşürmek.*
Beyninden vurulmuşa dönmek: *Çok üzücü ve sıkıcı bir durumla karşılaşıp, düşünce yeteneğini kaybeder gibi olmak. Şaşkınlık içinde kalıp, mantıklı hareket edememek.*
Bir ağızdan ünlemek: *Birçok kişinin aynı şeyi yüksek ses tonu ile söylemesi durumu.*
Bir alan pişman bir almayan: *Çok gösterişli şeyler için kullanılır. O kadar albenisi vardır ki insan hemen almak ihtiyacını duyar; ancak aldıktan sonra işe yarar bir şey olmadığını anlar.*
Bir dediği iki olmamak: *Her istediği şeye ulaşabilme imkânına sahip olmak.*
Bir iplik çeksen kırk yaması birden dökülecek: *Çok yoksul olma durumu.*
Bir iş tutmak: *İş yapmak. Bir görevi üstlenmek.*
Bir kazığa bağlayamamak: *İş güç sahibi olmayan kimselerin durumunu ifade eder.*
Birbirine girmek: *Aralarında anlaşmazlık çıkıp birbirleriyle kavga etmek.*
Birinin önüne dikmek (karşısına çıkarmak): *Bir kimseyi diğer bir kimsenin karşısına çıkarmak.*
Boşa giden yaşamına yanmak: *Geçirdiği zamana ilişkin kaygı duymak; üzüntü çekme hali.*
Boynu bükük yüzü asık durmak: *Üzüntüsünü görünüşüne yansıtmak.*
Boynunu bükmek(boynu bükük):*Yalnız, kimsesiz kalmak. Acınacak durumda olmak.*
Boynunu kösmek: *Kimsesiz, üzgün, acınacak ve yardım bekler durumda olmak.*
Buyur etmek: *bir kimseyi ağırlama; konuk etmek.*
Buyruk vermek: *Emir vermek; bir şeyin yapılmasını emretmek.*
Büyük yıkım yaşamak: *Büyük güçlükler, üzüntülerle karşılaşmak.*

C-Ç
Can çekişmek: *Ölmek üzere olmak.*
Can yoldaşı: *Yalnız kalmamak için beraber olunan kimse.*
Canı başına sıçramak: *Canı çok sıkılmak; zor bir durum içinde kalmak.*
Canı sıkılmak: *Yapacak işi olmadığından içinde bir sıkıntı duymak. Bir olaya üzülmek.*
Canına tak etmek: *Sabrını zorlar hal almak.*
Canını kurtarmak: *Bir tehlikeden güçlükle kurtulmak.*
Canını yolda bulmamak: *Bir durum karşısında kendini tehlikeye atmak istememek.*
Cezasını bulmak: *Yaptığı kötülükten dolayı ceza görmek.*
Cin ifrit kesilmek: *Bir kimseyi veya bir olayı dikkatle izlemek.*
Çamur atmak: *Bir kimseyi karalayıcı sözler söylemek; iftira atmak.*

Çaresiz kalmak: *İçinde bulunulan kötü duruma çözüm bulamaz olmak.*
Çıkar yol bulamamak: *İyi bir sonuca ulaştıracak yöntem, çare bulamamak.*
Çıt çıkartmamak: *Ses çıkarmamak, gürültü yapmamak.*

D

Dar (zor) atmak: *Sıkıntılı bir andan sonra istenilen yere ulaşma isteği anlatılır.*
Dayayıp döşetmek: *Hanenin tüm gereksinimlerini karşılamak; en güzel şekilde döşemek.*
Dedikodu etmek: *Birinin arkasından konuşmak; onu çekiştirmek.*
Değirmen damına dönmek: *Büyük bir sorun veya felaketin ardından darmadağın olmak; gücünü yitirmek.*
Deli divane olmak: *Çok sevinmek; her istenileni yapmak.*
Deliye dönmek: *Bir olay karşısında aşırı üzülmek.*
Denizlerce sevinmek: *Çok sevinmek.*
Derde batmak: *Sıkıntı içine düşme hali.*
Derdinden sararıp solmak: *Derdinden dolayı çok sıkıntı çekmek; hasta olmak.*
Derdine derman olmak: *Bir üzüntüsüne çare olmak.*
Derdine derman olmak: *Bir kimsenin sıkıntısına çara bulmak.*
Derdini dökmek: *Sıkıntısını paylaşmak.*
Dereden tepeden konuşmak: *Sıradan konulardan bahsetmek.*
Dert yanmak: *Karşısındaki kimseye derdini anlatmak.*
Dil dökmek: *Bir konuda ikna edici sözler söylemek.*
Dil ile anlatılmaz, akça ile alınmaz: *Ölçü biçemeyecek kadar değerli olma durumu.*
Dile gelmek: *Uzun süredir konuşmayan kimsenin bir anda konuşması hali.*
Dili çözülmek: *Konuşmaya başlamak.*
Dili damağına sarmak: *Hastalık, korku, utangaçlık gibi nedenlerle söyleyeceğini şaşırmak.*
Dili tutulmak: *Gördükleri karşısında şaşkınlıktan konuşamaz hale gelmek.*
Dilinden kurtulamamak: *Bir kişi tarafından sürekli olarak, eleştiri ve sataşmalara maruz kalmak.*
Dilini çözdürmek: *Karşısındakini konuşturup ondan bilgi almak.*
Dille anlatılacak gibi olmamak: *Şaşkınlık yaratmak; anlatılacak gibi olmamak.*
Dille anlatılmaz: *Güzelliğini ifade edecek söz bulamamak; ilgi çekici nitelikte olma durumu.*
Direği çökmek: *Aileden bir kimseyi yitirmek. Büyük bir acı yaşamak.*
Dirlik vermemek: *Rahat ettirmemek; rahat vermemek.*
Döküp düşünmek: *Bir sonuca varabilmek için tasarı yapmak, düşünmek.*
Döl dökmek: *Üremek, çoğalmak.*
Dört dönmek: *Çıkış yolu bulmak üzere çare aramak. İlgi göstermek.*
Dörtnal gitmek: *Hızla, süratle ilerlemek.*
Dumanı tepesinden çıkmak: *Çok sinirlenmek, öfkesini belli etmek.*
Düğümü çözmek: *İçinden çıkılması güç duruma çare bulmak.*
Dünür düşmek: *Kızını istemek amacıyla bir kimseye konuk olmak.*
Dünürlüğe gitmek: *Bir kimsenin kızını istemek üzere ziyaretine gitmek.*
Dünyalarca sevinmek: *Çok sevinmek.*
Dünyaya gelmek: *Doğmak.*

Dünyaya getirmek: *Doğum yapmak; doğurmak.*
Düş görmek(düş kurmak): *Bir şey yapmayı düş olarak tasarlamak.*
Düşlere batmak: *Düş kurma hali.*
Düşüncelere dalmak: *Bir konuyu derinlemesine düşünmek*
Düşünüp taşınmak: *Ele aldığı konuyu bütün yönleri ile incelemek*

E

Ekmek kavgası: *Geçimini sağlamak için çaba harcamak.*
El açmak: ***Bir başkasının yardımını dilemek; ona muhtaç olmak.***
El eline bakmak: *Geçimini başkalarının yardımı ile sürdürmek zorunda kalmak; muhtaçlık hali.*
El pençe divan durmak: *Saygı ve sevgi göstermek; isteklerini yerine getirmek üzere hazır olmak.*
El sürmemek: *Dokunmamak. Hazırlanacak şeyi hazırlamaya katkıda bulunmamak.*
Elden bir şey gelmez: *Yapılacak bir şey yok.*
Eli ayağı tutuşmak: *Telaştan ne yapacağını bilemez durumda olmak.*
Eli boş dönmek: *Amacına ulaşamadan geri dönmek.*
Eli iş görmemek: *İş yapamaz duruma gelmek.*
Elinden bir şey gelmemek: *Kötü bir durum karşısında bir şey yapamadan beklemek. Çaresiz olmak.*
Elinden kurtulamamak: *Baskı altında tutulmak; kendisini zor durumda bırakan kimsenin yanından uzaklaşamamak.*
Eline sağlık: *Yapılan işe teşekkür etmek.*
Elini işe sürmemek: *Hiçbir işle meşgul olmamak.*
Elleri böğründe kalmak: *Kötü bir sonuç çıkacak diye kaygıyla beklemek. Krş."eli yüreğinin üstünde kalmak.*
Ellenip ayaklanmak: *Bir yere gitmek için kalkıp hazırlanmak. Yapılacak bir iş için gerekli hazırlıkları tamamlamak; olur duruma gelmek.*
Emriniz baş üstüne: *Bir buyruk ya da dileğin yerine getirileceğini belirtmek için; "istediğinizi yaparım, peki efendim" anlamında kullanılan söz.*
Er ya da geç: *Erken veya geç bile olsa.*
Erinç içinde yaşamak: *Mutluluk içinde bir yaşam sürmek.*
Eşkin gitmek: *Yavaş yavaş yürümek, avare dolaşmak.*
Etrafında dönüp durmak: *Bir kimseyle çok ilgilenmek; onun isteklerini yerine getirmek için çaba harcamak.*
Evi başına yıkılmak: *Büyük ve üzücü bir olay ile karşı karşıya kalmak.*
Evli evine, köylü köyüne: *Toplumda her kişi kendi işinde kendi görevinin başında olmalıdır.*
Evtik almak: *Korku ve telaşa kapılmak.*

F

Fellik fellik dolaşmak: *Hiçbir şey düşünmeden; yapması gereken işleri erteleyerek dolaşmak.*
Fırsatı kaçırmamak: *Ele geçirilen şansı yitirmek.*

G

Geçinip gitmek: *Geçimini sağlamak. Pekiyi değilse de şöyle böyle geçinmek.*
Geçmiş olsun: *Hastalığınızın ya da uğramış olduğunuz kazanın, felaketin geçmiş olmasını; bir daha böyle sıkıntılara düşmemenizi dilerim.*
Geleceği varsa göreceği de var: *Gelmemesi gerektiği yere kahramanlık gösterip de gelirse kendisine gerekli cevap verilir.*
Gem almaz, yular tutmaz: *Hırçın ve söz dinlemez olmak.*
Girecek delik aramak: *İşlediği bir kabahatten dolayı sığınacak yer aramak.*
Gökler dolusu sevinmek: *Çok sevinmek.*
Göresi gelmek: *Uzun zamandır görmediği bir kimseyi görmek istemek.*
Gönül vermek: *Bir kimseye sevdalanmak, bağlanmak anlamındadır.*
Gönlü düşmek: *Bir kimseye karşı ilgi duymak; ondan hoşlanmak.*
Gönlü olmak: *Razı olmak.*
Gönlü rahat etmemek: *Bir olay veya durum sonrası sıkıntı ve üzüntü duymak.*
Gönlünce gezip tozmak: *Çevrede çok dolaşmak. İstediği yerlere gitmek.*
Gönlünü avutmak: *İstenmedik bir durum karşısında duyulan üzüntüyü azaltmaya çalışmak. Oyalanmak.*
Gönlünü eğlendirmek: *İstediği, dilediği gibi vaktini geçirmek.*
Gönlünü yapmak: *Bir kimsenin gücenikliğini gidermek. Kişinin istemediği bir durumu uygun davranışlarla olumlu yola çevirmek. Krş."Gönül yapmak. Gönlü olmak (Razı olmak).*
Göz açıp yumana kadar: *(Göz açıp kapayana kadar) Çok kısa bir zamanda.*
Göz aydınına gelmek (göz aydını vermek): *Karşısındakini kişinin sevincine ortak olmak; mutluluğunu paylaşmak.*
Gözdağı vermek: *Korkutmak; korkutucu davranışta bulunmak.*
Göz gezdirmek: *Dikkatli bir biçimde çevresini incelemek.*
Göz göze: *Bakışları karşılaşmak.*
Göz göze konuşmak: *Bakışları karşılaşarak konuşmak.*
Göz gözü görmez olmak: *Yoğun karanlıktan; tozdan, dumandan hiçbir şey görememek*
Göz kulak kesilmek: *İlgi ile davranmak.*
Göz nuru dökmek: *İnce, değerli bir ürün meydana getirmek için gözleri çok yoran bir dikkatle uzun süre çalışmak.*
Gözden ıralamak: *Uzaklaşarak gözden kaybolmak.*
Gözden kaybolmak: *Görünmez hal almak; kimselere görünmemek.*
Gözden kaybolmak: *Bir anda ortalıkta görünmemek; görünmez olmak.*
Gözle kaş arasında: *Çok kısa bir zaman içinde. Krş. 'kaşla göz arasında'.*
Gözleri gölgelenmek: *Hüzünlenmek; ağlamaklı olmak.*
Gözleri kamaşmak: *Gördüklerinin güzelliğine inanamamak, şaşırmak.*
Gözleri solmak: *Çok ağlama sonrası gözlerin halsiz kalması; iyi göremez duruma gelmesi.*
Gözleri yuvalarından fırlamış: *Gözlerini pek fazla açarak kızgınlığını ve şaşkınlığını belli etmek.*
Gözlerinden uykuyu silmek: *Uykusu açılmak; uyku halinden sıyrılmak.*
Gözlerine inanamamak: *Gördüklerinin doğru olduğunu kabul edemeyecek kadar şaşırmak.*
Gözlerini ayırmamak: *Dikkatle takip etmek, izlemek.*
Gözlerinin içi gülmek: *Çok sevinmek; sevincini belli etmek.*

Gözlerinin perdesi uçmak: *Şaşkınlık ve hayret içinde kalmak.*
Gözü dönmek: *Aşırı bir istek ya da çok öfkelenme dolayısıyla saldıracak duruma gelmek*
Gözü fal taşı gibi açılmak: *Büyüklük ya da başarı karşısında hayran olmak. Çok şaşırmak.*
Gözü (gözleri) kalmak: *İsteyip de elde edemediği şeye karşı isteğini sürdürmek.*
Gözü pencerede (yolda) kalmak: *Özlenen bir kimsenin gelmesini istekle beklemek.*
Gözüm üstüne: *Krş. "baş üstüne". Emir ve isteklerinizi kabul ederim anlamındadır.*
Gözünden ayırmamak: *Dikkatlice bakmak; bir noktaya odaklanmak.*
Gözüne ilişmek: *Daha önceden dikkat etmediği bir şeye dikkat etmek; beklenmedik bir anda bir nesneyi ve kişiyi görmek.*
Gözüne kestirmek: *Bir şeyi elde etmeye karar vermek; bunun için çaba harcamak.*
Gözüne uyku girmemek: *Bir sebepten dolayı uyuyamamak.*
Gözünü ayırmamak: *Dikkatlice incelemek, takip etmek.*
Gözünün kurdunu kırmak: *Bir kimseyi korkutmak.*
Güç belâ: *Zorlukla, çok sıkıntı çekerek.*
Güle güle büyüt: *İyi günlerde ve sağlıklı olarak büyüt.*
Güle güle git: *Sağlıcakla git, iyi yolculuklar.*
Gün görmek: *Bolluk, gönül rahatlığı, mutluluk içinde geçen günler yaşamak.*
Güneş çarpması: *Sıcak havada güneş altında fazla kalmaktan hasta olmak.*
Günün burnu: *Sabahın ilk saatleri.*
Günün burnuyla kalmak: *Sabahın ilk saatlerinde uyanmak.*
Güzelliği dille anlatılmaz olmak: *Sözlerle ifade edilemeyecek derecede güzel olmak.*

H
Haber göndermek: *Haber ulaştırmak, bildirmek.*
Haber salmak: *Haber ulaştırmak, bildirmek.*
Haber uçurmak: *Haber yollamak, bildirmek.*
Haber vermek: *Haber ulaştırmak, bildirmek.*
Haberi olmamak: *Bilmemek, bilgisi bulunmamak.*
Hatırı olmak: *Değeri(kıymeti) olmak anlamındadır.*
Hayretler içinde kalmak: *Çok şaşırmak, gördüklerine inanamamak.*
[A] Hazıra dağ dayanmaz: *Elimizde bulunan mal ve para ne kadar çok olursa olsun, harcamakla bir gün bitecektir.*
Hazıra konmak: *Kolayca elde edilen, kolay alınan.*
Hep bir ağızdan konuşmak: *Seslerini, sözlerini birleştirerek; hep birlikte konuşmak.*

I-İ
İçerlemek: *Çok üzülmek; sıkıntısını dışa vurmamak.*
İçi götürmemek: *Bir kimseyi kıskanmak.*
İçi kan dolmak: *Üzücü bir durum karşısında duyulan sıkıntı hali.*
İçi kavrulmak: *Çok susamak.*
İçi yanmak: *Sıkıntıya kapılmak; çok üzülmek*
İçine ateş düşmek: *Yüreği yanmak. Çok büyük bir acı içinde olmak.*
İçine kurt düşmek: *Bir konu hakkında endişeye kapılmak.*
İçini sıkıntı basmak: *Sıkıntıya kapılmak; üzülmek.*

İğne atsan yere düşmez: *Çok kalabalık.*
İki gözü iki çeşme: Durmadan *ağlamak. Sürekli olarak gözyaşı dökme.*
İki yakası bir araya gelmemek: Geçim *sıkıntısı içinde olmak ve borçtan kurtulamamak, gelir ve giderini denkleştirememek.*
İlenç almak: Bir *kimsenin bedduasını almak.*
İn yok cin yok: *Ortalıkta kimselerin olmamasına; sessiz bir ortamın olduğuna işaret eder.*
İş bitirmek: *Bir kimsenin zor durumda olduğunu bilerek ona yardım etmemek.*
İş işten geçmek: *Daha önce davranıldığı için bir fırsat kaçırılmış; artık o işi yapma olanağı kalmamış olmak.*
İş tutmak: *Kendi işini yapmak; başkasının işini yapmak anlamındadır.*
İşe girişmek: *Bir göreve başlamak.*
İşe koşmak: *Bir amaç uğruna çaba harcamak; düzenli olarak işini görmek.*
İşi başından aşkın olmak: *Yapılması gereken işlerin çok olması.*
İşin üstesinden gelmek: *Başladığı işi başarı ile tamamlayabilmek.*
İşleri eline almak: *Yapılacak olan işlerinin düzen ve sorumluluğunu almak.*
İyi saatine denk gelmek: *Bir istekte bulunulacak kimsenin mutlu olduğu bir ana denk gelmek.*
İz sürmek: *İnsanın, hayvanın yerde bıraktığı izleri takip ederek; gittiği yeri bulmak.*

İzin almak*: Bir işe girişmeden önce konu ile ilgili kimsenin onayını almak.*
İzini bulmak: *Yürüyen canlıların gittiği yeri izleyerek bulunduğu yeri bulmak.*

K
Kafa yormak: *Bir konu üzerinde fazlasıyla düşünmek.*
Kan ağlatmak: *Bir kimseyi büyük bir üzüntü içinde bırakmak.*
Kan dökmek: *Öç almak için bir kimseyi öldürmek.*
Kan tere batmak: *Fazla sıkıntıdan çok terlemek.*
Kan ter içinde kalmak: *Fazla sıkıntıdan çok terlemek.*
Kanı kaynamak: *İçinde sevgi beslemek.*
Kanına girmek: *Birtakım yollar ile karşısındakine zarar vermek; ona kötülüğü dokunmak.*
Kanını yere dökmek: *Bir kimseyi öldürmek"Evler başına yıkılacak gibi olur."*
Kapı dışarı etmek: *Bulunduğu yerden uzaklaştırmak; evden kovmak.*
Kapılarının ipini çekmek: *Konuk olmak anlamındadır.*
Kapısını aşındırmak: *Bir kimsenin yaşadığı yere onu çok rahatsız edecek şekilde çok gidip gelmek.*
Kara kara düşünmek: *Derin derin, üzüntülü düşünmek.*
Karalar giyinmek: *Bir felaket dolayısıyla siyahlar giyinmek; üzüntü ve yas hali.*
Karşı gelmek: *Kendine söylenen sözlere itiraz etmek; söylenenleri yapmamak.*
Kaşla göz arasında: *Çok kısa bir zaman içinde.*
Kavga dikilekalır: *Kavga, tartışma başlar.*
Kavli karar etmek: *Bir konuda sözleşmek; birbirlerine söz vermek.*
Kaygı içinde kalmak: *Yaşanılan durum karşısında büyük üzüntü ve korku yaşamak.*
Kemiklerini kırmak: *Dövmek, dayak atmak sonucu karşısındakine zarar verme.*
Kendinden geçmek: *Heyecan verici bir durum karşısında aklının ve duyu organlarının işlemez olması durumu. Krş. "kendini kaybetmek".*

Kendini işine vermek: *İşiyle meşgul olmak.*
Kendini toparlamak: *Yaşadığı olaylardan sonra görünüşünü ve ruh halini düzeltmeye çalışmak.*
Kesip atmak: *Sözü uzatmadan kesin bir yargıya varmak.*
Keyif sürmek: *Sindirerek neşesine, keyfine varmak.*
Keyfine bakmak: *Yavaş yavaş, sindire sindire keyfince neşesine bakmak.*
Kızarıp bozarmak: *Utanmak, çekinip sıkılma hali.*
Kırk dereden su getirmek: *Bir işi yapmamak için türlü bahaneler üretmek.*
Kırk gün taban eti bir gün av eti: *Avcılar, genellikle av bulmak için günlerce dolaşır; ancak eli boş döner.*
Kız vermek: *Kendi kızını bir aileye gelin olarak vermek.*
Kızarıp bozarmak: *Utanmak, çekinip sıkılma hali.*
Kol kanat olmak: *Birbirine destek vermek, zor gününde birbirinin yanında olmak.*
Kolayını bulmak: *İçinde bulunulan durumdan kurtulmak için kolay bir yol bulmak.*
Kondurup göçürmek: *Kendisine konuk olan kimseyi ağırlamak.*
Konuk etmek: *Ziyaretine gelen kimseyi ağırlamak; misafir etmek.*
Koşulu bozmak: *Önceden konulmuş olan şartı geçersiz kılmak.*
Kötüye varmak: *Yolunda gitmeyen, olumsuz bir durumla yüzleşmek.*
Köpürmek: *Çok sinirlenmek, öfkelenmek.*
Kulak asmak: *Karşısındakinin sözlerini dikkate almak, dinlemek.*
Kulak asmamak: *İlgi ve merak duymamak; dikkate almamak.*
Kulak kesilmek: *Dikkatle dinlemek.*
Kulağına gitmek: *Bir sözü başkalarından duymak.*
Küçük dilini yutmak: *Gördükleri ve duydukları karşısında çok şaşırmak.*
Küçük su dökmek: *Küçük abdest anlamındadır.*
Külünü savurmak: *Bir şeyi tümden bitirip yok etmek.*
Küplere binmek: *Sinirlenmek; öfkelenme hali.*

L
Laf kalabalığı etmek: *Boş yere konuşmak; çok söz söylemek anlamındadır.*
Lafı kestirip atmak: *Sözü uzatmamadan anlatmak; söze ara vermek.*
Lafını (sözünü) etmek: *Bir şey üzerinde konuşmak.*

M
Meydana çıkmak: *Görünmek. Belli olmak. Yetişmek, büyümek, olmak*
Meydana gelmek: *Olmak, oluşmak, vücut bulmak. Ortaya çıkmak.*
Muradına ermek: *Dilediği bir şeye kavuşmak.*
Muştular olsun: *Müjdeler olsun; mutluluk veren bir haber alma durumu.*
Mutluluk konağına erişmek: *Mutlu olmak; mutluluk dilemek anlamında temenni sözü.*
Münasip görmek: *Uygun bulmak, onaylamak.*
Meram anlamamak: *Anlatılan şeylere önem vermeden karşısındakinin sözlerini dikkate almamak; derdini anlamamak.*
Meramını dile getirmek: *İsteğini, dileğini ifade etmek anlamındadır.*

N
Ne çare: *Çaresi yok, elden bir şey gelmez.*

Ne hali varsa görsün: *Yaşadıklarının ve kararlarının sorumlusu kendisidir; sonuçlarına katlanmak zorundadır.*
Ne edeceğini bilemek: *Karşılaştığı durum karşısında nasıl bir tavır geliştireceğini bilememek.*
Ne olur: *"Yalvarırım, rica ederim, lütfen" anlamında kullanılır.*
Ne olur ne olmaz: *Her ihtimale karşı, ne olacağı belli değil.*
Ne pahasına olursa olsun: *Her türlü sıkıntı ve tehlikeyi göze alarak, ne kadar büyük fedakârlık isterse istesin.*
Ne od var ne ocak: *Aşırı yoksulluğu, geçim darlığını anlatmak için kullanılır.*
Ne tadı var ne tuzu: *Hoşa gidecek, zevk alınacak, beğenilecek bir şey değil.*
Niyet etmek: *Bir şeyi yapmayı zihninde tasarlamak, düşünmek.*
Niyeti bozuk: *Kötü bir davranışta bulunması beklenen, kötülük düşündüğü sezilen.*

O-Ö
Ocağı sönmek: *Bir felaket karşısında ailenin dağılması. Aile bireylerinden birinin ölmesi.*
Ocağına düşmek: *Birine yardım etmesi için yalvarmak, koruması için sığınmak.*
Ocağına incir (ağacı) dikmek: *Birinin evini barkını dağıtmak, düzenini alt üst etmek.*
Ocağına su bağlamak: *Birinin evini barkını dağıtmak, düzenini alt üst etmek, yuvasını yıkıp toparlanamaz hâle getirmek.*
Oh olsun: *Birini üzen duruma sevinmek.*
Olan biten: *Olup geçenler, olanların hepsi, meydana gelenler.*
Olan olmuş: *Bir iş yapılmıştır, bundan dönüş yoktur.*
Oluruna bırakmak: *Bir işin yapılabildiği, olabildiği kadarıyla yetinmek, müdahale etmeden bekleyip sonucuna ne olursa olsun razı olmak.*
On parmağında on marifet: *Çok hünerli, becerikli, ustalığı çok, elinden her iş gelir.*
Onur çiğnemek: *Bir kimsenin gururunu zedeleyici davranışta bulunmak.*
Onuruna yedirememek: *Gurur kırıcı bir davranış ile karşılaşınca bu durumu kabullenmemek.*
Oralı olmamak: *İlgilenmemek.*
Ortada kalmak: *Yersiz yurtsuz kalmak, barınacak yer bulamamak. İki şey arasında kalmak.*
Ortadan kalkmak: *Görünmez, bulunmaz olmak. Yok olmak.*
Ortadan kaybolmak: *Nereye gittiği bilinmemek, sezdirmeden gitmek, görünmez hâle gelmek.*
Ortaya koymak: *Herkese göstermek. Herkesin görmesi için müsait duruma getirmek.*
Ortalığa yaymak: *Konuyu herkese duyurmak. Toplum içindekileri konudan haberdar etmek.*
Ortalıkta çıt yok: *Sessizlik ve sakinlik hali.*
Oyun etmek: *Kurnazlık yaparak aldatmak.*
Oyun oynamak: *Birinin arkasından tuzak kurmak anlamındadır.*
Öç almak: *Yapılan bir kötülüğün acısını aynı derecede bir kötülük yaparak çıkarmak.*
Ödü kopmak: *Çok korkmak.*
Ödü yarılmak: *Çok korkmak. Krş. "ödü patlamak; ödü kopmak."*
Öfkesi diz boyu: *Kızgınlığın çok fazla olması durumu.*
Öğüt vermek: *Yapılması ve yerine getirilmesi konusunda, bir kimseyi tembihlemek;*

Ölenle ölünmez: *Ölen bir kimsenin ardından uzunca bir süre yas tutmak onu geriye getirmez anlamındadır.*
Ölüp ölüp dirilmek: *Çok ağır bir hastalıktan kurtulmak. Ard arda gelen sıkıntılı, acı veren durumlara düşmek.*
Önüne geleni kapar, ardına geleni teper: *Etrafındakilere devamlı saldırır. Kendi çıkarlarını korumak için her şeyi çiğner, akla gelen tüm haksızlıkları yapar.*
Örene dönmek: *Büyük bir sorun veya felaketin ardından darmadağın olmak; gücünü yitirmek.*
Özlem çekmek: *Uzaktaki birini çok özlemek; hasret duymak.*

P
Paçaları tutuşmak: *Büyük bir telaşa ve kaygıya kapılmak.*
Pabucu dama atılmak: *Kendisinden üstün birinin çıkmasıyla gözden düşmek, değer ve itibarını kaybetmek.*
Pabucunu ters giydirmek: *Güç bir duruma düşürerek telâşlandırmak, bu telâşla kaçmasına sebep olmak.*
Pabuç bırakmamak: *Yılmamak, korkmayıp yapacağından vazgeçmemek.*
Pabuç pahalı: *Girişilen işin tehlikeli olduğunu anlatmak için kullanılır.*
Planları\ oyunları suya düşmek: *Bir işi gerçekleştirememek ya da birtakım nedenlerden dolayı o işten vazgeçmek.*
Parmağı ağzında kalmak: *Şaşa kalmak, hayretler içinde kalmak.*
Put gibi oturmak(put kesilmek): *Sessiz, kımıldamadan durmak.*
Para etmemek: *Değeri olmamak; etkisini gösterememek.*
R
Rahat durmamak: *Yaramazlık etmek, kımıldayıp durmak.*
Rahatına bakmak: *Hiçbir şeye aldırış etmeden rahatını sağlamaya çalışmak.*
Razı olmak: *Ortaya atılan fikri kabul etmek.*
S-Ş
Sabahı zor etmek: *Bir konu ile ilgili olarak bütün gece düşünmek; sabah olması için sabırsızlanmak.*
Sabahın eri: *Sabahın ilk saatleri.*
Sararıp solmak: *Üzüntü veya hastalıktan dolayı renginin sararması; halsiz kalmak.*
Sarmaş dolaş olmak: *Biriyle çok samimi olmak; iyice sarılıp kucaklaşmak.*
Selam götürmek: *Bir kimsenin iyi dileklerini bir başkasına iletmek.*
Sesini çıkarmamak: *Sessiz ve yorumsuz kalmak.*
Sevincinden deliye dönmek: *Çok sevinmek.*
Sevincinden uçmak: *Çok sevinmek.*
Sevinçten kanatlar takınmak: *Çok sevinmek, sevincini belli etmek.*
Sıkıntıya tutulmak: Bir *durum karşısında çok sıkılmak, üzülmek.*
Sıkıştırmak(bir kimseyi) : *Herhangi bir olay ile ilgili, konuşması için kişiyi zorlamak.*
Sınava çekmek: *Konuyla ilgili olarak sorular sorup yanıtlamalarını istemek.*
Sokağa dökülmek: *Topluluk halinde dışarıya, sokağa çıkmak.*
Soluk almadan beklemek: *Ses çıkarmadan beklemek.*
Soluk soluğa kalmak: *Yorulmak; nefes almada güçlük yaşamak.*
Sökün etmek: *Birçok kişinin veya şeyin birbiri ardına gelmesi.*
Sönük kalmak: *Değersiz durumda olmak.*

Söz açmamak: *Konu hakkında karşısındakine bilgi vermemek.*
Söz anlamamak: *Karşısındakinin söylediklerini dinlememek; konuyu bir türlü anlayamamak.*
Söz dinlememek: *Karşısındakinin söylediklerini önemsememek, söylenenlerini yerine getirmemek.*
Söz geçirememek: *Karşısındaki kimseye söylediklerini dinletememek.*
Söz kesmek: *Evlenmek üzere istenen kızın verildiğini kesin olarak belirlemek.*
Söz tutmamak: *Kendine verilen öğütleri yerine getirmemek; yaşamını ona göre planlamamak. Krş. "söz dinlememek."*
Söz vermek: *Sözünü yerine getireceğini kesin bir dille ifade etmek.*
Sözü döndürüp dolaştırmak: *Söylemek istediğini bir türlü söyleyememek.*
Sözü geçmek (söz geçirmek): *Herhangi bir konuda karşısındakini ikna edebilecek güçte ve yetkide olma durumu.*
Sözünde durmamak: *Yapacağına ilişkin kesin güvence verdiği bir konuda, karşısındakini aldatmak; yarı yolda bırakmak.*
Su gibi akmak: *Zamanın ve mesafenin hızla kat edilmesi.*
Suca akmak: *Zamanın çabucak geçmesi. Krş. "su gibi akmak."*
Suçlu aramak: *Bir konu ile ilgili sorumlu tutulacak kimse bulmak; gerçek suçluyu ortaya çıkarmak.*
Suların kararması: *Akşam saatlerine yakın zaman dilimi.*
Suratı üç karış: *Öfkeli olma hali.*
Surum böyle: *Başına gelen şeylerinin nedenini yazgıya bağlamak.*
Surun açık olsun: *Karşılaşacağın olaylar sana sıkıntı ve üzüntü vermesin anlamında kullanılan dua sözü.*
Sus pus olmak: *Hiç konuşmamak; konuşacak bir şey bulamamak.*
Süklüm püklüm: *Utanıp sıkılarak ya da korkup çekinerek.*
Sürüm sürünmek: *Çok yoksul ve perişan hale düşmek*
Sütü sümüğü temiz: *Ahlakı düzgün kimse. Krş. "Helal süt emmiş kimse."*
Şafak atmak: *Birden, önemli bir durumla karşı karşıya olduğunu anlamak.*
Şaha kalkmak: *(At) Ön ayaklarını yerden kesip arka ayakları üzerinde durmak.*
Şapkasını yere çalmak: *Pes etmek.*
Şaşkınlık içinde kalmak: *Yaşadığı olaya çok şaşırmak.*
Şaşıp kalmak: *Bir durum karşısında çok şaşırmak.*
T
Tabana kuvvet: *"Binecek bir şey yok, yayan gitmekten başka çare de kalmadı" anlamında kullanılır.*
Tabanları yağlamak: *Uzak bir yere yayan olarak gitmek için hazırlanmak. Hızlıca koşarak kaçmak.*
Tabanları yağlamak: *Uzak bir yere yayan olarak gitmek için hazırlanmak. Hızlıca koşarak kaçmak.*
Tadını çıkarmak: *Sevincini ve mutluluğunu doyasıya yaşamak.*
Tadını kaçırmak: *Zevkine varılmaya çalışılan bir şeyde aşırılığa kaçarak olumsuz bir durum oluşturmak, zevki bozmak.*
Tadı tuzu kalmamak: *Eski zevk veren yanı kalmamak, yavanlaşmak, güzel ve çekici durumu ortadan kalkmak.*
Tahta oturmak (tahta geçmek): *Padişahtan sonra onun yerini alarak ülke düzeninde görev almak.*

Takati kalmamak: *Çok yorulmak; perişan olmak.*
Tamuya gitmek: *Cehenneme gitmek.*
Taş üstünde taş koymamak: *Her tarafı yıkmak, yıkılmadık bir şey bırakmamak.*
Taşı sıksa suyunu çıkarmak: *Bedence çok kuvvetli, dinç kimse.*
Telâşa düşmek: *Heyecanlanmak, aceleci olmak.*
Tepe gibi yığılı durmak: *Birikmiş bir şekilde durmak, büyük yığın oluşturmak.*
Tilki uykusuna yatmak: *Kesintisiz bir uykuya dalmak.*
Tozu dumana katmak: *Ortalığı altüst etmek, karışıklığa yol açmak, gürültü patırtı çıkarmak. Çok fazla toz kaldırarak koşmak veya kaçmak.*
Tuzak kurmak: *Birisi için gizlice tehlikeli bir durum hazırlamak.(kuyusunu kazmak).*

U-Ü
Ucu bucağı olmamak: *Bir yer çok geniş, sonu yokmuş gibi olmak.*
Uğur ola (uğurlar ola): *Yolculuğunuzun iyi şartlarda geçmesini dilerim şeklindeki seslenme sözü.*
Umudunu yitirmemek: *Ümidini kesmemek.*
Us erdirememek: *Olan bitene bir anlam verememek. İçinde bulunulan duruma anlam verememek.*
Us öğrenmek: *Karşılaşılan zorlukları aşabilmek için başkalarından bir şeyler öğrenmek. "Krş. Akıl öğrenmek."*
Us ölçüsüne sığmamak: *Akıl ve mantık sınırları dışında kalan.*
Usu (aklı) başına gelmek: *Ani bir şekilde, daha önce olmuş bir olay veya durumu hatırlamak; yaptığı hatanın farkına varmak.*
Usu durmak: *Gördükleri ve duydukları karşısında şaşkınlık duymak.*
Usu yatmamak: *Yaşadıklarına anlam verememek.*
Usuna (aklına) gelenin başına gelmesi: *Olmasını istemediği bir olayın veya durumun daha kötüsü ile karşılaşmak.*
Usuna (aklına) koymak: *Bir şey yapmaya kesin karar vermek.*
Usuna yatmak: *Aklına, mantığına uygun düşmek.*
Usundan (aklından) zoru olmak: *Aklına gelen her şeyi üzerinde düşünmeden yapmak; mantıksızca hareket etmek.*
Usunu (aklını) çalmak: *Düşüncesine etki yaparak onu istediği yola sürüklemek.*
Usunu(aklını) yitirmek: *Delirmek.*
Uygun bulmak: *Düşüncelerine göre olduğu kanısına varmak.*
Uyku bastırmak: *Aşırı derecede uykusu gelmek, uyuma isteği duymak."Yemekten sonra bir uyku bastırır, kafamı kaldıramazdım*
Uyku gözünden akmak: *Çok uykusu gelmek, göz kapakları kapanmak.*
Uykudan çözülmek: *Uykusu açılmak; uyku halinden sıyrılmak.*
Uykusu kaçmak: *Uyuyacak durumda iken ya da uyuması gerekirken bir nedenle uyuyamamak. Bir durumdan kaygılanmak.*
Uykusunu yitirmek: *Bir sebepten dolayı uyuyamamak.*
Ün kazanmak: *Adı her yerde duyulmak, şöhreti herkesçe bilinir olmak.*
Üstünden (şu kadar zaman) geçmek: *Aradan (şu kadar) zaman geçmek.*
Üstesinden gelmek: *Bir işi olumlu sonuçlandırmak, başarmak.*
Üstüne düşmek: *Onunla çok ilgilenmek; ısrarcı davranmak.*
Üstüne usta olmamak: *İşinde başarı olmak; yaptığı işi herkesten iyi yapmak.*
Üzeri yüklü olmak: *Hamile olmak.*

Üzerine sıkıntı basmak: *Sıkılıp bunalmak, benliğini sıkıntı basmak.*
Üzerine yürümek: *Karşısındakini korkutup sindirmek için saldırır biçimde davranmak.*
V
Vah vah etmek: *Hayıflanmak; üzülmek.*
Vakit kazanmak: *Karşı tarafı oyalayarak zamanı uzatmak. Bir şeye ayrılan ya da harcanan zamanı uzatmak.*
Varlıkta darlık çekmek: *Elinde her imkân olduğu hâlde bunlardan yararlanamamak, sıkıntıya düşmek.*

Y
Yakasına yapışmak: *Hesap sormak ya da bir şey istemek için tutup bırakmamak.*
Yakasını kurtaramamak: *İçinden çıkılması güç durumlardan kendini kurtaramamak.*
Yalvarıp yakarmak: *Çok yalvarmak.*
Yan gözle bakmak: *Dikkat çekmeden bakmak; sezdirmeden incelemek.*
Yan yatmak: *Bir iş yapmadan zamanını geçirmek; rahatına düşkün olma durumu.*
Yanıp tutuşmak: *Elde etmek için güçlü bir istek duymak, elde edemediği için de büyük üzüntü içinde olmak. Kuvvetli bir aşkla sevmek*
Yanıp yakılmak: *Sızlanıp şikâyet etmek, derdini döküp durmak*
Yarından tezi yok: *En kısa zamanda, çok çabuk, geciktirmeden.*
Yas içinde olmak(yas tutmak): *Büyük bir acının, benliği üzerindeki etkisini davranışları ile belli etmek.*
Yataklara düşmek: *Hastalığından dolayı güçsüz kalmak; dinlenmek zorunda olmak.*
Yaygarayı basmak: *Önemsiz nedenlerle bağırıp çağırmak.*
Yazıklar olsun: *Çok üzüldüm, teessüf ederim, seni kınarım anlamındadır.*
Yerli yersiz: *Uygun olsun olmasın, uygun zamanı kollamadan*
Yer tutmak: *Bir yeri kaplamak. Birine bir yer ayırmak*
Yer vermek: *Önemini belirtmek. Kendi yerini bir başkasına vermek. İmkân tanımak.*
Yerinde yeller esmek: *Yok olup ortadan kaybolmak.*
Yerle bir etmek: *Bir yeri yakıp yıkmak, tahrip etmek, temeline kadar söküp dağıtmak, taş taş üstüne bırakmamak.*
Yıldırımla vurulmuşa dönmek: *Ansızın ortaya çıkan kötü bir durum karşısında sarsılmak, ne yapacağını bilemez olmak, bitkin ve şaşkın bir duruma düşmek.*
Yol almak: *Bir yere ulaşmak için belli bir yol izlemek, bir süre yol gitmek.*
Yol göstermek: *Rehberlik etmek, yolu bilmeyene tarif etmek, nasıl gidileceğini anlatmak. Nasıl davranılacağını, ne yapılacağını öğretmek.*
Yol iz bilmemek: *Bulunduğu yerde yabancı olup gideceği yolu ve yeri bilmemek.* ***Yol kesmek:*** *Birinin geçmesine engel olmak. Issız yerlerde, yollarda soygunculuk yapmak.*
Yol tutmak: *Yaşayış ve davranışını kendine göre kurduğu düzene uygun olarak sürdürmek. Bir yere; bir amaca ulaşmak üzere bulunduğu yerden ayrılmak.*
Yol gitmekle biter [A]: *Her iş gerekli zamanda yapılarak tamamlanır.*
Yola düşmek: *Bir yere ulaşmak üzere bulunduğu yerden ayrılmak.*
Yola düzülmek: *Yola çıkıp yürümeye koyulmak.*
Yola getirememek: *İstediği doğrultuda hareket etmesini sağlayamamak.*
Yola koyulmak: *Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak; yol almak.*

Yola vurmak: *Bir yere ulaşmak üzere yola çıkmak. Krş. 'yola düşmek.'*
Yolcu yolunda gerek [A]: *Yola çıkmayı düşünen kimse vakitlice yol almalıdır.*
Yolcusu gelmek: *Doğuma çok az kalmak.*
Yolun açık, işin kolay olsun: *Çıkılan yolda engeller ile karşılaşmama temennisidir.*
Yolunu gözlemek: *Gelmesini beklemek.*
Yolunu tutmak: *Bir yere ulaşmak için belli bir yol izlemek.*
Yolunuz açık uğrunuz gür olsun: *Çıktığınız yolda karşınıza tehlikeler çıkmasın anlamını taşıyan temenni sözü.*
Yorak ununa dönüşmek: *Yaşanan olayın ardından çok kötü bir hal almak.*
Yüreği hoplamak (yüreği hop etmek): *Heyecanlanmak. Yüksek ses veya ani bir haber karşısında korkmak.*
Yüreği bulanmak: *İçi sıkıntı ile dolup derin soluk alma isteği duymak. Midesi bulanmak.*
Yüreği oynamak: *Heyecanlanmak; mutlu olma hali.*
Yüreği serinlemek: *Duyduğu üzüntüyü hafifletecek bir haberle karşılaşmak, ferahlamak.*
Yüreğine ateş düşmek: *Büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altında kalmak.*
Yüreğine esin bırakmak: *Bir kimsenin, bir işe rızasının olmasını temenni etmek.*
Yüreğine işlemek: *yaşadığı acıdan çok fazla etkilenmek.*
Yüreğine köz düşmek: *Büyük bir acı ile karşı karşıya kalmak, üzüntü duymak.*
Yüreğine su serpilmek: *Rahatlatıcı ve sevinçli bir haber almak.*
Yüreğini hoplatmak: *Korkmak, korkutmak anlamına gelen deyim metinde 'çok heyecanlandırmak' anlamında kullanılmıştır.*
Yüz bulamamak: *Yakınlık ve ilgi görememek.*
Yüzünden düşen bin parça: *İçinde bulunduğu duruma çok üzülmek; sıkıntısını belli etmek.*

Z
Zar zor: *Güçlükle, zorla. "Ucu ucuna, kıt kanaat, istenilen ölçüye ancak yaklaşabildi." anlamında kullanılır.*
Zaman kazanmak: *Birini oyalayarak ihtiyacı olduğu zamanı mümkün olduğunca uzatmaya çalışmak.*
Zaman kollamak: *Uygun bir fırsat beklemek. Bir işin sırasını beklemek."Zamanını kolla öyle gir işe, zamansız girip de rezil olma."*
Zihin açıklığı: *İyi, sağlıklı düşünebilme gücü.*
Zifiri karanlık: *Çok karanlık.*
Zihni bulanmak (karışmak): *Sağlıklı düşünemez olmak, olaylar arasındaki bağlantıyı kaybetmek, ne yapacağını şaşırmak.*
Zihnini bulandırmak: *Kuşkulandırmak. Düşünemez hâle getirmek.*
Zorla güzellik olmaz: *Beğenilmeyen bir şeyi zor kullanarak beğendirmeye çalışmak mümkün değildir.*

3.7- OĞUZ TANSEL'İN MASALLARININ KÜNYESİ[2] (Tablo 9)

	Kitabın Adı	Masalın Adı	Masalın Derlendiği yer	Derleme Yılı	Kaynak Kişi	Eğitim Durumu	Kimden Dinlediği*	Nereden Dinlemiş
1	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Üç Peri Kızı	Amasya	1945	Menşur DÜLGER	Okur-yazar değil	Bedi Bey'den (70 yaşında)	Erzurum'dan
2	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Balıkçı	Amasya	1945	Menşur DÜLGER	Okur-yazar değil	60 yaşındaki bir kimseden	Kağızman'dan
3	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Naz Kız (Arap Vezir)	Amasya	1945	Menşur DÜLGER	Okur-yazar değil	60 yaşındaki Sürmeli Bey'den	Adana'dan
4	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Alaca Bulaca (Keloğlan)	Amasya	1945	Menşur DÜLGER	Okur-yazar değil	Ahmet Pehlivandan	Gümrü dolaylarında bir köyden
5	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Dünya Güzeli	Amasya	1945	Menşur DÜLGER	Okur-yazar değil	Âşık Karani'den	Kars dolaylarından
6	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Al'lı ile Fırfırı	Konya	1955	Tezcan Demirişler	-	Fatma Demirişler'den	Konya'dan
7	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Kabak Donunda Kız	?	1953	Fahri Ataber	-	Şerife Çelikbilek'ten	-
8	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Topal Dev	Konya	1952	Ramazan Çalışkan	-	Mehmet Kanat'tan	Sille
9	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Mavi Benekli Firik	Amasya	1945	Dursun Aytaç	-	Zakire Aytaç'tan	-
10	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Oduncunun Karısı	Amasya	1945	Nuran Nahtuvan	-	-	-

[2] **Folklor Edebiyat**, C.9, S.33, s.162–167, 2003.

Sıra No	Kitabın Adı	Masalın Adı	Masalın Derlendiği yer	Derleme Yılı	Kaynak Kişi	Eğitim Durumu	Kimden Dinlediği *	Nereden Dinlemiş
11	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Becerikli Kız (Çuvala Bakma)	Amasya	1945	Ayhan Şirinoğlu	-	Kastamonulu Huriye Sezen (60 yaşında)	-
12	AL'LI İle FIRFIRI (1)	Çobanla Bey Kızı	Manavgat/ Gençler Köyü	1968	Çoban Mustafa	-	Mehmet Kızılkaya (40 yaşında)	-
13	AL'LI İle FIRFIRI (2)	Karanlık Dünya	Bozkır/Meyre Köyü Amasya	1945	Ayşe Tansel ve Menşur Dülger	Okur-yazar değil	Âşık İbrahim Şah (45 yaşında)	Erzurum'dan
14	AL'LI İle FIRFIRI (2)	Yedi Dullar	Amasya / Ziyere Köyü	1945	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	Şefika (...) 35 yaşında	Aluz Köyü'nden
15	AL'LI İle FIRFIRI (2)	Dalyanoğlu (Çamısaf)	Amasya	1944	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	Ali Çavuş'tan (40 yaşında)	Erbaa/Kaydoğan Köyü'nden
16	AL'LI İle FIRFIRI (2)	Korkak Adam (Şahnazar)	Bozkır/Meyre Köyü Amasya	1944	Ayşe Tansel ve Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	Ziyereli Hürmüz'den (30 yaşında)	Erzurumlu Zeynep'ten
17	AL'LI İle FIRFIRI (2)	At,Tilki,Kurt (At,Kurt)	Bozkır/Meyre Köyü Amasya	1953	Ayşe Tansel ve Fatma Taş	Okur-yazar değil	Fatma Taş (65 yaşında)	-
18	AL'LI İle FIRFIRI (2)	Üç Kardeşler	Bozkır/Meyre Köyü Amasya	1945 1957	Ayşe Tansel ve Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	Ziyereli Seyit'ten	Merzifonlu Er'den

*Kaynak kişinin, masalı kimden dinlediği verilmektedir.

Sıra No	Kitabın Adı	Masalın Adı	Masalın Derlendiği yer	Derleme Yılı	Kaynak Kişi	Eğitim Durumu	Kimden Dinlediği	Nereden Dinlemiş
19	AL'LI İle FIRFIRI (2)	Avcıoğlu (Kuşçu Ahmet)	Amasya	1945	Dursun Aytaç	-	Zakire Aytaç'tan	Lütfiye Gencel 'den
20	AL'LI İle FIRFIRI (2)	Kırk Kardeşler	Amasya	1945	Dursun Aytaç	-	Zakire Aytaç'tan	Lütfiye Gencel 'den
21	AL'LI İLE FIRFIRI (2)	Al'lı Tilki	Bozkır/ Meyre Köyü	Oğuz Tansel'in çocukluğundan	Ayşe Tansel	Okur-yazar değil	-	-
22	AL'LI İLE FIRFIRI (2)	Konuşan Balıkla Yalnız Kız	Bozkır/ Meyre Köyü	Oğuz Tansel'in çocukluğundan	Ayşe Tansel	Okur-yazar değil	-	-
23	YEDİ DEVLER	Bitlice Karının Kızı	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
24	YEDİ DEVLER	Boyu Bir Karış Sakalı Üç Karış	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
25	YEDİ DEVLER	Bir Karı Bir Koca	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
26	YEDİ DEVLER	Hotlu Kız	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
27	YEDİ DEVLER	Yedi Devler	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
28	ALTI KARDEŞLER	Perioğlu	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
29	ALTI KARDEŞLER	Altı Kardeşler	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
30	ALTI KARDEŞLER	Sarı yılan	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
31	ALTI KARDEŞLER	Kahkaha Gülü	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-

32	ÜÇ KIZLAR	Cevahir Yumurtası	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
33	ÜÇ KIZLAR	Altın Ne, Gümüş Ne, Bakır Ne?	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
34	ÜÇ KIZLAR	Üç Kızlar	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
35	ÜÇ KIZLAR	Taş Evin İki Kızı	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
36	ÜÇ KIZLAR	Padişahın Bir Kızı	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
37	ÜÇ KIZLAR	Altın Şamdan	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
38	MAVİ GELİN	Nergis Kız	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
39	MAVİ GELİN	Sığırtmacın Kızı	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
40	MAVİ GELİN	Padişahın Küçük Oğlu	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
41	MAVİ GELİN	Mavi Gelin	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
42	MAVİ GELİN	Koca Karının Oğlu	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-
43	MAVİ GELİN	Hemeçikçi Kadın	Amasya/ Ziyere Köyü	1945/46	Emine Uyaroğlu	Okur-yazar değil	-	-

HOTLU KIZ masalı hem Al'lı ile Fırfırı Masal Kitabında hem de Yedi Devler Masal kitabında tekrar edilmiş.
PERİ OĞLU masalı hem Al'lı ile Fırfırı Masal Kitabında hem de Altı Kardeşler Masal kitabında tekrar edilmiş.

BİTİRİŞ:
GÖKTEN ÜÇ ELMA DÜŞTÜ

Masalları ve şiirleri ile yazın dünyasına yeni tatlar sunmayı amaç edinmiş olan Oğuz Tansel, özgün yanını ön plana çıkarmış bir yazardır. Tansel aynı zamanda söyleyişinde gizli olan evrensel motifleri açığa çıkarabilmiş bir edebiyat insanıdır. Bu bakımdan Oğuz Tansel metinlerinin dünyasında seyre çıkmak edebiyatın farklı havasını solumak ile eş değerdedir.

Yazın dünyasına, ikisi tekrar edilmek üzere, yayımlanmış kırk beş masal kazandıran Oğuz Tansel çocukların ve yetişkinlerin bilinçaltında esrarengiz bir serüvenin başkahramanı olmuştur. Masalların kalıplarında sıkışıp kalmayan ve özgün yanı ile masal dilinin sınırlarını genişleten yazar Anadolu motifleriyle yüklü bir edebî görüş benimsemiştir. Bu konuda Ümit Öztürk şunları ifade etmiştir: "Oğuz Tansel adı bana Anadolu toprakları altında yatan, gün ışığına çıkmayı bekleyen mozaikleri anımsatıyor. Renkliliği, sıcaklığı, yerel ve evrenseli bütünleştiren gücü ile ürünler verdi. Düşün adamı kimliği yanında düşündüklerini yaşama geçiren eylem adamı yanıyla da güçlü bir insandı Oğuz Tansel." (Ümit Öztürk 2003: 185). Denilebilir ki Oğuz Tansel, yerelden yola çıkarak evrensele ulaşan bir kimliğin adıdır.

Masalların fantastik havasından etkilenen ve bu atmosfer içinde kendisini yetiştiren Tansel, derleyici yönü ile edebiyat dünyasına adım atar. Masal derleme işini zorlu bir süreçten oluştuğunu belirten Oğuz Tansel söze şöyle devam eder: "Halkbilim ürünlerini toplamak sanıldığınca kolay değildir. Derleyicilerin yetiştirilmesi gerektiğine inanıyorum. Masal analarını, masal atalarını bulmak önemli sorunlardan biridir. Ayrıca bu kişilerden istediğimiz bilgileri alabilmek, onların dostluğunu, güvenlerini sağlamakla olanaklaşır. Derleme yapacağımız bölgedeki kimselerin yaşantısını bilmek, işleri olmadığı zamanı seçmek, olanağı varsa çalışmalarına katılmak işimizi kolaylaştırır. Derleyiciyi kendilerinden saymaları önemlidir. Böyle bir hava yaratılmamışsa sağlam bir derleme yapılamaz." (Kemal Ateş 1978:30).

Bundan dolayıdır ki Oğuz Tansel'in derleyici kimliğine dikkat çekmek ve onun derlemeci kimliği üzerinde durmak gereklidir.

Derleme işinin güç tarafını bir yana bırakarak özveri ve gayreti ile yoluna devam etmiş olan Oğuz Tansel'in zorlu aşamalardan geçtiğini söylemek mümkündür. Dilinin çarpıcı yanlarını eserlerine katarken eserin özünü korumuş olması da dikkatlere değerdir. Karşılaştığı masal anaları ve masal ataları ile kurduğu karşılıklı dostluğun ürünlerini de masallarında görmek mümkündür. Derlediği masallarının özüne sadık kalan ve metinleri kendi dünya görüşüyle yoğuran Oğuz Tansel masalları ile ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır: "İşlediğim masallarda anlamı, olağanüstü büyü öğelerini doğaya yaslandırarak dünya görüşüme yaklaştırmağa çalıştım. Masal anlatanların, türkü söyleyenlerin aslını bozmadan değiştirmeler yaptığı gerçektir. Ben de sözlü gelenekten aldıklarımı yazılı olarak veren bir masalcıyım. İşlediğim kırk üç masalda öğretmenim Pertev Naili Boratav'ın verdiği ölçüyü aşmamağa çalıştım. Sözlü gelenekte masalı tatlandıran yinelemeleri attım. Masallarımı bazı masalcıların yaptığı gibi tekerleme, yuvarlamalara boğmadım." (Oğuz Tansel: 1976: 150).

Masalların kalıplaşmış ölçülerini kendine özgü bir dille işleyen Oğuz Tansel, özgünlüğünü eserlerine yansıtır. "Evvel zaman içinde…" kalıp sözünü "İlksiz mavi urunda…" şekliyle ifade eder; "akıl" yerine "us", "hastalık" yerine "sayrılık", "selamlaşmak" yerine "esenleşmek", "rüzgâr" yerine "örüzger", "giysi" yerine "giyit" sözcüğünü; "hazine" yerine "hazne", "padişah" yerine "padışah", "vakit" yerine "vakıt" ifadelerini kullanmayı tercih eder.

Güzellik ve doğruluk ekseni etrafında genişleyen bir görüntü çizen Oğuz Tansel: "Ben masallarımı çocukları, gençleri, erişkinleri eğlendirmek, uyutmak için yazmadım; onları bilinçlendirmek, uyarmak için yazdım" der (Muzaffer Uyguner 1996: 36). Bu ifade yazarın masalcı kimliğine yön veren ana düşünceyi ortaya çıkarmaktadır.

Oğuz Tansel'in masalcı kimliğinde saklı olan temaların, 'bilinç ve bilinçlendirme' kavramları ile iç içe olduğu gerçeği açığa çıkmaktadır. Çocukların ve erişkinlerin dünyaya eleştirel bir gözle bakmalarını, etraflarında olup bitenlere karşı duyarlı bir yaklaşım sergilemelerini sağlamak için yola koyulan Tansel, masalları ile dış dünyanın kapılarını aralamaktadır. Güzelden doğruya, hoşgörüden insanlığa ulaşmanın özlemi masal kahramanlarının yaşam kesitleri ile sunulmaktadır. Çağdaşlığa ulaşma yolunda masal kahramanları okuyucu için birer yol gösterici olmaktadır. Aklın ve mantığın çizdiği yolda ilerleyen insanoğlunun ışığa ulaşma savaşı masal diliyle ifade edilmektedir.

Tansel'in ifadeleri ile: "Bu masallar çocukların bilincine iyiliği, doğruluğu, güzelliği, cezasız, notsuz yerleştirir. Masal kahramanlarının özellikleri olan korkusuzluğu, atılganlığı, becerikliliği, güçlükleri yenmeyi benimsetip aşılar çocuklara. Bütün yaratıkları sevmeyi, kötülüklerin cezasız kalmayacağını öğretir." (Tansel 1976: 9). Sevgiden ve barıştan yana olan bir dünyanın insanlığa kazandırdığı, kötülüğün ve düşmanlığın kol gezdiği bir dünyanınsa insanlıktan alıp götürdüğü her şey Oğuz Tansel masallarının açtığı pencereden görülebilmektedir.

Çocukların ve yetişkinlerin dünyasına masalları ile yönelen Oğuz Tansel, masalların çocuk eğitimi üzerindeki önemine dikkat çeker: "Eğitimlerinde masallardan yararlandığımız çocukların yaratıcı olduklarını belirtmek isterim. Çocuk yazınında gerçekle gerçeküstü olayların oranlanmasının, göksel dinlerin etkisinden kurtarılmasının doğa yasalarına yaslanarak sağlanabildiği kanısındayım. Masallardaki olağanüstü öğeler, çocukların, gençlerin imgelemlerini geliştirir; bilgin, sanatçı da olsalar yaratıcı olmalarını sağladığını vurguluyorum." (Kemal Ateş 1978: 31). Görülüyor ki Oğuz Tansel'in bakış açısında var olan temel iletiler çocukların ve yetişkinlerin yaratıcı yapılandırıcı düşünme yetilerine seslenmekten geçmektedir.

Yaratıcı düşünmeye sevk edici malzemelerin derlenmesi ve işlenmesi hususunda Tansel'in etkin rol oynayan bir yazar olduğunu söylemek mümkündür. Hayal ile gerçeği birleştirirken okuyucu eleştirel düşünmeye yönlendiren Oğuz Tansel'in bu amacını gerçekleştirme konusunda masal kahramanlarını ve masal mekânlarını

dikkatle işlediğini vurgulamak gerekmekir. Tansel masallarının karakteristik yanlarından biri yardımcı unsurlara yüklenen işlevsel roldür. Yaşamın içinde yer alan aynı zamanda yaşama yön veren tutum ve olgular Oğuz Tansel masallarında birer yan öğe ile sembolize edilmektedir. İnsanlığın özlemleri, ulaşmak isteyip de ulaşamadıkları, yaşamın kendilerinden alıp götürdükleri masallarda kimi zaman bir şamdan, kimi zaman bir gergef, kimi zamansa bir üzerinden kan damlayan bir yüzük ile sembolize edilir. Korkular, endişeler içinde yumaklaşan tehlikeler ise Tansel'in dünyasında kimi zaman bir dev anası kimi zamansa bir cin azmanı olarak kendisini gösterir.

Mekân değiştirme ve kapalı mekândan açık mekâna yönelme arayışı bir başka noktaya işaret etmektedir: Kişinin kendisiyle ve dış dünya ile yüzleşme isteği. İç dünyasında çeşitli çalkantılar ile dolu olan masal kahramanları gerçekliğin sembolleridir. Dış dünya ile yüzleşmeye hazır olan kahraman bulunduğu ortamı terk ederken beraberinde bir arayış olgusu taşırlar. Bilinçaltında saklı tutulan değer ve inanışlar mekân değiştirme motifi ile dışa vurulur. Korkuları ile yüzleşmek üzere evini terk eden kahraman daha büyük korkular ile karşı karşıya bırakılır. Beklentilerine ulaşmak üzere babasının nasihatini çiğneyen masal kahramanı ise yaptığı yanlışı anlaması için daha zorlu bir sürecin içine itilir. Buradan hareketle varılan sonuç şudur: Oğuz Tansel masallarında kahramanlar birer semboldür. Kahramanlara eşlik eden diğer unsurlar da bu sembollerin parçalarıdır. Olay örgüsüne yön veren düğüm noktaları ise yaşamın gerçek yanıdır. Düğümden çözüme gidilen yolda karşılaşılan engeller hayata yön veren ve kişinin bilinçaltında saklı tutulan inanış, değer ve anlayışların yansımasıdır. Çözüm ile gelen mutluluğun ardında ise bir tek ileti gizlidir: Başarıya giden yol yüzleşmekten korkulan kaygıları yok etmekten geçer. Kişi gerçek ile yüzleştiği anda yaşamını kilitleyen düğümleri çözebilir.

Mehmet Kemal yazısında Oğuz Tansel'in iki işlevi olduğunu belirtir (Mehmet Kemal 2003: 170): Bunlardan ilki masalları kaynaklarından derlemek diğeri de masalların olağanüstü büyü öğelerini doğaya yaslandırarak dünya görüşüne uygun olarak yazmaya çalışmak. Oğuz Tansel'in masal çalışmalarında sözü edilen iki işlev de doğruluğunu kanıtlar. Masallarını kaynağından derleme konusunda Oğuz Tansel'in büyük çaba sarf ettiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra masalların kurgularına yön veren olağanüstü unsurlarda da gerçek dünyanın izlerini bulmak mümkündür. Kendi bakış açısını, dünya görüşünü, masal kahramanlarına yükleme konusunda Tansel'in özgün yanı dikkatlerden kaçmamaktadır. Kalıp ifadelere bağlı kalmayan Oğuz Tansel sözü edilen yönleri ile farklılığını yansıtmayı başarmış bir masalcıdır.

Oğuz Tansel özgün yanını ve farklı tarzını şöyle ifade eder: "Başka masalcılardan ayrılan özelliklerimde biri de masallarımı tekerlemelere, yuvarlamalara boğmadım. Böylece okuyanlara kazandırmak istediğim erdemleri kolayca vermek istedim. Masal derlediklerini, yazdıklarını sananlara, radyoda okunan masalların çocuklarımızı olumsuz yollara saptırdığını söyleyebilirim. Üstüne üstlük bunların dilleri Türkçenin en kötü örnekleridir. Kanımca olumlu bir dünya görüşüyle masalları yazarken yorumlayabilmek zorun zoru olsa da bunun çocuklarımızı yaratıcı bilimlere yönelttiğini kanıtlayabilirim." (Hasan Hüseyin 1976). Oğuz Tansel sözünü ettiği savını masallarında kurduğu dünya ile kanıtlarken çocukların yaratıcı yönlerini ortaya çıkarma konusundaki amacını da gözler önüne sermektedir.

İki farklı edebi tür olan şiir ile masal Oğuz Tansel'in kalemiyle bir araya getirilir. Masallarının kurgusunu oluşturan havada şiir tadını solumak mümkündür. Doğa ve doğa unsurları Tansel'in şiirlerinde olduğu gibi masallarında da ön plandadır. Formellerde ve betimlemelerde sıklıkla başvurulan yol doğa ile şiirsel ifadeleri bir araya getirmek ve bunları masal dünyasında canlandırmaktır. Bu konuda Günay Güner şöyle bir tespite ulaşır: "Şiirsel söyleyiş doğayla da sınırlı kalmamakta, masalların tüm dokusuna sinmektedir. Başlıca masallarından derilen örnekler bu gerçeği göstermektedir: "Bir süre aktı mavi zaman", "Kilim temmuz göklerinden kesilmiş, yıldız ışıklı, türlü boyada nakış nakıştı.", "Sular durulur, dağlar yürür, tavşanlar uçar" (Günay Güner 2003: 191).

Şiirsel öğelerin masallarına yansımalarına ilişkin örnekleri çoğaltmak mümkündür: "Dudakları mercanlara renk, uzun saçları laciverde tat vermiş…" (Cevahir Yumurtası: 9); "Gökyüzünde yıldızların düğünü vardı." (Konuşan Balıkla Yalnız Kız: 62); "Yağmur yağar sel suya karışır, kar yağar dünya görünmez olur…" (Üç Peri Kızı: 15); "Bir süre aktı mavi zaman." (Üç Peri Kızı: 16); "Çocuğun yıldız boyasında gözleri, güneş boyasında saçları vardı." (Üç Peri Kızı: 18); "Dağlar yürür, tavşanlar uçar; karakışta güller açar." (Allı ile Fırfırı: 27); "Öncelerin öncesinde, mavi urunun berisinde…" (Oduncunun Karısı: 37); "Boy boy, kınalı, türlü boyada piliçlerle kümesleri doluymuş." (Mavi Benekli Firik: 43); "İlksizin ilkinde dört zamanı çanlı iki bin deveye yükledik…" (Çobanla Bey Kızı: 49); "Kındam sanki gökyüzüne asılmış iki üç bin basamaklı taş merdivendi." (Topal Dev: 60); "Naz kızın sütten ak dişleri, yosun yeşili boyada gözleri, telli telli kirpikleri vardı. Oğul balınca teni gece benzeri bulutça saçları…" (Naz Kız: 69); "Bu kız o denli güzelmiş ki dolun aya 'sen dur bu gece ben doğayım' dermiş." (Alaca Bulaca: 85); "Yeleleri altından, kuyruğu gümüşten yel gibi uçar, denizleri geçer." (Dünya Güzeli: 101); "Ay ananın, gün babanın başı için beni geri çevirme…" (Hemeçikçi Kadın: 75). Örneklerde görüldüğü üzere şiirsel ifade biçimi Oğuz Tansel'in diline işlemiş durumdadır. Bu durum masal dilinin zenginleşmesine ve okuyucu üzerinde derin tesirlerin oluşmasına olanak tanımaktadır. Betimlemeler ile dışa vurulan ifade biçimleri doğaya ait unsurlara dayandırılmaktadır. Böylelikle masal dili özgün bir boyut kazanmaktadır.

Sözlü kültürün ürünlerini insana ait unsurlarla donatan ve olağanüstü öğelerle bu ürünlere tat veren Oğuz Tansel, masallarında hayatın kendisini işlemiştir. Gerçek yaşamın içinde var olan tüm kesitler, zaman ve mekân kavramları göz önünde tutularak, masalın esrarengiz atmosferi içinde yapılandırılmıştır. İyilikten, doğruluktan ve güzellikten yana olan bir bakış açısı ile yaşamın gerçeklikleri gözler önüne serilmiştir. İnsana korku verebilecek, onu endişeye sürükleyebilecek ve ürkütebilecek tüm tutum ve davranışlar ılımlı bir havanın içine dâhil edilmiştir. Olumsuz unsurlar olumlu unsurların içinde eritilerek; öğüt ve deneyim biçiminde sunulmuştur. Kısacası Oğuz Tansel'in masallarında;

- Yaşam her yönüyle ele alınmıştır.
- Hayatın içinde var olan yıkıcı, unsurlar yapıcı bir hava içinde işlenmiştir.
- Düş dünyasında kurgulanan mekânlar gerçek dünyadan esinlenerek yapılandırılmıştır. Zaman ve şahıs kavramları bilinçli olarak etkinleştirilmiştir. Böylelikle düş ile gerçek arasında denge sağlanmıştır.
- Okuyucunun çok yönlü düşünmesine ve eleştirel bir yaklaşım sergilemesine olanak verecek ortamlar yaratılmıştır.
- Ahlakî değerleri koruma ve onlara göre hareket etme iletileri önemle vurgulanmıştır.
- Çocuğun ve yetişkinin masal dünyasına ilgi duymasına ve onların masal okuma zevki kazanmalarına öncü olabilecek durumlar tasarlanmıştır.
- Özgün, duru ve akıcı bir anlatım benimsenmiştir.
- İnsanlıktan, dürüstlükten, çalışkanlıktan ve azimden yana olan tutumlar korunmuş ve övülmüştür.
- Barışı koruma, canlıları ve doğayı sevme; kötünün ve kötülüğün karşısında olma; kültürel değerlere bağlı kalarak onları yaşatma iletileri temel hareket noktası olarak benimsenmiştir.
- Türkçenin incelikleri ve dil zenginliği yansıtılmaya çalışılırken dilin öz değerlerine bağlı kalınmıştır.
- Anadolu coğrafyası mekân olarak seçilmiş ve buradan hareketle evrensele ulaşma amacı benimsenmiştir.
- Çocukları ve gençleri yaşamı keşfetmeye yönlendirecek unsurlar desteklenmiştir.
- Bilimin ve aklın önderliğinde ilerlemenin çağdaşlığa ulaşma yolunda en önemli adım olduğu vurgulanmıştır.
- Ana baba ve kardeş sevgisi ön planda tutularak insana ait bağların değeri aşılanmıştır.
- Zorluklar karşısında yılmadan ilerlemenin, başarılarla dolu bir serüvende başkahraman olmanın yoları gösterilmiştir.

Yukarıda sıralanan özelliklerden hareketle Oğuz Tansel'in masalları;

- Türk dilini sevdirme,
- Türkçenin zenginliğini ve işlerliğini tanıtma,
- Türkçenin özüne bağlı kalınarak kullanılmasını sezdirme,
- Yaşamı farklı bir pencereden algılayabilme,
- Hayatın içinden insana dönük olan tüm yaşam unsurlarını göz önüne serme,
- Masallarda kurgulanan fantastik havayı yansıtma bakımından dikkatle ele alınması ve özenle okunması gereken metinlerdir.

Oğuz Tansel'i "şiir tadında masallar" ile anmak mümkündür. Bir anlatı türü olan masala, evrensel çerçeveden bakabilmeyi başarmış olan yazar, yaşamın şiir ile buluştuğu noktada masal dünyasına farklı bir tat kazandırmıştır. Bu bakımdan Oğuz Tansel masallarında doğa ile renklenmiş, gerçek ile bezenmiş, olağanüstü öğeler ile sunulmuş bir dünya bulabilmek mümkündür.

Oğuz Tansel'in kendi dünya görüşü ile yoğurduğu ve Türkçenin öz kaynakları ile beslediği masallarını, bir nebze de olsa, tanıtabilmiş olmak çalışmanın değerini belirleyecektir.

Bitirirken gökten üç elma düştü: Biri masal anaları ve masal atalarına, biri masal araştırıcılarına, diğeri de dünyanın tüm çocuklarına.

KAYNAKÇA

İncelenen Eserler

TANSEL, Oğuz (1959), **Altı Kardeşler**, Ankara: Dost Yayınevi.

TANSEL, Oğuz (1962), **Yedi Devler**, Ankara: Dost Yayınevi.

TANSEL, Oğuz (1963), **Üç Kızlar**, Ankara: Halk Evleri Yayınları.

TANSEL, Oğuz (1966), **Mavi Gelin**, İstanbul: Yaz Yayınları.

TANSEL, Oğuz (1976), **Al'lı ile Fırfırı** (2 cilt), İstanbul: Yaz Yayınları.

TANSEL, Oğuz (2003), **Altı Kardeşler**, Ankara: MEB Yayınları.

TANSEL, Oğuz (2003), **Yedi Devler**, Ankara: MEB Yayınları.

TANSEL, Oğuz (2003), **Üç Kızlar**, Ankara: MEB Yayınları.

TANSEL, Oğuz (2003), **Mavi Gelin**, Ankara: MEB Yayınları.

Yararlanılan Kaynaklar

ALANGU, Tahir (1985), **Türkiye Folkloru El Kitabı**, İstanbul: Adam Yayınları.

ALANGU, Tahir (1983), **Necatigil'in Şiirlerinde Masal Türleri ve Motifleri**, Türkiye Folkloru El Kitabı, İstanbul: Adam Yayınları.

ALPTEKİN, Ali Berat, Saim SAKAOĞLU (2006), "Anonim Halk Nesri", **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.4, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ALPTEKİN, Ali Berat (1977), **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Ankara: Akçağ Yayınları.

ALPTEKİN, Ali Berat (2002), **Taşeli Masalları**, Ankara: Akçağ Yayınları.

AKSOY, Ömer Asım (1981), **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ana Britannica (1989), *Masal*, C.15, İstanbul: Ana Yayıncılık.

ATEŞ, Kemal (Haziran 1978), *"Oğuz Tansel'le"*, **Türk Dili**, S.321.

BAL, Hüseyin (2001), **Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.

BALABAN, İbrahim (2003), *"Oğuz Tansel'in Bendeki Anısı"*, **Folklor Edebiyat**, C.9, S.33, s.197.

BALDIRAN, Galip (2003), *"Oğuz TANSEL ve Paul ELUARD Şiirinde Benzer İmgeler"*, **Folklor Edebiyat**, C.9, S.33, s.172–178.

BAYKURT, Fakir (1996), Çile Eri Oğuz Tansel, (**Üç Kanatlı Masal Kuşu Oğuz Tansel** anma kitabı içinde. Derleyen: Metin Turan), s.12–16, Ankara: Ürün Yayınevi.

BİGALI, Şeref (1999), **Resim Sanatı**, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

BİNYAZAR, Adnan, Metin Öztekin (1978), **Yazın ve Bilim Dilimiz**, Ankara: TDK Yayınları.

BİNYAZAR, Adnan (1996), Üç Kanatlı Masal Kuşu: Oğuz Tansel, (**Üç Kanatlı Masal Kuşu Oğuz Tansel** anma kitabı içinde. Derleyen: Metin Turan), Ankara: Ürün Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili (1969), **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

BORATAV, Pertev Naili (1987), *Masal*, **Çocuk Edebiyatı Yıllığı**, Yayına Hazırlayan ve Yöneten: Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili (1988), **Masal Araştırmaları**, Hazırlayan: Nuri Taner, İstanbul: Art-San Yayıncılık.

BORATAV, Pertev Naili (1992a), **Zaman Zaman İçinde**, İstanbul: Adam Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili (1992b), **Az Gittik Uz Gittik**, İstanbul: Adam Yayınları.

BUCH, Wilfried (2000), **"Masal ve Efsane Üzerine"**, Milli Folklor, s.12, S.13.

ÇEVİRME, Hülya (2004), "Şiirsel Halk Edebiyatı Ürünlerinin Çocuğun Dil Eğitimine Katkıları", **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 5, Malatya.

Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Kurultayı Marmara Eğitim Köyü Bildiri Özetleri (11–12 Kasım 2005), İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.

Çocuk Edebiyatı Yıllığı (1987), İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

DEMİRAY, Kemal (1958), **Türkçe Çocuk Edebiyatı**, İstanbul: Maarif Basımevi.

DEMİREL, Özcan (1999), **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**, İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi.

DEVELİOĞLU, Ferit (1962), **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara: Aydın Yayınları.

Dictionnaire Larousse (1993), C.4, İstanbul: Milliyet Gazetecilik Anonim Şirketi Yayınları.

DİLİDÜZGÜN, Selahattin (1994), *"Masalın Eğitimdeki Yeri -Yaratıcılığı Geliştirici Öneriler"*, **Çağdaş Eğitimde Sanat**, İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları.

DOYRAN, Turhan (1996), Oğuz Tansel ve Yenidünyalı Yerli Halklar, (**Üç Kanatlı Masal Kuşu Oğuz Tansel** anma kitabı içinde. Derleyen: Metin Turan), s.45–48, Ankara: Ürün Yayınevi.

ECO, Umberto (1995), **Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti**, (Çeviren: Kemal Atakay), İstanbul: Can Yayınları.

ELÇİN, Şükrü(2000), **Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları.

EMİROĞLU, Selim (2006), Eflatun **Cem Güney'in Eserlerinde Dil ve Çocuk Eğitimi**, Malatya: Öz Serhat Yayıncılık.

ERGİN, Muharrem (2002), **Üniversiteler İçin Türk Dili**, İstanbul: Bayrak Basım Yayın.

Folklor Edebiyat (2003), C.9, S.33, Ankara.

Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi (1993), C.7, İstanbul: Sabah Gazetecilik Anonim Şirketi Yayınları.

GENÇAY, Güngör (2003), *"Şiirimizde Oğuz Tansel Sesi"*, **Folklor Edebiyat**, C.9, S.33, s.200- 203.

GÜNAY, Umay (1975), **Elazığ Masalları İnceleme- Doktora Tezi**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

GÜNER, Günay (2003), *"Oğuz Tansel'in Masallarında Şiirsellik ve Bireysel Evren"*, **Folklor Edebiyat**, C.9, S.33, s.189–192.

GÜNEY, Eflatun Cem (1971), **Folklor ve Halk Edebiyatı**, İstanbul: MEB Yayınları.

GÜNEY, Eflatun Cem (1966), **Folklor ve Eğitim**, İstanbul: MEB Basımevi.

HATİBOĞLU, Vecihe (1972), **Türkçenin Söz Dizimi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.

İNCİ, Handan (Şubat 2005), "Aziz Efendinin Reddedilen Mirası Türk Romancısının Gerçeklikle Savaşı", **Kitaplık**, s.73,74, S.80.

KARAALİOĞLU, Seyit Kemal (1983), **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri.

KARAALİOĞLU, Seyit Kemal (1993), **Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi**, İstanbul: İnkılâp Kitapevi.

KARADAĞ, Metin (1995), **Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri,** Ankara: Karşı Yayınları.

KARAHAN, Leyla (1991), **Türkçede Söz Dizimi Cümle Tahlilleri**, Ankara: Akçağ Yayınları.

KARASAR, Niyazi (2003), **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: Nobel Yayınevi.

KANAR, Mehmet (Şubat 2005), "Cin ve Peri", **Kitaplık**, s.104–106, S.80.

KANTARCIOĞLU, Selçuk (1991), **Eğitimde Masalın Yeri**, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

KAVCAR, Cahit (1999), **Edebiyat ve Eğitim**, Ankara: Engin Yayınevi.

KAYA, Doğan (2001), **Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

KEMAL, Mehmet (2003), *"Al'lı İle Fırfırı"*, **Folklor Edebiyat**, C.9, S.33, s.170–171.

KORKMAZGİL, Hasan Hüseyin (Ocak 1976), *"Masalcı Baba Oğuz Tansel"*, **Yeni Halkçı**.

KURDAKUL, Şükran (1987), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, İstanbul: Broy Yayınları.

KUŞÇU, Hüseyin, Ülkü KUŞÇU (2005), **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

LÜLE, Esra (2005), **İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Türkçe ve Hikaye Öğretimi**, Malatya: İnönü Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

MUTLUAY, Rauf (1972), 100 **Soruda Çağdaş Türk Edebiyatı 1908–1972**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

NECATİGİL, Behçet (1970), **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, İstanbul: Varlık Yayınları.

OĞUZKAN, A.Ferhan (2001), **Çocuk Edebiyatı**, Ankara: Anı Yayıncılık.

OĞUZKAN, A.Ferhan, Cahit KAVCAR (2003), **Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Ankara: Anı Yayıncılık.

ONUR, Gülbün (2003), *"Al'lı ile Fırfırı: Bir Masal Çözümlemesi"*, **Folklor Edebiyat**, C.9, S.33, s.143–149.

ÖZTÜRK, Yaşar, Ümit Öztürk (2003), *"Bir Anadolu Çınarı Masal Ustası Oğuz Tansel"*, **Folklor Edebiyat**, C.9, S.33, s.185–187.

ÖZTÜRK, Ali Osman (Ekim 1997), *"Oğuz Tansel'in Masal ve Şiirlerinde Mavinin Gizemi"*, **Konya Çalı**, S. 9, s. 17–19.

ÖZTÜRK, Ali Osman (Ocak 1997), *"Bir Oğuz Tansel Kitabı: Üç Kantlı Masal Kuşu"*, **Cumhuriyet Kitap**, S. 361, s. 8–9.

ÖZÜNEL, Evrim Ölçer (2006), **Masal Mekânında Kadın Olmak**, Ankara: Geleneksel Yayınları.

PİLANCI, Hülya (1989), *"Çağdaş Eğitimde Halk Edebiyatının Kullanılması"*, **Türk Dili II**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

PROPP, Viladimir Jakovlevitch (1987), **Masalların Yapısı ve İncelenmesi**, Çeviren: Hüseyin GÜMÜŞ, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

PROPP, Viladimir Jakovlevitch (1985), **Masalın Biçimbilimi,** Çevirenler: Mehmet Rifat, Sema Rifat, İstanbul: BFS Yayınları.

PROPP, Viladimir Jakovlevitch (1995), **Yazın Kuramı Rus Biçimcilerinin Metinleri - Olağanüstü Masalların Dönüşümleri,** Derleyen: Tzvetan Todorov, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

SAMİ, Şemsettin (1999), **Kamus-ı Türkî**, 7. Baskı, İstanbul: Çağrı Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim (1973), **Gümüşhane Masalları Metin Toplama ve Tahlil**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim (1999), **Masal Araştırmaları**, Ankara: Akçağ Yayınevi.

SAKAOĞLU, Saim (Şubat 2005), "Türk masallarında Devler ve Periler", **Kitaplık**, S.80.

SARIASLAN, Ümit (1996), Oğuz Tansel'in Masallarının Kıyısında, (**Üç Kanatlı Masal Kuşu Oğuz Tansel** anma kitabı içinde. Derleyen: Metin Turan), Ankara: Ürün Yayınevi.

SEVER, Sedat (1997), **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**, Ankara: Anı Yayıncılık.

SEVER, Sedat (2003), **Çocuk ve Edebiyat**, Ankara: Kök Yayıncılık.

SEYİRCİ, Musa (1988), "Oğuz Tansel", **Masal Araştırmaları**, Hazırlayan: Nuri Taner, İstanbul: Art-San Yayıncılık.

SEYİDOĞLU, Bilge (1975), **Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

ŞAHBAZ, Namık Kemal (2005), **Azmin Zaferi** (Çocuk Öykü Kitabı 12- 15 Yaş Grubu), Ankara: Akçağ Kitapevi.

ŞİMŞEK, Esma (2001), **Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ŞİRİN, Mustafa Ruhi (1994), **99 Soruda Çocuk Edebiyatımız**, İstanbul.

ŞİŞMAN, Bekir (2003), "Çocukların Eğitilmesi ve Yönlendirilmesinde Masallardan Yararlanma", **On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Samsun.

TANER, Nuri (2003), "*Oğuz Tansel ile Sarıkız Yolundaki Yolculuğumuz*", **Folklor Edebiyat**, C.9, S.33, s.180–183.

TANER, Nuri (2003), "*Oğuz Tansel, Yetiştiği Masal Çevresi, Türk Masal Coğrafyasındaki Yeri ev Yapıtları "*, **Folklor Edebiyat**, C.9, S.33, s.156–158.

TANSEL, Aysıt (2003), *"Oğuz Tansel'in Yaşamı ve Eserleri"*, **Folklor Edebiyat**, C. 9, S.33, s.131–211.

TANSEL, Aysıt (2002)*"Şaribül Leyli Ven Nehar İki İnsan: Babam ve Metin Eloğlu Amcam"*, **Pencere Dergisi**, S. 32.

TANSEL, Oğuz (2003), "Masal Atası Menşur Dülger Âşık Sümmani'yi Anlatıyor", **Folklor Edebiyat**, S.33, s.167–168.

TANSEL, Oğuz (1985a), **Çobanla Bey Kızı- Masallar 1**, Ankara: Yaz Yayınları.

TANSEL, Oğuz (1985b), **Konuşan Balıkla Yalnız Kız- Masallar 2**, Ankara: Yaz Yayınları.

TANSEL, Oğuz (1999), **Dağı Öpmeler**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TANSEL, Oğuz (21 Kasım 1976), "*Yaşantıma Karışan Halk Masalları*", **Cumhuriyet**.

TANSEL, Oğuz (1986), **Sarıkız Yolu- Toplu Şiirler**, Ankara: Yaz Yayınları.

TANSEL, Oğuz (1999), **Dağı Öpmeler**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TANSEL, Oğuz (2003), *"Konya Bölgesinin Özel Oyunu"*, **Folklor Edebiyat**, S.33, s.188.

TANSEL, Oğuz (2003), ***"****Güneşli Yağmurla İlgili Halk İnanışları",* **Folklor Edebiyat**, S.33, s.134.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (1982), **On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı** Tarihi, İstanbul: Çağlayan Kitapevi.

Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi (2001), Cilt 2, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Tarama Sözlüğü (1996), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TDK Türkçe Sözlük (1998), C.I, II, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TURAN, Metin (1996), **Üç Kanatlı Masal Kuşu Oğuz Tansel,** Ankara: Ürün Yayınevi.

Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi (2002), c.II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Türk Edebiyatı Ansiklopedisi (1987), İstanbul: Cem Yayınevi.

I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları (2000), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri 8–14 Ekim 1973 (1974) First International Turkish Folklore Meeting), Ankara: Başbakanlık Basımevi.

UYGUNER, Muzaffer (1996), Oğuz Tansel'in Masalları, (**Üç Kanatlı Masal Kuşu Oğuz Tansel** anma kitabı içinde. Derleyen: Metin Turan), s.33–39, Ankara: Ürün Yayınevi.

UYSAL, Ahmet E. (1989), **Yaşayan Türk Halk Hikâyelerinden Seçmeler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

UYSAL, Halil (Eylül 1976), *"Masal ve Gerçek"*, **Halkboyu**, S.6.

YALÇIN, Alemdar, Gıyasettin Aytaş (2002), **Çocuk Edebiyatı**, Ankara: Akçağ Yayınları.

YARDIMCI, Mehmet (1996), **Yaşayan Malatya Masalları**, Malatya: İnönü Üniversitesi Vakfı Yayınları.

YAVUZ, Muhsine Helimoğlu (2002), **Masallar ve Eğitimsel İşlevleri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

YILDIR, Erol (Ocak 1984), *"Masallar ve Çizgi Roman"*, **Töre**.